องค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่น และปราชญ์ชาวบ้าน

จังหวัดฉะเชิงเทรา

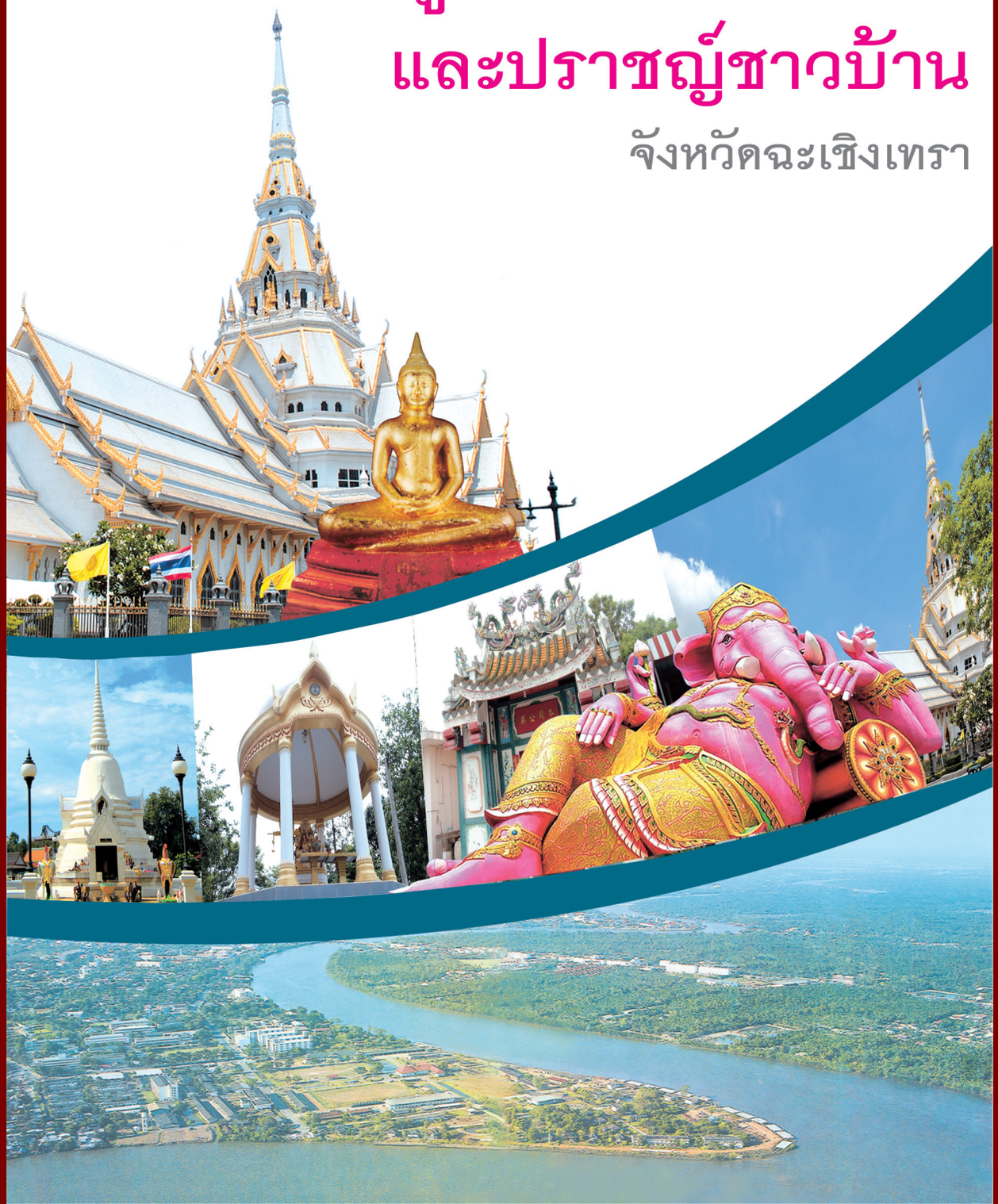

จังหวัดฉะเชิงเทรา

๒๕๕๔

นายกิตติ ทรัพย์วิสุทธิ์
ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา

"จังหวัดฉะเชิงเทรา" หรือที่นิยมเรียกกันว่า "แปดริ้ว" เคยเป็นเมืองหนึ่งที่อยู่ในอำนาจการปกครองของขอมมาก่อนในสมัยอิทธิพลของอาณาจักรลพบุรี (ขอม) เมืองฉะเชิงเทราตั้งอยู่ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง เป็นเมืองที่มีสิ่งน่าสนใจอยู่มากมายและเป็นที่รู้จักอย่างแพร่หลาย มีประวัติศาสตร์โบราณสถาน วิถีชีวิต วัฒนธรรม ป่าเขา รวมทั้งแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติที่งดงามตามแบบฉบับวิถีชีวิตชุมชนไทย - จีน ที่ปลูกบ้านสร้างเมืองริมฝั่งแม่น้ำลำคลอง โดยมีแม่น้ำบางปะกงเปรียบเสมือนเป็นเส้นเลือดใหญ่ที่หล่อเลี้ยงทุกชีวิตในจังหวัดฉะเชิงเทรา และที่สำคัญมีหลวงพ่อพุทธโสธรที่เป็นสิ่งยึดเหนี่ยวจิตใจของคนไทยทั้งประเทศ และชาวต่างชาติ ดังคำขวัญประจำจังหวัดว่า **"แม่น้ำบางปะกงแหล่งชีวิต พระศักดิ์สิทธิ์หลวงพ่อโสธร พระยาศรีสุนทรปราชญ์ภาษาไทย อ่างฤาไนป่าสมบูรณ์"**

การรวบรวมองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นหรือปราชญ์ชาวบ้านที่มีในท้องถิ่นจึงเป็นการค้นคว้าเพื่อการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่อันจะนำไปสู่การเพิ่มคุณค่าหรือส่งเสริมการท่องเที่ยวด้วยทุนทางวัฒนธรรมและสร้างความภาคภูมิใจในบ้านเกิดเมืองนอน ซึ่งหวังว่าหนังสือองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา ที่จัดทำขึ้นนี้จะเป็นประโยชน์ต่อผู้สนใจหรือต่อการศึกษาค้นคว้าต่อไป

(นายกิตติ ทรัพย์วิสุทธิ์)
ผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา

บทนำ

“ฉะเชิงเทรา” จังหวัดที่มีชื่อเล่นอีกชื่อว่า “๘ ริ้ว” ซึ่งหมายถึง เมืองปลาช่อน ตัวโตที่แล่เป็นริ้วได้ถึง ๘ ริ้ว อันเนื่องมาจากความอุดมสมบูรณ์ของลำน้ำบางปะกง ที่ไหลผ่านตัวเมือง และอำเภอต่าง ๆ ที่กล่าวได้ว่าเป็น “เมืองสายน้ำแห่งชีวิต” (River City of Life) ที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีวัฒนธรรมท้องถิ่น และภูมิปัญญา สืบทอดเป็นมรดกของเมือง

ขอขอบคุณจังหวัดฉะเชิงเทราที่ได้ส่งเสริม สนับสนุน งบประมาณในการจัดทำหนังสือองค์ความรู้วัฒนธรรมท้องถิ่นและปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อเป็นมรดกทางตำราที่จะช่วยในการศึกษา ค้นคว้า สืบสาน สร้างสรรค์ และบูรณาการสืบต่อไป

(นายวิรัตน์ วิโรจนุปถัมภ์)
วัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา

สารบัญ

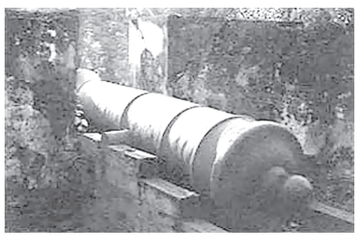

อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ๕

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๖
- ภาษาและวรรณกรรม ๗
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๙
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๑๗

อำเภอคลองเขื่อน ๑๙

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๒๐
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๒๐
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๒๒

อำเภอท่าตะเกียบ ๒๕

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๒๖
- ภาษาและวรรณกรรม ๒๖
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๒๗
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๒๗

อำเภอบางคล้า ๒๙

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๓๐
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๓๕
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๓๙

อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ๔๓

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๔๔
- ภาษาและวรรณกรรม ๔๖
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๔๗
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๔๙

อำเภอบางปะกง ๕๕

- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ ๕๖
- ภาษาและวรรณกรรม ๕๖
- ศิลปกรรมและโบราณคดี ๕๗
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน ๖๗

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
อำเภอบ้านโพธิ์	**๗๑**
- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ	๗๒
- ภาษาและวรรณกรรม	๘๐
- ศิลปกรรมและโบราณคดี	๘๐
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน	๙๒
อำเภอแปลงยาว	**๙๓**
- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ	๙๔
- ภาษาและวรรณกรรม	๙๗
- ศิลปกรรมและโบราณคดี	๙๘
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน	๑๐๑
อำเภอพนมสารคาม	**๑๐๗**
- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ	๑๐๘
- ภาษาและวรรณกรรม	๑๑๒
- ศิลปกรรมและโบราณคดี	๑๑๓
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน	๑๒๐
อำเภอราชสาส์น	**๑๒๓**
- ภาษาและวรรณกรรม	๑๒๔
- ศิลปกรรมและโบราณคดี	๑๒๖
- ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน	๑๓๔
อำเภอสนามชัยเขต	**๑๓๗**
- ขนบธรรมเนียมประเพณี และความเชื่อ	๑๓๘
- ศิลปกรรมและโบราณคดี	๑๔๐
ปราชญ์ชาวบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรา	**๑๔๓**
บรรณานุกรม	**๑๘๔**
ภาคผนวก	**๑๘๗**

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

ประเพณีที่คนในสังคมหรือชุมชนปฏิบัติร่วมกัน

ประเพณีเป็นเครื่องแสดงถึงวิถีชีวิตและจิตใจของผู้คนในอดีตและปัจจัยที่สืบทอดกันมาเกี่ยวกับการดำเนินชีวิตประจำวัน อันสืบเนื่องมาจากพระพุทธศาสนาและมีคติธรรมแฝงอยู่ด้วยเสมอ

ประเพณีจึงเป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมอันดีงามที่มีการประพฤติปฏิบัติกันในสังคม ฉะนั้น จึงขอกล่าวถึงประเพณีแบบพื้นบ้านที่ได้ยึดถือปฏิบัติกันสืบมาช้านาน ซึ่งบางอย่างก็ได้สูญไปแล้ว

เรื่อง งานแห่หลวงพ่อพระพุทธโสธร

งานแห่หลวงพ่อพระพุทธโสธร ในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ชาวแปดริ้วจะอัญเชิญหลวงพ่อพระพุทธโสธรมาแห่รอบเมือง โดยอัญเชิญองค์หลวงพ่อพระพุทธโสธรประดิษฐานบนรถขนาดใหญ่ พร้อมกับน้ำมนต์สำหรับประพรมประชาชนที่เข้าไปนมัสการองค์หลวงพ่อ สองข้างทางที่รถแล่นผ่านประดับไปด้วยโต๊ะหมู่บูชามากมาย อันแสดงถึงความศรัทธาในองค์หลวงพ่อของประชาชน

นอกจากการแห่ทางบกแล้ว ยังมีการแห่ทางเรือเพื่อให้ผู้ตั้งบ้านเรือนริมลำน้ำได้มีโอกาสนมัสการด้วยเช่นกัน ในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี จะอัญเชิญหลวงพ่อประดิษฐานในเรือขนาดใหญ่ที่เรียกว่า “เรือกระแชง” ประดับประดาด้วยธงทิวสีสันสวยงาม มีเครื่องดนตรีประโคม และเรือติดตามเป็นริ้วขบวน เรือจะหยุดจอดให้ประชาชนได้นมัสการหลวงพ่อตามท่าเรือเป็นระยะ ๆ

นับเป็นเวลา ๙๐ ปีมาแล้ว ที่ประชาชนทุกหมู่เหล่า รวมทั้งหน่วยงานสถาบันโรงเรียนและเอกชนต่าง ๆ ร่วมใจจัดวงดุริยางค์และริ้วขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรเป็นที่สนุกสนานครื้นเครง และเป็นความทรงจำของคนเมืองฉะเชิงเทรานับว่าหลวงพ่อพุทธโสธรเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ยึดเหนี่ยวจิตใจชาวแปดริ้วโดยแท้

(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๑๑๖)

เรื่อง การแข่งเรือ

การแข่งเรือจัดให้มีขึ้นในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ฝีพายประจำเรือแต่ละลำมีจำนวนประมาณ ๕๐ คน มีหัวหน้าควบคุมเรือ ๑ คน จังหวะการพาย คือ ๒:๑ คือฝีพาย ๒ ครั้ง ผู้คัดท้ายจะพาย ๑ ครั้ง กติกาการแข่งขันนั้นจะต้อง ๒ ใน ๓ คือ เมื่อแข่งเที่ยวแรกไปแล้วจะเปลี่ยนสายน้ำสวนกัน ถ้าชนะ ๒ ครั้ง ติดต่อกันก็ถือว่าชนะ แต่ถ้าผลัดกันแพ้ผลัดกันชนะ จะมีการแข่งขันในเที่ยวที่ ๓ เดิมการแข่งเรือที่ฉะเชิงเทราจัดขึ้นที่บริเวณสะพานข้ามแม่น้ำบางปะกงหน้าตัวเมือง ซึ่งสะดวกแก่การแข่งขัน แต่ปัจจุบันย้ายไปจัดหน้าวัดโสธรฯ เรือที่เข้าแข่งขันมีหลายประเภทตั้งแต่เรือยาวเล็ก เรือยาวใหญ่ เรือเร็วติดเครื่องยนต์ หรือการแข่งสกีน้ำ เสียงไชโยโห่ร้องก้องท้องน้ำของกองเชียร์ที่อยู่ริมฝั่งสร้างบรรยากาศที่เชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างผืนดินและผืนน้ำที่มีมาแต่โบราณกาล

(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๑๑๘)

เรื่อง ประเพณีแห่กระทงสาย

ในวันลอยกระทง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านใหม่ ได้สนับสนุนงบประมาณให้ชาวบ้านทำกระทงโดยใช้กะลามะพร้าวและต้นจากเป็นวัตถุดิบในการทำกระทง โดยมีการจุดเทียนลอยกระทงสายบริเวณท่าน้ำวัดสายชล

(ที่มา : ไพโรจน์ นิลนนท์ : สัมภาษณ์ เมื่อวันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๕๕๔)

เรื่อง พิธีเข้าทรงพ่อปู่ดำทมิฬกลางดอนบ้านดอนทอง

ศาลพ่อปู่ดำทมิฬกลางดอนบ้านดอนทองตั้งอยู่ในบริเวณโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ ๒ มีมาก่อนที่โรงเรียนจะสร้างนับ ๑๐๐ ปี หลังจากสร้างโรงเรียนแล้ว ครูและผู้ปกครองนักเรียนเห็นว่าสมควรตั้งศาลพ่อปู่ขึ้นเพื่อปกปักษ์รักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ทุกปีจะมีพิธีการเข้าทรงเพื่อให้พ่อปู่ทำนาย ทายทักถึงเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นทั้งเรื่องดีและเรื่องร้ายเพื่อให้เกิดขวัญกำลังใจหรือหาทางป้องกันเหตุร้ายที่จะเกิดขึ้นจะได้ไม่ตกในความประมาท

คนไทยเชื่อว่าสถานที่จะมีวิญญาณดูแลปกป้องรักษาอยู่เรียกว่า "เจ้าที่" ส่วนเทวดา เรียกว่า "พระภูมิ" ซึ่งมักจะมีสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้ง ๒ นี้อยู่เสมอ โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ ๒ เมื่อมาสร้างทับสถานที่นี้เมื่อสร้างเสร็จย่อมต้องตั้งศาลเจ้าที่เดิม และอัญเชิญขึ้นสถิตในศาลเพื่อความสบายใจและเป็นที่พึ่งเมื่อยามเกิดความทุกข์ร้อน ในปัจจุบันชาวบ้านจะมาร่วมพิธีเข้าทรงปู่ดำทมิฬกลางดอนไม่มากนัก มีแต่ครูอาจารย์และนักเรียนเป็นส่วนใหญ่

พิธีเข้าทรงมีขั้นตอนดังนี้ ก่อนพิธีจะเริ่มจะต้องเตรียมเครื่องประกอบพิธี เช่น หัวหมู ดอกไม้ ธูปเทียน ผลไม้ ขนมชื่อเป็นมงคล เช่น ทองหยิบ ทองหยอด ฝอยทอง เม็ดขนุน ขนมชั้น ขนมถ้วยฟู หลังจากนำสิ่งของเซ่นไหว้และคนทรงจะแต่งกายด้วยผ้าขาว โจงกระเบน กินหมาก ทรงของพ่อปู่ต้องแต่งกายด้วยชุดขาว เชิญพ่อปู่ให้ประทับร่าง หลังจากพ่อปู่เข้าแล้ว บุคลิกของคนทรงจะเปลี่ยนไป จะพูดเสียงแหลมเป็นเด็ก สูบบุหรี่ ดื่มเหล้า ผู้คนที่เข้าร่วมพิธีก็จะกราบไหว้ ต้องการถามอะไรจากพ่อปู่ พ่อปู่ก็จะเตือนจะบอก มีการร่ายรำพร้อมกับเครื่องดนตรี คนทรงจะเอาผ้าสามสีผูกกับตะโพนของนักดนตรีทุกคนแล้วก็จะกล่าวเตือนเรื่องราวต่าง ๆ ก่อนจะออกจากร่างไป

ในชุมชนดอนทองมีทรงเจ้าพ่อหลายแห่ง โรงเรียนสามารถใช้ความเชื่อนี้จัดกิจกรรมส่งเสริมความร่วมมือระหว่างโรงเรียนกับชุมชนแห่งนี้ได้อีกช่องทางหนึ่ง

(ที่มา : เรื่องย่อผลการวิจัย โครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๓ : ๑๓)

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมาแผ่นจารึก

แผ่นจารึก ในจังหวัดฉะเชิงเทรา พบจารึกที่สำคัญอันเป็นร่องรอยทางประวัติศาสตร์ที่บันทึกภาพของแปดริ้วไว้อย่างชัดเจน คือ แผ่นเงินจารึกเจดีย์ใหญ่ พบที่ วัดพยัคฆ์อินทาราม (วัดเจดีย์) ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีขนาดกว้าง ๘ เซนติเมตร อีกด้านหนึ่งกว้าง ๗.๕ เซนติเมตร และยาว ๒๗.๕ เซนติเมตร โดยมีลักษณะเป็นความเรียงประเภทร้อยแก้ว ข้อความที่จารึกกล่าวถึงประวัติของ "นายช้าง" และ "นายเสือ" สองพี่น้องผู้มีต้นตระกูลเก่าแก่ยาวนานมาก่อนสมัยอยุธยา มีความเจริญรุ่งเรืองและมีชีวิตอยู่ได้ทันเห็นการเคลื่อนย้ายและเปลี่ยนแปลงของแปดริ้วในช่วงรัตนโกสินทร์ *(ที่มา : สุนทร คัยนันท์, ๒๕๓๕ : ๔๑)* แผ่นเงินดังกล่าวได้จารึกข้อความตามสำเนาข้อความดังนี้

ข้าพเจ้าชื่อ นายช้าง เป็นพี่ นายเสือเป็นน้องร่วมบิดามารดาอุทรเดียวกัน เดิมเป็นเชื้อวงศ์พงษ์เจ้าเมืองกรมการ มาตั้งแต่กรุงศรีอยุธยายังไม่เสียกับพม่า ญาติวงศ์ราชการเนือง ๆ มาตั้งแต่เมืองฉะเชิงเทราตั้งปากน้ำเจ้าโล้ แล้วยกมาตั้งแปดริ้ว แล้วยกไปตั้งโสธร ได้รับราชการไม่ขาดเชื้อวงศ์ เมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ข้าพเจ้านายช้างได้เป็นพระวิเศษฤาชัย เจ้าเมือง นายเสือได้เป็น พระเกรียงไกรขบวนยุทธ ปลัดเมืองฉะเชิงเทรา เต็มวาสนาสมบัติบริบูรณ์ ณ ปีระกา เบญจศก พุทธศักราชล่วงได้ ๒๔๑๖ พรรษา จุลศักราชล่วงได้ ๑๒๓๕ ปี ข้าพเจ้าพระยาวิเศษฤาชัย ได้สร้างพระอุโบสถที่วัดโสธร พูนดินเป็นถนนตั้งแต่เมืองฉะเชิงเทรา ๒๖ เส้น ถึงพระอุโบสถวัดโสธร มีภรรยา ปลูกศาลา ขุดสระ กึ่งกลางถนน พระเกรียงไกรขบวนยุทธ ปลัด กับอินทร ภรรยาสร้างเจดีย์ฐานสำเร็จแล้วพร้อมกัน คิดธุระทรัพย์ที่สร้างพระอุโบสถและทำถนน ขุดสระ ทำศาลา เป็นเงินตรา ๓๕ ชั่งเหมือนกัน พ่อเป็นกุศลเทพยเจ้าดลบันดาลให้ได้พระบรมธาตุองค์หนึ่ง มีพระรัศมีต่าง ๆ พระบรมธาตุองค์นี้เดิมนายชำเป็นผู้ที่หลวงรักษานิกรได้พระบรมธาตุปาฏิหาริย์ลงมาหน้าวัดพระเชตุพน นายชำเอามาให้กับพระยาวิเศษฯ (บัว) พระยาวิเศษฯ (บัว) ตาย พระบรมธาตุตกอยู่กับบุตรชื่อ ภู ภูจึงเอาพระบรมธาตุมาให้สมความปรารถนา จึงชักชวนพระหลวงขุนหมื่นกรมการอาณาประชาราษฎร์ แห่พระบรมธาตุทางเรือขึ้นมาสถิตย์บรรจุไว้ที่พระเกรียงไกรขบวนยุทธกับอินทร์ภรรยาสร้าง ณ บ้านสัมปทวน การสำเร็จ ณ วันเสาร์ แรม ๗ ค่ำ พระพุทธศักราชล่วงได้ ๒๔๑๘ พรรษา จุลศักราชลวงได้ ๑๒๓๗ ปี ปีกุน สัปตศก ขอตั้งสัตยอธิษฐาน ตั้งแต่นี้ไปในอนาคตกาลเบื้อง สัพทุกขตา ปมุจจเร โพธิยาวะตะเมโหตุ นิพพานะปัจโย โหตุ ข้าพเจ้านายเกิดผู้เขียน ขอให้สำเร็จความปรารถนาเทอญ

หมายเหตุ (ตัวสะกดการันต์ในแผ่นจารึกมิได้ใช้อย่างนี้ ผู้คัดแปลงพอจับใจความได้ พระภิกษุ พันจ่าเอกโชค เลขไวฑูรย์ ผู้คัดจากแผ่นจารึก เมื่อวันที่ ๒๓ กันยายน พ.ศ. ๒๔๙๕ นายอักษร ตันสุวรรณรัตน์ คัดสำเนาจากหลักฐานแผนกศึกษาธิการอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา *(ที่มา : สุนทร คัยนันท์, ๒๕๓๕ : ๒๒)*

ประวัติความเป็นมาตำนานหลวงพ่อพุทธโสธร

มีการเล่าขานกันสืบต่อมาว่าในสมัยล้านช้าง ล้านนา เศรษฐีพี่น้อง ๓ คน ซึ่งอาศัยอยู่ทางเหนือ มีจิตเลื่อมใสศรัทธาจะสร้างพระพุทธรูปเพื่อเสริมสร้างบารมีและเพิ่มพูนผลานิสงส์ จึงได้เชิญพราหมณ์มาทำพิธีหล่อพระพุทธรูปต่าง ๆ ตามวันเกิด อันมีปางสมาธิ ปางสะดุ้งมารและปางอุ้มบาตร แล้วทำพิธีบวงสรวงชุมนุมเทวดาตามโหราศาสตร์ เพื่อทำพิธีปลุกเสกแล้วอัญเชิญเข้าสู่วัด

ในกาลต่อมา ได้เกิดยุคเข็ญขึ้น พม่าได้ยกทัพมาตีไทยหลายครั้งหลายหน จนครั้งสุดท้าย คือ ประมาณครั้งที่ ๗ ก็ตีเมืองแตก และได้เผาบ้านเผาเมือง ตลอดจนวัดวาอารามต่าง ๆ หลวงพ่อ ๓ พี่น้องจึงได้ปรึกษากัน เห็นว่าเป็นสถานการณ์คับขันจึงได้แสดงอภินิหารลงแม่น้ำปิง แล้วล่องมาทางใต้ตลอด ๗ วัน จนกระทั่งลงมาถึงแม่น้ำเจ้าพระยา ตรงบริเวณที่ปัจจุบันเรียกว่า “สามแสน” จึงได้แสดงอภินิหารลอยให้ชาวบ้านชาวเมืองเห็น ชาวบ้านนับแสน ๆ คน ได้ทำการฉุดหลวงพ่อทั้ง ๓ องค์ ถึง ๓ วัน ๓ คืน ก็ฉุดไม่ขึ้น ตำบลนั้นจึงได้ชื่อว่า “สามแสน” ซึ่งได้เพี้ยนเป็น “สามเสน” ในภายหลัง

หลวงพ่อทั้ง ๓ องค์ ลอยเข้าสู่พระโขนง ลัดเลาะจนไปถึงแม่น้ำบางปะกง ผ่านคลองซึ่งปัจจุบันเรียกว่า “คลองชักพระ” ก็ได้แสดงอภินิหารลอยขึ้นมาให้ชาวบ้านได้เห็นอีกครั้ง ชาวบ้านประมาณ ๓,๐๐๐ คน พยายามชักพระขึ้นจากน้ำ ก็ไม่สำเร็จ คลองนี้จึงได้นามว่า “คลองชักพระ” ต่อมาทั้ง ๓ องค์ ได้ลอยทวนน้ำขึ้นไปทางหัววัดอีกสถานที่นั้นจึงเรียกว่า “วัดสามพระทวน” ซึ่งต่อมาเรียกเพี้ยนเป็น “วัดสัมปทวน”

หลวงพ่อได้ลอยต่อไปตามลำน้ำบางปะกง เลยผ่านหน้าวัดโสธรไปจนถึงคุ้งน้ำใต้วัดโสธร แล้วแสดงอภินิหารให้ชาวบ้านเห็นอีก ชาวบ้านได้ช่วยกันฉุดก็ยังไม่สำเร็จ จึงได้เรียกหมู่บ้านและคลองนั้นว่า “บางพระ” ต่อจากนั้นก็ลอยทวนน้ำอยู่หัวเลี้ยวตรงกองพันทหารช่างที่ ๒ สถานที่ลอยวนอยู่นั้นจึงเรียกว่า “แหลมหัววน” และคลองก็ได้ชื่อว่า “คลองสองพี่น้อง” มาจนทุกวันนี้

ต่อจากนั้น พระพุทธรูปองค์ใหญ่ได้แสดงอภินิหารลอยไปถึงแม่น้ำแม่กลอง จังหวัดสมุทรสงคราม ชาวประมงได้ช่วยกันอัญเชิญท่านขึ้นประดิษฐานไว้ ณ วัดบ้านแหลม มีชื่อเรียกว่า “หลวงพ่อบ้านแหลม” อีกองค์หนึ่งได้แสดงปาฏิหาริย์ล่องเข้าไปในคลองบางพลี ชาวบ้านได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานที่วัดบางพลี จังหวัดสมุทรปราการ มีชื่อเรียกว่า “หลวงพ่อโตบางพลี”

ส่วนพระพุทธรูปองค์สุดท้าย คือ “หลวงพ่อพุทธโสธร” นั้น ได้แสดงอภินิหารลอยมาขึ้นที่วัดหงส์ *(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๓๔-๓๗)* ซึ่งเป็นชื่อเดิมของวัดโสธรวราราม วรวิหาร

วัดนี้มีลักษณะดี ตั้งอยู่บนแหลมเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์และเป็นที่ธรณีสงฆ์ รักษาพระศาสนาสืบต่อไปได้ ตามธรรมเนียมจีนสถานที่นี้เรียกว่า “ที่มังกร” ถ้าได้ประทับ ณ สถานที่นี้จะเกิดรัศมีบารมีและมีความศักดิ์สิทธิ์ที่จะรักษาบ้านเมืองและพุทธศาสนาสืบต่อไป หลวงพ่อพุทธโสธรจึงได้ตัดสินใจขึ้นประทับ ณ วัดหงส์แห่งนี้ในเดือนยี่ ติดต่อเดือนสาม

ตามประวัติกล่าวว่า เมื่อองค์หลวงพ่อได้แสดงอภินิหารลอยมาขึ้นที่หน้าวัดหงส์ ได้มีชาวบ้านยกและฉุดเป็นจำนวนมาก แต่ไม่สามารถเชิญหลวงพ่อฯ ขึ้นจากน้ำจนกระทั่งได้มีอาจารย์ผู้หนึ่งรู้วิธีการอัญเชิญหลวงพ่อโดยตั้งพิธีบวงสรวงใช้ด้ายสายสิญจน์คล้องกับพระหัตถ์หลวงพ่อพุทธโสธร แล้วอัญเชิญมาบนฝั่ง โดยใช้คนไม่กี่คน ก็สามารถอัญเชิญขึ้นประดิษฐานในวิหารสำเร็จตามความประสงค์ จึงได้จัดให้มีการสมโภชฉลององค์หลวงพ่อ หลังจากที่ได้ประทับที่วัดหงส์เรียบร้อยแล้ว นามของหลวงพ่อยังไม่ปรากฏ แต่เดิมนั้นองค์หลวงพ่อประทับที่วัดศรีเมืองทางภาคเหนือ มีชาวบ้านขนานนามหลวงพ่อว่า “พระศรี” องค์หลวงพ่อมีความประสงค์จะใช้นามว่า “หลวงพ่อพุทธศรีโสธร” ตามชื่อเดิมของท่าน จึงมีเหตุการณ์ดลบันดาลให้เกิดพายุพัดเอาหงส์ที่ตั้งอยู่บนยอดเสาหงส์ตกลงมา ชาวบ้านจึงแก้ไขเป็นเสาธง จึงเปลี่ยนชื่อจากวัดหงส์เป็น “วัดเสาธง” อยู่ต่อมาไม่นานก็เกิดพายุอีก พัดเสาธงหัก จึงเปลี่ยนนามจากวัดเสาธงเป็น “วัดเสาธงทอน” ต่อมาชาวบ้านเห็นว่าไม่เพราะ จึงได้ขนานนามใหม่ว่า “วัดศรีโสทร” ในที่สุดหลวงพ่อก็ดลบันดาลให้เปลี่ยนชื่อเป็น “วัดโสธร” และต่อมาได้มีข้าราชการได้ไปนมัสการหลวงพ่อที่วัดและเห็นความสำคัญของวัด จึงได้เสนอแต่งตั้งให้เป็นวัดหลวงและขนานนามหลวงพ่อว่า “หลวงพ่อโสธร หรือ หลวงพ่อพระพุทธโสธร” ตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา

(ที่มา : บรรณาธิการฉบับพิเศษ, ม.ป.ป. : ๒๙)

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

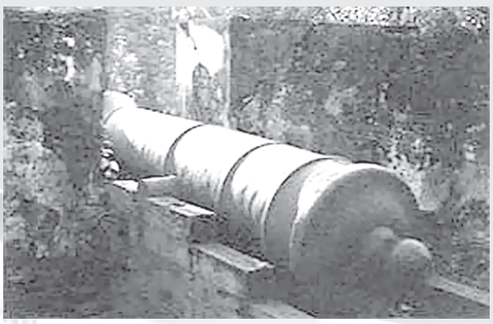

ประวัติความเป็นมาปืนใหญ่

ปืนใหญ่ พบที่บริเวณแนวกำแพงเมือง บนกำแพงมีปืนใหญ่ จำนวน ๕ กระบอก นำมาจากศาลหลักเมือง กระบอกใหญ่ที่สุดมีจารึกเป็นตัวเลขอารบิก และอักษรโรมันที่ท้ายกระบอกว่า ๑๐ ๑๗๘๙ ด้านท้ายบริเวณสุดสายชนวนมีตัวเลขจารึกเอาไว้ว่า ๗๐-๒-๒๔ เป็นตัวเลขอารบิก บริเวณลำกลองมีตรามงกุฎ ซึ่งคงจะเป็นลักษณะเครื่องหมายของบริษัทที่ทำการหล่อปืน และมีตัวอักษรไทยจารึกอยู่ บอกถึงจำนวนดินปืน ที่บรรจุและขนาดของลูกปืน

ประวัติความเป็นมาวัดโสธรวราราม วรวิหาร

วัดโสธรวราราม วรวิหาร ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา เดิมชื่อ “วัดหงส์” สร้างขึ้นในสมัยอยุธยาตอนปลาย ต่อมาถูกจ้ำเซาะตลิ่งพังทลายไป จึงได้สร้างขึ้นใหม่ ชื่อว่า “วัดเสาธง หรือ เสาทอน” แล้วจึงเปลี่ยนมาเป็นวัดโสธร ภายหลัง วัดนี้มีพระพุทธรูปโบราณสำคัญองค์หนึ่ง เรียกว่า “พระพุทธโสธร” หน้าตักกว้าง ๑.๖๕ เมตร สูง ๑.๔๘ เมตร ตามประวัติมีว่าได้ปาฏิหาริย์ลอยน้ำมา เมื่อมาถึงน้ำวนใกล้วัดโสธร ก็ลอยวนอยู่ ประชาชนจึงได้ทำพิธีอัญเชิญขึ้นมาจากน้ำ แล้วนำไปประดิษฐานไว้ที่วัดโสธรจนทุกวันนี้

วัดโสธรเป็นวัดราษฎร์มาตั้งแต่เดิม ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นพระอารามหลวงชั้นตรี ชนิดวรวิหาร มีนามว่า “วัดโสธรวราราม วรวิหาร” เมื่อวันที่ ๘ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๐๑ (บรรณาธิการ ฉบับพิเศษ, ม.ป.ป.: ๗๓) วัดโสธรมีสิ่งสำคัญ คือ พระอุโบสถขนาดใหญ่ประดิษฐานพระพุทธโสธร

วัดนี้นอกจากจะมีความสำคัญในฐานะเป็นวัดคู่บ้านคู่เมืองแล้ว ยังเป็นสถานที่สำคัญเนื่องในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกด้วย กล่าวคือ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ตั้งการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกขึ้นใน พ.ศ.๒๔๕๓ ตามแบบอย่างรัชกาลก่อน ๆ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๔ โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชพิธีราชาภิเษกสมโภช มีการตักน้ำจากแม่น้ำและแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ ตามมณฑลต่าง ๆ ๑๐ มณฑล รวมกับมหาเจดีย์สำคัญอีก ๗ แห่ง สำหรับมณฑลปราจีนบุรี วัดโสธรฯได้รับเลือกให้เป็นสถานที่ตั้งพิธีสำคัญดังกล่าวตราบจนปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาวัดพยัคฆอินทาราม (วัดเจดีย์)

วัดพยัคฆอินทาราม (วัดเจดีย์) ตั้งอยู่ที่ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา มีวิหารพระพุทธบาท เจดีย์ใหญ่ ๑ องค์ และเจดีย์เล็กอีก ๒ องค์ วัดนี้สร้างขึ้นในระยะเดียวกับ วัดสายชล ณ รังสี ประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๖ ภายในวัดมีพระเจดีย์บรรจุพระบรมสารีริกธาตุ สร้างโดยพระเกรียงไกร กระบวนยุทธ ปลัดเมืองฉะเชิงเทรา ความสำคัญของวัดนี้ คือ เป็นที่ค้นพบแผ่นเงินจารึกข้อความเป็นร่องรอยประวัติศาสตร์ที่สำคัญยิ่ง

แผ่นเงินที่พบทำด้วยเนื้อเงินบริสุทธิ์ น้ำหนัก ๓ บาท ๒ สลึง หรือประมาณ ๕๓ กรัม รูปร่างเกือบเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า คือ กว้างด้านหนึ่ง ๘ เซนติเมตร อีกด้านหนึ่ง ๗.๕๐ เซนติเมตร และยาว ๒๗.๕๐ เซนติเมตร มีข้อความจารึกถึงประวัติของ “นายช้าง” และ “นายเสือ” สองพี่น้องผู้มีต้นตระกูลเก่าแก่ยาวนานมาก่อนสมัยอยุธยามีความเจริญรุ่งเรือง และมีชีวิตอยู่ได้ทันเห็นการเคลื่อนย้ายและเปลี่ยนแปลงของแปดริ้วในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว “นายเสือ” ได้เป็นปลัดเมืองฉะเชิงเทรา ส่วน “นายช้าง” ได้สร้างพระอุโบสถที่วัดโสธรนั้น “นายเสือ” และ “นางอินทร์” ภรรยา ก็ได้สร้างเจดีย์องค์ใหญ่ที่ตำบลบ้านใหม่แห่งนี้ เมื่อการสร้างวัดแล้วเสร็จลงในปี พ.ศ. ๒๔๒๔ วัดจึงได้รับนามว่า “วัดพยัคฆอินทาราม (วัดเจดีย์) ซึ่งเชื่อกันว่ามาจากชื่อของสองสามีภรรยาผู้สร้างนั่นเอง

วัดพยัคฆอินทาราม (วัดเจดีย์) จึงเป็นโบราณสถานอันเปรียบเสมือนกระจกส่องสมัยอันทรงคุณค่ายิ่ง เพราะเป็นที่ค้นพบหลักฐานเป็นลายลักษณ์อักษรที่บันทึกภาพอดีตของแปดริ้วได้อย่างชัดเจน

ประวัติความเป็นมาวัดปีตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ (วัดเมือง)

วัดปีตุลาธิราชรังสฤษฎิ์ (วัดเมือง) ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา วัดนี้เกิดจากการที่พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ทรงเล็งเห็นความสำคัญในการป้องกันพระนคร จึงโปรดเกล้าฯ ให้สร้างป้อมปืนและกำแพงเมือง เพื่อกันข้าศึกทางทิศตะวันตก ส่วนทางทิศตะวันออกนั้นมีเมืองจันทบุรี (ค่ายเนินวง) พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงรักษรณเรศ (หม่อมไกรสร) สร้างป้อมและกำแพงเมืองในปี พ.ศ. ๒๓๗๗ เพื่อป้องกันการรุกรานของข้าศึกมิให้เข้ามาถึงพระนคร ทั้งยังเป็นที่ป้องกันครอบครัวพลเมือง ขณะที่มีการก่อสร้างกำแพงเมืองและป้อมได้มีการสร้างวัดขึ้นมาด้วย เพราะวัดอยู่ใกล้เมืองชาวบ้านจึงเรียกว่า "วัดเมือง"

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จประพาสจังหวัดฉะเชิงเทรา จึงพระราชทานนามว่า "วัดปีตุลาธิราชรังสฤษฎิ์" ซึ่งแปลว่า วัดที่ลุงของพระเจ้าแผ่นดินทรงสร้าง ภายในวัดประกอบด้วย

พระอุโบสถ หันหน้าไปทางทิศตะวันออก ลักษณะก่ออิฐถือปูนหลังคาเป็นเครื่องไม้มุงกระเบื้อง เป็นชั้นลด ๒ ชั้น ทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านข้างเป็นชั้นซ้อน ๓ ชั้น ส่วนมุขที่ยื่นออกทั้งด้านหน้าและด้านหลังนั้น หลังคมซ้อนกัน ๒ ชั้น หน้าบันเป็นลายปูนปั้นรูปพันธุ์พฤกษาลงรักปิดทองประดับกระจก เฉพาะหน้าบันมุขด้านหน้าพระอุโบสถมีพระปรมาภิไธยย่อ จปร.

วิหาร หันหน้าไปทางทิศเหนือ ลักษณะคล้ายพระอุโบสถต่างกันที่มีขนาดใหญ่กว่า มีพระปรางค์ ๔ องค์ อยู่ที่มุมกำแพงล้อมพระวิหารเป็นปรางค์ย่อมุมไม้สิบสองตัวกำแพงแก้วเป็นลักษณะก่ออิฐถือปูนมีประตูทางเข้า ๖ ด้าน มีการหักมุมกำแพงแก้วที่ล้อมพระวิหาร

บริเวณมุมกำแพงแก้วด้านตะวันออกทั้งสองด้านทำเป็นระเบียงคดหลังคามุงกระเบื้อง

ประวัติความเป็นมาวัดอุภัยภาติการาม

ตั้งอยู่บนถนนศุภกิจ ใกล้กับบริเวณตลาดบ้านใหม่ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา เดิมเป็นวัดจีนแต่ปัจจุบันแปรสภาพเป็นวัดญวนในลัทธิมหายาน ภายในวัดมีวิหารลักษณะเหมือนศาลเจ้า เป็นที่ประดิษฐานของหลวงพ่อโต (พระไตรรัตนนายก) หรือที่ชาวจีนเรียกว่า "เจ้าพ่อซำปอกง" ในประเทศไทยมีเพียง ๓ องค์เท่านั้น ประดิษฐานอยู่ที่วัดกัลยาณมิตร (ฝั่งธนบุรี) จังหวัดกรุงเทพฯ วัดพนัญเชิง จังหวัดพระนครศรีอยุธยา และวัดอุภัยภาติการาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ทุกวันเสาร์-อาทิตย์ จะมีนักท่องเที่ยวจากฮ่องกง สิงคโปร์ และไต้หวัน มานมัสการอยู่เป็นประจำ

ความเป็นมาหลวงพ่อโต ซำปอกง วัดอุภัยภาติการาม

ในสมัยรัชกาลที่ ๕ ที่เมืองแปดริ้ว หรือ จ.ฉะเชิงเทรา มีเศรษฐี ๒ พ่อลูก ซึ่งเป็นชาวตลาดบ้านใหม่ล่าง คือ หลงจู๊ฮี้ (พ่อ) กับ หลงจู๊แดง (ลูก) มีใจศรัทธาต่อหลวงพ่อโตที่วัดพนัญเชิง อยุธยา มาก เวลานั้นเป็นที่รู้จักกันแพร่หลายมากในหมู่ชาวจีนในเมืองไทย นิยมไปกราบไหว้บูชาหลวงพ่อโต หรือ ซำปอกง ที่อยุธยา เพราะถือว่ามงคลยิ่งนัก พระพุทธรูปโบราณองค์นี้ ประชาชนชาวไทย และชาวจีน เคารพนับถือกันมาก เชื่อว่าสามารถนำโชคดีมาสู่ตนได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งคนค้าขาย หากบูชาดี ๆ ตั้งใจอธิษฐานอย่างแน่วแน่ ย่อมประสบผลสำเร็จ กิจการรุ่งเรืองใหญ่โต เหมือนองค์ท่าน

ดังนั้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ (ร.ศ.๑๒๕) หลงจู๊ฮี้ และหลงจู๊แดง (ซึ่งเวลาต่อมาได้รับบรรดาศักดิ์เป็น "ขุนพิพิธพานิชกรรม") ได้ช่วยกันสละทรัพย์สร้าง พระซำปอกง ขึ้นไว้กราบไหว้บูชา โดยให้ช่างปั้นไปจำลองมาจากวัดพนัญเชิง อยุธยา ขณะเดียวกันหลงจู๊แดง หรือ ขุนพิพิธพานิชกรรม ได้สละที่ดิน ต.บ้านใหม่ อ.เมือง สร้างวิหาร เป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปขึ้น

คนเก่าแก่เล่าว่า พระซำปอกง เป็น พระพุทธรูปปูนปั้น ข้างในองค์พระเป็นโพง โดยใช้กระบุง หรือ ภาชนะที่สานด้วยไม้ไผ่เอามาก่อซ้อนกันเป็นรูปองค์พระแล้วจึงค่อยเอาปูนฉาบ แล้วจึงลงรักปิดทองภายหลัง พระซำปอกงที่สร้างนั้นมีขนาดหน้าตักกว้าง ๖.๕๐ เมตร สูงประมาณ ๑๒ เมตร

ในปีต่อมา ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ เสด็จฯ จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้ทรงพระกรุณาเสด็จพระราชดำเนินมายังวิหาร อันเป็นที่ประดิษฐานพระพุทธรูปด้วย ทรงมีพระราชศรัทธาบริจาคเงิน ๒๐๐ บาท พระราชทานสมทบในการสร้างอาราม และปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป (ซำปอกงแปดริ้ว) กับได้พระราชทานนามวัดนี้ว่า **"วัดอุภัยภาติการาม"** ส่วนพระพุทธรูปทรงทราบว่าไปจำลองมาจากอยุธยา ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๕) พระราชทานนามพระพุทธรูปองค์นี้ว่า "พระพุทธไตรรัตนนายก" เช่นเดียวกับ ซำปอกงที่อยุธยา และฝั่งธนบุรี (วัดกัลญาณมิตร)

สาเหตุที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ พระราชทานนามวัดนี้ว่า **"อุภัยภาติการาม"** ก็เนื่องจากทราบว่าวัดนี้ประสบความเสียหายจากน้ำท่วมอยู่บ่อยๆ และบางปีพระพุทธรูป (ซำปอกง) ดูดน้ำซึมเข้าองค์พระ ทำให้ทองที่ปิดเสียหายอยู่เสมอ โดยเฉพาะบริเวณฐาน และตอนล่างขององค์พระ จะพบว่าทองที่ปิดไว้ เริ่มลอก และหลุดออกเป็นแห่งๆ ต้องทำการซ่อมแซมอยู่เสมอ (หากจะทำการบูรณะซ่อมแซมปิดทองทั้งองค์พระ จะต้องใช้งบประมาณถึง ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท)

ในปีต่อมา ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) หลงจู๊ฮี้ และหลงจู๊แดง ผู้สร้าง พระซำปอกงแปดริ้ว จัดงานสมโภชฉลองพระพุทธรูป พระไตรรัตนนายก (นามพระราชทาน) เป็นการฉลองที่ได้รับพระราชทานนาม "วัด" และ "พระ" ขณะเดียวกัน ทรงมีพระราชศรัทธาบริจาคเงิน ๒๐๐ บาท พระราชทานสมทบในการสร้างอาราม และปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป

งานสมโภชฉลอง "พระพุทธไตรรัตนนายก" กำหนดการวันที่ ๘ เมษายน ร.ศ. ๑๒๗ ตรงกับวันพุธขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๕ ปีวอก ไปจนถึงวันที่ ๑๒ เมษายน ปีเดียวกัน รวม ๕ วัน การสมโภชมีการแสดงงิ้ว และลิเก การละเล่นต่างๆ พร้อมกับได้กำหนดลงไปว่า ตั้งแต่ปีนี้ต่อไปทุกๆ ปีถึงกำหนดวันเดือน ๕ ขึ้น ๘ ค่ำ ให้เป็นวันกำหนดปิดทองพระพุทธไตรรัตนนายก หรือ พระซำปอกง เพิ่มเติมทุกๆ ปี พร้อมกับชักชวนประชาชนทั้งหลายให้มาทำบุญปิดทองพระ

(ที่มา : หนังสือ "ซำปอกง พระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ของชาวไทย และชาวจีน" โดย "พ.สุวรรณ")

ประวัติความเป็นมาวัดเทพนิมิตร

วัดเทพนิมิตร ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง (สมัยนั้นเป็นตำบลบ้านใหม่) อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เดิมเข้าใจว่าเคยเป็นที่พำนักสงฆ์มาก่อนเพราะที่ดินแปลงนี้ ตามหนังสือประวัติพระครูศิริปัญญามุนี ที่พิมพ์ขึ้นเพื่อเป็นที่ระลึกในการทำฌาปนกิจของท่าน

เมื่อวันที่ ๑๕ เม.ย. ๒๔๕๙ มีอุบาสิกาอิ่ม ได้เคยถวายให้ท่านอาจารย์ท้วม (ต่อมาเป็นพระครูท้วม) ไว้ครั้งหนึ่งแล้ว แต่ไม่เป็นอารามขึ้นได้ จะเป็นเพราะเหตุใดเป็นเนื้อที่เท่าใด และเมื่อใดไม่ปรากฏ ครั้นต่อมาเมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๑๑ พระออน เทวนิโภ (ภายหลังเป็นพระครูศิริปัญญามุนี) เดิมทีท่านผู้นี้พำนักอยู่วัดสัมพันธวงศ์ (เกาะ) กรุงเทพฯ ได้มีความอุสาหะวิริยะอย่างแรงกล้าเพื่อรีบทำประโยชน์ในทางเผยแผ่ประกาศพระศาสนา

ป้ายประวัติตรงหน้ากุฏิหลวงพ่อ

ปัจจุบันวัดเทพนิมิตรมีเนื้อที่ทั้งหมด ๒๕ ไร่เศษ ตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรามีการศึกษาทั้งแผนกธรรมและแผนกบาลี ทั้งยังเป็นวัดเจ้าคณะจังหวัดและเจ้าคณะอำเภอฝ่ายธรรมยุตนิกาย โดยมีพระราชเมธากรกวี (สุเมโธ สุบิน ปธ. ๙) เป็นเจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทราและชลบุรีฝ่ายธรรมยุต ส่วนเจ้าคณะอำเภอมีพระครูธรรมสารวิจิตร (ธรรมชิต ธมมชิโต นธ.เอก) เป็นเจ้าคณะฝ่ายธรรมยุต

สิ่งที่น่าสนใจในวัดนี้ได้แก่ พระประธานประจำพระอุโบสถ เป็นพระเก่าแก่มีอายุหลายร้อยปี พระครูศิริปัญญามุนี (ออน เทวนิโภ) ได้มาจากวัดแห่งหนึ่งทางจังหวัดราชบุรี เนื้อทองสัมฤทธิ์ลงรักปิดทอง ปางสมาธิ สังฆาฏิ จีวร ลายดอกพิกุล กล่าวกันว่า ถ้าใครจะทำงานบุญในวัดหรือนอกวัดก็ดี ถ้าหากฝนจะตกหรือเป็นฤดูฝน เมื่อได้บนบานท่านแล้ว ฝนจะไม่ตกเลยแม้ฟ้าจะครึ้มฝนก็ไม่ตกหรือผู้ที่ไม่อยากเป็นทหาร ถ้าได้บนบานท่านแล้ว ก็มักจะรอดพ้นจากการถูกเกณฑ์ทหารไปได้ (ชาวบ้านเรียกพระประธานองค์นี้ว่า "หลวงพ่อโต" และนิยมบนด้วยประทัด)

อนึ่งวัดนี้ได้รับพระราชทานพระรูปหล่อรัชกาลที่ ๘ รูปหนึ่ง เป็นทองแดงลักษณะกลม เส้นผ่านศูนย์กลาง ๔๔ ซม. เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ ซึ่งปัจจุบันพระบรมรูปหล่อนี้ประดิษฐานไว้ด้านหน้าพระอุโบสถวัดเทพนิมิตร

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล ได้พระราชทานพระบรมรูปหล่อโลหะไว้เป็นอนุสรณ์เมื่อครั้งสร้างอุโบสถหลังใหม่ เมื่อวันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๔๘๘ นอกจากนี้ วัดเทพนิมิตรยังมีอาคารกุฏิสงฆ์ เป็นอาคารกุฏิใหญ่ สร้างด้วยไม้สักสูง ๒ ชั้น หลังคาทรงปั้นหยามะนิลา (Gable hip) กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๒.๕ เมตร มีมุขยื่นออกมากว้าง ๔ เมตร สร้างใน พ.ศ. ๒๔๖๑ - ๒๔๖๒ ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๖ ปูด้วยกระเบื้องซีเมนต์ลอน ปัจจุบันได้รับการปฏิสังขรณ์และยังคงความงดงามของลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนียลในอดีตได้เป็นอย่างดี นับเป็นอาคารเก่าที่ควรอนุรักษ์แห่งหนึ่ง นอกจากนี้วัดเทพนิมิตรยังมีพระพุทธไสยาสน์องค์ใหญ่ที่สุดในจังหวัดฉะเชิงเทราอีกด้วย

(ที่มา : หนังสือประวัติ วัดเทพนิมิตร พิมพ์เป็นที่ระลึก ในงานฉลองครบ ๑๐๐ ปี)

ประวัติความเป็นมาวัดสัมปทวน

วัดสัมปทวน ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๒ บ้านสัมปทวน ตำบลบางแก้ว อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา วัดนี้เป็นแหล่งศึกษาสภาพบ้านเมืองแปดริ้วในอดีตและภาพพุทธประวัติตามตำนาน ทั้งของไทยและของจีน สมเด็จพระมหาสมณเจ้ากรมพระยาวชิรญาณวโรรสได้ประทับแรมที่วัดนี้ ในคราวเสด็จตรวจการคณะสงฆ์ใน พ.ศ. ๒๔๕๘

ประวัติความเป็นมาวัดจีนประชาสโมสร

ตั้งอยู่ที่ ๒๙๑ ถนนบ้านใหม่ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดแห่งนี้เดิมชื่อว่า “เล่งฮกยี่” เป็นวัดจีนในพุทธศาสนาฝ่ายมหายาน มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี โดยนายเทียนอิน แซ่ลี้ และภรรยา ได้บริจาคที่ดินสร้างวัดนี้ขึ้น ผู้สร้างคือหลวงจีนสกเห็ง รูปแบบสถาปัตยกรรมคล้ายกับวัดมังกรกมลาวาส กรุงเทพมหานคร

พ.ศ. ๒๔๔๙ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานนามวัดว่า “วัดจีนประชาสโมสร” ภายในวัดมีสิ่งสำคัญหลายอย่าง ได้แก่รูปปั้นขนาดใหญ่ทำจากกระดาษของท้าวจตุโลกบาล เทวรูปจีนอ้วยโห้ ซึ่งแต่งกายชุดนักรบ พระพุทธรูป ๑๘ อรหันต์ ฯลฯ เทพเจ้าแห่งโชคลาภ (ไฉ่เซ่งเอี้ยว) ระฆังศักดิ์สิทธิ์ และมีร่างหลวงจีนอดีตเจ้าอาวาสที่มรณภาพแล้วนั่งสมาธิมรณภาพปิดทองอยู่ในตู้กระจก

ประวัติความเป็นมาอนุสาวรีย์ พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร)

ตั้งอยู่ที่บริเวณสามแยกถนนศรีโสธรตัดใหม่ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา พระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย อาจารยางกูร) เป็นชาวจังหวัดฉะเชิงเทราโดยกำเนิด รับราชการในสมัยรัชกาลที่ ๓ รัชกาลที่ ๔ และเป็นพระอาจารย์ในสมัยรัชกาลที่ ๕ รวม ๓ แผ่นดิน เป็นผู้มีผลงานด้านการศึกษาภาษาไทย ภาษาขอม ภาษาบาลีสันสฤต และแต่งแบบเรียนภาษาไทย รวม ๖ เล่ม คือ มูลบทบรรพกิจ วาหะนิติ์นิกร อักษรประโยค สังโยคพิธาน ไวพจน์พิจารณ์ และพิศาลการันต์ รวมทั้งแต่งบทสวดสรรเสริญพระพุทธ พระธรรม พระสงค์ บิดา มารดา ครู อาจารย์ ซึ่งสถานศึกษาใช้สวดมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาอาคารไม้สัก ๑๐๐ ปี ค่ายศรีโสธร (กองพันทหารช่างที่ ๒ รักษาพระองค์)

ตั้งอยู่เลขที่ ๑ ถนนศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ เดิมเป็นกองพลที่ ๙ มณฑลปราจีน ลักษณะตัวอาคารเป็นเรือนไม้สักขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๙๕ เมตร เมื่อวันที่ ๒๔ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๔๘๙ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ขณะทรงเป็นสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอฯ ได้เสด็จพระราชดำเนินมายังกองพันทหารช่างที่ ๒ (นามหน่วยเดิม) ซึ่งเป็นการเสด็จเยี่ยมราษฎรทางตะวันออกและหน่วยทหารในต่างจังหวัดเป็นครั้งแรก ปัจจุบันบริเวณอาคารไม้สัก ๑๐๐ ปี เป็นที่ตั้งของกองบังคับการกองพันทหารช่างที่ ๒ รักษาพระองค์

ประวัติความเป็นมาศาลหลักเมืองฉะเชิงเทรา

ตั้งอยู่ที่ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๓๗๗ พร้อมกับป้อมกำแพงเมือง เพื่อเป็นที่สถิตจิตวิญญาณอันศักดิ์สิทธิ์แห่งแผ่นดิน ช่วยคุ้มครองบ้านเมืองให้พ้นจากภยันตรายทั้งปวง

ประวัติความเป็นมาศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา (หลังเก่า)

ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา (หลังเก่า) เป็นโบราณสถานสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่เขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา ถนนชุมพล เทศบาลเมือง อำเภอเมืองฯ ซึ่งมีร้านค้าและบ้านเรือนประชาชนตั้งเรียงรายอยู่โดยรอบ มีถนนล้อมรอบทั้ง ๔ ด้าน ด้านหน้าศาลากลางจัดเป็นที่จอดรถ ตัวศาลากลางตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำบางปะกง ได้รับการขึ้นทะเบียนเป็นโบราณสถานของชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทราหลังเก่า สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๔๙ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยใช้เป็นที่ว่าราชการมณฑลปราจีนบุรี ต่อมาใช้เป็นที่ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อมีการสร้างศาลากลางหลังใหม่จึงให้เอกชนเช่าอาคาร ต่อมาเกิดไฟไหม้ทำให้อาคารเสียหายมากจนใช้การไม่ได้

จากการสำรวจพบว่า เป็นอาคารก่ออิฐลักษณะเป็นอาคารชั้นเดียว ผังอาคารเป็นแบบอาคารที่ชักปีกออก ๒ ข้าง มีทางเข้าทั้ง ๔ ด้าน โดยทางด้านหน้าจะทำเป็นซุ้มประตูยื่นออกมา หน้าจั่วปั้นเป็นรูปครุฑตราแผ่นดิน ใต้ครุฑปั้นปูนเป็นข้อความว่า “ศาลากลางจังหวัดฉะเชิงเทรา พุทธศักราช ๒๔๔๙” ทางเข้าด้านหน้าทำเป็นประตูเข้าวงโค้ง ๓ วง วงโค้งตรงกลางปลายถึงพื้นอีก ๒ วง ด้านล่างเป็นระเบียงตามเสาติดผนัง จะทำเป็นลายคล้ายเอาหินขนาดใหญ่มาเรียงก่อเป็นเสา ช่องระบายลมเป็นไม้ฉลุลาย หลังคาเป็นโครงไม้มุงด้วยกระเบื้องเกล็ดเต่า คานรับน้ำหนักหลังคาบางส่วนทรุดลงมา คานที่ใช้เป็นคอนกรีต ลักษณะอาคารเป็นอาคารที่มีระเบียงโปร่งทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านข้างทั้ง ๒ ด้านจะปิดทึบ ลักษณะของผนังอาคารและรูปแบบของลายปูนปั้นที่ประดับน่าจะเป็นการสร้างเลียนแบบศิลปะตะวันตก โดยใช้รูปแบบของศิลปะสมัย Neo-Classic ของอังกฤษ

อาคารนี้ใช้เป็นที่ทำการของฝ่ายปกครองในเขตเมืองฉะเชิงเทรา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยสร้างแบบตะวันตกตามสมัยนิยมในช่วงเวลานั้น ซึ่งอยู่ระหว่างการรับอารยธรรมตะวันตกเพื่อการพัฒนาประเทศ จึงเป็นหลักฐานชิ้นสำคัญในอันที่จะยืนยันสภาพบ้านเมืองในสมัยนั้นได้เป็นอย่างดี

ศาลากลางหลังเก่า เป็นบันทึกของการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองครั้งใหญ่และเป็นสัญลักษณ์ของการต่อสู้เพื่อรักษาเอกราชของไทยในยุคจักรวรรดินิยม จนมีผู้ขนานนามว่าเป็น “อนุสาวรีย์แห่งเสรีภาพ” ของฉะเชิงเทรา

สงครามเย็นจากยุคล่าอาณานิคม ซึ่งเริ่มขึ้นในช่วงต้นกรุงรัตนโกสินทร์ ได้ถึงขีดสุดในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยจึงเร่งปรับปรุงเมืองให้ทันสมัยเป็นวิเทโศบายหลักในการสร้างขวัญและกำลังใจกับคนไทยที่กำลังหวาดหวั่นต่อการคุกคามของมหาอำนาจ “มณฑลปราจีน” จึงถือกำเนิดขึ้นใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ตามระบอบเทศาภิบาลซึ่งเป็นการปกครองแบบใหม่ จากการรวมตัวของเมืองฉะเชิงเทรา ปราจีนบุรี นครนายก และพนมสารคาม เมื่อมณฑลปราจีนบุรี ขยายเขตการปกครองออกไป และเมืองฉะเชิงเทราได้เป็นศูนย์อำนาจรัฐ และเป็นที่ตั้งของที่ว่าการมณฑล จึงได้ก่อสร้างศาลารัฐบาลมณฑลปราจีนขึ้นเป็นที่ทำการใน พ.ศ. ๒๔๔๙

ศาลารัฐบาลแห่งนี้ มีบทบาทในการบริหารบ้านเมืองฉะเชิงเทราอย่างสม่ำเสมอ แม้เมื่อไทยยกเลิกระบบเทศาภิบาล ศาลารัฐบาลแห่งนี้ก็ได้ใช้เป็นศาลากลางจังหวัด และสุดท้ายใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้เป็นที่ตั้งสำนักงานเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา จนถึง พ.ศ. ๒๕๑๘ เมื่อเทศบาลฯ ได้ย้ายไปใช้ที่ทำการใหม่ จึงได้ให้เอกชนเข้ามาเช่าช่วงที่ดินแห่งนี้ เป็นที่น่าเสียดายอย่างยิ่งที่ในวันที่ ๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ สมบัติอันทรงค่าของชาติแห่งนี้ได้ถูกเพลิงไหม้จนแทบจะไม่เหลือร่องรอยของอาคารเดิม และในปัจจุบันบริเวณรอบศาลากลางหลังเก่าได้กลายสภาพเป็นห้างสรรพสินค้าและมีอาคารพาณิชย์ปลูกสร้างอยู่โดยรอบ

ประวัติความเป็นมาป้อมและกำแพงเมืองฉะเชิงเทรา

ป้อมและกำแพงเมืองฉะเชิงเทราเป็นโบราณสถานสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่เขตเทศบาลเมืองฉะเชิงเทรา อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา มีถนนมรุพงษ์ตัดผ่านบริเวณหน้าป้อมเลียบกำแพงเมือง บริเวณพื้นที่ด้านหลังเป็นบ้านเรือนที่อยู่อาศัยของประชาชน บริเวณหน้าป้อมถูกดัดแปลงเป็นสวนสุขภาพตลอดแนวกำแพงเมือง ส่วนด้านหลังยังเป็นที่ว่าง บริเวณใกล้ ๆ กันมีอาคารเก่าสร้างประมาณ สมัยรัชกาลที่ ๕-๗ เป็นตึกแถว คนจีนสร้างแบบตึกฝรั่งเรียงอยู่เป็นแนว

กำแพงเมืองและป้อมสร้างในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ใน พ.ศ. ๒๓๗๗ โดยโปรดเกล้าฯ ให้กรมหลวงรักษรณเรศเป็นแม่กองก่อสร้างเพื่อรักษาปากน้ำบางปะกง กรมศิลปากรประกาศขึ้นทะเบียนกำแพงเมืองฉะเชิงเทราเป็นโบราณสถานของชาติ โดยประกาศในราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๑ ตอนที่ ๓ ลงวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๙๗

ทุกวันนี้ตัวกำแพงยังคงสภาพเดิมเหมือนเมื่อครั้งต้นกรุงรัตนโกสินทร์ จัดเป็นโบราณสถานที่สำคัญแห่งหนึ่งของเมืองฉะเชิงเทรา ภายในกำแพงป้อมปราการคือเรือนจำประจำจังหวัด ส่วนด้านหน้าแนวกำแพงจัดเป็นสวนสาธารณะริมแม่น้ำบางปะกง เป็นที่พักผ่อนหย่อนใจของชาวแปดริ้ว *(ที่มา : ศึกษาธิการจังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๒๗-๒๘)*

ประวัติความเป็นมาอาคารไปรษณีย์หลังเก่า

อาคารไปรษณีย์หลังเก่า ตั้งอยู่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ติดกับวิทยาลัยอาชีวศึกษา เป็นอาคารก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว ครึ่งบนเป็นไม้มุงกระเบื้องว่าว (ศึกษาธิการจังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๕๕) ได้รับอิทธิพลแบบอย่างตะวันตก สันนิษฐานว่าสร้างขึ้นในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕

ประวัติความเป็นมาพระตำหนักกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์

พระตำหนักกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ตั้งอยู่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ปัจจุบันคือจวนผู้ว่าราชการจังหวัด เป็นโบราณสถานแห่งหนึ่งที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เช่นเดียวกับศาลากลางจังหวัดหลังเก่าหรือศาลาว่าการมณฑลปราจีน

ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ไทยใช้นโยบายการเมืองนำหน้าการทหารและเปลี่ยนแปลงระบบการปกครองจากจตุสดมภ์เป็นระบอบเทศาภิบาล ฉะเชิงเทราได้เป็นที่ตั้งของที่ว่าการมณฑลปราจีน และพระเจ้าน้องยาเธอกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ สมุหเทศาภิบาล ผู้ทรงปรีชาชาญในวิชาการปกครอง ก็ได้รับการแต่งตั้งเป็นเจ้าเมืองในช่วงเวลานั้น

การวางแผนก่อสร้างอาคารสถานที่ต่าง ๆ ในมณฑลปราจีนนั้น แท้จริงก็คือการเริ่มต้นการวางผังเมืองฉะเชิงเทรานั่นเอง พระตำหนักกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ซึ่งเป็นเรือนไม้สองชั้นสร้างขึ้นเป็นที่พำนักของสมุหเทศาภิบาลในยุคนั้น จึงอาจถือได้ว่าเป็นก้าวแรกของการก่อสร้าง “บ้านพักข้าราชการ” ของแปดริ้ว

ความสำคัญทางประวัติศาสตร์อีกอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของชาวฉะเชิงเทรา คือ พระตำหนักแห่งนี้เคยเป็นที่ประทับแรมของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในคราวที่เสด็จประพาสฉะเชิงเทราถึง ๒ ครั้ง พระบรมฉายาลักษณ์ ซึ่งได้พระราชทานไว้ตั้งแต่เสด็จพระทับครั้งแรก พร้อมลายพระหัตถ์มีความว่า ให้ไว้สำหรับเรือนเทศาภิบาลมณฑลปราจีน (เมืองฉะเชิงเทรา) เป็นที่ระลึกในการที่ได้มาอยู่ที่นี่ ได้รับความสุขสบายมาก ตั้งแต่วันที่ ๒๔ ถึงวันที่ ๒๙ มกราคม ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ.๒๔๕๐) ยังอยู่เป็นสิ่งสำคัญคู่พระตำหนักมาจนทุกวันนี้

ปัจจุบัน พระตำหนักกรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ยังใช้เป็นที่ประทับและทรงงานของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ และสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ยามที่เสด็จฯ เยือนฉะเชิงเทรา

ประวัติความเป็นมาอาคารพุทธสมาคม (ศาลเก่า)

อาคารพุทธสมาคม (ศาลเก่า) ตั้งอยู่ที่ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ในอดีตเป็นที่ตั้งของศาลมณฑลปราจีนบุรี พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ ๘ เคยเสด็จประทับเป็นประธานคณะผู้พิพากษา เมื่อวันที่ ๒๕ พฤษภาคม ๒๔๘๕ เป็นอาคารหลังเดียวที่เหลืออยู่ ซึ่งสร้างสมัยเดียวกับที่ว่าการมณฑลปราจีน ที่ถูกไฟไหม้ไปแล้ว ปัจจุบันใช้เป็นอาคารที่ทำการพุทธสมาคมจังหวัดฉะเชิงเทรา

ลักษณะเป็นอาคารก่ออิฐถือปูนชั้นเดียว ขนาดกว้าง ๒๔.๒๗ เมตร ยาว ๓๕.๗๐ เมตร หลังคาทรงปั้นหยา มีมุขยื่นออกไปด้านหน้า ตัวอาคารแบ่งเป็น ๓ ส่วนใหญ่ ๆ คือ ห้องโถงกลาง ห้องด้านปีกซ้าย และห้องด้านปีกขวา

ประวัติความเป็นมาสถานีรถไฟฉะเชิงเทรา

สถานีรถไฟฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ที่ถนนมหาจักรพรรดิ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา สถานีรถไฟแห่งนี้ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เสด็จพระราชดำเนินทรงประกอบพิธีเปิดการเดินรถไฟสายกรุงเทพ - ฉะเชิงเทรา เมื่อวันที่ ๒๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐ พระองค์ได้ประทับรถไฟพระที่นั่งเป็นปฐมฤกษ์ เสด็จประพาสฉะเชิงเทรา ประทับแรมที่พระตำหนักพระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นมรุพงษ์ศิริพัฒน์ ระหว่างวันที่ ๒๔ - ๒๙ มกราคม พ.ศ. ๒๔๕๐

ประวัติความเป็นมาของชุมชนวัดเซนต์ปอล

ชุมชนวัดเซนต์ปอล สันนิษฐานว่าน่าจะเกิดในช่วงสมัยรัชกาลพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งเป็นช่วงที่มีคนจีนอพยพมาตั้งหลักแหล่งตามริมแม่น้ำสายต่าง ๆ รวมทั้งในบริเวณแม่น้ำบางปะกง ดังมีหลักฐานจากการบันทึกดังนี้

"สำหรับชาวจีน เข้ามาแต่ครั้งรัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) ส่วนใหญ่เป็นจีนที่มาจากเมืองจีนเข้ามาแสวงโชคในขั้นแรกเข้าไปตั้งหลักแหล่งอยู่ในเขตเมืองฉะเชิงเทรา และเมืองปราจีนบุรีก่อน....."

ในสมัยนั้น ผู้ชายจะถูกเกณฑ์แรงงานปีละ ๓ เดือน เพื่อทำงานให้หลวง ชาวจีนอพยพทำงานในไร่อ้อยจึงหลบเลี่ยงโดยการเข้ารีตเป็นคริสตชน ซึ่งจะกลายเป็นคนในบังคับของต่างชาติ บาทหลวงปาเลอกัว (Pallegoix) ชาวฝรั่งเศสได้เขียนบันทึกใน พ.ศ. ๒๓๗๓ ว่า "จังหวัดแปดริ้ว (Petriew) และบางปลาสร้อย ๓๐๐ คน..." ซึ่งหมายถึง จำนวนคริสตชนในขณะนั้น เป็นผลจากการที่ประเทศไทยมีสัญญากับประเทศฝรั่งเศสเมื่อวันที่ ๑๕ สิงหาคม พ.ศ. ๒๓๙๙ จึงมีข้อตกลงให้มีการเผยแพร่คริสตศาสนาในเมืองไทย ดังปรากฏเนื้อความบางส่วนในมาตราที่ ๓ ว่า "...คณะมิชชั่นนารีฝรั่งเศสสามารถเผยแพร่ศาสนาและสั่งสอนได้ สร้างโบสถ์ บ้านเณรหรือโรงเรียน โรงพยาบาลหรืออาคารอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับศาสนาที่ได้ในดินแดนของราชอาณาจักรสยาม โดยปฏิบัติตามกฎหมายของประเทศ.." และในช่วงดังกล่าวพระชาวฝรั่งเศสได้เข้ามาเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๓๘๓ บาทหลวงอัลบรัง (Albrand) ได้สร้างวัดด้วยไม้ไผ่ในบริเวณฝั่งตะวันตกของแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อใช้เป็นที่พบปะของคริสตชน ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๐๑ บาทหลวงดาเนียล (Daniel) ได้สร้างวัดด้วยไม้จริง หลังจากนั้นบาทหลวงเปอัง (Pean) ได้เรี่ยไรเงินจากประเทศฝรั่งเศสเพื่อมาสร้างวัดใหม่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๑๐ บาทหลวงอันตน ชมิตต์ (Antoine Schmitt) ได้ซื้อที่ดินบนฝั่งตะวันออกของแม่น้ำบางปะกงเพื่อตั้งวัด และจัดหาซื้อวัสดุก่อสร้างเพื่อสร้างวัดซึ่งก่ออิฐถือปูนใน พ.ศ. ๒๔๑๖ จากหลักฐานที่กล่าวถึงชุมชนนี้ระบุว่า

"...ชาวคาทอลิกเป็นคนเชื้อสายจีนเพราะคนจีนที่เคยได้มาพึ่งพระบรมโพธิสมภารของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้กลับใจที่แปดริ้วเป็นจำนวนมาก ปีหนึ่ง ๆ คุณพ่อโปรดศีลล้างบาปแก่ผู้ใหญ่อย่างน้อย ๑๐๐ ราย แต่โดยมากคนเหล่านั้นไม่ได้อาศัยอยู่ที่แปดริ้วต่อไป เพราะเป็นคนทำการขนส่งสินค้า พึงระลึกว่าในสมัยแปดริ้ว (แปลว่าแปดทาง) มีความสำคัญมาก เพราะเป็นเหมือนประตูแห่งภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือแห่งประเทศไทย ใครจากกรุงเทพฯ ต้องการไปจันทบุรีหรือโคราช ก็ต้องมาแปดริ้วก่อน ถ้าจะไปยังโคราชก็ลงเรือไปถึงท่าเกวียน จากที่นั้นมีกองเกวียนไปโคราชเป็นระยะ ๆ เพราะฉะนั้นนอกจากคนเชื้อสายจีนแล้ว ยังมีชาวคาทอลิกสิบกว่าครอบครัว..."

จากเอกสารอนุสรณ์สมโภชครบร้อยปีวัดเซนต์ปอล ระบุว่า "...วัดนี้มีคนจีนเป็นผู้ร่วมกันสร้างแน่นอน เพราะอักษรจีนบนหน้าวัดยังปรากฏอยู่ และมีท่านหนึ่งมาจากเมืองจีน ชื่อหลงจูบุ้นกุ้ย เดิมทำโรงหีบอ้อยอยู่จังหวัดนครชัยศรี ต่อมาได้อพยพมาอยู่แปดริ้ว ทำไร่อ้อย และโรงหีบอ้อยที่ตำบลบางไผ่หลังวัดเซนต์ปอลนี้ .." ในสมัยรัชกาลที่ ๓ บริเวณเมืองฉะเชิงเทราเป็นแหล่งปลูกอ้อย มีชาวจีนที่มาจากเมืองจีนมารับจ้างแรงงานในไร่ และในโรงงานหีบอ้อย ซึ่งมีมากมายสองฝั่งแม่น้ำบางปะกง และในบริเวณชุมชนวัดเซนต์ปอลนี้ เชื่อว่าคนจีนที่อพยพเข้ามาบุกเบิกป่าชายเลนให้เป็นสวนยกร่อง ซึ่งเป็นภูมิปัญญาของคนจีนแผ่นดินใหญ่แล้วปลูกหมากพลู ผัก ผลไม้ มะพร้าว มะม่วง เลี้ยงหมู

บาทหลวงอันตน ได้สร้างโบสถ์เซนต์ปอลขึ้นแล้วเสร็จ และทำพิธีมหาบูชาครั้งแรกในวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๑๖ นอกจากนี้ ยังสร้างบ้านพักของพระสงฆ์ (รื้อไปแล้ว) สร้างโรงเรียนสองหลัง สำหรับเด็กผู้ชาย ๑ หลัง และเด็กผู้หญิง ๑ หลัง เอกสารยังระบุด้วยว่า บาทหลวงอันตนยังได้นำชาวคาทอลิกยิงต่อสู้กับพวกอั้งยี่ที่มาล้อมบ้านพักใน พ.ศ. ๒๔๑๘ ท่านยังได้ดูแลชาวคาทอลิกในแปดริ้ว พนัสนิคม ท่าเกวียน ปากคลอง ท่าลาด บ้านเล่าและปราจีน รวมทั้งได้สร้างวัดเซนต์ร็อคที่บริเวณริมคลองนครเนื่องเขต จนมรณภาพใน พ.ศ. ๒๔๖๗ ในช่วงนั้นมีบันทึกจำนวนผู้นับถือศาสนาคาทอลิก ดังนี้ "...มีชาวคาทอลิก ๙๒๑ คน คือที่ตำบลบางตีนเป็ด ๔๘ ครอบครัว ที่คลองบางไผ่ ๑๘ ครอบครัว ริมแม่น้ำฝั่งซ้าย ๑๖ ครอบครัว ริมแม่น้ำฝั่งขวา ๒ ครอบครัว ที่จุกเฌอ ๙ ครอบครัว ที่ตำบลบ้านใหม่ ๓๖ ครอบครัว ที่โรงสีสังฆมณฑล ๗ ครอบครัว ที่คลองท่าไข่ ๕ ครอบครัว ที่คลองนครเนื่องเขต ๕๒ ครอบครัว และที่ตลาดสี่แยก ๑๖ ครอบครัว..."

ในสมัยบาทหลวงแปร์เบต์ เป็นเจ้าอาวาสวัดเซนต์ปอลต่อจากบาทหลวงอันตน ได้มีการเปิดโรงเรียนฝึกหัดครูอนุบาลเพื่อผลิตครูออกไปประจำวัดต่าง ๆ มีชื่อว่า โรงเรียนนักบุญทาร์ซิซิโอ ซึ่งต่อมาได้ยุบรวมกันกับโรงเรียนเซนต์ปอล และท้ายที่สุดกิจการโรงเรียนต้องยุบไปในช่วงสงครามอินโดจีน (พ.ศ. ๒๔๘๔) จนหลังสงครามบาทหลวงการิเอ จึงเปิดโรงเรียนขึ้นใหม่ ตั้งชื่อว่า โรงเรียนสันติภาพ เนื่องจากวันเปิดโรงเรียนตรงกับวันที่รัฐบาลประกาศวันสงบศึก เป็นวันสันติภาพ โดยเหตุที่วัดเซนต์ปอลสร้างมาได้อายุครบ ๑๐๐ ปี สภาพของวัดทรุดโทรมในช่วงเดียวกันนี้ บาทหลวงองค์ต่าง ๆ และชาวคาทอลิก ดำเนินการหาทุนและวัสดุเพื่อก่อสร้างวัดใหม่ และจัดให้มีการฉลองวัดครบร้อยปีในวันที่ ๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๑๓

แหล่งสิ่งแวดล้อมธรรมชาติและศิลปกรรม

ชุมชนวัดเซนต์ปอลมีองค์ประกอบของชุมชนที่มีคุณค่าทางประวัติศาสตร์วัฒนธรรม วิถีชีวิต และสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติที่นับว่าเป็นชุมชนที่มีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนที่นับถือคริสตศาสนานิกายโรมันคาทอลิค ซึ่งประกอบด้วยผนังด้านหน้าของโบสถ์เก่าที่ยังคงเหลืออยู่ หอระฆัง ศาลาท่าน้ำ โบสถ์ใหม่ บ้านพักสงฆ์ บ้านภคินี อนุสาวรีย์พระเยซูเจ้า ถ้ำแม่พระ สุสาน บ่อน้ำของวัด ยุ้งข้าว และที่อยู่อาศัยของคริสตชนในที่ดินเช่าของวัด นอกจากนี้ชุมชนวัดเซนต์ปอลตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันตกของแม่น้ำบางปะกงในพื้นที่ระหว่างปากคลองบางไผ่ถึงปากคลองบางตีนเป็ดซึ่งยังคงมีสัตว์น้ำและพืชพรรณธรรมชาติรวมทั้งมีสวนผสมยกร่อง ซึ่งมีต้นมะพร้าวและหมากเป็นหลัก ในระหว่างต้นไม้ยืนต้นมีการปลูกพืชผักสวนครัว มีการเลี้ยงปลาในร่องสวนโดยใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นและยังเป็นการใช้ที่ดินอย่างชาญฉลาดอีกด้วย นอกจากนี้ชาวชุมชนวัดเซนต์ปอลยังมีความรักและความภาคภูมิใจในท้องถิ่นของตน มีมิตรภาพและความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่แก่คนทั่วไป

บ้านพักบาทหลวง

บ้านพักของบาทหลวงวัดเซนต์ปอลสร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร ลักษณะสถาปัตยกรรมแบบโคโลเนี่ยล (Colonial) ที่ได้รับอิทธิพลจากศิลปะตะวันตก เป็นบ้านสองชั้นมีบันไดแยกซ้ายและขวาต่อจากชานพัก ชั้นบนมีทางเดินและลูกกรงไม้เป็นรากกันตกโดยรอบอาคาร ช่วงกลางของอาคารเป็นที่โล่ง มีห้องด้านซ้ายและขวาเหมือนกันทั้งชั้นบนและชั้นล่าง บ้านพักบาทหลวงหลังนี้มีอายุมากกว่า ๑๐๐ ปี ในอดีตนอกจากเป็นที่พักของบาทหลวงของวัดเซนต์ปอลแล้วยังเป็นที่พักอาศัยของบาทหลวงองค์อื่น ๆ ที่เดินทางด้วยเรือผ่านบริเวณนี้ในปัจจุบันเป็นที่พักของเจ้าอาวาสวัดเซนต์ปอล

(ที่มา : นางสาวสรมน ศรีชวนะ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ประวัติความเป็นมาหอพิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช

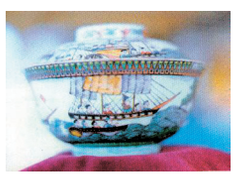

ตั้งอยู่ชั้น ๓ อาคารอเนกประสงค์โรงเรียนพุทธโสธร ถนนศรีโสธร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา ปี พ.ศ. ๒๕๒๖ พระพรหมคุณาภรณ์ (จิรปญฺโญ นายดาบเจียม กุลละวณิชย์) เจ้าอาวาสวัดโสธรวราราม วรวิหาร เจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา สร้างพิพิธภัณฑ์สำหรับจัดเก็บและจัดแสดงโบราณวัตถุและสิ่งของเก่าแก่ที่หาได้ยากในจังหวัดฉะเชิงเทรา เพื่อถวายพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ในโอกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ ๖๐ พรรษา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๐ และได้รับพระราชทานชื่ออาคารว่า "อาคารอเนกประสงค์หอสมุดหอพิพิธภัณฑ์ภูมิพลอดุลยเดชมหาราช"

ประวัติความเป็นมาพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นตำบลหนามแดง

ประวัติความเป็นมาเมื่อ ๑๐๐ กว่าปีที่ผ่านมา ได้รับฟังจากบรรพบุรุษรุ่นเก่าๆ เล่าสืบต่อกันมาตั้งแต่รุ่นปู่ย่าตายายจนถึงรุ่นพ่อแม่ว่า ในพื้นที่วัดหนามแดง ตำบลหนามแดง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีต้นไม้ชนิดหนึ่งขึ้นอยู่ในพื้นที่วัดหนามแดง ตำบลหนามแดง มากมาย ต้นไม้ชนิดนี้มีลักษณะเด่นอยู่อย่างหนึ่งที่ต่างไปจากต้นไม้อื่นๆ ตรงที่เมื่อหนามยังอ่อนอยู่จะมีสีแดงมาก หนามแหลมคม ชาวบ้านในแถบนี้เรียกต้นไม้ชนิดนี้ว่า “ต้นหนามแดง” ชาวบ้านในแถบนี้จึงตั้งชื่อวัดหนามแดง ตามต้นไม้ในพื้นถิ่นของหนามแดง

เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ พระครูสุคนณ์ วนคุณ เจ้าอาวาสวัดหนามแดงรูปก่อนซึ่งดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลนครเนื่องเขต ท่านได้สะสมของเก่าไว้บ้างบางส่วน ท่านได้มรณภาพไปแล้ว

พระปลัดวรการ กิจจะสาโล ท่านได้รับการตราตั้งเป็นเจ้าอาวาสวัดหนามแดงรูปต่อมา และหลังจากนั้นท่านได้รับตราตั้งเป็นพระครูชั้นเอก เป็นพระครูพิพิธสารกิจวิมล ท่านได้สะสมของเก่าทางการเกษตรไว้มากมาย จนชาวบ้านที่มาเข้าวัดทำบุญเห็นของเก่ามากมายจึงถามพระครูพิพิธสารกิจวิมล “ท่านจะเก็บไว้ขายหรืออย่างไร” ท่านพระครูพิพิธสารกิจวิมล ตอบว่า “เราสะสมไว้เพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑ์เพื่อให้เยาวชนศึกษาค้นคว้าหาความรู้ว่ารุ่นพ่อแม่ทำมาหากิน ใช้ไถคราด ไถนาด้วยควาย” ชาวบ้านรับรู้ถึงจุดมุ่งหมายของท่านพระครูแล้วจึงช่วยกันนำวัตถุสิ่งของเก่าๆ ที่ไม่ใช้แล้วมาร่วมกันถวายให้พระครูเพื่อจัดสร้างพิพิธภัณฑ์ ด้วยของบริจาคที่ท่านพระครูรับไว้มีมากจนไม่มีที่เก็บ

ต่อมาคณะกรรมการสภาตำบลหนามแดงและกลุ่มผู้นำชุมชนพร้อมทั้งชาวบ้านตำบลหนามแดงได้ประชุมคณะกรรมการเพื่อปรึกษาหารือโดยจะของบสนับสนุนจากจังหวัด ๑,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งเป็นเงินในโครงการอยู่ดีมีสุข ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ เพื่อก่อตั้งพิพิธภัณฑ์

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ ของบสนับสนุนจากจังหวัดเพื่อนำมาต่อเติมโรงคลุม ประมาณ ๕๐๐,๐๐๐ บาท ขณะนี้ได้สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้ว

ในอนาคตจะมีนโยบายที่จะพานักท่องเที่ยวที่มาศึกษาค้นคว้าหาความรู้ไปตามสายน้ำที่เชื่อมโยงไปยังตลาดโบราณนครเนื่องเขต และเชื่อมโยงต่อไปยังตลาดน้ำร้อยปีคลองสวน สำหรับนักท่องเที่ยวที่มาศึกษาค้นคว้าหาความรู้เป็นหมู่คณะทางเราจะจัดอาหารพื้นบ้านท้องถิ่นและของฝากไว้บริการและจะเปิดพระอุโบสถที่ประดิษฐานของพระพุทธชินราชปางสุโขทัยให้นมัสการ พร้อมทั้งชมภาพวาดผนังด้านในพระอุโบสถอีกด้วย

เครื่องมือเครื่องใช้/โบราณวัตถุที่จัดแสดงในพิพิธภัณฑ์

(ที่มา : ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์, ๒๕๕๓)

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาการเขียนฉากลิเก

ฉากลิเก เดิมทีลิเกไม่ใช้ฉาก ภายหลังสันนิษฐานว่า อาจจะนำมาจากการแสดงงิ้วของคนจีน ส่วนใหญ่ฉากจะประกอบด้วยฉากท้องพระโรง ฉากสวน ฯลฯ โดยใช้ผ้าดิบเย็บติดกันเป็นผืนใหญ่ขนาดมาตรฐานกว้าง ๔.๕๐ เมตร สูง ๓.๓๐ เมตร ด้านบนทำรูไว้สำหรับร้อยเชือกแขวน ภาพที่ใช้เขียนบนฉากจะมีความลึกของเส้นทุกเส้นไปรวมที่ตรงกลางฉากเป็นจุดสายตา และนิยมใช้สีสะท้อนแสงที่ทำให้มองดูแล้วลอยเด่นขึ้นมา นอกจากฉากแล้วยังมีเหลืบอีก ๑ คู่ หรือ ๑ ชุด ทำด้วยผ้าดิบ สูง ๓.๓๐ เมตร และกว้าง ๑.๑๐ เมตร

ตำนานของผลงานฉากลิเก

ช่างเขียนฉากลิเกในชุมชนตำบลโสธร มีประสบการณ์ในการทำงานประมาณ ๒๐ ปี แต่เดิมมีอาชีพแสดงลิเก และมีคณะลิเกเป็นของตนเอง ในอดีตต้องจ้างช่างมาเขียนฉากลิเกให้ ต่อมาเมื่ออายุมากขึ้นแสดงลิเกไม่ไหว จึงหันมาหัดเขียนฉากลิเกแทน นายเศกสม สุขสว่าง จึงไปฝึกเขียนฉากลิเกที่ร้าน ป.วิจิตรกร จังหวัดสระบุรี เพื่อจะได้นำความรู้ที่ได้รับจากการเรียน มาเขียนฉากลิเกให้คณะลิเกของตนเอง เมื่อมีความชำนาญมากขึ้น ผลงานที่ปรากฏออกมาเป็นที่ชื่นชอบของคณะลิเกอื่นๆ คณะลิเกที่อยู่ใกล้เคียงจึงมาจ้างให้เขียน จนกระทั่งทุกวันนี้ได้รับเขียนฉากลิเกให้หลายๆ จังหวัดในภาคกลาง ช่างที่เขียนฉากลิเกในปัจจุบันท่านได้เลิกแสดงลิเกแล้ว แต่ถ่ายทอดการแสดงลิเกให้บุตร - ธิดา สืบต่อกันมา และได้สอนวิธีเขียนฉากลิเกให้บุตร - ธิดาด้วย

ข้อมูลช่าง

๑. นายเศกสม	สุขสว่าง
๒. นายนเรศ	สุขสว่าง
๓. นายปิยะ	สุขสว่าง
๔. นายจิราวุฒิ	สุขสว่าง
๕. นายคมสันต์	สุขสว่าง
๖. นางสาวสุริยา	สุขสว่าง

อยู่บ้านเลขที่ ๘/๗ ม.๖ ตำบลโสธร อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา รหัสไปรษณีย์ ๒๔๐๐๐ โทรศัพท์ ๐ ๓๘๘๑ ๓๓๔๒

งานที่ชุมชนตำบลโสธรถนัดที่สุด คือ การเขียนฉากลิเก งานที่ถนัดรองลงมา ได้แก่ การทำตัวหนังตะลุง จากกระดาษ ผลงานที่ชุมชนตำบลโสธรทำฉากหนังตะลุง ทำมานาน ๒๐ ปี

(ที่มา : นางสาวสรมน ศรีชวนะ, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)

ประวัติความเป็นมาผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองสาน

ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองสาน เป็นงานศิลปะทางด้านการจักสานด้วยลวดทองเหลืองของครอบครัวนายวนิตย์ นางสร้อย ธรรมประทีป และบุตรสาว นางสาวนิชาภัทร ธรรมประทีป ที่บ้านหมู่ ๓ ตำบลท่าไข่ อำเภอเมือง

ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองสานที่ครอบครัวธรรมประทีปผลิตขึ้นมีหลายรูปแบบ เช่น กระจาด ตะกร้า กระบุง แจกัน ของที่ระลึก และของชำร่วยในงานมงคลต่างๆ ซึ่งมีทั้งที่เป็นแบบไทยและแบบสากล

ผลิตภัณฑ์เครื่องทองเหลืองสานเป็นอุตสาหกรรมในครอบครัว โดยใช้เส้นทองเหลืองที่สั่งมาจากโรงงานนำมาสานขึ้นรูปเป็นภาชนะต่างๆ ตามที่ต้องการ ความยากง่ายอยู่ที่การดึงเส้นทองเหลืองที่มีความแข็งมากให้ตึงและเรียบ คนที่ไม่ชำนาญอาจจะถูกบาดมือได้ ช่างแต่ละคนจึงต้องมีเทคนิคเฉพาะตัวของตัวเอง นับเป็นงานฝีมือที่ต้องใช้ความอดทนอย่างมาก และต้องมีเงินที่ใช้ในการลงทุนพอสมควร

ลูกค้าที่ซื้อสินค้านี้ มีทั้งคนไทยและชาวต่างประเทศ แต่คนไทยส่วนใหญ่จะซื้อไปเก็บหรือเอาไปไว้โชว์มากกว่าการเอาไปใช้ ผลิตภัณฑ์เหล่านี้ครอบครัวธรรมประทีปทำส่งบริษัทห้างร้านที่สั่งซื้อ ไม่ได้ทำเพื่อจำหน่ายเอง ซึ่งมีราคาตั้งแต่ ๑๐ บาทขึ้นไปจนถึงราคา ๓,๐๐๐ กว่าบาท

(ที่มา : วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๔๒ : ๑๗๘)

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอคลองเขื่อน

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

อำเภอคลองเขื่อน

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

งานประเพณีคืนชีวิตให้สายน้ำบางปะกง

เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์แม่น้ำบางปะกง และเป็นกิจกรรมที่เพิ่งจัดขึ้นเป็นปีแรก โดยความร่วมมือของกลุ่มคุ้มครองบางคล้า และวัดคลองเขื่อน ซึ่งมีกิจกรรมเกี่ยวกับการคืนชีวิตให้สายน้ำบางปะกง

(ที่มา : http://savebangkhla.multiply.com/photos/album/49/49)

๒. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาโอ่งเขียวไข่กา

โอ่งเขียวไข่กา พบที่อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางคล้า อำเภอคลองเขื่อน เป็นภาชนะใส่น้ำ มีคุณสมบัติทำให้น้ำเย็นกว่าปกติ

ประวัติความเป็นมาเครื่องกรองน้ำโบราณ

เครื่องกรองน้ำโบราณ พบที่กิ่งอำเภอคลองเขื่อน เป็นการปั้นโดยมีส่วนผสมของดิน หิน ทราย แกลบ ขี้เถ้า เพื่อกรองน้ำให้สะอาด (ศึกษาธิการกิ่งอำเภอคลองเขื่อน, ๒๕๔๑: ๖)

ประวัติความเป็นมาวัดบ้านกล้วย

วัดบ้านกล้วย ตั้งอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง หมู่ที่ 1 บ้านพลับ ตำบลคลองเขื่อน อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา มีชื่อเดิมว่า วัดเกาะแก้วชวารีย์ แต่กรมการศาสนาเปลี่ยนชื่อตามที่ชาวบ้านเรียก มีลักษณะเป็นเกาะ เหมือนกับเกาะลัดบริเวณบางคล้า มีน้ำล้อมรอบ แต่มามีการทับถมของดินจนตื้นเขินกลายเป็นแผ่นดินเชื่อมกับถนน แต่หมู่บ้านบ้านกล้วยยังคงอยู่อีกฝั่งหนึ่งของแม่น้ำวัดแห่งนี้ เคยมีน้ำท่วมสูงถึง ๑๐๐ เมตร (ประมาณเอว) ในปี ๒๕๒๖

วัดบ้านกล้วย ไม่สามารถลำดับเจ้าอาวาสตั้งแต่องค์แรกได้ จากการสัมภาษณ์พลวงพ่อจุมพล จำได้เพียงว่า หลวงพ่อผล (๒๕๐๘) หลวงพ่อผิน (ไม่ทราบปี) และหลวงพ่อจวน ซึ่งอายุมากกว่า ๙๐ ปีเท่านั้น เนื่องจากหลักฐานทั้งหมดเก็บไว้บนศาลาใหญ่แต่ถูกไฟไหม้ในเวลาต่อมา

มีเจ้าอาวาสชื่อ พระครูธำรง สังฆกิจ (จวน) มีการสร้างศาลาใหญ่ หลังคาทรงมะลิลา เป็นกุฏิไม้ทั้งหลัง สร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๙๘ เป็นที่ทำวัตรสวดมนต์และเป็นสถานที่ทำบุญของชาวบ้าน มีกุฏิที่อยู่ของพระสงฆ์ล้อมรอบ จำนวน ๑๑ หลัง ใต้ถุนโล่งสูง

แต่ถูกไฟไหม้เวลาประมาณตีหนึ่ง เนื่องจากไฟฟ้าลัดวงจร สมัยนั้นมีเพียงวอร์ (เครื่องสื่อสาร) หลวงพ่อจุมพลจึงวอร์ไปบอกเจ้าหน้าที่ดับเพลิง แต่เจ้าหน้าที่ดับเพลิงไปทางด้านบ้านกล้วย ไม่ได้มาที่วัดบ้านกล้วย ซึ่งอยู่คนละฝั่งคลอง จึงไม่สามารถดับไฟได้

มีเรื่องเล่าเกี่ยวกับหลวงพ่อผลไว้ว่า เมื่อครั้งที่ไฟไหม้ศาลาใหญ่ เพลิงได้เผาผลาญทุกสิ่งทุกอย่าง ยกเว้นรูปปั้นของหลวงพ่อผลที่ถูกควันดำปิดทั้งองค์ มีเรื่องเล่าว่า มีผู้หญิงชาวบ้านแถบจังหวัดสมุทรปราการมาร่วมงานทอดผ้าป่าที่วัดบ้านกล้วย เมื่อกลับไปบ้านแล้วได้ฝันเห็นรูปปั้นหลวงพ่อผลที่บอกว่า แสบตา ให้นำยาหยอดตาไปถวายหน่อย ผู้หญิงคนนั้นก็นำยาหยอดตาไปหยอดที่ตารูปปั้นหลวงพ่อผลและถวายขวดยาที่มือรูปปั้นพร้อมกับบอกว่าต่อไปหลวงพ่อหยอดตาเองนะ แล้วก็กลับบ้านไป (พระจุมพล ติสฺสเทโว.สัมภาษณ์)

ปัจจุบัน วัดบ้านกล้วย ยังมีศาลาริมน้ำที่เคยเป็นท่าเรือมาก่อน สร้างใน พ.ศ. ๒๔๙๙ มีสภาพทรุดโทรมเนื่องจากไม่ได้รับการซ่อมแซมและไม่ได้ใช้งาน มีศาลาทำบุญที่มีเสาเป็นต้นตะเคียน อายุประมาณ ๑๐๐ ปี และบนศาลายังมีต้นตะเคียนที่ตกน้ำมัน ๑ ต้น มีดอกไม้ธูปเทียนบูชามากมาย

โบราณสถานภายในวัด
มณฑปวัดบ้านกล้วย

มีลักษณะเป็นมณฑปฐานสูงคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคาเป็นแบบพรหมสี่หน้าเดิมมุงกระเบื้องแบบมอญ ปัจจุบันมุงหลังคาสังกะสี มีเจดีย์รายล้อมสามด้าน มีทางขึ้นลงสองทาง เคยเป็นที่ประดิษฐานหลวงพ่อชินศรี และพระพุทธบาทจำลอง ในวันสงกรานต์จะอัญเชิญหลวงพ่อชินศรี (พระพุทธโสธรจำลอง) ออกแห่และสรงน้ำ จนกระทั่งวันที่ ๑๓ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๖ จึงอัญเชิญไปประดิษฐานในอุโบสถ เพราะมณฑปชำรุดมาก สันนิษฐานว่า มณฑปนี้สร้างสมัยธนบุรี-รัตนโกสินทร์ตอนต้น เมื่อครั้งชาวจีนมาทำการค้าขายกับคนไทยโดยช่างชาวจีน เนื่องจากที่ผนังเพดานหลังคาและหน้าจั่วมีถ้วยชามสังคโลกประดับติดอยู่เป็นจำนวนมาก ปัจจุบันแตกหักเสียหายเกือบหมดแล้ว

(ที่มา: ประวัติวัดบ้านกล้วย ๒๕๔๒: วัฒนธรรมพัฒนาการทางประวัติศาสตร์เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดฉะเชิงเทรา)

บุคคลที่ให้ข้อมูล

๑. พระจุมพล ติสฺสเทโว	รองเจ้าอาวาสวัดบ้านกล้วย
๒. นายจรินทร์ อุทารส	รองประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอคลองเขื่อน
๓. นายประกอบ ศิระสราวกุล	กรรมการสภาวัฒนธรรมอำเภอคลองเขื่อน
๔. นายสมจิตร สดแช่ม	ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน หมู่ที่ ๑
๕. นายสังเวียน นิลรัตน์	

ประวัติความเป็นมาวัดคุ้งกร่าง

วัดคุ้งกร่าง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๗ ต.บางตลาด อ.คลองเขื่อน จ.ฉะเชิงเทรา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๕ ไร่ อาณาเขต ทิศเหนือจดที่ดินเอกชน ทิศใต้จดแม่น้ำบางปะกง ทิศตะวันออกและทิศตะวันตกจดที่ดินเอกชน มีที่ธรณีสงฆ์ จำนวน ๓ แปลง เนื้อที่ ๓๓ ไร่ ๒ งาน ๘๘ ตารางวา อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๓ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๐ เป็นอาคารไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง หอสวดมนต์ กว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐ เป็นอาคารไม้ยกพื้นใต้ถุนสูง กุฏิสงฆ์ จำนวน ๖ หลัง เป็นอาคารไม้ ปูชนียวัตถุมีพระประธานประจำอุโบสถพร้อมพระอัครสาวก ๒ องค์ พระพุทธรูปปางบำเพ็ญทุกรกิริยา ๑ องค์ และพระพุทธรูปปางห้ามญาติ ๑ องค์

วัดคุ้งกร่าง ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๒๘๖ เดิมชื่อว่า “วัดภาราม” แต่สถานที่ตั้งวัดอยู่ตรงคุ้งน้ำ ประชาชนที่สัญจรผ่านไปมาทางน้ำในสมัยก่อน นิยมเรียกว่า “วัดคุ้ง” และเหตุที่ชายน้ำมีต้นกร่างใหญ่ ๑ ต้น จึงเพิ่มคำว่า “กร่าง” เข้าไปเป็น “วัดคุ้งกร่าง” เพื่อเป็นการย้ำให้รู้สถานที่ที่แน่นอน ชื่อวัดเลยเป็นไปตามความนิยมที่ชาวบ้านเรียกจนถึงปัจจุบัน ได้รับพระราชทาน วิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๘ เมตร ยาว ๒๓ เมตร

ประวัติพระทุกรกิริยา (หลวงพ่อผอม)

หลวงพ่อพระทุกรกิริยา (หลวงพ่อผอม) คือ องค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าได้กระทำการทุกรกิริยา (ทรมานกาย) เพื่อจะสำเร็จเป็นพระอรหันต์ แต่ไม่สามารถจะทำได้ การบำเพ็ญทุกรกิริยา (ทรมานกาย) คือ การอดอาหารนั่งบำเพ็ญเพียรจนร่างกายซูบผอมเหลือแต่กระดูก แต่ไม่ใช่ทางสำเร็จ องค์เทพ เทวาเล็งเห็นว่าไม่ใช่ผลแห่งความสำเร็จ จึงได้เสด็จลงมาถวายความรู้แด่เจ้าชายสิทธัตถะ โดยอุปมาว่าการกระทำของคนเราเปรียบเสมือนพิณสามสาย คือ สายที่ ๑ ตึง ถ้าทำอะไรตึงจนเกินไปสายพิณก็จะขาดได้ สายที่ ๓ หย่อนยาน ทำอะไรก็ไม่สำเร็จดีดไม่เป็นเพลง ท่านบอกให้เอาสายที่ ๒ คือ สายกลาง มัชฌิมา เดินสายกลาง ไม่ตึงและไม่หย่อนจนเกินไป พระองค์จึงหันกลับมาเสวยอาหาร เริ่มบำเพ็ญเพียรใหม่จนในที่สุดจึงได้สำเร็จเป็นพระสัมมาสัมพุทธเจ้า

ที่วัดคุ้งกร่างมีพระทุกรกิริยา หรือหลวงพ่อผอม ประดิษฐานในวิหาร มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพสักการะของชาวบ้านโดยทั่วไป หรือบางคนเดินทางมาจากกรุงเทพฯ บ้าง จากจังหวัดต่างๆ ถ้าเป็นวันหยุดก็จะมีพุทธศาสนิกชนมากราบนมัสการปิดทองกันมากมาย มาบนบาน เมื่อสำเร็จก็จะนำของต่างๆ มาแก้บน เท่าที่เห็นเป็นไข่ต้มบ้าง ผลไม้ พวงมาลัยมะลิสด หรือ ละครรำมากมายหลายเรื่องที่มาบนบาน ส่วนมากจะสำเร็จตามเจตนารมณ์ หลวงพ่อผอมที่วัดคุ้งกร่าง อายุประมาณร้อยกว่าปี นอกจากนั้นยังมีต้นตะเคียนเป็นต้นคู่ ขึ้นอยู่บริเวณขอบบ่อน้ำของวัด อายุเกือบร้อยปีจะมีคนมาไหว้ด้วยพวงมาลัยผ้าสี ผลไม้ น้ำอบ แป้งหอม น้ำมันหอม

วัดคุ้งกร่างเป็นวัดที่เก่าแก่อายุประมาณสองร้อยปีถือว่ามีศาสนสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นศูนย์รวมใจของชาวบ้านในเขตนี้ เป็นสถานที่บำเพ็ญศาสนกิจ ถึงแม้ว่าบริเวณวัดสิ่งปลูกสร้างจะยังไม่เรียบร้อยดี ยังต้องพัฒนาอีกมากมาย วัดคุ้งกร่าง มีการคมนาคมที่สะดวก ทางรถ ทางเรือ เข้าถึงวัดได้ทั้งสองทาง วัดตั้งอยู่ตรงคุ้งน้ำซึ่งตรงกับทางลมที่พัดผ่านพอดีจึงมีอากาศเย็นสบายเหมาะแก่การปฏิบัติธรรมหรือพักผ่อน

(ที่มา : นายปัญญกร สวัสดิมงคล, เป็นผู้สัมภาษณ์)

๓. ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นบ้าน

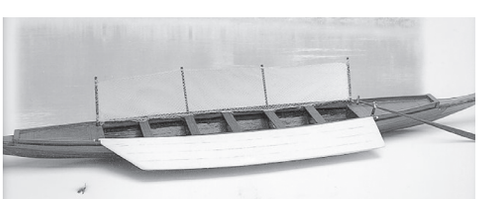

ประวัติความเป็นมา “เรือผีหลอก” หรือ “เรือเข้าแป๊ะ” หรือ “เรือกันตา”

ในเขตคลองเขื่อน มีเรือผีหลอกอยู่ ๓ ลำ คือ ๑. ของกงต่วน (จงคา) หากท่านอยู่ถึงปัจจุบันอายุประมาณ ๑๐๐ กว่าปีแล้ว ๒. ของแป๊ะเอ็ง (เอกวัฒน์) ๓. ของกงถัง (เจียสุวรรณ)

ปีหนึ่งๆ จะออกหาปลาหน้าเดียว คือ หน้าน้ำทรุด (น้ำลง) คือในเดือนสิบสองถึงเดือนยี่ ตลิ่งจะแห้งดี ไม่เหมือนช่วงน้ำหลาก (น้ำขึ้น) จะไม่เห็นตลิ่ง โดยจะพายเรือออกในช่วงหัวค่ำแล้วแต่สภาพน้ำ พายเรือขึ้นไปเหนือน้ำแล้วจึงติดกระดานขวางติดอวน ปล่อยให้เรือล่องมาข้างตลิ่ง คืนหนึ่งหากมีปลาชุกชุมดี จะได้ปลาประมาณ ๕๐ กิโลกรรมขึ้นไป ปลาที่จับได้มักเป็นปลาตะเพียน ปลากะพง ปลาเนื้ออ่อน ปลาข้าวเม่า ปลาฉลาด ปลากระพุงเหว ปลาเสือ ปลากระดี่ ปลากระบอก หากคืนใดได้ปลากะพงมากก็จะขายได้เงินมากทีเดียว เวลาที่เหมาะสมที่จะล่องเรือจับปลาก็คือ เวลาตั้งแต่ ๓ ทุ่มไปจนถึงรุ่งสาง ดังนั้น เมื่อฟ้าสางผู้มีบ้านช่องอยู่ริมน้ำก็จะเห็นสีขาววาวับมาแต่ไกล ล่องกลับมาพร้อมๆ กันหลายลำ ชาวบ้านเรียกว่า “เรือผีหลอก” (หมายถึงหลอกให้ปลาตกใจ คนเห็นแต่ไกลก็ตกใจได้เช่นกัน หากคนหาปลาสูบบุหรี่ด้วย)

มีการเรียกเก็บภาษีประมงปีละ ๑๒ บาท เรือผีหลอกเลิกใช้ราวๆ ๓๐ ปีที่ผ่านมานี้ เนื่องจากมีการวางลอบ ยกยอกันตามตลิ่ง จึงไม่สะดวกต่อการใช้เรือผีหลอก

ลักษณะเรือผีหลอก ประกอบขึ้นจากไม้ มีลักษณะเพรียว กว้างประมาณ ๕๐-๖๐ ซม. ยาว ๙ เมตร หัวเรือเรียวเล็ก ท้องเรือแบนหรือเกือบแบน เพื่อให้แล่นในน้ำตื้นได้สะดวกและคล่องตัว พื้นตอนท้ายเรือใช้ไม้กรุปิดและเปิดได้ยาว ๑ เมตร มีไว้สำหรับขังปลาตัวใหญ่ๆ มีไม้สำหรับนั่งเสียบอยู่ด้านบนเรียกว่า “กระดานงัด” เมื่อประกอบกับเรือแล้วจะทำมุมเอียง ๓๐ องศา เมื่อนั่งแล้วเรือจะเอียงได้ขนาดเรี่ยๆ กับผิวน้ำพอดี โดยติดไม้กระดานไว้ที่แคมเรือด้านนี้ด้วย ตลอดลำเรือจะมีกงขึ้นหางกันเป็นช่วงๆ โดยมากใช้เชือกหรือลวดมัดขอบเรือไว้ สำหรับเสียบขาไม้กระดาน แล้วใช้ลิ่มตอกเข้าไปให้แผ่นกระดานยึดแน่นและเอียงตามความต้องการ เชือกจึงทำเป็นวงเล็กและใหญ่ให้เหมาะสมกับลิ่ม

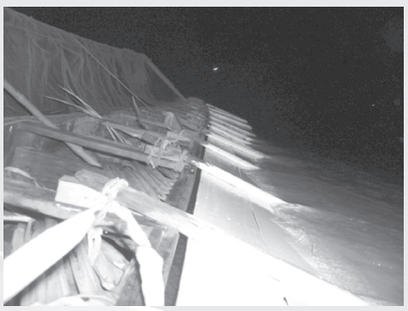

แผ่นกระดานจะทาสีขาว เมื่อแล่นผ่านสายน้ำมาเงียบ ๆ จะรับแสงจันทร์สะท้อนเป็นเงามันวาววับ หลอกให้ปลาที่หากินตามผิวน้ำตกใจ กระโดดลอยสูงเข้าเรือ หรือข้ามแผ่นไม้ก็จะไปติดอวนที่ผูกดักไว้อีกข้างหนึ่งของเรือ (มีเชือกผูกติดไว้สำหรับร้อยอวน อวนสูงประมาณ ๑ เมตร) ท้องเรือซึ่งว่างอยู่ขังน้ำเล็กน้อย ใช้ทางมะพร้าวตัดปลายกันไว้มิให้ปลาที่ตกเข้ามาหนีไปได้ ปลาบางตัวจะดิ้นขึ้นมาตามกระดานตกลงในท้องเรือ สำหรับไม้กระดานอาจใช้แผ่นสังกะสีแทนได้) ใช้ไม้กระดานหน้า ๑๐ จำนวน ๓ แผ่น ที่ประกบกัน ๒ ตอน ๆ ละ ๔ เมตรกว่า มนหัวท้ายเสียบกัน กันติดแง่งไม้อื่น ๆ ในช่วงล่องเรือมาข้างตลิ่ง (ขาล่องเรือจะไม่พายให้เรือมีเสียงดัง) นอกจากนี้ยังมี ตาเกา หรือ ตะขอประจำเรือ ลักษณะคล้าย ๆ ตะขอสับหัวช้างติดไว้ที่หน้าที่นั่งคนพายเอาไว้สำหรับสับปลาตัวใหญ่ ๆ *(ที่มา : นายโฮ้ว หล่อเรืองศิลป์ สามีนางเนาวรัตน์, ๔๗/๒ ม.๑ ตำบลคลองเขื่อน)*

ประวัติความเป็นมา การเล่นเพลงแม่ศรี ผีลิงลม

การเล่นเพลงแม่ศรี มีเล่นทั่วไปในแปดริ้วในเทศกาลสำคัญของหมู่บ้าน โดยนิยมเล่นในช่วงหัวค่ำ ผู้ที่จะเชิญแม่ศรีส่วนมากจะเป็นหญิงหม้ายจึงจะเชิญได้ผลดี ผู้เชิญจะจุดธูปดอกหนึ่งไปปักไว้ทางที่เชิญแม่ศรีลงมา ส่วนผู้ที่จะเข้าแม่ศรีจะเป็นสาวโสด โดยนั่งบนก้นครกตำข้าวแล้ววางเท้าบนสากตำข้าวข้างละอันซึ่งจะวางขนานกันไปข้างหน้า ใช้ผ้าขาวปิดตาพนมมือถือธูปไว้ดอกหนึ่ง คนดูจะช่วยกันร้องเพลงปรบมือหรือเคาะไม้เป็นจังหวะ (วางไม้ไผ่เป็นท่อน ๆ ขนานไปกับสาก หน้าคนเข้าแม่ศรีใช้ไม้หรือก้อนหินเคาะ แล้วแต่จะหาได้ ร้องเพลงจนกว่าธูปจะหลุดจากมือ แสดงว่าแม่ศรีเข้าแล้ว (ก่อนเข้าแม่ศรีจะโอนเอนตัวอยู่พักหนึ่ง) จากนั้นถอดผ้าปิดตาออกแล้วร้องเพลงให้แม่ศรีรำ อาจเป็นเพลงศรีนวล เพลงฉุยฉายหรือเพลงรำอื่น ๆ ที่ร้องได้ เวลาร้องเชิญแม่ศรีจะร้องติดต่อกันไปหลาย ๆ เที่ยว เนื้อร้องบางตอน ดังนี้

“แม่ศรีเอยแม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม คิ้วก็ต่อคอก็กลม รูปร่างสวยสม (บางคนทะลึ่งร้องว่า ชักผ้าปิดนม) ชมแม่ศรีเอย” หรือ

“แม่ศรีเอยแม่ศรีสาคร นมยานหน้าอ่อนจะต้อนเข้าเล้า ยายเนยหน้าลา ชักผ้าห้อยมา ไปนั่งหน้าห้อง เชิญปี่เชิญกลองแม่คลองศรีเอย” หรือ

“แม่ศรีเอยแม่ศรีสาวหงส์ เชิญเจ้ามาลงนางหงส์สร้อยทอง เชิญปี่เชิญกลอง แม่ครองศรีเอย ไอ้หมากก็ดอก ไอ้พลูก็ดอง ยกใส่พานทองมาลองเชื้อเชิญ เชื้อแฉ่ ชะแล่เชื้อชา ผีมาละโย ผีมาละวา ผีมาไม่ได้สามไม้ลงมา ไอ้หนามพุทราเกี่ยวผ้าผีไว้....”

อนึ่งในการเล่นถ้าผู้เข้าแม่ศรีไม่ยอมออก ให้แก้โดยหลอกให้ไปลอดใต้ถุนหรือใต้บันไดบ้าน ก็จะออกไปเอง

(ที่มา : นายเสริม รัตนศิลป์, ๘๑/๑ ม.๒ ตำบลคลองเขื่อน : ๒๕๔๖)

นอกจากการเล่นเพลงแม่ศรีแล้ว ยังมีการเล่นผีลิงลมด้วย ผู้ใหญ่เสนาะ ทิมศรี ร้องให้ฟัง ดังนี้

“ลิงลมเอยมาอมข้าวพอง เด็กน้อยทั้งสองมาทัดดอกจิก เจ้าพระยานกพริก เจ้าพระยานกเขา ส่งเบี้ยส่งข้าวพระเจ้าลิงลม ไม้ไหนหักลงมันหุบ ไม้ไหนล้มทับหมื่นแสน.....”

ยังมีคำร้องตามประสาเด็ก ๆ เพื่อล้อพ่อค้าขนมห่อชาวจีนอีกด้วย แต่ในเนื้อร้องทำให้เห็นถึงสภาพเศรษฐกิจสมัยนั้น รวมทั้งอาชีพการค้าขายของชาวจีนได้อีกด้วย ดังนี้

“เจ๊กหนออะไรทาสี แวะมาทางนี้ซื้อหนมสามตัง (๓ สตางค์ได้ ๑ อิ่ม) ตัง ตัง หนมหมดหรือยัง แวะมาทางนี้ เจ๊กหนออะไรทาสี แวะมาทางนี้ซื้อหนมสามตัง” *(ที่มา : นายหลำ สอนชะอุ่ม , ๑๐๓ หมู่ ๒ ตำบลคลองเขื่อน : ๒๕๔๔)*

ประวัติความเป็นมา “หาผีตาโทน”

เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่ง ซึ่งเป็นความเชื่อของการรักษาโรคภัยไข้เจ็บของชาวบ้าน โดยมีการยกครู มีการทรงเจ้า แล้วร้องเพลงตีโทนประกอบ จำนวนผู้ตีโทน ๓-๕ คน ผู้ร้องนำเรียกว่า “หัวไม้” และผู้ตีโทนอยู่จะเป็นลูกคู่ร้องตามเป็นท่อนๆ หากเหนื่อยก็ผัดกันร้องนำได้ เท่าที่ทราบ หัวไม้คือ อาจารย์มิ่ง กสิกูร (พ่อของนายพลอย กสิกูร ซึ่งมอบกลองโทนให้พิพิธภัณฑ์ไว้ ๕ ใบ) ปัจจุบันยังมีหัวไม้อยู่ในหมู่บ้านลาดปลาเค้า คือ นายผุด เอี่ยมศิริ หรือเรียกว่า แม่ผุด ซึ่งยังสามารถรับงานได้ เคยไปเล่นถึงอรัญประเทศ ปราจีนบุรี แต่ที่คลองเขื่อนดูจะไม่มีใครหางานแล้ว (ที่มา : คุณผุด เอี่ยมศิริ, ๔๗ หมู่ ๒ ตำบลคลองเขื่อน : นายเสนาะ ทิมศรี ผู้เก็บข้อมูล)

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอท่าตะเกียบ

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา
อำเภอท่าตะเกียบ

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง ประเพณีบุญบั้งไฟ

ประเพณีบุญบั้งไฟ เป็นประเพณีท้องถิ่นทางภาคอีสานที่ชาวบ้านหนองคอก ตำบลคลองตะเกรา อำเภอท่าตะเกียบ ซึ่งส่วนใหญ่อพยพถิ่นฐานภาคอีสานได้นำมาสืบทอด มีการแสดงการละเล่น ขบวนแห่เป็นประจำทุกปี จะจัดให้มีขึ้นในระหว่างเดือนพฤษภาคม - มิถุนายน ซึ่งเป็นช่วงฤดูฝน *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอท่าตะเกียบ, ๒๕๔๑: ๘)*

เรื่อง ประเพณีวิ่งควาย

ประเพณีวิ่งควาย เป็นประเพณีท้องถิ่นที่ชาวบ้านธรรมรัตน์ในและบ้านหนองคอก ตำบลคลองตะเกรา อำเภอท่าตะเกียบ ที่ส่วนหนึ่งอพยพมาจากชลบุรีได้นำมาเป็นประเพณีการแข่งขันวิ่งควายมาจัดทุกปี ซึ่งสร้างความสนุกสนานให้กับชาวบ้านไม่น้อย การละเล่นแข่งขันวิ่งควายจัดให้มีขึ้นระหว่างเดือนกันยายน - ตุลาคม ของทุกปี *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอท่าตะเกียบ, ๒๕๔๑: ๘)*

เรื่อง ฟ้อนภูไท

แต่เดิมชาวภูไทมีพื้นถิ่นอยู่ จ.กาฬสินธุ์ จ.มุกดาหาร และจังหวัดสกลนคร ซึ่งอพยพมาจากสิบสองปันนา ประเทศจีน ปี ๒๔๒๕ โดยเริ่มจากชุมชนเล็กๆ ต่อมาขยายใหญ่ขึ้น ต่อมาเกิดการย้ายถิ่นฐานเพื่อการดำรงชีวิตจึงได้เริ่มย้ายมาอยู่ในหมู่บ้านเกาะกระทิง ปัจจุบัน ได้ย้ายถิ่นฐานมาจาก ต.หนองห้าง อ.คุชินาราย จ.กาฬสินธุ์ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๒ เดิมมีมาที่บ้านหนองคอก ๕ หลังคาเรือน เกาะกระทิง ๗ หลังคาเรือน แล้วค่อยๆ ย้ายติดตามกันมาจนเป็นชุมชนใหม่ในปัจจุบัน *(ที่มา : นายวิชัย ศรีหาเมฆ. ๒๕๕๔. สัมภาษณ์)*

วิธีการอนุรักษ์

๑. สอนเด็กรุ่นใหม่ให้ฝึกฝน
๒. จัดการแสดงที่อำเภอ และจังหวัดอื่น
๓. สร้างกลุ่มภูไท
๔. แต่งกายในการแสดงเป็นการแต่งกายชุดภูไท
๕. ต้องการจัดทำศูนย์วัฒนธรรมของภูไทบ้านเกาะกระทิง ถนนหน้าหมู่บ้าน แต่ขาดงบประมาณจากภาครัฐ

การเผยแพร่

๑. แสดงงานบุญบั้งไฟ ของจังหวัดฉะเชิงเทราทุกปี
๒. ได้รับมอบหมายเป็นตัวแทนระดับภาคให้ไปแสดงที่เมืองทองธานี เมื่อวันที่ ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๕๔
๓. ให้ความร่วมมือแบบไม่คิดค่าใช้จ่ายให้กับอำเภอท่าตะเกียบอยู่เสมอ
๔. จัดแสดงเผยแพร่ในจังหวัดอื่นๆ

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมาภาษาภูไท

ภาษาภูไท มีลักษณะคล้ายกับภาษาอีสานผสมภาษาภาคเหนือ ใช้สื่อสารในกลุ่มผู้ใหญ่หรือคนแก่เฒ่า ส่วนเด็กๆ ส่วนใหญ่เป็นภาษากลางและภาษาอีสานทั่วไป

ในการแต่งงาน ใช้สินสอดทองหมั้นคล้ายกับชาวอีสานแต่งเครื่องประดับ

ก.หยั่ง คือ ตะกร้าใส่ข้าวต้มมัดรวมให้เต็ม แล้วแต่เจ้าสาวจะกำหนดว่ากี่ใบ

หับ คือ ตะกร้ามีฝาปิด ใส่ไข่ต้มจนเต็มและปิดเอาไว้

มะแข่ง คือ มีขันโตก มีกับข้าว

มีการทำบายศรีสู่ขวัญ ของไหว้พ่อ - แม่ หรือญาติมิตร ที่สำคัญโดยเฉพาะของเจ้าสาวไหว้เจ้าบ่าว *(ที่มา : นายวิชัย ศรีหาเมฆ. ๒๕๕๔. สัมภาษณ์)*

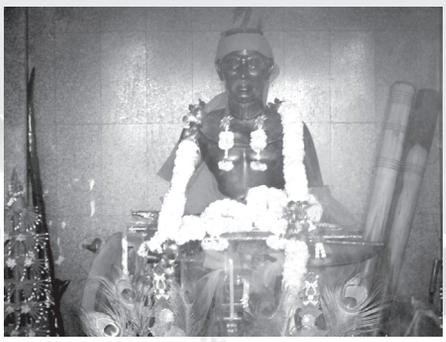

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาศาลเจ้าพ่อเขากา

"เจ้าพ่อเขากา" เป็นทหารสมัยพระเจ้าตากสินมหาราช กรุงธนบุรี ไม่ทราบถิ่นกำเนิดว่าอยู่ ณ ที่ใด ในครั้งสมัยพระเจ้าตากสินมหาราชทรงยกทัพไปตีเมืองจันทบูรณ์ (จังหวัดจันทบุรีในปัจจุบัน) ได้ใช้เส้นทางเดินทัพผ่านอำเภอบางคล้ามาตามลำคลองท่าลาด ผ่านอำเภอพนมสารคาม สนามชัยเขต ท่าตะเกียบ และตั้งค่ายวังท่ากระดาน บ้านท่าคาน หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าตะเกียบ เจ้าพ่อเขากาได้เกิดเจ็บป่วยขึ้นมา ในสมัยนั้นเครื่องเวชภัณฑ์ยารักษาโรคหาได้ยาก จนกระทั่งเสียชีวิตลง เพื่อนทหารได้ทำการฝังศพบริเวณวังท่ากระดาน และได้สร้างศาลเล็กไว้ใกล้กับบริเวณที่ฝังศพ ต่อมาได้แสดงอิทธิฤทธิ์ให้ชาวบ้านที่เดินทางผ่านไปมาพบเห็นอยู่เป็นประจำ ชาวบ้านท่าคาน จึงร่วมกันจัดงานเซ่นไหว้พร้อมกัน ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ ของทุกปีและได้จัดให้เป็นประเพณีสืบกันมาทุกปี เช่น เผาข้าวหลาม เหล้า ยาสูบ บุหรี่ และหัวหมู เพื่อเป็นการสักการะ

ความเป็นมาในการก่อสร้างศาลเจ้าพ่อเขากา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ กรมชลประทานได้ก่อสร้างอ่างเก็บน้ำคลองสียัด ทำให้ศาลเจ้าพ่อเขากาบริเวณวังท่ากระดานได้รับผลกระทบน้ำท่วมขัง จากการสร้างอ่างเก็บน้ำดังกล่าว นายพลอย ทิพย์รักษ์ (ปัจจุบัน เสียชีวิตแล้ว) ประธานสภาองค์การบริหารส่วนตำบลท่าตะเกียบ ได้ทำหนังสือไปยังหัวหน้าโครงการก่อสร้างอ่างเก็บน้ำฯ เพื่อขอใช้พื้นที่ในการดำเนินการก่อสร้างศาลเจ้าพ่อเขากา โดยมีผู้ใหญ่เฉลิม มาศมหิศักดิ์ กำนันทวีสา ธุชาติ กำนันมี สังฆทิพย์ ผู้ใหญ่บ้าน ผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้าน แพทย์ประจำตำบล สารวัตรกำนัน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล และพี่น้องประชาชนร่วมกันสมทบทุนในการดำเนินการก่อสร้าง โดยมีนายอั้งฮวด แซ่ลี้ เป็นผู้เชี่ยวชาญในการวางผังการก่อสร้าง และนายคฑาวุฒิ พลดาหาร เป็นผู้ควบคุมการก่อสร้าง ใช้งบประมาณในการก่อสร้างทั้งสิ้น ๑,๙๘๖,๕๒๖ บาท (หนึ่งล้านเก้าแสนแปดหมื่นหกพันห้าร้อยยี่สิบหกบาทถ้วน) *(ที่มา : http://www.thatakieb.go.th/index.php?options=travel&mode=detail&id=111)*

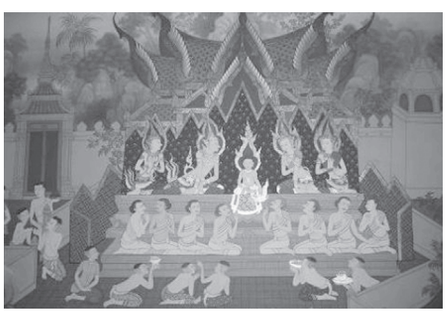

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

การเขียนภาพฝาผนัง การแกะสลักลวดลายและงานปูนปั้น

นายกวี มูลวงษ์ หรือช่างวี ชาวบ้านหมู่ที่ ๒ บ้านหนองคอก ตำบลคลองตระเกรา อำเภอท่าตะเกียบ ปัจจุบัน อายุ ๔๐ ปี มีภูมิลำเนาเดิมอยู่ที่อำเภอพยัคฆ์พิสัย จังหวัดมหาสารคาม

ช่างวี ก็เหมือนชาวอีกสานทั่วไป ที่อพยพเข้ามาอยู่ในอำเภอท่าตะเกียบเมื่อ ๒๐ กว่าปีที่แล้ว แต่จะต่างจากคนอื่นๆ ตรงที่เข้ามาเกิดในครอบครัวที่รักงานด้านศิลปะ ตั้งแต่บิดาเดิมเป็นผู้ใหญ่บ้านชอบงานสืบสานประเพณีต่างๆ เช่น การแกะสลักลวดลายลงบนไม้ กระดาษและวัสดุอื่นๆ งานการแสดงและงานที่เลื่องชื่อทุกปี คือ กำกับการแสดงชาดก เรื่อง พระเวสสันดรชาดก ซึ่งเป็นงานประเพณีของชาวอีสาน นอกจากนั้นยังเป็นผู้ทำและเชิดหนังตะลุงอีกด้วย ช่างวีจึงซึมซับงานศิลปะมาจนเต็มตัว โดยเริ่มตั้งแต่การช่วยบิดาแกะลวดลายภายหลังก็รับเขียนป้ายโฆษณาทุกรูปแบบ ตลอดจนรับแกะลายในงานต่างๆ

ผลงานที่ทำให้นายกวี มูลวงษ์ มีความภูมิใจ ได้แก่ งานเขียนภาพฝาผนัง งานแกะสลักลวดลาย งานปูนปั้น งานเขียนภาพเขียนทั่วไป ผลงานของนายกวี มูลวงษ์ ในเขตอำเภอท่าตะเกียบที่สำคัญ มีดังนี้

๑. ภาพเขียนพุทธประวัติที่สวยงามวิจิตรพิสดารของวัดหนองคอก วัดท่ากลอย วัดเขากระดาษ วัดท่าคาน วัดเขาถ้ำแรด วัดเนินสามทหาร

๒. งานปั้นที่วัดห้วยโสม สวนป่าอุปถัมภ์

๓. งานปั้นพระพุทธรูปที่วัดทุ่งกบินทร์ อำเภอวังน้ำเย็น จังหวัดสระแก้ว เป็นงานปั้นพระพุทธรูปปางลีลา สูงถึง ๑๔ ศอก

งานแกะสลักลวดลายไทย เป็นอีกงานหนึ่งที่ช่างวีถนัดและภูมิใจ โดยประดับตกแต่งขบวนแห่เทศกาลต่าง ๆ เช่น ลอยกระทง สงกรานต์ ฯลฯ ไม่เพียงแต่ท้องที่อำเภอท่าตะเกียบเท่านั้น แม้แต่ต่างจังหวัดยังได้แสดงฝีมือมาก โดยเฉพาะงานนมัสการหลวงพ่อโสธร ได้เคยแสดงฝีมือตกแต่งให้กับขบวนของสถาบันราชภัฏราชนครินทร์เป็นประจำทุกปี

นับว่า นายกวี มูลวงษ์ เป็นชาวอำเภอท่าตะเกียบที่อยู่เบื้องหลังความสำเร็จในงานศิลปะ ด้วยความที่เป็นผู้รักงานด้านศิลปวัฒนธรรม จึงเป็นผู้หนึ่งที่ได้รับคัดเลือกให้เป็นกรรมการสภาวัฒนธรรม อำเภอท่าตะเกียบ และนายกวี มูลวงษ์ ยังรักและผูกพันกับงานด้านวัฒนธรรม มีความตั้งใจที่จะสร้างสรรค์ศิลปะให้คงอยู่กับอำเภอท่าตะเกียบสืบไป (ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอท่าตะเกียบ, ๒๕๔๑)

สินค้าหัตถกรรมพื้นบ้าน อำเภอท่าตะเกียบ

งานหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่น ได้แก่ ผ้าไหมที่ทอด้วยมือ โดยกลุ่มทอผ้าไทย ผ้าฝ้าย บ้านอ่าวเตย ตำบลท่าตะเกียบ นอกจากนี้ ยังมีดอกไม้ประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ ผ้าขาวม้า ผ้าถุง พรมเช็ดเท้าที่มีหลากหลายรูปแบบ

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอบางคล้า

อำเภอบางคล้า

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง พิธีพลีกรรมตักน้ำ และพิธีเสกน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์

พิธีที่มีความสำคัญแต่โบราณ และพิธีที่นำน้ำจากกลางลำน้ำสำคัญ ๕ สาย ในประเทศ ซึ่งเรียกว่า **ปัญจมหานที** ซึ่งประกอบด้วยแม่น้ำเจ้าพระยา แม่น้ำเพชรบุรี แม่น้ำราชบุรี แม่น้ำป่าสักและแม่น้ำบางปะกง ไปเสกเป็นน้ำพระพุทธมนต์ศักดิ์สิทธิ์ เพื่อใช้ในมหาพิธีสรงน้ำพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในวโรกาสสำคัญ เช่น วโรกาสที่ทรงมีพระชนมายุครบ ๗๒ พรรษา หรือพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เป็นต้น

คณะกรรมการฯ ได้คัดเลือกให้ใช้น้ำกลางแม่น้ำบางปะกงบริเวณพระสถูปเจดีย์ปากน้ำโจ้โล้ เหตุผลก็คือ บริเวณดังกล่าว เป็นบริเวณที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ และเป็นที่รวมของกระแสน้ำจากทางเหนือมาบรรจบกับน้ำจากคลองท่าลาดมีต้นน้ำจากป่ารอยต่อ ๕ จังหวัด เป็นน้ำที่มาจากฟ้า มีความสะอาดปราศจากมลพิษ จึงเป็นที่รวมของความสะอาดเป็นสมรภูมิแห่งชัยชนะ *(ที่มา : บรรยายสรุปอำเภอบางคล้า)*

เรื่อง พิธีบวงสรวงศาลอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช วันที่ ๒๘ เดือนธันวาคมของทุกปี

ประมาณปี พ.ศ. ๒๕๓๐ ชาวบางคล้ามีความเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะดำเนินการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่คู่บ้านคู่เมืองขึ้นสถิต ณ สถานที่ในเขตเทศบาลที่ใดที่หนึ่ง เพื่อให้เกิดความคุ้มครอง ปกปักรักษาเมือง บันดาลให้รุ่งเรือง ประชาชนสงบสุข เป็นขวัญและกำลังใจแก่ชุมชนที่จะช่วยกันพัฒนาความอยู่ดีกินดีให้เกิดขึ้นในอนาคต สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชมีความเกี่ยวเนื่องกับภูมิประเทศที่ตั้งอำเภอบางคล้าอย่างยิ่ง

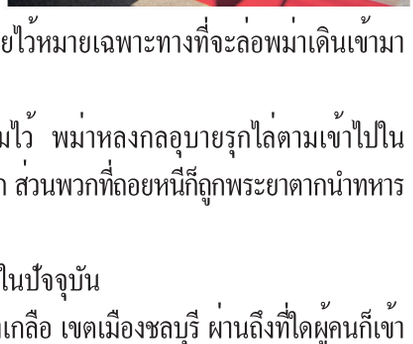

คราวที่ทหารพม่าที่แตกพ่ายไปจากการสู้รบกับพระยาตาก ได้พากันกลับไปรายงานนายทัพที่ตั้งค่าย ณ ปากน้ำเจ้าโล้ หรือ ปากน้ำโจ้โล้ ตำบลปากน้ำ อันเป็นที่ตั้งกองทัพพม่ากองสุดท้ายที่รวบรวมกำลังกันทั้งทัพบก ทัพเรือ เพื่อรอตักพระยาตากอยู่ ณ ที่นั้น

พระยาตากเห็นว่าจะต่อสู้ข้าศึกซึ่ง ๆ หน้า อาจเสียเปรียบ เพราะมีกำลังน้อยกว่า ยากที่จะเอาชนะพม่าได้ จึงเลือกชัยภูมิเอาพงแขมกำบังแทนแนวค่าย แอบตั้งปืนใหญ่เรียงรายไว้หมายเฉพาะทางที่จะล่อพม่าเดินเข้ามา แล้วพระยาตากก็นำทหารประมาณ ๑๐๐ คนเศษ คอยรบพม่าที่ท้องทุ่ง

ครั้นรบไปได้ระยะหนึ่งก็แกล้งถอยหนีเข้าไปในช่องพงแขมซึ่งตั้งปืนใหญ่เตรียมไว้ พม่าหลงกลอุบายรุกไล่ตามเข้าไปในวงกับดักเสือ จึงถูกทหารไทยระดมยิงและตีกระหนาบทั้งซ้ายและขวา พม่าล้มตายเป็นจำนวนมาก ส่วนพวกที่ถอยหนีก็ถูกพระยาตากนำทหารไล่ติดตามกวาดล้างนับแต่นั้นมาพม่าก็ไม่กล้าติดตามชาวไทยกลุ่มนี้อีก

หลังจากนั้นได้ยกทัพผ่านบ้านทองหลาง หรือ ตำบลท่าทองหลาง อำเภอบางคล้าในปัจจุบัน

ผ่านพานทอง บางปลาสร้อย บ้านนาเกลือ เขตเมืองชลบุรี ผ่านถึงที่ใดผู้คนก็เข้ามาสวามิภักดิ์จนมีรี้พลเป็นกองทัพ

จากนั้นพระยาตากก็ยกตราทัพไปเมืองระยองตีได้เมืองจันทบุรี และตั้งตัวอยู่นั่นเป็นเวลาประมาณ ๓ เดือน เพื่อสร้างสมกำลังรบ สะสมเสบียงอาหาร ศาสตราวุธ ตลอดจนสร้างกองเรือรบและนำกองทหารเดินทางโดยทางเรือ เข้ามาทางปากน้ำเจ้าพระยา ตีเมืองธนบุรี และตีค่ายโพธิ์สามต้นของพม่าที่มีสุกี้พระนายกอง เป็นแม่ทัพตายในที่รบ เมื่อวันที่ ๗ พฤศจิกายน ๒๓๑๐ อันเป็นการกู้เอกราชของชาติไทยได้สำเร็จ

วันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๓๑๑ ปราบดาภิเษกขึ้นเป็นกษัตริย์ ทรงพระนามว่า สมเด็จพระบรมราชาที่ ๔ ภายหลังจากที่พระเจ้าตากทรงปราบดาภิเษกขึ้นครองราชสมบัติแล้ว ได้มีรับสั่งให้ข้าราชบริพารไปสร้างถาวรวัตถุ เพื่อเป็นที่ระลึกในการเดินทัพเพื่องานกู้ชาติของพระองค์ที่ปากน้ำโจ้โล้ โดยให้สร้างวัดและเจดีย์ใหญ่ไว้ตรงปากคลองท่าลาด คือวัดปากน้ำ ตำบลปากน้ำในปัจจุบัน ในขณะนี้เจดีย์ได้ถูกกระแสน้ำเซาะพังเสียแล้ว และสร้างวัดตรงที่พักทัพรับประทานอาหารใต้ต้นโพธิ์ พระราชทานนามว่า วัดโพธิ์

ชาวอำเภอบางคล้าจึงมีการสร้างศาลอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชขึ้น ณ บริเวณทางเข้าเมืองบางคล้า เป็นพระรูปทรงม้าศึกในอิริยาบถกำลังออกเดินทางฯ ตามประวัติศาสตร์ที่กล่าวไว้

วันที่ ๒๘ ธันวาคมของทุกปี ประชาชนชาวบางคล้าจึงได้พร้อมใจกันทำการบูชาด้วยความเคารพ และระลึกในวีรกรรมอันหาญกล้าของพระองค์ *(บรรยายสรุปอำเภอบางคล้า : หน้า ๑๒)*

เรื่อง ประเพณีแห่พระพุทธชินราช วัดทางข้ามน้อย

วัดทางข้ามน้อย ปัจจุบันตั้งอยู่ในหมู่ที่ ๔ ตำบลหัวไทร อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีความเป็นมาดังนี้

เนื่องด้วยมีพระธุดงค์ ๓ รูป คือ พระกลั่น พระเทียน และพระหมก ได้เดินธุดงค์จากจังหวัดนครราชสีมาจนกระทั่งมาถึงหมู่บ้านทางข้ามน้อย (ที่ชื่อหมู่บ้านทางข้ามน้อยเนื่องจากบริเวณหมู่บ้านแต่ดั้งเดิมเป็นป่าไม้ และมีลำธารที่มีน้ำไหลผ่าน สัตว์ต่างๆ พากันเดินข้ามลำธารที่เป็นทางเดินของสัตว์ จากฝั่งหนึ่งไปยังอีกฝั่งหนึ่งซึ่งเป็นทางเล็กๆ และตื้นเขิน โดยสัตว์ต่างๆ ใช้ข้ามไปมา ปัจจุบันก็คือบริเวณข้างวัด และได้เปลี่ยนมาเป็นคลองคูมอญ) ต่อจากนั้นราษฎรก็ได้นิมนต์พระทั้ง ๓ รูป ให้อยู่ประจำในหมู่บ้าน และได้ปรึกษากันที่จะสร้างสำนักสงฆ์ขึ้น โดยมีนายเกิด นางแหร่ม ราษฎรในหมู่บ้านได้ยกที่ดินให้เป็นสำนักสงฆ์ จำนวน ๑๒ ไร่เศษ และได้ยกบ้านให้ จำนวน ๓ หลัง เพื่อใช้เป็นกุฏิ และได้เป็นสำนักสงฆ์ในปีใดไม่ปรากฏ ต่อมามีการก่อสร้างเพิ่มเติมและได้ยกฐานะเป็นวัดเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๒๔ โดยใช้ชื่อว่า วัดศรีวิไลราษฎรศรัทธาธรรมข้ามน้อย อำเภอหัวไทร (ปัจจุบันเปลี่ยนมาเป็นอำเภอบางคล้า) จังหวัดฉะเชิงเทรา

ต่อจากนั้นก็มีการสร้างพระอุโบสถ ในปี พ.ศ. ๒๔๖๔ แต่ก็ไม่มีพระประธานในพระอุโบสถ นายขำ นายกุล และนายจี๊ด ราษฎรในหมู่บ้านได้เดินทางไปจังหวัดพิษณุโลก เพื่อไปนมัสการหลวงพ่อพุทธชินราช และได้หาช่างมาทำแบบจำลองหลวงพ่อพุทธชินราชขึ้น เพื่อประดิษฐานในพระอุโบสถ (หลังเดิม) และได้มีการจัดงานเฉลิมฉลองให้หลวงพ่อปีละ ๒ ครั้ง ตลอดมา คือ

๑. งานประเพณีแห่หลวงพ่อพุทธชินราช คือ วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ หลังออกพรรษา ๑ วัน ในสมัยก่อนจะนำหลวงพ่อพุทธชินราชจำลอง แห่ทางน้ำไปตามลำคลองต่างๆ ออกสู่แม่น้ำบางปะกง เพื่อให้ประชาชนได้ปิดทองและสักการบูชา ซึ่งปัจจุบันมีถนน แม่น้ำลำคลองต่างๆ ออกสู่แม่น้ำบางปะกง เพื่อให้ประชาชนได้ปิดทองและสักการบูชา ซึ่งปัจจุบันมีถนน แม่น้ำลำคลองจึงไม่มีการสัญจรไปมา จึงเปลี่ยนมาแห่ทางบกโดยใช้รถเป็นขบวนแห่ ราษฎรได้ปฏิบัติกันเป็นประจำทุกปีเมื่อถึงวันนี้

๒. ประเพณีปิดทองพระพุทธชินราช ซึ่งถือเป็นงานประจำปี เป็นการสมโภชองค์หลวงพ่อในเดือนที่มีการสร้างหลวงพ่อขึ้น โดยจัดงานให้หลวงพ่อ ๒ วัน คือ ขึ้น ๑๒ ค่ำ และ ๑๓ ค่ำ เดือน ๔ เพื่อให้ประชาชนในหมู่บ้านและประชาชนที่มาจากต่างถิ่นได้ปิดทอง กราบไหว้ สักการบูชา

การจัดงานปีละ ๒ ครั้ง ทางคณะกรรมการวัดจะต้องจัดลิเกมาแสดงให้หลวงพ่อ ซึ่งมีการปฏิบัติสืบต่อกันมา เนื่องจากหลวงพ่อพุทธชินราชเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ประชาชนได้มาบนบานต่อหลวงพ่อในเรื่องต่างๆ ปรากฏว่าประสบความสำเร็จ จึงนำลิเกมาแสดงมารำถวาย เป็นประจำ ปีใดไม่จัดงานซึ่งเคยมีมาจะเกิดอาเพศต่างๆ ในหมู่บ้าน *(ที่มา : อาจารย์บัณฑูรย์ บุญประเสริฐ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, อาจารย์อารีย์ บุญทวี เป็นผู้สัมภาษณ์)*

เรื่อง การเข้าทรง

ประวัติความเป็นมา

การเข้าทรง เป็นความเชื่อ และพิธีกรรมในการรักษาโรคของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่อาศัยอยู่ หมู่ที่ ๑, ๒ ตำบลเสม็ดเหนือ หมู่ที่ ๑ ตำบลเสม็ดใต้ ติดต่อกับตำบลหัวสำโรง ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว ซึ่งเดิมเป็นอำเภอบางคล้าเก่า มีบรรพบุรุษเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ที่เป็นอำเภอพนมสารคามปัจจุบัน นับเป็นร้อยปี บุตรหลานคนอพยพกลุ่มนี้ยังคงสืบทอดประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ และแสดงความเป็นกลุ่มชนด้วยพิธีกรรมที่มีลักษณะเฉพาะ คือ “การเลี้ยงผีเขมร” เป็นความเชื่อต่อเนื่องกันมาตั้งแต่ครั้งปู่ ย่า ตา ยาย ว่า สาเหตุของการเจ็บไข้ได้ป่วย บางครั้งอาจเกิดจากลูกหลานปล่อยปละละเลย ไม่ปฏิบัติตามประเพณีของบรรพบุรุษ เช่น การจัดพิธีแต่งงานที่ไม่มีพิธีไหว้ผีเขมรบรรพบุรุษ หรือที่เรียกว่า “เบบาจาตุม” ทำให้เกิดการเจ็บป่วยหรือครอบครัวจะอยู่ไม่สุข เรียกว่า “การกระทำผิดผี” วิธีรักษา ต้องให้คนทรงเพื่อทำพิธีเชิญผีญาติพี่น้องมาถามว่าผู้ป่วยผิดผีผู้ใด เมื่อทราบแล้วคนทรงก็ทำพิธีบนบานศาลกล่าวแทนผู้ป่วยให้หายจากการเจ็บป่วยไข้ได้ป่วย ก็จะทำพิธีแก้บนเลี้ยงผีเขมรตามที่บนไว้

พิธีเข้าทรง คนทรงจะต้องเป็นคนที่มีเชื้อสายเขมร เครื่องเซ่น ประกอบด้วย

๑. ไก่ ๑ ตัว
๒. เหล้า ๑ ขวด
๓. เงิน ๑๒ บาท
๔. บายศรีปากชาม บายศรีต่อ บายศรีโตก
๕. ข้าวตอก
๖. ข้าวต้มหมู ข้าวต้มกล้วย
๗. ผลไม้ประกอบ (มีก็ได้ไม่มีก็ได้)

พิธีไหว้ครู มีขนมต้มขาว ขนมต้มแดง พร้อมด้วยสำรับกับข้าวพานครู เครื่องดนตรี ประกอบด้วย

๑. กลองโทน ๓ ใบ
๒. ปี่ออ ปี่ป๊วก (มีก็ได้ ไม่มีก็ได้)
๓. ซอสามสาย
๔. จะเข้

การเซ่นคนตาย

การเซ่นคนตาย (การส่งเรือ) เป็นการส่งอาหารเครื่องนุ่งห่มรูปปั้นคน และสัตว์เลี้ยง ไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ไว้ใช้ในต่างภพ โดยการนำเอาสิ่งของดังกล่าวใส่ลงไปในเรือที่ทำด้วยกาบกล้วยแล้วนำไปปล่อยในแหล่งน้ำลำคลอง บึง แม่น้ำ กระทำกันในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๐ เหมือนพิธีกรรมทำบุญเดือนสิบสองของคนไทย

เบบาจาตุม

เบบาจาตุม เป็นการเซ่นไหว้ผีปู่ย่าตายาย เมื่อมีคู่ครองไม่ว่าจะเป็นการแต่งงาน หรือการขอขมาก็ตาม โดยมีเครื่องเซ่นไหว้ได้แก่

๑. ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว
๒. อาหารหวาน คาว อย่างละ ๑ สำรับ
๓. เหล้า ๑ ขวด
๔. ไก่ต้ม ๑ ตัว
๕. ดอกหมากช่อละ ๓ ดอก

หลังไหว้ผีบรรพบุรุษ คู่บ่าวสาวจะได้รับการอวยพรเป็นภาษาเขมร สลับด้วยการซัดช่อดอกหมากจากญาติพี่น้อง ๓ ครั้ง *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๑๗-๑๒๐)*

เรื่อง ประเพณีการเกิด

วิธีการดำเนินชีวิตของชาวบางคล้าของคนรุ่นเก่า มีความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการคลอดบุตรว่าสามารถทำนายเพศของทารกจากใบหน้าของผู้เป็นมารดา กล่าวว่า ถ้าใบหน้าของผู้เป็นมารดาหมองคล้ำ เป็นฝ้า ตก-กระ จะได้เป็นบุตรชาย แต่ถ้าใบหน้าของผู้เป็นมารดาสวยเรียบสะอาดสะอ้าน มีน้ำมีนวล จะได้บุตรเพศหญิง นอกจากนี้ยังมีความเชื่ออีกว่า ผู้ที่จะคลอดบุตรจะต้องทำงานบ้านให้มากเป็นพิเศษ เช่น ตักน้ำ ตำข้าว เก็บกวาดถูบ้าน จะทำให้คลอดบุตรง่าย *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒๑)*

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการบวช

ชาวอำเภอบางคล้ามีประเพณีการบวชเหมือนกับคนทั่วไป มักนิยมให้บุตรชายหรือหลานชายที่มีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนา เพื่อเป็นการทดแทนพระคุณของบิดามารดา ในการบวชนั้นนิยมจัดให้มีการทำขวัญนาค เพื่อสั่งสอนให้นาคเกิดความสำนึกถึงพระคุณของมารดาผู้ให้กำเนิด และนิยมแห่นาคอุปสมบทที่วัดในเวลาเช้า *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒๒)*

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน

ชาวอำเภอบางคล้า มีประเพณีการประกอบพิธีเกี่ยวกับการแต่งงานด้วยวิธีสากล เช่นเดียวกับชุมชนอื่น ๆ อาจจะมีข้อปลีกย่อยอื่น ๆ ตามเชื้อสายบิดามารดาเช่น เชื้อสายจีน เชื้อสายเขมร และเชื้อสายไทยแท้ ที่ต้องจัดเครื่องเซ่นไหว้บ้านผีเรือน เพื่อบอกกล่าวบรรพบุรุษที่แตกต่างกัน และนิยมการละเล่นกั้นขันหมากหลากหลายวิธี เพื่อทดสอบความพยายาม ความอดทนของเจ้าบ่าว ตลอดจนนิยมการจัดขนมขันหมากเป็นคู่เพื่อความราบรื่นของชีวิตสมรสของคู่บ่าวสาว เป็นต้น *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒๓)*

เรื่อง ประเพณีการเสียแม่ซื้อ

ประเพณีการเสียแม่ซื้อ นิยมทำกันในพื้นบ้านตำบลหัวไทร และใกล้เคียง จากการสอบถามประเพณีนี้จากคณะกรรมการขั้นพื้นฐานของโรงเรียน คือ นายสุทัศน์ เมฆฉ่ำ และจากภูมิปัญญาท้องถิ่นของโรงเรียนวัดหัวไทร คือ นางกล่อม แก้วมณี ได้ความว่าประเพณีเสียแม่ซื้อนี้ จะทำเฉพาะงานมงคลต่าง ๆ เช่น ประเพณีโกนจุก ประเพณีบวชนาค และประเพณีการแต่งงานเท่านั้น ประเพณีเสียแม่ซื้อนี้จัดทำขึ้นเพื่อการเคารพสักการะ และเพื่อระลึกถึงแม่ซื้อประจำวันเกิดของแต่ละคน คอยดูแลเรามาตั้งแต่เกิด โดยมีชื่อแม่ซื้อแต่ละวันเกิดดังนี้

แม่ซื้อวันอาทิตย์	ชื่อว่า	แม่จิตดาวัน
แม่ซื้อวันจันทร์	ชื่อว่า	แม่จันทะนงคราญ
แม่ซื้อวันอังคาร	ชื่อว่า	แม่ลักขะบริสุทธิ์
แม่ซื้อวันพุธ	ชื่อว่า	แม่สามนทัด
แม่ซื้อวันพฤหัสบดี	ชื่อว่า	แม่สะโลทุกข์
แม่ซื้อวันศุกร์	ชื่อว่า	แม่ยักษ์ขะนงเยาว์
แม่ซื้อวันเสาร์	ชื่อว่า	แม่เอตาลัย

การจัดทำเครื่องเซ่นไหว้ โดยการใช้กาบกล้วยกว้างประมาณ ๒.๕ นิ้ว มาทำหักมุมฉาก ทำเป็นกระบะสี่เหลี่ยม มีเชือกผูกโยงสี่มุมไว้สำหรับแขวน ใช้ไม้ไผ่เสียบภายในกระบะ เว้นระยะพอประมาณจำนวน ๔-๕ อัน เสร็จแล้วตัดใบตองวางบนพื้นนั้น ใช้ใบตองทำพองาม ประมาณ ๗ ใบ วางในกระบะนั้น ภายในกระทงใส่ดอกไม้ ธูป เทียน หมากพลู สตางค์ กระทงละ ๑ บาท ใส่กุ้งพล่าปลายำ (ยำปลากระป๋องก็ใช้ได้)

เตรียมมะพร้าวแห้ง ๑ ลูก หุ้มด้วยกระดาษเงินกระดาษทอง ถ้าเป็นงานแต่งงานใช้มะพร้าว ๒ ลูก มีสายสิญจน์ยาวประมาณ ๑ คืบเศษ ไปผูกที่จุกเด็กที่จะโกนจุก แล้วนำไปใส่ในกระทงไว้ เวลาจะทำพิธีใช้ผ้าขาวปูกับพื้น และเอากระบะที่มีเครื่องเซ่นไหว้ครบมาวางบนผ้าขาวนั้น ผู้ทำพิธีจะกล่าวเป็นคำคล้องจองเรียนเชิญแม่ซื้อทั้ง ๗ วัน มากินเครื่องเซ่นไหว้ เพื่อเป็นการสักการบูชา และระลึกถึงพระคุณของแม่ซื้อ เสร็จแล้วจะนำกระบะนั้นไปแขวนที่ต้นไม้ทางทิศตะวันออกเพื่อเป็นการขอขมาลาโทษแม่ซื้อที่คอยเฝ้าดูแลเลี้ยงดูมาเพื่อเป็นสิริมงคลแก่คนโกนจุก คนบวชนาค หรือคู่บ่าวสาวที่จะแต่งงานกันให้มีความสุข ความเจริญรุ่งเรืองต่อไป เป็นอันเสร็จพิธีแม่ซื้อ *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๒๖-๑๒๗)*

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการตาย

มีความเชื่อหลายอย่างเกี่ยวกับประเพณีการตาย จำแนกได้ดังนี้

- ถ้ามีบุคคลในบ้านล้มเจ็บ และเสียชีวิตในบ้านให้ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านได้
- กรณีที่บุคคลในบ้านล้มเจ็บ แต่ไปเสียชีวิตที่อื่น จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านหรือที่วัดก็ได้
- กรณีที่บุคคลที่ตายด้วยอุบัติเหตุหรือที่เรียกกันว่า “ตายโหง” ห้ามนำศพไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้านโดยเด็ดขาด ให้นำไปวัดสถานเดียว

พิธีเซ่งเม้ง การเซ่นไหว้บรรพบุรุษผู้วายชนม์ จะกระทำในต้นเดือนเมษายนของทุกปี โดยลูกหลานทั้งหลายจะพากันมาทำความสะอาดตกแต่งบริเวณฮวงซุ้ย เพื่อที่จะนำอาหารและผลไม้มาเซ่นไหว้ของสำคัญที่จะขาดเสียมิได้คือ หอยแครงลวก ซึ่งหลังจากการเซ่นไหว้เสร็จลูกหลานก็จะนำเปลือกหอยแครงที่รับประทานแล้วไปโปรยที่เนินฮวงซุ้ย *(บางคล้า ๑๐๐ ปี, ๒๕๔๔, หน้า ๑๓๑)*

เรื่อง งานบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน วัดใหม่คูมอญ

วัดใหม่คูมอญถือเป็นวัดแห่งแรกในตำบลหัวไทร ที่ริเริ่มประเพณีการบวชสามเณรภาคฤดูร้อนขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๔ และถือปฏิบัติเป็นธรรมเนียมเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ทั้งนี้การบวชสามเณรครั้งล่าสุดยังถวายเป็นพระราชกุศลเฉลิมพระเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๕ ธันวาคม ๒๕๕๐ เมื่อวันที่ ๑ - ๑๒ เมษายน ๒๕๕๐ เด็กชายที่มาบวชเรียนในช่วงฤดูร้อนนี้ มีประมาณ ๕๐ คน เป็นเด็กในพื้นที่หมู่ที่ ๓ บ้านคูมอญ จำนวนหนึ่งและเด็กจากหมู่บ้านใกล้เคียง *(ที่มา : คุณเชาวลิต ศรีสมบัติ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวไทร http://culture.rru.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=50&Itemid=86,http://culture.rru.ac.th/PDFFile/novice-summer.pdf)*

เรื่อง งานประจำปี ปิดทองหลวงพ่อเชิด วัดลาดบัวขาว

พระจันทสุวัณโณ (สุนทรวิจารณ์) หรือที่ชาวบ้านรู้จักกันในนาม หลวงพ่อเชิด อดีตเจ้าอาวาสวัดลาดบัวขาว ในช่วงระหว่างปี พ.ศ. ๒๔๖๕ - ๒๕๐๐ รวมระยะเวลาทั้งสิ้น ๓๕ ปี ถือเป็นเจ้าอาวาสที่ชาวบ้านให้ความเคารพและนับถือกันอย่างแพร่หลาย ไม่เพียงแต่เฉพาะชาวบ้านในหมู่ที่ ๖ บ้านลาดบัวขาวเท่านั้น แต่ยังรวมถึงชาวบ้านจากหมู่บ้านอื่น ๆ ที่แวะเวียนเข้ามาสักการบูชา และบนบานศาลกล่าวกันอย่างเนืองแน่นเป็นประจำ จากคำบอกเล่าของชาวบ้านลาดบัวขาวเชื่อว่าหลวงพ่อเชิดเป็นพระปฏิบัติที่มีญาณสูงส่ง สามารถแปลงกายเป็นจระเข้ เสือสมิง หรือแม้แต่สามารถล่องหน ฟันแทงไม่เข้า และมีคาถาอาคมรักษาโรคภัยไข้เจ็บได้ ภายหลังจากที่หลวงพ่อเชิดมรณภาพชาวบ้านจึงได้รวมใจกันสร้างศาลให้แก่หลวงพ่อเชิดและมีรูปหล่อเสมือนองค์จริงของหลวงพ่อ ตั้งประดิษฐานให้ผู้เลื่อมใสศรัทธาได้มากราบไหว้บูชา นอกจากนี้ภายนอกบริเวณโดยรอบศาลก็มีการนำรูปของหมูเท้าเก้ากีบ และวัวสามเขา ซึ่งสัตว์เหล่านี้เคยเป็นสัตว์เลี้ยงของหลวงพ่อเชิดมาก่อนเมื่อครั้งยังมีชีวิตอยู่ และชาวบ้านนำมาถวายด้วยความเชื่อที่ว่า เมื่อสัตว์ตกลูกออกมามีความผิดปกติ การเลี้ยงไว้จะนำความโชคร้ายมาให้ ควรจะนำไปถวายวัด ประเพณีการปิดทองหลวงพ่อเชิดเริ่มจัดขึ้นทุก ๆ วันแรม ๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี เป็นเวลา ๒ วัน ๒ คืน โดยหากปีใดมิได้จัดงานประเพณีดังกล่าว ชาวบ้านเชื่อกันว่าจะเกิดอาเพศขึ้นในหมู่บ้าน ในงานประกอบด้วยมหรสพประเภทต่าง ๆ เช่น ลิเก และกิจกรรมการละเล่น งานออกร้านขายของต่าง ๆ *(ที่มา : คุณเชาวลิต ศรีสมบัติ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวไทร, http://culture.rru.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=51&Itemid=85, http://culture.rru.ac.th/PDFFile/wat-white.pdf)*

เรื่อง ประเพณีงานแห่นางแมว

ประเพณีการแห่นางแมวของชาวบ้านหมู่ที่ ๑ บ้านหัวไทร ถือได้ว่าเป็นประเพณีที่ได้รับการปฏิบัติสืบทอดต่อเนื่องกันมาเป็นเวลายาวนาน พิธีแห่นางแมวจะจัดขึ้นในช่วงเวลาที่เกิดความแห้งแล้งขึ้นในหมู่บ้าน เหตุผลที่ใช้แมวเป็นสัญลักษณ์ในการทำพิธีเพราะถือว่าแมวเป็นสัตว์ ๙ ชีวิต และจะไม่นิยมนำแมวดำมาประกอบพิธี แต่จะใช้แมวสีสวาทหรือแมวสามสีมาแห่ ทั้งนี้ที่ไม่นิยมใช้แมวดำชาวบ้านให้เหตุผลว่า ในอดีตแมวดำนั้นหายาก ไม่เหมือนในสมัยปัจจุบัน ในพิธีชาวบ้านจะนำแมวใส่กรงแล้วนำแห่ไปทั่วหมู่บ้าน ระหว่างแห่ชาวบ้านจะนำน้ำมาสาดแมว และบนบานขอให้ฝนตกต้องตามฤดูกาล จนกระทั่งเมื่อประมาณ ๕ - ๖ ปีที่ผ่านมา จึงมีการยกเลิกการแห่นางแมว เหตุผลเนื่องจากในขณะแห่นางแมวนั้น อากาศค่อนข้างร้อน เมื่อแมวโดนน้ำซึ่งร้อนทำให้เกิดอาการป่วยและเสียชีวิตลงเป็นจำนวนมาก ชาวบ้านจึงเปลี่ยนมาเป็นการแห่พระพุทธรูปเพื่อให้ประชาชนได้มีโอกาสสรงน้ำพระแทนในช่วงประเพณีสงกรานต์เรื่อยมาจนถึงในปัจจุบัน รูปแบบของพิธีนอกเหนือจากเป็นการแห่พระแล้ว ก็จะมีการฟ้อนรำของชาวบ้านไปพร้อม ๆ กับขบวนกลองยาวเป็นที่สนุกสนานกันอย่างยิ่งภายในชุมชน *(ที่มา : คุณเชาวลิต ศรีสมบัติ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวไทร, http://culture.rru.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=52&Itemid=84, http://culture.rru.ac.th/PDFFile/woman-cat.pdf)*

เรื่อง ประเพณีทำบุญหลังบ้าน

ในช่วงเวลาที่ฝนขาดช่วงเป็นเวลานาน ชาวบ้านหัวไทรจะประกอบพิธีทำบุญหลังบ้าน พิธีดังกล่าวจัดขึ้นนอกเหนือจากวัตถุประสงค์ในการขอฝนยามหน้าแล้ง ก็เพื่อเป็นการสะเดาะเคราะห์ เพราะภายหลังที่ฝนแล้งมาเป็นเวลานานและมีฝนเกิดขึ้น จะมี

ลมกรรโชกแรง สร้างความเสียหายต่อบ้านเรือนของชาวบ้าน พิธีจะเริ่มขึ้นในช่วงเช้าเป็นการทำบุญตักบาตรพระ และช่วงเย็นจะเป็นการสวดมนต์ของพระ สถานที่จัดพิธีจะเป็นบริเวณสนามหน้าวัดใหม่คูมอญ สำหรับการจัดงานส่วนใหญ่จะอยู่ในช่วงเดือนพฤษภาคม

(ที่มา : คุณเชาวลิต ศรีสมบัติ องค์การบริหารส่วนตำบลหัวไทร, http://culture.rru.ac.th/index.php?option=com_content&view=article&id=53&Itemid=83, http://culture.rru.ac.th/PDFFile/make-home.pdf)

๒. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาศาลอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราช

ประมาณ พ.ศ. ๒๕๓๐ ในสมัยที่นายชัยโรจน์ ประภาวัต เป็นนายกเทศมนตรีเทศบาลตำบลบางคล้า ได้ร่วมคิดกันกับประชาชนชาวบางคล้าและมีความเห็นกับประชาชนในเขตเทศบาลเห็นพ้องต้องกันว่า ควรจะดำเนินการอัญเชิญสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ควรคู่บ้านคู่เมืองขึ้นสถิต ณ สถานที่ในเขตเทศบาลที่ใดที่หนึ่ง เพื่อให้คุ้มครอง ปกปักรักษาเมือง บันดาลให้รุ่งเรือง ประชาชนสงบสุข เป็นขวัญและกำลังใจแก่ชุมชนที่จะช่วยกันพัฒนาความอยู่ดีกินดีให้เกิดขึ้นในอนาคต

จากความดำริ จึงตั้งคณะกรรมการฯ ชุดค้นหาประวัติบางคล้าในเชิงประวัติศาสตร์ขึ้นค้นคว้าในหลายๆ แหล่งความรู้ เฉพาะจากหอสมุดแห่งชาติ พบว่า สมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มีความเกี่ยวเนื่องกับ ภูมิประเทศ ที่ตั้งอำเภอบางคล้าอย่างยิ่ง

โดยสรุป ประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๐ พระองค์ท่านได้ฝ่าวงล้อมของข้าศึกที่ล้อมกรุงศรีอยุธยาออกทางทิศตะวันตก มุ่งตรงปราจีนบุรี และหยุดรวมพลอยู่ ณ รอยต่อจังหวัดปราจีนบุรีกับฉะเชิงเทรา (เข้าใจว่าเป็นบริเวณศรีมหาโพธิ์ปัจจุบัน) และข้าศึกได้ส่งกองทัพเรือออกสะกัดกั้นมาตั้งมั่นรบพระองค์อยู่ที่ปากน้ำโจ้โล้บางคล้า (ที่ตั้งพระสถูปเจดีย์ปัจจุบัน) พร้อมสงทหารหน่วยสอดแนม กองโจรเข้าจู่โจมขึ้นมาบริเวณที่พระองค์ตั้งรับ ปรากฏว่าข้าศึกถูกฆ่าตายสิ้นกระทั่งพระองค์เห็นว่าข้าศึกอ่อนแรงแล้ว จึงจึงเคลื่อนทัพเข้าตีที่มั่นบริเวณปากน้ำโจ้โล้จนได้รับชัยชนะ จากนั้นจึงพักรวบรวมพลอีกครั้งหนึ่ง (เข้าใจว่าวัดโพธิ์บางคล้าเป็นที่พัก สันนิษฐานจากพระอุโบสถเก่าที่รื้อไปแล้วเป็นสถาปัตยกรรมจีนที่พระองค์สร้างไว้เป็นอนุสรณ์ในภายหลัง) และออกเดินทางนำทัพผ่านท่าทองหลาง (ต.ท่าทองหลางปัจจุบัน) ตรงไปยังบางปลาสร้อยชลบุรีถึงระยอง เจ้าเมืองระยองสวามิภักดิ์ได้ไพร่พลมากขึ้น เคลื่อนทัพเข้าตีเมืองจันทบุรีได้ และตั้งมั่นรวบรวมกำลังสร้างอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อกอบกู้เอกราชในเวลาต่อมา

จะเห็นว่า บริเวณปากน้ำโจ้โล้ที่กองทัพข้าศึกแตกพ่าย และบริเวณรวบรวมพลเดินทัพมุ่งผ่านท่าทองหลาง อยู่ในเขตเทศบาลตำบลบางคล้า พื้นที่แห่งนี้จึงเป็นเสี้ยวหนึ่งของการกู้ชาติบ้านเมือง ชุมชนดั้งเดิมอันเป็นบรรพบุรุษที่นี่ต้องมีส่วนเข้ารวมขบวนกู้ชาติกู้แผ่นดินอย่างแน่นอน คณะกรรมการฯ ชุดสร้างศาลอนุสาวรีย์จึงเห็นพ้องต้องกันเป็นสัญญาประชาคมให้รวมพลังทุกๆ ฝ่ายร่วมกันจัดสร้างศาลอนุสาวรีย์พระเจ้าตากสินมหาราชขึ้น ณ บริเวณทางเข้าเมืองบางคล้า (สวนสาธารณะหลังโรงเรียนกงลิบซื่องวน) เป็นพระรูปทรงม้าศึกในอิริยาบถกำลังเดินทางผ่านท่าทองหลางตามประวัติศาสตร์ที่กล่าวไว้

การดำเนินการก่อสร้างเริ่มตอกเสาเข็มเมื่อวันที่ ๘ มิถุนายน ๒๕๓๐ โดยนายอำเภอบางคล้าเป็นคู่สัญญากับอาจารย์จากกรมศิลปากรเพื่อจัดสร้างพระรูปทรงม้า และเทศบาลบางคล้ารับผิดชอบการสร้างฐานที่ตั้งพระรูป รวมทั้งงบประมาณการก่อสร้าง ขณะนั้นเริ่มต้นจากเงินของชุมชนชาวบางคล้า ที่เหลือประมาณ ๔๐,๐๐๐ บาท และได้จัดหาทุนสมทบจากการสร้างเหรียญบอกบุญไปยังเทศบาลทั่วประเทศ และได้จากการจัดงานชุมนุมชาวบางคล้าในปี ๒๕๓๐ อีกโสตหนึ่งจนเสร็จเรียบร้อยได้ทำพิธีเชิญพระรูปขึ้นแท่นสักการะ เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม ๒๕๓๑ โดยท่านผู้ว่าราชการจังหวัดฉะเชิงเทรา นายกิตติ ประทุมแก้ว ใช้เวลาก่อสร้างรวม ๑ ปี ๖ เดือน ๑๙ วัน

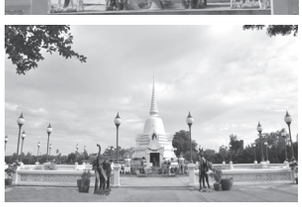

ประวัติความเป็นมาพระสถูปเจดีย์พระเจ้าตากสินมหาราช บริเวณปากน้ำโจ้โล้ (คลองท่าลาด)

ในสมัยกรุงศรีอยุธยาถูกพม่าโอบล้อมเมืองไว้ ก่อนที่จะเสียกรุง พระเจ้าตากสินได้ตีฝ่าวงล้อมของพม่าออกมาจากกรุงศรีอยุธยา ผ่านบ้านพรานนก ดงละคร พื้นที่จังหวัดนครนายกมาเข้าเขตปราจีนบุรี อำเภอบ้านสร้าง จนมาถึงบริเวณที่เรียกว่าปากน้ำโจ้โล้ เพื่อที่จะมุ่งเดินทางไปยังอำเภอพนัสนิคม อำเภอพานทอง และต่อไปยังจังหวัดชลบุรี หรือที่เรียกว่าตำบลบางปลาสร้อย ในสมัยนั้นกองทัพพม่ามีกำลังเหนือกว่าตามตีกองกำลังของพระเจ้าตากสิน โดยใช้เส้นทางน้ำ โดยผ่านแม่น้ำโยทะกาเข้ามาแม่น้ำบางปะกงเกิดปะทะกับกองกำลังของพระเจ้าตากสิน สู้รบกันบริเวณพื้นที่ตำบลปากน้ำโจ้โล้

ในปัจจุบัน คือ ตำบลปากน้ำ ในการสู้รบกับพม่าด้วยพระปรีชาสามารถของพระเจ้าตากสิน สามารถเอาชนะพม่าซึ่งมีกำลังเหนือกว่าได้ เมื่อรบชนะแล้วก็สั่งไพร่พลพักทัพเพื่อที่จะเดินทางต่อไปยังสถานที่ดังกล่าวข้างต้น ในขณะพักทัพพระเจ้าตากสินได้สั่งให้สร้างเจดีย์เพื่อเป็นอนุสรณ์ในการรบกับพม่าจนได้รับชัยชนะตรงบริเวณปากน้ำโจ้โล้ (คลองลาด) แต่เนื่องจากบริเวณดังกล่าวเป็นแหล่งที่กระแสน้ำจากคลองท่าลาดไหลบรรจบแม่น้ำบางปะกง ทำให้กระแสน้ำกัดเซาะจนบริเวณแหลมปากน้ำที่พระเจ้าตากสินตั้งอยู่พังทลาย เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๙๑ และได้ดำเนินการก่อสร้างพระสถูปเจดีย์พระเจ้าตากสินบริเวณเดิมขึ้นใหม่ แล้วเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๒

ประวัติความเป็นมาศาลเจ้าพ่อหลักเมือง

ประวัติศาลเจ้าพ่อหลักเมืองถูกไฟไหม้ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๑ ทำการก่อสร้างใหม่ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นอาคารไม้ทั้งหลังและรื้อทิ้งหมดแล้ว อาคารที่เห็นปัจจุบันก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๔๐ ตัวอาคารก่อปูนประดับลวดลายจีนสวยงาม

ผู้จัดการปกครองศาลเจ้าพ่อหลักเมือง คือ นายสิทธิชัย สิทธิวรรธนะ ผู้ตรวจตราส่องศาลเจ้าพ่อหลักเมืองคือ นายอำพล กิจเจริญไชย ศาลเจ้าพ่อหลักเมือง อำเภอบางคล้า เป็นที่เคารพสักการะของคนไทยเชื้อสายจีน จะมีการสักการะ และประเพณีการกินเจในเทศกาลเดือน ๑๐ ทุกปี เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์แห่งหนึ่งของอำเภอบางคล้า

ประวัติความเป็นมาวัดแจ้ง

สร้างขึ้นในปีใดไม่ปรากฏ ชาวบ้านได้พากันเล่าต่อกันมาว่าในสมัยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกยกทัพไปตีเขมร ได้เดินทัพมาสว่างบริเวณนี้จึงทรงอนุญาตให้สร้างขึ้นและขนานนามว่า “วัดแจ้ง” ความสำคัญของวัดนี้อยู่ที่พระอุโบสถซึ่งโบสถ์เดิมตั้งอยู่ริมฝั่งและมีโรงเรียนวัดแจ้งที่สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ โดยหลวงประกาศคดี ต่อมาได้มีการสร้างอุโบสถหลังใหม่ขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๗๙ โดยศรัทธาปสาทะของคุณยายเจียม เงี่ยมอ๊อ ด้วยเงิน ๗๐,๐๐๐ บาท ภายในพระอุโบสถด้านหน้าประดิษฐานรูปรัชกาลที่ ๘ จารึกว่าอานันทมหิดลสยามมินทร์ ด้านข้างมีพระพุทธบาทจำลอง การก่อสร้างได้ใช้ช่างสิบหมู่จัดทำวัด จึงเป็นสถาปัตยกรรมเหมือนวัดหลวงเป็นศิลปแบบไทยผสมจีน ที่มีความงามมาก หน้าบันเป็นรูปนารายณ์ทรงครุฑ ประตูด้านหน้ามี ๓ ประตู ทำด้วยไม้แกะสลัก ประตูด้านซ้าย ด้านขวาแกะสลักเป็นสัตว์ในป่า หิมพานต์ ประตูกลางแกะลวดลายทศชาติและปีนักษัตร เหนือซุ้มประตูกลางทำเป็นรูปทรงมงกุฎ หน้าต่างทำด้วยไม้สักเขียนเป็นรูปเทวดาลงรักปิดทอง ผนังรอบอุโบสถประดับลายไทย และรูปปั้นเทพพนมปัจจุบัน มีการสร้างรูปปั้นยักษ์ไว้ข้างโบสถ์เป็นยักษ์วัดแจ้ง

ประวัติความเป็นมาวัดโพธิ์บางคล้า

สร้างขึ้นในระหว่างปี พ.ศ. ๒๓๑๐ - ๒๓๒๕ สมัยพระเจ้าตากสินมหาราช เป็นศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์กับอยุธยา รูปทรงจัตุรมุข ก่ออิฐฉาบปูน หลังคาทรงจั่วมุงกระเบื้องเกล็ดเต่า ทำจากดินเผา มีหน้าต่างหนึ่งช่อง มีประตู ๒ ช่อง เหนือขอบประตู ๒ ด้าน ประดับด้วยถ้วยชามสังคโลกเรียงกันเป็นรูปทรงกลม หน้าจั่วเป็นพื้นเรียบ กระเบื้องชายหลังคาเชื่อมด้วยปูน ตัววิหารมีกำแพงล้อมรอบ พร้อมมุมหลังคาและมีพระพุทธรูปปางมารวิชัยทำด้วยปูนประดิษฐานไว้โดยรอบจำนวน ๘ องค์ ส่วนภายในวิหารมีพระพุทธรูปไสยาสน์ ๑ องค์ ต่อมาหลังคาวิหารและกำแพงได้ชำรุดและพังลง

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๕ มีผู้ใจบุญได้ซ่อมหลังคาใหม่ โดยมุงด้วยกระเบื้องเกล็ดเต่าเคลือบสี หน้าบันจั่วทิศตะวันตกเป็นรูปพระอินทร์ทรงช้างเอราวัณประดับด้วยลายเครือเถาหน้าบัน จั่วด้านประตูปั้นเป็นรูปดอกบัว ๕ ดอก ประดับแจกัน หลังคาประดับด้วยช่อฟ้ารูปหัวพญานาค มีใบระกาและต่อมาหลังคา และนาคปั้นก็พังเกิดความชำรุดเสียหายอีก ทางอำเภอบางคล้าได้ร่วมกับประชาชนบริจาคทรัพย์เพื่อช่วยซ่อมแซมขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๑ เป็นการอนุรักษ์ของเดิมเอาไว้เพื่อเป็นมรดกของชาติ โดยได้ทำการซ่อมหลังคาโครงสร้างใหม่หมด ตั้งเสาเสริมความแข็งแรง ๔ ด้าน รวมแบบต้นฉบับผนังภายในโดยก่ออิฐฉาบปูนทุกด้าน เปลี่ยนฝาเพดาน เปลี่ยนโคมไฟ ปูพื้นใหม่ด้วยหินอ่อน และปูนศิลาแลงโดยรอบวิหารทั้ง ๔ ด้าน ในงบประมาณ ๓๕๐,๐๐๐ บาท ส่วนการประดับตกแต่งเครื่องบนตัวนาค และลวดลายหน้าบัน ทางวัดเป็นผู้ดำเนินการเพื่อให้ทรงคุณค่าทาง

ศิลปกรรมและมรดกทางวัฒนธรรมต่อไป

วัดโพธิ์บางคล้า ตั้งอยู่ที่เขตเทศบาลบางคล้า อำเภอบางคล้า พัฒนาการด้านการศึกษาของอำเภอบางคล้าระยะแรกอยู่ในช่วง พ.ศ. ๒๔๔๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๑ หมายรวมถึงพื้นที่ทั้งอำเภอแปลงยาว และพื้นที่อยู่อาศัยสลับกับป่าโปร่ง ทิศเหนือติดกับแม่น้ำบางปะกง ทิศตะวันตก และทิศใต้ติดกับคลองท่าทองหลาง พื้นที่บริเวณนี้มีคลองไหลผ่านหลายสาย ซึ่งเป็นสาขามาจากแม่น้ำบางปะกง และสันนิษฐานกันว่าบริเวณนี้เป็นเส้นทางเดินทัพสมเด็จพระเจ้าตากสิน

การก่อสร้างวัดโพธิ์บางคล้านั้นไม่มีหลักฐานแน่ชัด แต่เดิมมีโบสถ์เก่าหลังหนึ่ง และภายหลังถูกรื้อทิ้งสร้างโบสถ์ใหม่ ในระหว่างการรื้อไม่พบโบราณวัตถุใด ๆ จากนั้นได้มีการสำรวจพบมณฑป (มณฑปรูปทรงจตุรมุข) ก่ออิฐ ฉาบปูนหลังคาเสียหายเล็กน้อย ส่วนหน้าบันชำรุดเสียหายมาก ประตูทางเข้าด้านหน้าเหลือเพียงกรอบประตูปูนปั้นลายวงกลมรูปไข่ ตัวอาคารชำรุดเล็กน้อย โดยเฉพาะบริเวณส่วนฐานมีพระพุทธรูป ๓ องค์ เป็นพระนอนหล่อด้วยทองเหลือง ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์องค์หนึ่ง อีก ๒ องค์ เป็นพระปูนปั้นปางมารวิชัยศิลปะแบบอยุธยาตอนปลาย

วัดโพธิ์บางคล้ายังมีค้างคาวแม่ไก่เป็นสัตว์เลี้ยงลูกด้วยนมชนิดเดียวที่บินได้อย่างแท้จริง มีลักษณะหน้าตาคล้ายสุนัขจิ้งจอก จมูก ใบหูเล็ก ตาโต ขนสีน้ำตาลแกมแดง ปีกสีดำเป็นพังผืดบาง ๆ ซึ่งอยู่ระหว่างนิ้ว นิ้วของค้างคาวจะยาวเกือบเท่าความยาวของลำตัว มีนิ้วหัวแม่มือสั้นกว่านิ้วอื่น ๆ เล็บหัวแม่มือแหลมคม และโค้งได้อย่างเล็บเหยี่ยว มีไว้สำหรับจับหรือยึดกิ่งไม้ โตเต็มที่เวลากางปีกจะยาวประมาณ ๓ ฟุต ออกลูกครั้งละ ๑ ตัว เวลานอนจะห้อยหัวลง และจะนอนในเวลากลางวัน พอจะพลบค่ำก็ออกไปหากินตามป่าตามสวนอาหารที่ชอบมากได้แก่ ลูกและใบอ่อนของต้นไทร ต้นโพธิ์ ต้นนุ่น และผลมะม่วงแก่ ฝรั่งแก่ ฯลฯ โดยกัดเคี้ยวกลืนเฉพาะน้ำส่วนกากจะคายทิ้ง จึงทำให้มีการถ่ายมูลเป็นของเหลว พอรุ่งสว่างก็จะบินกลับมาที่เดิม โดยอยู่เป็นกลุ่มโดยเฉพาะบริเวณวัดโพธิ์ ไม่ว่าจะแดดร้อนจัด หรือฝนตกก็จะไม่หลบหนีไปไหน ค้างคาวเหล่านี้มาอาศัยอยู่ในวัดโพธิ์มานานแล้ว ไม่มีผู้บันทึกไว้ชัดเจน แต่ในสมัยพระครูสุตาลงกตเป็นเจ้าอาวาส ระหว่าง ปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ถึง พ.ศ. ๒๕๐๙ ซึ่งท่านเป็นพระที่มีเมตตาธรรมต่อสัตว์ทั้งหลาย วัดโพธิ์บางคล้ามีค้างคาวนับแสนตัวมาอาศัยเกาะต้นไม้ในบริเวณวัด โดยไม่อพยพไปอยู่ที่ไหน

ประวัติความเป็นมาวัดปากน้ำโจ้โล้ (หรือเจ้าโล้)

วัดปากน้ำโจ้โล้ (หรือเจ้าโล้) อยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย ตั้งอยู่ที่หมู่ที่ ๖ ตำบลบางตลาด อำเภอบางคล้า เป็นบริเวณที่ราบลุ่ม ริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓ เมตร โดยมีแม่น้ำไหลผ่านทางด้านทิศใต้บริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่ราบทำการเกษตรกรรมสลับกับพื้นที่ป่าโปร่ง พื้นที่อยู่อาศัยมีอยู่หนาแน่นบริเวณริมฝั่งแม่น้ำ บริเวณหน้าวัดมีคลองท่าลาดไหลมารวมกับแม่น้ำบางปะกง ทางทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านปากน้ำทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านไร่

วัดปากน้ำสร้างมาประมาณกว่า ๒๐๐ ปีแล้ว แต่จะสร้างเมื่อใดไม่มีหลักฐานแน่ชัด ปากน้ำโจ้โล้เป็นบริเวณที่ตั้งทัพของพม่า ซึ่งยกทัพบกทัพเรือไปปะทะกับกองทัพสมเด็จพระเจ้าตากสิน ได้สู้รบกัน สมเด็จพระเจ้าตากสินทรงมีชัยแก่พม่า กล่าวกันว่าโปรดให้สร้างอนุสรณ์ แต่ปัจจุบันถูกน้ำเซาะพังไปหมดแล้วกำลังสร้างขึ้นใหม่ขณะนี้ (พ.ศ. ๒๕๔๒)

จากการสำรวจพบมณฑปศิลปะแบบอยุธยา - รัตนโกสินทร์ เจดีย์บรรจุอัฐิขนาดเล็ก ๒ องค์ นอกจากนี้ยังพบเครื่องถ้วยที่ทางวัดเก็บรักษาไว้มีทั้งประเภทลายเบญจรงค์ เครื่องลายครามและสังคโลก จากหลักฐานสันนิษฐานว่าเป็นของชุมชนในสมัยอยุธยา - ธนบุรี

ประวัติความเป็นมาวัดสาวชะโงก

"วัดสาวชะโงก" นายนุช เป็นผู้สร้างขึ้น ตั้งแต่ปีวอก พ.ศ. ๒๕๘๖ โดยทุนของตนเอง แต่ความเจริญยังไม่เพียงพอ ครั้นต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๓๙๒ ขุนพัส (รั้ง) ได้ปฏิสังขรณ์ และสร้างพระอุโบสถกับสำนักสงฆ์ขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๓๒ นั่นเอง ในการปฏิสังขรณ์นี้ เป็นทุนของขุนพัส (รั้ง) บ้าง และทุนจากการเรี่ยไรบ้าง ในเวลานี้พระอธิการสังข์ เป็นเจ้าอาวาสแต่ไม่ปรากฏว่าอยู่กี่พรรษา ต่อมาพระอธิการขิก เป็นเจ้าอาวาสและได้ปฏิสังขรณ์มาเป็นลำดับ ต่อมาพระอธิการคงชื่น ได้เป็นเจ้าอาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ พระอธิการเหลือ เป็นเจ้าอาวาส มีพระภิกษุจำพรรษาอยู่ ๓๘ รูป สามเณรไม่มี มีศิษย์วัด ๓๐ คน มีสำนักเรียนพระธรรมวินัย จำนวน ๑ สำนัก โดยความอุปการะของพระอธิการเหลือ พระภิกษุประสิทธิ์ วิรัตติโย (จ๋วง) เป็นผู้สอน มีโรงเรียนประชาบาลประจำ

ตำบลสาวชะโงก จำนวน ๑ โรงเรียน มีครูสอนจำนวน ๒ คน นักเรียนชาย - หญิง จำนวน ๑๓๐ คน สอนตั้งแต่ชั้นประถม ๑ ถึง ประถม ๕ (ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เคยเรียน) มีเทศกาลประจำปีปิดทองจำลองพระบาททุกๆ ปี ตั้งแต่วันขึ้น ๑๔ ค่ำ ถึงวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๔ รวม ๓ วัน ๓ คืน มีคนเข้าร่วมงานวันหนึ่งๆ ประมาณ ๑,๐๐๐ คน

ในสมัยสงครามอินโดจีน หลวงพ่อเหลือ ได้ทำผ้ายันต์ และ เสื้อยันต์แจกลูกศิษย์ไปหลายร้อยตัว ท่านดังพอๆ กับหลวงพ่ออี๋ อำเภอสัตหีบ จังหวัดชลบุรี หลวงพ่อจาด วัดบางกะเบา อำเภอบ้านสร้าง จังหวัดปราจีนบุรี

ส่วนตำนานชื่อวัดนั้น ผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟังว่า สมัยก่อนเป็นหมู่บ้านชาวเขมรเป็นส่วนใหญ่ มีชาวจีนเป็นส่วนน้อย ตั้งแต่วัดสาวชะโงกถึงตลาดบ้านหมู่ ระยะทางห่างกันประมาณ ๒๐๐ เมตร ชาวจีนเรียกว่า “คะหมิ่นเซีย” คะหมิ่น หมายถึง เขมร เซีย หมายถึง ถิ่นที่อยู่อาศัย

หมู่บ้านที่ตั้งวัดเดี๋ยวนี้นั้น มีเรื่องเล่าว่า มีลูกสาวชาวบ้านบ้านหนึ่ง และมีหนุ่มจากแดนไกล เข้าใจว่าเป็นหนุ่มบ้านสร้าง หรือปราจีนบุรี มาสู่ขอลูกสาวที่ชุมชนตลาดบ้านหมู่ และตกลงแต่งงานกัน เจ้าบ่าวใช้เรือแจวออกบ้านแต่เช้า พอตกบ่ายขนมก็บูด จึงมีย่านขนมบูดขึ้น และมาถึงวัดสามร่มแดดร้อน ก็ปักร่มไว้ ๓ คัน เพื่อนั่งรับประทานอาหารกลางวัน จึงเกิดเป็นชื่อวัดสามร่มขึ้น ครั้นถึงตำบลที่บ้านจ้าสาวอยู่เจ้าบ่าวกับพวกก็จอดเรือนำขันหมากขึ้นบ้านเจ้าสาว ซึ่งเป็นบ้านเรือนสูงใต้ถุนโล่ง เจ้าสาวซึ่งอยู่บนเรือนสูงก็ชะโงกที่หน้าต่างออกมาชะเง้อมองดูเจ้าบ่าว เผอิญชะโงกมากเกินไป จึงพลาดพลั้งตกลงมาถึงแก่ความตาย ชาวบ้านจึงขนานนามว่า “สาวชะโงก” เป็นชื่อประจำหมู่บ้านไป และได้กล่าวมาแล้วว่า ผู้สร้างวัดสาวชะโงก “ ชื่อนายนุช” ได้จัดสร้างขึ้นเพื่อชุมชนจะได้เป็นที่พบปะกัน วัดนี้เจริญรุ่งเรืองในสมัยหลวงพ่อเหลือเป็นเจ้าอาวาส และท่านมีปลัดขิกดังมาก ประชาชนและลูกศิษย์เคารพนับถือกันมาก ถือว่าเป็นของขลัง มีพกติดตัวไว้ป้องกันภัยอันตรายได้ และทำให้เจ้านายเอ็นดูเมตตา

ต่อมาชาวจีนได้สร้างศาลเจ้าอาม้าขึ้นที่ตลาดบ้านหมู่ประมาณ ๑๐๐ กว่าปีที่แล้ว ต้องซ่อมแซมอยู่เสมอ เจ้าแม่อาม้าองค์นี้เข้าใจว่าเป็นลูกสาวที่วัดสาวชะโงก มีความศักดิ์สิทธิ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทั่วไป ทั้งในท้องถิ่นและต่างถิ่นมาก เมื่อมีเหตุการณ์เกิดไฟไหม้ก็ทำให้ไฟดับได้ทุกครั้ง ไม่รุกลามไปเหมือนไฟไหม้ที่อื่นๆ ท่านสามารถดับได้ทุกครั้ง ท่านไม่ได้ดับเอง แต่ท่านปลุกคนใกล้เคียงมาดับ เป็นที่ทราบกันดีในหมู่ชาวบ้าน สมัยก่อนไม่มีประกันอัคคีภัย ไม่มีไฟฟ้าใช้ จึงไม่มีไฟฟ้าช็อต...ปลอดภัยจากเหตุเพลิงไหม้ *(ที่มา : หนังสือบางคล้า ๑๐๐ ปี : ๒๕๔๔)*

ประวัติความเป็นมาวัดหัวสวน

ตั้งอยู่ใน ต.เสม็ดเหนือ อ.บางคล้า จ.ฉะเชิงเทรา ซึ่งสร้างด้วยสแตนเลสทั้งหลัง เพื่อหวังให้โบสถ์มีอายุยาวเป็นพันปี พระอาจารย์มานิต เลขานุการเจ้าอาวาสวัดหัวสวน หมู่ที่ ๔ ตำบลเสม็ดเหนือ อ.บางคล้า การสร้างอุโบสถสแตนเลสมาจากความคิดของพระครูภาวนาจริยกุลท่านเจ้าอาวาสวัด ที่เห็นว่าโบสถ์หลังเก่าชำรุดทรุดโทรมมากแล้ว อยากจะสร้างขึ้นมาใหม่ให้คงอยู่ยาวนาน จากการศึกษาพบว่าสแตนเลส เป็นวัสดุที่สามารถอยู่ได้เป็นพันปี ในขณะที่ปูนจะมีอายุอยู่เป็นร้อยปี ท่านจึงตัดสินใจออกแบบโบสถ์สเตนเลสขึ้นมา พร้อมกับหาบริษัทรับเหมาก่อสร้าง และเริ่มก่อสร้างเมื่อเดือนเมษายน ๒๕๕๒ เสร็จสิ้นในเดือนธันวาคม ๒๕๕๓ โดยเจ้าอาวาสเป็นผู้ออกแบบ และควบคุมการก่อสร้างเองอย่างใกล้ชิด ใช้งบประมาณ ๕๐ ล้านบาท อุโบสถ กว้าง ๗.๕๐ เมตร ความยาม ๑๘ เมตร ความสูง ๖.๕๐ เมตร

อุโบสถสแตนเลส หลังนี้ ถือว่าสำเร็จได้ด้วยแรงศรัทธาของพุทธศาสนิกชนซึ่งมาบริจาคเงินโดยทางวัดไม่ได้บอกบุญเรี่ยไรใดๆ ทั้งสิ้น สำหรับอุโบสถสแตนเลสหลังนี้สร้างบนฐานคอนกรีตสูงจากพื้นดินด้วยฝีมือและแรงงานของพระลูกวัด มีรั้วสแตนเลสลายธรรมจักรประดับเสาหงส์คาบโคมไฟโดยรอบ ตัวอุโบสถสร้างจากสแตนเลสทั้งหลัง ยกเว้นพื้นที่ปูด้วยหินแกรนิต ด้านหน้ามีพระสิวลีประดิษฐานอยู่ ส่วนด้านหลังมีพระพุทธมหาลาภประดิษฐานเป็นประธาน ซึ่งกำลังรอช่างจากทางภาคเหนือมาประดับอัญมณีต่างๆ หากเสร็จสมบูรณ์แล้วคงจะงดงามมาก โบสถ์หลังนี้มีประตูเข้าทั้งด้านหน้าและด้านหลัง ด้านละ ๒ ช่อง เหนือช่องประตูเป็นภาพพระพุทธโสธร ช่อฟ้าใบระกา หางหงส์ ทำจากสแตนเลส ขึ้นรูป และอ็อคอาร์กอน หน้าบันและหน้าต่างเป็นรูปพระพุทธเจ้า และเทวดาต่างๆ ด้วยเทคนิคกัดกรดและลงสีเหลือง ส่วนด้านนอกรอบอุโบสถแกะลายสแตนเลสเป็นรูปพระอรหันต์ ๘๐ องค์ ชายล่างเป็นภาพแสดงเสวยชาติของพระพุทธเจ้า โดยวิธีพ่นแอร์บรัช เช่นเดียวกับภาพชาดก ๑๐ ชาติของพระพุทธเจ้าในอุโบสถ

สิ่งที่น่าสนใจในโบสถ์สแตนเลส วัดหัวสวน

๑. พระพุทธมหาลาภ

๒. ภาพกิจกรรมฝาผนังใช้วิธีการ air brush เป็นภาพพุทธชาติ ๑๐ ชาติ

๓. ประตูหน้าต่างสแตนเลส ลงลายสีทอง รูปเทวดาและรูปพระพุทธเจ้า ด้วยวิธีการกัดกรงลงสีทอง

๔. ภาพลายฉลุสแตนเลส รูปพระอรหันต์ ๙๐ องค์

(ที่มา : http://www.paiduaykan.com/province/central/chachoengsao/wathuasuan.html)

ประวัติความเป็นมาวัดเสม็ดเหนือ (ราษฎร์ยินดี)

วัดเสม็ดเหนือ (ราษฎร์ยินดี) ตั้งอยู่ในตำบลเสม็ดเหนือ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา พุทธศาสนิกชนนิยมมากราบไหว้ขอพร ขอโชค ขอลาภกับพระสิวลีและเรือเจ้าแม่ตะเคียนอายุกว่า ๔๙๒ ปี อีกทั้งชมโบสถ์เก่าแก่อายุ ๑๓๐ ปี ซึ่งปัจจุบันมีพระอาจารย์ศุภกิจจานุกูล เป็นเจ้าอาวาส

วัดเสม็ดเหนือ ตั้งอยู่เลขที่ ๕๒ บ้านหมู่ใหญ่ หมู่ที่ ๑ ตำบลเสม็ดเหนือ อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๙๐ ไร่ ๓ งาน ๗๒ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือ จรดถนนสายฉะเชิงเทรา-กบินทร์บุรี ทิศใต้ จรดที่ดินนายแก้ว พิมลศรี ทิศตะวันออกและทิศตะวันตก จรดคลองสาธารณะ

วัดเสม็ดเหนือ ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ เดิมชื่อวัดทุ่งเสม็ด เริ่มแรกตั้งวัดมีเนื้อที่เพียง ๓ ไร่เศษ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๕ จีนเล็ก งามสง่า ได้มีจิตศรัทธาบริจาคที่ดินถวายวัด จำนวน ๘๗ ไร่ และได้ช่วยพัฒนา และอุปถัมภ์วัดมาโดยตลอด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๐๙ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร

สรุปรายนามเจ้าอาวาสเรียงตามลำดับมีดังนี้

๑. พระเต่า

๒. พระกวย

๓. พระจำรัส

๔. พระครูบริรักษ์วรเขต พ.ศ. ๒๔๘๗ - พ.ศ. ๒๕๓๙

๕. พระครูศุภกิจจานุกูล พ.ศ. ๒๕๔๑ - ปัจจุบัน

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. อุโบสถ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๒. ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๒ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๓. กุฏิสงฆ์ จำนวน ๔ หลัง เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๔. ศาลาอเนกประสงค์ กว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๕ เป็นอาคารไม้

๕. ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน ๑ หลัง สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก

เอกสารที่ใช้ในการประกอบการค้นคว้าเรียบเรียงประวัติวัดเสม็ดเหนือ

(ที่มา : หนังสือ "ประวัติวัดทั่วราชอาณาจักร เล่ม ๑๙" พ.ศ. ๒๕๔๓ โรงพิมพ์การศาสนา. กรุงเทพฯ

http://www.tourism-chachoengsao.go.th/menu3.php?att=54

http://www.thaitambon.com/tambon/ttrvplist.asp?ID=240201&page=5)

๓. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาหมวกกุ้ยเล้ย

กุ้ยเล้ย เป็นคำที่ใช้เรียกหมวกแบบจีน ลักษณะทรงกลมหัวแหลมที่แพร่หลายอยู่หลายประเทศ เข้ามาพร้อมกับการอพยพของชาวจีน การสานหมวกกุ้ยเล้ย เป็นสิ่งแสดงถึงวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดกันมาของหัตถกรรมพื้นบ้าน โดยนำวัสดุในท้องถิ่นใช้ประกอบการผลิตที่สำคัญ คือ ไม้ไผ่ ใบไผ่ หวาย หรือก้านคล้า ในปัจจุบันการสานหมวกกุ้ยเล้ยนับวันจะน้อยลงไป เนื่องจากมีการนำวัสดุชนิดอื่น

มาใช้ทำหมวกกันมากขึ้น จึงมักนิยมนำหมวกกุ้ยเล้ยไปใช้เป็นเครื่องประดับตกแต่งห้อง หรือทำโคมไฟมากกว่านำไปใช้สวมใส่ทำงานเหมือนสมัยก่อน ที่ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า ยังคงอนุรักษ์หัตถกรรมพื้นบ้านชิ้นนี้ไว้ โดยสืบทอดทำกันมายาวนานกว่า ๖๐ ปี จนถึงปัจจุบัน ไม่เพียงแต่คนเฒ่าคนแก่เท่านั้น คนหนุ่มสาวในหมู่บ้านก็ยังมีฝีมือในด้านนี้อยู่

นายสลับ นพพะ หมู่ที่ ๘ บ้านไร่ ตำบลปากน้ำ อำเภอบางคล้า ช่างคนหนึ่งที่คลุกคลีกับงานจักสานหมวกกุ้ยเล้ยมานานหลายสิบปี เล่าว่า เริ่มมีการจัดสานหมวกกุ้ยเล้ยกันมานานแล้ว จนหลายคนล้มตายกันไปหลายรุ่นแล้ว เริ่มแรกมาจากคนแก่ชาวจีนสมัยก่อน ที่อยู่อาศัยฝั่งตรงข้ามแม่น้ำบางปะกง เริ่มสานหมวกไปใช้เวลาทำสวน ปลูกผัก เลี้ยงหมู ไปเห็นเขาทำก็อยากได้ จึงไปดูวิธีการสานแล้วมาหัดทำดูบ้าง ได้ ๑๐-๒๐ ลูก แล้วนำไปขายที่ตลาดใบละ ๒๐-๕๐ บาท มีคนนิยมใช้ใส่ทำนาทำสวนกันมากขึ้น จึงทำมาตลอดตั้งแต่อายุ ๓๐ ปี ขณะนี้ ๗๐ ปีแล้ว (พ.ศ. ๒๕๔๒)

การสานหมวกกุ้ยเล้ย เริ่มแรกจะเอาไม้ไผ่นวลที่มีลำปล้องยาวมาจักตอกจนมีขนาดพอดีที่จะใช้ แล้วนำมาจักสานฝาในและฝานอกก่อน จึงนำมากรุด้วยกระดาษและใช้ใบไผ่ตงที่แช่น้ำไว้แล้วมาเรียงปิดทับ ขึ้นทำขอบโดยรอบให้ดูสวยงาม เสร็จแล้วใช้ผิวต้นคล้าที่ขึ้นโดยทั่วไปเป็นกอ จำพวกข่าดอกสีขาว มีผิวคล้ายต้นหวาย ต้นตากแห้งนำมาสานเสื่อได้ เอามาถักเป็นลวดลายที่หัวหมวกให้สวยงาม แล้วทาด้วยน้ำมันยางให้มีความทนทานและมีอายุการใช้งานได้นาน

หมวกกุ้ยเล้ย ๑ ใบ จะใช้เวลาทำเสร็จประมาณ ๑ ชั่วโมง มีขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางตั้งแต่ ๓ นิ้ว ๑๕ นิ้ว และ ๑๗ นิ้ว ราคาก็จะแตกต่างกันออกไป คือ ขนาดเล็ก ราคา ๙ บาท ขนาดกลาง ราคา ๑๓ บาท และขนาดใหญ่ ราคา ๑๕ บาท จากต้นทุนเป็นค่าวัสดุอุปกรณ์ ๖-๗ บาท ขนาดใหญ่สุด ๓๐ นิ้ว ราคาใบละ ๑๐๐ บาท ส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับความต้องการของผู้ใช้

นายบุญคุ้ม นพพะ กำนันตำบลปากน้ำ กล่าวถึงอาชีพนี้ว่า ตนเองทำเป็นมาตั้งแต่อายุ ๑๗ ปี เติบโตมาได้จากอาชีพนี้ สมัยก่อนทำกันทุกวันหลังเลิกทำนา ทำสวน แล้วเวลาว่างจะจับกลุ่มกันสานหมวก บางครั้งทำถึงสว่าง เพื่อเก็บเงินเตรียมไว้เที่ยวงานสมัยนี้คนไปทำงานโรงงานกันมาก แต่ช่วงหลังโรงงานปิด จึงกลับมาสานหมวกกันอีก คิดว่าเป็นอาชีพที่รองรับคนว่างงานได้ทางหนึ่ง เพราะมีรายได้ตกเดือนละ ๒,๐๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท ขณะนี้กำลังให้ อบต. ช่วยเหลือสนับสนุนอาชีพนี้ให้ขยายกว้างยิ่งขึ้น

หมวกกุ้ยเล้ย ถือได้ว่าเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงศิลปะและวัฒนธรรมอีกชิ้นหนึ่งของหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกิดขึ้นจากภูมิปัญญาชาวบ้านอย่างแท้จริง

(ที่มา : วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมิปัญญา จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๔๒)

ประติมากรรม

พระบรมราชานุสาวรีย์ สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสิน) บริเวณทางแยกเข้าอำเภอบางคล้า ตั้งอยู่ที่ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ พระบรมรูปพระเจ้าตากสินมหาราช กำลังทรงม้า สวมหมวก มีอาวุธไพล่ไว้ด้านหลัง ม้าทรงอยู่ในอาการสงบ พระบรมรูปฯ ตั้งอยู่บนฐานสูง ด้านหน้าฐานจะมีซุ้มยื่นออกมา มีพระบรมรูปขนาดเล็กของพระเจ้าตากสินฯ ท่าประทับยืนประดิษฐานไว้ภายใน

จิตรกรรม

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดโพธิ์บางคล้า ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติ

สถาปัตยกรรม

อนุสรณ์สถานพระเจ้าตากสินมหาราช ตรงข้ามวัดปากน้ำเจ้าโล้ ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ มีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น ศาลาเจดีย์แบบอยุธยา เป็นต้น อยู่ในยุคสมัยรัตนโกสินทร์

พระมณฑป วัดโพธิ์บางคล้า ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ อาคารเป็นทรงมณฑปจัตุรมุขก่ออิฐฉาบปูน หลังคาทรงจั่ว ปัจจุบันอาคารอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก อยู่ในยุคสมัย สันนิษฐานว่าเป็นสมัยอยุธยาตอนปลาย

ประติมากรรม

พระบรมราชานุสาวรีย์สมเด็จพระเจ้ากรุงธนบุรี (พระเจ้าตากสิน) บริเวณทางแยกเข้าอำเภอบางคล้า ตั้งอยู่ที่ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ พระบรมรูปพระเจ้าตากสินมหาราช กำลังทรงม้า สวมหมวกมีอาวุธไพลไว้ด้านหลังม้าทรงอยู่ในอาการสงบ พระบรมรูปฯ ตั้งอยู่บนฐานสูง ด้านหน้าฐานจะมีซุ้มยื่นออกมา มีพระบรมรูปฯ ตั้งอยู่บนฐานสูง

ด้านหน้าฐานจะมีซุ้มยื่นออกมา มีพระบรมรูปขนาดเล็กของพระเจ้าตากสินฯ ท่านประทับยืนประดิษฐานไว้ภายใน

จิตรกรรม

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถวัดโพธิ์บางคล้า ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ภายในอุโบสถมีภาพจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติ

สถาปัตยกรรม

อนุสรณ์สถานพระเจ้าตากสินมหาราช ตรงข้ามวัดปากน้ำเจ้าโล้ ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ มีโบราณสถานที่สำคัญ เช่น ศาลาเจดีย์แบบอยุธยา เป็นต้น อยู่ในยุคสมัยรัตนโกสินทร์

พระมณฑป วัดโพธิ์บางคล้า ตำบลบางคล้า อำเภอบางคล้า จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ อาคารเป็นทรงมณฑปจัตุรมุขก่ออิฐฉาบปูน หลังคาทรงจั่ว ปัจจุบันอาคารอยู่ในสภาพชำรุดทรุดโทรมมาก อยู่ในยุคสมัยสันนิษฐานว่าเป็นสมัยอยุธยาตอนปลาย

ประวัติเรือม้าเทศ

เรือม้าเทศเป็นเรือที่มีลักษณะสวยงามและเก่าแก่ ทำมาจากต้นตะเคียนสืบทอดกันมานานนับร้อยปีขึ้นไป จากากรบอกเล่าของลุกหลาน ปู่ ย่า ตา ยาย ผู้เฒ่า ผู้แก่ ในหมู่บ้าน ผู้จัดทำเรือม้าเทศ คือ ปู่ทวดภู่ และปู่ทวดเพชร ปู่ทวดภู่เป็นต้นสกุล**วนะภูติ** ปู่ทวดเพชรเป็นต้นสกุล**เพชรรัตน์** สองพี่น้อง เป็นผู้นำไม้ตะเคียนจากป่าดงน้อย ซึ่งในสมัยนั้นจะเป็นป่าดงทึบมีไม้ตะเคียนมาก ปัจจุบันนี้พื้นที่ดงน้อยจะอยู่ใน อ.ราชสาส์น จ.ฉะเชิงเทรา ได้นำไม้ตะเคียนมา ๒ ต้น

รูปร่างลักษณะของเรือม้าเทศ มีความยาว ๑๙ เมตร ความกว้างกลางลำเรือ ๙๕ เซนติเมตร สูงจากน้ำ ๔๐ เซนติเมตร ใช้ฝีพาย ๒๘ ฝีพาย เดิมหัวเรือม้าเทศ ทำเป็นรูปหัวม้าและมีการประกอบพิธีฝังผมผีตายโหงไว้ที่หัวเรือ ส่วนเรือม้าน้ำ จะมีลักษณะสวยงามคล้ายกับเรือม้าเทศ จนมีคนกล่าวว่าเป็นเรือแฝดพี่น้อง

ชาวบ้าน ต.ปากน้ำในสมัยนั้นจะนิยมการแข่งเรือ เพื่อความสนุกสนานและการเชื่อมความสามัคคีในระหว่างตำบล หมู่บ้าน จังหวัดใกล้เคียง ในเทศกาลต่างๆ เช่น ทอดกฐิน ลอยกระทง ในเดือน ๑๒ ซึ่งเป็นฤดูหนาวที่มีน้ำเต็มตลิ่ง

เล่ากันว่าเรือม้าเทศเป็นเรือตีนปลาย คือแข่งขันระยะสั้นๆ จะไม่ค่อยชนะ แต่ถ้าแข่งระยะไกลจะไม่เคยแพ้ใครตลอดคุ้งน้ำบางปะกงจะไม่มีใครสู้เรือม้าเทศได้เลย ซึ่งเป็นที่เลื่องลือไปไกลในความเร็วของเรือม้าเทศ มีชาวบ้านต่างถิ่นมาขอยืมเรือไปแข่งขันและนำไปเปลี่ยนหัวเรือ เอารูปม้าออกไป ทำให้หัวเรือปัจจุบันนี้ แต่ชาวบ้านปากน้ำได้ช่วยกันตามเอาหัวเรือคืนมาได้

ส่วนเรือม้าน้ำเป็นเรือที่สวยงามไม่แพ้เรือม้าเทศ ชาวบ้านจะนำไปแข่งขันคู่กับเรือม้าเทศ แต่เรือม้าน้ำเป็นเรือที่มีอาถรรพ์ หลังจากการแข่งขันจะมีคนป่วยหรือตายทุกครั้ง ต่อมามีคนต้องการพาไปที่อื่นแต่เรือม้าน้ำไม่ยอมไป ชาวบ้านจึงช่วยกันจมเรือม้าน้ำเพื่อล้างอาถรรพ์ลงสู่ท้องน้ำบริเวณปากคลองท่าลาด บรรจบกับสายน้ำบางปะกง เป็นวังน้ำวนหน้าแหลมพระปรางค์ (พระสถูปพระเจ้าตากสินมหาราช)

เรือเพรียว

เรือเพรียวมีลักษณะเป็นเรือยาวเล็กคล้ายกับเรือบดหัวท้ายงอนสูงขึ้น พระใช้ในการบิณฑบาตรจะทำให้สะดวกในการเก็บรักษาและสัญจรไปมา เพราะชีวิตในสมัยโบราณประชาชนจะมีวิถีชีวิตอยู่ริมแม่น้ำ อาศัยเรือเป็นหลักในการเดินทาง การใช้เรือเพรียวได้จะต้องฝึกฝนให้คล่องแคล่วชำนาญก่อนจึงจะพายได้ โดยเรือไม่ล่ม

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอบางน้ำเปรี้ยว

อำเภอบางน้ำเปรี้ยว

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

ประวัติความเป็นมา

ชาวมอญแปดริ้ว จังหวัดฉะเชิงเทราส่วนใหญ่ได้อพยพเคลื่อนย้ายมาจากจังหวัดสมุทรสาคร สมุทรปราการ นนทบุรี ปทุมธานี และนครนายก เพื่อมาตั้งหลักแหล่งทำมาหากินในพื้นที่ที่เหมาะในด้านเกษตรกรรมทำนา ในสมัยรัชกาลที่ ๕ โดยเข้ามาอยู่อาศัยในพื้นที่ชุมชนวัดรามัญ (คลอง ๑๗) ต.ดอนฉิมพลี ชุมชนคลองสิบสี่ หมู่ที่ ๓, ๔, ๕ ต.บึงน้ำรักษ์ อ.บางน้ำเปรี้ยว จ.ฉะเชิงเทรา และชุมชนวัดบางเกลือ ชุมชนวัดพิมพาวาส อ.บางปะกง จ.ฉะเชิงเทรา

ศาสนา วัฒนธรรม ประเพณี

มอญเป็นชนชาติเก่าแก่ชนชาติหนึ่งในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ มีถิ่นฐานเดิมอยู่บริเวณพม่าตอนล่างและมีประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีภาษา วัฒนธรรมเป็นแบบฉบับของตนเอง นับถือศาสนาพุทธอย่างเคร่งครัดและเป็นต้นแบบแก่ประเทศใกล้เคียง ถึงแม้จะอพยพมาตั้งถิ่นฐานในประเทศไทยมาเป็นเวลาช้านานแล้วก็ตาม ชาวมอญก็ยังมีการสืบทอดภาษาศาสนาวัฒนธรรมประเพณีอย่างต่อเนื่องจนถึงปัจจุบัน

เรื่อง ประเพณีสงกรานต์

ชาวมอญและชาวไทยสมัยโบราณถือว่าวันสงกรานต์ คือวันขึ้นปีใหม่ ซึ่งตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายนของทุกปี โดยมีกิจกรรมหลายอย่าง เช่น

- ส่งข้าวสงกรานต์ (เปิงซังกรานต์) หรือข้าวแช่ นำไปถวายแด่พระสงฆ์ บิดามารดา ญาติผู้ใหญ่ในหมู่บ้าน ช่วงเช้าตรู่ของวันที่ ๑๓,๑๔,๑๕ เมษายนของทุกปี
- แห่หงส์ ธงตะขาบ
- ปล่อยนกปล่อยปลา
- สรงน้ำพระแบบมอญ
- การเล่นสะบ้ามอญ
- การกวนกาละแม

เรื่อง ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

การตักบาตรน้ำผึ้งของชาวมอญจะปฏิบัติกันในวันพระขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ เพราะเชื่อว่าการตักบาตรด้วยน้ำผึ้งจะได้อานิสงส์มาก ด้วยในสมัยพุทธกาลได้ใช้น้ำผึ้งมาผสมโอสถ ต่อมาก็นำน้ำผึ้งเป็นส่วนผสมปั้นเป็นลูกกลอนและเป็นส่วนผสมของยาหลายชนิด จึงเป็นประโยชน์ต่อพระสงฆ์เก็บไว้ใช้เป็นยา

เรื่อง ประเพณีล้างเท้าพระ

ชาวมอญจะทำพิธีล้างเท้าพระในวันออกพรรษา คือ เมื่อทำบุญตักบาตรตอนเช้าเป็นที่เรียบร้อยแล้ว พระภิกษุสงฆ์จะต้องทำพิธีปวารณาตนออกพรรษาโดยเดินลงจากศาลาการเปรียญสู่พระอุโบสถ ระหว่างสองข้างทางจะมีญาติโยมตลอดจนอุบาสก อุบาสิกา ราดน้ำที่สะอาดปรุงด้วยน้ำหอม น้ำอบและกลิ่นดอกไม้ลงบนเท้าพระ พร้อมถวายช่อดอกไม้ธูปเทียนแด่พระสงฆ์

ชาวมอญถือว่าการล้างเท้าพระได้กุศลอย่างมาก เนื่องจากพระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาครบ ๓ เดือน ปฏิบัติตามหลักคำสอนพระธรรมวินัยอย่างเคร่งครัดครบถ้วนสมบูรณ์

กินแบบมอญ

- ข้าวแช่
- แกงมะตาด (ฟ๊ะฮะเปร๊า)
- แกงกระเจี๊ยบ (ฟ๊ะฮะเจ๊บ)
- แกงบอน (ฟ๊ะกราว)

การแต่งกาย

ผู้ชายนุ่งผ้าโสร่ง มอญเรียกว่า เกลิ่ด ส่วนเสื้อเป็นเสื้อคอกลมผ่าอกตลอด สมัยก่อนนิยมโพกผ้าที่ศีรษะ ปัจจุบันใช้ผ้าขาวม้าพาดไหล่ซ้าย

ผู้หญิงนุ่งผ้านุ่งเรียกว่า หนิ่นห์ คล้ายผ้านุ่งของผู้ชายแต่ลายของผู้หญิงจะละเอียดกว่า ส่วนเสื้อเป็นเสื้อคอกลมแขนกระบอกสามส่วน เอวสั้นพอดีขอบผ้านุ่ง *(ที่มา : คุณทวี แก่นดำ, ๒๕๕๔)*

เรื่อง การก่อพระเจดีย์ทรายและพระทรายข้าวเปลือก

การก่อพระเจดีย์ทราย เป็นประเพณีที่ได้กระทำสืบทอดกันมา เป็นงานบุญที่พุทธศาสนิกชนมีจิตศรัทธาที่จะกระทำกันขึ้นมา มีความประสงค์ที่จะนำทรายเข้าวัดมาใช้เป็นประโยชน์ในการก่อสร้าง แต่สำหรับหมู่บ้านไผ่ดำ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ซึ่งไม่มีทรายอยู่ในบริเวณใกล้เคียง จึงได้มีการสั่งซื้อมากองไว้ก่อน และชาวบ้านจะไปซื้อเอามาทำการก่อสร้างพระเจดีย์ทรายอีกทีหนึ่ง

ทางวัดจะประกาศให้ชาวบ้านทราบก่อนที่จะมีการก่อพระเจดีย์ทรายว่าจะเป็นวันพระไหน เมื่อนัดกันพร้อมเพรียงถึงวันกำหนดแล้ว ประชาชนทำบุญและร่วมกันก่อพระเจดีย์ทราย บางคนอาจจะก่อในตอนเช้าหรือสายก็ได้ โดยจะซื้อทรายมาก่อเป็นรูปคล้ายเจดีย์ยอดแหลม ตามแต่ว่าใครจะทำองค์ใหญ่หรือองค์เล็ก และมีการประกวดพระเจดีย์ทรายว่าของใครจะประดับธงสีต่าง ๆ ได้สวยงามกว่ากัน

ส่วนการก่อพระทรายข้าวเปลือกนั้น เป็นการทำบุญอย่างหนึ่งของชาวไผ่ดำ ซึ่งแตกต่างจากการก่อพระเจดีย์ทราย และได้เปลี่ยนจากทรายมาเป็นข้าวเปลือกที่เป็นผลผลิตจากอาชีพการทำนา โดยขนมาทำบุญที่วัด เมื่อถึงวันก่อพระทรายข้าวเปลือกชาวบ้านก็จะนำข้าวเปลือกใส่กระบุงแบกไปเทกองรวมกันไว้ในบริเวณที่วัดจัดไว้ให้ จากนั้นก็นำข้าวที่ได้นี้ไปขายเปลี่ยนเป็นปัจจัยในการทำนุบำรุงสถานที่ของวัดต่อไป

เรื่อง การสวดคาถาปลาช่อน

การสวดคาถาปลาช่อนเป็นพิธีกรรมการขอฝนแบบหนึ่งของอำเภอบางน้ำเปรี้ยว (ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑: ๕๖) โดยมีพระสงฆ์เป็นผู้ทำการสวด นับว่าเป็นความร่วมมือระหว่างสถาบันทางศาสนากับสถาบันทางครอบครัวในสังคมชนบทที่ได้กระทำกิจกรรมร่วมกันเพื่อขจัดความแห้งแล้งที่เกิดขึ้น

สถานที่ที่สวดคาถาปลาช่อนนั้นใช้บริเวณทุ่งนาหรือลานดินแห่งใดแห่งหนึ่งทำการขุดหลุมเป็นสี่เหลี่ยมจัตุรัส มีความกว้างยาวประมาณศอกหนึ่ง หรืออาจจะมากกว่านั้นก็ได้ และให้มีความลึกพอสมควร แล้วตักน้ำมาใส่ในหลุมพร้อมทั้งปลาช่อน ตรงมุมเหลี่ยมทั้งสี่ด้านห่างออกไปประมาณสองศอกจะปักฉัตรที่ทำด้วยไม้ไผ่แบบห้าชั้นหรือเจ็ดชั้น ตั้งศาลเพียงตาที่หันหน้าไปทางหลุมสำหรับวางเครื่องบวงสรวง ปูด้วยผ้าขาวเป็นชั้นลดหลั่นกันและตามปลายเสาของศาลเพียงตาก็ต้องทำเล็ก ๆ ผูกติดไว้ด้วย

สิ่งสำคัญอีกอย่างหนึ่งได้แก่ อาสนะสงฆ์ซึ่งทำหันหน้ามาทางหลุมด้วยเช่นกัน ชาวบ้านในท้องถิ่นก็จะพากันมานั่งฟังพระสวด พระสงฆ์จะทำการสวดคาถาปลาช่อนหรือที่เรียกอีกอย่างหนึ่งว่า “พระคาถาขอฝน” โดยจะทำการสวดทั้งสิ้น ๑๐๘ จบ การสวดจะดำเนินไปจนกว่าจะครบจำนวนและจะใช้เวลาประมาณห้าวันหรือเจ็ดวัน การสวดคาถาปลาช่อนเป็นเรื่องของการทำให้เกิดความอุดมสมบูรณ์ในส่วนน้อยก่อน โดยการขุดหลุมใส่น้ำและปลาช่อนมาเป็นตัวเชื่อมในความอุดมสมบูรณ์ เพราะปลาช่อนเป็นสัตว์น้ำจืดที่มีอยู่ในท้องถิ่นและชอบว่ายน้ำขึ้นมาเล่นน้ำฝนที่ตกใหม่บนพื้นนา จึงได้นำลักษณะเช่นนี้มาเป็นเคล็ดในการขอฝนของพิธีสวดคาถาปลาช่อน

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

สำหรับชาวไทยรามัญ เมื่อหญิงใกล้คลอด ก็จะต้องมีการเตรียมอุปกรณ์เพื่ออยู่กระดานไว้ให้พร้อมที่จะใช้ได้ทันที่ ไม้แผ่นกระดานที่ยกพื้นสูงประมาณหนึ่งศอก และไม้ท่อนฟืนสำหรับก่อไฟอิง

การคลอดลูกตามประเพณีไทยรามัญ จะต้องมีการทำขวัญหรือยกครู ได้แก่ การจัดเตรียมข้าวสารใส่กะละมัง มะพร้าวหนึ่งลูกและกล้วยน้ำว้าอีกหนึ่งหวี พร้อมหมากพลูไว้บนข้าวสาร ของยกครูนี้หมอตำแยที่ทำคลอดเอากลับไปบ้านด้วย

เมื่อเวลาที่คลอดใหม่ ก็จะต้องมีการตัดสายสะดือด้วยการผูกสายสิญจน์หรือด้ายที่สะดือก่อนทำการตัด ซึ่งอาจจะเป็นกรรไกรหรือสมัยก่อนใช้ผิวไม้รวกตัด จากนั้นจึงนำไปอาบน้ำและทำความสะอาด เอาเด็กนอนบนเบาะใส่กระด้ง ตรงสายสะดือต้องใส่ยาที่ประกอบด้วยขมิ้น ปูนและการบูร และเอาผ้าผูกไว้รอบตัวสามวันจึงเอาผ้าออกได้ สายสะอืดที่เหลือติดอยู่ก็จะหลุดออก

ผู้เป็นแม่ของเด็กก็จะต้องอยู่กระดานไฟ โดยมีกองไฟสุมอยู่ข้าง ๆ ซึ่งต้องเตรียมในการก่อไฟให้มีความปลอดภัยด้วย ก่อนอยู่ไฟตามโบราณกาลก็จะต้องมีการดับพิษไฟเสียก่อนตามความเชื่อที่จะไม่ให้แพ้ไฟจนปวดแสบปวดร้อน การอยู่ไฟใช้เวลาประมาณสามวันหรือเจ็ดวัน *(ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑ : ๕๘)*

เรื่อง ประเพณีที่เกี่ยวกับการตาย

ประเพณีการตายของชาวไทยรามัญที่ได้ยึดถือปฏิบัติสืบทอดกันมาคือ เมื่อมีคนตายก็มีการทำโลงสำหรับบรรจุศพ การทำโลงนี้แต่ก่อนมีความเชื่อว่าจะต้องไปทำที่วัด แต่ภายหลังนำมาทำที่หน้าบ้านได้

การสวดพระอภิธรรม จัดขึ้นทำการสามวันหรือมากกว่านั้นก็ได้ ถ้าเป็นครอบครัวที่มีความขัดสนเรื่องเงินทองแล้ว ก็อาจจะเผาเลย ซึ่งเป็นการสะดวกไม่ต้องยุ่งยากภายหลัง และเมื่อตายครบเจ็ดวันแล้วมีการทำบุญ ๗ วันตามปกติ แต่ถ้าครอบครัวของผู้ตายมีฐานะดี มักจะมีการเก็บไว้ทำการบำเพ็ญกุศลในโอกาสที่เหมาะสม และมีการละเล่นเรียกว่า ทะแยมอญ หรืออาจจะเป็นพิณพาทย์มาตีประโคมก็ได้ *(ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑ : ๕๙)*

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน

ประเพณีแต่งงานของไทยรามัญนั้น เจ้าบ่าวจะแห่ขันหมากที่ประกอบด้วยหมากและพลูคู่หนึ่ง ขนมจีนกับข้าวหมากและขนมทองหยอดอีกคู่หนึ่ง ไปยังบ้านเจ้าสาว และมีการต้อนรับจากทางบ้านเจ้าสาว นำสินสอดเงินทองมามอบให้พ่อแม่เจ้าสาวตรวจตราให้เรียบร้อย ให้เจ้าสาวออกมาร่วมตักบาตรและถวายดอกไม้แด่พระสงฆ์ที่นิมนต์มาเจริญพระพุทธมนต์ และไหว้พ่อแม่พี่น้องของทั้งสองฝ่าย

ส่วนหมากที่นำมาเป็นขันหมาก ตามประเพณีจะใส่ไว้ในโตกซึ่งมีพลูถึงเก้าเรียงด้วยกัน มีสีเสียด ปูนและยา โดยใส่ปูนและสีเสียดไว้ในกระทงวางตามตรงกลาง พลูเรียงวางไว้รอบ ๆ ในโตก เมื่อทำพิธีเสร็จเรียบร้อยแล้ว ก็เอาหมากพลูนี้แจกให้ผู้ร่วมงานและผู้ที่มีลูกสาว เพื่อให้นำไปให้ลูกสาวของตนจะได้รู้ถึงการแต่งงานและประเพณีของรามัญ

เมื่อเวลาที่แต่งงานแล้ว เจ้าบ่าวไปอยู่บ้านเจ้าสาว ๆ ต้องทำการต้อนรับ หรือเจ้าสาวไปอยู่บ้านเจ้าบ่าว ๆ ก็ต้องทำการต้อนรับเช่นเดียวกัน และมีการเลี้ยงข้าวปลาอาหารในหมู่ญาติของทั้งสองฝ่าย *(ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑ : ๕๘)*

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ตำนานหมู่บ้านไผ่ดำ

ชื่อของหมู่บ้านไผ่ดำ อำเภอบางน้ำเปรี้ยว ก็ได้มาจากนิทานปรัมปราของท้องถิ่น ที่ได้เล่ากันสืบมาจากผู้สูงอายุของหมู่บ้านหลายท่าน ซึ่งบางท่านก็ได้ล่วงลับไปตามอายุขัย ดังจะขอนำมากล่าวไว้ในที่นี้ด้วย

ในอดีตกาลบริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านไผ่ดำและย่านใกล้เคียง ยังมีสภาพเป็นท้องทะเลกว้างใหญ่ มีเกาะแก่งอยู่ทางทิศตะวันออกอันไกลโพ้นและมีหัวเมืองชายทะเลที่เหมาะแก่การค้าขายสินค้าต่าง ๆ พ่อค้าวานิชจากแดนไกลก็ได้เดินทางมาทำการค้าขายด้วย

พ่อค้าจากเมืองตังเกี๋ยสามคนเป็นเพื่อนกัน มีชื่อว่า พ่อพรายดำ พ่อทองคำ และพ่อไผ่ดำ ก็ได้ออกเดินทางมาค้าขายร่วมกัน โดยนำเพชร พลอย บรรจุใส่ลังไม้ หีบเหล็ก และโอ่ง บรรทุกเรือสำเภามาเต็มลำออกเดินทางมาจากเมืองตังเกี๋ยพร้อมด้วยลูกเรือจำนวนหนึ่ง

พ่อพรายดำทำหน้าที่ดูต้นทางอยู่ทางหัวเรือ พ่อทองคำทำหน้าที่ควบคุมการชักใบเรือขึ้นสู่ยอดเสากระโดงเรือ และพ่อไผ่ดำทำหน้าที่ถือท้ายเรือ ในขณะที่พ่อค้าทั้งสามได้นำเรือรอนแรมมาตามท้องทะเลถึงบริเวณย่านนี้ (ซึ่งสันนิษฐานว่าคงจะเป็นบริเวณทุ่ง

มาฝั่งใต้ของหมู่บ้านไผ่ดำ) ก็ได้เกิดพายุพัดอย่างรุนแรงทำให้เรือสำเภาถูกลมพัดกระหน่ำและอับปางลง พ่อค้าทั้งสามพร้อมลูกเรือทั้งหมดเสียชีวิตในกลางทะเล ส่วนเครื่องเพชร พลอย นั้น ก็ได้จมลงสู่ก้นทะเลหมดสิ้น

วันเวลาผ่านไป ท้องทะเลได้ตื้นเขินขึ้นกลายเป็นพื้นดิน พ่อไผ่ดำได้คอยช่วยเหลือผู้คนในการดูแลพืชพันธุ์ธัญญาหาร โดยได้ดลบันดาลให้เกิดเป็นก่อไผ่กอหนึ่งที่บริเวณทุ่งนาฝั่งใต้ แต่มีลักษณะพิเศษอย่างหนึ่งคือเป็นกอไผ่ที่มีผิวสีดำ เหมือนกับต้นไผ่ที่มีถิ่นที่อยู่ในเขตประเทศจีนชนิดหนึ่งด้วย

ดังนั้นเมื่อมีผู้มาตั้งถิ่นฐานเป็นชุมชน เป็นหมู่บ้าน จึงได้นำสัญลักษณ์กอไผ่ดำนี้มาตั้งเป็นชื่อหมู่บ้าน แต่น่าเสียดายว่าในปัจจุบันนี้ต้นกอไผ่ดำนี้ได้สูญพันธุ์ไปแล้ว จึงไม่มีหลงเหลือให้เห็นอีกเลย *(ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑ : ๓๓)*

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

แหล่งโบราณคดีบึงไผ่ดำ

แหล่งโบราณคดีบึงไผ่ดำ เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ ตั้งอยู่ที่บ้านบึงไผ่ดำ ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว เป็นที่ลุ่มนาข้าว ผู้สูงอายุเล่าว่าเดิมเป็นป่า ต่อมาได้มีการขุดคลองชลประทานผ่านบริเวณนี้ เช่น คลองพระองค์เจ้าไชยานุชิต คลองแสนแสบ คลองนครเนื่องเขต และคลองหลอดหมายเลขต่างๆ พื้นที่ทั่วไปมีความสูง ๑ - ๓ เมตร จากระดับน้ำทะเล ดินเป็นดินชุดบางน้ำเปรี้ยว เป็นดินทับถมโดยตะกอนน้ำทะเลและตะกอนน้ำกร่อยที่เป็นกรดทับถมบนที่ราบลุ่ม พบโบราณวัตถุขณะขุดลอกคลองชลประทาน บริเวณที่พบหลักฐานทางโบราณคดีอาจเป็นที่อยู่อาศัยของมนุษย์ซึ่งมีวัฒนธรรมการทำเครื่องมือหินและทำภาชนะดินเผาขึ้นใช้ มีการล่าสัตว์และจับหอยทะเลเป็นอาหาร

ประวัติความเป็นมาขวานหิน

ขวานหินเป็นเครื่องมือขนาดกะทัดรัดที่มีรูปร่างเหมือนขวานทำด้วยหิน นำมาขัดให้เรียบและเรียกชื่อกันทั่วไปว่า **ขวานฟ้า** ทำเป็นแบบต่างๆ มีทั้งชนิดธรรมดาและมีบ่า ซึ่งลักษณะที่เรียกว่าขวานหิน “คม” คือเป็นหินที่มีคมอยู่ตรงกลางของขวานทั้งสองด้าน มีความโค้งมาบรรจบกับคมเท่ากัน ซึ่งได้พบทั้งสิ้น ๑๐ กว่าชิ้น มีขนาดใหญ่เล็กแตกต่างกัน มีทั้งแบบขนาดเล็กจิ๋ว แบบธรรมดาและแบบที่มีบ่าด้วย บางอันยังมีความสมบูรณ์แต่บางอันชำรุดหรือบิ่นข้าง ขวานหินที่พบนี้ทำมาจากหินที่มีสีดำและสีเทาอมเขียว ซึ่งมีความแข็งแกร่งและคงทนถาวรดีมาก ได้แก่ หินกรวด หินชนวนและหินเชิด (Chert)

การที่สำรวจพบเครื่องมือหินเป็นแบบธรรมดาและแบบมีบ่าในบริเวณบึงไผ่ดำทำให้ทราบว่า ในอดีตบริเวณท้องถิ่นแถบนี้อาจจะเคยเป็นถิ่นที่อยู่อาศัยของมนุษย์มานานแล้วอย่างน้อยประมาณ ๑,๐๐๐ ปี และมีการอพยพย้ายถิ่นที่อยู่อาศัยกันบ้าง

ประวัติความเป็นมาหินลับ

หินลับที่ค้นพบในบริเวณบึงไผ่ดำนี้มีทั้งสิ้นประมาณ ๑๐ ชิ้น มีลักษณะเป็นแบบธรรมดา คงจะนำมาใช้ในการทำขวานหินลับ ขวานหินและอาวุธอื่นๆ ที่ใช้ในการล่าสัตว์ เช่น ใบหอกที่ทำด้วยหินและหัวลูกธนู หินลับนี้ทำจากหินทรายที่มีอยู่ตามธรรมชาติและนำมาจากแหล่งอื่น อาจจะเป็นบริเวณแถบจังหวัดปราจีนบุรี ที่อยู่ทางด้านทิศตะวันออกของชุมชน

หินลับที่พบ ๒ ชนิด คือ หินทรายหยาบและหินทรายละเอียด โดยหินลับที่เป็นหินทรายหยาบนั้น คงจะใช้สำหรับลับขึ้นรูปทรงของตัวขวานก่อน จากนั้นจึงใช้หินลับละเอียดลับให้ขวานหินมีความเรียบและคม สะดวกต่อการใช้งานเกี่ยวกับการสับตัดหรือการล่าสัตว์ หินลับที่ค้นพบนี้พบร่องรอยการใช้งานทุกชิ้น

ประวัติความเป็นมาภาชนะดินเผา

ภาชนะดินเผา เป็นโบราณวัตถุที่พบมากที่สุดในบริเวณนี้ พบว่า ภาชนะดินเผามีปากบานออก ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลางเฉลี่ยประมาณ ๒๕ เซนติเมตร และมีปากแบ่งย่อยได้อีกหลายแบบ และภาชนะดินเผาที่มีปากงุ้มเข้าข้างใน ส่วนใหญ่จะเป็นภาชนะดินเผาที่มีก้นโค้งกลมต่อฐานออกรอบด้าน มีบางชิ้นฐานแบะออกมาก บางชิ้นทำเป็นภาชนะก้นกลม และบางชิ้นทำเป็นภาชนะก้นแบนแล้ว

ขูดขีดเป็นลวดลาย บริเวณที่ติดกับฐานชิ้นส่วนที่พบนี้มีทั้งเป็นส่วนขอบปาก ไหล่ ก้น และส่วนลำตัวของภาชนะดินเผานี้พบมากที่สุด

ลวดลายบนภาชนะดินเผาแบ่งได้เป็น ๒ แบบ คือ ภาชนะดินเผาลายเชือกทาบ ซึ่งพบมากที่สุดในบรรดาเศษภาชนะดินเผาทั้งหมด และภาชนะดินเผาลายขีด

เครื่องปั้นดินเผาบางชิ้นพบว่าเป็นแท่งทรงกระบอกปลายบาน เจาะรูตรงกลางทะลุ สันนิษฐานว่าอาจจะเป็นขาของภาชนะดินเผา นอกจากนั้นปากภาชนะดินเผาบางชิ้นทำปากเว้าเข้าและบางชิ้นทำปากยื่นออกเป็นจะงอยแหลม ลักษณะแบบนี้น่าจะเป็นภาชนะดินเผาใส่ของเหลว เพื่อสะดวกในการรินนั่นเอง

ประวัติความเป็นมาหินดุ

หินดุ เป็นหลักฐานที่เกี่ยวข้องกับภาชนะดินเผา พบเครื่องมือหินดุประมาณ ๕ ชิ้น และบางชิ้นที่เกิดการชำรุด หินดุเป็นเครื่องมือที่จำเป็นและมีความสำคัญในการปั้นหม้อดินเผาโดยวิธีเดินหมุนดี เพราะหินดุจะทำหน้าที่รองรับน้ำหนักการตีด้วยไม้จากผิวนอก ซึ่งผู้ปั้นจะต้องจับหินดุรองรับการตีที่ด้านในของภาชนะให้ตรงกับตำแหน่งที่ใช้ไม้ตีผิวด้านนอกทุกครั้ง และจะต้องรองรับน้ำหนักที่เกาะพอดีกับที่ต้องการรูปทรงของภาชนะก่อนจะนำไปเผาไฟ

หินดุที่ใช้กันอยู่ทั่วไปและที่ได้ค้นพบนี้ เป็นเครื่องมือที่ทำด้วยดินเผาที่มีลักษณะคล้ายกับดอกเห็ดและมีด้ามถือ เครื่องมือหินดุมีอยู่ ๒ ชนิด คือ หินดุหน้าโน และหินดุหน้าแป้น

ประวัติความเป็นมาทัพพีดินเผา

ทัพพีดินเผาที่พบนี้มีอยู่ประมาณ ๖ ชิ้น มีขนาดตามกว้างตั้งแต่ ๗.๘๐ เซนติเมตร ถึง ๑๑.๙๐ เซนติเมตร และมีความยาวตั้งแต่ ๙.๕๐ เซนติเมตร ถึง ๑๔.๙๐ เซนติเมตร ส่วนความหนามีขนาดเท่ากับภาชนะดินเผาทั่วไป มีลักษณะคล้ายกับกระจ่าที่ทำด้วยกะลามะพร้าว แต่มีความลึกของตัวทัพพีมากกว่า โดยเฉพาะชิ้นเล็กที่สุดมีการเจาะรูที่ด้าม ๒ รู ลักษณะเหมือนกับว่าจะต้องหาไม้มาผูกทำเป็นด้าม แต่ชิ้นอื่น ๆ ที่ไม่ปรากฏว่ามีการเจาะรู อาจจะใช้มือจับตรงด้ามส่วนที่ยื่นออกมาเล็กน้อยนั้น

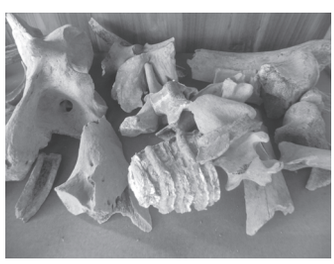

ประวัติความเป็นมากระดูกสัตว์

กระดูกสัตว์ที่พบ เป็นกระดูกสัตว์ขนาดใหญ่ ซึ่งพบว่า เป็นกระดูกสันหลังของสัตว์จำพวกวัว ควาย กระดูกเขากวางและเก้ง ฟันของช้าง วัว ควาย และหมูป่า กรามล่างและกระดูกขาวจำนวนหนึ่ง ซึ่งอาจจะเป็นของวัว

ประวัติความเป็นมาเปลือกหอยทะเล

เปลือกหอยที่พบนั้น เป็นเปลือกหอยทะเลมีหลายชนิด ได้แก่ หอยแครงที่มีฝาใหญ่กว่าหอยแครงในปัจจุบัน หอยตลับ หอยหนาม หรือหอยสังข์หนาม หอยขมทะเล หอยเชลล์ เป็นต้น ซึ่งมีเป็นจำนวนมาก โดยเฉพาะหอยสังข์หนามและหอยขมทะเลบางชนิดมีขนาดเล็กมาก

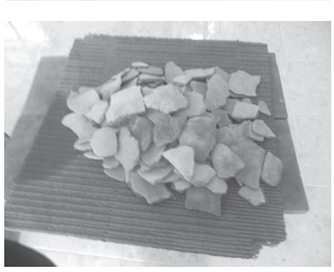

ประวัติความเป็นมาถ่านไม้

ถ่านไม้ที่พบจะทับถมกันอยู่ใต้น้ำในบึง ตอนที่เก็บมานั้นมีขนาดใหญ่ ต่อมาภายหลังมีขนาดเล็กลง เมื่อนำไปทดลองเผาจะ ไม่ค่อยติดไฟและมีกลิ่นฉุน

ประวัติความเป็นมากระสุนดินเผา

กระสุนดินเผาที่พบทำด้วยดินเหนียวเป็นลูกกลมๆ มีเส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ ๐.๕๐ เซนติเมตร และนำไปเผาไฟจนสุกเป็นสีแดง

ประวัติความเป็นมาแท่งดิน

แท่งดินที่พบมีรูปร่างต่าง ๆ กัน ทุกก้อนมีรูขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ประมาณ ๐.๘๐ เซนติเมตร เนื้อดินสีน้ำตาลเข้มและคล้ายสนิมเหล็ก บางชิ้นพบว่าหุ้มรากไม้ไว้ด้วย สันนิษฐานว่าอาจเป็นปลอกดินที่หุ้มตัวสัตว์เลื้อยคลานในสมัยก่อน

ประวัติความเป็นมารอยพระพุทธบาทจำลอง

รอยพระพุทธบาทจำลอง ประดิษฐานอยู่ที่วัดไผ่ดำ ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว รอยพระพุทธบาทจำลองมีลักษณะเป็นสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๐.๖๒ เมตร ยาว ๑.๓๗ เมตร และสูง ๐.๑๙ เมตร เป็นโลหะหล่อมีความลึกจากขอบลงไป ๐.๐๕ เมตร ที่บริเวณตรงกลางของรอยพระพุทธบาท มีปุ่มเป็นวงกลมคล้ายธรรมจักรสองชั้น มีนิ้วเท้าเท่ากันทั้งห้านิ้ว และแกะเป็นลายก้นหอย ส่วนพื้นของรอยพระพุทธบาทนั้นทำเป็นช่องสี่เหลี่ยมรอบทั้งสี่ด้าน มีภาพนูนต่ำแบ่งออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ รูปสัตว์ ได้แก่ ไก่ ลิง หมา วัว กระต่าย แพะ งู และม้า รูปต้นไม้ ได้แก่ ต้นไม้ที่มีประโยชน์หรือสมุนไพร นอกจากนี้ยังประดับด้วยลายกลีบบัวคว่ำบัวหงาย *(ศึกษาธิการอำเภอบางน้ำเปรี้ยว, ๒๕๔๑ : ๒๗)*

ประวัติความเป็นมามณฑปรอยพระพุทธบาทจำลอง

มณฑปรอยพระพุทธบาทจำลอง ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว อยู่ในบริเวณไผ่ดำ สันนิษฐานว่าสร้างก่อนสมัยรัชกาลที่ ๕ มณฑปรอยพระพุทธบาทจำลองมีรูปร่างเป็นอาคารทรงสี่เหลี่ยมและมียอดแหลมเป็นชั้น ๆ ต่อกันขึ้นไป ส่วนฐานของมณฑปทำด้วยปูนและอิฐก่อเป็นฐานรองรับอาคารที่ทำด้วยไม้เป็นส่วนใหญ่ ใบระกาและหางหงส์ทำด้วยไม้สักแกะสลักและลงรักปิดทอง

ประวัติความเป็นมาปากคลองบางขนาก

ปากคลองบางขนาก คลองบางขนากขุดในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ โดยขุดตั้งแต่หัวหมากไปถึงบางขนาก คลองนี้ขุดขึ้นเพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงเสบียงอาหารและยุทโธปกรณ์เข้าไปในญวน ดังรายละเอียดได้กล่าวแล้วข้างต้น

เมื่อเสร็จศึกญวนแล้วสองฝั่งคลองกลายเป็นไร่นาและคลองก็ใช้เป็นเส้นทางคมนาคมของฉะเชิงเทราและเมืองใกล้เคียงให้ติดต่อกับพระนครได้สะดวกขึ้น

ส่วนการผลิตน้ำตาล ข้าว ก็ดำเนินการอย่างได้ผลยิ่งกว่าสมัยที่ยังไม่มีการขุดคลอง ทั้งยังเป็นแนวทางให้มีการสร้างระบบชลประทานในรัชกาลต่อมาอีกด้วย

ดังนั้นจึงเกิดชุมชนที่บริเวณปากคลองบางขนากและชุมชนบริเวณเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว โดยเฉพาะชาวไทยมุสลิมที่อำเภอบางน้ำเปรี้ยวในสมัยต่อมาอีกด้วย *(สุนทร คัยนันท์, ๒๕๓๔: ๗๙)* ปัจจุบันชุมชนดังกล่าวประกอบอาชีพเกษตรกรรมและอุตสาหกรรมขนาดเล็ก

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

การละเล่นพื้นบ้านไผ่ดำ

การละเล่นของแต่ละท้องถิ่นย่อมมีความแตกต่างกันตามขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อของท้องถิ่น พร้อมทั้งสภาพการดำรงชีวิต จึงอาจจะกล่าวได้ว่า การละเล่นเป็นการเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างหนุ่มสาวที่จะมีโอกาสได้พบปะกัน จึงได้มีการละเล่นในเทศกาลต่าง ๆ ทำให้มีการถ่ายทอดทางวัฒนธรรมสู่ลูกหลาน และท้องถิ่นหนึ่งไปยังอีกท้องถิ่นหนึ่ง

การละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านไผ่ดำ ตำบลศาลาแดง มีการละเล่นหลายอย่างที่สืบทอดกันมา เพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจ เพื่อได้รับความสนุกสนาน นิยมเล่นกันเมื่อเสร็จจากการทำงาน และเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

การละเล่นที่นิยมเล่นกันในหมู่บ้านหรือท้องถิ่นนั้น แยกออกเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. การละเล่นของเด็ก

๒. การละเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

๓. การละเล่นทางน้ำในเทศกาลทอดกฐิน

การละเล่นพื้นบ้านของชาวบ้านไผ่ดำ ตำบลศาลาแดง นับวันจะสูญหายไปเพราะมีการทำนา ๒ ครั้ง เพิ่มภาระให้แก่ชาวบ้าน และในปัจจุบันคนรุ่นใหม่ต้องออกไปทำงานนอกบ้านกลับเข้าบ้านก็มืดค่ำ วันหยุดก็ไม่ค่อยมี เมื่อการละเล่นสมัยใหม่มีเข้ามามากมาย การละเล่นพื้นบ้านที่เคยมีมาแต่โบราณจึงหายไปแทบทั้งหมด

๑. การละเล่นของเด็ก

มีลักษณะการเล่นแบบง่าย ๆ เหมาะสมกับวัยของเด็ก ๆ มีความตื่นเต้นและเร้าใจเด็กชวนสนุกสนาน บางอย่างต้องใช้อุปกรณ์ส่วนใหญ่ก็ได้จากท้องถิ่นนั่นเอง จากการดัดแปลงสิ่งของบางอย่างและสมมุติเป็นอุปกรณ์ของเด็กเอง

การเล่นพื้นบ้านของเด็ก ได้แก่ หมากเก็บ ตากระโดด กระโดดเชือก ตีวงล้อ กังหันไม้สาน ขี่ม้าก้านกล้วย ซ่อนหา ปั่นแปะ ว่าว ลูกข่าง ล้อตีอก ทอยกอง ดีดลูกสมอ หยอดหลุม เป่ากบ อีตัก จ้ำจี้ ปืนกล้วย ตีไก่ดอกหญ้าแพรก กาฟักไข่ เป่าฟองสบู่ กระบอกโพละ เป็นต้น

๒.การละเล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์

งานนักขัตฤกษ์เป็นงานทำบุญตามเทศกาล โดยเฉพาะเทศกาลตรุษสงกรานต์นั้นนอกจากจะทำบุญตักบาตรแล้วยังมีการละเล่นที่ให้ความสนุกสนานความบันเทิง เป็นการละเล่นพื้นบ้านที่ทำให้ผู้เล่นได้รับความเพลิดเพลินใจ และนำมาซึ่งความสามัคคีกลมเกลียว ทั้งภาคกลางวันและภาคกลางคืนดังต่อไปนี้

ตามโบราณกาลก่อนมาการละเล่นพื้นบ้านในเทศกาลตรุษสงกรานต์นั้น จะต้องมีการนัดกันก่อน โดยจะทำการปักธงนัดเล่นไว้ในที่โล่งแจ้งกลางทุ่งนาด้วยผ้าขาวม้าผูกปลายไม้ไผ่ไปปักไว้ เมื่อใครเห็นก็เป็นที่ทราบกันว่ามีนัดการละเล่นพื้นบ้านแล้ว สถานที่เล่นในภาคกลางวันนี้มักจะเป็นบริเวณชายไผ่หลังบ้านที่ทำการนัด ซึ่งเป็นระยะเวลาที่พื้นนาแห้งและคนดูก็จะไปนั่งดูหลบแดดกันในร่มไผ่ การละเล่นในช่วงนี้เป็นการละเล่นที่ใช้บริเวณกว้างสักหน่อยเพราะต้องใช้กำลังในการวิ่ง การใช้ไหวพริบหลบหลีก ความอดทนหรืออาจจะเกิดบาดเจ็บในการละเล่นบ้างก็ตามที

๓. การละเล่นทางน้ำในเทศกาลทอดกฐิน

ในฤดูน้ำหลากนั้น ประชาชนก็จะเว้นว่างจากการทำไร่ไถนา จึงมีเวลาว่างและทำการสานเสื่อ สานกระบุง ตะกร้า และภาชนะอื่นไว้ใช้สอยกัน ฤดูน้ำหลากนี้ก็มีงานเทศกาล งานประเพณีของทางศาสนาและความสนุกสนานรื่นเริงของชาวบ้าน หลายต่อหลายอย่าง เป็นต้นว่าการทอดกฐิน ผ้าป่า การลอยกระทง และการแข่งเรือพาย

โดยเฉพาะการละเล่นทางน้ำในเทศกาลทอดกฐินที่เป็นเอกคือ การแข่งเรือ เป็นประเพณีหน้าน้ำของคนไทย เป็นการละเล่นทางน้ำในยามน้ำหลากที่สืบทอดแต่โบราณ ซึ่งการแข่งเรือจะเป็นงานที่มีควบคู่กันไปกับงานกฐิน การแข่งเรือเป็นการละเล่นเพื่อให้เกิดความสนุกสนานรื่นเริง และยังเป็นประเพณีการละเล่นที่สอดคล้องกับวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวบ้านที่มีความใกล้ชิดกับสายน้ำ

เรือที่ใช้แข่งในท้องถิ่นมักจะเป็นเรือที่ไม่ยาวเกินไปนัก หรือที่มีใช้กันในท้องถิ่น ที่มีลักษณะของเรือแข่งอยู่หน่อยก็เห็นจะได้แก่ เรือม่วง เรือมาด เรืออีแปะ เป็นต้น

ในเทศกาลทอดกฐินเป็นงานบุญที่สำคัญของหมู่บ้าน ที่จัดทำกิจกรรมขึ้นในบริเวณวัดเพื่อให้พระภิกษุที่จำพรรษาอยู่ได้รับผ้ากฐิน ภายหลังจากที่จำพรรษาแล้วสามเดือน เมื่อเสร็จพิธีทอดผ้ากฐินแล้วจึงจะมีการแข่งเรือกัน

การแข่งเรือของหมู่บ้านไผ่ดำก็มักจะนัดมาแข่งขันในวัด โดยใช้จำลองหน้าวัดเป็นสถานที่แข่ง นอกจากมีเรือพายแล้วยังมีการประกวดพายเรือ มีการประกวดแต่งตัวสวยงาม และประกวดประเภทความคิดตลกขบขันต่าง ๆ อีกด้วย

จากการสืบปากคำของคนเก่าแก่ที่เคยได้ร่วมงานแข่งสมัยก่อนมาแล้วทั้งนั้น ยังจดจำเล่าขานมาถึงปัจจุบันได้ความว่า

การแข่งเรือในเทศกาลทอดกฐินจะแบ่งออกเป็นการแข่งพาย การประกวดพายเรือ และเรือตลกขบขัน การแข่งเรือเป็นการประลองกำลังฝีพายของเรือแต่ละลำ ว่าที่มีแรงและกำลังที่จะจ้ำเรือมากน้อยเพียงไร การแข่งเรือจะต้องมีไหวพริบทั้งปฏิภาณของผู้ที่อยู่บนเรือ ต้องดูสภาพการไหลของน้ำ การให้จังหวะจ้ำหรือโยกตัว ต้องอาศัยประสบการณ์มาก เพื่อให้เกิดการได้เปรียบคู่ต่อสู้ ทั้งนี้เพื่อศักดิ์ศรีของหมู่บ้านในอันที่จะนำชัยชนะมาให้ได้ เรือแข่งของแต่ละฝ่ายจึงได้รับการทำนุบำรุงตกแต่งให้งดงาม และอยู่ในสภาพที่พร้อมจะลงแข่งได้เสมอ

ก่อนที่จะนำเรือเข้าแข่งขันนั้น จะต้องมีการซ้อมพายกันล่วงหน้าเป็นเวลาหลายวันเพื่อให้ชินหรือกำลังอยู่ตัวเสียก่อน

พอถึงวันแข่งเรือก็นำเรือมายังหน้าวัด เพื่อทำการจับคู่ดูความเหมาะสมก่อนที่จะทำการแข่งขัน โดยดูลักษณะของเรือเป็นเรือแบบใดและจำนวนฝีพาย การแข่งเรือก็เริ่มโดยให้เรือที่จับคู่ไว้แล้ว พายกันไปตั้งแต่จุดที่ปล่อยเรือ มีกรรมการสำหรับทำการปล่อยมาตรวจดูความพร้อมและเมื่อเรียบร้อยแล้วจึงปล่อยเรือที่แข่งขันออกจากจุดเริ่มต้น จากนั้นฝีพายในเรือแต่ละลำจะออกแรงจ้ำกันอย่างเต็มที่ เพื่อให้เรือของตนเข้าถึงเส้นชัยก่อนอีกฝ่ายหนึ่ง ช่วงนี้เป็นช่วงที่สร้างความตื่นเต้นให้กับผู้ชมเป็นอย่างมากทีเดียว จนกว่าเรือจะเข้าสู่เส้นชัย *(การสืบค้นวัฒนธรรมพื้นบ้านไผ่ดำ, ๒๕๔๕, หน้า ๔๕-๕๕)*

ประวัติความเป็นมาลิงลม

ลิงลม เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เป็นการละเล่นของผู้ชายโดยเฉพาะ เพราะเมื่อเวลาที่ลิงลมเข้าสิงในร่างของผู้เล่นแล้วจะมีความดุร้าย และโลดโผนมาก ผู้เล่นลิงลมมีข้อกำหนดว่าจะต้องเป็นลูกผู้ชายคนสุดท้องเท่านั้น เอาผ้ามาผูกตาทั้งสองข้างปิดไว้ มีพี่เลี้ยงคอยดึงผ้าขาวม้าที่ผูกตัวผู้เล่นลิงลมไว้ด้วย การผูกผ้านั้นจะผูกที่เอวผืนหนึ่งและเอาผ้าขาวม้ามาต่อกันหลายผืนผูกต่อจากที่เอวอีกทีหนึ่ง เพื่อคอยดึงมิให้ผู้เล่นวิ่งออกไปนอกลู่นอกทางเมื่อเวลาที่ลิงลมเข้าสิงแล้ว

เวลาเล่นลิงลมผู้ที่เตรียมตัวไว้แล้วจะนอนหมอบคว่ำไปกับพื้นระหว่างสากมือตำข้าวที่วางขนานไปกับลำตัว และจะมีผู้เชิญลิงลมมาเข้าร่างผู้เล่นด้วย การว่าคาถาบทปลุกหัวใจลิงลม เมื่อลิงลมเข้าสิงร่างแล้วจะมีอาการกระโดดแบบลิงและกระโดดไล่กัดผู้มาดูพี่เลี้ยงต้องคอยดึงผ้าฉุดไว้ บางทีก็กระโดดขึ้นไปบนกองฟางแล้วถลาเอาหัวลง ต้องคอยรับกันไว้ บางครั้งกระโดดขึ้นไปบนกอไผ่ที่เต็มไปด้วยหนาม

ด้วยเหตุที่การละเล่นเข้าลิงลมนี้เป็นการละเล่นที่มีความดุร้ายและมีความโลดโผนจนเป็นที่น่ากลัวมากในเวลาที่ลิงลมเข้าสิงในร่างผู้เล่น ต่อมาภายหลังจึงไม่ค่อยนิยมเล่นลิงลมกันอีกเลย จนกระทั่งปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาเสือกัดห่าน

เสือกัดห่าน เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยวที่ไม่ต้องมีอุปกรณ์การละเล่นอะไรมากนัก ทุกคนสามารถเล่นได้ โดยหาคู่ไปยืนล้อมวงกันในลักษณะที่ยืนข้างหน้าคนหนึ่งและยืนอยู่ข้างหลังอีกคนหนึ่งหันหน้าเข้าในวง

สมมติใครคู่หนึ่งโดยเป็นเสือคนหนึ่งและเป็นห่านคนหนึ่ง ผู้ที่เป็นห่านจะต้องวิ่งหนีเสือและผู้ที่เป็นเสือก็ต้องวิ่งไล่กัดห่าน อาจจะมีเทคนิคในการหลบหลีกหรือการวิ่งไล่จับของทั้งผู้ที่เป็นห่านและเป็นเสือ การกัดก็คือการไปสัมผัสร่างกายของผู้เล่นทั้งสอง เมื่อผู้เป็นเสือสัมผัสตีถูกร่างกายของผู้เป็นห่านได้แล้วก็จะต้องสลับกัน ผู้ที่เป็นเสือกลับเป็นห่านวิ่งหนีผู้ที่เป็นเสือ และผู้ที่เป็นห่านกลับเป็นเสือวิ่งไล่กวดผู้ที่เป็นห่านสลับกันไปเช่นนี้

เมื่อวิ่งกวดกันพอสมควรแล้ว ผู้ที่เป็นห่านก็จะวิ่งไปซ้อนข้างหน้าของผู้เล่นคู่อื่นได้ คนที่อยู่ข้างหลังสุดก็จะต้องวิ่งหนีเป็นห่านแทน เสือก็วิ่งไล่กวดห่านตัวใหม่ต่อไปจนกว่าจะตีได้หรือห่านจะไปซ้อนคู่อื่นให้คนอื่นเป็นห่านแทนไปอีก ถ้าไม่วิ่งก็ซ้อนคู่ข้างได้ ให้คนอื่นออกวิ่งแทน หรืออาจจะมีวิธีการหลบหลีกมิให้ถูกตีอย่างอื่นอีกก็ได้แล้วแต่ไหวพริบของผู้เล่น

อนึ่งถ้ามีผู้เล่นเสือกัดห่านหลายคู่ ก็จัดให้ผู้เล่นเป็นเสือเป็นห่านเพิ่มอีกคู่หนึ่งก็ได้โดยยังใช้วิธีการละเล่นแบบเดิมที่กล่าวมาข้างต้น

ประวัติความเป็นมาการเล่นตี่จับ

การเล่นตี่จับนี้สามารถเล่นได้ทีละหลาย ๆ คน โดยจะต้องทำการแบ่งผู้เล่นออกเป็นสองฝ่าย ฝ่ายละเท่า ๆ กัน เพื่อมิให้เป็นการได้เปรียบเสียเปรียบและทำให้เกิดความสนุกสนานมากยิ่งขึ้น

เมื่อจะเล่นต้องมีการกำหนดเขตแดนกั้นกลางและเขตข้างหลังทั้งสองฝ่ายให้เท่ากันเพื่อมิให้ฝ่ายไหนวิ่งหนีไกลเกินไปนัก เริ่มเล่นด้วยการตกลงกันว่าให้ฝ่ายใดเป็นผู้ตี่วิ่งไปไล่จับคนในแดนตรงข้าม โดยผู้ที่ตี่ไปนั้นต้องออกเสียงคราง อยู่ในลำคอ โดยไม่ขาดเสียง ในระหว่างที่วิ่งไล่จับจะต้องไม่เห็นฟันด้วย ซึ่งเท่ากับเป็นการเพิ่มความลำบากและกำหนดเวลาในตัวด้วย และถ้ารู้ว่าจะหมดเสียงต้องรีบวิ่งเข้ามาในเขตแดนของตนก่อน ถ้าหมดเสียงไม่ว่ากรณีใด ๆ ให้ถือว่า “ตาย”

ในระหว่างที่ตัวแทนฝ่ายตี่เข้าไปในแดนตรงข้าม จะต้องวิ่งไปไล่แตะหรือไล่ตีฝ่ายตรงข้ามให้ได้มากที่สุด ก่อนที่จะหมดเสียงตี่และวิ่งกลับเข้ามาในแดนของตน แต่ในขณะที่ผู้ตี่วิ่งเข้าไปในเขตแดนตรงกันข้ามนั้น ผู้เล่นในฝ่ายนั้นสามารถที่จะไล่จับเอาตัวตี่ไว้จนกว่าผู้ตี่จะหมดเสียงตี่ก็ถือว่าตายต้องเป็นฝ่ายตรงข้ามหรือนั่งพัก ผู้ที่ถูกแตะหรือตีในฝ่ายตรงข้ามนั่นจะต้องมาเป็นฝ่ายตี่หรือออกไปนั่งพักเช่นเดียวกัน

จากนั้นก็ผลัดกันส่งตัวแทนตี่เข้ามาในแดนของฝ่ายที่ตี่ก่อนบ้างสลับกันไป ฝ่ายใดหมดตัวผู้เล่นก่อนจะเป็นฝ่ายแพ้ ฝ่ายยังเหลือตัวผู้เล่นก่อนก็จะเป็นฝ่ายชนะ

ประวัติความเป็นมาวิ่งวัวคน

วิ่งวัวคน เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ถือว่าเป็นการแข่งขันกีฬาอย่างหนึ่ง จะเล่นกันในช่วงเทศกาลตรุษสงกรานต์ หลังจากที่ได้ทำการเก็บเกี่ยวข้าวไปเรียบร้อยแล้ว พื้นนาจะแห้งและว่างเปล่าจึงเหมาะที่จะทำเป็นสนามแข่งขันวิ่งวัว โดยจะหาดูที่ที่เรียบๆ และกะระยะทางที่จะทำการเป็น "วา" จากจุดเริ่มต้นไปจนจุดปลายทางตัดสินแพ้ชนะ นำไม้ไผ่ยาวประมาณเมตรหนึ่งปักเอนไปข้างหน้าหาธงหรือซังข้าวมาเสียบไว้ในรูกระบอกไม่ไผ่

ผู้ที่จะทำการแข่งขันก็จะจับคู่กันและไปยังจุดเริ่มต้นเตรียมตัวออกวิ่งและมีผู้ตีธงคอยให้สัญญาณคนหนึ่ง ทำหน้าที่คอยตีธงให้สัญญาณผู้แข่งขันทั้งสองออกวิ่งไปยังจุดหมายที่มีธงหรือซังข้าวเสียบไม้ไว้ให้เร็วที่สุด และใครที่สามารถวิ่งไปคว้าธงหรือซังข้าวได้ก่อนเป็นผู้ชนะ

ประวัติความเป็นมาการเล่นช่วงรำ

การเล่นช่วงรำจะแบ่งเป็นสองฝ่ายๆ ละกี่คนก็ได้ ถ้าจะให้สนุกก็มักจะแบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง มีเส้นเขตตรงกลางและด้านหลังทั้งสองฝ่าย อุปกรณ์การเล่นก็จะใช้ผ้าขาวม้าผูกขมวดเป็นก้อนกลมๆ และเหลือชายผ้าขาวม้าไว้ยาวประมาณ ๒ คืบ เพื่อสำหรับใช้ถือขว้างไปได้ไกลๆ

ผู้เล่นก็จะตกลงกันเองว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเล่นก่อน ฝ่ายชายรับได้ก็จะเอาลูกช่วงกลับมาเป็นฝ่ายโยนเข้าไปในแดนฝ่ายผู้หญิงบ้าง ถ้าฝ่ายหญิงรับได้ก็จะเอาลูกช่วงขว้างฝ่ายชายบ้างสลับกันไป ในกรณีที่โยนลูกช่วงไปแล้วอีกฝ่ายรับไม่ได้ก็ให้ฝ่ายนั้นโยนลูกช่วงกลับมาได้เลย โดยไม่มีสิทธิ์ที่จะขว้างฝ่ายตรงข้ามได้แล้ว

สำหรับผู้ที่ขว้างลูกช่วงมาโดน ต้องออกมาพักผ่อนจนกว่าที่จะได้จำนวนที่มากพอสมควรจึงจะให้ออกไปรำเป็นคู่ๆ ชายหญิงและผู้เล่นคนอื่นๆ ทำหน้าที่ร้องเพลงว่า "ชะช้าพระยาหงส์เอย ปีกอ่อนร่อนลง เข้าในดงระกำ ทำบุญด้วยสิ่งไหนหนอ ได้รวมหอกับแม่ทองคำ ต้อยตะเลงเตงช้า เจ้าพระยาหงส์เอย"

ส่วนการเล่นในภาคภาคกลางคืนก็เป็นการเล่นไม่ต้องการพื้นที่มากเท่าไรนักมักเป็นบริเวณลานบ้าน มีแสงสว่างจากตะเกียงเจ้าพายุและมีเรื่องที่เกี่ยวกับไสยศาสตร์ที่ผสมผสานกับการเล่นพื้นบ้านอยู่ด้วย การเล่นเผชิญผีเป็นการเล่นที่นำมาเพื่อความสนุกสนานในเทศกาลตรุษสงกรานต์เนื่องจากชาวบ้านที่มีความเชื่อในเรื่องไสยศาสตร์ว่าผีมีจริงเป็นผีที่มีประโยชน์ และนำมาผสมผสานให้เกิดความสนุกสนานแต่ครั้งโบราณ

ประวัติความเป็นมารำโทน

รำโทน เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ที่นิยมกันมากในเทศกาลตรุษสงกรานต์ สถานที่จัดเป็นวงกลมให้รำกันเป็นคู่ๆ วนไปรอบบริเวณที่จัดให้มีการละเล่นรำโทน ผู้เล่นฝ่ายหญิงที่เรียกว่า "นางรำ" จะนั่งตรงที่จัดไว้ให้โดยเฉพาะ ซึ่งทำขึ้นอย่างง่ายๆ อาจเป็นกระดานแผ่นใหญ่มาวางไว้บนขอนไม้ ยกระดับให้สูงพอนั่งห้อยขาได้

เมื่อเริ่มเล่นรำโทนนั้นจะมีกองเชียร์รำโทนทำหน้าที่บรรเลงเพลงประกอบการรำ ซึ่งเป็นเพลงแบบเก่าสมัยก่อน เมื่อเพลงขึ้นแล้วฝ่ายชายก็จะเข้าไปโค้งฝ่ายหญิง ซึ่งหมายถึงการให้เกียรติฝ่ายหญิงออกมารำด้วย โดยฝ่ายหญิงจะรำอยู่วงนอกและฝ่ายชายก็จะรำอยู่วงใน รำกันอย่างเรียบร้อยด้วยท่าทางที่อ่อนช้อยมีความสวยงามน่าชมแบบพื้นบ้าน

การที่เรียกว่ารำโทนนั้น เรียกตามลักษณะของเครื่องดนตรี คือ โทนเป็นหลัก ซึ่งเดิมทีเดียวเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบในการรำนั้นก็มีแต่โทนอย่างเดียวเป็นหลักและอาจมีเครื่องประกอบจังหวะอื่นๆ เช่น กรับ ฉิ่ง โหม่ง เพื่อให้ดูครึกครื้นยิ่งขึ้น

ประวัติความเป็นมาการเล่นมอญซ่อนผ้า

มอญซ่อนผ้านั้นเล่นได้ทั้งผู้ชายผู้หญิง มีความสนุกสนาน และไม่ต้องใช้พื้นที่ในการเล่นมากเท่าไร ผู้เล่นมอญซ่อนผ้าจะนั่งรอบวงกัน อุปกรณ์ในการเล่นใช้ผ้าขาวม้ามาพันกันเป็นเกลียวแล้วนำมาทบกัน สำหรับใช้เป็นผ้าซ่อน มีคนซ่อนผ้าคนหนึ่งทำหน้าที่ซ่อนผ้าที่ผูกเกลียวนั้นโดยการถือผ้าเดินไปรอบๆ วงนอก (ซึ่งผู้เล่นจะต้องนั่งหันหน้าเข้าข้างใน) เพื่อหาโอกาสที่ผู้เล่นในวงคนใดคนหนึ่งนั้นเผลอและก็จะวางผ้าไว้ข้างหลัง

สำหรับผู้เล่นที่นั่งในวงนั้น จะต้องสังเกตฟังเสียงว่ามีอะไรตกอยู่ข้างหลังหรือเปล่า สังเกตว่าผู้ซ่อนผ้าที่เขาเดินวนไปนั้นมีผ้าติดมืออยู่หรือเปล่า หรือไม่ก็ต้องเหลือบไปด้านหลังบ้างว่ามีผ้ามาวางอยู่ไหม

ผู้ซ่อนผ้าไว้หลังใครแล้วก็จะเดินไปอีกรอบหนึ่ง เพื่อกลับมาเอาผ้าที่วางซ่อนไว้ตรงคนนั้นตีก้นผู้ที่นั่งอยู่ในวง ผู้ถูกตีก็จะวิ่งหนีไปรอบวงและไปนั่งที่เดิม คนไล่ตีก็จะนำผ้าไปซ่อนอีกแต่ถ้าผู้เล่นในวงเหลือบมาเห็นผ้าซ่อนอยู่ข้างหลังตน สามารถหยิบเอาผ้านั้นวิ่งไล่ตีผู้ซ่อนได้ และผู้ซ่อนก็ต้องวิ่งหนีไปนั่งแทนที่ผู้หยิบผ้ามาไล่ตีตนแล้วไปนั่งแทนในวง ผู้ไล่กวดตีก็จะเป็นผู้ซ่อนผ้าต่อไปกระทำเช่นนี้สลับกันไปเรื่อย ๆ

ประวัติความเป็นมาซ่อนเรือ

ซ่อนเรือ เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว เป็นการละเล่นที่เป็นทีมเข้าแข่งขันกัน โดยถือว่าทีมใดได้คนของอีกทีมหนึ่งมากเป็นฝ่ายชนะ ผู้เล่นของทั้งสองทีมต้องนั่งเป็นแถวต่อกันไปข้างหน้าและขนานกันด้วย นอกจากนี้จะมีผู้เล่นของแต่ละฝ่ายออกมาทำหน้าที่ซ่อนเรือ

“เรือ” หมายถึง สิ่งของอะไรก็ได้ที่นำมาใช้ในการซ่อน

ฝ่ายหนึ่งจะทำการซ่อนก่อน โดยผู้ที่ทำหน้าที่ซ่อนเรือจะนำสิ่งของที่แทน “เรือ” นี้ไปซ่อนไว้ที่คนหนึ่งคนใดก็ได้ในทีมในลักษณะที่ใช้วิธีเอาสิ่งของแอบเลาะ ๆ ตั้งแต่ต้นไปจนถึงปลายแถวและจะวางไว้ที่ใครก็ได้ตามแต่ผู้ซ่อน

จากนั้นอีกฝ่ายหนึ่งก็จะทายว่าเรืออยู่ที่ใคร ถ้าทายถูกว่าเรืออยู่ที่ใครผู้เก็บไว้ก็จะต้องมานั่งต่อแถวฝ่ายที่ทายถูก และฝ่ายนี้ก็จะเป็นผู้ที่ทำการซ่อนเรือบ้าง ฝ่ายที่เสียเรือมาก็จะทายบ้าง จนกว่าใครจะถึงจุดหมายหรือมีแถวยาวกว่าจึงเป็นผู้ชนะในที่สุด

ประวัติความเป็นมาผีกระจู้

ผีกระจู้ เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว มีลักษณะเกี่ยวกับการพยากรณ์ให้กับผู้ชมได้ด้วย ซึ่งการละเล่นผีกระจู้นี้บางทีก็เรียกว่า “บักเชียง”

อุปกรณ์ที่ใช้ในการเล่นผีกระจู้นี้ ได้แก่ กระจู้ สำหรับใช้ดักปลาของชาวบ้านที่มีอยู่ในท้องถิ่น นำมาตกแต่งโดยใช้ไม่ไผ่ขนาดที่ไม่ใหญ่เกินไปนัก ยาวประมาณ ๒ ศอก เสียบเข้าไปตรงไหล่กระจู้ให้ยื่นออกมาทั้งสองข้างคล้าย ๆ กับแขนของคน พร้อมทั้งหาเสื้อมาสวมเอากะลาตาเดียวที่ชาวบ้านนิยมใช้ทำทะนานมาวางทับบนปากกระจู้ และใช้ผ้าขาวม้าผูกที่ปากกระจู้ให้คล้ายกับการโพกผ้าขาวม้าที่ศีรษะ

ในการละเล่นจะมีผู้เชิญผีกระจู้โดยการจับกระจู้ที่มุมล่างทั้งสองคนและนั่งอยู่บนไม้สากมือตำข้าว อีกคนหนึ่งจะจุดธูปนั่งพนมมือบอกกล่าวเชิญผีกระจู้ให้มาเข้าสิงในกระจู้ที่เชื่อกันว่าจะสิงอยู่ตรงงาของกระจู้ ส่วนคนดูก็จะยืนหรือนั่งล้อมวงกัน พร้อมทั้งร้องเพลง ขณะที่ร้องเพลงอยู่นั้นผีก็จะเข้าสิงในกระจู้โดยจะแสดงอาการโยกไปมา (มิใช่คนถือจับโยก) คนดูก็ร้องเพลงเร่งจังหวะและเนื้อร้องให้เร็วขึ้น กระจู้ยิ่งโยกไปมาเร็วขึ้น สักครู่หนึ่งจึงหยุดร้องเพลงและกระจู้ก็หยุดโยกและมีการซักถามผีกระจู้

การซักถามผีกระจู้นั้นต้องเป็นลักษณะที่สื่อความหมายได้ จะถามแล้วให้บอกชื่อเสียงเรียงนามไม่ได้ การตอบของผีกระจู้จะแสดงอาการออกมาในลักษณะการเคาะขอนไม้เป็นจำนวนครั้งและการชี้ทิศทาง ซึ่งไปตรงกับปมเด่นปมด้อยของใครเข้าก็ได้ฮาสนุกสนาน

ประวัติความเป็นมาผีสุ่ม

ผีสุ่ม เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ที่มีเล่นกันในเทศกาลตรุษสงกรานต์ และจะต้องระมัดระวังกันเป็นอย่างมาก มิฉะนั้นผีสุ่มจะไล่สุ่มคนดูจนได้รับบาดเจ็บได้เหมือนกัน

ผู้เล่นผีสุ่มจะจับสุ่มในลักษณะคล้ายกับการกอดสุ่มและพนมมือ สุ่มที่นำมาเล่นนั้นก็เป็นสุ่มที่ชาวบ้านใช้สุ่มปลาตามหนองน้ำนั่นเอง โดยมีขนาดเล็กพอเหมาะมือ จะมีผู้เชิญผีสุ่มอีกคนหนึ่งจุดธูป ๒ ดอก นำไปให้ผู้เล่นพนมมือถือไว้ดอกหนึ่งและผู้เชิญถือไว้ดอกหนึ่ง

จากนั้นผู้ดูก็จะร่วมกันร้องเพลงนางสุ่มเอย เพื่อเป็นการเชื้อเชิญผีสุ่มเข้ามาสิงในร่างผู้เล่นว่า “นางสุ่มเอย ลงมาในสุ่ม ลงมาสุ่มปลา ตัวเล็กตัวน้อย ปลากระสร้อยไม่ว่า สุ่มหักคอปลา พระยาสุ่มเอย”

การร้องเพลงนางสุ่มจะร้องกลับไปมาหลายครั้ง จนกว่าผีสุ่มจะเข้าโดยสุ่มจะส่ายไปมาจนธูปหล่นจากมือ เมื่อผีสุ่มเข้าแล้วผู้เล่นจะวางสุ่มไว้ พร้อมทั้งรำไปรอบ ๆ สุ่ม ถ้าหากว่ามีใครว่าอะไรที่ทำให้ผีสุ่มไม่พอใจ ก็จะไล่สุ่ม ๆ ใครวิ่งหนีไม่ทันอาจบาดเจ็บ

ประวัติความเป็นมาผีกระด้ง

ผีกระด้ง เป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยว มีอุปกรณ์ที่ใช้ก็คือกระด้ง ขนาดเส้นผ่านศูนย์กลาง ๑ เมตร ผู้เล่นผีกระด้งจะนั่งคุกเข่าถือกระด้งโดยการพนมมือถือธูป ๑ ดอก และจะมีผู้เชิญผีกระด้งมาเข้าร่างของผู้เล่นอีกคนหนึ่งด้วย

ผู้ดูที่ล้อมวงก็จะช่วยกันร้องเพลงเชิญให้ผีกระด้งมาเข้าสิงตัวผู้เล่นว่า “ผีกระด้งเอย มาเล่นด้วยกัน สวยจริงงามจริง” ร้องให้เร็วขึ้นเป็นจังหวะ ๆ จนกว่าผีกระด้งจะเข้าสิง ซึ่งผู้เล่นจะมีอาการสั่น และกระด้งจะส่ายไปมาจนธูปหลุดจากมือ

เมื่อผีกระด้งเข้าร่างผู้เล่นแล้วจะรำไปมาพร้อมทั้งกระด้ง ผู้ชมจะให้รำท่าไหนผีกระด้งก็จะทำตามเป็นที่สนุกสนาน แต่ถ้าใครไปทำขัดใจผีกระด้งก็จะเอากระด้งไล่ฟาด

ประวัติความเป็นมาการเล่นเข้าแม่ศรี

การเล่นเข้าแม่ศรีเป็นการเล่นที่นิยมในพวกหมู่ผู้หญิง ในคราวเทศกาลสำคัญของหมู่บ้าน และนิยมเล่นกันในเวลากลางคืน ผู้ที่จะเชิญแม่ศรีส่วนมากจะเป็นหญิงหม้ายถึงจะเชิญได้ผลดีและมีผู้เข้าแม่ศรี ๑ คน ต้องไปนั่งบนก้นครกตำข้าวและวางเท้าบนสากมือตำข้าวข้างละอันที่วางขนานกันไปข้างหน้า มีผ้าขาวปิดตาได้ทั้งสองข้างด้วย พนมมือถือธูปไว้หนึ่งดอก

ผู้เชิญแม่ศรีมาเข้าร่างจะจุดธูปไปปักไว้ทางที่ผีจะมาระหว่างปลายสากมือนั้นดอกหนึ่งและตนถือไว้อีกดอกหนึ่ง คนดูช่วยกันร้องเพลงแม่ศรีและปรบมือไปด้วย ร้องว่าดังนี้

“แม่ศรีเอ๋ยแม่ศรีสาวสะ ยกมือไหว้พระว่าจะมีคนชม คิ้วก็ต่อ คอก็กลม ชักผ้าปิดนม ชมแม่ศรีเอ๋ย”

จนกว่าแม่ศรีจะเข้ามาซึ่งมีอาการสั่นจนกระทั่งธูปหลุดจากมือ จึงเอาผ้าผูกตาออกและแม่ศรีก็จะร่ายรำไปรอบ ๆ อาจจะเป็นการรำศรีนวลหรือฉุยฉายก็ได้ทั้งนั้น

อนึ่งในการเล่นที่เกี่ยวกับผีนี้ถ้าเข้าไปแล้วไม่ยอมออกจากร่างผู้เล่น ผีต่าง ๆ นั้นก็มีการแก้ด้วยการจูงผู้เล่นที่ผีไม่ยอมออกให้ไปลอดใต้ถุนและบันไดบ้าน ผีก็จะออกไปเอง

ปัจจุบันวัฒนธรรมสมัยใหม่ได้เข้าแพร่หลายในหมู่คนรุ่นใหม่ ทำให้การเล่นของพื้นบ้านหมดความนิยมลงไป และนับว่าเป็นการสูญหายของมรดกทางวัฒนธรรมของท้องถิ่นอย่างหนึ่ง คงเหลือแค่คำบอกเล่าขานให้ลูกหลานได้ฟังกันเท่านั้น การเล่นพื้นบ้านนี้เป็นสิ่งที่มีค่า มีความละเอียดอ่อนและมีเอกลักษณ์ของตัวเอง จึงควรศึกษาความภาคภูมิใจที่เป็นมรดกทางวัฒนธรรมพื้นบ้านอย่างหนึ่ง

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอบางปะกง

อำเภอบางปะกง

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง ประเพณีงานแห่ธงตะขาบ

งานแห่ธงตะขาบ เป็นประเพณีของชาวรามัญที่ตั้งรกรากอยู่ใกล้วัดพิมพาวาส ในเขตอำเภอบางปะกง โดยจะมีการแห่ธงตะขาบในช่วงเทศกาลสงกรานต์ คือตั้งแต่วันที่ ๑๒ - ๑๔ เมษายน ของทุกปี

ในการแห่ธงตะขาบ มีประเพณีที่น่าสนใจที่เกี่ยวข้องกับหัตถกรรมพื้นบ้าน คือ การทำธงกระดาษ อันได้รับความรู้ถ่ายทอดมาจากบิดามารดา ช่างทำธงจะต้องมีความรู้และทราบรายละเอียดของธงเป็นอย่างดี เช่น ตัวตะขาบ ๑ ตัว มีนม ๙ นม นมละ ๑๔ ช่วง และนมตะขาบจะต้องมีนมคู่ ตะขาบตัวเมียมี ๑ ปาก ส่วนตัวผู้มี ๒ ปาก เมื่อทำเสร็จจะต้องนำแป้ง หวี กระจก ผม ๑ ปอย และผ้าเช็ดหน้า แขวนไว้ที่ปากตะขาบ การถวายธงตะขาบจะถวายครั้งละ ๒-๓ ตัว

การแห่ธงตะขาบนิยมแห่ทางบกมากกว่าทางน้ำ เมื่อถึงวัดจะขึงธงไว้กับต้นเสาในศาลาวัด แล้วพระก็จะนำสายสิญจน์มาวางรอบธง การถวายธงเริ่มด้วยการกล่าวบทนมัสการคุณพระศรีรัตนตรัย ตามด้วยการสรงน้ำพระพุทธรูปและพระสงฆ์ หลังจากนั้นชาวบ้านก็จะขึ้นไปแก้ธงตะขาบชักขึ้นไปบนเสาหงส์ เชื่อกันว่า ทุกครั้งที่ธงตะขาบสายหน้าเพราะแรงลมจะทำให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้วขึ้นสวรรค์

(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙ : ๑๑๘)

เรื่อง ประเพณีตักบาตรน้ำผึ้ง

โดยทั่วไปพุทธศาสนิกชนจะคุ้นเคยกับการตักบาตร ข้าวสาร อาหารแห้ง หรือด้วยข้าวสุกและกับข้าวชนิดต่างๆ แต่ที่ฉะเชิงเทรามีการตักบาตรที่แปลกคือ การตักบาตรน้ำผึ้ง ซึ่งเป็นประเพณีถวายน้ำผึ้งพระภิกษุและสามเณรของชาวรามัญที่วัดพิมพาวาส อำเภอบางปะกง มูลเหตุของการถวายน้ำผึ้งสืบเนื่องจากสมัยพุทธกาลซึ่งพระพุทธเจ้าอนุญาตให้พระภิกษุสามเณรรับน้ำผึ้งและน้ำอ้อยเป็นยาได้

ชาวบ้านซึ่งส่วนใหญ่อยู่ริมคลอง จะล่องเรือมายังวัดพิมพาวาส การตักบาตรน้ำผึ้งมักจัดกันที่ศาลาวัด ขณะที่พระสงฆ์เจริญพระพุทธมนต์นั้น ชาวบ้านจะนำน้ำผึ้งมาใส่บาตรและใส่น้ำตาลในจานที่วางคู่กับบาตร ส่วนอาหารคาวหวานใส่ไปในภาชนะที่วางไว้อีกด้านหนึ่งของศาลา อาหารพิเศษที่นำมาใส่บาตรนอกเหนือไปจากน้ำผึ้งและน้ำตาลแล้ว มักจะมีข้าวต้มมัดสำหรับพระจิ้มน้ำผึ้งฉันด้วย

(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙: ๑๒๑)

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมาภาษามอญ

นอกจากภาษาเขมรแล้ว ยังมีภาษามอญที่ชาวรามัญซึ่งอยู่ในเขตอำเภอบางน้ำเปรี้ยว อำเภอบางปะกง ยังคงใช้สื่อสารกันอยู่บ้าง โดยเฉพาะในกลุ่มชาวรามัญที่สูงอายุแล้ว อย่างไรก็ดี ภาษามอญนับวันจะเลือนหายไป เนื่องจากมีการใช้ภาษาไทยเป็นหลักในการสื่อสาร

ที่วัดพิมพาวาส ตำบลบางปะกง มีการสร้างพระไตรปิฎกภาษามอญ พิมพ์ออกมาเผยแผ่เมื่อประมาณ ๑๐๐ ปีที่ผ่านมา โดยพระภิกษุชาวรามัญที่ชาวบ้านเรียกนามท่านว่า “อาจารย์โรงพิมพ์” *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอบางปะกง, ๒๕๔๑: ๑๐)*

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาเรือฉลอม

พบที่อำเภอบางปะกง เป็นเรือต่อด้วยไม้ทั้งลำ ยึดติดกับ “ลูกสลัก” ซึ่งใช้ไม้แสมสารเป็นลูกสลักยึดลำเรือทั้งลำเพื่อทำการประมงน้ำลึกได้ ในสมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ ใช้เป็นพาหนะที่สำคัญในการขนส่งเสบียงอาหาร โดยเฉพาะข้าวสารไปสู่ภาคใต้ โดยที่เรือบดน้ำของฝรั่งเศสไม่อาจใช้เรดาร์จับได้ เพราะเป็นไม้ทั้งลำไม่มีโลหะปน *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอบางปะกง, ๒๕๔๑: ๘)*

ประวัติความเป็นมาโลงมอญ

พบที่อำเภอบางปะกง เป็นโลงที่ชาวรามัญซึ่งเป็นชนกลุ่มน้อยที่ตำบลบางเกลือ และตำบลพิมพา ต่อด้วยไม้ระกำ มีความสวยงามมาก *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอบางปะกง, ๒๕๔๑: ๘)*

ประวัติความเป็นมาวัดสุคันธศีลาราม (วัดหอมศีล)

วัดสุคันธศีลาราม ตั้งอยู่ในเขตบ้านหอมศีล ตำบลหอมศีล (เดิมอยู่ในเขตตำบลบางเกลือ เพิ่งจะเปลี่ยนเป็นตำบลหอมศีล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓) อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา มีหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญคือ พระอุโบสถ เสมา กำแพง และวิหาร

เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๔-๒๔๕๕ ในรัชกาลพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมาพระราชอนุชา ได้เสด็จประพาสทางชลมารค ประทับแรมในเรือพระที่นั่งมาที่หน้าวัดหอมศีล ทรงสำราญพระทัยมาก ครั้นเสด็จกลับพระมหานครในปลายปี พ.ศ. ๒๔๕๕ มีพระราชดำรัสกับมหาดเล็กในกรมว่า วัดหอมศีลนั้นฉันจะบูรณะให้ใหม่ ครั้นแล้วโปรดให้พระยากัลยายุทธกิจ (สอน ไกรฤกษ์) เป็นผู้รับสนองพระดำริ หลวงประดิษฐ์นิเวศน์ (ชุ่ม ยุวเตมีย์) เป็นผู้ก่อสร้าง นายสระ เสวีวัลยา เป็นผู้ประสานงานและได้ดำเนินการก่อสร้างพระอุโบสถพื้นปูกระเบื้อง ฝาผนังก่ออิฐถือปูน กว้าง ๔ วา ๒ ศอก ยาว ๗ วา ๒ ศอก *(ที่มา : ศึกษาธิการจังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๔๑: ๕)*

ความเป็นมาของบ้านหอมศีล

เดิม คือ บางหอมสิน ตั้งชื่อตามคลองหอมสิน ซึ่งเป็นคลองที่กั้นเขตระหว่าง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา กับอำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ซึ่งคลองหอมสินถึงแม้จะเป็นคลองขนาดเล็ก แต่สามารถไปเชื่อมกับคลองสำโรงซึ่งไหลผ่านอำเภอบางปะกง ไปออกแม่น้ำบางปะกงบริเวณบ้านท่าสะอ้าน และจากแม่น้ำบางปะกง สามารถเดินทางไปออกอ่าวไทย และวกเข้าแม่น้ำเจ้าพระยาได้อีกด้วย

บางหอมสิน เคยเป็นหมู่บ้านที่มีขนาดใหญ่ ขึ้นกับมณฑลปราจีน ต่อมาขึ้นอยู่กับตำบลบางเกลือ ซึ่งแบ่งออกได้เป็น ๔ หมู่บ้าน ต่อมาเมื่อแยกบ้านหอมสิน (บ้านหอมศีล) ยกฐานะขึ้นเป็นตำบลหอมศีล เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ อีก ๒ หมู่บ้าน คือ หมู่ ๓ และ ๔ ได้แยกขึ้นอยู่กับ ตำบลบางพลีน้อย อำเภอบางบ่อ จังหวัดสมุทรปราการ ปัจจุบันมี ๔ หมู่บ้าน

สำหรับชื่อหอมสินนั้นเป็นชื่อเดิม ตั้งตามชื่อคลองหอมสิน ซึ่งเป็นชื่อเรียกมาตั้งแต่เดิม (ในตราจองหรือโฉนดที่ดินที่สำรวจใน พ.ศ. ๒๔๗๓ เรียกว่า คลองป่า หอมสินธ์ สันนิษฐานว่า บริเวณนี้คงเป็นป่ามาก่อน ส่วนคำว่า สินธ์ ไม่มีความหมายแต่คำว่า สิน มีความหมาย หมายถึง เงิน ทรัพย์)

เมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมขุนนครราชสีมา (พระยศในขณะนั้น) ได้เสด็จประพาสวัดหอมสิน และทรงบูรณปฏิสังขรณ์วัดนี้ ทรงเปลี่ยนชื่อวัดจากวัดหอมสิน เป็นวัดหอมศีล หรือวัดสุคันธศีลาราม ซึ่งมีความหมายเดียวกัน คือ กลิ่นหอมของศีล อันจะกล่าวถึงความหมายของชื่อวัดในเรื่องเกี่ยวกับป้ายชื่อวัด

จากคำบอกเล่าของท่านเจ้าอาวาสวัดหอมศีลองค์ปัจจุบัน สันนิษฐานว่า บ้านหอมศีลมีคนมาอยู่อาศัยในราวรัชกาลที่ ๓ มาตลอดจนถึงปัจจุบัน มีคนอยู่อาศัยในตำบลหอมศีลประมาณหมื่นกว่าคน แบ่งออกได้เป็น ๖ หมู่ คือ หมู่ ๑, ๓ บ้านหอมศีล หมู่ ๒ บ้านบางพลีน้อย หมู่ ๔, ๕ บ้านคลองตาเอี่ยม และหมู่ ๖ บ้านคลองปักกา

ความเป็นมาของวัดสุคันธศีลาราม (วัดหอมศีล)

เดิมวัดหอมสินมีอีก ๑ วัด ตั้งอยู่ริมคลองหอมสิน ปัจจุบันคือ วัดหอมศีล ตั้งอยู่ริมถนนสายบางนา - ตราด ระหว่าง ก.ม.ที่ ๓๕ + ๓๖ ก่อนถึงทางเข้าวัดสุคันธศีลาราม ประมาณ ๑ กม. วัดนี้สร้างเสร็จราว พ.ศ. ๒๕๒๒ - ๒๕๒๓ ตามคำบอกเล่าเชื่อว่าวัดนี้

สร้างในสมัยอยุธยา ต่อมาได้ย้ายมาอยู่ริมคลองสำโรง คือ วัดสุคันธศีลารามในปัจจุบัน ในราว พ.ศ. ๒๔๒๐ คราวเจ้าอธิการอิ่ม เป็นเจ้าอาวาส ซึ่งในขณะนั้นยังไม่มีวัดอยู่บริเวณนี้ สาเหตุที่ย้ายเนื่องจากลำคลองหอมสินแคบ ไม่สะดวกในการสัญจรไปมา ในการย้ายครั้งนั้นได้อัญเชิญหลวงพ่อขาว (พระพุทธรูปปูนปั้น) และระฆังมาประดิษฐานที่วัดสุคันธศีลาราม ต่อมาในราว พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้มีการสร้างวัดหอมศีลขึ้นมาใหม่ลงบนบริเวณเดิม จึงได้อัญเชิญหลวงพ่อขาวและระฆังกลับไปไว้ที่เดิม แต่หลวงพ่อขาวองค์เดิมได้ถูกดัดแปลงแก้ไขโบกปูนทับแล้ว และที่วัดหอมศีลเคยมีซากของเสาโบสถ์เก่าเหลืออยู่ แต่ต่อมาได้มีการสร้างศาลาทับลงไป

ส่วนวัดสุคันธศีลาราม (วัดหอมศีล) สร้างภายหลังวัดหอมสินเดิม จากคำบอกเล่าของท่านเจ้าอาวาส กล่าวว่า วัดนี้สร้างตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๒๐ เจ้าอธิการอิ่มเป็นเจ้าอาวาส (ในสมัยรัชกาลที่ ๕) และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๐ (ในสมัยรัชกาลที่ ๕ เช่นเดียวกัน) ชื่อวัดในตอนนั้น คือ วัดหอมสิน พระอาจารย์อิ่มเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาเมื่อสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมขุนนครราชสีมา (พระยศในขณะนั้น) ทรงบูรณปฏิสังขรณ์ และทรงสร้างโบสถ์ใหม่ขึ้น จึงได้มีการขอพระราชทานวิสุงคามสีมาขึ้นใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ (ในรัชกาลที่ ๖)

การบูรณปฏิสังขรณ์วัดหอมศีล โดยสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา

ในคราวที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมขุนนครราชสีมา (พระยศในขณะนั้น) ทรงเสด็จประพาสมาทางคลองสำโรง ผ่านบ้านหอมศีล (ชื่อในขณะนั้น) ทรงโปรดให้จอดเรือพระที่นั่งและประทับแรมอยู่บริเวณวัดหอมสิน ทรงเห็นว่าพระอารามในขณะนั้นชำรุดทรุดโทรม เห็นควรที่จะบูรณะปฏิสังขรณ์ขึ้นมาใหม่ ในขณะนั้นทรงปรารภกับนายสระ เสวีวัลลภ มหาดเล็กในกรมเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๕ หลังจากเสด็จกลับพระนคร จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระยาจรรยายุตกฤติ (สอน ไกรฤกษ์) เป็นผู้รับสนองพระราชโองการ ให้หลวงประดิษฐ์นิเวศน์ (ชุ่ม ยุวเตมีย์) เป็นนายช่าง และให้นายสระ เสวีวัลลภ เป็นผู้ติดต่อประสานงานกับข้าราชการและชาวบ้านหอมสิน ดำเนินการแผ้วถางบริเวณโดยรอบ เตรียมปลูกสร้างพระอารามในราว พ.ศ. ๒๔๕๖ - ๒๔๕๗

ในราว พ.ศ. ๒๔๕๗ - ๒๔๕๘ ได้เริ่มทำการปลูกสร้างพระอุโบสถ ศาลาการเปรียญ ศาลาจัตุรมุข สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๘ พระองค์ทรงเสด็จมาในพิธีฉลองศาลาการเปรียญ ศาลาจัตุรมุข และศาลาท่าน้ำ ๒ หลัง ซึ่งสร้างเสร็จพร้อมกัน งานนี้เป็นงานพระกุศลครั้งแรกของวัด ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ เปลี่ยนนามวัดจากวัดหอมสิน มาเป็นวัดสุคันธศีลาราม (วัดหอมศีล) ตั้งแต่นั้นมา (สันนิษฐานว่าทรงพระราชทานป้ายชื่อวัดเป็นแผ่นไม้ ลงรักสีดำ แกะสลักชื่อวัด ปิดทองบนขอบและตัวอักษรจารึกเป็นภาษาบาลีใช้ตัวอักษรขอม เดิมติดอยู่ที่ศาลาท่าน้ำ แต่ปัจจุบันถอดถอนออกมาเก็บรักษาไว้ในวัด)

เมื่อพระอุโบสถสร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๖๑ ทรงเสด็จมางานพระกุศลยกช่อฟ้าพระอุโบสถ

ต่อมา พ.ศ. ๒๔๖๒ ทรงเสด็จมางานพระกุศลผูกพัทธสีมาพระอุโบสถหลังใหม่ โดยนิมนต์พระธรรมโรดม (จ่าย) อดีตสมเด็จพระวันรัตน์ วัดเบญจมบพิตรเป็นประธาน และให้พระศรีวิสุทธวงศ์ (ปลด) ซึ่งดำรงตำแหน่งสมเด็จพระวันรัตน์ (ต่อมาได้เป็นสมเด็จพระสังฆราช) ในราว พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นผู้ช่วยงานนี้ ได้นิมนต์พระภิกษุชั้นผู้ใหญ่จากวัดเบญจมบพิตรมาร่วมประกอบพิธีด้วย ได้นั้น คงเป็นเพราะสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอเจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ทรงนิมนต์มา)

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ พระอุโบสถและพระอารามอื่นๆ ในวัดเสร็จเรียบร้อยแล้วทรงโปรดเกล้าฯ ให้จัดงานฉลองสมโภชพระอุโบสถ และมีการอุปสมบทพระภิกษุองค์แรกของโบสถ์หลังนี้คือ นายสระ เสวีวัลลภ (นาวาโทสระ เสวีวัลลภ) ในเดือนกรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๖๔ งานครั้งนี้เป็นงานใหญ่มาก มีการเชิญสมเด็จเจ้านายหลายองค์ อาทิ สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ากรมขุนสุโขทัยธรรมราชา (พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗), หม่อมเจ้าหญิงรำไพพรรณี (พระบรมราชินีในรัชกาลที่ ๗), หม่อมเจ้าหญิงเริงจิตรแจรง, หม่อมเจ้าไขแสงระพี, หม่อมเจ้าวงนิรธร, หม่อมเจ้าลักษณะเลิศ, ท้าวนารี วรคณารักษ (แจ่ม ไกรกฤษ์) พระพี่เลี้ยงของสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา, หม่อมแผ้ว (หม่อมในสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธฯ), น.อ.พระวินิจฉัยอรรถการ (ฟุ้ง ปัญญาชุน) ผู้พิพากษาทหารเรือที่ ๒, พระยาประสานพิธีกรณ์, พระศุภรัตน์กาสายานุกิจ, พระจันทรวาฑิต หลวงนครราชสีมา, นายพลตรี พระยาพิชัยรณรงค์สงคราม ผู้บัญชาการกองพลที่ ๙, พระยาวุฒฤทธิศรีสมุทรปราการ นครบาลจังหวัดสมุทรปราการ, นายพันตำรวจเอก พระยาถกลยุทธโรธ ผู้บังคับการตำรวจปากน้ำ นอกจากนี้ยังมีข้าราชการ ทหาร ตำรวจ กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และชาวบ้านหอมศีลมาร่วมในพิธีฉลองเป็นจำนวนมาก ในงานนี้มีงานฉลอง

พระกุศล ๓ วัน ๓ คืน

และในราว พ.ศ. ๒๔๖๕ น.ท.พระวินิจฉัยอรรถการ (ฟุ้ง ปัญญาชุน) และหลวงนครราชสีมา ได้รับอนุญาตจากสมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา ให้มีการออกร้าน การพนันประเภทหนึ่ง เพื่อหาเงินมาได้ประมาณ ๖,๐๐๐ พันบาท ได้นำเงินจำนวนนี้มาก่อสร้างกุฏิสงฆ์ทรงไทย จำนวน ๖ หลัง

ในระหว่างที่กำลังก่อสร้างพระอาราม พระองค์ทรงเสด็จออกบำเพ็ญพระกุศลที่วัดนี้ประมาณปีละ ๒ ครั้ง เช่น ทรงเสด็จมาถวายพุ่มเข้าพรรษา งานอุปสมบท งานฉลองต่าง ๆ ส่วนพระกฐิน พระองค์ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานให้นาวาโทสระ เสวีวัลลภ เป็นผู้แทนพระองค์มาทอดกฐินพระราชทานทุกปี

หลังจากพระองค์เสด็จทิวงคต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ ศาสนสถานที่พระองค์ทรงบูรณะปฏิสังขรณ์ได้ทรุดโทรมลง ไม่มีเจ้านายมาบูรณะปฏิสังขรณ์ จนกระทั่งได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์พระอุโบสถในภายหลัง (พ.ศ. ๒๕๒๕)

ศาสนสถานที่ทรงสร้างถวายวัด

ครั้นที่สมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้าอัษฎางค์เดชาวุธ กรมขุนนครราชสีมา (พระยศในขณะนั้น) ทรงมีพระศรัทธาบูรณะปฏิสังขรณ์วัดหอมศีล ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๕๕ เป็นต้นมา ทรงรับใบเหยียบย่ำที่นาบริเวณ ตำบลบางเกลือ อำเภอบางปะกง จากขุนพิทักษ์สิงขรภูมิ นายอำเภอบางปะกงในสมัยนั้น จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ทั้งหมด ๑,๓๐๐ ไร่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๔ ในคราวฉลองพระอุโบสถ ซึ่งในขณะนั้นเป็นที่ดินส่วนพระองค์ ครั้นทรงเสด็จทิวงคต เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ และถวายพระเพลิงศพ พ.ศ. ๒๔๖๘ และในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ นาวาโทสระ เสวีวัลลภ ทำฎีกาถวายพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๗ ขอพระราชทานที่ดินพระมรดกตามตราจอง เลขที่ ๑๕, ๑๖, ๕๒ จำนวน ๑,๓๐๐ ไร่ ให้กับวัด ซึ่งในขณะนั้น ทรงเป็นผู้จัดการพระมรดก ของสมเด็จพระเชษฐาธิราช เจ้าฟ้าอัษฎางค์ เดชาวุธ กรมหลวงนครราชสีมา (พระยศในขณะนั้น) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๗ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานที่ดินพระมรดกจำนวนดังกล่าว ให้กับวัดสุคันธสีลาราม จำนวน ๑,๐๐๐ ไร่ และพระราชทานให้นาวาโทสระ เสวีวัลลภ จำนวน ๓๐๐ ไร่ ซึ่งดำเนินการสำรวจและออกโฉนดเสร็จในราว พ.ศ. ๒๔๗๓ ซึ่งที่ดินของวัดจำนวน ๑,๐๐๐ ไร่ เป็นที่ธรณีสงฆ์ ปัจจุบันให้ชาวบ้านเช่าหากิน เสียค่าเช่าให้แก่วัดเป็นรายปี

นอกจากนี้พระราชทานที่ดินแก่วัดแล้ว ยังทรงสร้างศาสนสถานพระราชทานอีกหลายแห่ง คือ

๑. ศาลาการเปรียญ ๑ หลัง สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้องไทย มีช่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกสี หน้าบันไม้แกะสลัก ตรงกลางแกะเป็นตราประจำพระองค์ คือ ตราอาวุธ ๘ อย่าง พื้นประดับกระจกสี พื้นศาลาปูด้วยไม้ตะแบกแผ่นเต็มทั้งหลัง สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๔๕๘

๒. ศาลาจัตุรมุข ๑ หลัง ตั้งอยู่หน้าศาลาการเปรียญ สร้างด้วยไม้สักหลังคามุงกระเบื้องเคลือบ มีช่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกสี หน้าบันทั้ง ๔ ด้าน แกะสลักหน้าบันเป็นตราประจำพระองค์ พื้นลายประดับกระจกสี พื้นศาลาปูด้วยไม้กระดานแผ่น มีลูกกรงรอบ มีบันไดทางขึ้น - ลง ๒ ทาง สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๔๕๘

๓. ศาลาท่าน้ำริมคลอง ๒ หลัง ขนาดเล็ก อยู่ริมคลอง สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง มีช่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกสี หน้าบันเป็นไม้แกะสลักพระนามย่อ อ.ด. พื้นปูด้วยไม้กระดานแผ่น มีลูกกรง ๒ ด้าน สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๔๕๖

๔. เสาหงส์ ๑ คู่ ตั้งอยู่หน้าศาลาการเปรียญ ตัวหงส์หล่อด้วยทองเหลือง เสาฉลุลายทอง

๕. พระอุโบสถมีกำแพงแก้วล้อมรอบ และมีวิหารคต มีมุมกำแพงด้านหน้า ๒ หลัง ตัวพระอุโบสถก่ออิฐถือปูน เป็นอาคารทรงไทยหลังคาลดชั้น ๓ ชั้น มีช่อฟ้า ใบระกา มุงหลังคาด้วยกระเบื้องเคลือบ หน้าบันเป็นไม้แกะสลักรูปตราประจำพระองค์ พื้นประดับกระจกสี สร้างเสร็จและฉลองในปี พ.ศ. ๒๔๖๔

๖. ศาลาจัตุรมุข หน้าพระอุโบสถริมคลอง ๑ หลัง สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง มีช่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกสี หน้าบัน ๔ ด้าน เป็นไม้แกะสลัก อักษรพระนามย่อ อ.ด. และตราประจำพระองค์ พื้นศาลาปูด้วยไม้กระดานแผ่นมีลูกกรงล้อมรอบ น่าจะสร้างเสร็จพร้อมกับพระอุโบสถ

๗. อ่างปลูกโพธิ์ศรีมหาโพธิ์ ๒ อ่าง หน้าพระอุโบสถ นอกกำแพงแก้ว เป็นอ่างปูนใส่ต้นโพธิ์นำมาปลูกที่วัด ขนาดของอ่างไม่ใหญ่มากนัก แต่ปัจจุบันต้นโพธิ์มีขนาดใหญ่ขึ้น อ่างได้แตก และทางวัดได้ก่อขอบปูนล้อมรอบ

๘. กุฏิพระสงฆ์ทรงไทย จำนวน ๖ หลัง สร้างด้วยไม้สักแบบเรือนฝากระดาน มีปั้นลม หลังคามุงกระเบื้องไทย สร้างเสร็จ พ.ศ. ๒๔๖๕ อยู่ใกล้กับศาลาการเปรียญ

๙. ศาลาจิตศรัทธา ๑ หลัง เป็นอาคารทรงปั้นหยา สร้างยื่นลงไปในน้ำ ตั้งอยู่ระหว่างศาลาจัตุรมุขกับคลอง สร้างด้วยไม้สักทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้องซีเมนต์ ปัจจุบันได้รื้อไปแล้ว เหลือแต่ป้ายเก็บไว้ที่วัด

๑๐. ถนนปูนเชื่อมระหว่างพระอุโบสถกับกุฏิสงฆ์ ๑ สาย

๑๑. หอระฆังและหอกลอง สร้างด้วยไม้ ส่วนบนเป็นหลังคาทรงไทย มีช่อฟ้า ใบระกา ประดับกระจกสี หน้าบันเป็นไม้แกะสลักตราประจำพระองค์ พื้นประดับกระจกสี (ในบันทึกของนาวาโทสระ เสวีวัลลภ ไม่ได้กล่าวถึงหอระฆัง)

(ข้อมูลทั้งหมดเรียบเรียงจากการสอบถามท่านเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน (พระครู สุคนธสีลากร) นายเชิดศักดิ์ บำเพ็ญเชาว์ และจากบันทึกของนาวาโทสระ เสวีวัลลภ มหาดเล็กในพระองค์ บันทึกไว้เมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๔๙๙) *(ที่มา : ดร.อาทิตย์ อุไรรัตน์, ๒๕๓๖)*

ประวัติความเป็นมาวัดปถวีปัพตาราม (วัดเขาดิน)

ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๓ บ้านเขาดิน ตำบลบางผึ้ง อำเภอบางปะกง พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จฯ ทอดพระเนตรวัดนี้ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒ ภายในวัดมีมณฑป ภูเขาและถ้ำ มณฑปเป็นทรงสี่เหลี่ยมก่ออิฐ สันนิษฐานว่าสร้างสมัยรัชกาลที่ ๕

วัดเขาดินเดิมชื่อวัดปถวีปัพตาราม ชื่อทางทะเบียนคณะสงฆ์และชาวบ้านเรียกขนานนามว่า วัดเขาดิน ได้รับให้เป็นวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๐ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๙ เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนภูเขาลูกเล็กๆ แห่งเดียวในอำเภอบางปะกง (ตั้งอยู่ข้างถนนมอเตอร์เวย์) ห่างถนนประมาณ ๕๐๐ เมตร ในเนื้อที่ ๓๑ ไร่ ๒ งาน ๑๒ ตารางวา รวมทั้งภูเขาด้วย

วัดเขาดิน เป็นวัดที่มีธรรมชาติสวยงามแห่งหนึ่งในจังหวัดฉะเชิงเทราที่ยังคงสภาพของธรรมชาติ คือ ป่าไม้ ภูเขา หิน ตามธรรมชาติที่สวยงามมาก และส่วนราชการได้ประกาศให้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวแห่งหนึ่งของอำเภอบางปะกง และสำนักพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้ขึ้นทะเบียนจัดเป็นสำนักงานปฏิบัติธรรม เจริญวิปัสสนากรรมฐานประจำอำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี ๒๕๔๖

การตั้งวัด

๑. ได้รับพระบรมราชานุญาตให้สร้างวัด ตามพระราชบัญญัติลักษณะการปกครองคณะสงฆ์ รศ. ๑๒๑ เมื่อปี ๒๔๗๐

๒. มีพระบรมราชโองการพระราชทานวิสุงคามสีมา ปี พ.ศ. ๒๔๗๙ ที่ดินเฉพาะที่ตั้งวัดมีเนื้อที่ ๓๑ ไร่ ๒ งาน ๑๒ ตารางวา

ลักษณะพื้นที่ตั้งวัดเขาดิน
และบริเวณโดยรอบ
เป็นภูเขาเชิงที่ราบ
มีคลองล้อมรอบทั้งสี่ด้าน

อุโบสถ กว้าง ๗ เมตร ยาว ๒๐ เมตร
สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

วิหาร กว้าง ๔.๘๐ เมตร ยาว ๑๒ เมตร
สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓
เป็นอาคารทรงไทยคอนกรีต

ศาลาอเนกประสงค์
กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร
สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕
เป็นอาคารทรงไทยครึ่งปูนครึ่งไม้

หอสวดมนต์ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๓๗ เมตร
สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ และตึก ๑๓ หลัง

กุฏิ จำนวน ๑๗ หลัง
เป็นอาคารไม้ ๒ หลัง
ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๒ หลัง
และตึก ๑๓ หลัง

ศาลาบำเพ็ญกุศล จำนวน ๑ หลัง
สร้างด้วยคอนกรีตเสริมเหล็ก

ห้องสุขา สำหรับผู้ปฏิบัติธรรม จำนวน ๔๐ ห้อง
สำหรับภิกษุ จำนวน ๑๕ ห้อง

พระมหาธาตุเจดีย์ เฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ พระชนมพรรษา ขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๗ เมตร สูง ๓๙ เมตร เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๐ ทรงระฆังคว่ำ เป็นอาคาร ๓ ชั้น สำหรับใช้ประโยชน์ต่างๆ และได้รับพระราชทานนามจากสำนักพระราชวังว่า (พระมหาธาตุเจดีย์เฉลิมพระเกียรติ ๖ รอบ พระชนมพรรษา) เมื่อวันที่ ๒๘ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ตั้งอยู่บนยอดเขา

บันไดพญานาคขึ้นไปยังพระอุโบสถ และองค์พระมหาธาตุเจดีย์ ด้วยกัน ๓ ทาง
จากเชิงเขาถึงบนยอดเขา มีถนนทางเดินเท้าได้โดยรอบๆ ภูเขา

มณฑปสี่เหลี่ยมทรงสูง ขนาดกว้าง ๓.๒๕ เมตร ยาว ๓๒๕ เมตร สูง ๔.๕๐ เมตร อายุประมาณ ๒๐๐ ปี กรมศิลปากรขึ้นทะเบียน พ.ศ. ๒๕๓๓ (หาประวัติผู้สร้างมิได้ มีอยู่ก่อนที่จะมีชาวบ้านมาอยู่อาศัยในละแวกนี้)

พระประธาน ๑ องค์ ปางสะดุ้งมาร หลวงพ่อพุทธโสธรจำลองปางสมาธิ หลวงพ่อเพชรจำลอง หลวงพ่อโตจำลอง หลวงพ่อปางวัฒนา ปางสะดุ้งมาร หลวงพ่อศรีโสธรปางสมาธิ พระพุทธชินราชจำลองปางสะดุ้งมาร สมเด็จพระสมณโคดมพุทธอเนกมงคล

โรงเรียนประถมศึกษา ตั้งอยู่ในที่ดินวัด เนื้อที่ ๔ ไร่ ๒ งาน ๔๑ ตารางวา

โรงเรียนมัธยมศึกษา เนื้อที่ ๔ ไร่ ๒ งาน ๔๑ ตารางวา (ปัจจุบันกำลังอยู่ในช่วงการก่อสร้าง)

ศาลาอเนกประสงค์ สำหรับกิจกรรมทั่วไป สำหรับประชาชน ๕ หลัง

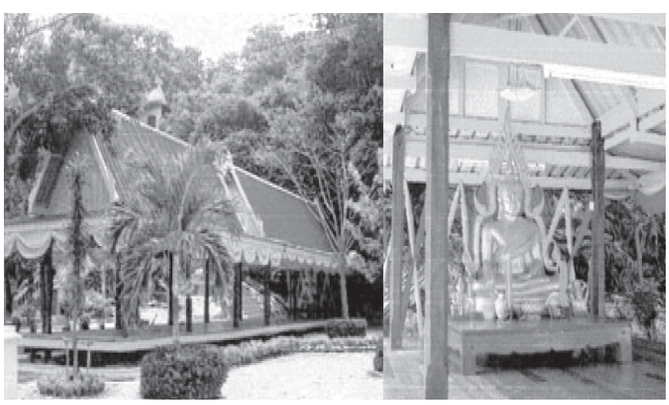

ศาลาพักร้อน เชิงเขา ๒ หลัง

กุฏิศาลาทรงไทย ๒ ชั้น ๑ หลัง มี ๕ ห้อง

การศึกษาได้มีการเปิดสอน

๑. โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกธรรม เปิดสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐

๒. ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ เปิดสอน เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

๓. เป็นสำนักปฏิบัติธรรมเจริญพระกรรมฐาน ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๓๘

ปัจจุบันกำลังดำเนินการก่อสร้างสำนักวิปัสสนากรรมฐานหลังใหม่

วัดเขาดิน สร้างบนภูเขา มีต้นไม้เป็นจำนวนมาก มีถ้ำ หิน มีมณฑปเก่า อนุสรณ์สถานที่พักทัพสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช มหาวีรบุรุษของชาติไทยเพื่อเตือนใจให้ประชาชนไทยระลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณที่ทรงเพียรพยายามปราบปรามอริราชศัตรูกอบกู้เอกราชของชาติไทย ให้กลับคืนดำรงอิสรภาพสืบมาถึงทุกวันนี้

พระราชประวัติสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราช พระราชสมภพเมื่อวันที่ ๑๗ เมษายน พ.ศ. ๒๒๗๗ ปราบดาภิเษกเป็นพระมหากษัตริย์ เมื่อวันที่ ๒๘ ธันวาคม พ.ศ. ๒๓๑๑ ทรงสถาปนากรุงธนบุรีเป็นราชธานี ทรงสวรรคต เมื่อ พ.ศ. ๒๓๒๕ สิริพระชนมายุ ๔๘ พรรษา ทรงครองราชย์เป็นเวลา ๑๕ ปี ทรงเป็นกษัตริย์ที่ทรงพระปรีชาสามารถกอบกู้เอกราชอิสรภาพมาตราบเท่าทุกวันนี้

ท่านผู้ว่า เกษม จาติกวณิช ผู้ว่าการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทยท่านแรก พร้อมด้วย คุณหญิงรัชนี จาติกวณิช ให้เกียรติเป็นประธานประกอบพิธีเปิดอนุสรณ์สถาน เมื่อวันศุกร์ที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๕๐

ศาลเจ้าแม่สร้อยดอกหมาก เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ประจำวัดเขาดิน หาประวัติผู้สร้างมิได้แต่เก่าแก่มากมีอยู่ก่อนที่จะมีชาวบ้านมาอยู่อาศัย นายจัด ฤทธิ์มงคล และชาวบ้านได้ปฏิสังขรณ์

เนื่องจากวัดตั้งอยู่บนภูเขาเล็กๆ แห่งเดียวในอำเภอบางปะกง ล้อมรอบไปด้วยทุ่งนา ป่าจาก ป่าชายเลน เดิมชื่อวัดปัถวีปัพตาราม แต่ชาวบ้านนิยมเรียกกันว่า วัดเขาดิน จึงได้ชื่อ วัดเขาดิน ในปัจจุบัน *(ที่มา : http://www.khaodinsao.go.th/default.php?bmodules=html&html=general2)*

ประวัติความเป็นมาวัดอุสภาราม (บางวัว) ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาว่า เดิมทีนั้นเป็นสำนักสงฆ์ ตั้งอยู่ที่นาตาถ้วย สร้อยสุวรรณ์ ห่างจากวัดในปัจจุบันประมาณ ๑ กิโลเมตร ต่อมาได้ย้ายมาตั้งใกล้วัดปัจจุบันนี้ ประมาณ ๒๐ เส้นเศษ ในครั้งต่อ ๆ มาบริเวณนั้น เรียกว่า สวนตาลี แต่บางคนก็เรียกว่า สระตาลี เนื่องจากว่าเป็นสวนและมีสระน้ำใหญ่อยู่ด้วย ปัจจุบันนี้ขึ้นกับหมู่ ๘ ตำบลบางวัว และเป็นเขตติดต่อระหว่างที่นายหร่าย นางเขียน ชีกล่ำ ที่นางสังข์ นางทิ้ง น้อยจินดา ที่นายเงิน นางสังข์วาลย์ อู่เจริญ

เมื่อครั้งยังเป็นสำนักสงฆ์ทั้งสองที่นั้นจะมีระยะเวลายาวนานสักแค่ไหนก็ไม่มีหลักฐานชัดเจน พอรู้กันบ้างก็เฉพาะตรงที่ที่สวนตาลี และก็รู้เพียงว่าเคยมีผู้ค้นพบกระดูกคนและถ้วยชามดินเผา ซึ่งฝังลึกประมาณเมตรเศษ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่ไม่มีใครสนใจเก็บเอาไว้ คะเนว่าครั้งที่ยังเป็นสำนักสงฆ์อยู่ตั้งแต่เดิมมาจนถึงปัจจุบันนั้น คงมีอายุไม่ต่ำกว่า ๓๐๐ - ๔๐๐ ปีแน่ เพราะอายุของวัดในปัจจุบันที่ทราบจากการประกาศตั้งวัดมาก็ ๒๒๓ ปีแล้ว และต่อมาก็ได้ย้ายจากสวนตาลีมาตั้งอยู่ในที่ปัจจุบันนี้ สาเหตุที่ย้ายมาและเป็นวัดที่มั่นคงเจริญรุ่งเรืองเรื่อยมานั้น มีเรื่องเล่าว่าสมัยนั้นมีข้าราชการคนหนึ่ง ซึ่งเป็นคนพื้นบ้าน มีหน้าที่เก็บภาษีอากรเข้ารัฐ วันหนึ่งได้เดินทางไปเก็บภาษีที่จังหวัดนครนายก ก็ได้พบพระพุทธรูปที่สวยงามถูกใจองค์หนึ่ง จึงสอบถามชาวบ้านผู้เป็นเจ้าของดูก็ทราบว่าได้มาจากหนองน้ำใกล้ ๆ บ้าน ไม่ทราบว่าข้าราชการผู้นั้นได้มาจากเจ้าของผู้นั้นด้วยวิธีใด ได้อัญเชิญขึ้นประดิษฐานบนเลื่อนไม้ ใช้ควายลากมาตั้งใจว่าจะนำไปบางสมัคร พอถึงหนองน้ำเขตตำบลบางวัว ซึ่งชาวบ้านเรียกว่าหนองสรวง เลื่อนไม้ที่ควายลากเกิดหัก แต่ยังพอใช้ได้ ส่วนควายที่ลากเลื่อนกลับไม่ยอมลากต่อ ไม่ว่าจะทำอย่างไรคงหยุดเฉยอยู่เช่นนั้น ข้าราชการผู้นั้นจึงเปลี่ยนใจ พูดว่าจะนำมาบางวัว ควายก็ลากเลื่อนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมาโดยดี โดยไม่ต้องจูงหรือบังคับแต่อย่างใดเลย พอมาถึงที่ตั้งวัดปัจจุบันควายก็หยุดตรงที่อุโบสถไม่เดินต่อไป ซึ่งในสมัยนั้นบริเวณวัดเป็นป่ารก และเป็นเกาะอยู่ ขณะนั้นมีคนจีนผู้หนึ่งเกิดศรัทธาเลื่อมใสมากจึงชวนชาวบ้านช่วยกันถากถางบริเวณนั้นและสร้างเป็นที่ประดิษฐานขึ้นแล้วอัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นมาประดิษฐานไว้สำหรับให้ชาวบ้านกราบไหว้บูชากัน แต่ไม่สู้แข็งแรงนัก ข้างฝากั้นด้วยหญ้าคา หลังคาก็มุงด้วยหญ้าคาเช่นกัน อยู่ต่อมาไม่นานชาวบ้านได้เผาหญ้าในที่ของตนเองใกล้ ๆ บริเวณที่ประดิษฐานพระพุทธรูปและปล่อยทิ้งไว้ ไฟเกิดลามไหม้ไปทั่ว แต่เกิดอัศจรรย์ไฟไม่ไหม้บริเวณป่าที่ประดิษฐานพระพุทธรูป คงไหม้อยู่รอบ ๆ เท่านั้น ชาวบ้านเห็นเช่นนั้น ก็คิดกันว่าต้องเป็นความศักดิ์สิทธิ์ของพระพุทธรูปนั้นแน่นอน จึงเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น จากนั้นได้ช่วยกันสร้างที่ประดิษฐานของท่านเสียใหม่โดยมีคนจีนผู้นั้นเป็นหัวหน้า ช่วยกันสร้างให้ใหญ่โต และแข็งแรงกว่าเก่า และยังช่วยกันสร้างเป็นห้องที่พักหลังเล็ก ๆ ไว้ เพื่อให้คนมาสักการบูชา พระจะได้แวะเข้าพักอาศัย ในขณะที่ชาวบ้านมีศรัทธาเลื่อมใสพระพุทธรูปองค์นี้ และพากันสักการบูชากันมิได้ขาดนั้น บรรดาพระภิกษุสามเณรที่จำพรรษาอยู่สำนักสงฆ์ตรงสวนตาลีเกิดอยู่ไม่เป็นสุข ป่วยไข้บ้าง ที่ไม่ป่วยก็ร้อนรนอยู่สำนักไม่ติด มีอันเป็นไปต่าง ๆ ไม่มีความสุขสบายอย่างแต่ก่อน จึงย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่ที่ชาวบ้านสร้างไว้สำหรับพักในบริเวณที่ประดิษฐานพระพุทธรูปกันทีละรูปสองรูป โดยไม่มีใครไม่นิมนต์จนกระทั่งทิ้งสำนักสงฆ์นั้นเป็นสำนักร้างไป และในเวลาต่อมาชาวบ้านก็ช่วยกันสร้างสิ่งต่าง ๆ จนเป็นรูปวัดและเจริญรุ่งเรืองตลอดจนถึงปัจจุบันนี้

ประกาศตั้งวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๔ ขอพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๓๐๖ ผูกพัทธสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๓ ปัจจุบันวัดตั้งอยู่ในเขตหมู่ที่ ๖ ห่างจากถนนบางนา - ตราดประมาณ ๔๐๐ เมตร หลักกิโลเมตรที่ ๔๐ ถึง ๔๑ ลักษณะเป็นรูปเกาะชายธงมีคลองล้อมรอบ มีเนื้อที่ ๑๙ ไร่ ๒ งาน ในสมัยนั้นสิ่งก่อสร้างภายในวัดยังไม่มีอะไรมากนัก มาเจริญรุ่งเรืองขึ้นในสมัยพระครูพิบูลย์คณารักษ์ (หลวงพ่อดิ่ง) มากมาย คือบรรดาศิษย์และประชาชนที่นับถือช่วยกันบริจาคทรัพย์สิ่งของในการสร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ ภายในวัด เช่น อุโบสถหลังเก่าเกิดทรุดโทรมลง หลวงพ่อดิ่งพูดว่าจะบูรณะหรือสร้างใหม่ ท่านเจ้าคุณพระเทพวิมล วัดทองนพคุณ กทม. ซึ่งเป็นลูกศิษย์องค์แรกของหลวงพ่อก็ช่วยรับเป็นภาระหาจตุปัจจัยและสิ่งของต่าง ๆ มาช่วยกันสร้างจนเสร็จ ทีแรกท่านตั้งใจว่าจะสร้างที่ใหม่โดยเกณฑ์คนเอาปูนขาวถมที่ตรงหน้ามณฑปไว้เป็นโคกสูงแต่ปรากฏว่าขออนุญาตไม่ได้ ตรงนั้นเลยเรียกว่า โคกปูน และต้องสร้างที่เดิมโดยถอนลูกนิมิตขึ้นฝั่งใหม่ อุโบสถหลังใหม่นี้ได้เริ่มถมที่และก่อสร้างในราวปี พ.ศ. ๒๔๖๗ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ พร้อมทั้งยกช่อฟ้าทำการฝังลูกนิมิตในปี พ.ศ. ๒๔๖๙ ฉลองพระอุโบสถในปี พ.ศ. ๒๔๗๒ เรื่องการฝังลูกนิมิตพระอุโบสถหลังใหม่นี้บางท่านก็ว่าไม่ได้ถอนขึ้น เพียงสร้างอุโบสถขึ้นใหม่เท่านั้น บางท่านก็บอกว่าถอนขึ้นแล้วฝังใหม่ คงขัดแย้งกันอยู่ฝ่ายละมาก ๆ เท่าที่สืบทราบแน่ชัดและพอมีหลักฐานยืนยันอยู่นั้น ก่อนที่จะก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่นั้นได้ทำพิธีถอนและดูลูกนิมิตรอบ ๆ อุโบสถ ทุก ๆ ลูกยังอยู่ในสภาพที่ดีก็ปล่อยไว้คงเดิม ไม่ได้เปลี่ยนใหม่ และให้ประชาชนปิดทองและทำพิธีฝังกันใหม่ ช่างที่รับงานก่อสร้างอุโบสถหลังใหม่นี้ ชื่อว่า นายบู๊ ภรรยาชื่อ นางเชย จำนามสกุลไม่ได้ บ้านอยู่หน้าวัดอนงคาราม กทม. ท่านเจ้าคุณวิมลเป็นผู้ติดต่อเข้ามาก่อสร้าง สิ้นค่าก่อสร้างไปประมาณสี่หมื่นบาทเศษ ๆ ส่วนพระประธาน

ในอุโบสถนั้น องค์เก่าทราบว่าเป็นปูนไม่ทราบว่าไปอยู่ที่วัดใด จะเป็นเพราะให้แก่วัดอื่นไปเพราะมีใหม่หรือเพราะเหตุใดก็ไม่มีใครทราบเลย

สำหรับพระประธานองค์ปัจจุบัน รวมทั้งพระโมคคัลลานะและพระสารีบุตรนั้น คุณนายล้อม เหมชาติ อยู่ กทม. ได้เป็นผู้สร้างและอัญเชิญมาถวายในปี พ.ศ. ๒๔๖๘ ซึ่งปีนั้นคุณนายล้อมเป็นเจ้าภาพนำกฐินมาทอด ส่วนมณฑปสำหรับประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลองนั้น ได้เริ่มถมที่ก่อสร้างปี พ.ศ. ๒๔๘๐ แล้วเสร็จเรียบร้อยในปี พ.ศ. ๒๔๘๓ ตอนนั้นยังไม่มีมณฑป จึงนำมาประดิษฐานไว้ในอุโบสถก่อน ศาลาการเปรียญหลังใหญ่ก่อสร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๕ แต่เป็นที่น่าเสียดายที่หลวงพ่อดิ่งได้มรณภาพเสียก่อน ขณะที่ก่อสร้างถึงตอนเทเสาและคาน หลังจากนั้นพระครูธรรมกิจจานุรักษ์ (หลวงพ่อซื้อ ช.ไมตรีจิตต์) ได้ดำเนินการต่อจนแล้วเสร็จเรียบร้อย โดยมีท่านเจ้าคุณเทพวิมล (หลวงพ่อชุ่ม) เป็นที่ปรึกษาและเป็นกำลังหนุน และสร้างตึกสงฆ์ ชื่อ “ตึกพิบูลย์คณารักษ์” สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๙๔ สิ้นค่าก่อสร้างไป ๘๔,๒๗๔.๕๑ บาท สร้างหอสวดมนต์เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๒ นอกจากนั้นก็เป็นตึกสงฆ์บ้าง กุฏิทรงไทยบ้าง มีอยู่หลายอย่างเรียกกันว่าเจริญรุ่งเรืองขึ้นมากทีเดียว

ต่อมาพระครูธรรมกิจจานุรักษ์ ได้มาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ก็ได้ซ่อมแซมสิ่งที่ทรุดโทรมจนอยู่ในสภาพสมบูรณ์ทุกอย่าง และได้สร้างเมรุขึ้นอีกหลัง ครั้นต่อมาพระครูวรธรรมคุณ (สนิท ปริชา) เป็นเจ้าอาวาสก็ได้ดูแลซ่อมแซมสิ่งที่ทรุดโทรมลงไป และได้เป็นประธานดำเนินการก่อสร้างสิ่งที่สำคัญต่างๆ เช่น ศาลาบำเพ็ญกุศลทั้งสองข้างเมรุ ศาลาลอย กุฏิสงฆ์ พื้นนอกชานวัดเป็นคอนกรีต และพระวิหารที่ประดิษฐานรูปเหมือนหลวงพ่อทุกองค์ ที่เสร็จเรียบร้อยไปแล้ว ท่านได้มรณภาพในปี พ.ศ. ๒๕๒๙ ต่อมาพระครูมงคลโสภิต (พจน์ โอภาโส) ดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ท่านได้เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างถาวรวัตถุทุกอย่างในวัด เช่น สร้างกำแพงแก้ว ซ่อมพระอุโบสถครั้งใหญ่ ปูหินอ่อนรอบพระอุโบสถ ฝาผนังถือปูนติดหินอ่อนพระอุโบสถ สร้างกุฏิทรงปั้นหยา สร้างศาลาบำเพ็ญกุศล ซ่อมมณฑป สร้างศาลาเทพกรรมกร ศาลาเณรหนู สร้างเขื่อนรอบวัด ตั้งมูลนิธิพิบูลย์คณารักษ์ ซ่อมศาลาหน้าอุโบสถ สร้างป้ายชื่อโรงเรียน อื่นๆ ฯลฯ ท่านพระครูมงคลโสภิต (พจน์ โอภาโส) ได้มรณภาพเมื่อวันที่ ๕ มกราคม พ.ศ. ๒๕๔๒ ต่อมาพระครูลั่นทม ติสาโร ได้เป็นเจ้าอาวาสอยู่ประมาณ ๑ เดือนกว่า ได้ลาสิกขา ท่านพระอธิการโสภณ สุทฺธสีโล ได้รับตำแหน่งเจ้าอาวาสแทนท่านได้บูรณซ่อมแซมกุฏิโรงเรียนปริยัติธรรม (เชยประสาทวิทย์) กุฏิไมตรีจิตต์ กุฏิพิบูลย์คณารักษ์ กุฏิเจ้าคุณสร้างถวายหลวงพ่อ ซ่อมแซมพระวิหาร ทาสีกำแพงแก้วอุโบสถ ทาสีศาลาเทพกรรมกร ซ่อมแซมจิตรกรรมฝาผนังและซ่อมแซมปิดทองพระประธานในอุโบสถ ในแต่ละปีจะมีพระภิกษุและสามเณรที่อยู่จำพรรษาปีละมากๆ บางปีกุฏิแทบไม่พออาศัยกัน เจ้าอาวาสที่ปกครองสงฆ์ของวัด ตั้งแต่เริ่มแรกนั้นไม่มีใครทราบ เท่าที่สอบถามมาและพบบันทึกของหลวงซื้อก็พอทราบ ดังนี้

๑. พระอธิการปั้น จักษุ (ตา) ของท่านเสียทั้งสองข้าง (คาดว่าเสียตอนชราภาพแบบตาบอดตาใส) เวลาท่านจะฉันอาหารท่านจะปั้นไว้เป็นก้อนๆ พอฉันหมดก็อิ่ม และฉันน้ำตาม ๑ กะโหลกมะพร้าว (สมัยนั้นใช้กะโหลกมะพร้าวขัดถูจนเปลี่ยนเป็นมัน ใช้สำหรับตักน้ำดื่ม) ท่านฉันอาหารวันละมื้อและฉันน้ำวันละมื้อ ฉันน้ำวันละ ๑ กะโหลกมะพร้าวเท่านั้น ต่อมาภายหลังท่านชราภาพมากจึงลาสิกขา เพราะท่านลำบากต่อการปฏิบัติพระธรรมวินัย

๒. พระอธิการกลิ่น ปกครองอยู่จนมรณภาพ (พระอธิการกลิ่นนี้ หลวงพ่อซื้อท่านจำได้ดี)

๓. พระอธิการหริ่ม ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา

๔. พระอธิการปลอด ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา

๕. พระอธิการป้อม ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา

๖. พระอธิการชิด ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา

๗. พระอธิการเปีย ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา

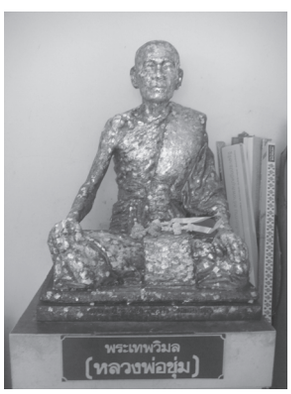

๘. พระครูพิบูลย์คณารักษ์ (หลวงพ่อดิ่ง) ปกครองตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๔๓ - ๒๔๙๕ จนมรณภาพ

๙. พระครูธรรมกิจจานุรักษ์ (หลวงพ่อซื้อ) ปกครองตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๔๙๖ - ๒๕๑๓ จนมรณภาพ

๑๐. พระครูวรธรรมคุณ (สนิท ปรีชา) ปกครองตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๒๔ - ๒๕๒๙ จนมรณภาพ

๑๑. พระครูมงคลโสภิต (พจน์ โอภาโส) ปกครองตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๓๐ - ๒๕๔๒ จนมรณภาพ

๑๒. พระครูลั่นทม ติสาโร ปกครองอยู่ชั่วระยะหนึ่งก็ลาสิกขา (ประมาณ ๑ เดือนเศษ)

๑๓. พระอธิการโสภณ สุทฺธสีโล ปกครองตั้งแต่ ปี พ.ศ. ๒๕๔๒ - จนถึงปัจจุบัน

(ที่มา : ประวัติวัดอุสภาราม (บางวัว)

ประวัติพระครูมงคลโสภิต (พจน์ โอภาโส)

ชาติภูมิ พระครูมงคลโสภิต นามเดิมชื่อ พจน์ นามสกุล ทิพย์อุทัย เกิดวัน ๗ ๓/๙ ปีมะเมีย วันที่ ๑๐ สิงหาคม ๒๔๖๑ บิดาชื่อ นายเพชร มารดาชื่อ นางเอี้ยง ทิพย์อุทัย บ้านเลขที่ ๘ หมู่ ๘ ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา อุปสมบทเมื่อวัน ๑๕/๖๕ ขาล วันที่ ๑๕ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๑ ณ วัดอุสภาราม (บางวัว) ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา พระครูพิบูลย์คณารักษ์ เป็นพระอุปัชฌาย์ พระครูสุวรรณศิริคุณ เป็นพระกรรมวาจาจารย์ พระปลัดลมัย เป็นพระอนุสาวนาจารย์

วิทยฐานะ พ.ศ. ๒๔๖๙ สำเร็จชั้นประถมปีที่ ๑ โรงเรียนประชาบาลวัดบางวัว ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา การศึกษาพิเศษ ช่างปูน ช่างไม้

การปกครอง พ.ศ. ๒๕๓๑ เป็นเจ้าอาวาส มีภิกษุ ๖๘ รูป สามเณร ๕ รูป มีการทำอุโบสถกรรม (สวดปาติโมกข์) ทุกครึ่งเดือน ตลอดปีมีภิกษุสวดได้ ๑ รูป ทำวัตรเช้า ทำวัตรเย็น ตลอดปี มีระเบียบการปกครองวัดตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคมโดยเคร่งครัด

งานสาธารณูปการ

พ.ศ. ๒๕๒๙ เป็นผู้อำนวยการก่อสร้างถาวรวัตถุทุกอย่างในวัด สร้างกำแพงแก้ว คอนกรีตเสริมเหล็ก ซุ้มประตู ๓ ซุ้ม พื้นปูหินอ่อนรอบอุโบสถ สร้างซุ้มเสมาทั้ง ๓ ซุ้ม สิ้นเงินในการก่อสร้าง ๗๓๐,๐๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๐ ซ่อมอุโบสถ ช่อฟ้า ใบระกา ลงรักปิดทอง ปิดกระจก เปลี่ยนช่อฟ้า ใบระกา หางหงส์ บางตัว ฝาผนังถือปูนติดหินอ่อน เสาวิหาร ๘ ต้น หน้าต่าง ประตู ปิดกระจก ปิดทองลายรดน้ำ ด้านในเขียนลายจิตรกรรมฝาผนัง เรื่องพุทธประวัติ ซุ้มหน้าต่าง ซุ้มประตู บัวหัวเสา คันทวย ลงรักปิดทอง ปิดกระจก หน้าบันสองหน้า ลงรักปิดทอง ปิดกระจก สิ้นเงินในการซ่อม ๗,๕๐๓,๑๔๑.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๓ สร้างสะพานคอนกรีตเสริมเหล็กตามแบบกรมโยธาธิการ กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ข้ามคลองเขตวัด รถวิ่งผ่านได้ สิ้นเงินในการก่อสร้าง ๘๑๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๕ สร้างเขื่อนรอบวัดยาว ๑๓ เส้น เทคอนกรีตเสริมเหล็ก สิ้นเงินในการก่อสร้างเขื่อน ๕๐๐,๐๐๐ บาท สร้างกุฏิ ๒ ชั้นครึ่ง ๒ หลัง กว้างหลังละ ๖ เมตร ยาว ๑๐ เมตร ครึ่งตึกครึ่งไม้ สิ้นค่าก่อสร้าง ๑,๐๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

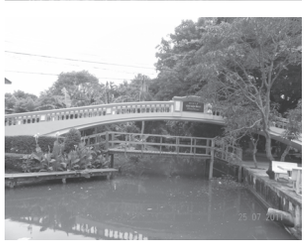

พ.ศ. ๒๕๓๖ สร้างห้องน้ำ ๑๐ ห้อง เป็นเงินทั้งสิ้น ๖๐,๐๐๐ บาท สร้างซุ้มประตูเข้าวัดหน้าถนนบางนา - ตราด สิ้นเงินทั้งสิ้น ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๗ สร้างกุฏิทรงปั้นหยา ๓ ห้อง ๒ ชั้นครึ่ง สิ้นค่าก่อสร้าง ๑,๕๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท สร้างถังน้ำฝน ๒ ถัง กว้างถังละ ๓.๕๐ เมตร ยาว ๖.๕๐ เมตร สิ้นค่าก่อสร้าง ๖๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๘ สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลศพยาว ๒๐ เมตร กว้าง ๑๐ เมตร สิ้นค่าก่อสร้าง ๑,๘๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท ห้องครัว ห้องน้ำ ๘๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๓๙ ซ่อมมณฑปประดิษฐานรอยพระพุทธบาทจำลอง ศาลาลอย ๒ หลัง บันไดขึ้น ๒ ข้าง สิ้นค่าซ่อมเป็นเงิน ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

พ.ศ. ๒๕๔๐ สร้างศาลาบำเพ็ญกุศลศพต่อ ๔ ห้อง กว้าง ๖.๒๐ เมตร ยาว ๘ เมตร เป็นเงิน ๖๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท สร้างกุฏิทรงไทย ๒ ชั้นแฝด ครึ่งตึกครึ่งไม้ ๓ ห้อง ชั้นล่างปูหินอ่อน ห้องน้ำ ๒ ห้อง สิ้นค่าก่อสร้าง ๑,๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

สร้างศาลาท่าน้ำหน้าวัด ๑ หลัง กว้าง ๓.๕๐ เมตร ยาว ๔ เมตร มุงกระเบื้องเคลือบ มีช่อฟ้า ใบระกา รวมเป็นเงิน ๑๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท

เทพื้นคอนกรีตเสริมเหล็กลานวัด สิ้นเงินทั้งสิ้น ๗๕๐,๐๐๐.๐๐ บาท

ตั้งมูลนิธิพิบูลย์คณารักษ์ มีวัตถุประสงค์เพื่อบำรุงการศึกษาและวัดอุสภาราม (บางวัว) โดยใช้ดอกผลของเงินทุน จำนวน ๓,๖๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท *(ที่มา : ที่ระลึกงานพระราชทานเพลิงศพ พระครู มงคลโสภิต (พจน์ โอภาโส) ณ เมรุวัดอุสภาราม (บางวัว)*

ประวัติความเป็นมาพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ “หลวงพ่อน้อย”

ประวัติพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ “หลวงพ่อน้อย” วัดอุสภาราม (บางวัว) ตำบลบางวัว อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

จากคำบอกเล่าของคนผู้เฒ่าผู้แก่เล่าสืบต่อกันมาประมาณ ๓ ชั่วอายุคน เรื่องมีอยู่ว่าในสมัยนั้นมีข้าราชการผู้หนึ่งคาดว่าเป็นคนพื้นบ้านนี้เอง มีหน้าที่เก็บภาษีอากร วันหนึ่งได้เดินทางไปเก็บภาษีอากรที่จังหวัดนครนายกก็ได้พบพระพุทธรูปที่สวยงามถูกใจเข้าองค์หนึ่ง จึงสอบถามผู้เป็นเจ้าของนั้นดู ก็ทราบว่าได้มาจากหนองน้ำใกล้ๆ บ้าน แต่ไม่ทราบแน่ว่าข้าราชการผู้นั้นได้พระพุทธรูปมาจากเจ้าของเดิมด้วยวิธีใด แล้วก็อัญเชิญประดิษฐานบนเลื่อนไม้ใช้ควายลากมา ตั้งใจจะนำไปประดิษฐานไว้ที่วัดบางสมัคร พอถึงหนองน้ำเขตตำบลบางวัวซึ่งชาวบ้านเรียกว่า หนองสวง เลื่อนไม้ที่ควายลากมาเกิดหัก แต่ยังพอใช้การได้ ส่วนควายที่ลากมากลับไม่ยอมลากต่อไป ไม่ว่าจะทำอย่างไรควายก็ยังหยุดเฉยอยู่เช่นนั้น ข้าราชการผู้นั้นจึงพูดว่าจะนำพระพุทธรูปมาไว้ที่วัดบางวัว ควายก็ลากเลื่อนที่ประดิษฐานพระพุทธรูปมาโดยดี โดยที่ไม่ต้องจูงหรือบังคับแต่อย่างใดเลย พอนำมาถึงที่ตั้งวัดในปัจจุบันควายก็หยุดโดยไม่ยอมเดินต่อไป ขณะนั้นมีคนจีนผู้หนึ่งเกิดศรัทธาเลื่อมใสมาก จึงได้ชักชวนชาวบ้านมาช่วยกันถากถางบริเวณนั้นสร้างเป็นที่ประดิษฐานขึ้นพร้อมกับอัญเชิญพระพุทธรูปนั้นประดิษฐานไว้เป็นที่สักการบูชา จนกระทั่งถึงทุกวันนี้

ตามที่เจ้าหน้าที่ของกรมศิลปากรได้มาตรวจดูแล้วบอกว่า เป็นพระพุทธรูปปางสะดุ้งมาร เนื้อทองสำริด สร้างในสมัยอยุธยา อายุประมาณ ๔๐๐-๕๐๐ ปี หน้าตักกว้าง ๑๔ นิ้ว สูง ๒๔ นิ้ว

ส่วนที่เรียกว่า “หลวงพ่อน้อย” นี้ สอบถามชาวบ้านดูแล้วไม่มีใครทราบและผู้ที่เล่าต่อๆ มาก็ไม่ได้พูดถึง หรืออาจจะเรียกกันมาตั้งแต่สมัยที่อยู่กับเจ้าของเดิมที่นครนายกก็ได้

สำหรับเรื่องอภินิหาร ความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อน้อยนี้ จะเห็นได้จากประวัติที่ได้เล่ามา ต่อมามีเรื่องราวที่เกี่ยวกับความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อน้อยอีกมากมายหลายเรื่องหลายครั้งด้วยกัน แต่เท่าที่จำได้ครั้งที่สำคัญจากผู้เล่าต่อๆ มาว่า เมื่อวันที่ ๑๖ ธันวาคม ๒๔๘๑ เป็นวันทำบุญอายุและฉลองสมณศักดิ์ พระครูพิบูลคณารักษ์ (หลวงพ่อดิ่ง) วันนั้นได้อัญเชิญหลวงพ่อน้อยจากอุโบสถขึ้นมาประดิษฐานบนศาลาการเปรียญหลังเก่า เพื่อให้เป็นสิริมงคลในงานพิธี ซึ่งนับว่าเป็นครั้งแรกที่อัญเชิญหลวงพ่อน้อยออกมาให้ประชาชนสักการบูชาและปิดทองกัน พร้อมกันนั้นก็ได้ตั้งขันน้ำมนต์เบื้องหน้าหลวงพ่อน้อยด้วย เพื่อขอน้ำมนต์ไว้ดื่มกินและประพรมเพื่อเป็นสิริมงคล และในวันนั้นก็มีหมองูมาเล่นกลที่วัด เมื่อเลิกเล่นแล้วเวลาจะกลับ พวกหมองูได้จับเอางูเห่าตัวใหญ่ในวัดไปตัวหนึ่งเพื่อจะนำไปด้วย ขณะนั้นคนที่มาในงานได้ขึ้นไปบนศาลาการเปรียญเพื่อที่จะขอดื่มน้ำมนต์ของหลวงพ่อน้อย และเมื่อมองไปในขันน้ำมนต์ ปรากฏว่ามีดอกเทียนมีลักษณะเป็นรูปงูและคล้ายกับมีดอกจันด้วย ยิ่งพิจารณาก็ยิ่งคล้ายกับงูเห่าเป็นที่สุด เมื่อประชาชนได้ทราบข่าวต่างแตกตื่นมาดูกันเป็นการใหญ่ พวกคนที่มาดูก็นึกได้ว่าเห็นหมองูที่มาเล่นกลจับเอางูเห่าตัวใหญ่ในวัดไปจึงเอะใจและชวนพวกรีบไปช่วยกันพูดกับหมองูเพื่อจะของูเห่าคืน หมองูก็ยอมคืนให้

เรื่องนี้ก็พอพิสูจน์ให้เห็นแล้วว่าหลวงพ่อน้อยท่านมีความศักดิ์สิทธิ์เพียงไร เมื่อข่าวนี้แพร่ออกไป ทำให้กลุ่มคนร้ายพยายามมาขโมยหลวงพ่อน้อยไปจากวัด แต่ทุกครั้งก็ไม่สามารถขโมยเอาหลวงพ่อน้อยไปได้ เพราะต้องมีอันเป็นไปเสียทุกครั้ง *(ที่มา : ประวัติวัดอุสภาราม (บางวัว))*

ประวัติความเป็นมาหลวงพ่อโต

หลวงพ่อโตพระคู่ตำบลบางผึ้ง ได้ประดิษฐานอยู่ ณ วัดบางผึ้ง ตำบลบางผึ้ง อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา ซึ่งอยู่หลังโรงไฟฟ้าบางปะกง ซึ่งมีประวัติมายาวนานกว่า ๒๐๐ ปี มีคำกล่าวขานกันมาอย่างยาวนานว่า หลวงพ่อโตได้ลอยน้ำมา ที่คนรุ่นหลังเราทราบเรื่องนี้ได้เพราะบรรพบุรุษได้เล่าต่อ ๆ กันมาว่ามีชาวบ้านได้พบเห็นพระพุทธรูปลอยน้ำมาจึงได้พร้อมใจกันเอาเชือกผูกและฉุดพระพุทธรูปเพื่อนำพระพุทธรูปขึ้นมา แต่ไม่เป็นผลสำเร็จเพราะเชือกเกิดขาดเสียก่อน ด้วยเหตุนี้จึงมีเณรองค์หนึ่งมาเป็นผู้นำทำพิธีบวงสรวงเพื่ออัญเชิญพระพุทธรูปขึ้นจากน้ำ พระพุทธรูปขึ้นจากน้ำได้โดยใช้สายสิญจน์เพียงเส้นเดียว และเมื่อก่อนชาวบ้านหรือลูกของชาวบ้านเกิดเจ็บป่วยรักษาไม่หาย ก็มักจะมาบนบานและฝากตัวให้เป็นลูกของหลวงพ่อโต อาการเจ็บป่วยก็หาย จึงเป็นที่เคารพนับถือของประชาชนในตำบลบางผึ้งมาโดยตลอด *(ที่มา : http://www.bangphung.go.th/buddha.html)*

๔. ศิลปะพื้นบ้านและการละเล่นพื้นเมือง

ประวัติความเป็นมามวยป่าจาก

เป็นการละเล่นของชาวบ้านบางปะกง นิยมเล่นในช่วงสงกรานต์ โดยกำหนดเวทีมวยจากใบจาก ซึ่งเป็นป่าชายเลนที่มีจำนวนมาก คู่ชกถูกปิดตา อาศัยเสียงที่เดินบนพื้นจากเป็นทิศทางในการชก ใช้กะลาที่มีรู ที่เรียกว่ากะลาตาเดียว บรรจุน้ำเต็มน้ำหมดกะลาก็หมดเวลาชก

ประวัติความเป็นมามวยทะเล

เป็นการละเล่นของชาวบางปะกง เป็นการชกมวยบนคานไม้ สูงจากผิวน้ำ ๑-๒ เมตร โดยชกกันด้วยมือเท่านั้น ส่วนเท้าใช้ควบคุมร่างกายไม่ให้ตกหล่น หากใครโดนชกหล่นจากคานตกน้ำถือเป็นแพ้

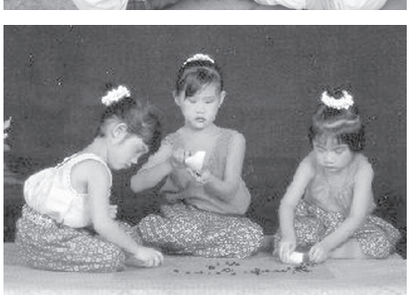

ประวัติความเป็นมาการละเล่นของเด็กบางปะกงในอดีต

การเล่นของเด็กบางปะกงในอดีตเป็นการละเล่นที่สืบทอดกันมานาน มีหลายประเภท การละเล่นที่ใช้อุปกรณ์ประกอบ ได้แก่ ว่าว หมากเก็บ อีตัก สีซอ สะบ้า เดินกะลา ลูกข่าง ตะกร้อ และกระโดดยาง เป็นต้น การเล่นที่ไม่ใช้อุปกรณ์ เช่น โปลิศจับขโมย โป้งแปะ ซ่อนแอบ เสือข้ามห้วย การละเล่นที่ใช้เพลงประกอบ เช่น จ้ำจี้ ประเภทการละเล่นในร่มมีการเล่นสีซอ การละเล่นของเด็กบางปะกงในอดีตคล้ายคลึงกับการละเล่นของเด็กภาคกลางทั่วไป การละเล่นบางอย่างมีลักษณะเฉพาะที่มีความแตกต่างจากที่อื่น และกำลังสูญหายไปจากบางปะกง เช่น สะบ้า การละเล่นบางประเภทเด็ก ๆ ยังคงสืบทอดมาถึงปัจจุบันนี้ที่เด็ก ๆ ยังเล่นกันในโรงเรียนที่สนามเด็กเล่น

การเล่นที่ใช้อุปกรณ์ส่วนใหญ่เป็นเศษวัสดุเป็นของใกล้ตัวที่หาได้ในหมู่บ้าน คุณตาชู ทำกิน อายุ ๗๙ ปี เล่าว่า คนในสมัยก่อนเก่งมากเลย หาอุปกรณ์ ต้องคิดต้องทำ เช่น การเล่นเดินกะลา เอากะลามะพร้าว ๒ อันมาเจาะรูข้างบน หาเชือกมาร้อยรูที่ข้างบนกะลาทั้ง ๒ ข้าง ให้ยาวพอดีกับตัวผู้เล่น คุณยายละม้าย กลั่นดาวลอย วัย ๘๖ ปี เล่าว่า อุปกรณ์ที่ใช้หามาจากของใกล้ตัว อย่างก้อนหิน เอามาเล่นหมากเก็บได้แล้ว มีกะลาใบนึงเอามาเล่นหม้อข้าวหม้อแกงได้แล้ว ไม่ต้องหาซื้อให้ยุ่งยาก

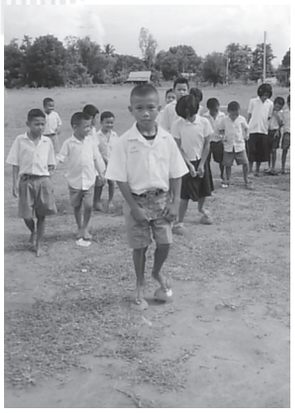

ของเล่นบางอย่างต้องนำอุปกรณ์มาประดิษฐ์ ใช้สติปัญญา ความคิดสร้างสรรค์ และความอดทน เช่น การทำว่าว ลุงลัก จันทร์สำราญ เล่าว่า มีไม้ไผ่อันหนึ่ง กระดาษ ผ้าที่ไม่ได้ใช้แล้ว เชือก และมีดอีก ๑ ด้าม ก็ทำว่าวได้แล้ว แต่วิธีทำนั้นไม่ใช่ง่าย ๆ เลย ต้องเหลาไม้ไผ่ให้บางพอที่จะโค้งได้ ต้องวัดโน่นวัดนี้อีก กว่าจะได้ว่าวแต่ละอัน ยังไม่พอแค่นั้น ต้องลองเล่นดูก่อนด้วยว่าขึ้นไหม ต้องแก้ตรงส่วนไหนอีกหรือเปล่า ถ้ายังไม่ดีก็ต้องแก้ทำใหม่จนกว่ามันจะดีนั่นแหละ กว่าจะทำว่าวเสร็จก็เกือบวันแหละ เลยอดเล่นกันพอดี

เด็กสมัยก่อนรู้จักนำสิ่งต่าง ๆ รอบตัวมาประดิษฐ์และพัฒนาเป็นของเล่นชนิดต่าง ๆ แต่ปัจจุบันนี้คงไม่มีให้เห็นแล้ว การใช้วัสดุท้องถิ่นมาประดิษฐ์เป็นของเล่นด้วยตนเอง เกิดประโยชน์หลายประการ เกิดความคิดสร้างสรรค์ เกิดการเรียนรู้หลักการทางวิทยาศาสตร์ มีศิลปะ มีจินตนาการ ประหยัด และมีความภาคภูมิใจในตนเอง

การเล่นของเล่นเด็กผู้หญิงและเด็กผู้ชายมีความแตกต่างกันบ้าง บางประเภทก็เล่นด้วยกันได้ ส่วนใหญ่เด็กผู้ชายมักจะมีการเล่นที่รุนแรงและใช้พลกำลัง ส่วนเด็กผู้หญิงมักจะเล่นเลียนแบบบทบาทของเพศหญิง คุณยายยอด เล่าว่า ในตอนที่ยายยังเป็นเด็กนั้น เด็กผู้ชายชอบเล่นตำรวจจับผู้ร้าย ซ่อนแอบ ว่าว ส่วนเด็กผู้หญิงจะชอบเล่นหม้อข้าวหม้อแกง หมากเก็บ จ้ำจี้ พวกของเล่นที่ไม่รุนแรงอะไรประมาณนี้

การเล่นของเด็กปัจจุบันมีความแตกต่างจากอดีตมาก ในปัจจุบันมีของเล่น เครื่องเล่นสนามและมีสนามเด็กเล่น มีของเล่นขายหลากหลายชนิด เด็กไม่ต้องทำเอง นอกจากนี้ยังมีเครื่องเล่นที่ใช้เทคโนโลยีที่ทันสมัย เช่น เกมคอมพิวเตอร์ การเล่นบางประเภทสูญหายไป มีการเล่นประเภทอื่นมาแทน คุณตาชู ทำกิน อายุ ๗๙ ปี เห็นว่า คงเป็นเพราะสมัยนี้มีอะไรใหม่ ๆ เข้ามาในชีวิตของเรา จึงทำให้การละเล่นเหล่านี้หายไป แต่ก่อนนี้เล่นอะไรนี่มันไม่มีเสียเงินเสียทอง ไม่ต้องหาที่ไหนไกล ๆ และคุณยายละม้าย กลั่นดาวลอย วัย ๖๘ ปี กล่าวว่า เดี๋ยวนี้การละเล่นในสมัยก่อนไม่รู้มันไปไหนหมด ไม่เห็นเด็กสมัยนี้มันเล่นกันเลย เล่นอะไรก็ไม่รู้ ไม่เห็นมีประโยชน์เลย อย่างเกมคอมพิวเตอร์ รถบังคับ พวกโทรศัพท์มือถือคุยกันอยู่ได้ เหมือนคนไม่เคยคุยกัน *(ที่มา : เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓)*

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น
อำเภอบ้านโพธิ์

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา
อำเภอบ้านโพธิ์

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง ประเพณีแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำของอำเภอบ้านโพธิ์

หลวงพ่อพุทธโสธร หรือที่ชาวบ้านเรียกชื่อสั้นๆ ว่า “หลวงพ่อโสธร” เป็นพระคู่บ้านคู่เมืองของฉะเชิงเทรามาช้านาน ประดิษฐานที่อยู่วัดโสธรวราราม วรวิหาร อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา ในสมัยดั้งเดิม เรียกว่า “วัดหงส์” จะเป็นปีใดไม่มีหลักฐานปรากฏ ท่านผู้รู้สันนิษฐานว่า หลวงพ่อโสธรน่าจะประดิษฐานที่วัดหงส์ ประมาณ พ.ศ. ๒๓๑๓ ตรงกับสมัยต้นกรุงธนบุรี หากนับถึงปัจจุบัน พ.ศ. ๒๕๔๗ จะมีอายุ ๒๓๔ ปี

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จทอดพระเนตรวัดโสธร เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ได้ทรงมีพระราชหัตถเลขา ถึงพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้งดำรงพระอิสริยยศเป็นสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร เกี่ยวกับหลวงพ่อพุทธโสธรตอนหนึ่งว่า “พระพุทธรูปว่าด้วยศิลาแลงทั้งนั้น องค์สำคัญว่าเป็นหมอดี นั้นคือองค์อยู่กลาง ดูรูปตักและเอวงาม เป็นทำนองเดียวกันกับพระพุทธเทวปฏิมากร แต่ตอนบนกลายไปเป็นด้วยฝีมือผู้ที่ไปปั้น ว่าลอยน้ำมาก็เป็นความจริงเพราะเป็นพระศิลาแลง คงจะไม่ได้ทำในที่นี้ ความนิยมนับถือในความเจ็บไข้อยู่ข้างมาก มีคนไปมาเสมอมิได้ขาด จนถึงร้านธูปเทียนประจำอยู่ได้ ทั้งที่สะพานและประตูกำแพงแก้ว ๒๐ คน ถามดูว่าขายได้ในวันละกี่ตำลึง มีทอดติ้ว พวกจีนเข้ารักษา”

จากพระราชหัตถเลขาเบื้องต้น แสดงให้เห็นว่า หลวงพ่อโสธรเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ มีอิทธิปาฏิหาริย์ มากมาย ดลบันดาลให้ผู้คนหายป่วยหายไข้ คลายความทุกข์เข็ญต่างๆ นานา ทำนายโชคชะตาวาสนาได้ทั้งอดีต ปัจจุบัน และอนาคต มีประชาชนศรัทธาเคารพนับถือมากมานานแล้ว

ด้วยอานุภาพแห่งความศักดิ์สิทธิ์และอิทธิปาฏิหาริย์ เป็นที่ประจักษ์แก่บุคคลผู้เคารพนับถือโดยทั่วไป ชาวฉะเชิงเทราจึงพร้อมใจกันจัดให้มีงานนมัสการหลวงพ่อโสธรเป็นประจำทุกปี ปีละ ๓ ครั้ง ได้แก่ งานเทศกาลกลางเดือน ๕ งานเทศกาลกลางเดือน ๑๒ และงานเทศกาลตรุษจีน

งานเทศกาลกลางเดือน ๑๒ แรกเริ่มเดิมทีจัดงานเพียง ๓ วัน ได้แก่ วันขึ้น ๑๔ - ๑๕ ค่ำ และวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เป็นการแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางบก วันขึ้น ๑๕ ค่ำ เป็นวันแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำ และวันแรม ๑ ค่ำ มีการเวียนเทียน และสรงน้ำพระ ต่อมาปี พ.ศ. ๒๔๙๔ ได้เพิ่มการจัดงานขึ้นอีก ๒ วัน ได้แก่ วันขึ้น ๑๒ - ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ รวมการจัดงานทั้งหมด ๕ วัน และถือเป็นประเพณีปฏิบัติสืบต่อกันมาจนถึงปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาของการแห่หลวงพ่อพุทธโสธร อำเภอบ้านโพธิ์

ประเพณีแห่หลวงพ่อพุทธโสธร เริ่มมีขึ้นเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ผู้เริ่ม คือ นายทรัพย์ หัวหน้าคณะละครคลองโสธร ซึ่งมีมูลเหตุมาจากในปี พ.ศ. ๒๔๓๓ ได้เกิดโรคฝีดาษระบาด คณะละครของนายทรัพย์ เป็นโรคฝีดาษจนต้องหยุดแสดงละครอาชีพ นายทรัพย์จึงได้บนบานหลวงพ่อพุทธโสธร ถ้ารักษาหายจะจัดการฉลองสมโภชหลวงพ่อทางเรือให้เป็นที่สนุกสนาน คณะละครที่เป็นฝีดาษรวมทั้งชาวบ้านได้หายขาดจากโรคฝีดาษอย่างน่าอัศจรรย์ นายทรัพย์และชาวโสธรจึงได้จัดการแห่สมโภชทั้งกลางวันและกลางคืน จนเป็นประเพณีสืบต่อกันมา

เดิมทีเดียวไม่มีการแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางเรือลงมาถึงบ้านโรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ และอำเภอบ้านโพธิ์เช่นปัจจุบัน แต่มีครั้งหนึ่ง นายทรัพย์ หรือ “โต้ผทรัพย์” ตามที่ชาวบ้านเรียกได้นำละครมาแสดงถึงโรงบ่อนท้ายตลาดโรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ อำเภอบ้านโพธิ์ แล้วก็เกิดเรื่องราวขึ้น ขณะที่โต้โผทรัพย์กำลังแสดงละครอยู่ ผู้มีอิทธิพลในขณะนั้น และพรรคพวก ได้ใช้กำลังลักพาตัวลูกสาวโต้โผทรัพย์ไปทั้งเครื่องละคร โต้โผทรัพย์ไม่เห็นหนทางอื่นใดที่จะช่วยลูกสาวได้ นอกจากหันหน้าพึ่งบารมีหลวงพ่อพุทธโสธร โดยบนบานว่า ถ้าได้ลูกสาวกลับคืนมาจะแห่หลวงพ่อพุทธโสธรมาสมโภชที่โรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ ด้วยความศักดิ์สิทธิ์ และบารมีของ

หลวงพ่อพุทธโสธร โต้โผทรัพย์จึงได้ลูกสาวกลับคืนมาภายใน ๓ วัน นับแต่นั้นมาจึงได้มีการแห่หลวงพ่อทางเรือมาถึงโรงสีล่าง แล้วแห่ต่อไปจนถึงอำเภอบ้านโพธิ์ เพื่อให้ประชาชนได้สักการบูชาและเป็นประเพณีสืบมาจนกระทั่งทุกวันนี้

เรื่อง ประเพณีต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำ

ชาวอำเภอบ้านโพธิ์ที่อาศัยอยู่ริมแม่น้ำบางปะกง และตำบลใกล้เคียงจะถือเป็นประเพณี วันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี พาครอบครัวและบุตรหลานมาต้อนรับหลวงพ่อโสธร จุดธูปเทียนพร้อมดอกไม้กราบนมัสการและปิดทอง หลวงพ่อพุทธโสธรจำลอง บนเรือลำใหญ่ที่ประดิษฐานองค์หลวงพ่อไว้ ซึ่งลอยลำอยู่ริมตลิ่งฝั่งลำน้ำบางปะกง มีวิวทิวทัศน์สดชื่น สวยงาม ร่มเย็น ทั้งยังมีเรือยนต์ลากจูงและเรือประกอบขบวนแห่ประดับตกแต่งธงทิวอย่างสวยงามเป็นการทำบุญฉลองศรัทธาของชาวบ้านโพธิ์รูปแบบหนึ่งที่หาดูได้ยาก การจัดเตรียมการต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรแต่ละแห่งอาจมีกิจกรรมความเชื่อถือศรัทธาคล้าย ๆ กัน แต่ก็มีบางอย่างที่แตกต่างกันอยู่บ้าง

การต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรของชุมชนตลาดบางกรูด

ชุมชนแห่งนี้เป็นสถานที่แห่งแรกของอำเภอบ้านโพธิ์ที่ต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธร คณะกรรมการของชุมชนจะจัดเตรียมปะรำพิธีไว้บริเวณท่าน้ำของวัดประศาสน์โสภณ (บางกรูด) ตั้งแต่วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ ก่อนวันงาน ๑ วัน กลางคืนมีลิเกแสดงให้ประชาชนดู และวันรุ่งขึ้นก็มีการแสดงลิเกอีกครึ่งวัน เป็นการแสดงถวายการต้อนรับหลวงพ่อพุทธโสธร นอกจากนั้นมีการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนตำบลใกล้เคียงได้มาร่วมทำบุญนมัสการหลวงพ่อด้วย วันรุ่งขึ้นเวลาเช้าประมาณ ๐๘.๐๐ น. ขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำ ซึ่งเริ่มแห่มาจากวัดโสธรวราราม วรวิหาร อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จนมาถึงท่าน้ำวัดบางกรูด ประชาชนทั้งชาวตลาดบางกรูดและตำบลใกล้เคียงที่มารอต้อนรับหลวงพ่อจะค่อย ๆ ทยอยลงเรือ จุดธูปเทียนพร้อมดอกไม้ กราบนมัสการบูชา พร้อมทั้งปิดทองหลวงพ่อพุทธโสธรจนทั่วทุกคน ใช้เวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง เป็นเสร็จพิธี ขบวนเรือและคณะเจ้าหน้าที่ร่วมกันแห่หลวงพ่อพุทธโสธรต่อไปยังท่าน้ำวัดผาณิตาราม ตำบลบางกรูด และตลาดโรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ ต่อไป

ตลาดแห่งนี้เป็นตลาดเก่าแก่ ในอดีตมีความเจริญรุ่งเรืองมาก เป็นชุมชนใหญ่ มีผู้คนอยู่หนาแน่น มีโรงสีไฟ ชื่อว่า “โรงสีพระยาสมุทร” เป็นโรงสีแห่งแรกของจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นต้นเหตุที่มีการอัญเชิญขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำในพื้นที่อำเภอบ้านโพธิ์ เดี๋ยวนี้โรงสีและตลาดเลิกกิจการไปหมดแล้ว ผู้คนอพยพไปทำมาหากินที่อื่นเกือบหมด คงเหลือตลาดเก่าตั้งอยู่ริมน้ำ มีคนอาศัยอยู่น้อยครอบครัว พอให้เห็นเป็นร่องรอย ณ จุดนี้มีคณะกรรมการเป็นผู้รับผิดชอบ จัดการต้อนรับประจำปี โดยมีกำนันเป็นหัวหน้า ทุกปีจะมีการเตรียมการต้อนรับเป็นอย่างดี จัดสถานที่ ติดตั้งเต็นท์ โต๊ะ เก้าอี้ หาเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงานทั้งหมด จัดหาอาหารกลางวันให้ประชาชนรับประทานฟรีทุกคนมีการทำบุญถวายภัตตาหารเพลแด่พระสงฆ์ให้ประชาชนที่มาต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทุกคนได้ร่วมทำบุญพร้อมกันในโอกาสนี้ด้วย ในงานมีมหรสพ ลิเก แสดงเวลากลางคืน ๑ คืน และกลางวันอีกครึ่งวัน และยังมีหุ่นกระบอกแสดงต้อนรับหลวงพ่ออีกด้วย เป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมไว้ให้บุตรหลานได้ชมอย่างเหนียวแน่น ถึงแม้สังคมจะเปลี่ยนแปลงไปมากเพียงใด แต่ศรัทธาความเคารพนับถือหลวงพ่อพุทธโสธรในดวงใจของประชาชนทั้งรุ่นเก่าและรุ่นใหม่ไม่เสื่อมคลาย

ณ บริเวณนี้เป็นบริเวณปากคลองประเวศบุรีรมย์ มีประชาชนอาศัยอยู่สองฝั่งคลอง ด้านหนึ่งเป็นบ้านปากคลองท่าถั่ว ตำบลสนามจันทร์ อีกด้านหนึ่งเป็นบ้านท่าถั่ว ตำบลบางกรูด แต่ก่อนเป็นชุมชนหนาแน่น มีเรือบรรทุกสินค้า และเรือยนต์โดยสารเดินทางผ่านไปมาระหว่างฉะเชิงเทรา - กรุงเทพมหานคร มีตลาด มีโรงสีตั้งอยู่ ๒ โรง มีวัดและโรงเรียนตั้งอยู่บริเวณเดียวกัน ประชาชนทั้งสองฝั่งคลองเรียกตนเองว่า “ชาวประตูน้ำท่าถั่ว” เพราะอยู่ใกล้ประตูระบายน้ำ ได้ร่วมกันจัดงานแห่หลวงพ่อพุทธโสธร เรียกงานนี้ว่า “งานประเพณีต้อนรับ

ขบวนแห่ทางน้ำหลวงพ่อพุทธโสธรประตูน้ำท่าถั่ว” จัดมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๘๘ นับถึงปัจจุบัน เป็นเวลา ๕๙ ปี เริ่มแรกมีนางสูอิน แซ่ตั้น เป็นหัวเรี่ยวหัวแรง อาจารย์สุพจน์ สุกปลั่ง เป็นเลขานุการในการจัดงาน ชาวประตูน้ำท่าถั่วประสบปัญหาความเดือดร้อนมีเด็กตกน้ำตายทุกปี ต้องการอาราธนาหลวงพ่อพุทธโสธรได้แผ่เมตตาบารมีช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ปรากฏว่าตั้งแต่จัดงานพิธีต้อนรับหลวงพ่อพุทธโสธรให้ประชาชนร่วมกันทำบุญปิดทองหลวงพ่อพุทธโสธรแล้วปัญหาเด็กตกน้ำตายก็ไม่มีอีกเลย ด้วยความเคารพศรัทธาในอานุภาพแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อพุทธโสธร ชาวประตูน้ำท่าถั่วได้ร่วมมือกันจัดงานอย่างเข้มแข็ง ปัจจุบันมีอาจารย์สุพจน์ สุกปลั่ง อดีตหัวหน้าการประถมศึกษาอำเภอ เป็นหัวหน้า มีคณะกรรมการจัดงานประมาณ ๑๐๐ คน ทุก ปีจะร่วมกันบริจาคเงินเป็นค่าใช้จ่ายในการจัดงาน มีเหลือก็สะสมไว้เป็นทุนสำหรับจัดงานในปีต่อไป

กำหนดจัดงานประเพณีประจำปี ๒ วัน วันขึ้น ๑๓ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นวันสุกดิบ จัดเตรียมสถานที่ติดตั้งเต็นท์เป็นกองอำนวยการ ประดับธงทิวตามบริเวณงาน และอาคารบ้านเรือน กลางคืนมีมหรสพฉลอง ได้แก่ ลิเก ภาพยนตร์ ดนตรี และมีการรับประทานอาหารเย็นร่วมกัน สำหรับลิเกคุณบุญทอง เตียรประเสริฐ เป็นผู้สนับสนุนให้ทุกปี ส่วนภาพยนตร์คุณปริญญา วัฒนดิลกวิทย์ เป็นผู้อุปถัมภ์ให้ทุกปีตลอดชีวิต ทั้งนี้เนื่องจากประสบอุบัติเหตุถูกกระแสไฟฟ้าช็อตจนเป็นลม แต่นึกถึงหลวงพ่อพุทธโสธรจึงหลุดออกมาจากสายไฟทำให้รอดชีวิต เสมือนตายแล้วเกิดใหม่ เพราะอานุภาพความศักดิ์สิทธิ์ของหลวงพ่อพุทธโสธรเป็นแน่แท้ ในวันที่ ๒ ของงานตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เป็นวันต้อนรับขบวนแห่ทางน้ำของหลวงพ่อพุทธโสธร ชาวประตูน้ำท่าถั่วจะร่วมกันทำบุญ ถวายภัตตาหารพระ ณ ที่ทำการฝ่ายส่งน้ำ และบำรุงรักษาที่ ๓ ซึ่งตั้งอยู่ข้างประตูระบายน้ำท่าถั่ว ถือเป็นการทำบุญประจำปี ครั้นถึงเวลาประมาณ ๑๓.๐๐ น. ประธานกรรมการจัดงานจะเตรียมพานดอกไม้ ธูป เทียน และเงินทำบุญลงเรือลำน้อยไปอัญเชิญหลวงพ่อพุทธโสธรที่ตลาดโรงสีล่าง ตำบลท่าพลับ เป็นการเริ่มต้นพิธีต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำของชาวประตูน้ำท่าถั่ว ขบวนแห่องค์หลวงพ่อจะแล่นมาตามลำน้ำบางปะกง แล่นตัดสายน้ำข้ามฝั่งคลองบริเวณโรงสีปากคลองท่าถั่ว ใช้เวลาประมาณ ๑ ชั่วโมง ในการจุดธูปเทียน กราบนมัสการ และปิดทององค์หลวงพ่อพุทธโสธรของชาวประตูน้ำท่าถั่ว และรวมพลังจิตใจส่งหลวงพ่อพุทธโสธรเดินทางต่อไป เป็นอันเสร็จสิ้นพิธีการต้อนรับขบวนแห่ทางน้ำหลวงพ่อพุทธโสธรของชาวประตูน้ำท่าถั่วประจำปี

การต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำของชาวตำบลบ้านโพธิ์

เริ่มต้นดำเนินการครั้งแรก เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๙ สมัยนายลัทธิ สัตยะวงศ์ ดำรงตำแหน่งนายอำเภอบ้านโพธิ์ ครั้งนั้นขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรมาประดิษฐานค้างคืน ๑ คืน ทางอำเภอและคณะกรรมการตลาดสนามจันทร์ ร่วมกันจัดงาน โดยอัญเชิญองค์หลวงพ่อพุทธโสธรขึ้นจากเรือและประดิษฐานองค์หลวงพ่อโสธรบนบก ณ บริเวณหน้าที่ว่าการอำเภอบ้านโพธิ์ให้ประชาชนได้สักการะพร้อมทั้งมีลิเกแสดงถวายการต้อนรับหลวงพ่อด้วย ปีต่อมาได้มีการเปลี่ยนแปลง ไม่มีงานกลางคืน มีการต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำเฉพาะเวลากลางวัน และถือปฏิบัติต่อกันเรื่อยมา ปัจจุบันอำเภอและเทศบาลตำบลบ้านโพธิ์เป็นผู้จัดเตรียมการต้อนรับ มีการติดตั้งเต็นท์อำนวยการ ประดับธงทิวบริเวณท่าน้ำหน้าอำเภอบ้านโพธิ์ ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนทราบกำหนดการ และจัดเจ้าหน้าที่ดูแลอำนวยความสะดวก ในการขึ้นลงเรือขบวนแห่องค์หลวงพ่อ ป้องกันมิให้ผู้เฒ่าผู้แก่และเด็กพลัดตกลงน้ำ เรือขบวนแห่องค์หลวงพ่อจะมาถึงหน้าที่ว่าการอำเภอในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ เวลาประมาณ ๑๕.๐๐ น. นายอำเภอจะทำหน้าที่เป็นตัวแทนประชาชนชาวบ้านโพธิ์จุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยที่โต๊ะหมู่บูชาที่จัดเตรียมไว้บนบกในเต็นท์พิธี และลงเรือกราบสักการะ และปิดทององค์หลวงพ่อพุทธโสธรจำลองในเรือเป็นคนแรก หลังจากนั้นข้าราชการ พ่อค้า ประชาชน และผู้มาร่วมงาน ก็จะค่อยๆ ทยอยลงเรือเพื่อกราบสักการะ ปิดทอง พร้อมทั้งทำบุญ และรับการประพรมน้ำพระพุทธมนต์ เพื่อความเป็นสิริมงคลจนทั่วทุกคน เรือขบวนแห่องค์หลวงพ่อพุทธโสธรจะลอยลำอยู่ที่ท่าน้ำอำเภอบ้านโพธิ์ประมาณ ๒ ชั่วโมง ในงานนี้จะมีการจุดประทัด ประมาณ ๑,๐๐๐ นัด เพื่อต้อนรับองค์หลวงพ่อ เมื่อขบวนแห่เข้ามาใกล้ท่าเทียบเรือ และต้อนรับเสร็จพิธี บางปีอาจมีประชาชนนำพลุ ตะไล จุดถวายต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำด้วย

การต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางน้ำของสนามกอล์ฟบางปะกงริเวอร์ไซด์ คันทรีคลับ

ตั้งอยู่หมู่ที่ ๒ ตำบลแสนภูดาษ อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา คุณโอฬาร อัศวฤทธิกุล เป็นประธานกรรมการบริหารบริษัท ได้จัดพิธีต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำ เป็นเวลากว่า ๑๐ ปี และเป็นผู้อุปถัมภ์ยานพาหนะทางน้ำในขบวนแห่หลวงพ่อ เช่น โป๊ะประดิษฐานองค์หลวงพ่อพุทธโสธร เรือยนต์ลากจูง เรือใหญ่ ๒ ชั้น สำหรับให้วงมโหรีบรรเลงตามขบวนแห่ พร้อมเจ้าหน้าที่ปฏิบัติงานในเรือและจัดเตรียมอาหารมื้อเย็นต้อนรับเจ้าหน้าที่ในขบวนแห่ทุกคน ทำเป็นประจำทุกปีตลอดมา

ที่สนามกอล์ฟแห่งนี้ มีเจ้าหน้าที่ คนงานและผู้มีเกียรติมาร่วมงานแต่ละปีประมาณ ๕๐๐ - ๑,๐๐๐ คน ทางสนามกอล์ฟได้จัดเตรียมสถานที่บริเวณท่าน้ำริมฝั่งแม่น้ำบางปะกง ประดับธงทิวสวยงาม จัดตั้งโต๊ะหมู่บูชา พร้อมผลไม้ มีการประชาสัมพันธ์เชิญชวนให้ประชาชนร่วมงานต้อนรับหลวงพ่ออย่างกว้างขวาง ทั่วถึง เมื่อขบวนเรือแห่องค์หลวงพ่อพุทธโสธรเทียบท่าน้ำ จะมีการจุดประทัดต้อนรับ แล้วประธานกรรมการบริษัทจุดธูปเทียนบูชาพระรัตนตรัยที่โต๊ะหมู่บูชา ซึ่งจัดไว้ในปะรำพิธีบนบก พร้อมทั้งถวายผลไม้เป็นการสักการะ หลังจากนั้นจะเชิญชวนให้ประชาชนและผู้มีเกียรติร่วมพิธีสักการะ และปิดทององค์หลวงพ่อพุทธโสธรในเรือ ในระหว่างนี้เจ้าหน้าที่ขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางเรือทุกคนจะถือโอกาสพักผ่อนรับประทานอาหารเย็น เรือขบวนแห่หลวงพ่อพุทธโสธรจะอยู่ณ ท่าน้ำแห่งนี้ เป็นเวลาประมาณ ๒ ชั่วโมง จึงเดินทางกลับวัดโสธรวราราม วรวิหาร เป็นการเสร็จสิ้นการแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำตามลำน้ำบางปะกงของอำเภอบ้านโพธิ์

เรื่อง ประเพณีการต้อนรับขบวนแห่หลวงพ่อโสธรทางเรือของชาวราษฎร์ศรัทธาธรรม ตำบลคลองขุด

นายมนตรี สุขประเสริฐ อดีตครูใหญ่โรงเรียนวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม เล่าให้ฟังว่า ผู้เฒ่า ผู้แก่ที่มีอายุ ๑๐๐ ปีเศษ ได้เล่าว่าตั้งแต่เกิดมาก็มีประเพณีแห่หลวงพ่อพุทธโสธร (จำลอง) มาก่อนแล้ว องค์หลวงพ่อพุทธโสธรจำลอง เป็นรูปเขียนติดกับไม้ฝา ๑ แผ่น กว้างประมาณ ๒๒ นิ้ว สูงประมาณ ๔๒ นิ้ว ปิดทองไว้ ชาวบ้านจะจัดพิธีแห่กันทุกๆ ปี ในวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ โดยมีคณะกรรมการเป็นผู้ดำเนินการ ในสมัยก่อนมีการจัดแห่ทางเรือ คณะกรรมการจะตกแต่งเรือที่ใช้ในการแห่หลวงพ่อด้วยเรือขนาดใหญ่แล้วใช้เรือพายที่มีทั้งเล็กและใหญ่เป็นเรือลากจูงไปทอดผ้าป่าตามวัดต่างๆ ที่คณะกรรมการตกลงกัน มักจะเป็นวันที่อยู่ใกล้เคียง ได้แก่ วัดดอนทราย วัดทด บางไผ่ วัดหัวสวน วัดสนามช้าง วัดเสม็ดเหนือ วัดเสม็ดใต้ วัดดอนศาลเจ้า วัดลาดบัว วัดประชาบำรุงกิจ วัดพนมพนาวาส โดยหมุนเวียนกันไปในแต่ละปี เมื่อจัดการทอดผ้าป่าและเลี้ยงอาหารเสร็จแล้วเรือพายก็พากันลากจูงเรือองค์หลวงพ่อโสธรจำลองกลับมาทอดผ้าป่าที่วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม เสร็จแล้วมีการแข่งเรือพายที่มาในงาน มีคณะกรรมการวัดเป็นผู้ดำเนินการ โดยปักธงไว้กลางคลองเป็นเส้นชัย อีกด้านหนึ่งเป็นเส้นเริ่มต้น สำหรับปล่อยเรือแข่งขันครั้งละ ๒ ลำ ระยะทางห่างกันมากพอสมควร เมื่อคณะกรรมการปล่อยเรือแข่งออกจากเส้นเริ่มต้นแล้วลูกเรือของแต่ละลำจะช่วยกันจ้ำสุดแรงหวังที่จะชนะ พอเรือเข้าใกล้ธงคนอยู่หัวเรือจะกระโดดแย่งธง เรือลำใดได้ธงเป็นฝ่ายชนะ นำธงไปให้คณะกรรมการจะได้รับรางวัลครั้งละ ๒ สตางค์ แข่งขันกันอย่างสนุกสนานจนเกือบมืดค่ำทุกปี ในปัจจุบันลำคลองตื้นเขิน เปลี่ยนมาแห่หลวงพ่อพุทธโสธรจำลองทางบก โดยวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๑๒ คณะกรรมการวัดทำพิธีสวดมนต์ พอเสร็จพิธีสงฆ์ ทางคณะกรรมการวัดจะทำฉลากเพื่อให้ประธานในพิธีจับเบอร์เลือกวัดต่างๆ เมื่อจับได้วัดใดแล้ว พอถึงวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๒ คณะกรรมการจะช่วยกันตกแต่งรถให้สวยงาม เพื่อประดิษฐานหลวงพ่อพุทธโสธรจำลองที่เป็นแผ่นไม้ แล้วร่วมกันแห่ไปทอดผ้าป่าตามวัดต่างๆ ที่คณะกรรมการจับฉลากได้ว่าหลวงพ่อจะไปทอดผ้าป่าที่วัดใด สมัยก่อนมีลิเกแสดงฉลองในตอนกลางคืน ปัจจุบันมีวงดนตรีเฉลิมฉลองแทน ปฏิบัติเป็นประเพณีสืบต่อกันมา และจะต้องดำเนินการต่อไปเป็นประจำทุกปี *(ที่มา : อำเภอบ้านโพธิ์. (๒๕๔๗). ๑๐๐ ปี อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา)*

งานแห่หลวงพ่อพุทธโสธรทางน้ำของอำเภอบ้านโพธิ์ ที่ล่องเรือแห่ไปตามลำน้ำบางปะกง และการแห่หลวงพ่อพุทธโสธรจำลองที่ประดิษฐานบนแผ่นไม้ของชาวบ้านราษฎร์ศรัทธาธรรม ตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ ได้ปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลากว่า ๑๐๐ ปี ด้วยความเคารพศรัทธาและยึดมั่นในองค์หลวงพ่อพุทธโสธรอย่างมั่นคงไม่เสื่อมคลาย จนเป็นประเพณีที่สำคัญยิ่งของท้องถิ่น นำไปสู่การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบในการประกอบอาชีพ และการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข สร้างความมั่นคงให้แก่ครอบครัวและชุมชน เป็นการเสริมสร้างการพัฒนาชาติให้เจริญก้าวหน้าอย่างถาวรตลอดไป

เรื่อง งานประจำปีวัดผาณิตาราม

งานประจำปีวัดผาณิตาราม ได้เริ่มตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็นต้นมาจนถึงปัจจุบันนี้ รวมเวลาทั้งสิ้น ๖๓ ปี ติดต่อกันตลอดมาทุกปี โดยคุณน้ากิจจา วัฒนสินธุ์ ได้จัดงานยกช่อฟ้าศาลาการเปรียญขึ้นเมื่อวันวิสาขบูชา (วันเพ็ญเดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๙๒) นับเป็นครั้งแรก ต่อมาคุณน้าวีระ วัฒนสินธุ์ กล่าวว่าการจัดงานวัดเป็นสิ่งที่ดี ทำให้ได้เงินมาบูรณะวัดวาอาราม จึงได้รับเป็นประธานจัดงานในครั้งต่อมา นับเป็นครั้งที่ ๒ เมื่อวันมาฆบูชา (วันเพ็ญเดือน ๓ พ.ศ. ๒๔๙๓) ได้เงินมาสร้างถังน้ำฝนคอนกรีต ๒ ถัง เป็นรูปกลมตั้งอยู่ที่หัวและท้ายศาลาทั้ง ๒ ข้าง (สมเจตน์ วัฒนสินธุ์ : ๒๕๔๗. ๑๐๐ ปี วัดผาณิตาราม)

ต่อมาคุณน้าสง่า วัฒนสินธุ์ บุคคลผู้เห็นการณ์ไกล ท่านผู้นี้แหละ บุคคลที่พวกเราคณะกรรมการจัดงานประจำปีวัดผาณิตารามจะลืมเสียมิได้ ท่านผู้นี้เป็นผู้วางรากฐานและนโยบายต่าง ๆ ของการจัดงานประจำปีวัดผาณิตารามได้ดำรงอยู่มาชั่วทุกวันนี้

คุณน้าสง่า วัฒนสินธุ์ วางหลักของงานปีเป็นหลักใหญ่ไว้ ๒ ประการ

๑. งานประจำปี ต้องทำเป็นประจำ คือกลางเดือน ๓ ตรงกับวันขึ้น ๑๔ ค่ำ และ ๑๕ ค่ำ จะเลื่อนไม่ได้

๒. งานประจำปีของเราต้องเปลี่ยนบุคคลที่เป็นประธานทุกปีไม่ยอมให้ซ้ำเก่า ใครเคยเป็นแล้วจะต้องไม่เป็นอีก

ตามหลักการข้อที่ ๑ เพื่อให้ประชาชนทราบแน่ชัดว่า ถึงกลางเดือน ๓ ละก็ต้องมาเที่ยวงานวัดผาฯ แม้ว่าบางปีวันมาฆบูชาเลื่อนไปเป็นกลางเดือน ๔ เราก็ไม่เลื่อนตาม คงถือเอากลางเดือน ๓ ตลอดไป เป็นความสะดวกในการโฆษณาอีกโสตหนึ่งด้วย และเป็นที่รู้แน่นอนว่ากลางเดือน ๓ ต้องมีงานประจำปีของวัดผาณิตาราม วัดใดจะจัดงานก่อนหลังหรือพร้อมกันเราไม่คำนึงถึง เมื่อถึงกลางเดือน ๓ วัดผาฯ ของเราจะต้องจัดงาน จะเล็กจะใหญ่อย่างไรก็ต้องจัดตามวันเวลาดังกล่าว เพราะสะดวกต่อการเที่ยวงาน เนื่องจากเป็นฤดูแล้งและเดือนหงาย การเดินทางในชนบทสะดวกมาก

ตามหลักการข้อที่ ๒ เพื่อก่อให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันต่อ ๆ ไป เพื่อความสามัคคีของชาววัดผาณิตารามเป็นสำคัญ เมื่อคุณน้าสง่า วางหลักเกณฑ์ไว้เรียบร้อย ก็ได้ขอร้องพวกหลาน ๆ ๕ คนด้วยกัน คือ

๑. คุณสมเกียรติ น้อยใจบุญ

๒. คุณชวน พงษ์สุวรรณ

๓. คุณชรินทร์ วัฒนสินธุ์

๔. คุณวิเชียร ผลเจริญ

๕. นายสมเจตน์ วัฒนสินธุ์ (ผู้เขียน)

โดยมีคุณน้าสง่า วัฒนสินธุ์ เป็นประธานจัดงานในปีนั้น

เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๔ พวกกรรมการที่กล่าวแล้วนั้นล้วนแต่มีอายุยังไม่เกิน ๓๐ ปีทั้งนั้น นอกจากประธานกรรมการผู้เดียว พวกเราถูกเรียกว่า “กรรมการเด็ก ๆ” ได้ทั้งกำลังใจ เป็นแรงผลักดันให้พวกเรามีมานะอุตสาหะ ทำงานวัดเป็นประจำปีติดต่อกันมาจนทุกวันนี้ ซึ่งได้มีการเปลี่ยนตัวประธานกันเรื่อยมา และเรายังมีบุคคลซึ่งจะรับหน้าที่เป็นประธานจัดงานปีได้ต่อ ๆ ไปอีกมากมาย ถ้าพวกเรายังสามัคคีกันดีอยู่ และมีการเสียสละซึ่งกันและกันอย่างนี้ตลอดไป

การเลือกประธาน

การเลือกประธานจัดงานประจำปีของวัดผาณิตารามมีวิธีการเลือกกันหลายแบบ ดังนี้

๑. โดยสมัครใจในปีแรก ๆ ไม่มีการเลือกประธาน การเป็นประธานเป็นโดยสมัครใจ เริ่มแต่คุณน้ากิจจา วัฒนสินธุ์ (พ.ศ. ๒๔๙๒) เรื่อยไปจนถึงปี พ.ศ. ๒๔๙๗

๒. เลือกโดยวิธีจับฉลากต่อหน้าพระประธานในอุโบสถ

วิธีจัดเลือกโดยเขียนชื่อบุคคลที่สมควรหลาย ๆ ชื่อใส่ลงในบาตร แล้วนิมนต์สมภารเป็นผู้หยิบชื่อจากในบาตรต่อหน้าพระประธาน ประธานที่ได้รับเลือกแบบนี้ได้แก่ คุณน้าอารมณ์ เหล่าสินชัย และคุณน้าเสถียร พุ่มตระกูล เมื่อเลือกแบบนี้ได้ ๒ ปี มีกรรมการหลายท่านว่าไม่ดี ใช้เลือกบุคคลที่เห็นว่าเหมาะสมแล้วขอร้องให้รับเป็นประธาน จึงต้องเปลี่ยนแบบอีก

๓. เลือกโดยวิธีคัดเลือกบุคคลที่เห็นสมควรแล้วขอคะแนนเสียงในที่ประชุม

การเลือกแบบที่ ๓ นี้ ดำเนินมาตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๐๐ คือ คุณน้าเคียง วัฒนสินธุ์ ติดต่อกันมาจนถึงปี พ.ศ. ๒๕๑๕ คือ คุณอุดร วัฒนสินธุ์ ต่อมาที่ประชุมเห็นว่าการเลือกที่ผ่านมาในแบบวิธีที่ ๓ ไม่ดี ไม่ศักดิ์สิทธิ์ สมควรหันกลับไปใช้แบบวิธีที่ ๒ อีก เช่นเคย คือใช้เลือกต่อหน้าพระประธานโดยวิธีให้พระเป็นผู้จับฉลากชื่อในโบสถ์ การเลือกตั้งครั้งนี้เลือกได้ คุณน้ากลี พงษ์ศิริ ซึ่งเป็นที่ถูกใจของบรรดากรรมการโดยทั่วไป แต่ทำติดต่อมาได้ไม่กี่ปี ก็มีความคิดหันกลับมาใช้วิธีที่ ๓ อีกเช่นเคย จนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ผลแห่งงานประจำปี

งานประจำปีของวัดผาฯ มีประโยชน์ต่อวัดและตำบลบางกรูดอย่างมหาศาล นอกจากได้สิ่งก่อสร้างในวัดที่เห็นอยู่ เช่น ศาลาการเปรียญ ถังน้ำ หอสวดมนต์ เมรุ และอุโบสถแล้วยังทำให้ตำบลบางกรูด มีถนนเชื่อมติดต่อกับทางหลวงสายฉะเชิงเทรา-บางปะกงได้อีก ทำให้การคมนาคมของตำบลบางกรูดสะดวกมาก การไฟฟ้าส่วนภูมิภาคสามารถส่งไฟฟ้าเข้าไปตามบ้านต่างๆ ได้เกือบทั้งตำบล ขณะนี้ชาวบางกรูดมีไฟฟ้าใช้ประมาณ ๙๐% ของประชากรในตำบล นับว่าเป็นตำบลที่ได้รับความเจริญเป็นอันมาก นอกจากนี้ชาวบางกรูดยังมีสุขศาลาประจำตำบลอีกด้วย ซึ่งมีมานานกว่า ๒๐ ปีแล้ว

ปัจจุบันเมื่อถึงวันเพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี พวกเราชาวตำบลบางกรูดหรือที่เรียกกันว่า ชาววัดผาฯ เป็นที่รู้กันว่าต้องมาร่วมมือกันจัดงานประจำปี และใครมีความสามารถทำอะไรได้ก็ช่วยกันทำอย่างนั้นเป็นประจำ ทำกันจนบางคนอายุมากทำไม่ไหวต้องขอถอนตัวไปบ้างก็มี แต่เมื่อถึงงานก็ยังพยายามมาวัดเพื่อมาชื่นชมลูกๆ หลานๆ ทำงานกัน พวกที่ยังแข็งแรงก็มาช่วยกัน โดยในตำบลใช้วิธีแจกซองทำบุญไปตามบ้าน การมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำขนมหวานของไทยเราขายในงานวัดได้เงินเข้าวัดปีละ ๓-๔ หมื่นบาท บางพวกก็ทำการตั้งบาร์ขายอาหารและไก่ย่าง บางพวกก็เป็นหัวหน้าจัดขายชอชัยพฤกษ์หารายได้เข้าวัด ใครถนัดทางไหนก็ทำทางนั้น เราจัดกันเป็นแผนกๆ มีกระทั่งแผนกการเงิน การขายทอง การจัดสถานที่ตกแต่งธงทิวและประดับไฟฟ้า ก่อสร้างโรงมหรสพ การปิดทองใส่บาตรพระประจำวัน ช่วยกันทุกวิถีทางให้งานประจำปีของเราสำเร็จไปได้ด้วยดีทุกปี และมีรายได้มากขึ้นเป็นลำดับ การร่วมกันเช่นนี้ก่อให้เกิดความสามัคคีในหมู่บ้านและตำบลเป็นอย่างดี เป็นการปฏิรูปสังคม

เรื่อง ประเพณีวันกตัญญูสายน้ำของอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

สืบเนื่องจากเมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๓๗ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาสยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จประพาสทางชลมารค เพื่อตรวจคลองแสนแสบและเยี่ยมประชาชนสองฝั่งคลองจากกรุงเทพมหานครถึงจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นระยะทางกว่า ๗๒ กิโลเมตร โดยคำกราบบังคมทูลเชิญของชมรมร่วมใจภักดิ์ รักต้นไม้ แม่น้ำ ลำคลอง และสิ่งแวดล้อม ซึ่งยังความปลาบปลื้มแก่พสกนิกรตลอดเส้นทางอย่างถ้วนหน้า และเป็นการน้อมรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ คณะรัฐมนตรีจึงมีมติเห็นชอบกำหนดให้วันที่ ๒๐ กันยายนของทุกปี เป็น "วันอนุรักษ์รักษาคูคลองแห่งชาติ" เมื่อวันที่ ๒๙ สิงหาคม ๒๕๓๘

ต่อมาคณะรัฐมนตรีได้มีมติเห็นชอบตามข้อเสนอของคณะกรรมการสิ่งแวดล้อมแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๑๘ กันยายน ๒๕๔๔ กำหนดให้วันที่ ๒๐ กันยายนของทุกปีเป็น "วันอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำคูคลองแห่งชาติ"

๒๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๕๔ นับเป็นเวลาครบ ๑๗ ปี ที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ได้เสด็จประพาสทางชลมารคจากกรุงเทพมหานครผ่านคลองแสนแสบ และคลองนครเนื่องเขต ถึงจังหวัดฉะเชิงเทรา นับเป็นพระมหากรุณาธิคุณอย่างสูงต่อชาวแปดริ้ว จากการที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ เสด็จในครั้งนั้น ก็เป็นเพราะความสามารถของปูชนียบุคคลชาวแปดริ้ว คือ ท่าน ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ เป็นหัวแรงสำคัญ ตามพระราชวินิจฉัยของสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ ที่พระราชทานลงในหนังสืออนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ได้ตอนหนึ่งว่า

"นอกจากนั้น ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ยังมีความคิดในเรื่องการพัฒนารักษาสิ่งแวดล้อมให้ดีเป็นหัวแรงในการรณรงค์ให้ช่วยรักษาคลองแสนแสบให้สะอาด ซึ่งก็ได้ผลสัมฤทธิ์ส่วนหนึ่ง"

ดังนั้น เครือข่ายรัฐชุมชนคนบ้านโพธิ์ มีโครงการจัดงาน "วันกตัญญูสายน้ำ" อำเภอบ้านโพธิ์ เนื่องในวันอนุรักษ์และพัฒนาแม่น้ำคูคลองแห่งชาติ โดยกำหนดวันที่ ๒๐ กันยายน ของทุกปี ซึ่งเริ่มตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๕๔๘ ณ ศาลาท่าน้ำวัดสนามจันทร์ อำเภอบ้านโพธิ์ โดยมีข้าราชการ เทศบาล และสภาวัฒนธรรมอำเภอบ้านโพธิ์ ร่วมจัดและได้รับการสนับสนุนโครงการโดยสำนักงาน

ทรัพยากรน้ำ ภาค ๖ (จังหวัดปราจีนบุรี) สำนักงานทรัพยากรน้ำจังหวัดฉะเชิงเทรา เครือข่ายรักษ์ลุ่มน้ำบางปะกง (ฉะเชิงเทรา) และเครือข่ายรัฐชุมชนคนแปดริ้ว

ในการจัดกิจกรรมมีดังนี้

ช่วงเช้า เป็นเวทีการเสวนา การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ช่วงเวลา ๑๐.๐๐ น. เป็นการทำบุญตักบาตร ทั้งนี้ ได้มีการจัดนิทรรศการเกี่ยวกับการอนุรักษ์แม่น้ำ รวมทั้งมีการเทจุลินทรีย์ลงสู่แม่น้ำ และปล่อยพันธุ์ปลาลงสู่แม่น้ำ ซึ่งการจัดกิจกรรมเป็นการให้ประชาชนได้ระลึกถึงบุญคุณของสายน้ำ อีกทั้งเป็นการอุทิศส่วนกุศลให้พระแม่คงคา *(นายสมภพ วงศ์พยัคฆ์ : ๒๕๕๔)*

เรื่อง ประเพณีลอยกระทงสาย ของตำบลบางกรูด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

องค์การบริหารส่วนตำบลบางกรูด โดยนายอัมรินทร์ สินธารา อดีตนายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางกรูด นายวิทยา สินธารา นายกองค์การบริหารส่วนตำบลบางกรูดคนปัจจุบัน และนายสมภพ วงศ์พยัคฆ์ กำนันตำบลบางกรูด ตลอดจนชาวตำบลบางกรูด ได้เล็งเห็นว่าวิถีชีวิตของประชาชนผูกพันกับสายน้ำบางปะกงที่เปรียบเสมือนสายโลหิตที่หล่อเลี้ยงชาวตำบลบางกรูด มีความกตัญญูต่อสายน้ำสายนี้ โดยมีความคิดริเริ่มที่จะจัดงานลอยกระทง เป็นการลอยกระทงสาย เพื่อบูชาองค์หลวงพ่อโสธร ที่เดินทางกลับจากสนามกอล์ฟบางปะกงริเวอร์ไซด์ จะผ่านวัดผาณิตาราม สถานที่ที่จะจัดงานในวันขึ้น ๑๔ ค่ำ เดือน ๑๒ และประมาณ ๒๐.๐๐ - ๒๑.๐๐ น. จะทำกระทงสาย โดยใช้กะลามะพร้าวเป็นวัตถุดิบ ด้ายดิบ มาฟั่นนำเทียนมาหยด โดยมีกระทงสายจุดประทีปเป็นพันๆ ดวง โดยชาวตำบลบางกรูดเริ่มทำมาตั้งแต่ปี ๒๕๕๑ ซึ่งได้รับความร่วมมือร่วมใจของชาวบ้านในตำบลในการจัดกิจกรรมเป็นอย่างดี *(นายสมภพ วงศ์พยัคฆ์ : ๒๕๕๔)*

เรื่อง พิธีกรรมการทำขวัญข้าวในตำบลเทพราช

ตำบลเทพราชเป็นตำบลเก่าแก่ แต่เดิมชาวบ้านมีอาชีพเป็นเกษตรกรรม จึงทำให้เกิดพิธีกรรมความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับเกษตร แต่ด้วยสภาพสังคมและวิถีชีวิตในปัจจุบันที่เปลี่ยนไป ทำให้ชาวตำบลเทพราชในวันนี้ส่วนใหญ่เป็นลูกจ้างโรงงานและยังคงมีเพียงไม่กี่กลุ่มที่ยังยึดอาชีพทำนาเป็นอาชีพหลักอยู่ ทำให้พิธีกรรมความเชื่อที่มีต่ออาชีพเกษตรกรรมการทำนาใกล้สูญหายไป

ตำบลเทพราชเดิมมีชื่อว่าตำบลเทลาด เพราะเป็นพื้นที่ราบต่ำ ต่อมาตั้งชื่อใหม่ว่า ตำบลเทพราช พื้นที่ส่วนใหญ่เป็นพื้นที่ราบลุ่ม ประชาชนอาศัยอยู่สองข้างทางของริมคลองสองฝั่ง ปัจจุบันมีถนนหลวงใช้จึงทำให้ประชาชนได้รับความสะดวกสบายในการเดินทางเข้ากรุงเทพฯ ได้สะดวกมากขึ้น ชาวตำบลเทพราชมีอาชีพเกี่ยวกับการทำเกษตรกรรม ทำนา จึงมีความเชื่อต่างๆ เกี่ยวกับการทำนา เช่น การทำขวัญข้าว ซึ่งเป็นการบูชาเจ้าแม่โพสพให้ข้าวกล้าแก่คนทั้งหลาย เป็นความเชื่อที่มีสืบต่อกันมาว่าแม่โพสพเป็นธิดาผู้รักษาธัญชาติ คือ ข้าวกล้า ด้วยเหตุนี้ชาวนาจึงทำการสู่ขวัญเพื่อให้แม่โพสพมีความสุขและเบิกบานใจเพื่อที่จะให้ได้ผลผลิตที่ดี

การทำขวัญข้าวในสมัยประมาณ ๔๐ ปีที่แล้ว จะมีการตัดไม้ทำธงสมัยนาดำ และก็จะมีธูปเทียน มีชะลอม หมาก พลู ยาสูบ กระยาสารท ขนมกง ส้มเขียวหวาน ส้มโอ ไข่ ข้าวปากหม้อ หัวหมู จากนั้นก็จะมียอดธงปักอยู่ ๑ อัน และจะมีผ้าสไบ ผ้านุ่งเกล็ดทอง เสื้อ เข็มขัดนาก จากนั้นก็จะท่องคาถาเชิญพระแม่โพสพมารับของเซ่นไหว้ ยายพักรบ ฟักสุข วัย ๖๕ ปี ได้เล่าถึงประเพณีสู่ขวัญข้าวว่าเป็นพิธีกรรมในการเรียกขวัญข้าวหลังจากการเก็บเกี่ยวเพื่อเป็นการขอขมาและขอบคุณแม่โพสพ หลังจากนำเครื่องพิธีไปวางไว้ที่เคยทำพิธีการแรกนา และก็มีคำสังเวยที่เป็นคำขอบคุณแก่พระแม่โพสพที่ช่วยให้ได้ข้าวมาก ผู้เฒ่าผู้แก่ให้ความเห็นว่าเดี๋ยวนี้ก็ไม่ค่อยจะมีใครทำขวัญข้าวแล้ว และไม่มีอะไรกระทบต่อการทำนาเลย ข้าวให้ผลผลิตปกติไม่มีปัญหาอะไร

ในอดีตชาวนาจะมีความเชื่อในเรื่องของภูตผีปีศาจ นางฟ้า เทวดา ก่อนที่พุทธศาสนาจะเข้ามามีบทบาทต่อวิถีชีวิต ตอนหลังถึงแม้จะมีศาสนาเข้ามาแต่ชาวนาก็ยังมีความเชื่อในเรื่องของภูตผีปีศาจอยู่ ทำให้เกิดความเชื่อในเรื่องพระแม่โพสพและพิธีกรรมการทำขวัญข้าว แต่ในปัจจุบันนี้ชาวนาส่วนใหญ่ไม่ได้ประกอบพิธีการทำขวัญข้าวแล้ว ทำให้พิธีกรรมการทำขวัญข้าวที่เป็นพิธีเก่าแก่

ใกล้สูญหายไปจากสังคมไทย *(เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓, หน้า ๖๓-๖๔)* ซึ่งคาถาบูชาพระแม่โพสพ คุณลุงขวัญชัย รักษาพันธุ์ ได้เล่าให้ฟังว่ามีคาถาบูชา ดังนี้

ขอบูชาพระแม่โพสพที่หล่อเลี้ยงชีวิตมาตั้งแต่อเนกชาติ ข้าพเจ้าจะไม่ทานข้าวเหลือ จะไม่ทิ้งข้าว จะไม่เผาฟาง

เรื่อง ประเพณีทำบุญกลางทุ่งไล่ชีวิตโค กระบือ

ประเพณีนี้เกิดจากการคิดของนายขวัญชัย รักษาพันธุ์ ชาวตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยจัด ๒ วัน ตั้งแต่ปี ๒๕๓๑ ก่อนวันพืชมงคลและวันพืชมงคล กิจกรรมประกอบด้วย สวดมนต์ตอนเย็น ทำบุญตอนเช้า ปลูกต้นไม้ และพิธีไล่ชีวิตโค กระบือ จัด ณ ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทราเป็นประจำทุกปี *(ที่มา : คุณขวัญชัย รักษาพันธุ์ : ๒๕๕๔)*

การอนุรักษ์ประเพณีของชาวตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายขวัญชัย รักษาพันธุ์ ได้กล่าวว่า ในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ ชาวตำบลเทพราช จะมีประเพณีตักบาตรพระอุปคุต (ตักบาตรเที่ยงคืน) ประเพณีนี้ได้ปรากฏในพระราชนิพนธ์พระราชพิธีสิบสองเดือนของรัชกาลที่ ๕ ความว่า "ชาวเมืองรางกูนหรือย่างกุ้งผู้หนึ่งได้ตักบาตรแก่พระอุปคุตเถระแล้วได้เป็นเศรษฐี ชาวเมืองรางกูนทั้งปวงจึงพากันหุงข้าวตั้งแต่ยังไม่สว่าง คอยตักบาตรแก่พระอุปคุตเถระ ดังนั้น ควรมีการอนุรักษ์รักษาประเพณีนี้ไว้ โดยวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ตรงกับวันพุธ ไม่เจาะจงว่าต้องอยู่ในเดือนใด บางทีอาจมีครั้งเดียว หลายครั้ง หรือไม่มีเลยก็ได้ โดยจะมีการตักบาตรคืนวันอังคาร หลังเวลา ๐๐.๐๐ น. ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่เข้าสู่วันพุธ ซึ่งในปี ๒๕๕๔ เป็นปีแรกที่จะได้จัดงานที่วัดเทพราช

เรื่อง ประเพณีชนวัว ของตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ในประเพณีวันสงกรานต์ ระหว่างวันที่ ๑๕-๑๖ เมษายนของทุกปี วัดลาดบัวได้ร่วมกับประชาชนตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา จัดงานปิดทองหลวงพ่อโสธรประจำปี และสรงน้ำพระในวันที่ ๑๖ เมษายน ในการจัดกิจกรรมมีกีฬาชนวัว การประกวดม้าสวยงาม และการแข่งม้าทางตรง แข่งม้ามาราธอน และการประกวดวิถีชีวิตของคนสมัยโบราณของชุมชน ๓ อำเภอ ได้แก่ อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางคล้า และอำเภอแปลงยาว *(ที่มา : เจ้าอาวาสวัดลาดบัว : ๒๕๕๔)*

เรื่อง ประเพณีทอดผ้าป่าเลไลย์

ในวันลอยกระทง ขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๒ หลังจากเวลา ๒๔.๐๐ น. คณะกรรมการวัดราษฎร์ศรัทธาธรรมและเจ้าอาวาสรวมทั้งคณะสงฆ์ได้จัดพิธีทอดผ้าป่า จะมีพิธีสงฆ์และประชาชนได้ร่วมกันทำบุญถวายผ้าป่าให้แก่วัดในตำบล จึงเรียกประเพณีนี้ว่า "ประเพณีทอดผ้าป่าเลไลย์" *(ที่มา : เจ้าอาวาสวัดราษฎร์ศรัทธาธรรม: ๒๕๕๔, สัมภาษณ์)*

เรื่อง ประเพณีแต่งงานของชาวมุสลิมที่ตำบลเกาะไร่

หมู่บ้านเกาะไร่ตามประวัติเคยเป็นเกาะที่อยู่ในทะเลมาก่อน เคยมีเรือสำเภาลำใหญ่ล่มลงตรงบริเวณเกาะนั้น ต่อมาน้ำทะเลค่อย ๆ ลดหายไป จึงเกิดการทำไร่ทำนาเกิดขึ้นในบริเวณนั้น จากนั้นมาก็เรียกกันว่าเกาะไร่จนปัจจุบันนี้

ประเพณีแต่งงานของชาวมุสลิมที่ตำบลเกาะไร่ ต้องทำพิธีแต่งงานเฉพาะตอนกลางวันเพราะยังไม่มีไฟฟ้าใช้ แต่ถ้ามีงานใหญ่ก็จะมีเครื่องปั่นไฟจ้างราคาประมาณ ๑๐๐-๒๐๐ บาท พอถึงงานทางศาสนา ผู้นำทางศาสนาก็ได้เรียกคนในชุมชนรวมตัวกันเพื่อจัดงานต่าง ๆ อย่างราบรื่น ชาวมุสลิมในเกาะไร่ได้รับการส่งเสริมให้มีพิธีแต่งงาน เพราะถ้าผู้ใดไม่แต่งงานก็จะผิดประเพณีของชาวมุสลิม การอยู่ร่วมกันโดยไม่มีการแต่งงานถือว่าเป็นการฮารอม (บาป) และลูกที่เกิดโดยไม่แต่งงานกันถือว่าลูกคนนั้นไม่มีพ่อ ถึงจะมีพ่อก็ตาม ลูกที่เกิดมาจะไม่มีสิทธิ์ในกองมรดกของพ่อ

นิกะห์เป็นพิธีแต่งงานของผู้ที่นับถือศาสนาอิสลาม เริ่มต้นเมื่อชายหญิงตกลงใจกัน ฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ไปสู่ขอเรียกว่า มาโซะมินตะ (หรือมนีแน) การสู่ขอนี้จะตกลงกันระหว่างผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายเกี่ยวกับเรื่องมะฮัว (สินสอดทองหมั้น) และตกลงเรื่องกำหนดวันแต่งงาน (นิกะห์) ขั้นตอนการแต่งงานของชาวมุสลิมนั้น จะต้องทำการขอดุอา หรือการสรรเสริญศาสดาท่านนบีมูฮำหมัด จากนั้นก็มี

การแห่จากบ้านเจ้าบ่าวไปบ้านเจ้าสาว ในการแห่เจ้าบ่าวจะมีขันหมาก พอถึงเรือนชานก็จะขอพร ส่วนทางเจ้าสาวก็จะทำพิธีทางศาสนา โดยอีหม่ามหรือผู้นำศาสนาเป็นคนจัดงานแต่งงานและมีการส่งตัวเจ้าบ่าวไปยังห้องเจ้าสาว จากนั้นมีการขอพรฝากฝังเจ้าบ่าวเจ้าสาวกับพ่อแม่ของเจ้าบ่าวเจ้าสาว ส่วนเจ้าสาวจะแห่มาหาเจ้าบ่าวโดยการขอพรเหมือนกับเจ้าบ่าวและส่งตัวเจ้าสาวขึ้นห้องเจ้าบ่าว จากนั้นก็จะขอพรทั้งสองฝ่ายเหมือนกับที่เจ้าบ่าวได้ทำมาก่อนหน้านี้แล้ว และมีการเลี้ยงรับประทานอาหารในแบบอิสลาม

การแต่งงานมีบทบาทสำคัญต่อสังคมทั้งในระดับครอบครัวและระดับชุมชน โดยเฉพาะในระดับครอบครัว มีจุดมุ่งหมายคือต้องปฏิบัติตามหลักศาสนาของชาวมุสลิม ไม่ใช่การแต่งที่ทำตามหลักเท่านั้น ทุกกระบวนการที่ทำในพิธีแต่งงานเป็นหน้าที่ที่สอดคล้องกับบทบาททางสังคมของศาสนาอิสลาม เช่น เพศชายซึ่งเป็นหัวหน้าครอบครัว และมีพลกำลังมากกว่าผู้หญิงเป็นผู้ทำหน้าที่สอนลูกสอนเมียในทางศาสนา ส่วนผู้หญิงมีบทบาทในการเรียนรู้จากสามีของตนและนำไปปฏิบัติตามหลักศาสนา ถ้ามีทั้งลูกสาวลูกชายพ่อต้องสอนลูกชาย แม่ต้องสอนลูกสาว ถึงแม้จะเรียนรู้ในครอบครัวมาบ้างแล้ว ก็ควรเรียนทางศาสนาเพิ่มขึ้นอีกตามโรงเรียนที่สอนทางศาสนาและควรปฏิบัติตามหลักศาสนา

ในพิธีแต่งงานสมัยก่อนมีพิธีต่าง ๆ ร่วมด้วย เช่น การสุนัต (การขลิบอวัยวะเพศชาย) การทำบุญขึ้นบ้านใหม่ เป็นต้น การแต่งงานสมัยนี้ลดพิธีที่อยู่การแต่งงานออกไป และแยกออกเป็นส่วน ๆ ให้ง่ายกว่าสมัยก่อน เพราะแต่ก่อนมีแต่ เรือเครื่อง เรือพาย ไม่มีถนนหนทาง มีแต่ท้องทุ่งนาไร่ต่าง ๆ แต่เดี๋ยวนี้มีการตัดถนนเส้นทางต่าง ๆ เพื่อให้สะดวกต่อการเดินทางเพื่อไปมาหาสู่กัน

ในอดีตจนถึงปัจจุบัน การแต่งงานของชาวมุสลิมมีบทบาทสำคัญต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชนเกาะไร่อย่างมาก ทั้งระดับครอบครัวและชุมชน ในระดับครอบครัวสร้างความสัมพันธ์ทางสังคม การปฏิบัติตนตามหลักศาสนา มีความประพฤติที่อยู่ในกรอบ และเป็นแบบอย่างให้แก่ลูกหลานได้ *(ที่มา : เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓)*

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมาภาษาเขมร

ภาษาเขมร ผู้ใหญ่นิคม รัตนกังวาล อดีตผู้ใหญ่บ้านหมู่บ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ ปัจจุบันถึงแก่กรรมแล้ว เป็นผู้เชี่ยวชาญในภาษาขอมโบราณได้สร้างพระธรรมทั้งฉบับภาษาขอมและภาษาไทย โดยเขียนเองด้วยลายมืออันสวยงาม มีภาพประกอบจากฝีมือลูกบ้านที่รักงานศิลปะ ปัจจุบันเก็บไว้ในตู้พระธรรมของวัดใหม่ประเวศและวัดเทพราช *(ศึกษาการอำเภอบ้านโพธิ์, ๒๕๔๑: ๒๐)*

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาโอ่งเขียวไข่กา

โอ่งเขียวไข่กา พบที่อำเภอบ้านโพธิ์ อำเภอบางคล้า กิ่งอำเภอคลองเขื่อน เป็นภาชนะใส่น้ำ มีคุณสมบัติทำให้น้ำเย็นกว่าปกติ

ประวัติความเป็นมาเครื่องสังเค็ด

เครื่องสังเค็ด ได้รับพระราชทานจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อครั้งเสด็จฯ ที่วัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๑ ปัจจุบันเก็บรักษาไว้ในอุโบสถวัดเทพราช เครื่องสังเค็ดประกอบด้วย

โครงตาลปัตร เป็นโครงเหล็กสูงประมาณ ๑ เมตร ด้านหน้าเป็นรูปพระสยามเทวาธิราช พระหัตถ์ทั้งสองข้างถือพระขรรค์ ด้านหลังจารึกว่า “งานพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภชน์ ร.ศ. ๑๒๘”

ปิ่นโต ลักษณะเป็นอะลูมิเนียม ๔ ชั้น ขนาดใหญ่กว่าปัจจุบัน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๒ นิ้ว แต่ละชั้นสูงประมาณ ๔ นิ้ว สองชั้นบนใส่ที่นึ่งข้าวชั้นละ ๕ ใบ ฝาปิ่นโตประทับตรา “งานพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภชน์ ร.ศ. ๑๒๘”

บาตร เป็นบาตรไม้สีดำขนาดใหญ่กว่าปัจจุบัน เส้นผ่านศูนย์กลางประมาณ ๑๕ นิ้ว ฝาบาตรเป็นอะลูมิเนียมประทับตรา “งานพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภชน์ ร.ศ. ๑๒๘”

กล่องหมากบุหรี่ เป็นกล่องไม้สีน้ำตาลขนาด ๙ x ๕ นิ้ว ฝาด้านในประทับตรา “งานพระศพพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภชน์ ร.ศ. ๑๒๘”

กระโถน ลักษณะเป็นอะลูมิเนียมสูงประมาณ ๑๒ นิ้ว

โถใส่ข้าว ลักษณะเป็นอะลูมิเนียมคล้ายขัน ปากสูงมีฝาครอบวางอยู่บนพาน

ประวัติความเป็นมาวัดเทพราช

วัดเทพราช ตั้งอยู่ที่ ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๔ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เคยเสด็จประพาสทางชลมารค เมื่อวันที่ ๒๑ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ประทับเรือพระที่นั่งมอเตอร์ประพาสคลองท่าถั่ว (ซึ่งมีชื่อใหม่ว่าคลองประเวศ) เสวยพระกระยาหารกลางวันที่วัดเทพราช หลังจากเสด็จกลับประมาณหนึ่งปี ได้โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าอาวาสในขณะนั้น คือ สมภารมี เข้ารับพระราชทานเครื่องสังเค็ด (ประกอบด้วยตาลปัตร ปิ่นโต บาตร โถใส่ข้าว กล่องหมาก บุหรี่ กระโถน) ซึ่งใช้ในงานพระศพพระราชโอรสของพระองค์ คือ พระเจ้าบรมวงศ์เธอพระองค์เจ้าอุรุพงษ์รัชสมโภช เมื่อ ร.ศ. ๑๒๘ (พ.ศ. ๒๔๕๒) ปัจจุบันสิ่งของเหล่านี้เก็บรักษาไว้ในตู้ไม้ในอุโบสถวัดเทพราช สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เคยทอดพระเนตรเมื่อคราวเสด็จฯ เป็นองค์ประธานในการยกช่อฟ้าอุโบสถ วันที่ ๔ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีโคกพนมราบ

แหล่งโบราณคดีโคกพนมราบ เป็นแหล่งโบราณคดีสมัยก่อนประวัติศาสตร์ (สมัยหินใหม่) ตั้งอยู่ที่บ้านพนมราบ หมู่ที่ ๓ ตำบลสิบเอ็ดศอก อำเภอบ้านโพธิ์ มีลักษณะเป็นเนินดินเตี้ย ๆ บนที่ราบทุ่งนา ตัวเนินสูงจากพื้นนา ๐.๕๐ เมตร เนินดินเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีเนื้อที่ราว ๒ ไร่ บนเนินมีการไถเกลี่ยปรับพื้นที่ปลูกบ้านและปลูกพืชล้มลุก ลักษณะดินเป็นดินชุดดอนเมือง เป็นการทับถมของตะกอนน้ำทะเล และตะกอนน้ำกร่อยที่เป็นกรด บนที่ลุ่มน้ำทะเลเคยท่วมถึงมาก่อน มีลำน้ำสายเล็กเป็นสาขาคลองไหลไปบรรจบกับคลองท่าข้ามและวัดดอนสีนนท์ เป็นต้น จากการสำรวจพบว่า สมัยแรกบริเวณนี้เป็นหาดชายเลนเนื่องจากมีตะกอนมากบริเวณนี้จึงตื้นเขิน ต่อมาลมพัดเอาตะกอนมาทับถมเป็นเนินดินเตี้ย ๆ และเริ่มมีต้นไม้ชายเลนเป็นสิ่งกีดขวางตะกอนทับถมมากขึ้นทุกปี จากหลักฐานที่พบแสดงว่าเนินดินแห่งนี้เป็นแหล่งโบราณคดีขนาดเล็กที่มีความสัมพันธ์กับแหล่งโคกพนมดี ซึ่งกำหนดว่าเป็นแหล่งโบราณคดีก่อนประวัติศาสตร์สมัยหินใหม่ มีอายุประมาณ ๒,๐๐๐ - ๔,๐๐๐ ปี มาแล้ว ชุมชนมีการตั้งถิ่นฐานระยะเวลาสั้น ๆ และอาศัยทรัพยากรทางทะเลดำรงชีวิต

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านเกาะไร่

นอกจากแหล่งโบราณคดีดังกล่าวแล้ว ที่บ้านเกาะไร่ ตำบลเกาะไร่ อำเภอบ้านโพธิ์ สันนิษฐานว่า สมัยก่อนน่าจะเป็นเกาะมีน้ำทะเลล้อมรอบ มีเรื่องเล่าขานกันว่า มีเรือสำเภาสินค้าเข้ามาทอดสมอ แล้วเกิดถอนสมอด้วยแรงลม เรือจึงถูกพัดเซมาอับปางนานวันเข้าทะเลนั้นได้ถูกดินทับถมจนกลายเป็นพื้นดิน (ปัจจุบันเรียกบริเวณที่ทอดสมอแล้วถูกลมพัดเซว่า บ้านสมอเซ ซึ่งอยู่ในเขตตำบลเปร็ง อำเภอเมือง) เคยมีผู้พบเสากระโดงเรือพร้อมท้ายบาหลีรวมทั้งหีบเหล็กใส่สินค้าและข้าวของอันมีค่าในบริเวณที่เป็นกุโบร์ฝังศพของชาวมุสลิมในปัจจุบัน จากการสอบถามคนรุ่นหลังไม่มีผู้ใดพบสิ่งของเหล่านี้ แต่สิ่งที่เหลืออยู่เป็นหลักฐานน่าเชื่อถือได้ว่าบริเวณนี้เคยเป็นทะเลมาก่อน คือ พบเปลือกหอยทะเลอยู่ทั่วไปตามชั้นดิน นอกจากนี้พื้นที่บางแห่งไม่สามารถขุดฝังเสาเข็มลงไปได้เนื่องจากเป็นดินดาน *(ศึกษาธิการอำเภอบ้านโพธิ์, ๒๕๔๑ : ๑๒)*

ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านท่าถั่ว

หมู่บ้านท่าถั่ว ตั้งอยู่ที่ตำบลบางกรูด อำเภอบ้านโพธิ์ เป็นหมู่บ้านสำคัญหมู่บ้านหนึ่งและนับเป็นบริเวณแรก ๆ ที่คนจีนอพยพมาตั้งหลักแหล่งในเมืองไทย เกิดเป็นชุมชนตรงข้ามโรงสีล่าง เชื่อกันว่าหมู่บ้านนี้อาจจะเคยเป็นบ่อนการพนันเล่นถั่วมาก่อน

ในการเสด็จประพาสฉะเชิงเทราครั้งที่ ๓ พ.ศ. ๒๔๕๑ พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จประพาส “คลองท่าถั่ว” เพื่อทอดพระเนตรประตูน้ำในโครงการชลประทาน นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการเสด็จเพื่อทอดพระเนตรการประกอบอาชีพและความเป็นอยู่ของราษฎรอีกด้วย ปรากฏความในพระราชหัตถเลขาทรงมีถึงสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ลงวันที่ ๒๔ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๗ (พ.ศ. ๒๔๕๑) ว่า

.... วันที่ ๒๑ เช้าลงเรือล่องลงไปดูคลองท่าถั่ว ซึ่งตั้งชื่อว่าคลองประเวศบุรีรมย์ ทางตั้งแต่บ้านเทศาลงไปประมาณชั่วโมงหนึ่ง ล็อกที่คลองนี้น้ำไม่สู้แรงเหมือนคลองบางขนาก ดูเป็นคลองที่บริบูรณ์ดีมีบ้านเรือนรายสองฟาก มีเรือฝากระดานก็มาก ลักษณะเดียวกันกับคลองแสนแสบ นาที่เสียไปคราวหนึ่ง เดี๋ยวนี้กำลังกลับดี แต่ได้ทราบว่าผักชวาปิดทางเสีย ที่สี่แยกเรือเดนข้าออก

ไม่ได้เตรียมไว้จะไปเตือนเจ้าพระยายมราช เรื่องผักชวานี้ร้ายกาจมาก ตามลำน้ำบางปะกงหน้าจอย ๆ เพราะถูกกร่อยแต่ก็ไม่ไหลลงไปทะเลได้หมด เพราะน้ำไหลขึ้นก็กลับลอยขึ้น ข้อที่ว่ากระบือกินได้นั้น เป็นความจริง แต่กลับมีอันตรายมาก เหตุด้วยกระบือกินแต่ใบต้นรากแห้งติดกับดิน.....

ประวัติความเป็นมาเรื่อง ภาพเก่า ๑๐๐ ปี โรงเจคลองสวน

จากการเข้าไปสังเกตภาพที่โรงเจที่ข้างตลาดคลองสวน พบเพียงแผ่นภาพเก่า ๆ ๓ รูป เป็นภาพเขียนเกี่ยวกับพระสงฆ์ในประเทศจีนหรือเทพเจ้าตามความเชื่อของชาวจีน จากการสัมภาษณ์นายชะลอ บุญสนอง สมาชิกคณะทำงานของโรงเจ ได้ทราบข้อมูลว่าภาพทั้งหมด เป็นของศาลเจ้าแต่ย้ายไปเก็บไว้ที่โรงเจ เป็นภาพประดับฝาผนัง เหมือนกับที่วิหารหรืออุโบสถของวัดไทย ภาพเหล่านี้มีอายุร่วม ๑๐๐ ปี มีสภาพเสื่อมโทรมไปเป็นธรรมดา ส่วนใหญ่สูญหาย บางส่วนผุพัง มีเพียงบางส่วนที่นำไปซ่อมแซมที่วงเวียนใหญ่

ส่วนแนวทางในการอนุรักษ์ภาพเก่า นายชะลอ บุญสนอง ได้ให้แนวคิดไว้ ๓ แนวทางคือ

๑. นำไปซ่อมแซมให้กลายเป็นของใหม่

๒. ให้นำภาพเก่า ๆ เหล่านั้น นำไปใส่กรอบให้เรียบร้อย

๓. ให้นำไปวาดเป็นภาพใหม่

นอกจากนี้ นายชะลอ บุญสนอง ยังได้ให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์ระหว่างโรงเจกับศาลเจ้าไว้อย่างน่าสนใจว่า ในอดีตโรงเจและศาลเจ้าเปรียบเสมือนพี่น้องกัน จะแยกกันอยู่คนละฝั่งแม่น้ำ แต่เมื่อมีงานไม่ว่าจะเป็นโรงเจ (หุโจ้) หรือศาลเจ้า ทุกคนจะให้ความร่วมมือกันในการดำเนินการ มีหนังฉาย มีลิเก มีงิ้ว มีงานเทกระจาดในวันสุดท้ายของการกินเจ เดือน ๑๐ ดังนั้น โรงเจ หมายถึง ความบริสุทธิ์ของศีล ส่วนศาลเจ้า หมายถึง ความศักดิ์สิทธิ์ อิทธิปาฏิหาริย์ของเทพเจ้าที่ปกป้องรักษาคนให้โชคดี มีความสุข *(ที่มา : คุณชะลอ บุญสนอง. (๑๖ กรกฎาคม ๒๕๕๔). เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นายวชิรพงศ์ มณีนันทิวัฒน์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ตลาดคลองสวน ๑๐๐ ปี)*

โบราณสถานของอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประวัติความเป็นมาวัดพนมพนาวาส

วัดพนมพนาวาส ตั้งอยู่เลขที่ ๗๕ หมู่ ๓ ตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย เริ่มสร้างวัดเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๗ โดยหมื่นวิเศษ (วาส บุญเขียน) และอำแดง เปี่ยม ภรรยา ผู้มีศรัทธาถวายที่ดินสร้างวัด เนื้อที่ ๑๖ ไร่ ๓ งาน ๘๒ ตารางวา โฉนดที่ดินเลขที่ ๖๕๐๑ ร่วมด้วยศรัทธาสาธุชนอื่น ๆ บริจาคทรัพย์สร้างสิ่งก่อสร้างต่าง ๆ เป็นลำดับ ชาวบ้านคนเก่าคนแก่มักจะเรียกว่า “วัดตาวาส” เพราะหมื่นวิเศษ (วาส) ได้เริ่มสร้างไว้ ยังมีที่ธรณีสงฆ์อีก ๑ แปลง ที่ถวายโดยคุณย่าไล้ แหลมเขาทอง เนื้อที่ ๒๓ ไร่ ๒ งาน โฉนดที่ดิน เลขที่ ๑๖๑ ตั้งอยู่ตำบลวังคู่ ปัจจุบันลูกหลานของคุณย่าไล้ใช้ประโยชน์อยู่

ได้รับแต่งตั้งจากกระทรวงศึกษาธิการ ให้เป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา เนื่องในวโรกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชมหาราช ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ ในปี พ.ศ. ๒๕๔๒ *(ที่มา : วัดพนมพนาวาส. คู่มือสวดมนต์ ทำวัตร แปลศูนย์วิปัสสนาเคลื่อนที่แห่งประเทศไทย)*

สิ่งก่อสร้างภายในวัด

๑. อุโบสถหลังเก่า มีอายุคราวเดียวกับการสร้างวัด ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาจากพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๑ ใช้ประโยชน์มาจนอุโบสถหลังใหม่สร้างแล้วเสร็จ ปัจจุบันทำการรื้อถอนไปแล้ว

๒. อุโบสถหลังใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๗ โดยพระครูวัชรสังวรคุณ (ไข่ วชิโร) ได้รับการสนับสนุนทุนการก่อสร้างและแนวความคิดจาก พระเดชพระคุณ พระเทพคุณาธาร (ด.เจียม กุลละวณิชย์) เจ้าคณะจังหวัด และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา จากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ ๙ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๐

๓. ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารไม้ ๒ ชั้น สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๒ สร้างโดยพระครูวัชรสังวรคุณ (ไข่ วชิโร) เพื่อเป็นที่บำเพ็ญกุศลวันสำคัญ สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานทำวัตรสวดมนต์ (แรกๆ ใช้เป็นที่เรียนของเด็กๆ) ชั้นล่างเป็นที่พักของแม่ชี และเก็บสัมภาระบางประการ พระครูไกรสรวิลาส (ภัทรกร เตชวโร นิลสว่าง) ทำการบูรณะเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยยกสูงขึ้น ปรับเปลี่ยนเครื่องบน กระเบื้อง ฝ้าเพดาน และลวดลายปูนปั้น

๔. ศาลาอเนกประสงค์หอฉัน เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นเดียว ด้านล่างเป็นที่เก็บน้ำสำรอง สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๓ โดยพระครูวัชรสังวรคุณ (ไข่ วชิโร) เพื่อเป็นอาคารอเนกประสงค์ และหอฉัน

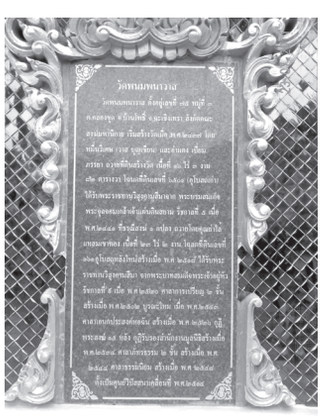

๕. อาคารโรงครัว สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๕ เป็นอาคารครึ่งตึกครึ่งไม้ เพื่อเก็บเครื่องอุปโภคบริโภค และจัดทำอาหารถวายพระภิกษุ สามเณร แม่ชี และผู้ปฏิบัติธรรมบูรณปฏิสังขรณ์เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๗ เปลี่ยนเป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก หลังคามุงกระเบื้อง กว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สิ้นค่าใช้จ่ายในการบูรณะทั้งสิ้น ๒๐๐,๐๐๐ บาท

๖. กุฏีสงฆ์ เป็นอาคารที่พักหลายแบบหลายทรง จำนวน ๑๕ หลัง ที่พักแม่ชี-อุบาสิกา ผู้ถือศีลสตรี จำนวน ๒๒ หลัง

๗. กุฏีรับรองและสำนักงาน สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ โดยพระปลัดปรีชา วีรธมฺโม เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น ชั้นล่างเป็นที่รับรองพระ เณร สำนักงานเลขาและมูลนิธิและเป็นที่รับแขกของเจ้าอาวาส ชั้นบนเป็นที่พักอาศัยของเจ้าอาวาส และพระอาคันตุกะ

๘. ศาลาภัทรธรรม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๔ ลักษณะคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงไทย ๒ ชั้น หลังคามุงกระเบื้อง กว้าง ๑๒.๕๐ เมตร ยาว ๒๕ เมตร หน้าบันปั้นลายปิดกระจกสี ค่าใช้จ่ายในการก่อสร้างทั้งสิ้น ๗,๙๒๔,๒๖๙ บาท สร้างเชื่อมต่อกับศาลาการเปรียญทำให้พื้นที่การใช้สอยเพิ่มขึ้น เพื่อเป็นที่บำเพ็ญกุศลวันสำคัญ สถานที่ปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐาน ทำวัตรสวดมนต์

๙. ศาลาธรรมนิยม สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๘ ลักษณะคอนกรีตเสริมเหล็ก ทรงปั้นหยาชั้นเดียว หลังคามุงกระเบื้อง กว้าง ๑๐.๒๐ เมตร ยาว ๒๐.๕๐ เมตร สิ้นเงินค่าก่อสร้างทั้งสิ้น ๑,๘๐๐,๐๐๐ บาท เพื่อเป็นที่บำเพ็ญกุศลสวดพระอภิธรรม ทักษิณาทาน ฌาปนกุศล และกิจกรรมอื่นๆ

ปัจจุบันทางวัดได้สร้างบ่อพญานาคขึ้นมา เกิดเนื่องจากคนที่มาปฏิบัติธรรมที่วัดได้เล่าให้เจ้าอาวาสฟังว่า มีพญานาคอยู่ในวัด เนื่องจากเป็นแหล่งปฏิบัติธรรมทางวัดจึงได้สร้างบ่อดังกล่าวขึ้นมา

ประวัติความเป็นมาวัดผาณิตาราม

สถานที่ตั้งวัด

วัดผาณิตารามตั้งอยู่ริมฝั่งขวาของแม่น้ำบางปะกง ตรงคุ้งน้ำบ้านบางเฟื้อ หมู่ที่ ๒ ตำบลบางกรูด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา *(วัดผาณิตาราม (๒๕๔๗). ๑๐๐ ปี วัดผาณิตาราม.จังหวัดฉะเชิงเทรา)*

ที่ตั้งวัดเดิมเป็นที่นาของนายเสือ นางปิ่น นางผึ้งซึ่งเป็นหัวหน้าในการริเริ่มสร้างกับน้องสาวคือ น.ส.พุ่ม ได้ไปเจรจาขอซื้อที่นาจากนายเสือ นางปิ่น ประมาณ ๕-๖ ไร่ เพื่อสร้างวัดในราคา ๓ ชั่ง (๒๔๐ บาท) นายเสือกับนางปิ่นก็ขายให้ด้วยความเต็มใจเพราะอยากสร้างสาธารณกุศลร่วมด้วย วัดผาณิตารามจึงเริ่มตั้งรากฐาน ณ ที่ตรงนี้เป็นต้นมา

วัดสร้างเมื่อใด ใครเป็นผู้สร้าง ?

วัดผาณิตารามสร้างเมื่อปีมะโรง เดือนยี่ ขึ้น ๙ ค่ำ ร.ศ. ๑๒๓ (ในสมัยรัชกาลที่ ๕) ตรงกับวันที่ ๑๔ มกราคม พ.ศ. ๒๔๔๗ ผู้ที่ริเริ่มเป็นหัวเรี่ยวหัวแรงในการสร้างมีอย่างน้อย ๖ คน ซึ่งเป็นพี่น้องและบุตรของนางผึ้ง ได้แก่

๑. นางผึ้ง วัฒนสินธุ์ เป็นบุตรของนางกลิ่น นายเชี่ยงบุ้น (เป็นพี่คนโต)

๒. นางหวาน กัญจนา เป็นน้องสาวคนที่ ๒ ของนางผึ้ง

๓. นายแพ พงษ์สุวรรณ เป็นน้องชายคนที่ ๔ ของนางผึ้ง

๔. น.ส.พุ่ม พุ่มตระกูล เป็นน้องสาวคนที่ ๗ ของนางผึ้ง

๕. น.ส.เก๊า วัฒนสินธุ์ เป็นบุตรสาวของนางผึ้ง

๖. นางพิม (ไม่ทราบนามสกุลของท่าน และไม่สามารถสืบค้นได้ว่าท่านเป็นอะไรกับนางผึ้ง)

สิ่งก่อสร้างที่สามารถทำได้ในตอนสร้างวัดใหม่ ๆ นั้น มีเพียงกุฏิ ๒ หลัง และหอสวดมนต์ ๑ หลังเท่านั้น (ปัจจุบันกุฏิและหอสวดมนต์หลังแรกได้รื้อถอนไปหมดแล้ว เนื่องจากผุพัง ทรุดโทรมมาก) และชาวบ้านก็มิได้เรียกชื่อวัดว่า วัดผาณิตาราม แต่เรียกกันตามชื่อหมู่บ้านที่ตั้งวัด เช่น เรียกวัดบางเฟื้อบ้าง วัดใหม่บางเฟื้อบ้าง ทั้งนี้เนื่องจากวัดนี้ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบางเฟื้อ หมู่ ๔ ตำบลบางกรูด (ในขณะนั้นตำบลบางกรูดมีประมาณ ๘ หมู่บ้าน ปัจจุบันยุบรวมเหลือเพียง ๓ หมู่บ้านเท่านั้น)

การตั้งชื่อวัด

ความปรากฏต่อมาว่า มีอยู่วันหนึ่ง ท่านเจ้าคุณทักษิณฯ จำพรรษาอยู่ที่วัดใต้ คลองบางหลวง ท่านมีตำแหน่งเทียบเท่าเจ้าคณะมณฑล ท่านมีหน้าที่ดูแลวัดในจังหวัดฉะเชิงเทราและจังหวัดปราจีนบุรี ท่านล่องเรือผ่านวัด เห็นคนกำลังก่อสร้างศาลาการเปรียญกันอยู่ (ศาลาหลังแรกนี้สร้างหลังจากสร้างวัดได้ประมาณ ๕ ปี) ท่านได้แวะขึ้นมาเยี่ยมและให้คนไปตามคนที่ริเริ่มสร้างวัดมาพบ เมื่อนางผึ้งมาพบท่านแล้ว ท่านถามว่าตั้งชื่อวัดหรือยัง นางผึ้งตอบว่ายังไม่ได้ตั้ง ท่านถามอีกว่าใครเป็นหัวหน้าในการริเริ่มสร้าง นางผึ้งบอกว่า ผู้คิดริเริ่มสร้างวัดนี้ล้วนเป็นเครือญาติกันทั้งสิ้น โดยมีตนเองเป็นหัวหน้า ท่านเจ้าคุณท่านจึงเอาคำว่า “ผึ้ง” หมายถึงความหวาน เช่น น้ำออย น้ำตาล น้ำผึ้ง ตรงกับคำในบาลีว่า “ผาณิต” แล้วท่านได้เอาสนธิกับคำว่า “อาราม” (ผาณิต+อาราม) เป็นผาณิตาราม

ท่านเจ้าคุณท่านจึงประทานชื่อให้ว่า “วัดผาณิตาราม” อันเป็นนามมงคลที่เรียกกันมาจนทุกวันนี้

แม้ว่าวัดจะได้ชื่อใหม่ที่ไพเราะแล้วก็ตาม ตอนแรก ๆ ชาวบ้านก็ยังนิยมเอาชื่อใหม่และเก่ามาเรียงกันเป็นคำคล้องจองและบ่งบอกสถานที่ตั้งวัดด้วย เช่น พูดกันเล่น ๆ ว่า “วัดผาที่นาตาเสือ อยู่บ้านบางเฟื้อ อีล้อกท้อกแท้ก” หรือ “วัดผาที่นาตาเสือ กินข้าวกับเกลือตะลุ้งตุ้งแช่” เป็นต้น ปัจจุบันคำพูดเหล่านี้ไม่มีให้ได้ยินอีกแล้ว

ก่อน พ.ศ. ๒๕๐๕ การเดินทางมาวัดนี้มาได้ทางเดียวคือทางน้ำ โดยใช้เรือหรือเดินด้วยเท้า คณะกรรมการวัด ประชาชนร่วมด้วยท่านนายอำเภอบ้านโพธิ์ (นายยุทธ แก้วสัมฤทธิ์) ร่วมใจกันสร้างถนนจากวัดไปสู่ถนนทางหลวงสายฉะเชิงเทรา-บางปะกง โดยใช้ภาษีบำรุงท้องที่และเงินบริจาค จำนวน ๒๗๒,๓๖๗ บาท สร้างเสร็จใช้การได้ปี พ.ศ. ๒๕๐๗

เมื่อมีถนนนอกจากจะทำให้การคมนาคมสะดวกดีขึ้นแล้ว ยังส่งผลให้ชาวบ้านตำบลบางกรูดได้ใช้ไฟฟ้าจากการไฟฟ้าส่วนภูมิภาค เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๑๓ เมื่อมีถนนทำให้สามารถไปมาติดต่อกับท้องถิ่นอื่นได้ทั้งทางบกและทางน้ำ ทำให้หมู่บ้านและวัดผาณิตารามเจริญขึ้นอย่างรวดเร็ว

ปัจจุบันท่านสามารถเดินทางมาวัดผาณิตารามทางรถยนต์ได้ ๒ ทาง คือ จากเส้นทางถนนฉะเชิงเทรา - บางปะกง ตรงทางแยก กม.๑๐ จากตัวเมืองฉะเชิงเทราหรือถ้าท่านมาจากวัดหลวงพ่อโสธร เข้าทางถนนสายโสธร - วัดบางพระ มีถนนแยกจากวัดบางพระผ่านวัดไชยภูมิธาราม (วัดท่าอิฐ) มาวัดผาณิตารามได้อีกทางหนึ่ง

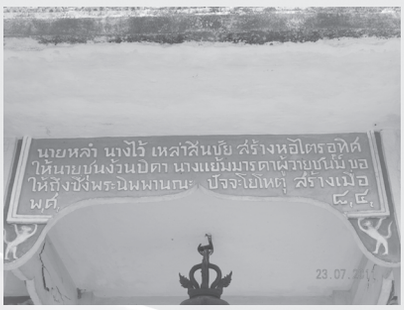

เมื่อแรกสร้างวัดนั้น สามารถก่อสร้างได้เพียงกุฏิ ๒ หลัง และหอสวดมนต์ ๑ หลังเท่านั้น มีพระมาจำพรรษาและดำรงตำแหน่งเป็นสมภาร (เจ้าอาวาส) เรียงตามลำดับ ดังนี้คือ

สมภารองค์ที่ ๑ **พระอธิการสร้อย** ชาวบ้านเรียก **สมภารสร้อย** ไม่ทราบประวัติของท่าน ทราบแต่เพียงว่าท่านมีความรู้ทางวิปัสสนา ท่านได้มาจำพรรษาปกครองดูแลวัดอยู่ประมาณ ๔ ปี ท่านก็ไปจำพรรษาที่วัดอื่น ทำให้วัดไม่มีสมภาร ซึ่งเป็นช่วงเวลาที่สำคัญมาก เพราะวัดเพิ่งจะสร้างได้ไม่นาน ศาลาการเปรียญก็กำลังจะก่อสร้าง พระอุโบสถก็ยังไม่มี คณะผู้สร้างวัดนำโดยนางผึ้งจึงได้ไปกราบนมัสการ**หลวงพ่อเผ็ง** สมภารวัดไชยภูมิธาราม (วัดท่าอิฐ) ขอฝากวัดผาณิตารามให้ท่านช่วยดูแล และให้ช่วยหาพระมาจำพรรษาและหาสมภารให้ด้วย พร้อมทั้งขอให้ท่านช่วยรับเป็นธุระในการสร้างศาลาการเปรียญและพระอุโบสถอีกด้วย หลวงพ่อเผ็งท่านก็เมตตารับภาระอันหนักอึ้งนี้ด้วยความศรัทธาเต็มใจ ทั้งเอาใจใส่ดูแลอย่างใกล้ชิด เช่น ช่วยหาสมภารองค์ที่ ๒ และองค์ที่ ๓ ให้ ตลอดจนให้คำปรึกษาและช่วยควบคุมดูแลการก่อสร้างศาลาการเปรียญและพระอุโบสถเป็นอย่างดี นับได้ว่าหลวงพ่อเผ็งมีบุญคุณต่อวัดผาณิตารามเป็นล้นพ้น

สมภารองค์ที่ ๒ **พระอธิการเย็น** ชาวบ้านเรียก **สมภารเย็น** เป็นสมภารที่หลวงพ่อเผ็งหามาให้จำพรรษาอยู่ได้ ๓ - ๔ พรรษา ท่านก็ลาสิกขาไป

สมภารองค์ที่ ๓ **พระอธิการขาว** ชาวบ้านเรียก **สมภารขาว** เป็นสมภารที่หลวงพ่อเผ็งหามาให้เช่นกัน จำพรรษาอยู่ ๓ - ๔ พรรษา ท่านก็ย้ายไปอยู่วัดพลับธนบุรี

สมภารองค์ที่ ๔ **พระอธิการเย็ก** ชาวบ้านเรียก **หลวงตาเย็ก** ที่เรียกว่าหลวงตาเนื่องจากท่านบวชเมื่ออายุมากแล้ว (ประมาณ ๕๔ ปี) ท่านเป็นสมภารที่ชาวบ้านรักเคารพและนับถือศรัทธามาก เป็นจุดเริ่มต้นที่ทำให้วัดผาณิตารามเริ่มเจริญขึ้น จึงอยากนำประวัติของท่านเท่าที่พอจะรวบรวมได้มาบันทึกเพื่อเป็นการเทิดพระคุณท่านพอสังเขป ดังนี้คือ

หลวงตาเย็ก ท่านเกิดที่เมืองจีน ชื่อเย็ก นามสกุล แซ่ฮั่น เกิดปีระกา ตรงกับวันที่ ๑ พฤศจิกายน ๒๔๐๓ แล้วอพยพมาอยู่ประเทศไทย ที่ตำบลบางกรูด ท่านมีความรู้ทางช่างไม้จึงได้อยู่ประจำที่โรงเลื่อย (ในขณะนั้นตำบลบางกรูดมีโรงเลื่อยตั้งอยู่ ๓ โรง) ท่านมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาตั้งแต่ท่านอพยพมาเมืองไทย ยิ่งนานเข้าก็ยิ่งเพิ่มขึ้นๆ จนท่านตัดสินใจว่าจะขอบวชเป็นพระภิกษุสงฆ์ ท่านจึงได้เดินทางกลับไปจัดการเกี่ยวกับหนี้สินและปลูกบ้านใหม่ให้ครอบครัวแล้วท่านเดินทางมาประเทศไทย มาอยู่ที่เดิมเพื่อหัดพูด เขียน อ่าน ภาษาไทย พออ่านออกเขียนได้ก็ได้อุปสมบทที่วัดท่าอิฐ เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๔๕๗ (อายุประมาณ ๕๔ ปี) เมื่อบวชแล้วย้ายมาจำพรรษาที่วัดผาณิตาราม ท่านเป็นพระที่มีความเพียรพยายามยากที่จะหาใครเปรียบได้ เนื่องจากท่านไม่รู้ภาษาไทย ท่านท่องมนต์โดยใช้วิธีท่องตามหลวงพ่อทีละคำ ทีละประโยคจนสวดมนต์เก่ง ว่าปาติโมกข์โดยไม่ต้องเปิดหนังสือเลย เมื่อท่านได้เป็นสมภารท่านก็ได้ปกครองดูแลวัดเป็นอย่างดี ท่านใจดี จึงมีผู้คนเคารพนับถือศรัทธาท่านมาก วัดผาณิตารามเริ่มเจริญขึ้นเรื่อยๆ เมื่อท่านอายุมากท่านได้ลาออกจากสมภารและได้มรณภาพด้วยโรคชรา เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ อายุได้ ๘๖ ปี (พรรษาที่ ๓๒)

สมภารองค์ที่ ๕ **พระอธิการแดง** ชาวบ้านเรียก **อาจารย์แดง** สมภารองค์นี้ชาวบ้านได้ไปนิมนต์มาจากวัดประศาสน์โสภณ (วัดบางกรูด) มาเป็นสมภารอยู่ได้ประมาณ ๖ - ๗ พรรษาก็ลาออกเนื่องจากชราภาพ

ดังได้กล่าวมาแล้วว่าในสมัยที่หลวงตาเย็กเป็นสมภารที่ประชาชนมีความเลื่อมใสศรัทธากันมาก ส่งผลมาถึงสมัยที่พระอาจารย์แดงมาเป็นสมภารองค์ที่ ๕ ด้วย เพราะปรากฏว่าบางพรรษามีพระจำพรรษามากกว่า ๓๐ รูป ซึ่งมากที่สุดตั้งแต่ก่อสร้างวัดมา นับได้ว่าพระอาจารย์แดงได้ประกอบคุณความดีอันมีประโยชน์ต่อวัดผาณิตารามเป็นอย่างมาก

สมภารองค์ที่ ๖ **พระครูอนุกูลธรรมกิจ** ชาวบ้านเรียกท่านว่า **พระครูละมัย** หรือ **อาจารย์ละมัย** ท่านมีชื่อเดิมว่าละมัย นามสกุลบุญเปรมปรีดิ์ ท่านเกิดที่บ้านตำบลประเวศ ได้อุปสมบทที่วัดสามัคคีสาราม (วัดมงคลโสภิต หรือวัดต้นสน) จำพรรษาอยู่ที่วัดมงคลโสภิต ๘ พรรษา จึงได้ย้ายมาจำพรรษาอยู่ที่วัดผาณิตาราม เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๖๙ ในฐานะพระลูกวัด ท่านได้ช่วยสมภารทำกิจทางสงฆ์และช่วยเหลือเรื่องการก่อสร้างอย่างเข้มแข็ง ครั้งเมื่อพระอาจารย์แดงลาจากตำแหน่งสมภารเนื่องจากอายุมาก

ชาวบ้านได้เห็นคุณงามความดีและความสามารถนานาประการของท่านจึงได้ทำเรื่องขอให้ท่านเป็นสมภาร เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ในขณะนั้นท่านมีสมณศักดิ์เป็นพระอธิการเท่านั้น เมื่อท่านได้รับการแต่งตั้งให้เป็นสมภารท่านยิ่งทำงานหนักยิ่งขึ้น โดยได้ก่อสร้างและปฏิสังขรณ์วัดในหลายๆ อย่าง วัดผาฯ เริ่มเจริญขึ้นเป็นลำดับจนคณะสงฆ์เห็นคุณความดีของท่านจึงได้เลื่อนสมณศักดิ์จากพระอธิการละมัย เป็นพระครูละมัย จนฺทวณฺโณ เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๘๙ และครั้งสุดท้ายเมื่อ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ ท่านได้เลื่อนสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท “พระครูอนุกูลธรรมกิจ” ท่านมรณภาพ เมื่อวันที่ ๑๐ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๐ ด้วยโรคชรา สิริอายุได้ ๘๗ ปี พรรษาที่ ๖๑

ในระหว่างที่ท่านดำรงตำแหน่งเป็นสมภารนั้นท่านได้หาเงินสร้างสาธารณประโยชน์ไว้หลายสิ่งหลายอย่าง บางอย่างได้ชำรุดทรุดโทรมยากต่อการซ่อมแซมและได้รื้อถอนไปแล้ว บางอย่างยังพอมีร่องรอยให้สัมผัสได้ อยากจะขอนำเอาสิ่งก่อสร้างบางอย่างมาบอกเล่าให้อนุชนรุ่นหลังได้ทราบบ้าง เช่น

๑. กำแพงพระอุโบสถหลังเก่า ต้องขอเรียนว่า ตอนสร้างพระอุโบสถหลังแรกนั้นได้สร้างเป็นเรือนไม้ กั้นฝาไม้ชั่วคราวไปก่อน จนในปีวอก วันศุกร์ขึ้น ๑๑ ค่ำ เดือน ๗ พ.ศ. ๒๔๖๓ ได้ทำพิธียกเครื่องบนพระอุโบสถเป็นไม้จริงถาวร แล้วค่อยๆ ต่อเติม (ตอนนั้นเรียกว่า ก่อกำแพง) เป็นก่ออิฐถือปูนโดยรักษารูปแบบเดิมไว้

๒. หอระฆัง สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๖๙ เป็นไม้สักทั้งหลัง โดยมีนายยง วัฒนสินธุ์ และญาติพี่น้องเป็นผู้ออกเงินให้สร้าง เดิมมีความสวยงาม ปัจจุบันชำรุด ท่านเจ้าอาวาสท่านจึงได้ย้ายไปไว้ริมศาลาด้านใต้ติดกับแม่น้ำ เพื่อเตรียมบูรณะซ่อมแซมให้เหมือนเดิม

๓. กุฏิ พระอาจารย์ละมัยได้สร้างกุฏิทั้งหมด ๔ ครั้ง จำนวน ๔ หลัง เป็นกุฏิไม้ทั้งหมด แต่มีอยู่หลังหนึ่งที่ชื่อกุฏิคาถาพัน สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๑ ยาว ๘ วา ๓ ศอก กว้าง ๘ ศอก ฝาไม้สักเป็นกุฏิที่สวยงามที่สุด เพราะกุฏิหลังอื่นๆ นั้นช่องลมเป็นไม้ธรรมดา ส่วนช่องลมของกุฏิคาถาพันเป็นไม้แกะสลักลวดลาย ดอกไม้ลงสีสวยงาม ปัจจุบันได้รื้อถอนไปเพื่อใช้ที่สร้างศาลาพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ

๔. ศาลาท่าน้ำ เครื่องปรุงเป็นไม้สัก มีช่อฟ้าใบระกาประดับกระจกสีสวยงามมาก สร้างเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๘ คู่กับศาลาท่าน้ำที่นายสอน นางหลาย สร้างถวายไว้เมื่อปี พ.ศ. ๒๔๗๔ ปัจจุบันศาลาท่าน้ำทั้ง ๒ หลังนี้ชำรุดมาก ทางวัดจึงได้เคลื่อนย้ายไปไว้ทางเข้าวัดด้านทิศตะวันออกติดกับโรงเรียนวัดผาณิตาราม

๕. ศาลาการเปรียญหลังเดิมที่สร้างหลังจากสร้างวัดได้ประมาณ ๕ ปี เป็นศาลาชั้นเดียวพื้นเตี้ยติดดิน และชำรุดมาก ในปี พ.ศ. ๒๔๙๐ จึงสร้างขึ้นใหม่ ๑ หลัง ยาว ๑๒ วา กว้าง ๖ วา สูง ๓ วา ๒ ศอก ออกแบบโดยช่างศิลป์ของกรมศิลปากร ชั้นล่างเป็นคอนกรีตเสริมเหล็ก ชั้นบนไม้ตะเคียน พื้นไม้ตะแบก ฝาไม้สัก มีช่อฟ้าใบระกา ที่หน้าบันทั้ง ๒ เป็นไม้แกะสลักรูปพระพุทธเจ้าปางเสด็จลงมาจากดาวดึงส์ประทับอยู่ตรงกลางวิมานและมีรูปเทพพนมทั้งซ้ายและขวา เป็นสง่าสวยงาม ศาลาหลังนี้สร้างในสมัยนายกิจจา วัฒนสินธุ์ เป็นรัฐมนตรีสั่งราชการกระทรวงเกษตร ได้เฉลิมฉลองศาลาเมื่อวันเพ็ญ เดือน ๖ พ.ศ. ๒๔๙๒ และต่อมาทางคณะกรรมการวัดได้ยึดถือเป็นประเพณีของการจัดงานประจำปีของวัดต่อๆ มาจนบัดนี้ แต่เปลี่ยนเป็นทุกกลางเดือน ๓ ของปี และจากการจัดงานประจำปีมาตลอดทำให้ทางวัดมีเงินพอที่จะดำเนินการก่อสร้างอื่นๆ อีกมากมาย เช่น

๑. โรงเรียน ทั้งประถมและมัธยม (พ.ศ. ๒๔๙๗, ๒๕๐๓)

๒. ถนนรถยนต์เข้าวัด (พ.ศ. ๒๕๐๕)

๓. ฌาปนสถาน (หลังใหม่) (พ.ศ. ๒๕๑๑)

๔. เขื่อนกันตลิ่งพังริมแม่น้ำ (พ.ศ. ๒๕๑๔)

และอื่นๆ อีก ซึ่งทุกสิ่งที่กล่าวถึงข้างบนนี้ปัจจุบันยังอยู่ในสภาพที่แข็งแรง สามารถดูและสัมผัสได้ และมีรายละเอียดในการสร้างอยู่ในหนังสือเล่มก่อนๆ แล้วจึงไม่ขอเขียนในที่นี้

สมภารองค์ที่ ๗ (องค์ปัจจุบัน) **พระครูธรรมประยุต** ชื่อเดิม **อุเทน** นามสกุล **เสมอตน** เกิดปีฉลู ตรงกับวันที่ ๔ พฤษภาคม พ.ศ.๒๔๙๒ ในบ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ ๓ ตำบลบางกรูด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา อุปสมบทเมื่อวันที่ ๙ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๒ ที่วัดมงคลโสภิต (วัดต้นสน) จำพรรษาอยู่ที่วัดมงคลโสภิต ๘ พรรษา สอบได้ น.ธ.เอก ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ เมื่อพระอาจารย์ละมัยมรณภาพ (๑๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๐) พระอธิการหมงรักษาการเจ้าอาวาสอยู่ระยะหนึ่ง ทางคณะกรรมการวัดมีกำหนดจะสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ซึ่งจำเป็นต้องมีเจ้าอาวาสที่เก่งๆ คอยดูแล เมื่อประชุมปรึกษาหารือกันแล้วมีความเห็นตรงกันว่า ควรไปกราบ

นมัสการหลวงพ่อขันธ์ (พระครูโสภิต ธรรมคุณ) เจ้าอาวาสวัดมงคลโสภิต เพื่อขอนิมนต์พระอุเทนมาเป็นเจ้าอาวาสวัดผาฯ หลวงพ่อขันธ์ท่านก็เมตตาอนุญาต คณะกรรมการและชาวบ้านวัดผาฯ จึงพร้อมกันไปรับพระอุเทนมาอยู่วัดผาฯ เมื่อวันที่ ๕ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๒๐ ท่านได้เอาใจใส่ดูแลจัดการภายในวัดทั้งด้วยการปกครอง การก่อสร้าง การศึกษา ฯลฯ ดังจะได้กล่าวต่อไป ด้วยความสามารถและคุณความดีต่าง ๆ ท่านจึงได้เลื่อนสมณศักดิ์อย่างรวดเร็ว ดังนี้

พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูชั้นประทวน

พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นโท

พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้เลื่อนสมณศักดิ์ เป็นพระครูสัญญาบัตรชั้นเอก

พ.ศ. ๒๕๔๗ ปัจจุบัน ท่านดำรงสมณศักดิ์เป็นเจ้าคณะตำบลเทพราช

เมื่อพระอาจารย์อุเทนได้รับการแต่งตั้งเป็นสมภารได้ไม่นานท่านเริ่มวางแผนพัฒนาวัดเป็นการใหญ่ มีการวางผังวัดใหม่ว่าควรจะก่อสร้างอะไรที่ตรงไหน จะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงและพัฒนาวัดอย่างไร จึงจะเป็นระเบียบเรียบร้อย สวยงาม โดยท่านได้ปรึกษาหารือกับคณะกรรมการวัดอยู่ตลอดทุกเรื่อง ผลงานสำคัญ ๆ ของท่านมีมากมาย แต่จะขอนำมากล่าวพอเป็นสังเขป ดังนี้

๑. การก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ ขนาดกว้าง ๑๒ ม. ยาว ๒๑ ม. สูงจากพื้นถึงอกไก่ ๑๗.๕๐ ม. ลักษณะทรงไทย โครงสร้างทำด้วยคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหลัง กำแพงทำเป็น ๒ ชั้น เพื่อการระบายอากาศตามธรรมชาติ หลังคาพระอุโบสถหลังนี้จะแตกต่างกว่าพระอุโบสถทั่ว ๆ ไป คือจะแบนกว่า เนื่องจากผู้ออกแบบ (นายสมเจตน์ วัฒนสินธุ์) มีความปรารถนารักษารูปทรงของพระอุโบสถเดิมเอาไว้เพื่อให้มีเนื้อที่ใช้สอยภายในพระอุโบสถให้มากที่สุด จึงมีหลังคาแผ่กว้าง ส่วนประตูหน้าต่างเอาอย่างมาจากพระอุโบสถวัดสระเกศราชวรวิหาร กทม. ทำพิธีวางศิลาฤกษ์ เมื่อ ๒๑ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๑ สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้เสด็จทรงประกอบพิธียกช่อฟ้า เมื่อวันที่ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

๒. ตั้งทุนการศึกษาสำหรับเด็กด้อยโอกาส ชื่อ “ทุนมูลนิธิวัดผาประชาอุปถัมภ์” ในปี พ.ศ. ๒๕๒๖ สำหรับช่วยเหลือเด็กยากจน เรียนดี ประพฤติดี ที่พ่อแม่นำมาฝากให้อยู่ที่วัด ถ้าเป็นระดับประถมก็ส่งเรียนที่โรงเรียนวัดผาฯ ถ้าเป็นระดับมัธยมก็จะส่งเรียนที่โรงเรียนผาณิตวิทยา ซึ่งเป็นโรงเรียนในเขตวัดและอยู่ติดกับวัด เมื่อจบระดับนี้แล้วใครมีความสามารถที่จะเรียนต่อไปก็จะส่งต่อจนจบสูงสุดที่จะเรียนได้ โดยเอาเฉพาะดอกผลที่เกิดขึ้นมาเป็นค่าใช้จ่าย ปัจจุบันทุนมูลนิธิมีเงินฝาก ๔,๐๔๔,๐๑๙ บาท

๓. การขยายพื้นที่วัด โดยซื้อที่ดินเพิ่มเติมอีก ๒ ครั้ง คือ

ครั้งแรก พ.ศ. ๒๕๓๓ ได้ซื้อที่ดินข้างวัดริมแม่น้ำทางทิศตะวันตก จำนวน ๒ ไร่

ครั้งที่ ๒ พ.ศ. ๒๕๔๖ ได้ซื้อที่ดินทางวัดด้านทิศเหนือของวัดอีก ๑๐ ไร่

๔. สร้างห้องน้ำ ห้องสุขา ในปี พ.ศ. ๒๕๓๓ ลักษณะทรงจั่วคอนกรีตเสริมเหล็ก ก่ออิฐ ฉาบปูน ผนังและพื้นปูด้วยกระเบื้องอย่างดี กว้าง ๗ ม. ยาว ๒๗ ม. จำนวน ๓๓ ห้อง

๕. สร้างศาลาพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติ ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ถวายเป็นพระราชกุศลแด่องค์พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ในโรกาสที่ทรงครองราชย์ ครบ ๕๐ ปี และทรงมีพระชนมายุครบ ๖ รอบ ๗๒ พรรษา โดยทำพิธีวางศิลาฤกษ์เมื่อ ๑๑ มกราคม พ.ศ. ๒๕๓๘ เป็นลักษณะทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก ๒ ชั้น กว้าง ๒๔ ม. ยาว ๔๖ ม. ใต้ดินเป็นถังน้ำฝน กว้าง ๒๐ ม. ยาว ๔๐ ม. ลึก ๓ ม. มีหน้าบัน ๔ หน้าบัน ที่หน้าบันทั้ง ๔ ได้ขออนุญาตอัญเชิญตราสัญลักษณ์เฉลิมพระเกียรติประดิษฐานทุกหน้าบัน ค่าก่อสร้าง ประมาณ ๒๗,๐๐๐,๐๐๐ บาท

๖. สร้างศาลาท่าน้ำ แทนของเดิมที่ชำรุดมากในปี พ.ศ. ๒๕๔๓ โดยมีนายวิทยา นางวรพรรณี น้อยใจบุญ และพี่ ๆ น้อง ๆ เป็นเจ้าภาพในการก่อสร้าง ลักษณะทรงไทยคอนกรีตเสริมเหล็ก กว้าง ๔ ม. ยาว ๖ ม. หน้าบันปั้นลายไทยติดช่อฟ้าใบระกา จำนวน ๒ หลัง

๗. สร้างป้ายชื่อวัดผาณิตารามป้ายใหญ่ ทางด้านทิศเหนือของวัด ในปี พ.ศ. ๒๕๔๖ ลักษณะองค์รวมของป้ายใหญ่นี้มาจากเอกลักษณ์ไทย วัสดุที่ใช้ในการก่อสร้างเป็นวัสดุที่มีความคงทนต่อสภาพภูมิอากาศได้ยาวนาน หินแกรนิตที่ใช้เป็นหินแกรนิตอย่างดีจากต่างประเทศ ที่สำคัญของป้ายนี้อยู่ที่ความหมายของป้ายเพราะผู้ออกแบบ (นายธงชัย รัตนวงศ์) ต้องการให้ทุกอย่างที่ปรากฏในป้ายมีความหมายทั้งสิ้น จึงอยากให้ท่านทั้งหลายได้หาความรู้เพิ่มเติมจากป้ายใหญ่อีกที

นอกจากนี้ยังมีอีกหลายสิ่งที่ท่านสมภารได้ทำไว้มากมายโดยเฉพาะการปรับปรุงภูมิทัศน์ของวัด ซึ่งปรับปรุงได้สวยงามเป็นระเบียบร่มรื่น มีความสะอาดเป็นเลิศ มีสิ่งอำนวยความสะดวกสบายทุกอย่าง สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติได้คัดเลือกให้วัดผาณิตารามเป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ประจำปี พ.ศ. ๒๕๔๖ และให้ศาลาพัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติวัดผาณิตารามเป็นศูนย์พัฒนาจิตเฉลิมพระเกียรติประจำจังหวัดฉะเชิงเทราด้วย

ประวัติความเป็นมาวัดสนามจันทร์

วัดสนามจันทร์ สร้างเมื่อปลายสมัยกรุงศรีอยุธยา เดิมอยู่ทางฝั่งตำบลสนามจันทร์ ต่อมาไม่สะดวกในการติดต่อกันทางเรือ เพราะอยู่ทางฝั่งแผ่นดินงอก จึงได้ย้ายมาอยู่ทางฝั่งตำบลบ้านโพธิ์ ฉะนั้นจึงชื่อว่า วัดสนามจันทร์ ตามชื่อตำบลที่ตั้งอยู่ก่อน ซึ่งตำบลนั้นเดิมชื่อว่า ตำบลสนามจั่น เพราะเป็นที่พรานป่าใช้จั่นดักเสือ ช้าง เป็นต้น ในสมัยของเจ้าสามพระยา ต่อมาเพี้ยนเป็นสนามจันทร์ ส่วนวัดสนามจันทร์นั้น เท่าที่จำได้เป็นที่รู้จักของคนเก่าคนแก่ ก็ในสมัยอาจารย์ภู่ และอาจารย์หลีเป็นพระอุปัชฌาย์ ซึ่งในสมัยนั้นสมเด็จกรมพระยาวชิรญาณวโรรสเคยเสด็จมาตรวจวัดต่าง ๆ ตามชนบทได้ถามหลวงพ่อหลีว่า บวชพระมากี่องค์แล้ว อาศัยที่ท่านประหม่ามิได้โต้ตอบ ท่านจึงถูกถอดออกจากอุปัชฌาย์ และตั้งหลวงพ่อคำ เป็นอุปัชฌาย์แทน ต่อมาหลวงพ่อคำ พรหมสุวรรณ เป็นเจ้าอาวาสและเจ้าคณะแขวง หลังจากหลวงพ่อคำแล้ว ก็มีอาจารย์เทียน เป็นเจ้าคณะแขวงและเป็นอุปัชฌาย์ ต่อมาหลวงพ่อถนอม หรือพระครูวิบูลยติกิจเป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะตำบลบ้านโพธิ์ ปัจจุบัน พระครูโสภิตสุตคุณ (มหาวิทยา ญาณวโร) เป็นเจ้าอาวาส และเจ้าคณะอำเภอบ้านโพธิ์ *(ที่มา : ประวัติพระครูโสภิตสุตคุณ และของดีวัดสนามจันทร์. (๒๕๔๖).อำเภอบ้านโพธิ์ : จังหวัดฉะเชิงเทรา)*

ประวัติหลวงพ่อพุทธโสธรจำลองวัดสนามจันทร์

พระครูโสภิตสุตคุณ ได้ไปเสี่ยงทาย ไม้คว่ำหงาย ขอต่อหลวงพ่อพุทธโสธร ถ้าอนุญาตขอให้หงาย ๑ คว่ำ ๑ เสี่ยงทายครั้งที่ ๑ คว่ำ ๒ เสี่ยงทายครั้งที่ ๒ หงาย ๒ เสี่ยงทายครั้งที่ ๓ คว่ำ ๑ หงาย ๑ เป็นอันว่าทรงอนุญาต จึงได้สร้างขึ้น เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๘ และสร้างวิหารคลุม เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕

ธรรมดาที่ตรงนี้ เรียกว่าที่ทุคคตุ คือไม่อาจที่จะเจริญเหมือนวัดหลวงพ่อโสธรได้ เพราะฉะนั้นเมื่อสร้างเสร็จแล้ว จึงเป็นที่อยู่ของตาแป๊ะยากจน มาอาศัยนอนอยู่ใต้ฐาน อีกทั้งยังใช้เป็นที่เก็บเศษเหล็ก เศษไม้อีกด้วย หามีนิมิตที่จะเจริญรุ่งเรืองได้ไม่ แต่เมื่อกาลเปลี่ยนไปก็ค่อย ๆ เจริญขึ้น จนมีวิหารคลุม ก็ด้วยน้ำพักน้ำแรงของภิกษุ สามเณรและสาธุชนทั้งหลาย

ประวัติหลวงพ่อสมเด็จพุทธะพระเจ้าเหยียบโลก

เย็นวันหนึ่ง เมื่อพระครูโสภิตสุตคุณ กำลังเดินจงกรมอยู่นั้น ได้มีเทพเจ้าองค์หนึ่งเข้ามาสิงสู่ในเชิงใช้อำนาจจิตบันดาลได้กล่าวขึ้นว่า “มึงสร้างพระปางนี้ให้กูได้ไหม” โดยสะกดให้ยืนขาเดียว มือหนึ่งชูขึ้น เท้าข้างหนึ่งยกขึ้น ในท่าจะเหาะ หรือย่างขึ้นสู่บันได และหัวเราะเสียงดัง ในใจของพระครูโสภิตสุตคุณนั้นรับว่า “ได้ซิพ่อ” แล้วท่านก็ออกจากร่างไปพร้อมกับบอกว่า “ถ้ามึงสร้างได้กูให้มึง ๑๐๐ ล้านบาท” จากวันนั้นจึงได้หาที่จะสร้าง แต่ก็ไม่เห็นมีที่เหมาะ วันหนึ่งได้ไปดูชายแม่น้ำเห็นตลิ่งพังลงไปเป็นแถบ จึงคิดว่า ถ้าตลิ่งพังหลวงพ่อโสธรต้องลงน้ำแน่ จึงพิจารณาว่าน่ากลัวหลวงพ่อโสธรจะมาเหยียบตลิ่งพัง เพื่อต้องการให้สร้างสิ่งศักดิ์สิทธิ์ป้องกันไว้ จึงได้คิดว่าพระยืนก้าวท้าวขึ้นจากน้ำ ควรจะสร้างตรงนี้แหละ จึงได้สร้างขึ้นตรงนั้น

ในใจก็คิดนึกตรึกตรองอยู่เสมอว่า เทวดาองค์ใดให้สร้างขึ้น เมื่อสร้างแล้ว ตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๐ ก็ยังไม่เห็นวี่แววแห่งความมหัศจรรย์อะไรเลย แต่ทว่าเมื่อนั่งกัมมัฏฐานนั้น จิตได้สังหรณ์อยู่เสมอว่า เป็นรัชกาลที่ ๔ จนมาถึงปีนี้จึงทราบชัดว่า เป็นรัชกาลที่ ๔ แน่นอน เพราะให้สร้างลูกโลกไว้ใต้ฝ่าพระบาท เป็นพระเจ้าเหยียบโลกขึ้นสู่ดาวดึงส์ เป็นปางยมกปาฏิหาริย์ และต้องการจะให้เป็นศูนย์รวมแห่งธรรมยุติ และมหานิกายด้วย (ซึ่งพระครูโสภิตสุตคุณ ก็สร้างไปในทีเล่นทีจริง เท่านั้น หาได้เชื่อว่าจะเป็นไปได้จริงไม่ ก็จะต้องพิสูจน์กันต่อไป) *(ที่มา : เจ้าอาวาสวัดสนามจันทร์ อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๔)*

ประวัติพระสังกัจจายนะ

พระสังกัจจายนะ วัดสนามจันทร์ สร้างเป็นเกียรติแด่พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เคยเสด็จมาเยี่ยมวัดสนามจันทร์และเลยไปพักแรมที่บ้านนายช่าน ประเสริฐศิลป์ ซึ่งเป็นคฤหบดีผู้มั่งคั่งในสมัยนั้น ประมาณ พ.ศ. ๒๔๔๗ ขณะนั้นพระองค์มีพระชนมพรรษาได้ ๔๘ พรรษา พระสังกัจจายนะนี้ พระครูโสภิตสุตคุณเป็นผู้ปั้นเอง โดยมีนายวิเชียร ประเสริฐศิลป์ (บุตรนายช่าน) เป็นผู้ออกปัจจัยให้ ตั้งพระนามว่า **“พฤหัสเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว”** หมายถึง

ท้าวมหาพรหมกับหลวงพ่อโสธร และพระปิยมหาราช จะช่วยกันจรรโลงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองไปในวันข้างหน้า ณ วัดสนามจันทร์นี้เอง

ประวัติพระมหาโมคคัลลานะ

พระรูปพระมหาโมคคัลลานะ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๖ โดยขณะนั้นคอมมิวนิสต์รุ่งเรืองมาก กำลังจะครอบครองราชอาณาจักรไทย ได้เกิดการจลาจลในกรุงเทพมหานคร โดยนักศึกษากลุ่มหนึ่ง พระครูโสภิตสุตคุณ ขณะนั้นเป็นเพียงพระมหาวิทยา จึงได้สร้างพระมหาโมคคัลลานะขึ้น ฝังอาถรรพ์ ด้วยเข็ม ๗ เล่ม และไม้มงคล ๗ อย่าง ตามพระบัญชาของครูเทวดาเพื่อให้คอมมิวนิสต์ล่มสลายโดยให้พระมหาโมคคัลลานะเหยียบโลกตามแผนที่ประเทศที่นับถือพระพุทธศาสนา ปรากฏว่ามาบัดนี้คอมมิวนิสต์ ไม่มีต่อไปอีกแล้ว เคยนำเหรียญพระมหาโมคคัลลานะปราบคอมมิวนิสต์ไปแจกทหารที่จังหวัดน่าน เรียกว่า รุ่นปราบคอมมิวนิสต์ บัดนี้หาไม่ได้แล้ว

ประวัติวิหารพระอังคีรส

พุทธวิหารพระอังคีรส สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๓ เพื่อเป็นสถานที่สะเดาะเคราะห์ ตามแนวพระพุทธศาสนา แต่ก่อนเคยทำแบบพราหมณ์ ปรากฏว่า ครูเทวดา มีพระจุลจอมเกล้า เป็นอาทิ ให้เปลี่ยนใหม่เป็นแบบพุทธ โดยอาศัยบารมีพระพุทธเจ้าเป็นใหญ่ โดยอาศัยความเป็นอัปปมาโนของพระพุทธเจ้า ปรากฏว่าได้ผลดีเท่ากันกับของแบบพราหมณ์ แต่ตำราเวทคุกี้ยังคงต้องใช้ของพราหมณ์อยู่นั่นเอง เพราะว่าพุทธกับพราหมณ์จะต้องไปด้วยกันเสมอ โลกจึงจะเป็นไปได้อย่างราบรื่น พระพุทธศาสนาจึงจะไม่เสื่อมไปโดยเร็ว

ประวัติพระสมเด็จ ๙ รุ่น

พระสมเด็จ ๙ รุ่น ที่สร้างแจกในงานฉลองพัดยศเจ้าคณะอำเภอชั้นโทนี้ ความจริงหาได้ทำแจกในงานนี้ไม่ เป็นการทำขึ้นด้วยความปรารถนาของครูเทวดา มีพระปิยมหาราช เป็นอาทิ เพื่อสอดคล้องกับราชวงศ์ของพระองค์ ที่มีนามตามเทวดาตามพระเคราะห์ เพื่อที่จะหาทุนสร้างเขื่อน ให้สาธุชนบูชาชุดละ ๙๙๙ บาท และเป็นองค์ ๆ ละ ๙๙ บาท

คือ พระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก หมายถึง พระอาทิตย์ ที่เป็นจุฬาของโลก คือ ยอดโลก นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระสุริยเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก"** ดีทางยศสูง เมตตาแรง อำนาจกล้า จึงเรียกว่า รุ่น ๑

พระพุทธเลิศหล้านภาลัย หมายถึง พระจันทร์ ที่แจ่มจรัสอยู่บนฟ้า นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระจันทร์เทวบุตรพุทธโสธรบวรพระพุทธเลิศหล้านภาลัย"** ดีทาง ช่างประดิษฐ์ ช่างคิด มหาลาภ มหาผล มหามงคล จึงเรียกว่า รุ่น ๒

พระนั่งเกล้า หมายถึง พระอังคาร ที่ถูกพระพุทธเจ้าทรมาน จนมานั่งทูลเกล้าถวายอารักขา นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระอังคารเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดีทางนักรบ นักเลง อยู่ยงคงกระพัน เป็นสิริมงคลแก่ทหาร ตำรวจ นักบวชก็ใช้ได้ จึงเรียกว่า รุ่น ๓

พระจอมเกล้า หมายถึง พระพุธ คือผู้ฆ่าอริราชศัตรู ผู้เป็นใหม่แห่งเกล้า คือบ่าวไพร่ทั้งปวง นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระวุธะเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดีทางนักปราชญ์ นักพูด การศึกษา เทคโนโลยี ปัญญาดี ทรัพย์เจริญ ยศเจริญ จึงเรียกว่า รุ่น ๔

พระจุลจอมเกล้า หมายถึง พระพฤหัส คือ ผู้เป็นใหญ่แห่งจักรวาล หรือราชอาณาจักร นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระพฤหัสเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดีทาง เมตตา ปัญญา แคล้วคลาด อธิษฐานสำเร็จ ค้าขาย นักปกครอง ยศสูง จึงเรียกว่า รุ่น ๕

พระมงกุฎเกล้า หมายถึง พระศุกร์ คือ ผู้เป็นมงกุฎแห่งจันทรา เป็นมงกุฎแห่งท้องฟ้า นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระศุกร์เทวบุตรพุทธโสธรบวรพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดีทาง เมตตา ผสมผสาน ค้าขาย ลาภลอย ลาภยศ ศิลปะ ปัญญาดี พูด เขียน เรียนดี จึงเรียกว่า รุ่น ๖

พระปกเกล้า หมายถึง พระเสาร์ คือ ผู้กล้า ในการปกป้องคุ้มครองดุจมุจรินทร์นาคราช ที่กล้าหาญปกป้องคุ้มครองพระพุทธเจ้า ผู้เสียสละเพื่อนรชน เพื่อให้ชนได้เป็นใหญ่ นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระเสาร์เทวบุตรพุทธโสธรบวรพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว"** ดีทางอุตสาหกรรม เกษตรกรรม พาณิชยกรรม เมตตา มหานิยม แคล้วคลาด จึงเรียกว่า รุ่น ๗

พระอานันทมหิดล หมายถึง พระราหู คือผู้ให้ความยินดีแก่แผ่นดิน ดึงดูดสัตว์ให้ยินดีอย่างยิ่ง นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระราหูเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระอานันทมหิดล"** ดีทางเมตตา ค้าขาย ศัตรูพ่าย ผู้ที่ราหูเสวยอายุ จะไม่มีภัยอันตราย

ร้ายจะกลายเป็นดี ผีจะไม่เข้า บริวารที่ดื้อด้าน จะกลับมาคืนดี บริวารที่ดี จะยอมสละชีพให้เมื่อมีภัย ให้อภัย ทวงหนี้ทวงสินดี มีลาภเนืองๆ จึงเรียกว่า รุ่น ๘

พระยมกปาฏิหาริย์ หมายถึง พระเกตุ คือ ยอดแห่งนรชน ยอดแห่งอิทธิฤทธิ์ ยอดแห่งปัญญา นามเต็มว่า **"สมเด็จพุทธะพระเจ้าเหยียบโลก สหะเทวบุตรพุทธโสธรบวรพระภูมิพล"** ดีทาง เมตตา เทวดารักใคร่ แคล้วคลาด ชนะศัตรู มหาลาภ มหามงคล ปฏิบัติธรรมใฝ่ธรรมประจำใจ สิริรวมเรียกว่า สมเด็จ ๙ รุ่น หรือ ของดี ๙ รัชกาลผู้ใดมีไว้ครอบครอง ขอให้ผู้นั้นจงอธิษฐานเอาแต่ที่ดีๆ เทอญ

ประวัติความเป็นมาวัดลาดบัว

วัดลาดบัว ตั้งอยู่เลขที่ ๘๘ บ้านลาดบัว หมู่ที่ ๔ ตำบลคลองขุด อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดคณะสงฆ์มหานิกาย ที่ดินตั้งวัดมีเนื้อที่ ๑๒ ไร่ ๒ งาน ๔๐ ตารางวา อาณาเขต ทิศเหนือจดคลองสาธารณะ ทิศใต้จดที่ดินเอกชน ทิศตะวันออกจดโรงเรียนประถมศึกษา ทิศตะวันตกจดที่ดินเอกชน มีที่ธรณีสงฆ์จำนวน ๑ แปลง เนื้อที่ ๒๔ ไร่ อาคารเสนาสนะ ประกอบด้วย อุโบสถ กว้าง ๖ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ศาลาการเปรียญ กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๗ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก หอสวดมนต์ กว้าง ๑๑.๕๐ เมตร ยาว ๓๕.๔๐ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นอาคารไม้ทรงไทย กุฏิสงฆ์ จำนวน ๓ หลัง เป็นอาคารไม้สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๔ เป็นอาคารอเนกประสงค์ กว้าง ๑๓ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๕ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก นอกจากนี้มี หอระฆัง ๑ หลัง ปูชนียวัตถุ มีพระประธานประจำอุโบสถ ๑ องค์ ขนาดหน้าตักกว้าง ๙๐ นิ้ว และพระพุทธรูป ๘ องค์ ขนาดหน้าตักกว้าง ๖๐ นิ้ว ๔ องค์ ขนาดหน้าตักกว้าง ๓๐ นิ้ว ๔ องค์

วัดลาดบัว ตั้งเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๙ ผู้บริจาคที่ดินให้สร้างวัด คือ พระภิกษุแถม จันทวงศ์ และนายตำ บุญพุ่ม ผู้ดำเนินการก่อสร้างวัด คือ นายศักดิ์ - นางสนธิ์ อินทโชติ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๙ เขตวิสุงคามสีมา กว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๘๐ เมตร การบริหารและการปกครอง มีเจ้าอาวาสเท่าที่ทราบนาม คือ รูปที่ ๑ พระเทียน รูปที่ ๒ พระฤทธิ์ รูปที่ ๓ พระฟู รูปที่ ๔ พระเคี้ยม รูปที่ ๕ พระทอง รูปที่ ๖ พระบุญชู รูปที่ ๗ พระครูเกษมธรรมภูษิต รูปที่ ๘ พระเทียง ปญญาธโร พ.ศ. ๒๕๓๘ - ปัจจุบัน

ประวัติความเป็นมาวัดไผ่สามกอ

หลวงพ่อเสือท่านเป็นสุดยอดเกจิแห่งเมืองแปดริ้ว ผู้มีฌาณสมาบัติขั้นสูง มีพุทธาคมเข้มขลัง แก่กล้า โด่งดังมากในเรื่องของน้ำมนต์ ผ้ายันต์ เสื้อยันต์ สมัยท่านมีชีวิตอยู่ ละแวกนั้นและพื้นที่เขตจังหวัดใกล้เคียง เช่น ชลบุรี ฯลฯ หากมีพิธีปลุกเสกใดๆ มักจะนิมนต์ท่านเข้าร่วมเสมอ

สมัยก่อน ใครที่เป็นบ้า เป็นบอ ถูกคุณไสย์ หรือโดนกระทำใดๆ ก็ตามที่ไม่ได้เป็นมาแต่กำเนิด นำมาล่ามไว้ที่วัดไผ่สามกอ ๓ วัน ๗ วัน หายเป็นปลิดทิ้งทุกรายไป วัตถุมงคลของท่านเด่นดังด้านมหาอุต คงกระพันชาตรีอย่างมาก ท่านเป็นเกจิอาจารย์ยุคเดียวกับหลวงพ่อดิ่ง วัดบางวัว หลวงพ่อเหลือ วัดสาวชะโงก หลวงพ่อจาด วัดบางกระเบา หลวงพ่อคงวัดซำป่างาม ร่วมปลุกเสกพิธีเดียวกันเสมอๆ พุทธาคมแก่กล้าไม่ยิ่งหย่อนไปกว่ากันเลย และท่านยังเป็นพระภิกษุสงฆ์รูปเดียวในสมัยนั้นที่มีตาลปัตรเป็นรูปเสือ

รูปถ่ายขนาดบูชา
ปี พ.ศ. ๒๔๙๒
สร้างในสมัยที่ท่านยังมีชีวิตอยู่

ประวัติสังเขปของท่าน

ปฐมวัย

หลวงพ่อเสือ เกิดเมื่อวันที่ ๒๒ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๐๕ ที่ จ.ชลบุรี โยมบิดา ชื่อ นายแสวง โยมมารดาชื่อ นางลำเจียก ด้วยบารมีที่ได้สร้างสมมาแต่อดีตชาติ ทำให้หลวงพ่อเกิดความรู้สึกเบื่อหน่ายความเป็นอยู่ในชีวิตประจำวันตั้งแต่วัยเด็ก เมื่อได้มีโอกาสติดตามพ่อแม่ไปวัดตอน ๕ - ๖ ขวบ และได้ฝึกหัดทำสมาธิ จึงได้รับรู้ถึงความสงบสุขอันเกิดจากจิตที่เป็นสมาธิ อายุ ๑๖ ปี ได้บรรพชาเป็นสามเณรที่วัดหลวง จ.ชลบุรี และได้ติดตามพระอุปัชฌาย์ออกธุดงค์ หลังจากนั้น ๗ วัน ท่านจึงแยกธุดงค์ไปตามที่ต่างๆ ตามลำพัง

ในปีต่อมาหลวงพ่อได้ธุดงค์ไปสกลนคร พระอาจารย์ที่นั่นได้แนะนำให้เดินทางไปพม่าซึ่งเป็นประเทศที่เต็มไปด้วยคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา ท่านจึงเริ่มออกเดินทางผ่านอุดรธานีไปจนถึงพม่าอาศัยพักอยู่ที่วัดโชติการาม โดยมีพระอาจารย์โชติ กะธรรมจริยะคอยแนะนำ และให้ความสะดวกตลอดเวลา ๖ เดือน เมื่ออุปสมบทแล้ว ท่านก็ธุดงค์กลับไปที่พม่าอีกครั้งหนึ่ง โดยพักอยู่ที่วัดซันคยองวิหาร ถึง ๒ ปี ณ ที่นี้หลวงพ่อได้พบกับท่านเลด สยาดอ มหาเถระ ปราชญ์ทางพระพุทธศาสนา ซึ่งเป็นผู้คอยแนะแนวทางการปฏิบัติธรรม การศึกษาพระไตรปิฎกให้ หลังจากนั้นหลวงพ่อยังได้เดินทางไปที่ลังกาได้พบและศึกษากับท่านญาณโปนิกมหาเถระ

มัชฌิมวัย

กลับจากลังกาแล้ว หลวงพ่อได้พักปฏิบัติธรรมที่ถ้ำเชียงดาว ๓ ปีเศษ ต่อจากนั้นได้มาพักอยู่ที่หมู่บ้านชาวเขา บนดอยปุย สอนธรรมะ และรักษาโรคภัยไข้เจ็บให้กับชาวเขาเป็นเวลาถึง ๙ ปี จึงเดินทางกลับมาบ้านเกิด ที่ชลบุรี โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะมาช่วยเหลือชาวบ้านทั้งการให้ธรรมะ และช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ ซึ่งขณะนั้นท่านอายุได้ ๔๕ ปี มีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวางในแถบจังหวัดชลบุรี และจังหวัดฉะเชิงเทรา ต่อมามีชาวบ้าน ต.สิบเอ็ดศอก อ.บ้านโพธิ์ จ.ฉะเชิงเทรา ได้ร่วมใจกันสร้างกุฏิเล็กๆ และนิมนต์ให้ท่านอาศัยอยู่ จนในที่สุดสร้างเป็นวัดขึ้น ให้ชื่อว่า “วัดไผ่สามกอ” ตามสัญลักษณ์ที่มีต้นไผ่เหลืองที่ขึ้นอยู่ ๓ กอ หน้ากุฏิของท่านที่ชาวบ้านปลูกถวายนั่นเอง

มีเรื่องเล่าว่า

หลวงพ่อไม่เคยสรงน้ำเลย แต่ทุกวันเวลาท่านอยู่ในห้องผู้ที่อยู่ใกล้เคียงจะได้ยินเสียงเหมือนน้ำไหลจากฝักบัว และร่างกายของหลวงพ่อก็เปียกเอง ทั้งยังมีกลิ่นหอมเหมือนดอกลำเจียก เมื่อถึงวันเกิดของท่าน ผู้คนจะหลั่งไหลมาสรงน้ำท่าน เวลาท่านเดินลงจากกุฏิฝนจะตกลงมาพอดีทุกครั้ง ท่านจึงได้ฉายาว่า “พระวิรุฬหผล” เมื่อตอนอายุได้ ๕๕ ปี ท่านได้ธุดงค์ไปประเทศลังกาเป็นเวลานาน เพื่อศึกษาพระพุทธศาสนาในรายละเอียดเพิ่มเติม

ปัจฉิมวัย

ก่อนมรณภาพ หลวงพ่อรู้ล่วงหน้า ท่านจึงได้เตรียมตัวพร้อม โดยเรียกลูกศิษย์มาถ่ายรูปของท่านไว้ ให้ทำความสะอาดศาลา และเรียกมาประชุมฟังธรรม หลังจากนั้นท่านก็เริ่มป่วย มีไข้ทวีขึ้นทั้งวันทั้งคืน เมื่อถึงวันโกนท่านก็ลุกขึ้นจากที่นอน สั่งให้ช่วยกันปลงผม ซึ่งชาวบ้านก็พูดเตือนว่าคนเป็นไข้เขาห้ามตัดผม แต่ท่านก็พูดให้คติว่า “คนเราถ้าถึงเวลาตายแล้ว ถึงจะปล่อยให้ผมยาวเพียงไหน ชีวิตก็ยาวต่อไปไม่ได้” ก่อนมรณภาพ ๔ วัน หลวงพ่อได้สั่งว่า ท่านจะทำสมาธิ เจริญวิปัสสนาอยู่ในห้อง ๔ วัน ห้ามไม่ให้ใครมารบกวน ครั้นครบ ๔ วันตามที่ท่านสั่งแล้ว ลูกศิษย์ (คือ หลวงตาเผย) ได้เคาะประตูห้อง เมื่อไม่ได้ยินเสียงตอบ ลูกศิษย์จึงเข้าไปดู พบว่าหลวงพ่อครองผ้าไตรจีวรครบถ้วนเหมือนเวลาที่มีพิธีกรรมทางศาสนา มีตาลปัตรตั้งไว้ด้านขวา

มีข้อความเขียนไว้ที่ผ้าสังฆาฏิว่า **“เมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา”**

ท่านนอนตะแคงขวาเหมือนหลับ สีหน้าสงบ ปราศจากความเศร้าหมอง ทุกคนก็ทราบทันทีว่า ท่านได้มรณภาพแล้ว วันนั้นตรงกับวันศุกร์ที่ ๓๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๘

(ที่มา : http://forum.ampoljane.com/index.php?s=4cd7367f2491d3d9fd139ca23936fee3&showtopic=25&st=140)

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

การต่อเรือสองตอน

การต่อเรือสองตอนเป็นผลงานการประดิษฐ์คิดค้นที่เลื่องลือของนายไพฑูรย์ อันวิจิตร บ้านอยู่ข้างวัดเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ ผลงานการต่อเรือสองตอนของนายไพฑูรย์ เป็นแม่แบบที่ใช้กันในประเทศและประเทศใกล้เคียง เช่น ลาว

การต่อเรือสองตอนของนายไพฑูรย์ อันวิจิตร มีความเป็นมา คือ เมื่อมีการนำเครื่องสอบน้ำคาวาซากิมาจากประเทศญี่ปุ่น จึงได้ต่อเรือให้พระวัดเทพราชใช้ โดยแปลงเครื่องสูบน้ำมาทำให้มีท่อเป็นหางยาว มีใบพัดและหางปลา ขับขี่ในคลองประเวศฯ เป็นลำแรก ต่อมาได้ดัดแปลงให้เป็นเรือสั้นเข้า และทำเป็น ๒ ตอน ให้ตอนท้ายแตะน้ำน้อยที่สุด ทำให้เรือวิ่งได้เร็วมากยิ่งขึ้น ต่อมาชาวบ้านจึงช่วยกันตั้งเป็นอู่ต่อเรือสองตอนขึ้นเป็นแห่งแรกของประเทศ ใช้ชื่ออู่ว่า “ฑูรย์ เทพราช” ประชาชนจากต่างจังหวัดและต่างประเทศ สั่งต่อไปใช้กันเป็นจำนวนมหาศาล จนทำไม่ทัน จึงเกิดมีอู่อื่นเกิดขึ้นโดยเอาแบบอย่างไปต่อและดัดแปลงมาแข่งกันในงานนมัสการหลวงพ่อพุทธโสธรทุกปีตลอดมาจนถึงปัจจุบัน ถือเป็นความภูมิใจอย่างยิ่งของชาวเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ ที่ถือว่าเป็นแหล่งกำเนิดของเรือหางยาวทุกประเภท

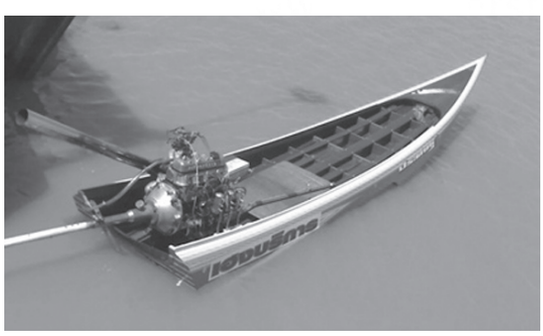

หัตถกรรม

หัตถกรรมในอำเภอบ้านโพธิ์ รู้จักทำเครื่องมือ เครื่องใช้ และประดิษฐ์สิ่งต่างๆ จากวัสดุดิบที่มีในท้องถิ่น ไว้ใช้ในการดำรงชีวิต แบ่งออกได้ ดังนี้

๑. หัตถกรรมประเภทจับสัตว์น้ำ เช่น ลอบ ไซ อีจู้ ค้อนลากปลา สุ่ม แห ตาข่าย เรือผีหลอก เป็นต้น

๒. หัตถกรรมใช้สอยและสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุ เช่น ตะกร้า เสื่อกกใบเตย เชือกปอ ไม้กวาดจากต้นอิกิม เย็บจาก ผลิตภัณฑ์จากเกล็ดปลา

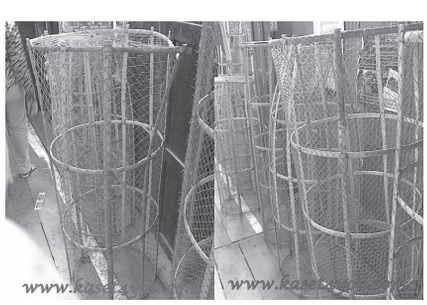

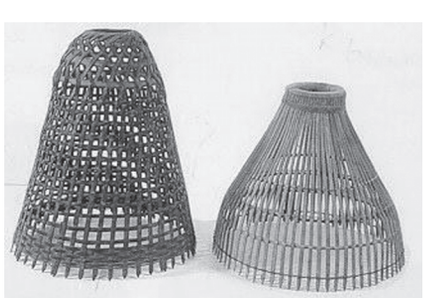

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอแปลงยาว

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา
อำเภอแปลงยาว

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด

ประเพณีเกี่ยวกับการเกิด วิถีการดำเนินชีวิตของชาวอำเภอแปลงยาว (ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว, ๒๕๔๑: ๑๑) มีความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติเกี่ยวกับการคลอดบุตรว่าสามารถทำนายเพศทารกจากใบหน้าของผู้เป็นมารดา เช่นกล่าวว่า ถ้าใบหน้าของผู้เป็นมารดาหมองคล้ำเป็นฝ้าตกกระ จะได้บุตรเพศชาย แต่ถ้าใบหน้าของผู้เป็นมารดาสวยเรียบสะอาดสะอ้านมีน้ำมีนวล จะได้บุตรเป็นเพศหญิง นอกจากนี้ยังความเชื่ออีกว่า ผู้ที่จะคลอดบุตรจะต้องทำงานให้มากเป็นพิเศษ เช่น ตักน้ำ ตำข้าว เก็บกวาดเช็ดถูบ้าน เชื่อว่าจะทำให้คลอดบุตรง่าย *(ที่มา : คุณหมอ ชูชวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

เรื่อง ประเพณีที่เกี่ยวกับการตาย

ประเพณีที่เกี่ยวกับการตาย ชาวจังหวัดฉะเชิงเทรา มีประเพณีที่จัดเกี่ยวกับคนตายโดยมีความเชื่อคล้ายคลึงกัน เช่น อำเภอแปลงยาว (ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว, ๒๕๔๑: ๑๑-๑๒) มีความเชื่อว่า ถ้าบุคคลในบ้านล้มเจ็บและเสียชีวิตที่บ้าน ให้ตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านได้ หรือถ้าบุคคลในบ้านล้มเจ็บ แต่ไปเสียชีวิตที่อื่น จะตั้งศพบำเพ็ญกุศลที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ หรือ ถ้าบุคคลที่ตายด้วยอุบัติเหตุ หรือที่เรียกว่า ตายโหง ห้ามนำศพไปบำเพ็ญกุศลที่บ้านโดยเด็ดขาด ให้นำไปวัดเพียงสถานเดียว *(ที่มา : คุณภา ชัยมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน

ประเพณีเกี่ยวกับการแต่งงาน ชาวฉะเชิงเทราประกอบพิธีแต่งงานแบบไทยภาคกลางโดยทั่ว ๆ ไป คือ มีตักบาตรพระสงฆ์ตอนเช้า แห่ขันหมาก กินเลี้ยงสังสรรค์ จะมีพิธีปลีกย่อยแตกต่างกันบ้าง เช่น ที่อำเภอแปลงยาว (ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว, ๒๕๔๑: ๑๑) นิยมการละเล่นกั้นขันหมากหลากหลายวิธี เพื่อทดสอบความพยายามของเจ้าบ่าว ต้องจัดเครื่องเซ่นไหว้ผีบ้าน ผีเรือน เพื่อบอกกล่าวบรรพบุรุษ ตลอดจนนิยมจัดขันหมากเป็นคู่เพื่อความราบรื่นของชีวิตสมรส

เรื่อง ประเพณีเกี่ยวกับการปลูกบ้านสร้างเรือน

ประเพณีเกี่ยวกับการปลูกบ้านสร้างเรือน ประชาชนในจังหวัดฉะเชิงเทรามีความเชื่อเกี่ยวกับการปลูกบ้านสร้างเรือนคล้ายคลึงกัน เช่น ในอำเภอแปลงยาว (ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว, ๒๕๔๑ : ๑๑) จะต้องปลูกบ้านบนพื้นที่ราบไม่ปลูกคร่อมตอไม้ ไม่ปลูกบ้านใกล้กับทางน้ำไหลด้วยเกรงน้ำกัดเซาะ ทำเลปลูกบ้านที่เหมาะนิยมให้มีบ่อน้ำหรือแหล่งน้ำอยู่บริเวณด้านหน้า มีเนินดินหรือภูเขาอยู่ด้านหลัง การตั้งบ้านนิยมหันไปทางทิศตะวันออกหรือทิศเหนือ ไม่นิยมหันหน้าไปทางทิศใต้หรือทิศตะวันตก เพราะมีความเชื่อว่าจะประกอบอาชีพไม่รุ่งเรือง แต่ในปัจจุบันความเชื่อดังกล่าวถูกละเลยไปมากแล้วด้วยข้อจำกัดต่าง ๆ

เรื่อง ประเพณีงานบุญข้าวหลามหรืองานเผาข้าวหลาม

งานบุญข้าวหลามหรืองานเผาข้าวหลาม ชนพื้นเมืองเชื้อสายลาวในอำเภอพนมสารคามจะประกอบศาสนกิจตามประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ นั่นคือ การทำบุญ “ข้าวหลาม” ซึ่งเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวหลาม ขนมจีน (ข้าวปุ้น) และ

น้ำยาป่า (น้ำยาที่ไม่ใส่กะทิ แต่ใส่ปลาร้า) แด่พระภิกษุสงฆ์ในวัดหนองบัวและวัดหนองแหน เหตุที่เลือกข้าวหลามเป็นอาหารพิเศษเพราะเดือนสามเป็นเวลาที่ข้าวสุก ชาวบ้านจึงนำข้าวอันเป็นพืชหลักของตนมาทำข้าวหลาม ชาวลาวเวียงเริ่มเตรียมทำบุญข้าวหลามตั้งแต่ ๑๔ ค่ำ กรรมวิธีการทำจะมีลักษณะเฉพาะตัว จึงทำให้ข้าวหลามไม่มีเชื้อติดกระบอกและกลิ่นหอม รสมันอร่อย

เช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านจะนำข้าวหลามและน้ำยาป่าไปทำบุญที่วัด สำหรับที่วัดหนองแหนมีประเพณีแปลกไปจากวัดหนองบัว คือ ในคราวทำบุญใหญ่จะมีคน ๓ คน คนหนึ่งตีฉิ่ง อีกคนตีฆ้อง และตีกลองหลวง ซึ่งเป็นกลองใหญ่ ในขณะที่พระฉันอาหารเช้า *(ที่มา : จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙)*

นอกจากนี้ที่ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ซึ่งเป็นดินแดนติดต่อกับอำเภอพนมสารคาม ได้มีประเพณีดังกล่าวด้วย โดยจะดำเนินการในวันเพ็ญเดือนสามของทุกปี ซึ่งบรรดาพุทธศาสนิกชนในตำบลหัวสำโรงและตำบลใกล้เคียงจะเดินทางไปนมัสการรอยต่อระหว่างตำบล ในการเดินทางนั้นเนื่องจากในสมัยก่อนการคมนาคมลำบากมากต้องเดินทางผ่านป่าเขา ประชาชนจึงนิยมเผาข้าวหลามนำไปเพื่อเป็นเสบียงระหว่างทางและนำไปถวายแด่พระสงฆ์ที่วัดด้วย ประเพณีดังกล่าวยังปฏิบัติสืบทอดกันมาจนปัจจุบัน *(ที่มา : ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว, ๒๕๔๑: ๑๒)*

เรื่อง ประเพณีขึ้นเขาเผาข้าวหลาม

ประเพณีนี้เป็นประเพณีประจำท้องถิ่นของชาวตำบลหัวสำโรง ซึ่งได้ปฏิบัติสืบทอดกันมาเป็นเวลาช้านาน ดำเนินการในวันเพ็ญเดือน ๓ ของทุกปี บรรดาพุทธศาสนิกชนในตำบลหัวโรงและตำบลใกล้เคียง จะเดินทางไปนมัสการรอยพระพุทธบาทจำลองที่วัดเขาสุวรรณคีรี *(ที่มา : คุณเฉลิมเกียรติ นมเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

จัดงานประจำปีงานกลางเดือน ๓ เป็นงานประจำปีมีการละเล่น ลิเก รำวง แบบโบราณ

การเผยแพร่

ออกเสียงตามสายเชิญชวนให้คนมาเล่นรำวงแบบโบราณ

เรื่อง การแต่งกาย การกินอยู่

การแต่งกายโดยรวมว่า เมื่อก่อนนุ่งผ้าหาง ปัจจุบันแต่งกายแบบสากลนิยม *(ที่มา : คุณเงียบ สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

แต่งตัวย้อนอดีตวันสำคัญ ๆ ให้เห็นการแต่งกายแบบในอดีต

การเผยแพร่

ถึงเวลาเทศกาลให้มีการแต่งกายย้อนยุค ให้มีการประกวดการแต่งกายในอดีต

เรื่อง ประเพณีแห่นางแมว

ปีใดที่ฝนไม่ตกชาวนาได้รับความเดือดร้อนไม่มีน้ำทำนาจึงทำพิธีขอให้ฝนตก ขอฝนจากเทวดาด้วยการแห่นางแมวและมีการร้องรำทำเพลงให้มีเสียงดังไปถึงสวรรค์ เทวดาก็จะส่งฝนลงมาให้ *(นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางวงศ์เดือน ทิมทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ให้มีการศึกษาชีวิตชาวไทยสมัยก่อนในการดำรงชีวิตและอาชีพ

การเผยแพร่

ให้มีการศึกษาประเพณีไทย คำว่า เพียงพอ

เรื่อง ประเพณีถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้า

ชาวไทยเชื้อสายเขมรที่บ้านหัวสำโรงได้ปฏิบัติสืบต่อกันมานานนับร้อยปีบนพื้นฐานความเชื่อว่าพุทธศาสนาฝึกชนที่ได้ร่วมถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้าจะได้บุญกุศลอย่างแรงกล้า ประเพณีนี้ถือกำหนดเริ่มตั้งแต่วันแรม ๘ ค่ำ ถึงวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๖ รวม ๘ วัน เป็นวันประกอบพิธีพระสงฆ์สวดพระอภิธรรม วันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๖ เป็นวันถวายพระเพลิง *(ที่มา : คุณทรงเดช สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

มีการจัดงานประเพณีถวายพระเพลิงพระพุทธเจ้าทุกปี

การเผยแพร่

มีการประชาสัมพันธ์ให้ทราบ ทุกวันนี้ก็ยังมีการรักษาประเพณีนี้กันอยู่ และเหลือเพียงตำบลเดียวในย่านนี้

เรื่อง การเซ่นโดนตา

การเซ่นโดนตาเป็นพิธีกรรมที่ลูกหลาน (เขมร) จัดขึ้นเพื่ออุทิศอาหารไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว ชาวบ้านจะทำพิธีนี้ในเดือน ๑๐ ตรงกับวันสารทไทย เริ่มจากเช้าไปทำบุญที่วัด เมื่อถึงเวลาเย็นจะมีการเซ่นไหว้ปู่ย่าตายายที่ล่วงลับไปแล้ว โดยมีเครื่องเซ่น คือ ข้าวต้มหมู ข้าวต้มกล้วย กระยาสารท ไก่ต้ม เหล้า สำรับกับข้าว คาว หวาน ข้าวสุกคว่ำใส่ชาม ๔ ชาม ๑ สำรับกับข้าว ๔ ถ้วย ๑ สำรับ และของหวาน ๔ ถ้วย ๑ สำรับ เตรียมเครื่องเซ่นเรียบร้อยแล้วจะจุดธูปเทียนปักที่เครื่องเซ่นทุกอย่าง รินเหล้าใส่แก้วแล้วเรียก ปู่ ย่า ตา ยาย ให้มากินเครื่องเซ่นโดยเรียกเป็นภาษาเขมร ทำเช่นนี้ ๓ ครั้งแล้วจะนำข้าวมา ๑ ถ้วย แล้วจับเครื่องเซ่นอย่างละนิดใส่ในชาม แล้วรินเหล้าในชาม แล้วนำไปวางไว้ริมทางสามแพร่ง แล้วกรวดน้ำเป็นอันเสร็จพิธี *(นายนิคม สุณาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

เรื่อง ประเพณีการบวช

ชาวบ้านอำเภอแปลงยาวนิยมให้บุตรชายหรือหลานชายมีอายุครบ ๒๐ ปีบริบูรณ์ ได้อุปสมบทในพระพุทธศาสนาเพื่อเป็นการทดแทนพระคุณของบิดา มารดา ในการบวชนั้นนิยมจัดให้มีการทำขวัญนาคเพื่อสอนให้นาคได้สำนึกถึงพระคุณของผู้ให้กำเนิดและนิยมแห่นาคไปอุปสมบทที่วัดในเวลาเช้า *(ที่มา : คุณโถม ศรีสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดวังเย็น)*

เรื่อง ประเพณีแห่นาคไปศาลเจ้าพ่อซาน

การอุปสมบทของหัวสำโรง มีธรรมเนียมที่สำคัญอย่างหนึ่งคือก่อนพิธีทำขวัญนาคในเวลาเย็นจะต้องแห่นาคไปที่ศาลเจ้าพ่อซานหรือเจ้าพ่อท่าเรือ ขบวนแห่นี้จะมีแตรวงหรือกลองยาวแล้วแต่เจ้าภาพ หน้าขบวนแห่จะมีชาวบ้านมารำนำหน้า นำนาคออกจากวัดไปที่ท่าเรือ เมื่อไปถึงจะให้นาคและพ่อแม่เข้าไปจุดรูปเพื่อบอกเจ้าพ่อซาน ซึ่งเปรียบเสมือนเป็นเจ้าของหมู่บ้านเพื่อขอขมาและขอลาอุปสมบท จากนั้นพวกนางรำที่มาด้วยก็จะออกมารำหน้าศาลครู่ใหญ่แล้วก็แห่นาคกลับไปที่วัดเพื่อทำขวัญนาค *(ที่มา : คุณชวน พรเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

เรื่อง การเลี้ยงผีเขมร

การเลี้ยงผีเขมร เป็นพิธีกรรมในการรักษาโรคของชนในกลุ่ม โดยเชื่อว่าสาเหตุของการป่วยไข้ มาจากการกระทำผิดผี วิธีรักษาต้องให้คนทรงทำพิธีขึ้นหิ้งเชิญผีญาติพี่น้องมาถามว่าป่วยผิดผีผู้ใด เมื่อทราบแล้วคนทรงก็ทำหน้าที่บนบานศาลกล่าวแทนผู้ป่วย ให้หายแล้วจะทำพิธีเลี้ยงผีตามที่บนบานไว้ *(ที่มา : คุณบุญลือ สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ๖๘ ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

เรื่อง การแต่งงานแบบเขมร (เบบาจาตุม)

เป็นการเซ่นไหว้ผีปู่ย่าตายาย เมื่อมีคู่ครองไม่ว่าจะแต่งงานหรือการขอขมาก็ตาม โดยมีเครื่องเซ่นไหว้โดยได้แก่ ขนมต้มแดง ขนมต้มขาว อาหารคาวหวาน อย่างละ ๑ สำรับ เหล้าขาว ๑ ขวด ไก่ต้ม ๑ ตัว ดอกหมากช่อละ ๓ ดอก หลังไหว้ผีบรรพบุรุษเสร็จแล้ว คู่บ่าวสาวจะได้รับการอวยพรเป็นภาษาเขมรสลับด้วยการชิดช่อดอกหมากจากญาติพี่น้องและเพื่อนที่มาร่วมงาน ๓ ครั้ง เป็นการเสร็จพิธีแต่งงาน *(ที่มา : คุณจิรายุทธ์ สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

เรื่อง ความเชื่อและพิธีกรรมการส่งเรือ

ชาวไทยเชื้อสายเขมรบ้านสระสองตอน บ้านดงยาง หัวสำโรง บ้านใหม่ ในย่านอำเภอแปลงยาว มีบรรพบุรุษเข้ามาตั้งรกรากในพื้นที่ปัจจุบันเป็นเวลาหลายร้อยปีมาแล้ว บุตรหลานยังคงสืบทอดประเพณีและความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษและแสดงความเป็นกลุ่มชน คือ การเซ่นคนตาย (ส่งเรือ) เป็นการส่งอาหารเครื่องนุ่งห่มรูปปั้นคนและสัตว์เลี้ยงไปให้บรรพบุรุษที่ล่วงลับนำไปใช้ในต่างภพ

โดยนำสิ่งของดังกล่าวใส่ลงในเรือที่ทำด้วยกาบกล้วยแล้วนำไปลอยในแหล่งน้ำ พิธีกรรมนี้ทำกันในวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ *(ที่มา : คุณทด สำราญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ภาษาถิ่น

ด้านภาษา ปัจจุบันประชาชนในเขตตำบลหัวสำโรง ส่วนหนึ่งเป็นชาวเขมรที่อพยพเข้ามาแต่ในอดีต ซึ่งมีภาษาและวัฒนธรรมตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะ การสื่อสารกันจึงมีการใช้ภาษาเขมร ปัจจุบันใช้ภาษาไทยเป็นภาษาที่ใช้กันทุกหมู่บ้าน *(ที่มา : คุณเฉลิมเกียรติ นมเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

ตำนานพื้นบ้าน

เสือสมิง แต่ก่อนนี้หัวสำโรงเป็นป่าทึบ มีสัตว์ร้ายมากมาย นายพรานออกไปล่าเนื้อในป่า ตกกลางคืนก็ขึ้นนั่งห้างห้ามลงจากห้างเด็ดขาดไม่ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นก็ห้ามลง ตกดึกอากาศหนาว ฟืนที่ก่อไว้ก็เริ่มมอดลงจะมีเสือสมิงเป็นคนสาวออกมาเรียกให้ลงมาจากห้าง แต่นายพรานก็ไม่ยอมลงจากห้างจึงทำให้นายพรานรอดตาย *(ที่มา : คุณฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางวงศ์เดือน ทิมทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

เล่าให้ลูกหลานฟังให้รู้จักระวัง ต้องเชื่อฟังผู้มีเหตุผล

การเผยแพร่

พิมพ์เอกสารเผยแพร่ที่อ่านง่าย ๆ

ภาษาที่ใช้กล่อมเด็ก

ในสมัยโบราณ ชาวบ้านก็มีการกล่อมเด็กให้นอนเป็นคำคล้องจอง ใช้คำธรรมดาทั่ว ๆ ไป ที่แสดงความนึกคิดที่มีต่อเด็กและธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและสังคมทั่ว ๆ ไปแต่ละถิ่น *(ที่มา : คุณนิคม สุณาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

สภาพสังคมมีการเปลี่ยนแปลงมาก มีการจัดเก็บข้อมูลไว้ก็ดีอยู่แล้ว

เพลงกล่อมเด็ก

เพลงกล่อมเด็กน่าจะมาจากการเล่านิทานให้ฟังเวลาก่อนนอน เพื่อให้เด็กรู้สึกเพลิดเพลินและหลับง่ายด้วยลีลาช้า ๆ บรรยากาศสงบของเพลงกล่อม เนื้อหาของเพลงมีมากมายทั้งความประณีต อ่อนโยน ความรัก ความผูกพัน เป็นการสั่งสอนอบรมลูก *(ที่มา : คุณชวน พรเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ควรจัดให้มีการประกวดร้องเพลงกล่อมเด็กของแต่ละหมู่บ้าน

การเผยแพร่

สอนเด็กในหมู่บ้านและโรงเรียนเป็นเพลงก่อนนอนให้เด็กอนุบาลฟัง

ภาษาถิ่น

ภาษาพูดในหมู่บ้านหัวสำโรงมีประชาชนที่สามารถพูดและฟังภาษาเขมรได้ไม่ปรากฏว่ามีภาษาเขียนใช้ มีภาษาเขมร ลาว และจีน พวกเชื้อสายเขมรจะอยู่บริเวณหมู่ ๑, ๒, ๖, ๗, ๑๐ ผู้ที่พูดได้จะมีอายุ ๔๐ ปีขึ้นไป ส่วน ๔๐ ปีลงมาฟังได้บางคำ เยาวชนที่มีอายุต่ำกว่า ๒๐ ปี ฟังได้ แต่ไม่สามารถพูดได้เลย *(ที่มา : คุณจิรายุทธ์ สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

ภาษาถิ่น (เขมร) ประชาชนในเขตตำบลหัวสำโรงส่วนหนึ่งเป็นชาวเขมรที่อพยพเข้ามาตั้งแต่อดีต ทำให้ภาษาถิ่นคือภาษาเขมรและวัฒนธรรมประเพณีที่เป็นลักษณะเฉพาะ การสื่อสารกันจึงมีการใช้ภาษาเขมรจนถึงปัจจุบัน *(ที่มา : คุณบุญลือ สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ๖๘ ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์ ในบ้านต้องมีการพูดคุยกันและในหมู่บ้านก็ต้องพูดคุยกันด้วยภาษาถิ่น

การเผยแพร่ ภาษาคือการสืบสานความเจริญ ต้องให้รู้จักความสำคัญของภาษาทั้งในและหมู่บ้าน

ตำนานพื้นบ้าน

การทำเสน่ห์เป็นตำนานการเล่าขานและบอกกันต่อ ๆ มา และมีการจารึกลงในสมุดข่อย ในการลงนะหน้าทอง ก่อนทาแป้งออกนอกบ้านเป็นการเพิ่มเสน่ห์ให้กับตัวเอง *(ที่มา : คุณนิคม สุณาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาวัดแปลงยาว

วัดแปลงยาวอยู่ในสมัยทวารวดี - อยุธยา อยู่ที่บ้านแปลงยาว หมู่ ๓ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว เป็นบริเวณพื้นที่ราบลุ่มจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๕ เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม พืชที่เพาะปลูกกันมากคือข้าว มีคลองท่าด่านไหลผ่านทางด้านทิศเหนือห่างไปประมาณ ๑ กิโลเมตร ทิศใต้ติดต่อกับบ้านปากด่าน ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านแปลงยาว ทิศตะวันตกติดต่อกับวัดด่านเนินและคลองประปา

ในบริเวณพื้นที่ของหมู่บ้านแปลงยาวแต่เดิมเป็นที่อยู่ของชาวเขมรอพยพที่เข้ามาตั้งรกราก จากนั้นก็ได้ตั้งวัดขึ้น มีการพบก้อนแลงที่อยู่ในบริเวณวัดเดิมอยู่กลางทุ่งนา นอกจากนี้ชาวบ้านยังพบลูกปัดในบริเวณทุ่งนา บริเวณนี้เมื่อก่อนมีคลองวังด่างเป็นคลองธรรมชาติ อยู่ใกล้กับหนองโบสถ์ไปสิ้นสุดที่บ้านวังด่าง ปัจจุบันได้ขุดลอกเป็นคลองลึกไปหมดแล้ว นอกจากนี้ในบริเวณนี้ยังเคยมีคนขุดพบพระ ส่วนหนองโบสถ์นั้นได้ถูกถมเป็นพื้นที่เกษตรกรรมไปแล้ว

จากการสำรวจพบโบราณวัตถุอยู่ภายในบริเวณวัดคือ ใบเสมา หินทราย บริเวณลาดวัดใกล้ ๆ กับที่พบใบสมาได้พบก้อนแลงสกัดเป็นรูปสี่เหลี่ยม มีอยู่ประมาณ ๕ ก้อนกระจายอยู่รอบพระอุโบสถทางด้านทิศตะวันตก บริเวณรอบ ๆ เป็นพื้นที่อยู่อาศัยและพื้นที่เกษตรกรรม ในบริเวณวัดไม่มีเศษภาชนะเดินเผาหรือโบราณวัตถุใด ๆ ในพื้นที่การปรับถมนอกวัดบริเวณบ่อน้ำพบเศษเครื่องถ้วยจีนและเศษเครื่องปั้นดินเผา จากการสำรวจจึงสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้เป็นแหล่งชุมชนที่น่าจะตั้งอยู่บนเส้นทางการติดต่อระหว่างพนมสารคาม - พานทอง และพนัสนิคม จึงมีชาวเขมรอพยพมาตั้งถิ่นฐานอยู่ และเส้นทางนี้ได้ใช้เรื่อยมาเพิ่งเลิกใช้เมื่อตัดถนนใหม่ จากหลักฐานที่พบแหล่งนี้น่าจะมีอายุอยู่ในช่วงสมัยทวารวดี - อยุธยา จัดเป็นกลุ่มชนสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นในวัฒนธรรมแบบทวารวดี อยู่ระหว่างชุมชนที่บึงกระจับ เขตอำเภอพนมสารคาม และเมืองพระรถ อำเภอพนัสนิคม และเป็นกลุ่มเมืองแนวชายฝั่งทะเลเช่นเดียวกัน

ประวัติความเป็นมาวัดหัวสำโรง

วัดหัวสำโรง อยู่ในสมัยรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่บ้านหัวสำโรง หมู่ที่ ๒ ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๓ เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม พืชที่ปลูกกันมากคือ ข้าว บริเวณนี้มีหนองน้ำขนาดเล็กและขนาดใหญ่กระจายอยู่ทั่วไป มีลำคลองหลายสายไหลผ่านอยู่ห่างออกไปประมาณ ๒ - ๓ กิโลเมตร ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับคลองชลประทานและบ้านสระสองตอน ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านหัวสำโรง ทางด้านทิศใต้ติดต่อกับบ้านแหลมหินและบ้านอ่าวช้างไล่ จากคำบอกเล่าของคนในพื้นที่เล่าว่าตัววัดมีมาตั้งแต่พวกคนเขมรอพยพเข้ามาอยู่แต่จะเป็นเมื่อใดไม่แน่ชัด บริเวณนี้แต่เดิมเป็นป่าสลับทุ่งนาเป็นเส้นทางเดินเก่าที่จะไปยังพานทองและพนัสนิคม จากการสำรวจพบว่าพระอุโบสถสร้างเมื่อประมาณ ๘๐ ปี มาแล้ว มีกำแพงล้อมรอบ ตัวกำแพงทำเป็นรูปลิงแบกเรียงรายกันเป็นแนวยาวตลอดทั้ง ๔ ด้าน พระอุโบสถซ่อมใหม่ พ.ศ. ๒๕๑๓ ภายในพระอุโบสถมีพระประธานเก่าศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ บานประตูหน้าต่างเป็นไม้สลักลายต่าง ๆ คือ บานประตูสลักเป็นภาพยักษ์และเทวดายืนอยู่คู่กัน หน้าต่างสลักเป็นรูปเทพนม มีร่องรอยของการปิดทองหลังคาเป็นคันทวยรองรับประดับกระจกสี

จากการสำรวจพอที่จะสันนิษฐานได้ว่า บริเวณวัดแห่งนี้เป็นชุมชนที่มีอายุไม่เก่ากว่าสมัยรัตนโกสินทร์ ซึ่งอาจจะเป็นชุมชนที่เป็นทางผ่านไปยังพานทอง และพนัสนิคม พนมสารคาม เป็นเส้นทางเดินเลี่ยงชายทุ่งมาแต่สมัยโบราณ ลายเบญจรงค์เครื่องลายครามและสังคโลก จากหลักฐานสันนิษฐานว่าเป็นของชุมชนในสมัยอยุธยา-ธนบุรี

ประวัติความเป็นมาบ้านปากด่าน

บ้านปากด่าน ตั้งอยู่หมู่ที่ ๔ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว สันนิษฐานว่าเป็นเส้นทางการเดินทางทัพของสมเด็จพระเจ้าตากสินมหาราชจากบริเวณใกล้ปากน้ำโจ้โล้ ซึ่งเป็นลำน้ำแคบ ๆ ตัดเข้าอำเภอบางคล้าในปัจจุบัน และเดินทัพเข้าสู่ป่าทึบโดยอาศัยทางเดินในป่าซึ่งเป็นทางเดินของสัตว์ใหญ่คือช้าง ที่ลงมากินหญ้าบริเวณที่ราบกว้าง ตั้งแต่บึงกระจับ ทุ่งรวงทองแปลงยาว และตรงบริเวณซึ่งเป็นที่ตั้งวัดปากด่าน ซึ่งมีแนว *(ที่มา : คุณสุนทร คัยนันท์ , ๒๔๓๔)* วัดปากด่านเป็นวัดที่ชาวบ้านช่วยกันสร้าง ปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็น “วัดด่านเงิน”

ประวัติความเป็นมาหมู่บ้านหัวสำโรง

หมู่บ้านหัวสำโรง ตั้งอยู่ในตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ชุมชนนี้เป็นชาวเขมรที่เข้ามาเมื่อครั้งเจ้าพระยาอภัยภูเบศร (ชุ่ม อภัยวงศ์) อพยพมาจากกัมพูชาในสมัยรัชกาลที่ ๕ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ และตั้งบ้านเรือนอยู่ด้วยความสงบสุข ได้สร้างวัดประจำหมู่บ้านขึ้นเพื่อเป็นสถานที่ประกอบศาสนกิจ คือ วัดหัวสำโรง มีการแต่งงานในกลุ่มของตัวเอง ต่อมาการคมนาคมสะดวกขึ้น มีโอกาสได้ติดต่อกับหมู่บ้านภายนอกมากขึ้น จึงมีการแต่งงานปะปนกับกลุ่มชนอื่น เช่น คนจีน หรือคนไทย แต่คงรักษาขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิม ตลอดจนภาษาของตนไว้ ปัจจุบันชาวไทยเชื้อสายเขมรยังคงใช้ภาษาเขมรเป็นภาษาที่ ๑ อยู่ในหมู่บ้านของตน

ในอดีต หมู่บ้านดังกล่าวติดต่อกับหมู่บ้านภายนอกด้วยคลองท่าทองหลางที่ไหลมาจากอำเภอบางคล้า เคยมีเรือสินค้าเข้ามาค้าขายที่ตำบลสำโรง หมู่บ้านที่จอดเรือสินค้าเรียกว่า “บ้านท่าเรือ” ยังคงอยู่จนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันลำคลองดังกล่าวตื้นเขินแล้ว ประกอบกับชาวบ้านไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาคลองท่าทองหลางไว้เป็นเส้นทางคมนาคมเช่นในอดีต เส้นทางคมนาคมอีกสายหนึ่ง คือ ถนนส่วย อันเป็นถนนติดต่อภายในหมู่บ้านซึ่งทอดยาวไปถึงบ้านท่าเรือ ถนนสายสำโรง - สัตหีบ ที่ตัดขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๐๖ ได้สร้างทับถนนส่วยบางตอน ส่วนที่ยังเหลืออยู่คือถนนสายจากบ้านสำโรงถึงหมู่บ้านหนองแหน แต่ก็ถูกคลองชลประทานขุดผ่านไปบ้างบางส่วน คำว่าถนนส่วย มีความหมายว่า ถนนที่ชาวบ้านใช้แรงงานสร้างถนนแทนการเสียภาษี *(ที่มา : คุณสุนทร คัยนันท์ ๒๕๓๔)*

ประวัติความเป็นมาของการตั้งถิ่นฐานของอำเภอแปลงยาว

การตั้งถิ่นฐานของอำเภอแปลงยาว ได้มีการบันทึกไว้เป็นหลักฐานอย่างแน่ชัด มีการบอกเล่าต่อ ๆ กันมาสู่ลูกหลาน ผนวกกับวัฒนธรรมประเพณี ภาษาพูดบางสิ่งบางอย่างสืบทอดมาถึงปัจจุบัน ชาวอำเภอแปลงยาวตอนล่างมีเชื้อสายเขมรจากเมืองพระตะบอง นอกจากนี้ยังมีชาวลาวพวนบางส่วนอพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในอำเภอแปลงยาว คำว่า แปลงยาว ซึ่งเป็นที่มาของอำเภอแปลงยาวเดิมขึ้นอยู่กับอำเภอบางคล้า ต่อมาวันในที่ ๑๖ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๑ ได้เป็นกิ่งอำเภอ มี ๓ ตำบล คือ ตำบลแปลงยาว ตำบลวังเย็น และตำบลหัวสำโรง จึงได้ใช้ชื่อตำบลแปลงยาวเป็นชื่อของอำเภอ จนกลายมาเป็นอำเภอแปลงยาวในปัจจุบัน *(ที่มา : คุณเฉลิมเกียรติ นพเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

ประวัติความเป็นมาโบราณสถานและโบราณวัตถุของหัวสำโรง

โบราณสถานและโบราณวัตถุ ในหมู่บ้านหัวสำโรงมีพระอุโบสถเป็นโบราณวัตถุที่สำคัญมีอายุ ๑๐๐ ปี โดยช่างชาวเขมรได้แกะสลักไม้บานประตูและหน้าต่างไว้อย่างงดงามเป็นที่บำเพ็ญกุศลในการอุปสมบท และเป็นอุโบสถหลังแรกที่สร้างขึ้นก่อนวัดในแถบเดียวกัน และมีศูนย์วัฒนธรรมท้องถิ่นที่รวบรวมของโบราณ ตั้งอยู่ที่บริเวณโรงเรียนวัดหัวสำโรง *(ที่มา : คุณฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางวงศ์เดือน ทิมทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์ เวลาสิ่งของเสียหายควรบำรุงรักษา ให้ความสำคัญต่อสิ่งของในศูนย์

การเผยแพร่ การอนุรักษ์ก็เป็นการเผยแพร่อย่างหนึ่ง

ประวัติความเป็นมาของบ่อน้ำวัดหัวสำโรง

บ่อน้ำที่สรงน้ำพระของวัดหัวสำโรงเป็นบ่อน้ำที่อยู่ในยุคก่อนจะสร้างวัดและอุโบสถ ต่อมาเมื่อขาดน้ำไม่มีน้ำกินน้ำใช้จึงพากันไปตักน้ำ ต่อมามีการสร้างวัดและพระพุทธรูปจึงมีการขยายบ่อและมีลายอันสวยงามและขอบที่นั่งพักเป็นลายสวยงามเหมือนประสาทหินพิมาย ปัจจุบันไม่ได้ใช้บ่อน้ำนี้แล้ว เพราะที่วัดใช้น้ำประปา บ่อน้ำจึงถูกปิด *(ที่มา : คุณทรงเดช สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ไม่ถมดิน หรือ ไถกลบบ่อน้ำ ให้คงสภาพเดิม ไม่ขัดลายหรือทาสีใหม่ ควรบอกลูกหลานให้ศึกษาประวัติความเป็นมาวิธีการอนุรักษ์มรดกเหล่านี้ไว้ให้เป็นของชาติ

การเผยแพร่

ควรเล่าเรื่องอดีตให้ลูกหลานฟัง ผู้นำท้องถิ่นควรทราบเรื่องมรดกทางวัฒนธรรม วิธีการเก็บอนุรักษ์ การเผยแพร่ให้ความรู้

ประวัติความเป็นมาของปากด่าน

ประวัติของปากด่าน อำเภอแปลงยาวเป็นแหล่งประวัติศาสตร์มีความเกี่ยวข้องกับการเดินทัพของพระเจ้าตากสินได้ยกทัพไปปราบพระเจ้าจันทบุรีที่เมืองจันทบุรีได้เดินทัพผ่านบ้านปากน้ำ อำเภอบางคล้า และได้ตั้งทัพพักแรมอยู่ที่บ้านปากด่านซึ่งในปัจจุบันนี้ได้เปลี่ยนนามเรียกขานเป็นบ้านด่านเงิน *(ที่มา : คุณโถม ศรีสวัสดิ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดวังเย็น)*

ประวัติความเป็นมาโบราณคดีวัดแปลงยาว

แหล่งโบราณคดีวัดแปลงยาว จากการสำรวจพบโบราณวัตถุอยู่ในบริเวณวัด คือ ใบเสมาหินทราย บริเวณลานวัดใกล้ๆ พบก้อนศิลาแลงสกัดเป็นรูปสี่เหลี่ยมอยู่มาก (นางอุดม สุริยวงศ์) บริเวณบ่อน้ำพบเศษเครื่องถ้วย เครื่องปั้นดินเผา ลูกปัด แหล่งนี้มีชาวอาศัยอยู่กลุ่มชนสมัยประวัติศาสตร์ตอนต้นแบบทวาราวดี *(ที่มา : คุณบุญลือ สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ๖๘ ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

ประวัติความเป็นมา

ศิลปกรรม ประตู หน้าต่าง โบสถ์ มีกำแพงล้อมรอบ ตัวกำแพงทำเป็นรูปลิงแทรกเรียงรายกันเป็นแนวยาวตลอดทั้ง ๔ ด้าน ภายในมีพระประธานเก่าศิลปะสมัยรัตนโกสินทร์ บานประตู หน้าต่างไม้สักทอง สลักลายต่างๆ บานประตูจะสลักเป็นภาพยักษ์และเทวดายืนอยู่คู่กัน หน้าต่างสลักเป็นรูปเทพพนมมีร่อยรอยของการปิดทอง หลังคาเป็นคันทวยทองรองรับประดับกระจกสี
(ที่มา : คุณทด สำราญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)

วิธีการอนุรักษ์

ไม่ให้มีการทุบตีให้ลิงเหล่านั้นแตกเสียหายโดยการทำตาข่ายกันฟุตบอลที่เด็กนักเรียนและชาวบ้านที่มาเล่นฟุตบอลเตะอัด

การเผยแพร่

ให้เยาวชนเห็นความสำคัญของวัตถุเหล่านั้น และให้มีการเผยแพร่ความงดงามของศิลปกรรมปูนปั้น

ประวัติความเป็นมาของถนนส่วย

ถนนส่วย เป็นถนนสายหนึ่งที่ใช้ติดต่อกันในหมู่บ้านหัวสำโรงกับหมู่บ้านดงยาง หนองแหน ปัจจุบันถนนสายนี้ไม่ใช้กันแล้วและบางตอนก็ถูกคลองชลประทานขุดผ่าน ที่เรียกว่า ถนนส่วย คือ เป็นถนนดินที่ชาวบ้านใช้แรงงานคนทำถนนแทนการเสียภาษี
(ที่มา : คุณบุญลือ สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางสาววิมลพร เฮงเจริญ เป็นผู้สัมภาษณ์, ๖๘ ม.๒ ต.หัวสำโรง)

วิธีการอนุรักษ์

ปัจจุบันมีการอนุรักษ์ถนนสายนี้ไว้เพียงเล็กน้อยไม่ยาวนัก ไว้ให้ลูกหลานดู อยู่ที่ท่าเรือหมู่ ๗ ตำบลหัวสำโรง

ประวัติความเป็นมาบ้านท่าเรือ

บ้านท่าเรือ ในอดีตบ้านหัวสำโรงติดต่อกับบ้านภายนอกได้สองทาง คือ ทางเดินกับทางน้ำ ทางน้ำจะมีคลองท่าทองหลางที่มาจากอำเภอบางคล้า มีเรือสินค้าเข้ามาค้าขายที่บ้านหัวสำโรงตามลำคลองนี้ หมู่บ้านที่เป็นที่จอดเรือสินค้าขาย เรียกว่าบ้านท่าเรือ แล้วนำสินค้าออกไปขายที่บางคล้า ยังคงมีชื่ออยู่จนถึงทุกวันนี้ ปัจจุบันลำคลองดังกล่าวได้ตื้นเขินหมดแล้ว ประกอบกับชาวบ้านไม่เห็นความจำเป็นที่จะต้องรักษาลำคลองนี้ไว้เป็นเส้นทางคมนาคมดังเช่นในอดีต *(ที่มา : คุณอรรถพร วรรณทนะ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางวงศ์เดือน ทิมทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์ มีการเก็บเส้นทางนี้ไว้บางตอนและท่าเรือก็ยังมีการอนุรักษ์ไว้ให้ลูกหลานเห็นเรื่องเล่าในอดีต

การเผยแพร่ เล่าเรื่องประวัติศาสตร์ท้องถิ่นให้ลูกหลานได้รับรู้ความเป็นมาของหมู่บ้านและชุมชนที่อาศัยอยู่

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาเพลงพื้นบ้าน

เพลงพื้นบ้าน เป็นการละเล่นของชาวบ้านตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว มีลักษณะคล้ายกับเพลงโคราช มักนิยมเล่นภายหลังการเก็บเกี่ยวในฤดูทำนา ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่มีเวลาว่างก็ชักชวนกันใช้เวลาว่างร้องเพลงพื้นบ้าน เนื้อหาของเพลงเน้นเกี่ยวกับความยากลำบากในการประกอบอาชีพ การเกี้ยวพาราสีของหนุ่มสาว การกล่าวชมบุคคลและความสวยงามของธรรมชาติ ซึ่งต่อไปได้วิวัฒนาการจากการเล่นในยามว่างมาเป็นการแสดงในงานเทศกาลต่าง ๆ เช่น งานประเพณีสงกรานต์ งานประเพณีลอยกระทง

จำนวนผู้เล่นจะแบ่งเป็นฝ่ายชายและฝ่ายหญิง ฝ่ายละประมาณ ๑๐ คน ร้องสลับกันไปโดยมีพ่อเพลงและแม่เพลงเป็นคนเริ่มต้นขึ้นเพลงจากเพลงไหว้ครูและเพลงอื่น ซึ่งปัจจุบันนี้เพลงพื้นบ้านยังได้รับความนิยมมากพอสมควร

ประวัติความเป็นมากลองยาว

กลองยาว เป็นการละเล่นของชาวบ้านตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว โดยชาวบ้านจะเล่นกันในยามว่างจากการประกอบอาชีพ กลุ่มศิลปินพื้นบ้านได้รวมตัวกันฝึกซ้อมกลองยาว แต่เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานคึกครื้น ต่อมานำการแสดงกลองยาวร่วมบรรเลงในพิธีกรรมทางศาสนา เช่น งานบวชนาค ร่วมบรรเลงในงานประเพณีท้องถิ่น เช่น วันสงกรานต์ วงกลองยาวของตำบลหัวสำโรง นอกจากจะใช้ผู้แสดงตีกลองยาว ฆ้อง ฉาบ กรับแล้ว ยังมีการแสดงกระตั้วแทงเสือ และผู้แสดงสาวสวยออกมาร่ายรำประกอบการแสดงอีกด้วย ปัจจุบันวงกลองยาวของตำบลหัวสำโรงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ประวัติความเป็นมาช่วงรำ

ช่วงรำ เป็นการละเล่นพื้นบ้าน ที่ขึ้นชื่อของชาวบ้านตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ชาวบ้านท้องถิ่นเป็นคนเชื้อสายเขมรบรรพบุรุษมาตั้งรกรากอยู่ในประเทศไทยประมาณ ๑๐๐ ปีมาแล้ว โดยจะเล่นกันในช่วงเทศกาลสงกรานต์ หลังจากทำบุญบนศาลาวัดประจำหมู่บ้านแล้ว

วิธีเล่น ผู้เล่นจะขี่คอกันเป็นคู่ ๆ ยืมล้อมวงประมาณ ๕ -๖ คู่ พอขี่คอยืนตั้งหลักได้แล้วก็เริ่มโยมลูกช่วงให้กัน คู่ที่รับลูกไม่ได้จะออกมาร้องเพลงระบำก่อน คนที่เหลือตบมือให้จังหวะและเป็นลูกคู่ การร้องเพลงแก้นั้น ร้องแก้จนจบถือว่าจบเพลงหนึ่ง จึงเริ่มเล่นเพลงต่อไป ต่อมาคนที่ถูกขี่คอก็จะมาเป็นคนขี่บาง แล้วเริ่มโยนลูกช่วงต่อ ๆ ไป *(ที่มา : จังหวัดฉะเทรา ๒๕๓๙)*

ช่วงรำยังเป็นการละเล่นของชาวบ้านอำเภอบางน้ำเปรี้ยวด้วย โดยมีวิธีการเล่นที่คล้ายคลึงกัน คือ จะแบ่งออกเป็นฝ่าย ๆ ละกี่คนก็ได้ ถ้าจะให้สนุกกันส่วนมากมักจะเป็นฝ่ายชาย และฝ่ายหญิง มีเส้นเขตแดนตรงกลางและด้านหลังทั้งสองฝ่าย อุปกรณ์ในการเล่นก็ใช้ผ้าขาวม้าขมวดเป็นก้อนกลม ๆ และเหลือชายผ้าขาวม้าไว้ยาวประมาณ ๒ คืบ เพื่อสำหรับใช้ถือขว้างไปได้ไกล ๆ

ผู้เล่นก็จะตกลงกันเองว่าฝ่ายชายหรือฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายเล่นก่อน สมมติฝ่ายหญิงเป็นฝ่ายเล่นก่อนก็โยนผ้าขาวม้าที่เรียกว่าลูกช่วง ไปยังแดนฝ่ายชายก่อนฝ่ายชายรับได้ก็จะเอาลูกช่วงขว้างมายังฝ่ายหญิงถูกคนใดคนหนึ่ง ถ้าปาหรือขว้างลูกช่วงนี้ไม่ถูกฝ่ายหญิงเลย ก็จะต้องเอาลูกช่วงกลับมาเป็นฝ่ายโยนเข้าไปในแดนฝ่ายหญิงบ้าง ถ้าฝ่ายหญิงรับได้จะต้องเอาลูกช่วงขว้างฝ่ายชายบ้างสลับกันไป ในกรณีที่โยนลูกช่วงไปแล้วอีกฝ่ายรับไม่ได้ก็ให้ฝ่ายนั้นโยนลูกช่วงกลับมาได้เลย โดยไม่มีสิทธิ์ที่จะขว้างฝ่ายตรงข้ามได้แล้ว

สำหรับผู้ที่ขว้างลูกช่วงม้าโดน ต้องออกมาพักก่อนจนกว่าจะได้จำนวนที่มากพอสมควร จึงจะให้ออกไปรำเป็นคู่ ๆ ชายกับหญิง และผู้เล่นคนอื่น ๆ ทำหน้าที่ร้องเพลงว่า “ชะช้า พระยาหงส์เอย ปีกอ่อนร่อนลง เข้าในดงระกำ ทำบุญด้วยสิ่งใดหนอได้ร่วมหอกับแม่ทองคำ ต้อยตะเลงเตงช้า เจ้าพระยาหงส์เอย”

ประวัติเพลงชางชัก

เพลงชางชัก เมื่อนวดข้าวแล้วมีการลากกระดานเพื่อให้ข้าวมารวมกัน เพื่อเป็นการแก้เหนื่อยจึงมีการร้องเพลงชางชักโต้ตอบกันในลานนวดข้าวระหว่างหญิงชาย ทำให้เกิดเพลงพื้นบ้านขึ้นมาเรียกว่า เพลงชางชัก *(ที่มา : คุณเฉลิมเกียรติ นมเกตุ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ลงในหลักสูตรท้องถิ่น

การเผยแพร่

ให้มีการสืบทอดในการแสดงเพลงพื้นบ้าน ความเป็นมาให้แก่คนรุ่นหลัง

ประวัติรำโทน

รำโทน สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ คนเกิดความกลัวตายจึงทำให้เกิดเพลงพื้นบ้านขึ้นมาชื่อว่า รำวง คือ รำโทน ตอนกลางคืนออกมาเล่นรำวง ซึ่งมีกลองเพียงลูกเดียวและผู้คนก็ออกมาเล่นรำโทนต่อมาจึงกลายเป็นรำวง และมีเพลงเชียรำวงขึ้นมาเพื่อความสนุก *(ที่มา : คุณทรงเดช สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ให้มีการฟื้นฟูเพลงในอดีตและมาร้องเล่นรำวง

การเผยแพร่

งานวัด งานประจำปี การมีการจัดรำวงย้อนยุค

ประวัติศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของอำเภอแปลงยาว

ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของอำเภอแปลงยาวเป็นงานไม้ไผ่ของชาวบ้าน เมื่อการทำนาเสร็จสิ้นลงยามว่างชาวบ้านได้มีการนำไม้ไผ่มาสานเป็นเครื่องมือเครื่องใช้ในการทำมาหากิน ทำพ้อมสีข้าว สุ่มปลาออ ซึ่งมีความแข็งแรงและสวยงาม นอกจากนี้ยังนำไม้ไผ่มาสานเป็นกระบุง กระจาดสำหรับใส่ของใช้ แล้วยังสานไว้ขายหารายได้ให้กับครอบครัวเป็นอาชีพอีกด้วย *(ที่มา : คุณฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางวงศ์เดือน ทิมทอง เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

จัดกลุ่มจักสานด้วยไม้ไผ่ตามที่ตลาดต้องการ

การเผยแพร่

นำไปขายต่างถิ่นและออกแบบจักสานตามความต้องการของตลาด

การละเล่นตีไก่ดอกหญ้า

ตีไก่ดอกหญ้าเป็นการละเล่นของเด็กในหมู่บ้าน จะเล่นกันในเวลาว่างๆ โดยเด็กจะถอนต้นหญ้าเอาส่วนของดอกหญ้าดึงมาเล่น เป็นการไม่ให้ขยายพันธุ์ได้รวดเร็วจึงหาวิธีการเล่นตีไก่จากดอกหญ้า *(ที่มา : บุญลือ สระบุรินทร์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ๖๘ ม.๒ ต.หัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

สอนลูกหลานรู้ถึงวิธีการเล่นทุกอย่างมีกฎระเบียบกติกาในการเล่น สอนให้เด็ก รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย

การเผยแพร่

ให้มีการแข่งขันตีไก่ดอกหญ้าและรู้จักวิธีการเล่น

ประวัติความเป็นมาระบำเหนือ

ระบำเหนือ เป็นเพลงพื้นบ้านที่นิยมเล่นในภาคตะวันออกโดยเฉพาะระบำเหนือที่นิยมมากเป็นเพลงแบบการจดจำต้องมีความจำดีด้วย การหัดร้องด้วยการเลียนเสียงแม่เพลง พ่อเพลงงานที่นิยมเล่นกันมากที่สุด คือ งานโกนจุก บวชนาค หรือ สงกรานต์ หรือเล่นกันเองในหมู่บ้าน เล่นกันที่ลานบ้านโต้ตอบเพลงกันอย่างสนุกสนาน *(ที่มา : คุณนิคม สุณาวงศ์ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ให้มีการมาสอนในหมู่บ้าน และโรงเรียนควรจัดลงในหลักสูตรท้องถิ่น

การเผยแพร่

ควรให้เยาวชนเห็นความสำคัญของเพลงในอดีตการโต้ตอบเพลงต้องเก่งภาษาไทย

ประวัติความเป็นมาเพลงพื้นบ้าน (เขมร)

เพลงพื้นบ้าน (เขมร) เพลงพื้นบ้านที่หมู่บ้านหัวสำโรง เป็นเพลงที่ใช้ในการร้องเล่นหลังจากทำงานเพื่อเป็นการพักผ่อนหย่อนใจของชาวเขมรจะมีเนื้อเพลงเป็นภาษาเขมรเนื้อหาเกี่ยวกับหนุ่มสาวเป็นส่วนใหญ่ *(ที่มา : คุณเงียบ สุริแสง เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

ประวัติความเป็นมาเพลงสวดคฤหัสถ์

เพลงสวดคฤหัสถ์ เป็นการสวดของฆราวาสสวดหน้าศพหลังจากพระสวดพระอภิธรรมจบลงแล้ว สวดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณเพื่ออยู่เป็นเพื่อน เจ้าภาพของผู้ตายเอาเพลงพื้นบ้านเพิ่มลูกเล่นเรียกความสนใจเพิ่มความสนุกออกทำนองมากขึ้น *(ที่มา : คุณหมอ ชูชวน เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

ประวัติความเป็นมาการเล่นเชิญผีแม่ศรี

การเล่นเชิญผีแม่ศรี เล่นในเทศกาลตรุษสงกรานต์ ชาวบ้านที่เชื่อว่าผีมีจริงและสามารถเลี้ยงผีไว้ทำประโยชน์ พอถึงตรุษสงกรานต์จะปล่อยผีให้เป็นอิสระให้ได้สนุกสนานเป็นการทำบุญกุศลแล้วจะมีการเชิญผีมาเล่นด้วย จะมีวิธีเล่นและเนื้อร้อง มีคนทรงเป็นหญิงสาว มีพี่เลี้ยงคอยคุมถ้าต้องการให้แม่ศรีออกจากร่างคนทรงให้ไปตะโกนดังๆ ใส่ข้างๆ หูคนทรง *(ที่มา : คุณภา ชัยมงคล เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ให้คนในหมู่บ้านมาเล่นกันใหม่ให้เห็นถึงประโยชน์ การอนุรักษ์สิ่งเหล่านี้ การเล่นแบบนี้ไม่ต้องลงทุนอะไรเลย

ประวัติความเป็นมากลองยาว

กลองยาว ชาวบ้านจะเล่นกันในยามว่างจากการประกอบอาชีพ กลุ่มศิลปินพื้นบ้านได้รวมตัวกันฝึกซ้อมกลองยาว แต่เดิมมีวัตถุประสงค์เพื่อความสนุกสนานครื้นเครงต่อมานำการแสดงกลองยาวร่วมบรรเลงในพิธีกรรมทางศาสนา (งานบวช) ร่วมบรรเลงในงานประเพณีท้องถิ่น เช่น วันสงกรานต์ มีการแสดงกระตั้วแทงเสือ ทำให้สนุกสนานมากขึ้น *(ที่มา : คุณทด สำราญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, วัดหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ปัจจุบันมันก็ยังมีผู้นิยมร่วมบรรเลงเพลงกลองยาวกันอย่างสนุกเป็นที่นิยมกันทั่วไป

การเผยแพร่

การบรรเลงเพลงกลองยาวมีกระตั้วแทงเสือออกมาเล่นด้วย ประกอบการเล่นกลองยาวทำให้สนุกสนานมากๆ ปัจจุบันวงกลองยาวของตำบลหัวสำโรงได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย

ประวัติความเป็นมาหนังตะลุง

หนังตะลุง เป็นการแสดงอย่างหนึ่งที่เล่นที่วัดตามงานศพ พระครูอุดมสุตาวิวัฒน์ เป็นเจ้าของหนัง นายสมัย แสงเจริญ เป็นเจ้าของคณะและเป็นเจ้าของหนังโรงสุดท้ายในอำเภอแปลงยาว พระครูอุดมสุตาวิวัฒน์ เป็นผู้สอนถึงวิธีการตัดหนังตะลุงให้นายสมัย และวิธีเชิดหนังตะลุงเรื่องรามเกียรติ์ และวิธีการพากย์หนังตะลุงจากครูวุน หนังโคเป็นหนังที่นำมาตัดลวดลายที่แกะหนังตะลุงเป็นลวดลายแกะสลักสีที่ใช้สีน้ำมัน นายสมัยจะลงนะหน้าทอง ผู้พากย์การเชิดมีมุขตลก บางทีก็แทรกเพลงพื้นบ้านลงไปในการเชิด เพื่อให้สนุก นายสมัยพากย์คนเดียวและพากย์ได้หมดทุกตัว *(ที่มา : คุณสมัย แสงเจริญ เป็นผู้ให้สัมภาษณ์, นางฉันทนา สระบุรินทร์ เป็นผู้สัมภาษณ์, ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านหัวสำโรง)*

วิธีการอนุรักษ์

ต้องเล่นแทรกเพลงสากลผสมกับเพลงพื้นบ้าน และชาวบ้านกลับมาฟื้นฟูการเชิดหนังตะลุง

ประวัติความเป็นมาเครื่องจักสานบ้านวังเย็น

เครื่องจักสานบ้านวังเย็น เป็นหัตถกรรมพื้นบ้านที่มีนานานกว่าร้อยปี เกิดขึ้นพร้อมกับการตั้งชุมชนในสมัยรัชกาลที่ ๓ ในสมัยนั้นมีชนกลุ่มย่อยได้แก่ ชาวลาวเวียง ชาวไทยพวน ได้อพยพมาจากเวียงจันทน์ และแคว้นพวน เข้ามาตั้งถิ่นฐานในเขตอำเภอแปลงยาว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา และเขตอำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี ซึ่งชนกลุ่มนี้มีประเพณีวัฒนธรรมและหัตถกรรมพื้นบ้านของตนที่รักษาไว้มาจนถึงทุกวันนี้ได้เป็นอย่างดี เช่น ภาษา ศิลปะ นิทาน การละเล่นพื้นบ้าน งานประเพณีขึ้นเขาเผาข้าวหลาม และโดยเฉพาะเครื่องจักสานเป็นสิ่งจำเป็นในวิถีชีวิตประจำวันของชาวชนบท เป็นต้น

ชาวบ้านวังเย็น หมู่ที่ ๑ ตำบลวังเย็น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการจักสานไม้ไผ่จากบรรพบุรุษจนกลายมาเป็นอาชีพเสริมที่ทำรายได้ และชื่อเสียงให้แก่ตำบลวังเย็น และขยายไปสู่ตำบลอื่น ๆ ทุกตำบลในเขตอำเภอแปลงยาว จังหวัด ฉะเชิงเทรา จะมีความถนัดในการทำจักสานเฉพาะอย่าง เช่น ตะกร้าอเนกประสงค์ ผลิตภัณฑ์จากก้านมะพร้าว แจกันดอกไม้แห้งทำจากก้านมะพร้าว ฝาชีดาวทำจากไม้ไผ่ กล่องใส่กระดาษทิชชูทำจากไม้ไผ่ ตะกร้าไก่ทำจากไม้ไผ่ และผลิตภัณฑ์อื่น ๆ อีก เช่น ตะกร้าของขวัญ กล่องสี่เหลี่ยม กระเป๋า ชะลอม ตะกร้าใส่ขวดไวน์ ฯลฯ จากการจักสานให้ปรับใช้ได้กับวิถีชีวิตปัจจุบัน ทำให้ชาวบ้านวังเย็นมีรายได้เสริม และยังกระจายรายได้ไปสู่ชุมชนต่าง ๆ ของอำเภอแปลงยาว และอำเภอใกล้เคียงมากขึ้น

การทำจักสานในสมัยก่อนนั้น จะทำเพื่อใช้สอยในครัวเรือน เช่น กระบุง กระจาด ฝาชี สำหรับใช้ในครัวเรือน เช่น สานกระบุงสำหรับใส่ข้าวเปลือกเก็บไว้กินตลอดปี ซึ่งการสานจะทำกันอย่างแน่นหนา สวยงาม ขอบผูกด้วยหวาย ถักขอบอย่างประณีต ส่วนครัวเรือนที่มีฐานะความเป็นอยู่ดีก็จะคิดประดิษฐ์ของใช้ที่มีความประณีต สวยงามมากขึ้นตามฐานะ เช่น ทำฝาชีที่มีลายละเอียดอ่อนและงดงามไว้สำหรับใส่อาหารไปทำบุญ หรือไว้ใช้สอยในบ้านเรือน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ นับได้ว่าเป็นหัตถกรรมที่เป็นศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้านมาแต่โบราณ ต่อมาเครื่องจักสานเริ่มมีบทบาทมากขึ้นในด้านการพาณิชย์ ชาวบ้านจะใช้เป็นสิ่งแลกเปลี่ยนกับสินค้าที่ตนต้องการ จนกระทั่งเข้าสู่ระบบการซื้อขาย งานจักสานต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในช่วงนี้จึงมีความจำเป็นที่จะต้องปรับปรุงรูปแบบ และพัฒนาฝีมือ ลวดลายที่ละเอียดแปลกตา สวยงาม และประโยชน์ในการใช้สอยเริ่มแตกต่างไปจากเดิม

ถึงแม้ว่าเครื่องจักสานบ้านวังเย็น จะมีการพัฒนารูปแบบ ลวดลาย ความสวยงาม เพื่อจำหน่ายเสริมรายได้ในครัวเรือนบ้างก็ตาม แต่วิถีชีวิตของคนในพื้นบ้านส่วนหนึ่งก็ยังใช้เครื่องจักสานไม้ไผ่ที่มีรูปทรงเดิมเพื่อใช้ในการดำเนินชีวิตประจำวันอยู่มาก เนื่องจากวิถีชีวิตบ้านวังเย็นส่วนใหญ่ประกอบอาชีพทำนา ทำไร่ ทำสวน การใช้เครื่องมือ เครื่องใช้ไม้สอยจึงมีความผูกพันอยู่กับภาชนะจักสานจากไม้ไผ่ทั้งสิ้น *(ที่มา : http://www.macm.grad.chula.ac.th/thaiwiswiki/index.php)*

บายศรีปากชาม

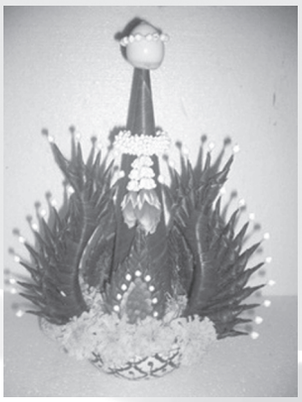

การทำบายศรีปากชาม เป็นงานที่ทำด้วยใบตอง ซึ่งเป็นวัสดุท้องถิ่นหาได้ง่าย การทำบายศรีปากชาม เป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยความประณีตและความอดทนของผู้ทำ เป็นที่สืบทอดกันมาแต่ครั้งอดีต ใช้บายศรีปากชามประกอบการทำพิธีกรรมทางศาสนาที่สำคัญ

นางจำเริญ นักเจริญ ชาวบ้านหมู่ที่ ๗ บ้านไผ่แก้ว ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว นับเป็นภูมิปัญญาของจังหวัดฉะเชิงเทราอีกผู้หนึ่งที่ได้ทำบายศรีปากชามมาเป็นเวลานาน นับตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๗๗ บายศรีปากชามที่นางจำเริญ ทำขึ้นนั้นมีความประณีต สวยงามมาก และยังคงเอกลักษณ์ความเป็นไทยมาตั้งแต่ครั้งอดีต วัสดุอุปกรณ์ที่ใช้ในการทำบายศรีปากชาม ประกอบด้วยใบตอง ไม้กลัด ดอกรัก ดอกเข็ม ไข่ต้ม ข้าวปากหม้อ ชามหรือกระทงใบตอง ใบตองที่ใช้ส่วนมากเป็นใบตองกล้วยน้ำว้า เพราะหาง่าย มีอยู่โดยทั่วไป ก่อนนำใบตองไปพับจีบเข้ารูปตามแบบที่กำหนด ต้องฉีกใบตองให้มีขนาดกว้าง ๒ - ๔ นิ้ว และพับเย็บใบตองที่จีบเข้ารูปด้วยไม้กลัดประกอบด้วยรูปบายศรี ชั้นบนเป็นกรวยครอบ ข้างในมีไข่ต้มและข้าวปากหม้อ นอกจากนี้ยังมีชามค่าครูประกอบด้วย กล้วย ๑ หวี เหล้าขาว ๑ ขวด เงิน ๑๒ บาท และดอกไม้ธูปเทียน

สานตะกร้า

การสานตะกร้าเป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่ต้องอาศัยความชำนาญ นางบุญเรือน พาตน ชาวบ้านหมู่ที่ ๑ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว เป็นอีกผู้หนึ่งที่สานตะกร้าจากก้านมะพร้าวเป็นเวลานานกว่า ๒๐ ปี นับจนถึงปัจจุบัน

การสานตะกร้าจากก้านมะพร้าว นอกจากจะใช้ก้านมะพร้าวแล้ว ยังใช้ไม้ไผ่ขนาดกว้าง ๘ - ๑๕ นิ้ว หวายเทียม เชือก และน้ำมันสำหรับใช้ทา ขั้นตอนการทำนั้นไม่ยุ่งยาก โดยใช้ไม้ไผ่ทำขอบ ๓ เปลาะ ล่าง กลาง บน นำก้านมะพร้าวสานขึ้นรูปจนเสร็จ จากนั้นจึงตัดตกแต่งแล้วใช้หวายเทียมทำพื้นตะกร้าและหูหิ้ว แล้วจึงทาน้ำมันให้ทั่ว เป็นอันเสร็จเรียบร้อย

นางบุญเรือน พาตน ได้สานตะกร้าเป็นอาชีพ โดยมีรายได้จากการสานตะกร้าชิ้นละ ๖๐ - ๑๐๐ บาทขึ้นไป ปัญหาและอุปสรรคที่สำคัญคือ ก้านมะพร้าวหายาก เพราะต้นมะพร้าวมีน้อยลง อีกทั้งรายได้จากการสานตะกร้ามีน้อยทำให้ขาดแคลนผู้สานตะกร้า

สานกระบุง กระจาด

กระบุง กระจาด ใช้สำหรับใส่ผัก ผลไม้ และสิ่งของจำเป็นต่าง ๆ ที่อยู่คู่กับชาวบ้านมาเป็นเวลานานแล้ว ถึงแม้ว่าภาชนะที่ทำจากพลาสติกจะเข้ามามีบทบาทมากขึ้นก็ตาม แต่ชาวบ้านก็ยังนิยมใช้กระบุง กระจาดกันอยู่ การสานกระบุง กระจาด เป็นงานหัตถกรรมประเภทหนึ่งที่รู้จักใช้วัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่นผสมผสานกับฝีมือที่มีอยู่ในการจักสานเพื่อให้ได้ผลงาน

นางชุมพล สุดเสน่หา อายุ ๗๒ ปี ชาวบ้านหมู่ที่ ๓ บ้านกลาง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ได้สานกระบุง กระจาดเป็นอาชีพมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๑๙ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่มีอยู่ คือไม้ไผ่ หวายตากแห้ง เหล็กเส้น มีดเหลาตอก แชลแลคหรือแลคเกอร์หรือน้ำมันยาง ในการสานกระบุง กระจาด จะนำไม้ไผ่มาจักเป็นเส้นแล้วเหลาเป็นตอก ความยาวของตอกขึ้นอยู่กับขนาดกระบุง กระจาดที่จะทำ จากนั้นนำเหล็กเส้นมาขึ้นโครง (ขอบ) ตามขนาดที่ต้องการ แล้วจึงใช้ตอกมาดามโครงเหล็ก เมื่อสานเสร็จแล้วนำโครงเหล็กออก นำหวายตากแห้งมาทำเป็นขอบและตกแต่งตามต้องการ จากนั้นทาด้วยแชลแลคหรือเลคเกอร์ หรือน้ำมันยางตามต้องการ

ถึงแม้ว่ารายได้จากการสานกระบุง กระจาดจะได้น้อย หรือประมาณชิ้นละ ๑๕๐ บาท และประสบกับปัญหาหวายหายากต้องไปสั่งหวายจากตำบลอื่นซึ่งมีราคาแพงก็ตาม แต่นางชุมพล สุดเสน่หา ก็ยังคงสานกระบุง กระจาดเป็นอาชีพต่อไป

ตะไล

ตะไล เป็นสิ่งที่ใช้สำหรับจุดในงานพิธีรื่นเริงต่างๆ มาตั้งแต่ครั้งอดีต ผู้ที่คิดประดิษฐ์ต้องมีทักษะพอสมควร ตะไลที่จุดจึงจะใช้การได้ นายทองสด สวนมะลิ ชาวบ้านหมู่ที่ ๓ บ้านนอก ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว เป็นผู้ที่มีทักษะในการทำตะไลมาตั้งแต่ พ.ศ. ๒๕๒๘ ถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๔๒) นายทองสด ได้นำผลงานของตนเข้าประกวด ได้รับโล่เกียรติยศรางวัลชนะเลิศ และได้รับรางวัลชนะเลิศการประกวดจุดตะไลลอดห่วง เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๙ ที่งานวัดหลวงพ่อพุทธโสธร

ในการทำตะไล นายทองสด ใช้วัสดุที่สำคัญคือ ไม้ไผ่เขียว ตัดให้ส่วนล่างติดข้อยาว ๙ - ๙.๕ นิ้ว ดินประสิวขาว ๔.๘ กก. ถ่านไม้สะแกหรือไม้มะม่วง ๑.๒ กก. กำมะถัน ๐.๓ กก. เทียนไขสีขาวหนักเล่มละ ๑ บาท จำนวน ๖ - ๗ เล่ม โดยขูดเฉพาะส่วนที่เป็นไขและแป้งมันประมาณ ๑ ช้อนโต๊ะ อัตราส่วนนี้จะได้ตะไลประมาณ ๓ โหล เมื่อเตรียมวัสดุดังกล่าวเสร็จแล้ว ให้นำดินประสิว กำมะถัน ถ่าน เทียนไขขาว มาตำรวมกันในครกกระเดื่องจนละเอียด แล้วนำมาร่อนเอากากออก ให้ได้ส่วนผสมที่ละเอียดแล้วนำแป้งมันมาละลายในน้ำ เคี่ยวให้เป็นแป้งเปียกอย่างเจือจาง (ไม่ข้นมาก) แล้วนำไปคลุกเคล้ากับส่วนผสมข้างต้นจนจับตัวกันพอดี โดยสังเกตจากการกำส่วนผสมดู เมื่อกำแล้วทิ้งลงพื้นไม่แตกกระจาย จากนั้นนำส่วนผสมดังกล่าวมาตำในครกอีกครั้ง นานประมาณ ๓ ชั่วโมงก็จะได้ดินปืน นำไผ่เขียวมาย่างไฟอ่อนๆ จนผิวเริ่มออกเหลือง จึงนำไปตากแดด ๓ - ๔ แดด นำดินปืนมาบรรจุใส่โดยใส่ทีละประมาณ ๑ นิ้ว ค่อยๆ ตำด้วยเหล็กกลม บรรจุจนได้ประมาณ ๗ นิ้ว แล้วใส่ส่วนประกอบที่เป็นกงและโค้งวงล้อ เจาะรูเพื่อต่อสายชนวนไว้ เป็นอันว่าเสร็จขั้นตอนการทำตะไล ปัจจุบันนายทองสด ยังคงทำตะไลเป็นอาชีพ มีรายได้ครั้งละ ๘๐๐ - ๙๐๐ บาท ต่อตะไลครึ่งโหล

ไม้กวาดดอกหญ้า

สมัยก่อนได้มีการนำดอกหญ้ามาทำเป็นไม้กวาดตามบ้านเรือน และอาคารสถานที่ทั่วๆ ไป ปัจจุบันไม้กวาดที่ทำมาจากดอกหญ้านับวันจะหมดไป เนื่องจากความนิยมใช้เครื่องดูดฝุ่น และไม้กวาดที่ทำจากพลาสติกแทน อาชีพการทำไม้กวาดดอกหญ้าจึงค่อยๆ หมดไปด้วย อย่างไรก็ตาม ยังมีชาวบ้านหมู่ที่ ๓ บ้านกลาง ตำบลหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ชื่อนางพุก สุจริต ที่ยังยึดการทำไม้กวาดดอกหญ้าเป็นอาชีพมาเป็นเวลา ๑๐ ปีแล้ว การทำไม้กวาดดอกหญ้ามีวัสดุที่ใช้คือ ไม้ไผ่สำหรับทำด้ามยาวประมาณ ๘๐ - ๙๐ เซนติเมตร เชือกฟาง ๒ เส้น ยาวประมาณ ๒ วา ดอกไม้กวาดและตะปู เมื่อเตรียมวัสดุพร้อมแล้ว ให้นำไม้ไผ่มาเหลาทำด้าม ตากให้แห้ง จากนั้นจึงนำดอกไม้กวาดมาตากให้แห้งจนเป็นสีออกเหลือง แล้วนำมามัดเป็นกำๆ จากนั้นนำไม้ไผ่ที่ตากแห้งแล้วมาตอกตะปูที่บริเวณจะถัก เพื่อจะได้แน่นหนา และนำเชือกฟางมาผูกติดกับหัวไม้ นำดอกไม้กวาดมาถักบริเวณนั้นจะได้ขนาดที่กำหนด เป็นอันว่าเรียบร้อย การทำไม้กวาดดอกหญ้าของนางพุก มีรายได้ ๓๐ บาทต่อไม้กวาดดอกหญ้า ๑ อัน การทำไม้กวาดดอกหญ้ามีอุปสรรคเกี่ยวกับไม้กวาด ซึ่งจะขาดแคลนในช่วงเดือนเมษายน ซึ่งเป็นฤดูร้อนและฤดูฝน ต้นดอกไม้กวาดจะออกดอกในช่วงเดือนตุลาคม การทำไม้กวาดดอกหญ้าไม่อาจทำได้ตลอดปี

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอพนมสารคาม

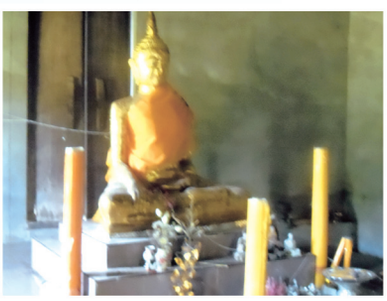

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

อำเภอพนมสารคาม

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง งานบุญข้าวหลามหรืองานเผาข้าวหลาม

งานบุญข้าวหลามหรืองานเผาข้าวหลาม ชนพื้นเมืองเชื้อสายลาวในอำเภอพนมสารคามจะประกอบศาสนกิจตามประเพณีดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ นั่นคือการทำบุญ “ข้าวหลาม” ซึ่งเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าวหลาม ขนมจีน (ข้าวปุ้น) และน้ำยาป่า (น้ำยาที่ไม่ใส่กะทิ แต่ใส่ปลาร้า) แด่พระภิกษุสงฆ์ในวัดหนองบัวและวัดหนองแหน เหตุที่เลือกข้าวหลามเป็นอาหารพิเศษเพราะเดือนสามเป็นเวลาที่ข้าวสุก ชาวบ้านจึงนำข้าวอันเป็นพืชหลักของตนมาทำข้าวหลาม ชาวลาวเวียงเริ่มเตรียมทำบุญข้าวหลามตั้งแต่ขึ้น ๑๔ ค่ำ กรรมวิธีการทำจะมีลักษณะเฉพาะตัว จึงทำให้ข้าวหลามไม่มีเยื่อติดกระบอก และกลิ่นหอม รสมันอร่อย

เช้าวันขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านจะนำข้าวหลามและน้ำยาป่าไปทำบุญที่วัด สำหรับที่วัดหนองแหนมีประเพณีแปลกไปจากวัดหนองบัว คือ ในคราวทำบุญใหญ่จะมีคน ๓ คน คนหนึ่งตีฉิ่ง อีกคนตีฆ้อง และตีกลองหลวง ซึ่งเป็นกลองใหญ่ ในขณะที่พระฉันอาหารเช้า *(จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๓๙: ๑๒๒)*

เรื่อง ประเพณีกำฟ้า

กำฟ้าเป็นประเพณีความเชื่อของชาวพวนที่พบในชุมชนพวนทั่วไป ชุมชนพวนแต่ละแห่งอาจมีการกำหนดวันเวลาแตกต่างกันไป แต่ส่วนใหญ่จะถือเอาวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ เป็นวันกำฟ้า แต่ปัจจุบันในโคกหัวข้าวไม่มีการทำพิธีกำฟ้าในชุมชนเหมือนที่พบในชุมชนพวนอื่นๆ แล้ว จะมีเพียงการกล่าวถึงพิธีกำฟ้าจากเอกสารของชุมชน และการบอกเล่าของผู้อาวุโสอายุประมาณ ๕๐ ปี ขึ้นไปเท่านั้น และดูเหมือนว่าการรับรู้ในประเพณีดังกล่าวเกิดจากการรับข้อมูลผ่านกลุ่มชมรมไทยพวนมากกว่าจะสืบทอดจากผู้เฒ่าผู้แก่ของชุมชนเองโดยตรงด้วย ดังที่คุณวินัย อารีรอบ อายุ ๕๙ ปี ผู้ทำหน้าที่เป็น “จ้ำ” ของบ้านโคกหัวข้าวเล่าว่า

“วันกำฟ้าน่ะ เดือนยี่เดือนสาม กำฟ้าขึ้นสามค่ำเขาจะกำฟ้า เขาจะไม่ถือไอ้พวกเป็นเหล็กน่ะ เขาถือกัน คือ กำฟ้า นี่พูดแล้วก็ขนลุก หนังสือที่เอามาจากบ้านทุ่งโฮ่งเขาทำประวัติไว้ ว่าเจ้านายไปรบชนะมาแล้วมากำฟ้า คือ ก่อนที่จะเป็นพวนหรือเป็นพวนแล้วก็กำฟ้า อ่านแล้วก็จำไม่ค่อยได้ มันมีหนังสืออยู่น่ะ ... จังหวัดแพร่ใช่เปล่า เป็นไทยพวนเนี่ยจังหวัดแพร่ ชมรมไทยพวนมีสิบเก้าจังหวัดน่ะประเทศไทย.....”

ในวันขึ้น ๓ ค่ำ เดือน ๓ หรือวันกำฟ้ามีคติความเชื่อว่า ห้ามทำงานจับเครื่องไม้เครื่องมือที่เป็นโลหะเพราะอาจจะถูกฟ้าผ่าได้ จ้ำบ้านโคกหัวข้าวกล่าวว่า “กำฟ้าเขาไม่ให้ถือมีดจับมีดจับขวานทำอะไร วันเดียวไม่ให้ทำอะไร เขาไม่ให้จับมีดจับพร้า เขากลัวฟ้าจะผ่าฟ้าจะลงเป็นอย่างนั้น เขาว่า มีหนังสือเขาบอก...” อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยพบว่าปัจจุบันชาวบ้านโคกหัวข้าวไม่ค่อยมีใครรับรู้ถึงพิธีกำฟ้ามากนัก ถึงแม้จะมีกล่าวถึงพิธีดังกล่าวเล็กน้อยในเอกสารชุมชนเองก็ตาม ทั้งนี้เมื่อไม่มีการประกอบพิธีขึ้นในชุมชน ประเพณีกำฟ้าในโคกหัวข้าวจึงเป็นเพียงการรับรู้คติความเชื่อบางอย่างในกลุ่มผู้อาวุโสอย่างเลือนรางมากแล้ว ขณะที่คนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่เข้าใจถึงประเพณีกำฟ้าที่ได้สูญหายไปจากชุมชนแล้ว คุณวินัย อารีรอบ บอกอีกว่า “คนแก่โดยมากเขาจะรู้ เดือนสามขึ้นสามค่ำเนี่ยกำฟ้า เขาจะให้ไปทอดแห หาปลาอย่างเดียว แต่คนรุ่นสามสิบสี่สิบจะไม่ค่อยรู้แล้ว เพราะไม่ค่อยได้พูดกัน” *(ที่มา : ผศ.บุญมา พงษ์โหมด และอ.ภาคภูมิ ลบถม, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีสงกรานต์

ในช่วงวันที่ ๑๒-๑๖ เมษายน จะมีการทำบุญประกอบพิธีกรรมตามคติทางศาสนาพุทธเป็นสำคัญ โดยจะเริ่มทำบุญตั้งแต่วันที่สิบสอง ทำบุญให้ญาติที่ล่วงลับในวันที่สิบสี่ และสรงน้ำพระพร้อมกับรดน้ำดำหัวผู้สูงอายุในหมู่บ้านในวันที่สิบห้า ซึ่งมีการก่อ

พระเจดีย์ทรายที่หน้าโบสถ์ดิน หรือวัดโคกหัวข้าวเก่าของหมู่บ้าน ต่อมาถึงรุ่งเช้าวันที่สิบหก ชาวบ้านจะร่วมกันทำบุญเลี้ยงพระในโบสถ์ดิน รวมเป็นเวลาทั้งหมดประมาณห้าวัน ตาสมดี อินทะสอน ให้ความเห็นถึงจำนวนวันที่จัดงานสงกรานต์ของโคกหัวข้าวที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นว่า "ไปทำบุญ คือ สงกรานต์เขาจะทำบุญแค่สามวันนะ แต่ที่นี้ทำห้าวัน"

ทั้งนี้ในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ก่อนถึงวันเทศกาลสงกรานต์ได้มีนายอำเภอพนมสารคามมาร่วมงาน ชาวบ้านโคกหัวข้าวได้ช่วยกันจัดเตรียมสถานที่รอบบริเวณโบสถ์ดินเก่า มีการทำเวทียกพื้นขนาดหกเสาจากลำไม้ไผ่ เพื่อใช้เป็นเวทีแสดงรำ และร้องเพลงพวน ผู้ใหญ่อเนก ม่วงขาว ผู้ริเริ่มจัดงานสืบสานประเพณีชาวพวน และจัดการแสดงดังกล่าวในช่วงเทศกาลสงกรานต์บอกว่า

"...คือว่ารำพวนก็จะสูญแล้ว มันเป็นวัฒนธรรมของพวน เป็นศิลปะของพวนร้องรำเป็นภาษาพวน หมู่บ้านนึงเนี่ยจะมีสักคนหรือสองคน แล้วก็เป็นคนอายุสักหกถึงเจ็ดสิบปีขึ้นไปแล้ว แต่เมื่อก่อนตอนที่ผมเป็นเด็กๆ นะ หมู่บ้านเขาจะรำได้เยอะ เป็นสิบๆ คน เวลางานเทศกาลเขาจะมารำเกี้ยวพาราสี คนหนุ่มคนสาวจีบกัน การรำเนี่ยนะจีบกัน แต่เดี๋ยวนี้ความสำคัญก็ร่นไปเพราะไปรับวัฒนธรรมสมัยใหม่ร้องเพลงสมัยใหม่สากลไป ก็เลยไม่เอาวัฒนธรรมการละเล่นมา คนเป่าแคน ต้องไปเอาหมู่ ๗ (หนองเค็ดใหม่)... แคนมันก็เป่าคล้ายกับแคนอีสานแหละ แต่ว่ามันร้องมันรำเป็นภาษาพวน รำลาวก็ร้องอีกแบบหนึ่ง" *(ที่มา : ผศ.บุญมา พงษ์โหมด และ อ.ภาคภูมิ ลบถม, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีไหว้บวงสรวงปู่ตา

ชาวบ้านโคกหัวข้าวจะจัดพิธีบวงสรวงปู่ตาครั้งแรกในช่วงขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ และอีกครั้งในวันขึ้น ๑๒ ค่ำ เดือน ๑๒ ของทุกปี ชาวบ้านทุกบ้านจะจัดเตรียมอาหารหวานคาวและเครื่องเซ่นไปร่วมกันทำพิธีที่ศาลปู่ตาของหมู่บ้าน ปัจจุบันชาวบ้านโคกหัวข้าวยังคงประเพณีความเชื่อไหว้ปู่ตาอย่างเหนียวแน่น ประเพณีการไหว้ปู่ตาจึงเป็นการธำรงอัตลักษณ์ของชาวพวนโคกหัวข้าวที่ชัดเจนเข้มข้นที่เหลืออยู่อีกอย่างหนึ่ง ดังที่ผู้ใหญ่อเนก ม่วงขาว กล่าวว่า "บุญกลางบ้าน บวงสรวงปู่ตาเขาจะไปกันทุกบ้าน บุญกลางบ้านก็มาเพราะว่ามันเป็นวิถีชีวิตที่เขาต้องทำนะ เพื่อให้เกิดสิริมงคลแก่เขา" ทั้งนี้พบว่าไม่เพียงแต่เฉพาะในกลุ่มชาวบ้านที่เป็นคนท้องถิ่นดั้งเดิมเท่านั้น แม้แต่คนที่แต่งงานเข้ามาเป็นเขย หรือสะใภ้ในบ้านโคกหัวข้าว ก็จะเข้าร่วมพิธีไหว้ปู่ตาตามธรรมเนียมในหมู่บ้านด้วยเช่นกัน

ชาวบ้านโคกหัวข้าวอธิบายว่า รูปแบบและขั้นตอนในพิธีกรรมไหว้บวงสรวงปู่ตาในช่วงเดือน ๖ และเดือน ๑๒ ไม่มีความแตกต่างกัน ยกเว้นแต่เครื่องเซ่นไหว้ที่ต่างออกไป คือ ในช่วงเดือน ๑๒ ซึ่งอยู่ในช่วงฤดูกาลเก็บเกี่ยว ชาวบ้านจะนำข้าวเหนียวใหม่ที่ปลูกแซมไว้ในนาเพื่อใช้ทำขนมโดยเฉพาะ มาตำข้าวเม่าเพื่อเซ่นไหว้ปู่ตา เป็นการขอบคุณที่ช่วยดูแลผลิตผลทางการเกษตรในปีนั้น พิธีกรรมไหว้ปู่ตาจึงมีความสัมพันธ์กับการทำมาหากินของชาวบ้านที่ประกอบอาชีพทำนา ต้องพึ่งพาธรรมชาติที่ไม่มีความแน่นอน ตั้งแต่ช่วงเริ่มฤดูการผลิตในช่วงกลางปีไปจนช่วงฤดูเก็บเกี่ยวในช่วงปลายปี อย่างไรก็ตามแม้ว่าปัจจุบันชาวบ้านโคกหัวข้าวจะเปลี่ยนไปประกอบอาชีพอื่นแทนการทำนามากขึ้น แต่ลักษณะของการไหว้ปู่ตาก็ยังมีการบนบานขอให้ช่วยในเรื่องชีวิตการทำมาหากินไม่แตกต่างไปจากเดิม *(ที่มา : ผศ.บุญมา พงษ์โหมด และอ.ภาคภูมิ ลบถม, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีทำบุญกลางบ้าน

ประเพณีทำบุญกลางบ้านจะเริ่มช่วงราวสี่โมงเย็นของวันขึ้น ๗ ค่ำ เดือน ๖ ชาวบ้านโคกหัวข้าว จะไปรวมกันที่ศาลากลางบ้านเพื่อร่วมกันทำพิธีทำบุญกลางบ้าน โดยนิมนต์พระจากวัดโคกหัวข้าวมาสวดเจริญพระพุทธมนต์ ซึ่งเป็นการทำพิธีร่วมกันของคนทั้งหมู่บ้านเช่นเดียวกับพิธีไหว้ปู่ตา หากแต่เป็นพิธีทางศาสนาพุทธที่มีพระสงฆ์เป็นผู้ทำพิธี ก่อนจะถึงวันประกอบพิธีทำบุญกลางบ้านชาวโคกหัวข้าวจะนำหญ้าคาที่หาได้รอบๆ หมู่บ้านมาถักเป็นเหมือนเส้นเชือก แล้วนำมาเข้าพิธีทำบุญกลางบ้านในตอนเย็นเหมือนกับการปลุกเสกเพื่อให้เกิดความศักดิ์สิทธิ์ โดยเชื่อว่าหญ้าคาที่เข้าพิธีปลุกเสกแล้วนำไปล้อมบ้านจะป้องกันสิ่งไม่ดีที่จะเข้ามาทำร้ายคนในครอบครัวได้ น้าวินัย อารีรอบ หรือจ้ำ เล่าว่า "เวลาทำบุญกลางบ้านเนี่ยเขาจะมีถักหญ้าคานะ อันนี้ผมเอาไปไทยพวนเมื่อวันที่สองนี่ของคนพวนเขา เอาไปเข้าพิธีเหมือนด้ายสายสิญจน์นะ แล้วก็เอามาล้อมบ้านไว้" ในปัจจุบันชาวบ้านโคกหัวข้าวที่ทำเชือกหญ้าคาล้อมบ้านมีน้อยลง ส่วนใหญ่ได้หันมาใช้ด้ายสายสิญจน์ที่ซื้อจากตลาดแทน เพราะสะดวกรวดเร็วกว่า และมีการรวบรวมเงินซื้อด้ายสายสิญจน์ที่จะใช้ล้อมรอบทั้งหมู่บ้านด้วย ดังที่คุณยายลำไย บริบูรณ์พาณิชย์ อายุ ๗๒ ปี บอกว่า "คนแต่ก่อนเนี่ยเขาทำ เดี๋ยวนี้เขาไม่ทำแล้ว เขาซื้อด้ายขาวสายสิญจน์ เดี๋ยวเขามา ก็เรี่ยไรกันคนละสิบบาทยี่สิบบาท แล้วเขาก็เอาล้อมออมตามทั้งหมู่บ้าน"

ในเช้าวันรุ่งขึ้นตรงกับวันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๖ ชาวบ้านจะนิมนต์พระจากวัดโคกหัวข้าวมาตักบาตรเช้าที่ศาลากลางบ้าน ในพิธีมีการทำกระทงใส่ตุ๊กตาดินปั้นแทนตัวสมาชิก และสัตว์เลี้ยงในครอบครัวเพื่อเป็นการแก้เคล็ดตามคติความเชื่อด้วย ดังที่คุณน้าวินัย อธิบายเกี่ยวกับพิธีทำบุญกลางบ้านว่า

"เอาพระมาฉันข้าว ทำบุญ แล้วก็ปั้นหุ่นมาแทนตัวน่ะ ปั้นหุ่นวัวควาย ตุ๊กตาชายหญิงทำกระทงไปส่ง คือ ส่งเคราะห์ ส่งโศก ส่งโรค ส่งภัย เอาดินมาปั้น ปั้นวัวปั้นควายอะไรก็แล้วแต่ เดี๋ยวนี้มันเหลือแค่สามสี่กระทง ไม่มีคนทำ คือยังไงแบบผมเป็นคนชอบทำ ชอบค้นคว้าเหมือนกัน เอากาบกล้วยเนี่ยมาทำเป็นกรอบสามเหลี่ยมก็ได้ สี่เหลี่ยมก็ได้ แล้วเอาธงแดง ธงขาวปัก แล้วก็เอาไปเข้าพิธี เรียกว่าไม่มีอันตรายเข้าบ้าน"

เมื่อพระสงฆ์ฉันอาหารเช้าแล้วก็จะสวดทำพิธีพรมน้ำมนต์ให้ชาวบ้านเกิดสิริมงคล จากนั้นชาวบ้านก็จะร่วมรับประทานอาหารร่วมกัน ซึ่งชาวบ้านเชื่อว่าอาหารที่เหลือจากการทำบุญในวันนี้ไม่ควรนำกลับไปบ้าน หากเหลือจะต้องเทสาดทิ้งบริเวณรอบศาลากลางบ้านให้เป็นอาหารแก่สัตว์หรือสิ่งอื่นๆ ไป กระทงที่ใส่ตุ๊กตาปั้นก็จะนำไปวางทิ้งตามทางแยก เพื่อเป็นการส่งเคราะห์ ส่งโรคภัยให้ออกไป ส่วนเชือกหญ้าคาหรือสายสิญจน์ที่ผ่านพิธี ชาวบ้านก็จะนำกลับไปล้อมรอบบ้าน เพื่อป้องกันภยันตรายชั่วร้ายมิให้เข้ามาในครอบครัวของตน พอครบปีก็จะนำเชือกเส้นใหม่ที่ผ่านพิธีบุญกลางบ้านมาเปลี่ยนแทนเส้นเก่าที่ใช้ในปีก่อน *(ที่มา : ผศ.บุญมา พงษ์โหมด และ อ.ภาคภูมิ ลบถม, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีทำบุญเข้าพรรษา

ในช่วงวันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๘ ชาวบ้านโคกหัวข้าวจะพากันไปทำบุญที่วัดตามปกติเช่นเดียวกับการปฏิบัติของพุทธศาสนิกชนทั่วไป มีการเตรียมข้าวปลาอาหาร ผ้าอาบน้ำฝน และเทียนพรรษามาถวายพระสงฆ์ที่วัดโคกหัวข้าว ซึ่งช่วงหัวค่ำจะเวียนเทียนรอบพระอุโบสถโดยการนำของพระสงฆ์ แล้วในวันแรม ๑ ค่ำ เดือน ๘ ซึ่งเป็นวันเข้าพรรษา ก็จะนำอาหาร และสิ่งของมาร่วมทำบุญที่วัดอีกวันหนึ่ง *(ที่มา : พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีสารทพวน

ในวันสุดท้ายของเดือน ๙ ชาวบ้านโคกหัวข้าว ถือกันว่าเป็นวันสารทของชาวพวน ชาวบ้านแต่ละครอบครัวจะทำขนมกระยาสารท ซึ่งมีส่วนผสมของข้าวตอก ถั่วลิสง งา น้ำตาล ข้าวเม่า เพื่อทำบุญร่วมกันในปี พ.ศ. ๒๕๕๒ วันสารทพวนตรงกับวันแรมสิบสี่ค่ำ ทั้งนี้การกำหนดวันสารทของไทยจะถือสิ้นเดือนสิบเป็นวันสารท ซึ่งแสดงให้เห็นถึงคติการนับวันที่แตกต่างกันด้วย ดังที่น้าวินัย อารีรอบเล่าว่า "สิ้นเดือนเก้า แล้ววันนี้มีกวนกระยาสารท สิบสี่ค่ำเดือนเก้า เป็นวันสารทพวน กวนข้าวตอกน่ะ เอามากวน สิ้นเดือนเก้าน่ะ วันที่ ๒๐ น่ะ สิบสี่ค่ำเนี่ยเป็นสารท... เป็นสารทพวน สิ้นเดือนเก้า ถ้าสิ้นเดือนสิบมันจะเป็นสารทไทย ต่างกันเดือนหนึ่ง ถ้าคนไทยก็เดือนสิบกลางเดือนมั่ง"

กระนั้น ดูเหมือนว่าการถือเอาวันสุดท้ายของเดือน ๙ เป็นวันสารทพวน ที่แตกต่างจากสารทไทยในวันสิ้นเดือน ๑๐ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าธรรมเนียมการกำหนดวันสารทที่แตกต่างกัน ได้กลายเป็นสัญลักษณ์ในการจำแนกกลุ่มคนโดยอาศัยธรรมเนียมประเพณีต่างกันด้วย ดังที่ผู้ใหญ่เอนกอธิบายว่า "ลาวก็จะมีสารทลาว พวนก็จะมีสารทพวน คนไทยก็มีสารทไทย คนจีนก็มีสารทจีน สารทไทย สารทลาว สารทลาวพวน แล้วก็มีสารทไทยเอ็ด"

อย่างไรก็ตาม ในขณะที่ชาวบ้านโคกหัวข้าวยึดถือเอาวันสุดท้ายเดือน ๙ แต่ชาวพวนบ้านหนองเค็ด ซึ่งอยู่บ้านติดกัน และเป็นคนเชื้อสายพวนเช่นเดียวกันกับคนโคกหัวข้าวกลับยึดถือเอาวันสุดท้ายของเดือน ๑๐ ซึ่งเป็นการยึดถือตามคติของไทยเป็นวันทำบุญวันสารทไทย ดังที่คุณแม่ฉลอง ตาทิพย์ บ้านหนองเค็ดหมู่ ๔ อธิบายว่า "ไม่เหมือนกัน สารทลาวก่อน แล้วก็มาสารทไทย เฮ้ย แล้วก็สารทไทยเหนือเขาเรียก ไทยเอ็ด มันมีสามสารท คนไทยเราเนี่ยน่ะ ของหนองเค็ดเป็นสารทไทย ที่โคกหัวข้าวก็เป็นลาว ถึงปีก็กวนขนมกระยาสารท โคกหัวข้าวนี่เดือน ๙ สิ้นเดือนกวนกระยาสารท สารทไทยเดือน ๑๐ สิ้นเดือน ไม่ตรงกันหรอก" ทั้งนี้ น่าสังเกตว่าการมีธรรมเนียมถือเอาวันสารทแตกต่างกันของชาวบ้านโคกหัวข้าวกับชาวบ้านหนองเค็ด อาจเกิดจากการรับคติความเชื่อและธรรมเนียมปฏิบัติของคนกลุ่มไทยและพวนที่แตกต่างไป แม้จะมีจุดร่วมของประเพณีท้องถิ่นอื่นๆ เหมือนกันก็ตาม *(ที่มา : พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีบุญออกพรรษาและเทศน์มหาชาติ

วันออกพรรษาตรงกับวันขึ้น ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านโคกหัวข้าวก็ปฏิบัติเช่นเดียวกับพุทธศาสนิกชนทั่วไป คือ ไปร่วมทำบุญที่วัด และมีการตักบาตรเทโวด้วยอาหารแห้งต่อเนื่องในรุ่งเช้าอีกวันหนึ่ง ทั้งนี้ในช่วงก่อนออกพรรษา วันขึ้น ๘ ค่ำ เดือน ๑๑ ชาวบ้านจะร่วมกันจัดงานประเพณีเทศน์มหาชาติขึ้นทุกปี โดยมีพระสงฆ์ขึ้นเทศน์ ทั้งหมด ๑๓ กัณฑ์ ใช้เวลาทั้งวัน ซึ่งแต่ละกัณฑ์จะมี

เจ้าภาพร่วมในการติดกัณฑ์เทศน์ นอกจากนี้ ในการจัดงานเทศน์มหาชาติยังมีการถือแรงจากวัดของชาวพวนในพื้นที่อื่น ๆ ให้มาช่วยและร่วมงานกัน ซึ่งเป็นการเชื่อมโยงสายสัมพันธ์ชาวพวนจากชุมชนอื่น ๆ ด้วย *(ที่มา : พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีงานประจำปีวัดโคกหัวข้าว

ชาวโคกหัวข้าวได้ริเริ่มการจัดงานประจำปีวัดโคกหัวข้าวในช่วงเทศกาลตรุษจีน เพื่อเป็นการหาเงินระดมทุนทำกิจกรรมสาธารณประโยชน์ของวัดและชุมชน โดยมีการออกร้านค้าขายของ และแสดงการละเล่นต่าง ๆ โดยเปิดโอกาสให้พุทธศาสนิกชนจากหมู่บ้านใกล้เคียงได้เยี่ยมชมปิดทองรูปเหมือนหลวงพ่อแม้น พระพุทธโสธรจำลอง และรอยพระพุทธบาท คณะกรรมการวัด และชาวบ้านโคกหัวข้าว จะมารวมกันที่วัดเพื่อช่วยกันทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาร่วมงาน และการจัดงานในช่วงค่ำ

เมื่อพิจารณาจากประเพณีพิธีกรรมในรอบปีของชาวบ้านโคกหัวข้าว จะเห็นได้ว่ามีทั้งพิธีกรรมที่เป็นความเชื่อเฉพาะในท้องถิ่นหรือของกลุ่มชาติพันธุ์พวน และประเพณีความเชื่อที่ผูกโยงกับหลักธรรมทางศาสนาพุทธ ซึ่งเป็นศาสนาหลักไม่แตกต่างจากคนไทยทั่วไป ทั้งนี้ พบว่าความเชื่อของชาวพวนที่ยังคงมีการปฏิบัติสืบทอดอย่างเหนียวแน่น คือ การไหว้ปู่ตาและการทำบุญกลางบ้าน โดยชาวบ้านยังคงเข้าร่วมงานพิธีอย่างหนาแน่น ซึ่งรวมถึงกลุ่มคนรุ่นใหม่ ๆ ทั้งเด็กและผู้ใหญ่ แต่คติความเชื่อดังกล่าวไม่ได้มีลักษณะเหมือนดั้งเดิม หากแต่ได้มีการปรับเปลี่ยนให้สอดคล้องกับสภาพชีวิตทางสังคมปัจจุบันมากขึ้น ขณะเดียวกันประเพณีดั้งเดิมของชาวพวนบางอย่างก็ได้เริ่มเสื่อมหายไป ขาดการสืบต่อ ทำให้มีคนที่จะเข้าใจความหมายในประเพณีนั้น ๆ ลดน้อยลง และน่าสังเกตว่าชาวบ้านโคกหัวข้าวบางคน โดยเฉพาะในกลุ่มผู้นำ จะนำเอาประเพณีพิธีกรรมที่ได้รับรู้จากชมรมไทยพวนแห่งประเทศไทยมาใช้อธิบาย เพื่อรื้อฟื้นประเพณีของชุมชนตัวเองผสมไปกับการรับรู้ดั้งเดิมที่เคยมีอยู่ในชุมชนด้วยเช่นกัน ทั้งนี้นอกจากงานประเพณีที่กล่าวถึงข้างต้น วิถีการดำเนินชีวิตของชาวโคกหัวข้าว ก็สัมพันธ์กับกิจกรรมตามปฏิทินทางศาสนาพุทธอื่น ๆ เช่น การทำบุญวันพระ และวันสำคัญทางศาสนาพุทธอื่น ๆ รวมทั้งงานตรุษจีนตามประเพณีของชาวจีนด้วย *(ที่มา : พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒)*

เรื่อง ประเพณีวันขนุน

เนื่องจาก อำเภอพนมสารคาม มีขนุนที่มีชื่อเช่น พันธุ์ทองประเสริฐ เทศบาลตำบลเกาะขนุน จึงได้จัดประเพณีวันขนุนขึ้น ในปี พ.ศ. ๒๕๕๑ โดยจะทำในกลางเดือน ๓ ประมาณเดือนกุมภาพันธ์ของทุกปี ในงานได้มีการประกวดธิดาขนุน การแข่งขันการปลอกขนุน การแข่งขันการกินขนุน การแข่งขันตำส้มตำขนุน รวมทั้งการแสดงบนเวที ซึ่งได้ใช้บริเวณวัดพงษาราม ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในการจัดกิจกรรม *(ที่มา : คุณสุชานันท์ แสงแจ่ม : ๒๕๕๔)*

เรื่อง ประเพณีส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีถือศีลกินเจ ณ โรงเจเล็งซัวติ้ง ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

เทศกาลกินเจกำหนดเอาวันตามจันทรคติ คือ เริ่มตั้งแต่ ๑ ค่ำ ถึง ๙ ค่ำ เดือน ๙ รวม ๙ วัน ๙ คืน คำว่าเจในภาษาจีนทางพุทธศาสนาฝ่ายมหายานมีความหมายเดียวกับคำว่า อุโบสถ ดังนั้นการกินเจก็คือการรับประทานอาหารก่อนเที่ยงวันเหมือนกับที่ชาวพุทธในประเทศไทยที่ถืออุโบสถศีล หรือรักษาศีล ๘ โดยไม่รับประทานอาหารหลังจากเที่ยงวันไปแล้ว

แต่เนื่องจากการถืออุโบสถศีลของชาวพุทธฝ่ายมหายานที่ไม่กินเนื้อสัตว์ จึงนิยมนำการไม่กินเนื้อสัตว์ไปรวมกันเข้ากับคำว่า กินเจ กลายเป็นการถือศีลกินเจ ในปัจจุบันผู้ที่รับประทานอาหารทั้ง ๓ มื้อ แต่ไม่กินเนื้อสัตว์ก็ยังคงเรียกว่ากินเจ ฉะนั้นความหมายก็คือคนกินเจมิใช่เพียงแต่ไม่กินเนื้อสัตว์ แต่ยังต้องดำรงตนอยู่ในศีลธรรมอันดีงาม มีความบริสุทธิ์ สะอาดทั้งกาย วาจา ใจ

"การกินเจ" ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕ หมายถึง การถือศีลอย่างญวน และจีนที่ไม่กินของสดคาว แต่บริโภคอาหารประเภทผักที่ไม่มีของสดของคาวผสม ซึ่งมาจากรากศัพท์คำภาษาจีนที่ว่า "เจียฉ่าย" หมายถึง การกินอาหารผัก

อาหารที่มาจากพืชผักธรรมชาติ ไม่มีเนื้อสัตว์ปะปนและไม่ปรุงด้วยผักฉุนทั้ง ๕ ได้แก่ กระเทียม หัวหอม หลักเกียว กุยช่าย ใบยาสูบ และงดเว้นน้ำนมสด นมข้น ด้วย เพราะถือว่าเป็นของสดของคาว

ประเพณีกินเจที่ชาวจีนเรียกกันว่า เก้าอ๊วงเจ หรือกิ้วอ๊วงเจ แปลว่า เจเดือน ๙ เริ่มต้นในวันขึ้น ๑ ค่ำ ถึง ๙ ค่ำ เดือน ๙ ตามปฏิทินจีน รวม ๙ วัน ๙ คืน ตรงกับเดือน ๑๑ หรือเดือนตุลาคมของไทย (ตามปฏิทินสากล) คำว่า "เก้าอ๊วง" หรือกิ้วอ๊วง แปลว่า พระราชา ๙ องค์ หรือนพราชา หมายถึง ผู้เป็นใหญ่ทั้ง ๙ ซึ่งเป็นที่มาของประเพณีกินผักกินเจ

สำหรับชาวตำบลเกาะขนุน ได้จัดพิธีส่งเสริมและอนุรักษ์ประเพณีถือศีลกินเจ ร่วมกับโรงเจเล็งซัวติ้ง มีคนไทยเชื้อสายจีนในเขตเทศบาล และในอำเภอใกล้เคียงร่วมกันถือศีลกินเจ ละเว้นการฆ่าสัตว์ บริโภคผักเพื่อสุขภาพ การจัดกิจกรรม มีการจัดเลี้ยงอาหารเจ พิธีไหว้เจ้า พิธีเวียนธูป พิธีเทกระจาด พิธีลอยกระทง *(ที่มา : คุณสุชานันท์ แสงแจ่ม : ๒๕๕๔)*

เรื่อง พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา

"ศาลปู่ตา" ถือเป็นสัญลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่แสดงถึงความเป็นพวนของชาวบ้านโคกหัวข้าวด้วย ความเชื่อเกี่ยวกับปู่ตาปรากฏอยู่ในชุมชนชาวพวนทุกแห่ง เมื่อมีหมู่บ้านขึ้นก็ต้องมีศาลปู่ตาเช่นเดียวกับมีวัด ชาวบ้านโคกหัวข้าวในปัจจุบัน มักจะพูดกันว่าตั้งแต่พวกเขาเกิดและเติบโตมา ก็เห็นศาลปู่ตามีอยู่ก่อนแล้ว และเข้าใจว่าศาลปู่ตาตั้งขึ้นมาพร้อมๆ กับการก่อตัวเป็นหมู่บ้านมาตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ แรกเริ่มทีเดียวปู่ตาของบ้านโคกหัวข้าวมีชื่อว่า "ปู่ตาดอน" ตั้งแต่ตั้งศาลขึ้นมา ก็ไม่เคยย้ายที่ไปจากจุดเดิม ซึ่งอยู่ติดพื้นที่ทำนาของชาวบ้านในปัจจุบัน หากแต่อดีตศาลปู่ตายังคงเป็นศาลไม้หลังเล็กๆ ซึ่งได้ปรับเปลี่ยนเป็นศาลขนาดใหญ่ที่มั่นคงถาวรตามยุคสมัย มีลักษณะเป็นศาลาก่ออิฐปูนยกพื้นสูง ด้านล่างลาดพื้นซีเมนต์เป็นบริเวณที่ชาวบ้านใช้ประโยชน์ในการตากเมล็ดข้าวหลังเก็บเกี่ยว ทั้งนี้ นอกจากที่ชาวบ้านโคกหัวข้าวจะไปกราบไหว้เพื่อบนบานหรือขอให้ปู่ตาช่วยเหลือด้านจิตใจ เพื่อให้ตนเองและครอบครัวประสบความสำเร็จในเป้าหมายต่างๆ แล้ว ชาวบ้านโคกหัวข้าวยังร่วมกันประกอบพิธีกรรมตามความเชื่อท้องถิ่นที่ศาลปู่ตาอย่างพร้อมเพรียงกันทั้งหมู่บ้าน ในช่วง ๖ ค่ำ เดือน ๖ และอีกครั้งในเดือน ๑๒ ของทุกปีด้วย

พิธีไหว้ปู่ตา : สำนึกความเป็นพวนโคกหัวข้าว

พิธีไหว้ปู่ตาในวันที่ ๒๙ เมษายน ๒๕๕๒ ขึ้น ๖ ค่ำ เดือน ๖ พิธีกรรมเริ่มขึ้นในช่วงบ่าย บรรยากาศดูไม่แตกต่างจากวันอื่นๆ มากนัก หมู่บ้านยังคงเงียบสงบเหมือนปกติ แต่เมื่อคณะผู้วิจัยเข้าไปถึงบริเวณศาลปู่ตาดอน ซึ่งอยู่บริเวณท้ายหมู่บ้านติดกับพื้นที่ทำนา ตั้งแต่ช่วงประมาณ ๑๔.๐๐ น. ก็เริ่มเห็นความเคลื่อนไหวของชาวบ้าน ที่เริ่มเดินทางมารอทำพิธีไหว้ปู่ตาที่ศาลกันบ้างแล้ว

ศาลปู่ตาสร้างเป็นศาลาปูนสองชั้น มีบันไดจากพื้นด้านล่างขึ้นไปยังด้านบน ซึ่งเป็นที่ตั้งของหุ่นรูปเคารพจำลองของปู่ตา ด้านหน้ามองเห็นหุ่นและเครื่องใช้ในพิธีกรรมเช่นเดียวกับศาลทั่วไป ขณะที่ด้านล่างใต้ฉนศาลมีโต๊ะตั้งสำหรับนั่ง พื้นที่ด้านข้างเป็นลานปูนโล่ง ใช้เป็นที่ตากผลผลิตทางการเกษตร มีโรงเรือนโล่งปลูกสร้างอยู่อีกฟากหนึ่งของลานปูน ซึ่งในวันนี้ได้มีการจัดเตรียมกลองยาวเอาไว้สร้างบรรยากาศให้กับงานพิธีไหว้ปู่ตาด้วย *(ที่มา : พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒)*

๒. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมาวรรณกรรมพื้นบ้าน

วรรณกรรมพื้นบ้าน จังหวัดฉะเชิงเทรามีเรื่องราวที่เล่าสืบต่อกันมาแต่ไม่มีการบันทึกเป็นลายลักษณ์อักษร มีลักษณะเป็นนิยายหรือนิทานพื้นบ้าน เช่น เรื่องแหล่งโบราณคดีวัดพระพุทธทักษิณดิลกมงคล (วัดท่าลาดใต้) อำเภอพนมสารคาม มีเรื่องเล่าเป็นนิทานพื้นบ้านว่า แต่เดิมมีกษัตริย์อยู่ ๓ พระองค์ มาเรียนวิชาที่สำนักของฤาษีพระอาจารย์สั่งห้ามไม่ให้ทั้ง ๓ พระองค์ไปหลังกุฏิ แต่พออาจารย์หลับกษัตริย์ทั้ง ๓ ได้แอบหนีไปหลังกุฏิ พบว่ามีบ่อน้ำกรด บ่อทอง และบ่อเงิน ท้าวอู่ทองตัดสินใจโดดลงบ่อทองตัวจึงกลายเป็นทอง ท้าวอู่ไทยตัดสินใจโดดลงบ่อเงิน ตัวจึงกลายเป็นเงิน กษัตริย์อีกองค์หนึ่งโดดลงไปบ่อน้ำกรด และได้สวรรคตลง วิญญาณได้ล่องลอย ฤาษีตื่นขึ้นมาเห็นวิญญาณล่องลอยจึงถามว่าจะเลือกลงบ่อไหน กษัตริย์องค์สุดท้ายบอกว่าไม่ชอบลงบ่อไหน แต่ขอเป็นผีห่าตามกินกษัตริย์อีก ๒ พระองค์โดยตามวันละนกเขาก้าว

ท้าวอู่ทองหนีผีห่ามาสร้างวัดท้าวอู่ทอง (เดิม) ปัจจุบันเรียกว่าวัดท่าลาดเหนือ เมียหลวงสร้างวัดลาดใต้ ส่วนเมียน้อยสร้างอีกวัดแต่พังแล้ว พอผีห่าตามมาถึงจึงหนีไปสัตหีบ ต่อหีบลงทะเล ผีห่าตามมาทันจึงจับท้าวอู่ทอง ท้าวอู่ไทยกิน *(ที่มา : คุณจารึก วิไลแก้ว, ๒๕๓๘)*

๓. ศิลปกรรมและโบราณคดี

โบราณวัตถุ

แหล่งโบราณคดีและแหล่งประวัติศาสตร์ของจังหวัดฉะเชิงเทราแสดงให้เห็นถึงสภาพภูมิประเทศ ลักษณะเมือง และชีวิตความเป็นอยู่ของชาวฉะเชิงเทราในอดีต การสำรวจแหล่งโบราณคดีและประวัติศาสตร์ดังกล่าวได้พบโบราณวัตถุที่สำคัญในแหล่งต่าง ๆ ได้แก่ *(ที่มา : จารึก วิไลแก้ว, ๒๕๓๖)*

ประวัติความเป็นมาระฆัง

ระฆัง พบที่บริเวณแหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม ระฆังที่พบเป็นระฆังหินปูน จำนวน ๓ ชิ้น ชำรุด ๑ ชิ้น นอกจากนี้ยังพบระฆังที่บริเวณวัดอุดมธัญญาหาร อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นโบราณวัตถุที่ขนย้ายมาจากบริเวณวัดเก่า ๆ พบระฆัง ๒ แผ่น เป็นระฆังสมัยทวารวดี ระฆังแผ่นหนึ่งแขวนอยู่บริเวณวัด อีกแผ่นหนึ่งแตกหักแล้ว

ประวัติความเป็นมาฐานประติมากรรม

ฐานประติมากรรม พบที่บริเวณแหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว พนมสารคาม เป็นชิ้นฐานประติมากรรม ทำจากหินสีเขียว ขนาดยาว ๘๒ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร

ประวัติความเป็นมาใบเสมา

ใบเสมา ทำด้วยหินทรายสีแดง จำนวน ๘ คู่ พบที่บริเวณวัดอุดมธัญญาหาร ขนาดและลวดลายเหมือนหินสลัก เป็นลวดลายในศิลปะอยุธยาตอนปลายรัตนโกสินทร์ สูงประมาณ ๑๑๐ เซนติเมตร

นอกจากนี้ ยังพบในใบเสมาทำด้วยหินทรายแดงที่วัดลาดเหนือ อำเภอพนมสารคาม จำนวน ๘ แผ่น มีสภาพสมบูรณ์ ๓ แผ่น เป็นใบเสมาที่ขุดขึ้นมาทิ้งไว้บริเวณวัด ลักษณะเป็นใบเสมาอยุธยา กว้างประมาณ ๔๔ เซนติเมตร สูง ๑๑๖ เซนติเมตร หนา ๑๓.๕๐ เซนติเมตร

ประวัติความเป็นมาเครื่องถ้วย เศษอิฐ เศษภาชนะดินเผา

บริเวณแหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว อำเภอพนมสารคาม พบเครื่องถ้วยสมัยราชวงศ์เหม็งตอนปลาย เขียนลายสีน้ำเงิน ใต้เคลือบเนื้อดินสีขาว เศษอิฐที่พบ เป็นอิฐมีขนาดกว้าง ๖ เซนติเมตร ยาว ๒๐.๖๐ เซนติเมตร หนา ๑๒ เซนติเมตร สอด้วยดิน เนื้ออิฐมีส่วนผสมของแกลบข้าว นอกจากนี้ยังพบเศษภาชนะดินเผา มีทั้งแบบที่เป็นเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) เนื้อหิน (Stoneware) และเนื้อแกร่ง (Porcelain) โดยพบประเภทเนื้อดินธรรมดา เนื้อดินซึ่งเป็นประเภทไหมากที่สุด เนื้อแกร่งที่พบเป็นเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์เหม็งตอนปลาย เขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบใสเนื้อดินสีขาว นอกจากนี้ยังพบเศษภาชนะดินเผาและเศษเครื่องถ้วยที่แหล่งอื่น ๆ อีก เช่น บริเวณวัดท่าลาดเหนือ อำเภอพนมสารคาม พบเศษภาชนะดินเผาหลายประเภทกระจายอยู่ มีทั้งเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) เศษเครื่องสังคโลกแบบเคลือบน้ำดินสีเขียว และแบบเขียนลายใต้เคลือบสีขาวขุ่นจากเตาเกาะน้อย อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย เศษเครื่องถ้วยจีนสมัยราชวงศ์เหม็งตอนปลาย เศษเครื่องถ้วยสีน้ำตาลคล้ายเตาบ้านกรวด อำเภอละหานทราย จังหวัดบุรีรัมย์

นอกจากนี้บริเวณแหล่งโบราณคดีบ้านบึงกระจับ อำเภอพนมสารคาม ยังพบเศษภาชนะดินเผาแบบเนื้อดินเศษภาชนะเครื่องถ้วยจีน อายุในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓ เศษเครื่องถ้วยจีนเขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบใสเนื้อดินสีขาว เศษเครื่องสังคโลกและยังพบเศษดินเผาไฟขนาดใหญ่อีกจำนวนหนึ่ง

นอกจากนี้เศษภาชนะดินเผาและชิ้นส่วนเครื่องถ้วยจีน ยังพบบ้างเล็กน้อยในบริเวณเขตพนมสารคาม คือบริเวณวัดโพธิรังษี และวัดพุทธทักษิณดิลกมงคล (วัดท่าลาดใต้)

ประวัติความเป็นมาพระพุทธรูป

พระพุทธรูป พบที่บริเวณวัดโพธิรังษี อำเภอพนมสารคามเป็นพระพุทธรูปเก่าแก่อายุประมาณ ๒๐๐ ปี ประทับนั่งปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยาต้นรัตนโกสินทร์ นอกจากนี้ยังพบพระพุทธรูป พระประธานเก่าในวิหารวัดพระพุทธทักษิณดิลกมงคล (วัดท่าลาดใต้)

อำเภอพนมสารคาม ซึ่งสร้างมาประมาณ ๑๐๐ กว่าปี และยังพบที่บริเวณวัดโพธิ์บางคล้า อำเภอบางคล้า คือพระพุทธรูป ๓ องค์ องค์หนึ่งเป็นพระนอนหล่อด้วยทองเหลือง ศิลปะแบบรัตนโกสินทร์ อีก ๒ องค์ เป็นพระปูนปั้นศิลปะอยุธยาตอนปลายปางมารวิชัย

โบราณสถาน

จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นจังหวัดที่มีประวัติความเป็นมายาวนาน ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันสถานที่เกิดเหตุการณ์และปรากฏหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจึงมีเป็นจำนวนมาก โดยมีรายละเอียด ดังนี้

ประวัติความเป็นมาวัดอุดมธัญญาหาร (วัดโคกหัวข้าวใหม่)

วัดอุดมธัญญาหาร อยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลาย-รัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่บ้านโคกหัวข้าว หมู่ ๓ ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบ มีความสูงจากน้ำทะเลประมาณ ๑๐ เมตร บริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่เกษตรกรรมทางด้านทิศเหนือติดต่อกับบ้านไร่ ทางทิศใต้ติดต่อกับบ้านหนองเค็ด ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านแล้ง

บริเวณวัดอุดมธัญญาหาร เดิมเรียกว่า บ้านโคกหัวเข่า ต่อมาเปลี่ยนเป็นบ้านโคกหัวข้าว ตัววัดเก่าตั้งอยู่ในหมู่บ้าน ภายหลังบริเวณที่ตั้งวัดแคบ จึงย้ายไปตั้งอีกฟากหนึ่งของถนน และได้เปลี่ยนชื่อเป็นวัดอุดมธัญญาหาร แล้วจึงขนย้ายโบราณวัตถุไปยังวัดที่ตั้งขึ้นใหม่ สำรวจพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีบ้างเล็กน้อย ซึ่งหลักฐานเหล่านี้ขนย้ายมาจากบริเวณวัดเก่า พบระฆัง ๒ ใบ แขวนอยู่บริเวณวัด ทางวัดใช้ประดับสวน อีกใบหนึ่งแตกหัวแล้วถูกวางทิ้งไว้บนพื้น บริเวณรอบ ๆ โบสถ์หลังใหม่พบใบเสมาทำด้วยหินทรายสีแดงปักอยู่เป็นคู่ ขนาดและลวดลายเหมือนกัน สลักเป็นลวดลายในศิลปะอยุธยาตอนปลาย-รัตนโกสินทร์ จำนวน ๘ คู่ สูงประมาณ ๑๑๐ เซนติเมตร

สันนิษฐานว่าตัววัดเพิ่งย้ายมาอยู่ในที่ปัจจุบัน โดยการนำใบเสมาเก่ามาด้วย ประมาณอายุว่าอยู่ในช่วงอยุธยาตอนปลายถึงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในพื้นที่วัดเก่าคงจะมีอายุอยู่ในสมัยนี้เช่นกัน น่าจะมีการดำเนินงานทางโบราณคดีพื้นที่นี้ต่อไปในอนาคต แต่อย่างไรก็ตามลักษณะระฆังหินมักพบในชุมชนประวัติศาสตร์ต้นทวารวดี แม้จะย้ายมาจากในบริเวณหมู่บ้านแต่พื้นที่รอบ ๆ คาดว่าคงจะมีชุมชนที่เก่าไปถึงสมัยทวารวดีถึงอยุธยา

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยใช้ถนนทางหลวงหมายเลข ๓๑๙ สายศรีมโหสถ-พนมสารคาม วัดอุดมธัญญาหารอยู่ติดกับถนนทางซ้ายมือหลังจากเลี้ยวซ้ายแยกหนองเค็ด ซึ่งจะอยู่ตรงข้ามกับทางเข้าแหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว *(จรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม, หน้า ๔๘-๔๙)*

สถานที่สำคัญในชุมชนโคกหัวข้าว

"โบสถ์ดิน" หรืออุโบสถวัดโคกหัวข้าวเก่าที่ตั้งอยู่ท้ายหมู่บ้านติดกับพื้นที่เพาะปลูก ก็เป็นสถานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของชาวบ้านโคกหัวข้าว ทั้งในความหมายด้านประวัติศาสตร์และการใช้เป็นศูนย์รวมในการประกอบพิธีกรรมงานประเพณีสำคัญของหมู่บ้านในปัจจุบัน โดยเฉพาะในช่วงงานสงกรานต์ ชาวบ้านจะจัดงานสรงน้ำพระก่อพระเจดีย์ทราย รวมถึงการละเล่นประเพณีชาวพวนขึ้นในบริเวณนี้ ภายในโบสถ์ดินประดิษฐานพระ "หลวงพ่อวุ้ง" เป็นพระพุทธรูปปูนปั้นสมัยเก่าแก่กว่าตัวโบสถ์ จากประวัติของโบสถ์ดินที่บันทึกในเอกสารท้องถิ่นพบว่าเป็นโบสถ์ที่สร้างขึ้นในช่วงสมัยรัชกาลที่ ๕ ได้รับวิสุงคามสีมา (ฝังลูกนิมิต) ในปี พ.ศ. ๒๔๒๗ ลักษณะโดดเด่นของวัดเห็นได้ชัดจากวัสดุที่ใช้สร้าง ซึ่งทำจากดินเหนียวที่ขุดจากบริเวณหนองสามขา (แหล่งน้ำของชุมชน) อยู่ทางทิศตะวันตกของหมู่บ้าน แล้วผ่านกรรมวิธีเผาจากเตาที่ชาวบ้านสร้างขึ้นบริเวณหนองน้ำนั้นเอง ชาวโคกหัวข้าวถือเอาโบสถ์เก่าที่เหลืออยู่เป็นความภาคภูมิใจที่แสดงให้เห็นถึงความสามัคคีของชาวบ้านในอดีต ส่วนไม้ที่ใช้เป็นคานและส่วนประกอบอื่น ๆ ของโบสถ์ก็สร้างโดยชาวบ้านที่นำไม้จากธรรมชาติมาเลื่อยแปรรูปทำกันเองเช่นกัน *(ที่มา : ผศ.บุญมา พงษ์โหมด และ อ.ภาคภูมิ ลบถม, ๒๕๕๒)*

ประวัติความเป็นมาวัดโพธิรังษี (วัดเมืองกาย)

วัดโพธิรังษี อยู่ในสมัยอยุธยาตอนปลายรัตนโกสินทร์ ตั้งอยู่ที่บ้านเมืองกาย หมู่ ๒ ตำบลพนมสารคาม อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลุ่มมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๕ เมตร บริเวณโดยรอบเป็นที่ราบลุ่มเหมาะแก่การทำเกษตรกรรม พืชที่ปลูกกันมากคือข้าว มีคลองท่าลาดไหลผ่านทางด้านทิศใต้ มีชุมชนหนาแน่นตามชายคลองทั้ง ๒ ด้าน ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านท่าเกวียน ทางทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านลาดฮ่วง จากคำบอกเล่าของคนในท้องถิ่นบอกว่า อพยพมาจากเวียงจันทน์ เมื่อประมาณ ๒๐๐ ปีมาแล้ว มาสร้างหมู่บ้านที่ตรงนี้ วัดนี้มีพระประธานเก่า คือ หลวงพ่อแดง อายุกว่า ๒๐๐ ปี

จากการสำรวจพบหลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดี คือ พระอุโบสถหลังเก่าอายุประมาณ ๒๐๐ ปี กรมศิลปากรบูรณะแล้ว ภายในเขียนภาพจิตรกรรมฝาผนังทั้ง ๔ ด้าน ลักษณะการวาดและลายเส้นคงเป็นฝีมือช่างพื้นเมือง สภาพชำรุดมาก โดยเฉพาะทางด้านล่างของภาพส่วนบนของผนังทั้ง ๔ จะเขียนภาพพระสงฆ์และพระพุทธเจ้านั่งเรียงรายตลอดแนวผนัง ตอนล่างจะเป็นภาพเล่าเรื่องในชีวิตประจำวันและเหตุการณ์ในสมัยนั้น ลักษณะภาพที่วาดน่าจะเป็นการวาดขึ้นหลังสมัยรัชกาลที่ ๕ เป็นต้นมา เนื่องจากมีภาพเรือกลไฟและตึกแบบฝรั่งอยู่ในภาพเป็นจำนวนมาก ภายในโบสถ์มีพระประธานเก่าอายุประมาณ ๒๐๐ ปี เป็นพระพุทธรูปประทับนั่งปางมารวิชัย ศิลปะอยุธยา-ต้นรัตนโกสินทร์ ในบริเวณหมู่บ้านพบเศษภาชนะดินเผาบ้างเล็กน้อย มีชิ้นเศษเครื่องถ้วยจีนสมัยหมิงตอนปลาย จากหลักฐานทางโบราณคดีที่ปรากฏทำให้สันนิษฐานได้ว่า แหล่งโบราณคดีแห่งนี้คงเป็นชุมชนที่มีอายุในช่วงรัตนโกสินทร์ โดยชุมชนแห่งนี้คงจะตั้งอยู่บนเส้นทางเดินในสมัยก่อนจึงมีการอพยพมาตั้งถิ่นฐานในบริเวณนี้ ซึ่งเป็นเส้นทางติดต่อระหว่างชุมชนบริเวณปากน้ำโจ้โล้และพนมสารคาม จากหลักฐานที่พบกำหนดอายุถึงสมัยอยุธยา นอกจากนี้ยังมีเส้นทางน้ำ คือ คลองท่าลาดที่ไหลผ่านพนมสารคามไปออกแม่น้ำบางปะกงที่ปากน้ำโจ้โล้บริเวณวัดปากน้ำ

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๓๒๔๕ จากอำเภอพนมสารคามไปตามทางทิศตะวันตกประมาณ ๒ กิโลเมตร ก็จะถึงวัดโพธิรังษี *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม)*

ประวัติความเป็นมาวัดพระพุทธทักษิณดิตถมงคล (วัดท่าลาดใต้)

วัดพระพุทธทักษิณดิตถมงคล (วัดท่าลาดใต้) ยังกำหนดอายุสมัยไม่ได้ ตั้งอยู่ที่บ้านท่าลาดใต้ หมู่ ๔ ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเคยเป็นบริเวณที่ราบลุ่มมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๗ เมตร บริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำเกษตรกรรมและมีป่าโปร่งอยู่ตามริมลำน้ำ โดยมีคลองท่าลาดอยู่ทางทิศเหนือ พืชที่ปลูกมากคือข้าว ทิศเหนือติดต่อกับบ้านต้นกระบก ทิศใต้ติดต่อกับบ้านบึงกระจับ ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านท่าลาดเหนือ จากการสำรวจพบหลักฐานทางโบราณคดีจำนวนไม่มากนัก บริเวณนอกวัดพบแนวคันดิน สันนิษฐานว่าเป็นถนนพระรถซึ่งเป็นแนวคันดินเตี้ยๆ มีต้นไม้ขนาดใหญ่และวัชพืชปกคลุมหนาแน่น พบเศษภาชนะดินเผา เครื่องถ้วยจีนจำนวนเล็กน้อย มีพระพุทธรูปพระประธานเก่าในวิหารสร้างมาประมาณ ๑๐๐ กว่าปี มีวิหารเก่า ซึ่งเดิมคงมีหลักฐานสมัยอยุธยาเช่นเดียวกับวัดท่าลาดเหนือ

จากหลักฐานทางโบราณคดีที่พบในบริเวณนี้ยังกำหนดอายุสมัย และข้อสันนิษฐานเกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีแห่งนี้ไม่มากนัก แต่ก็พอจะประมาณได้ว่าคงเป็นชุมชนที่มีอายุในช่วงทวารวดี ถึงอยุธยา โดยกำหนดแนวถนนพระรถซึ่งเป็นทางเดินโบราณเชื่อมต่อชุมชนโบราณในบริเวณนี้ แต่ปัจจุบันถูกสร้างทับไปหมดแล้ว อย่างไรก็ตามพอจะประมาณได้ว่าคงเป็นชุมชนที่มีอายุในช่วงสมัยทวารวดี-อยุธยา อย่างไรก็ตามควรที่จะมีการศึกษาทางโบราณคดีนี้ต่อไปในอนาคต เพื่อหาข้อมูลที่แน่นอนต่อไป

แหล่งโบราณคดีนี้มีเรื่องเล่าเป็นนิทานพื้นบ้านว่า แต่เดิมมีกษัตริย์อยู่ ๓ พระองค์มาเรียนวิชาที่สำนักของฤาษี พระอาจารย์สั่งห้ามไม่ให้ทั้ง ๓ พระองค์ไปหลังกุฏิ แต่พออาจารย์หลับกษัตริย์ทั้ง ๓ ได้แอบหนีไปหลังกุฏิพบว่ามีบ่อน้ำกรด บ่อทอง และบ่อเงิน ท้าวอู่ทองตัดสินใจโดดลงบ่อทอง ตัวจึงกลายเป็นทอง ท้าวอู่ไทยตัดสินใจโดดลงบ่อเงิน ตัวจึงกลายเป็นเงิน กษัตริย์อีกองค์หนึ่งโดดลงไปในบ่อน้ำกรด และได้สวรรคตลง วิญญาณได้ล่องลอย ฤาษีตื่นขึ้นมาเห็นวิญญาณล่องลอยอยู่จึงถามว่าจะเลือกลงบ่อไหน กษัตริย์องค์สุดท้ายว่าไม่ขอลงบ่อไหน แต่ขอเป็นผีห่าตามกินกษัตริย์อีก ๒ พระองค์โดยตามวันละนกเขาก้าว

ท้าวอู่ทองหนีผีห่าสร้างวัดท้าวอู่ทอง (เดิม) ปัจจุบันเรียกว่าวัดท่าลาดเหนือ เมียหลวงสร้างวัดท่าลาดใต้ ส่วนเมียน้อยสร้างอีกวัดแต่พังแล้ว พอผีห่าตามมาทันจึงหนีไปทางทะเลโดยการต่อหีบ (ทางไปสัตหีบ) ผีห่าตามมาทันจึงจับท้าวอู่ทอง ท้าวอู่ไทยกิน

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยไปตามถนนทางหลวงหมายเลข ๓๑๔ ประมาณ ๑๗ กิโลเมตร จากอำเภอศรีมโหสถมาทางทิศใต้จนถึงทางแยกตัดกับถนนทางหลวงหมายเลข ๓๐๔ เลี้ยวขวาไปเป็นระยะทางประมาณ ๒ กิโลเมตรถึงอำเภอพนมสารคาม

แยกเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๒๔๕ ประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปทางถนนลูกรังข้ามสะพานเลี้ยวขวาไปประมาณ ๒ กิโลเมตร ก็จะถึงวัดท่าลาดเหนือ อีกประมาณ ๗๐๐ เมตรถึงวัดท่าลาดใต้ *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม)*

ประวัติความเป็นมาวัดท่าลาดเหนือ (วัดกรงทอง)

วัดท่าลาดเหนือ อยู่ในสมัยอยุธยา ตั้งอยู่หมู่ ๑ ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นบริเวณที่ราบลุ่ม ความสูงจากระดับน้ำทะเล ประมาณ ๘ เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ราบสำหรับการเกษตรกรรม พืชที่ปลูกส่วนใหญ่ได้แก่ข้าว มีคลองท่าลาดไหลผ่านทางเหนือ มีบ้านเรือนประชาชนอยู่ทั่วไปและหนาแน่น บริเวณริมแม่น้ำมีลำห้วยเล็กๆ ที่เป็นสาขาแยกมาจากคลองท่าลาดไหลผ่านทางทิศตะวันตกติดต่อกับโรงเรียนวัดท่าลาดเหนือ

จากการสำรวจพบโบราณวัตถุหลายรายการ คือ ใบเสมาหินทรายแดง พบจำนวน ๘ แผ่น มีสภาพสมบูรณ์ ๓ แผ่น เป็นใบเสมาสมัยอยุธยา กว้างประมาณ ๔๔ เซนติเมตร สูง ๑๑๖ เซนติเมตร หนา ๑๓.๕ เซนติเมตร เจดีย์ยอมุมไม้สิบสองมีสภาพสมบูรณ์ มีวัชพืชขึ้นแซมบนเจดีย์ค่อนข้างมาก แต่ยังพบเห็นรูปร่างลักษณะได้ว่าเป็นเจดีย์ในศิลปะอยุธยาตอนปลาย-รัตนโกสินทร์ บริเวณหลังหอกลางพบเศษภาชนะดินเผาหลายประเภทกระจายอยู่ มีทั้งเศษภาชนะดินเผาเนื้อดินธรรมดา (Earthenware) เศษเครื่องสังคโลก เศษถ้วยจีนสมัยราชวงศ์เหม็งตอนปลาย เศษถ้วยสีน้ำตาล ในการสำรวจบริเวณท้องนาห่างไปทางทิศใต้ประมาณ ๒๐๐ เมตร อยู่ฝั่งตรงข้ามของวัดท่าลาดเหนือ เป็นเนินดินมีเจดีย์อยู่บนเนินจำนวน ๓ เนิน สันนิษฐานว่าเป็นเจดีย์สมัยอยุธยา สภาพชำรุดเสียหายมาก มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป เจดีย์บางองค์มีซุ้มพระซึ่งยังมีพระประดิษฐานอยู่ ซึ่งอาจจะสร้างขึ้นใหม่ บริเวณนี้มีเศษอิฐและเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ทั่วไป จึงสันนิษฐานได้ว่าบริเวณนี้น่าจะเป็นแหล่งชุมชนที่มีมานานแล้วตั้งแต่ช่วงสมัยอยุธยา-รัตนโกสินทร์จึงน่าจะเป็นชุมชนที่มีความสัมพันธ์ต่อกันในด้านวัฒนธรรมและการค้า มีเรื่องเล่าเป็นนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับประวัติ ซึ่งเป็นเรื่องเล่าเดียวกันกับแหล่งโบราณคดีที่อยู่ติดกันและสันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ในช่วงยุคสมัยเดียวกัน ดูรายละเอียดเรื่องเล่าได้จากแหล่งโบราณคดีวัดท่าลาดใต้

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ไปตามทางหลวงหมายเลข ๓๑๙ ประมาณ ๑๙ กิโลเมตร ถึงถนนทางแยก ๓๐๔ เลี้ยวขวาไปอีกประมาณ ๒ กิโลเมตร ถึงพนมสารคาม แยกเลี้ยวซ้ายเข้าทางหลวงหมายเลข ๓๒๔๕ ประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร เลี้ยวขวาไปตามทางถนนลูกรังข้ามสะพานคอนกรีต เลี้ยวขวาไปประมาณ ๒ กิโลเมตรถึงวัดท่าลาดเหนือ *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมือง พนมสารคาม)*

แหล่งโบราณคดี

จากการศึกษาของจารึก วิไลแก้ว (๒๕๓๘ : ๑๙๙ - ๑๔๓) เกี่ยวกับแหล่งโบราณคดีที่เกี่ยวเนื่องกับเส้นทางเดินทัพและเส้นทางติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนในเขตจังหวัดพระนครศรีอยุธยา สระบุรี นครนายก ปราจีนบุรี สระแก้ว ฉะเชิงเทรา ชลบุรี ระยอง และจันทบุรี พบว่า จังหวัดฉะเชิงเทรามีแหล่งโบราณคดีที่สำคัญ ดังนี้

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว

แหล่งโบราณคดีโคกหัวข้าว จัดอยู่ในสมัยทวารวดี-อยุธยา ตั้งอยู่ที่บ้านโคกหัวข้าว หมูที่ ๓ ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม ซึ่งเป็นพื้นที่ราบลุ่มมีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๐ เมตร บริเวณโดยรอบเป็นพื้นที่เกษตรกรรม พืชที่ปลูกส่วนมากเป็นข้าว

ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับบ้านไร่

ทางด้านทิศใต้ติดต่อกับบ้านหนองเค็ด

ทางด้านทิศตะวันออกติดต่อกับวัดโคกหัวข้าวใหม่

ทางด้านทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านแล้ง (วัดอุดมธัญญาหาร) มี “เนินดินโบราณสถาน” ๒ แห่ง อยู่ทางทิศตะวันตกของวัดเก่าตั้งอยู่กลางทุ่งนา มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมเนินดิน โบราณสถานค่อนข้างหนาแน่นสูงจากพื้นที่นาโดยรอบประมาณ ๔ เมตร

บ้านโคกหัวข้าวเดิมเรียกว่า “บ้านโคกหัวเข่า” ปัจจุบันเรียกว่า “บ้านโคกหัวข้าว” ตัววัดเก่าตั้งอยู่ในหมู่บ้านก่อนที่จะย้ายออกไปเนื่องจากคับแคบ จึงมีการขนย้ายโบราณวัตถุบางชิ้นเอาไปไว้ที่วัดใหม่ด้วย

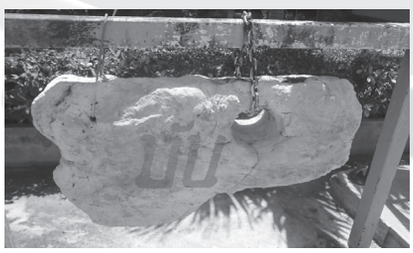

จากการสำรวจในบริเวณวัดโคกหัวข้าวเก่าพบหลักฐานทางโบราณคดี คือ “ระฆังหินปูน” มีรูเจาะตรงกลาง เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๑ เซนติเมตร กับ ๑๐ เซนติเมตร ยาว ๑๒๘ เซนติเมตร กว้าง ๘๓ เซนติเมตร อีกใบหนึ่งมีรูเจาะตรงกลาง เส้นผ่านศูนย์กลาง ๑๗ เซนติเมตร ยาว ๑๑๘ เซนติเมตร กว้าง ๕๘ เซนติเมตร ระฆังหินที่ชำรุดคือ รูที่เจาะครบวงเส้นผ่านศูนย์กลางมีขนาด ๘ เซนติเมตร ยาว ๗๙ เซนติเมตร กว้าง ๖๓ เซนติเมตร พบชิ้นส่วนฐานประติมากรรมทำจากหินทรายสีเขียวยาว ๘๘๒ เซนติเมตร กว้าง ๔๐ เซนติเมตร เครื่องถ้วยสมัยเหม็งตอนปลายเขียนลายสีน้ำเงินใต้เคลือบเนื้อดินสีขาว ทางด้านตะวันตกของวัดพบเนินดิน ๒ แห่งตั้งอยู่กลางทุ่งนา เป็นเนินอาคารโบราณสถานสภาพชำรุดมากแล้ว มีต้นไม้ขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป บนเนินมีวัชพืช และเศษอิฐกระจายอยู่ เป็นอิฐมีขนาดกว้าง ๖ เซนติเมตร ยาว ๒๐.๖ เซนติเมตร หนา ๑๒ เซนติเมตร สอด้วยดิน เนื้ออิฐมีส่วนผสมของแกลบข้าว ตัวโบราณสถานจมอยู่ใต้ดินจึงไม่สามารถวัดขนาดได้ พบเศษภาชนะดินเผามีทั้งแบบที่เป็นเนื้อธรรมดา (Earthenware) เนื้อหิน (Stoneware) และเนื้อแกร่ง (Porcelain) โดยพบประเภทเนื้อของดินธรรมดาและเนื้อหิน ซึ่งพบภาชนะประเภทไหมากที่สุด ส่วนแบบเนื้อแกร่งที่พบเป็นเครื่องถ้วยชามจีนสมัยราชวงศ์เหม็งตอนปลาย เนินโบราณอีกแห่งหนึ่งอยู่เลยขึ้นไปทางด้านเหนือ ประมาณ ๕๐๐ เมตร เป็นเนินดินโบราณสถานเหมือนกับเนินดินแรก มีต้นไม้และวัชพืชขึ้นปกคลุมอยู่ทั่วไป มีบ่อน้ำที่ชาวบ้านขุดเอาไว้อยู่บนเนินดิน พบเศษภาชนะดินเผาโดยเฉพาะภาชนะเนื้อดินแบบเนื้อหินเป็นภาชนะประเภทไหสมัยอยุธยา พบอยู่รวมกันเป็นกลุ่ม จากการศึกษาการเรียงอิฐพบว่าเป็นการเรียงแบบเฟรมมิ่ง คือ เรียงด้านยาวสลับด้านสั้นไปตลอดและในแนวดิ่งก็เรียงหัวอิฐสลับกันตลอด ซึ่งพบมากในการก่อสร้างโบราณสถานในวัฒนธรรมทวารวดี-อยุธยาตอนปลาย สันนิษฐานว่าบริเวณนี้คงเป็นชุมชนมาตั้งแต่ทวารวดี-อยุธยา โดยสันนิษฐานจากโบราณวัตถุ สถานที่พบ และคงเป็นเส้นทางเก่าที่จะไปพนมสารคาม

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยใช้ถนนทางหลวงหมายเลข ๓๑๙ สายศรีมโหสถ-พนมสารคาม เลี้ยวซ้ายแยกหนองเค็ดไปประมาณ ๒-๓ กิโลเมตร จะพบแยกทางซ้ายมือเป็นทางเข้าบ้านโคกหัวข้าว ซึ่งตรงข้ามกับวัดอุดมธัญญาหาร ให้ไปตามถนนลูกรังอีกประมาณ ๑ กิโลเมตร ก็จะถึงวัดโคกหัวข้าวเก่า (วัดเก่าแก่) และอีกประมาณ ๕๐๐ เมตร จะถึงเนินโบราณสถานที่ตั้งอยู่กลางทุ่งนาบริเวณโคกหัวข้าว เดินไปตามทุ่งนาทางด้านทิศตะวันตกประมาณ ๑ กิโลเมตรก็จะถึงเนินโบราณสถานแห่งที่ ๒ (ตั้งอยู่ในเขตหมู่ ๖ ตำบลหนองยาว) *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม, หน้า ๔๗-๔๘)*

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านบึงกระจับ

แหล่งโบราณคดีบ้านบึงกระจับอยู่ในสมัยทวารวดี ตั้งอยู่ที่บ้านบึงกระจับ หมู่ ๖ ตำบลเมืองเก่า อำเภอพนมสารคาม แหล่งโบราณคดีแห่งนี้ตั้งอยู่บริเวณคลองบึงกระจับ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๖ เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำการเกษตรกรรม พืชที่ปลูกมาก คือ ข้าว มีบ้านเรือนประชาชนอยู่ตามแนวคลองบึงกระจับ มีคลองกระจับไหลผ่านทางด้านทิศเหนือ ทิศใต้ติดต่อกับวัดบึงกระจับ ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านตลิ่งชัน ทางด้านทิศตะวันตกติดต่อกับคลองบึงกระจับที่เรียกชื่อบ้านบึงกระจับเพราะสมัยก่อนในบริเวณนี้มีกระจับกับบัวอยู่ทั่วไป

จากการสำรวจพบว่ามีแนวถนนเดิมมาจากทางบ้านท่าลาดใต้มาถึงบ้านบึงกระจับบนถนนพบเศษภาชนะดินเผาแบบเนื้อดินและมีแนวสะพานเก่าของถนนพระรถให้เห็นบ้างเล็กน้อย นอกจากนี้บริเวณรอบๆ บึงกระจับได้พบเศษภาชนะดินเผากระจายอยู่ทั่วไป โดยเฉพาะบริเวณริมบึงทางด้านทิศตะวันออกและทิศใต้พบเศษเครื่องปั้นดินเผาแบบเนื้อดิน เศษเครื่องถ้วยจีน เศษเครื่องชามสังคโลก และยังพบเศษดินเผาขนาดใหญ่อีกจำนวนหนึ่ง

จากหลักฐานที่พบจึงสันนิษฐานได้ว่า น่าจะเป็นชุมชนสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๓ คือในช่วงทวาราวดี-อยุธยา โดยกำหนดอายุจากชิ้นส่วนเศษเครื่องถ้วยและเศษภาชนะดินเผาที่พบในบริเวณนี้คงเป็นจุดพักระหว่างทางสมัยโบราณ เพราะบึงกระจับนี้เป็นแหล่งน้ำจืดขนาดใหญ่และมีร่องรอยของแนวถนนโบราณจากบ้านท่าลาดใต้มาจนถึงบึงกระจับดังกล่าว ซึ่งเชื่อมต่อระหว่างเมืองศรีมโหสถและเมืองพระรถ ซึ่งในขณะนั้นคงอยู่ใกล้แนวชายฝั่งทะเล และเป็นเมืองท่าที่สำคัญในการติดต่อค้าขายแลกเปลี่ยนกับภายนอก เช่น อินเดีย จีนและเปอร์เซีย จึงไม่น่าแปลกใจที่พบโบราณวัตถุที่มาจากหลายประเทศ

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยใช้ถนนทางหลวงหมายเลข ๓๐๔ จากอำเภอพนมสารคามไปทางอำเภอบางคล้าประมาณ ๑.๕ กิโลเมตร เลี้ยวเข้าถนนลาดยางทางซ้ายมือไปอีกประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร ข้ามคลองบึงกระจับ แหล่งโบราณคดีจะอยู่ทางทิศตะวันออกของถนนห่างไปประมาณ ๖๐๐ เมตร *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม)*

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านสระสองตอน

แหล่งโบราณคดีบ้านสระสองตอน อยู่ในสมัยทวารวดี-อยุธยา ตั้งอยู่ที่บ้านสระสองตอน หมู่ที่ ๕ ตำบลหนองแหน อำเภอพนมสารคาม เป็นบริเวณพื้นที่ราบ มีความสูงจากระดับน้ำทะเลประมาณ ๑๐ เมตร พื้นที่โดยรอบเป็นพื้นที่ราบเหมาะแก่การทำกสิกรรม พืชที่ปลูกมากคือข้าว ทางด้านทิศเหนือติดต่อกับบ้านดงยาง ทางด้านทิศใต้ติดต่อกับวัดหัวสำโรง ทางด้านทิศตะวันตกติดต่อกับคลองชลประทาน ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านโคกขาม ในบริเวณนี้มีสระน้ำขนาดเล็กกระจายอยู่ทั่วไป

จากการสำรวจพบว่า ลักษณะสระมีแนวศิลาแลงคั่นอยู่ จึงเรียกว่า “สระสองตอน” เดิมมีแนวถนนโบราณจากบ้านหัวสำโรง อำเภอแปลงยาว ผ่านสระสองตอนซึ่งสระดังกล่าวอยู่ห่างจากวัดราว ๕๐๐ เมตร แต่ถูกไถไปพร้อมกับแนวถนน อย่างไรก็ตามมีแนวถนนเหลืออยู่บ้าง กล่าวกันว่าระหว่างที่ฝรั่งเศสยึดเมืองจันทบุรี พ.ศ. ๒๔๓๖ ได้มาขุดหาทองคำบริเวณนี้

นอกจากนี้ยังพบบ่อน้ำโบราณ เป็นบ่อที่เจาะลงไปในพื้นแลง และขุดเจาะแลงออก ลักษณะเป็นบ่อน้ำสี่เหลี่ยมค่อนข้างกลม มีน้ำขังอยู่ที่ก้นบ่อ ปัจจุบันยังมีการใช้ประโยชน์จากบ่อนี้อยู่ จากหลักฐานที่ปรากฏน่าจะเป็นแหล่งน้ำของชุมชนในบริเวณนี้ และน่าจะมีอายุอยู่ในช่วงสมัยรัตนโกสินทร์

การเดินทางเข้าสู่แหล่งโบราณคดี

เดินทางโดยใช้เส้นทางรถยนต์ โดยใช้ทางหลวงหมายเลข ๓๐๔ จากอำเภอพนมสารคามมาทางใต้ เป็นระยะทางประมาณ ๑๑ กิโลเมตร เข้าถนนทางหลวงหมายเลข ๓๓๑ จนถึงคลองชลประทาน เข้าถนนเลียบคลองชลประทานทางฝั่งตะวันตกไปอีกประมาณ ๓.๕ กิโลเมตร เลี้ยวข้ามถนนลูกรังบริเวณบ้านสระสองตอน สระสองตอนอยู่ห่างหมู่บ้านไปทางทิศตะวันตก ๒ กิโลเมตร *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม)*

ประวัติความเป็นมาแหล่งโบราณคดีบ้านคูเมือง

อยู่ในสมัยทวารวดี ตั้งอยู่หมู่ ๓ ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม ทิศเหนือติดต่อกับบ้านสองพี่น้อง ทิศใต้ติดต่อกับบ้านเกาะมะม่วง ทิศตะวันออกติดต่อกับบ้านเกาะบุนนาค ทิศตะวันตกติดต่อกับบ้านท่าลาด ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม คูเมืองชั้นในอยู่บริเวณ หมู่ ๑ บ้านคูเมือง ตำบลท่าถ่าน มีคลองคูเมืองหรือคลองสี่ข้างหักล้อมอยู่ แนวคลองนี้ไหลลงคลองท่าลาดที่บ้านสี่ข้างหัก บางทีจึงเรียกคูเมืองบริเวณนี้ว่า คลองสี่ข้างหัก คูเมืองชั้นนอก อยู่หมู่ ๓ ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม มีแนวคูล้อมอยู่เช่นกันแต่บางตอนมีถนนตัดผ่าน บริเวณคูเมืองชั้นนอกมีสระธรรมชาติอยู่เรียกว่า สระแห้ง หรือสระนางสิบสอง สระแห้งตามปกติไม่มีน้ำ ถ้าฝนตกน้ำเจิ่งนองเต็มสระ พอเวลาผ่านไปน้ำจะเหือดแห้งหายไป ในสระน้ำแห่งนี้จะมีโพรงหลุมอยู่ ๑๒ หลุม จึงเรียกอีกอย่างหนึ่งว่า สระนางสิบสอง ปัจจุบันมีการขุดดินบริเวณนี้ไปขายจนเป็นสระลึก มีน้ำขังสีฟ้าใสคล้ายน้ำทะเล ๓ สระ และพบหินบดยา เศษภาชนะดินเผา เนื้อดินกระจัดกระจายรอบขอบสระที่ขุด มีอิฐขนาดใหญ่และชิ้นส่วนของประติมากรรมที่เป็นเนื้อหินเช่นเดียวกับหินบดยา แต่หักทำลาย เนื่องจากใช้เครื่องจักรขุดจึงไม่ทราบว่าเป็นชิ้นส่วนของอะไร ที่บ้านเกาะบุนนาค หมู่ ๓ ตำบลเกาะขนุน พบโบราณสถานทรงกลมขนาดใหญ่ทำด้วยศิลาแลง ถูกไถปรับพื้นที่เป็นที่ราบบริเวณบ้านและนำศิลาแลงที่ไถออกไปปูเป็นทางเดิน ชาวบ้านเล่าว่าบริเวณบ้านคูเมืองในวันโกนวันพระจะมีเสียงมโหรีปี่พาทย์ลอยมาและที่โบราณสถานนี้ชาวบ้านจะมาจุดธูปขอเครื่องใช้ เช่น ถ้วยชามสำหรับทำบุญเลี้ยงพระเวลามีงานแต่มีบางคนเสร็จงานไม่ใช้คืน ต่อมาภายหลังจึงไม่มีของใช้ปรากฏออกมาอีกเลย ตามบ้านที่อยู่ในบริเวณนี้เมื่อขุดดินปลูกบ้านทำรั้วหรือปลูกพืช จะพบเศษอิฐและเศษภาชนะดินเผากระจัดกระจายอยู่ทั่วไป มีผู้ไปขุดบ่อเลี้ยงกุ้งปรากฏว่าพบเศษภาชนะดินเผาเครื่องถ้วยชามและน้ำไม่ขังใช้เลี้ยงกุ้งไม่ได้ โบราณวัตถุที่พบได้นำไปให้หน่วยศิลปากรที่ ๕ จังหวัดปราจีนบุรี ตรวจวิเคราะห์เมื่อวันที่ ๒๙ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๔๖ ลงความเห็นว่าเป็นสมัยทวารวดี *(ที่มา : คุณจรูญ โพนคำ, (บรรณาธิการ), รักษ์เมืองพนมสารคาม)*

บ้านคูเมืองนี้มีนิทานพื้นบ้านเกี่ยวกับเรื่องพระรถ-เมรี เล่าว่า เป็นเมืองของนางยักษ์สนธมารที่เคยเลี้ยงดูนางสิบสองมาก่อน ซึ่งเป็นป้าและแม่ของพระรถเสน ตามตำนานกล่าวว่าเดิมนางสิบสองเป็นลูกเศรษฐีแห่งบ้านสมิทคาม ซึ่งต่อมายากจนลงเพราะมีลูกมาก จึงนำลูกสาวไปทิ้งไว้ในป่า ลูกทั้งสิบสองเดินโซเซหลงไปจนถึงเมืองนางยักษ์สนธมาร นางยักษ์จึงนำนางสิบสองไปเลี้ยงดูอย่างน้องสาว โดยปิดบังว่าเป็นยักษ์ ภายหลังนางสิบสองรู้ความจริงจึงหนีไปเมืองกุตารนครและได้เป็นมเหสีของพระเจ้ารถสิทธิ์ทั้งสิบสองคน

ฝ่ายนางยักษ์สนธมารโกรธนางสิบสองมาก หาทางแก้แค้นโดยแปลงร่างให้งดงามจนได้เป็นมเหสีพระเจ้ารถสิทธ์ และหาทางให้นางสิบสองถูกขับไล่ไสส่งไปขังไว้ในถ้ำกลางป่าทั้ง ๆ ที่มีครรภ์แล้ว ส่วนตนเองแกล้งป่วยต้องกินลูกตานางสิบสองจึงจะหาย นางสิบสองจึงถูกควักลูกตาทั้ง ๒ ข้าง ยกเว้นนางเภาน้องคนสุดท้องถูกควักเพียงข้างเดียว ด้วยความอดอยากพี่สาวทั้ง ๑๑ คน ต้องฉีกเนื้อลูกตนเองเป็นอาหาร โดยใครคลอดออกมาก่อนก็ฉีกแบ่งกันไป แต่นางเภาเก็บส่วนแบ่งของตัวไว้ พอตนเองคลอดออกบ้างก็พยายามเลี้ยงลูกจนโตขึ้น ด้วยนำเนื้อที่เก็บ ๆ ไว้ ออกมาแจกพี่ ๆ แล้วบอกว่าเป็นลูกของตน พอรถเสนโตขึ้นก็ออกจากถ้ำไปหาอาหารเลี้ยงแม่กับป้า โดยการตีไก่พนันเอาข้าว ๑๒ ห่อ จนชื่อเสียงโด่งดัง ภายหลังเมื่อพ่อลูกรู้จักกัน นางยักษ์สนธมารจึงออกอุบายหมายฆ่าพระรถเสน โดยแสร้งทำเป็นป่วยต้องได้กินมะม่วงไม่รู้หาว มะนาวไม่รู้โห่ที่เมืองคชระ ให้พระรถเสนไปนำมาพร้อมกับฝากสาส์นให้นางเมรีลูกสาวของตนสั่งให้ฆ่าพระรถเสนเสีย แต่ระหว่างการเดินทาง พระรถเสนได้ไปพบพระฤาษีจึงช่วยแปลงสาส์นเป็นรับแต่งงานกันเสีย พระรถเสนจึงได้อยู่กินกับนางเมรี จนม้าต้องเตือนให้กลับเมืองจึงได้สติ และได้ล้วงความลับจากนางเมรีโดยมอมเหล้าแล้วนำดวงตาของนางสิบสอง ยารักษาตา ของวิเศษ หนีกลับเมือง นางเมรีตามมาก็โดนยาวิเศษโรยสกัดไว้ นางเสียใจมาก กลั้นใจตายโดยอธิษฐานว่า ชาตินี้ตนตามสามี ชาติหน้าสามีต้องตามตนบ้าง นางจึงไปเกิดเป็นมโนราห์ ส่วนพระรถเสนไปเกิดเป็นพระสุธน

เมื่อพระรถเสนกลับไปเมือง นางยักษ์สนธมารแค้นใจจนอกแตกตายพระรถเสนได้รักษาแม่และป้าหายดังเดิม พากันเข้ามาอยู่ในเมืองและได้ครองเมืองต่อจากพระรถสิทธิ์

นิทานพื้นบ้านเรื่องพระรถเมรี เป็นนิทานเรื่องหนึ่งในปัญญาสชาดก ซึ่งคนในประเทศลาว เขมร และท้องถิ่นภาคตะวันออกเฉียงเหนือนิยมกัน เป็นเรื่องที่ผู้ใหญ่เล่าให้เด็กฟัง ซึ่งนอกจากเป็นการหย่อนใจสนุก ๆ แล้วก็เป็นการสอนศาสนาและศีลธรรมไปในตัวด้วย คนลาวได้นำนิทานชาดกเรานี้ไปใช้เป็นชื่อสถานที่หรือตำแหน่งทางภูมิศาสตร์ต่าง ๆ ในท้องถิ่นนี้และท้องถิ่นใกล้เคียง *(ศรีศักดิ์ วัลลิโภดม : ๑๑)*

ในอำเภอพนมสารคาม มีสถานที่เกี่ยวกับเรื่องพระรถเมรี คือ บ้านคูเมือง เล่าว่าเป็นเมืองของนางยักษ์สนธมาร นางยักษ์ให้ขุดคูรอบเมือง เพราะกลัวมดง่าม เมื่อนางยักษ์ตายผู้คนได้ไปหาหวายมามัด โดยเดินทางจากคูเมืองไปตามคลอง เมื่อถึงบริเวณที่มีตลิ่งสูงชัน ที่เรียกว่า ตลิ่งชัน ก็ขึ้นฝั่ง ท่าน้ำที่ขึ้นฝั่งลื่นมาก จึงเรียกท่าสะพานลื่น แล้วไปตัดหวายที่บ้านชำป่าหวาย ก่อนจะมัด ได้แล่เนื้อนางยักษ์ทิ้งลงคลอง บริเวณที่แล่เนื้อนางยักษ์ เรียกโรงแล่ (ปัจจุบัน เรียก บ้านโรงแร่ เพราะเคยมีโรงถลุงแร่เหล็ก ในสมัยรัชกาลที่ ๕) จากนั้นจึงมัดด้วยหวายแล้วลากไปแต่ไม่ขยับเขยื้อน ต้องช่วยกันดันจึงเรียกบริเวณนั้นว่า วังมะดัน เมื่อทั้งดึงและทั้งดันจึงทำให้สีข้างของนางยักษ์หักไปจึงเรียกบริเวณนี้ว่า สีข้างหัก แล้วลากศพนางยักษ์ลงไปในคลองใหญ่ ท่าที่ลงคลอง จึงเรียกว่า ท่าลาก คลองใหญ่ที่ไหลผ่าน จึงเรียกว่า คลองท่าลาก (ปัจจุบันเรียกว่าคลองท่าลาด) เมื่อศพนางยักษ์ลอยไปนมของนางยักษ์หลุดออกมา บริเวณนั้นจึงเรียกว่า เมืองพนม สถานที่หัวเข่าของนางยักษ์หลุดออกไปเรียกว่า โคกหัวเข่า (ปัจจุบันเรียกว่า โคกหัวข้าว) เศษชิ้นเนื้อของนางยักษ์ลอยไปจนถึงแม่น้ำใหญ่ นับได้ ๘ ริ้ว จึงเรียกบริเวณนั้นว่าแปดริ้ว ถนนพระรถจากบ้านคูเมืองผ่านวัดท่าลาดเหนือไปบึงกระจับและผ่านไปถึงเมืองพระรถที่อำเภอพนัสนิคม จังหวัดชลบุรี และอีกทางหนึ่งจากบึงกระจับมาทางด้านวัดท่าลาดใต้ผ่านบ้านหนองรี วัดลาดฮ่วง วัดเมืองกาย บ้านราชสาส์น ไปถึงโคกปีบหรือเมืองศรีมโหสถ ซึ่งเรียกว่า เมืองพระรถ มีตำนานเกี่ยวกับเรื่องพระรถ-เมรี ที่ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์นจะมีถ้ำนางสิบสอง ที่บริเวณวัดหินดาษ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น ลักษณะเป็นโพรงศิลาแลง มีน้ำขังตลอดปี มีผู้ใช้ไม้ไผ่ลำยาวลงไปไม่ถึงกัน บ่อโพรงนี้จึงกว้างและลึก เล่ากันว่า เป็นถ้ำที่ขังนางสิบสองและคลอดบุตรในถ้ำนี้ ลูกของน้องสุดท้อง ชื่อ พระรถเสนโตขึ้นได้ชนไก่แลกข้าวมาเลี้ยงแม่และป้าที่ตำบลดงน้อย บริเวณหลังโรงเรียนวัดเกาะแก้วเวฬุวัน มีลานชนไก่พระรถ มีเจดีย์เก่า ที่ดินรอบ ๆ เจดีย์เก่าทำนาไม่ได้ผล เล่ากันว่าพระรถเคยขอข้าวชาวบ้านไปเลี้ยงไก่ แต่ชาวบ้านไม่ให้จึงสาบไว้ ส่วนบ้านราชสาส์น เป็นเส้นทางถนนพระรถผ่าน เล่ากันว่าเมื่อนางยักษ์สนธมารให้พระรถไปนำมะม่วงไม่รู้หาว มะนาวไม่รู้โห่ ที่เมืองนางเมรี ได้เขียนสาส์นไปบอกนางเมรีให้ฆ่าพระรถเสีย โดยบอกว่า ถ้าถึงวันให้ฆ่าวัน ถ้าถึงคืนให้ฆ่าคืน แต่เมื่อพระรถเสนเดินทางไปถึงบ้านราชสาส์น พบพระฤาษีบอกให้พักเสียก่อน เมื่อพระรถหลับ พระฤาษีเปิดสาส์นออกพบจึงเปลี่ยนสาส์นให้ใหม่เป็น ถึงวันให้แต่งวัน ถึงคืนให้แต่งคืน ดังนั้นเมื่อพระรถไปถึงพบนางเมรีจึงได้แต่งงานกัน *(ที่มา : เล่าเรื่องเมืองพนมสารคาม, ๒๕๔๘, หน้า ๒๙-๓๑)*

๔. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาผลิตภัณฑ์ภาพประดับมุก

งานสร้างภาพประดับมุกที่เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มิใช่เป็นการสร้างภาพตามกรรมวิธีโบราณที่มีลักษณะเป็นงานวิจิตรศิลป์ แต่เป็นงานลักษณะศิลป์ประยุกต์ทั้งวัสดุและเทคนิควิธีสร้างงาน และมีคุณค่าทางความงาม รวมทั้งคุณค่าทางฝีมือการสร้างงานน้อยกว่าภาพที่สร้างขึ้นด้วยวิธีการแบบดั้งเดิม ทั้งนี้เพราะการสร้างภาพแบบโบราณจะมีขั้นตอนนับตั้งแต่การเตรียมพื้น การสร้างลาย การติดตัวลายด้วยเปลือกหอยมุกที่ตัดฉลุเป็นชิ้นๆ การถมพื้นด้วยยางรักตลอดจนการขัดตกแต่งให้สวยงาม แต่การสร้างภาพประดับมุกของณรงค์ศักดิ์จะใช้เทคนิคการสร้างภาพโดยวาดลายเส้นลงบนพื้นตัดเปลือกหอยปิดวางให้เต็มพื้นที่ส่วนที่เป็นรูป แล้วเทเรซิ่นเชื่อมประสานให้ชิ้นส่วนเปลือกหอยเป็นพื้นระนาบเดียวกัน จากนั้นใช้ปากกาลงเส้นหมึกในรายละเอียดส่วนต่างๆ ให้เห็นเป็นภาพ ลงสีน้ำในส่วนที่เป็นพื้นภาพ แล้วจึงใช้เรซิ่นเททับส่วนรูปและพื้นให้เป็นระนาบเดียวกันอีกครั้ง

ด้วยเทคนิควิธีการสร้างงานที่ไม่พิถีพิถันเหมือนการสร้างภาพประดับมุกแบบโบราณ และด้วยภาพผลงานที่ไม่ประณีตวิจิตรตระการตาเท่าแบบดั้งเดิม ผลงานการสร้างภาพประดับมุกของนายณรงค์ศักดิ์ ทรงกำจรเกียรติ จึงไม่ได้รับความสนใจจากหน่วยงานใดที่จะนำเสนอให้เป็นผลิตภัณฑ์ของท้องถิ่น มีเพียงถูกเสนอให้เป็นภูมิปัญญาของตำบลท่าถ่าน แล้วก็ถูกปล่อยทิ้งให้ดิ้นรนช่วยเหลือตัวเองไปตามกำลังเท่าที่มี ภูมิปัญญาท้องถิ่นของตำบลท่าถ่าน การสร้างภาพประดับมุกนี้จึงอาจนับได้ว่าเป็นภูมิปัญญาอนาถา ที่ต้องดิ้นรนกระเสือกกระสนให้อยู่รอดได้ด้วยตนเอง เฉกเช่นภูมิปัญญาท้องถิ่นอื่นๆ อีกหลายภูมิปัญญา ที่ไม่โด่งดังในระดับหลายๆ ดาวของจังหวัด จึงไม่มีใครเข้าไปส่งเสริมสนับสนุนหรือส่งเสริมให้เป็นที่รู้จักของคนทั่วไป

การสร้างภาพประดับมุกของณรงค์ศักดิ์ ทรงกำจรเกียรติ ที่ตำบลท่าถ่านนั้นยังคงดำรงสืบเนื่องไปเรื่อยๆ ไม่สิ้นสูญไปตราบเท่าที่ยังไม่มีทางเลือกในการประกอบอาชีพที่ดีกว่านี้ และคงไม่สามารถแพร่หลายจนมีชื่อปรากฏเป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่นได้ ถ้ายังผลิตผลงานในรูปแบบประยุกต์ศิลป์ที่ดูด้อยคุณค่าอยู่เช่นนี้ แต่อาจจะโดดเด่นขึ้นได้ถ้ามีการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานหรือองค์กรที่เกี่ยวข้องอย่างจริงจังในวันหนึ่งข้างหน้า

นายณรงค์ศักดิ์ ทรงกำจรเกียรติ์ เกิดเมื่อวันที่ ๑๖ กันยายน พ.ศ. ๒๕๐๒ ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๕๖๓/๒ หมู่ที่ ๒ ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ในอดีตไม่เคยสนใจในศิลปะมาก่อน จนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๓๔ - ๒๕๔๐ ชีวิตหักเหต้องโทษอยู่ในเรือนจำคลองเปรม จึงได้เรียนรู้การสร้างภาพประดับมุก เพื่อฝึกอาชีพจากวิทยากรผู้ต้องขังในเรือนจำเดียวกัน หลังพ้นโทษออกมาก็นำความรู้เรื่องการทำภาพประดับมุกมาประกอบอาชีพอยู่กับเพื่อนที่บ้านข้างค่ายกองพล ๑๑ ในอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา โดยมีพ่อค้าคนกลางมารับงานไปส่งขายที่เชียงใหม่ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๔๓ เพื่อนเสียชีวิต จึงกลับไปที่บ้านในอำเภอพนมสารคาม กู้เงินกองทุนหมู่บ้านมาลงทุนสร้างภาพประดับมุกออกจำหน่าย แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากการสร้างภาพประดับมุกของนายณรงค์ศักดิ์เป็นการสร้างภาพแบบกำมะลอ ไม่ใช่สร้างแบบช่างฝีมือโบราณ ภาพที่ได้จึงดูด้อยคุณค่าทางด้านความประณีต และความวิจิตรตระการตา จึงไม่ได้รับความสนใจจากชุมชนหรือคนที่รักในด้านศิลปะทั่วๆ ไป

กระทั่งปลายปี พ.ศ. ๒๕๔๘ มีการแข่งขันนกปรอดหัวจุกที่สนามโรงเรียนวัดโสธร นายณรงค์ศักดิ์ ได้เข้าชม และพบว่ากรงนกของบรรดาผู้นำนกเข้ามาประกวดมีการฝังมุกประดับเป็นลวดลาย ซึ่งเขาก็มีความรู้ทางด้านการทำภาพมุกประดับอยู่แล้ว ถ้าจะลองฝังมุกประดับกรงนกคงไม่ยาก จากแนวคิดนี้เขาจึงเดินแจกนามบัตรแก่บรรดาเจ้าของนกและผู้คนที่เข้าชม หลังจากนั้นเพียงไม่กี่วันก็มีคนนำเอากรงมาให้ฝังมุกตกแต่งลวดลายบ้าง มาให้ซ่อมกรงที่ชำรุดบ้าง และจากปากต่อปากทำให้มีลูกค้าทั้งจากจังหวัดชลบุรี และกรุงเทพฯ มาจ้างให้ตกแต่งกรงบ้าง ซ่อมแซมกรงบ้าง ทำให้เขามีงานทำตลอดทั้งปีนับแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมา ณรงค์ศักดิ์ ดิ้นรนสร้างงานสร้างอาชีพของตนเพียงลำพัง ไร้ผู้ส่งเสริมสนับสนุนหรือเห็นคุณค่าจากคนรอบข้าง มีเพียงคนจากต่างพื้นที่ที่นำเอางานมาให้เขาทำซึ่งส่วนมากก็คือการฝังมุกเป็นลวดลายประดับกรงนก ส่วนงานสร้างภาพประดับมุกที่ทำขึ้นมาด้วยใจรักนั้นแทบไม่สามารถสร้างรายได้ใดๆ ให้แก่เขาเลย ดังนั้นหากจะจัดนับการสร้างภาพประดับมุกเป็นภูมิปัญญา

ท้องถิ่นแล้ว จะไม่เห็นหนทางไปได้ไกลสักเท่าไร แต่ถ้าจะเริ่มส่งเสริมสนับสนุนให้ทำผลิตภัณฑ์กรงนกฝังมุกประดับอย่างจริงจังแล้ว หนทางที่จะสร้างเป็นอาชีพชุมชนเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่น น่าจะสดใสยาวไกลกว่ากันมาก ทั้งนี้เพราะในภูมิภาคแถบตะวันออกยังไม่มีแหล่งทำกรงนกดังกล่าวนี้เลย

ทุกวันนี้ นายณรงค์ศักดิ์ พยายามดิ้นรนเพื่อให้งานประดับมุกที่เขาทำอยู่มีความมั่นคง โดยคาดหวังและรอคอยความช่วยเหลือหรือส่งเสริมสนับสนุนจากใครหรือหน่วยงานใดก็ได้ ขณะเดียวกันองค์การบริหารในท้องถิ่นมีโครงการ ยุทธศาสตร์อยู่ดีมีสุข ที่มุ่งสร้างอาชีพให้แก่ชุมชนในท้องถิ่น เขาก็คาดหวังว่าภูมิปัญญาด้านการสร้างภาพประดับมุก หรือการฝังมุกทำลวดลายประดับกรงนกจะได้รับการพิจารณาให้เป็นทางเลือกหนึ่งแก่สมาชิกในท้องถิ่น ซึ่งเป็นเรื่องที่ต้องคอยติดตามในโอกาสต่อไปว่าผลจะออกมาเป็นเช่นไร *(ผศ.ประเสริฐ ศีลรัตนา. ๒๕๕๑, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)*

แนวทางการสร้างภาพประดับมุกของนายณรงค์ศักดิ์ มีลำดับขั้นตอนดังนี้

๑. ลอกรูปแบบที่ต้องการสร้างเป็นภาพประดับมุก ให้เป็นภาพลายเส้นลงในกระดาษลอกลาย
๒. ลอกภาพลายเส้นลงบนพื้นไม้ที่จัดเตรียมไว้
๓. นำเปลือกหอยมาตัดวางให้เต็มพื้นที่ในส่วนที่เป็นรูป แล้วติดยึดกับพื้นไม้ด้วยกาว
๔. เทเรซิ่นลงบนเปลือกหอยส่วนที่เป็นรูป ให้เคลือบประสานชิ้นส่วนต่าง ๆ ของเปลือกหอยเป็นเนื้อระนาบเดียวกัน
๕. ตัดแต่งเนื้อเรซิ่นที่ยื่นเกินออกจากส่วนที่เป็นรูป แล้วรอให้เนื้อเรซิ่นแห้งแข็ง
๖. ใช้หมึกดำวาดระบายเป็นรูปรายละเอียดของภาพ
๗. ใช้สีทาระบายเนื้อไม้ส่วนที่เป็นพื้นภาพ
๘. เทเรซิ่นเคลือบทับทั้งส่วนที่เป็นรูปและส่วนที่เป็นพื้นให้เป็นระนาบเดียวกัน
๙. ตัดขอบ ขัดตกแต่งให้ภาพเรียบร้อยสวยงาม

ขั้นตอนและกระบวนการทำภาพประดับมุก

๑

๒

๓

๔

๕

๖

๗

๘

๙

คำอธิบายภาพ

๑. เปลือกหอยมุกที่ล้างสะอาดและขัดจนมันวาวแล้ว

๒. ร่างภาพลงบนไม้พื้นภาพ นำเปลือกหอยมาตัดเป็นชิ้นๆ วางให้เต็มพื้นที่ส่วนที่เป็นรูป

๓. ติดยึดเปลือกหอยกับไม้ด้วยกาว

๔. เทเรซิ่นบนเปลือกหอยเฉพาะส่วนที่เป็นรูป ให้เคลือบประสานเป็นพื้นเดียวกัน

๕. ใช้หมึกดำวาดระบายเป็นรูปรายละเอียดของภาพ

๖. ใช้สีทาระบายส่วนพื้นหลังภาพ แล้วเทเรซิ่นทับทั้งส่วนที่เป็นรูปและพื้นให้เป็นระนาบเดียวกัน

๗. ภาพผลงานสำเร็จรูปอื่นๆ

๘. กรงนกปรอดหัวจุกฝังมุก ผลงานที่ทำรายได้มากกว่าภาพประดับมุก

หัตถกรรม

ผลิตภัณฑ์งานหัตถกรรมที่เกิดจากงานฝีมือพื้นบ้านของอำเภอพนมสารคาม ได้แก่

- **กระเป๋าไก่** หมู่ที่ ๖ บ้านหัวกระพี้ ตำบลบ้านซ่อง อำเภอพนมสารคาม มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ เป็นผลิตภัณฑ์จากการถักเชือกกล้วย เป็นภาชนะเครื่องใช้ เช่น ถาดใส่ผลไม้

- **งานจักสาน** หมู่ที่ ๖ บ้านหัวกระพี้ ตำบลบ้านซ่อง อำเภอพนมสารคาม มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่ จักสานเป็นรูปแบบตะกร้า

- **ผลิตภัณฑ์ประดับมุก** ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ผลิตภัณฑ์ได้จากการนำเปลือกหอยเป๋าฮื้อนำมาขัดเจียรให้ได้รูปทรงและนำไปประดับบนรูปภาพกรงนกและอื่นๆ *(ที่มา : นายณรงค์ศักดิ์ ทรงกำจรเกียรติ ต.ท่าถ่าน)*

ประติมากรรม

พระพุทธรูปสลักไม้ วัดเมืองกาย ตั้งอยู่ที่ตำบลพนมสารคาม อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ พระพุทธรูปสลักจากไม้ อยู่ในยุคสมัยล้านช้าง

จิตรกรรม

จิตรกรรมฝาผนัง วัดจอมมณี ตำบลเมืองเก่า อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ภายในอุโบสถหลังเก่ามีจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติอยู่ในยุคสมัยรัตนโกสินทร์

จิตรกรรมฝาผนัง วัดเมืองกาย ตำบลพนมสารคาม อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ภายในอุโบสถมีจิตรกรรมแบบพื้นบ้านเรื่องราวพระเวสสันดร อดีตพระพุทธเจ้า พระอัครสาวกและเครื่องบูชา อยู่ในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ (ร.๕)

จิตรกรรมฝาผนัง อุโบสถ วัดเตาเหล็ก ตำบลพนมสารคาม อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา มีรูปแบบลักษณะสำคัญ คือ ภายในอุโบสถเหนือช่องหน้าต่างมีภาพจิตรกรรมเรื่องราวพุทธประวัติอยู่ในยุคสมัยรัตนโกสินทร์ (ร.๗) *(ที่มา : นายสุชาติ เถาทอง ฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออก ศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา : ๒๕๕๒)*

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอราชสาส์น

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

อำเภอราชสาส์น

๑. ภาษาและวรรณกรรม

ประวัติความเป็นมานิทานพื้นบ้าน พระรถเมรี

พระรถสิทธิ์ เป็นเจ้าครองนครที่ไม่มีพระมเหสี ได้ครองเมืองไพศาลีด้วยความสงบสุขเรื่อยมา เมืองนั้นมีเศรษฐีร่ำรวยมากคนหนึ่งชื่อ พรหมจันทร์ มีภรรยาอยู่กินกันมานานแต่ไม่มีบุตรธิดา จึงพากันไปหาพระฤาษีเพื่อขอบุตรธิดา พระฤาษีจึงให้เก็บก้อนกรวดที่ปากบ่อน้ำหน้าอาศรม และให้นึกถึงพระฤาษีทุกครั้งเมื่อภาวนา

เศรษฐีเก็บก้อนกรวดไปสิบสองก้อน หลังจากนั้นภรรยาได้ตั้งท้องมีธิดาติดต่อกันเรื่อยมาจนได้สิบสองคน เศรษฐีก็เลี้ยงลูกสาวด้วยความเอ็นดู อยู่ต่อมาเศรษฐีค้าขายขาดทุนจนไม่มีอาหารเลี้ยงดูลูกสาวทั้งสิบสองคน ในที่สุดจึงตัดสินใจที่จะนำลูกสาวทั้งหมดไปปล่อยป่า ขณะที่ปรึกษากันระหว่างผัวเมียนางเภาลูกสาวคนสุดท้องแอบได้ยิน จึงไปเก็บก้อนกรวดไว้เป็นจำนวนมาก ครั้นเมื่อพ่อพาเข้าป่าไปตัดฟืนนางเภาจะเดินรั้งท้ายและเอาก้อนกรวดทิ้งตามรายทางเพื่อเป็นเครื่องหมาย เมื่อไปถึงป่า พ่อใช้ให้ลูกๆ แยกย้ายกันไปตัดฟืนหาผลไม้ในป่ากว้าง ส่วนพ่อเห็นลูกจากไปในป่าหมดแล้วก็หลบหนีกลับบ้าน

ครั้นตกเย็น ลูกสาวทั้งสิบสองคนได้กลับมายังที่นัดพบ รออยู่นานไม่เห็นพ่อต่างร้องไห้คร่ำครวญ นางเภาจึงบอกพี่ๆ ว่าตนจะพากลับบ้าน นางเภาก็พาพี่ๆ เดินตามก้อนกรวดที่นางโปรยเอาไว้ตอนเดินทางมา ส่วนพ่อแม่ซึ่งอดอยากกันมานานตั้งใจจะกินข้าวกินปลาให้อิ่มหมีพลีมันเสียที ขณะที่จะลงมือกินข้าวลูกๆ ก็กลับมาถึงบ้าน

เศรษฐีอนาถาได้หาวิธีนำลูกสาวทั้งสิบสองคนไปปล่อยป่าอีกครั้ง ครั้งสุดท้ายนางเภาไม่มีโอกาสที่จะเก็บก้อนกรวดเหมือนครั้งก่อน เมื่อพ่อพาไปป่าหาฟืนหาผลไม้ก็จำยอมไปและได้เอาขนมที่พ่อแม่ให้กินระหว่างเดินทางโปรยตามทาง เพื่อเป็นเครื่องหมายกลับบ้าน แต่นกกาเห็นขนมก็ตามจิกกินขนมจนหมดสิ้น ครั้นพ่อหนีกลับบ้าน นางทั้งสิบสองจึงไม่สามารถจะเดินทางกลับบ้านได้ พากันร่อนเร่พเนจรไปเรื่อยๆ หาทิศทางไม่ได้ ในที่สุดหลงเข้าไปในเมืองยักษ์ โดยอาศัยอยู่กับนางสันทมาร (สนธมาร, สนทรา) ยักษ์แม่หม้ายมีลูกสาวบุญธรรม ชื่อว่า “เมรี” นางสิบสองไม่ทราบว่านางสันทมารเป็นยักษ์จึงอาศัยอยู่ด้วย นางสันทมารต้องออกป่าไปจับสัตว์กินเป็นอาหารเสมอๆ

วันหนึ่งนางสิบสองซุกซนไปตรวจดูในสิ่งต่างๆ ได้พบกระดูกคนและสัตว์จำนวนมาก พวกนางจึงรู้ว่านางสันทมารนั้นเป็นยักษ์พากันหนีด้วยความกลัว นางสันทมารกลับมาทราบจากเมรีว่านางสิบสองหนีไปก็โกรธ จึงออกติดตามหวังจะจับกินเป็นอาหาร แต่ด้วยบุญญาธิการของนางสิบสองยังมีอยู่บ้าง พวกสัตว์ป่าเสือ ช้าง ช่วยกันกำบังนางสิบสองไม่ให้นางสันทมารเห็น

ในที่สุดนางสิบสองก็เดินทางกลับมายังเมืองไพศาลี พระรถสิทธิ์เจ้าเมืองเสด็จมาพบเข้า ทรงพอพระทัยมาก จึงรับนางสิบสองคนเป็นพระมเหสี ส่วนนางสันทมาร ได้ติดตามมาจนถึงเมืองไพศาลี เมื่อทราบว่านางสิบสองได้เป็นพระมเหสีของพระรถสิทธิ์ก็ยิ่งเคียดแค้น จึงแปลงกายเป็นหญิงงาม ทำอุบายร้องห่มร้องไห้ จนได้เฝ้าพระรถสิทธิ์ เล่าว่าตนชื่อนางสมุดชา ถูกบิดาบังคับให้แต่งงานกับเศรษฐี นางจึงหนีมา พระรถสิทธิ์รับนางสมุดชาไว้เป็นพระชายา นางสมุดชามีความเคียดแค้นนางสิบสองเป็นทุนเดิมอยู่แล้ว จึงทำเสน่ห์มารยาให้พระรถสิทธิ์หลงใหลจนลืมมเหสีเก่าทั้งสิบสองคน

วันหนึ่ง นางสมุดชาทำอุบาย โดยนางแกล้งป่วยแล้ว หมอหลวงเยียวยารักษาไม่หาย นอกจากจะต้องใช้ดวงตาของสาวที่เกิดจากพ่อแม่เดียวกัน ๑๒ นาง เป็นเครื่องยาจึงจะรักษาหาย ด้วยเวทมนต์ของนางยักษ์พระรถสิทธิ์จึงสั่งควักลูกตานางสิบสองมาเป็นเครื่องยา แต่นางเภาถูกควักลูกตาเพียงข้างเดียว เพราะเมื่อครั้งหนีนางยักษ์สันทมารนั้น ทั้งสิบสองนางจับปลากินประทังความหิว พี่ๆ จับปลาโดยร้อยกับเชือกโดยแทงตาทะลุทั้งสองข้าง ส่วนนางเภานั้นร้อยปลาจากปากปลาไปทะลุตาข้างเดียว ฉะนั้น นางจึงถูกควักลูกตาข้างเดียว เพราะผลกรรมครั้งนั้น

ขณะนั้นมเหสีทั้งสิบสองได้ตั้งครรภ์กับพระรถสิทธิ์ทุกคน นางสันทมารจึงให้ทหารจับไปขังไว้ในอุโมงค์มืด ๆ มีอาหารกินบ้างอดบ้าง ส่วนพระรถสิทธิ์ไม่ทราบว่ามเหสีทั้งสิบสองคนตั้งครรภ์ เพราะตกอยู่ในอำนาจเสน่ห์มารยาของนางยักษ์ นางทั้งสิบสองคนต่างหิวโซอยู่ในอุโมงค์มืดนั้นจนคลอดบุตร เมื่อพี่สาวใหญ่คลอดบุตรออกมาต่างก็ช่วยกันฉีกเนื้อแบ่งกันกิน นางเภารับส่วนแบ่งเก็บไว้ได้ ๑๑ ชิ้น ครั้นตนคลอดบุตรออกมาบ้างก็นำเนื้อเด็กทั้ง ๑๑ ชิ้นส่งให้พี่ ๆ ฉะนั้นลูกของนางเภาจึงรอดชีวิต นางเภาก็เลี้ยงลูกมาในอุโมงค์นั้นจนเจริญวัยวิ่งเล่นได้ ตั้งชื่อว่า “รถเสน”

พระอินทร์ทราบเรื่องนางสิบสองถูกทรมานจึงมาช่วย โดยแปลงกายเป็นไก่มาหากินอยู่หน้าอุโมงค์ พระรถเสนเลี้ยงไก่พระอินทร์และนำไก่มาท้าชนพนันกับชาวบ้านได้ชัยชนะทุกครั้งแลกเป็นข้าวอาหารมาเลี้ยงแม่และป้า ๆ จนมีชื่อเสียงเลื่องลือไปทั่ว ความทราบถึงพระกรรณพระรถสิทธิ์ พระองค์เรียกเข้าเฝ้า ทำให้ทราบว่าเป็นพระโอรส นางสมุดชาทราบเรื่องคิดกำจัดพระรถเสนด้วยการหาอุบายให้พระรถสิทธิ์สั่งพระรถเสนเดินทางไปยังเมืองยักษ์เพื่อนำ “มะง่ัวรู้หาว มะนาวรู้โห่” (บางสำนวนว่า มะม่วงไม่รู้หาว มะนาวไม่รู้โห่) มาเป็นเครื่องยารักษานางอีก นางสมุดชาเขียนสาส์นให้พระรถเสนถือไปหานางเมรี โดยสั่งว่า “ถึงกลางวันให้ฆ่ากลางวัน ถึงกลางคืนให้ฆ่ากลางคืน”

พระรถเสนก็ควบม้าไปยังเมืองยักษ์ตามคำสั่งพระบิดา ม้าของพระรถเสนนี้เป็นม้ากายสิทธิ์ วิ่งราวกับลมพัดและพูดได้ด้วย ครั้นมาถึงอาศรมพระฤาษีก็ขอหยุดพักหลับนอน พระฤาษีผู้มีญาณวิเศษทราบเหตุการณ์ จึงแอบแก้ข้อความในจดหมายที่เรียกว่า “ฤาษีแปลงสาส์น” เสียใหม่ว่า “ถึงกลางวันให้แต่งกลางวัน ถึงกลางคืนให้แต่งกลางคืน” เมื่อพระรถเสนไปถึงเมืองยักษ์พบนางเมรีก็นำสารนางสมุดชาให้เพื่อจะได้ขอมะง่ัวรู้หาว มะนาวรู้โห่ นางเมรีทราบเรื่องราวตามสาส์นก็ทำตามคำสั่งแม่ทุกประการ คืออภิเษกสมรสและยกเมืองให้พระรถเสนครอง

พระรถเสนอยู่ในเมืองยักษ์ด้วยความสุขแต่ถึงกระนั้นพระองค์ก็ยังระลึกถึงมารดาและป้าของพระองค์ จึงคิดหาอุบายโดยการจัดเลี้ยงสุราอาหารนางเมรีจนเมามายและหลอกถามถึงห่อดวงตาของนางสิบสอง อีกทั้งกล่องบรรจุดวงใจของนางสันทมาร นางเมรีก็พูดด้วยความมึนเมา บอกเรื่องราวและที่เก็บสิ่งของสำคัญตลอดจนยาวิเศษขนานต่าง ๆ แก่พระรถเสนจนหมดสิ้น พระรถเสนจึงนำกล่องดวงใจ ห่อดวงตา และยารักษา รวมทั้งยาวิเศษที่โปรยเป็นภูเขา เป็นไฟ เป็นมหาสมุทร ติดตัวหนีออกจากเมืองไป

ครั้นเมื่อนางเมรีหายจากความมึนเมา ไม่เห็นพระรถเสน นางจึงรู้ว่าพระรถเสนหนีไปแล้ว นางกับเสนายักษ์ได้ออกติดตามพระรถเสนด้วยความรัก พระรถเสนควบม้าหนีมาแต่นางเมรีก็ตามทัน พระรถเสนโปรยยาวิเศษเป็นภูเขา เป็นไฟ นางเมรีก็ฝ่าฟันผ่านไปได้ ครั้นโปรยยาให้เป็นมหาสมุทร นางเมรีสิ้นแรงฤทธิ์ไม่สามารถจะข้ามมหาสมุทรได้ นางเฝ้ารำพันอ้อนวอนให้พระรถเสนกลับเมืองไปอยู่กับนาง แต่ม้าได้ทัดทานไว้ นางเมรีเศร้าโศกคร่ำครวญจนดวงใจแตกสิ้นใจตาย พระรถเสนกล่าวขอโทษต่อศพนางแล้วให้เสนายักษ์นำกลับเมือง ในที่สุดพระรถเสนก็ตัดใจกลับเมืองไปช่วยมารดาและป้า ๆ

เมื่อกลับมาถึงเมืองไพศาลี พระรถเสนนำดวงตามารดาและป้า ๆ พร้อมกับยาไปรักษาจนสามารถมองเห็นได้ทั้งสิบสองนาง พระรถเสนเข้าเฝ้าพระราชบิดาพร้อมกับทูลว่านางสมุดชาเป็นยักษิณี นางสมุดชารู้เรื่องจึงแปลงกายเป็นยักษ์หวังจะฆ่าพระรถเสนเสีย แต่พระรถเสนต่อสู้กับนางสมุดชาเป็นสามารถ และทำลายกล่องดวงใจของนางสมุดชาจนนางสิ้นใจตาย พระรถสิทธิ์จึงง้องอนมเหสีทั้งสิบสองนาง พร้อมทั้งขอโทษที่พระองค์ลงทัณฑ์นางเพราะความมัวเมาในเสน่ห์มารยาของนางยักษิณี ในที่สุดพระรถสิทธิ์ก็ครองเมืองกับมเหสีทั้งสิบสองอย่างสันติสุข *(ที่มา : คุณอิงตะวัน แพลูกอินทร์. โรงเรียนพนมสารคาม “พนมอดุลวิทยา”. จังหวัดฉะเชิงเทรา)*

ประวัติความเป็นมาถ้ำนางสิบสอง

จากเขตวัดหินดาษไม่ไกลเท่าใดนัก มีบ่อศิลาแลง ๔ เหลี่ยมบ่อหนึ่ง ชาวบ้านได้ช่วยกันก่อขอบซีเมนต์ขึ้นมาสูงสักเมตรหนึ่ง น้ำในบ่อใสสะอาด ใช้ดื่มได้ทั้งหมู่บ้าน ถ้าขาดแคลนน้ำในหน้าแล้ง ลักษณะเหมือนบ่อศิลาแลง แถวกำแพงเพชร ถัดบ่อน้ำไปไม่กี่เมตร มีบ่อศิลาแลงลึกลงไปในดินมีน้ำเอ่อเกือบเต็ม ปากบ่อไม่เชิงเป็นสี่เหลี่ยม กว้างประมาณ ๑ ตารางเมตร ภายในบ่อเป็นเวิ้งกว้างและลึกจริง ๆ นั้นแค่ไหนไม่ทราบ เท่าที่เห็นก็ประมาณศอกเศษ เขาว่าน้ำในบ่อตักเท่าไหร่ก็ไม่รู้จักหมดอีกเหมือนกัน เรียกว่า “บ่อนางสิบสอง” หรือถ้ำนางสิบสอง” ที่นางยักษ์สนธมารเอานางสิบสองมาขังไว้

ชาวดงน้อยเล่าว่า เมื่อก่อนบ่อนี้กว้างกว่าที่เราเห็น และคนโบราณเคยเล่าว่านานมาแล้ว สามารถเดินจากโพรงนี้ไปทะลุที่ลานชนไก่ได้ ครั้งหนึ่งวัวตัวหนึ่งเดินทะเร่อทะร่าท่าไหนไม่ทราบตกลงไปในบ่อนี้ตาย ชาวบ้านเลยช่วยกันหาต้นโพธิ์มาปลูกปิดรู้ไว้ ต่อมาต้นโพธิ์นั้นก็มา

โค่นล้มไปเสียอีก เลยเหลือแต่โพรงศิลาแลงซึ่งเป็นถ้ำนางสิบสองให้เราได้เห็นจนบัดนี้....

รอบ ๆ ถ้ำนางสิบสองมีดาลศิลาแลงคลุมเป็นบริเวณกว้าง บางตอนเป็นขอบคันขึ้นมาสูงเหมือนกำแพงเตี้ย ๆ ถัดจากบ่อนางสิบสองไปมีสระน้ำโบราณอยู่สระหนึ่ง เป็นศิลาแลงสี่เหลี่ยมกว้างยาวประมาณ ๒๐ เมตร ขอบสระบากเป็นรูปบันไดทางลงทุกด้าน มีเรื่องเล่าอีกนั่นแหละว่า เมื่อประมาณ ๓๐ กว่าปีมานี้ มีพวกขุดทรัพย์ตามลายแทงเอาสายสิญจน์มาวงรอบสระเพื่อขุดทรัพย์ พองัดหินสี่เหลี่ยมกว้างยาวสัก ๒ ฟุต ก็ได้ยินเสียงสนั่นครั่นครืนทั่วทั้งหมู่บ้านและวัดซึ่งอยู่ใกล้ พอสิ้นเสียง พวกที่ขุดทรัพย์ก็มองเห็นทองเต็มลำเรือเหลืองอร่าม พอเอื้อมมือจะคว้าทอง เรือก็เลื่อนจมหายไปต่อหน้าต่อตาได้แต่ดีบุกไป ๑๘ กระบุง แล้วก็รีบหนีไปตั้งแต่คืนนั้น รุ่งเช้าชาวบ้านที่ได้ยินเสียงก็ออกกันมาที่สระทั้งหมู่บ้าน พระเณรออกมากันเต็มเห็นแต่จีวรเหลืองไปหมด แต่แล้วไม่พบอะไรเลยนอกจากสระเปล่า ๆ และหินก้อนนั้น ตากังที่สูงอายุแล้วจึงยกหินนั้นไปบ้านทำเป็นที่ล้างเท้า ชาวบ้านที่อยู่ ใกล้ ๆ เล่าว่า เสียงสะเทือนเลื่อนลั่นแทบจะทำให้บ้านช่องถล่มทลายลงมา สระนี้มีน้ำใสตลอดปี ไม่รู้จักแห้งเหือด มัคคุเทศก์จังหวัดเล่าว่า น้ำในสระนี้เคยตักไปใช้ในพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลปัจจุบัน

แต่โบราณมานิยมใช้น้ำจากแม่น้ำ ๕ สาย และน้ำศักดิ์สิทธิ์ในจังหวัดสุพรรณบุรี ๔ สระ เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกของพระเจ้าแผ่นดิน ดังนั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๕ พระราชทานพระบรมราชาธิบายเกี่ยวกับน้ำราชาภิเษกว่า

".....น้ำราชาภิเษกนั้น ไม่ใช่ใช้แต่น้ำสี่สระ ใช้น้ำแม่น้ำทั้ง ๕ ในกรุงสยาม คือ แม่น้ำบางปะกง แม่น้ำศักดิ์ แม่น้ำท่าจีน แม่น้ำแม่กลอง และแม่น้ำเพชรบุรี มีชื่อตำบลที่ตักทุกเมือง....."

พระราชพิธีบรมราชาภิเษกในรัชกาลปัจจุบัน ได้ตั้งพิธีพลีกรรมตักน้ำจากสถานศักดิ์สิทธิ์ในราชอาณาจักร ๑๘ จังหวัด และใช้แต่น้ำจากสระและบึงที่ใสสะอาด มีประวัติเป็นมงคล หรือนิยมใช้เป็นน้ำสรงมูรธาภิเษกมาแต่โบราณถึง ๗๐ กว่าแห่ง รวมทั้งน้ำจากสระโบราณที่วัดหินดาษนี้ *(ที่มา : คุณคณิตา เลขะกุล, อนุสาร อ.ส.ท. ฉบับแนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา เดือนตุลาคม ๒๕๑๓)*

๒. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาของชื่อหมู่บ้านดงน้อย

ชื่อของหมู่บ้านดงน้อย จากประวัติศาสตร์ท้องถิ่นที่พอมีหลักฐานนั้น ชุมชนดงน้อยได้เกิดขึ้นจากสาเหตุสงคราม ซึ่งทำให้ชนกลุ่มน้อยแทรกอยู่ในดินแดนของชนกลุ่มใหญ่มีประวัติความเป็นมาคือ เมื่อเกิดกรณีพิพาทระหว่างไทยกับอินโดจีนฝรั่งเศสใน พ.ศ. ๒๔๕๐ เจ้าพระยาอภัยภูเบศรต้องอพยพผู้คนจากพระตะบองมาพำนักอยู่ที่จังหวัดปราจีนบุรี พนมสารคาม และดงน้อย จึงทำให้ชุมชนดงน้อยพูดได้ ๒ ภาษา คือ ภาษาไทยและภาษาเขมร

ประวัติความเป็นมาวัดญาณรังษี (เตาอิฐ)

วัดเตาอิฐ เป็นวัดที่สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลบางคา อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านเตาอิฐ หมู่ที่ ๔ ตำบลบางคา อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้เริ่มสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ซึ่งมีขุนรักษา พลาพล (ยิ้ม) กำนันตำบลบางคา เป็นผู้มอบที่ดินถวายเพื่อสร้างวัด จำนวน ๑๔ ไร่ ๒ งาน ๘๔ ตารางวา และพระครูญาณรังษีมุนีวงศ์ (แทน) เจ้าคณะจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นผู้ดำเนินการสร้างวัดตั้งแต่ พ.ศ. ๒๔๑๕ เป็นต้นมาจนเสร็จสมบูรณ์ ดังนั้นทางการจึงตั้งชื่อวัดตามสมญานามแห่งสมณศักดิ์ของท่านว่า "วัดญาณรังษี" ซึ่งได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ แต่ชาวบ้านทั่วไปเรียกชื่อวัดตามชื่อหมู่บ้านที่ตั้งวัดว่า "วัดเตาอิฐ"

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๑๙ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก มีขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๕ เมตร ครั้นปี พ.ศ. ๒๔๗๓ ได้รับการปฏิสังขรณ์ โดย นางพูก พินิจค้า

๒. ศาลาการเปรียญ เป็นอาคารไม้ใต้ถุนสูง พื้นกระดาน หลังคามุงกระเบื้อง ขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๓๐ เมตร สร้างเมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๗

๓. หอสวดมนต์ เป็นอาคารไม้ ขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร นายเฉย นางพุก พินิจค้า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๘ นางสาวบุญโถม พินิจค้า (บุตร) ปฏิสังขรณ์ เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๐๒

๔. ศาลาท่าน้ำ นายเฉย นางพุก พินิจค้า สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๐ นางสาวบุญโถม พินิจค้า (บุตร) ปฏิสังขรณ์ เมื่อ ๒๕๑๖ *(ที่มา : แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับ อำเภอราชสาส์น, ๒๕๔๘)*

ประวัติความเป็นมาวัดจรเข้ตาย

วัดจรเข้ตาย เป็นวัดที่สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลบางคา อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านจรเข้ตาย หมู่ที่ ๖ ตำบลบางคา อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ทิศเหนือของวัดจรดคลองจรเข้ตาย และทิศตะวันตกก็จรดคลองท่าลาด วัดนี้มีประวัติตามที่สอบถามจากผู้รู้และค้นคว้าจากหลักฐาน พอสรุปได้ว่า สร้างขึ้นในปีระกา พ.ศ. ๒๔๒๘ โดยมีนายเปียและนางจิ๋ว สามีภรรยาได้ริเริ่มจัดตั้งเป็นวัดขึ้นด้วยทุนทรัพย์ส่วนตัว ร่วมกับราษฎรในละแวกท้องถิ่นผู้มีจิตศรัทธาร่วมกันบริจาคทรัพย์ จัดสร้างเป็นวัดขึ้น โดยมีพระอาจารย์กล้องเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก ดำรงอยู่ในตำแหน่งจนกระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๓๕ พระปลัดทองจึงสืบตำแหน่งเจ้าอาวาสต่อ

ในช่วงที่ปลัดทองเป็นเจ้าอาวาสนี้ได้สร้างเสนาสนะอันนำความเจริญมาสู่วัดเป็นอันมาก โดยสร้างอุโบสถ (ไม่ปรากฏหลักฐานปีที่สร้างและปีที่แล้วเสร็จ แต่พบหลักฐานบันทึกจากสมุดตำราวัดต่าง ๆ ที่เจ้าอาวาสวัดบางคา ซึ่งเป็นฉบับคัดลอกของเก่าที่บันทึกไว้ในปี พ.ศ. ๒๔๗๖ ความว่า พระอุโบสถวัดจรเข้ตายได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๘) สร้างกุฏิ ศาลาการเปรียญ ศาลาท่าน้ำ หอสวดมนต์และเสนาสนะอื่น ๆ ในแต่ละปีมีพระภิกษุสามเณรจำพรรษาอยู่มาก ต่อมาพระสมุห์เป่าเป็นเจ้าอาวาสก็ได้จัดการปฏิสังขรณ์ เป็นลำดับมามิได้ว่างเว้น

ครั้นถึงช่วงพระครูไฝ บัณฑิโต เป็นเจ้าอาวาส พระอุโบสถหลังเก่าชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรมได้ จึงได้ทุบทำลายลงและสร้างใหม่ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๐๒ และผูกพัทธสีมา เมื่อ ๙-๑๓ สิงหาคม ๒๕๑๑ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๐๒

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๐๒ ขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๑๘ เมตร ลักษณะก่ออิฐถือปูน เครื่องบนไม้ หลังคามุงกระเบื้อง พื้นปูนหินอ่อน

๒. ศาลาการเปรียญ สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๕๑๓ ขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร ทรงไทย

๓. หอสวดมนต์ สร้างเสร็จใน พ.ศ. ๒๔๙๖ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๓ เมตร *(แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับ อำเภอราชสาส์น, ๒๕๔๘, หน้า ๒๖)*

ประวัติความเป็นมาวัดบางคา

วัดบางคา มีชื่อเรียกทางราชการว่า "วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม" สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านบางคา หมู่ที่ ๑ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดนี้มีประวัติความเป็นมาเท่าที่รวบรวมได้จากหลักฐานมีดังนี้ แต่เดิมบริเวณที่ตั้งวัดเป็นป่าหญ้าคา ต่อมาชาวบ้านได้ช่วยกันถากถางแล้วสร้างเป็นวัดขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๐๗ โดยตั้งชื่อว่า "วัดบางคา" ซึ่งปลัดอ่อนตาได้บริจาคทรัพย์สร้างวัดเป็นเงินงบประมาณ ๑,๖๐๐ บาท จึงสำเร็จและได้ผูกพัทธสีมาในราวปี พ.ศ. ๒๔๑๗ มีพระอาจารย์ยอดเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก ได้สร้างพระอุโบสถ กุฏิ หอสวดมนต์ ศาลาและอื่น ๆ นับว่าวัดได้เจริญพัฒนาขึ้นโดยลำดับ ท่านได้ปฏิสังขรณ์มาจนกระทั่งมรณภาพ แต่ไม่ปรากฏหลักฐานว่า พ.ศ. ไหน

ความเจริญได้มีขึ้นเมื่อคราวพระอาจารย์ผึ้ง เป็นเจ้าอาวาสอีกตอนหนึ่ง ปรากฏว่ามีภิกษุสามเณรจำพรรษาปีละมาก ๆ และราษฎรได้ช่วยกันบำรุงเสนาสนะขึ้นตามสมควร ต่อจากนี้ก็เสื่อมลงตามลำดับ เสนาสนะและพระอุโบสถชำรุดทรุดโทรม

กระทั่งพระอาจารย์เส็งเป็นเจ้าอาวาส พระอุโบสถชำรุดมาก ขุนพิทักษ์รักษาพล ได้บริจาคทรัพย์ปฏิสังขรณ์สิ้นเงินประมาณ ๕,๐๐๐ บาทเศษ

ครั้นมาสมัยพระครูพุทธิสาร เป็นเจ้าอาวาส ได้จัดการสร้างกุฏิ ศาลาการเปรียญ หอสวดมนต์ ศาลาท่าน้ำ หอระฆัง เทคอนกรีตและขยายเขตวัดให้กว้างไปกว่าเดิม ใน พ.ศ. ๒๔๗๑ พระอุโบสถชำรุดมากทั้งใกล้คลองด้วย เกรงว่าซ่อมแซมแล้วจะไม่ถาวรไปนาน จึงจัดการขอพระบรมราชานุญาต ผูกพัทธสีมาใหม่ ตัวพระอุโบสถได้เทคอนกรีตทั้งหลัง สร้างเลื่อนเข้าไปข้างในอีก เป็นอันว่าเสนาสนะทั้งหมด ตลอดจนพระอุโบสถในเวลานั้น คือ ปี พ.ศ. ๒๔๗๗ ไม่ได้มีของเก่าเหลืออยู่เลย และนับว่าเป็นความเจริญที่สุดของวัดเท่าที่ผ่านมา

ส่วนการศึกษานั้นแต่ก่อนพระภิกษุศึกษาต่อจากอุปัชฌาจารย์ ศิษย์วัดก็ศึกษากับภิกษุที่ฉลาดในอักขระสมัย เรียกว่าเรียนหนังสือที่วัดเพราะโรงเรียนยังไม่มี ต่อเมื่อท่านพระครูพุทธิสาร มาเป็นเจ้าอาวาสจึงจัดการให้มีโรงเรียนนักธรรมฝ่ายภิกษุสามเณร ส่วนศิษย์วัดก็จัดการให้มีโรงเรียนประชาบาล ประจำตำบลเมืองใหม่ ๑ ขึ้น วัดนี้เคยเป็นวัดสำคัญมากตอนหนึ่ง เพราะท่านพระครูพุทธิสารได้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะแขวงอำเภอพนมสารคาม (รองลำดับจากท่านพระครูทิม)

เมื่อพระครูพุทธิสารได้ลาสิกขาบทในปี พ.ศ. ๒๔๗๘ ก็ได้ร่วมกับประชาชนไปอาราธนาพระใบฎีกากริ่ม จากวัดดงต้นตาล อำเภอพนมสารคาม มาเป็นเจ้าอาวาสเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๘ ต่อมาได้รับพระราชทานสมณศักดิ์เป็นพระครูสัญญาบัตรที่พระครูนพบุราจารย์ และได้ดำรงตำแหน่งเจ้า คณะตำบลเมืองใหม่ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๕ ต่อมาได้รับแต่งตั้งให้ดำรงตำแหน่งเป็นเจ้าคณะอำเภอองค์แรกของอำเภอราชสาส์น เมื่อ ปี พ.ศ. ๒๕๓๘ จนเมื่อ ๑๑ ธันวาคม ๒๕๔๓ พระครูนพบุราจารย์จึงได้มรณภาพลง

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ มีขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๒ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ โครงสร้างต่อด้วยคานคอนกรีตเสริมเหล็ก เครื่องบนไม้สัก หลังคามุงกระเบื้องเคลือบแบบเก่าจากประเทศจีน สีเหลือง ขอบเขียว กำแพงผนังโบสถ์ฉาบปูนขาว กำแพงแก้วคอนกรีตเสริมเหล็ก พระอุโบสถนี้ผูกพัทธสีมา เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๗ ใช้ระยะเวลาก่อสร้าง ๖ ปี

๒. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สร้างเมื่อ ๒๕๑๘ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๓. หอสวดมนต์ มีขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๘ เป็นอาคารไม้ยกพื้นสูง หลังคามุงกระเบื้องลอน

๔. ศาลาอเนกประสงค์ ขนาดกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๑ เป็นอาคารไม้

๕. มณฑป ที่ประดิษฐานรูปหล่อเหมือนและบรรจุอัฐิของพระครูนพบุราจารย์

ประวัติความเป็นมาวัดไผ่ขวาง

วัดไผ่ขวาง เป็นวัดสังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่ขวาง หมู่ที่ ๓ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา วัดนี้มีประวัติความเป็นมาจากการสอบถามและค้นคว้าหลักฐานพอลำดับได้ว่า วัดไผ่ขวาง (อุ่มพุทธาราม) สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๒๙ เหตุแห่งการสร้างวัดก็เนื่องมาจากพระกำพุชภักดี (อุ่ม) ผู้เป็นปลัดเมืองฉะเชิงเทรา ได้รับท้องตราให้นำไพร่พลไปขัดตราทัพทางด้านเมืองเขมรเรื่อยไปจนถึงเมืองนครจำปาเขตประเทศลาว ไปนานถึง ๗ ปี โดยที่ไม่มีข่าวคราวความเป็นอยู่มายังบ้านเลย ทำให้นางเอมผู้เป็นภรรยาวิตกห่วงใยจึงรวบรวมกำลังทรัพย์ทำการก่อสร้างวัด เพื่อหวังผลให้กุศลผลบุญคุ้มครองพระกำพุชภักดีและไพร่พลทั้งหลายให้คลาดแคล้วจากภยันตราย

โดยดำเนินการสร้างกุฏิ หอสวดมนต์และศาลาการเปรียญจนแล้วเสร็จ ส่วนพระอุโบสถยังค้างอยู่ ก็พอดีเหตุการณ์ทางชายแดนคืนเข้าสู่สภาพปกติ พระกำพุชภักดีได้รับคำสั่งให้นำกองทัพเดินทางกลับ จึงได้ร่วมช่วยกันก่อสร้างจนพระอุโบสถแล้วเสร็จ และได้ผูกพัทธสีมาในปีเถาะ พ.ศ. ๒๔๓๔ ความเจริญของวัดได้มีขึ้นเมื่อครั้งพระปลัดทองเป็นเจ้าอาวาส ท่านได้จัดการสร้างเสนาสนะขึ้นตามสมควร ตลอดจนศาลาการเปรียญและศาลาท่าน้ำ ครั้นต่อมามีแต่เสื่อมกับทรงเท่านั้น จนถึงช่วงอธิการเต๊บมาปกครอง จึงได้จัดการซ่อมแซมบางสิ่งบางอย่างตามสมควร กระทั่งปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พลตำรวจโทชนะ วงษ์ชะอุ่ม ซึ่งมีศักดิ์เป็นหลานของพระกำพุชภักดี ร่วมกับคุณสายสุวรรณ ภรรยา ได้ชักชวนบรรดาญาติมิตรร่วมกันทอดกฐินเพื่อนำเงินมาทำการก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่แทนหลังเก่า

ที่ชำรุดทรุดโทรมจนไม่สามารถใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรมได้ โดยวางศิลาฤกษ์เมื่อวันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๑๒ ครั้นในปีถัดมาก็ดำเนินการทอดกฐินและผ้าป่านำเงินมาสร้างพระอุโบสถจนแล้วเสร็จ จากนั้นจึงได้สร้างกำแพงแก้ว กุฏิ หอฉัน ฌาปนสถาน ศาลาต่าง ๆ และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดกับสร้างเสริมให้ดีขึ้นกระทั่งปัจจุบัน

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ มีขนาดกว้าง ๖ เมตร ยาว ๒๒.๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๒. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๑ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ เป็นอาคารไม้ยกพื้นสูง

ประวัติความเป็นมาวัดแสนภุมราวาส

วัดแสนภุมราวาส (กกสับนอก) สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านกกสับ หมู่ที่ ๔ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา อาณาเขตทิศเหนือและทิศตะวันตกจรดคลองกกสับ ทิศใต้จรดหนองลาดควาย ทิศตะวันออกจรดคลองชลประทาน วัดนี้มีประวัติศาสตร์หลักฐานความว่า สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๐ โดยหลวงพ่อทองภุมฺมปญฺโญ ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น และนายแสน ใหม่ผึ้ง เป็นผู้บริจาคที่ดินให้จำนวน ๒๕ ไร่ ๓ งาน ๙๖ ตารางวา เมื่อสร้างวัดเสร็จแล้วจึงเริ่มสร้างพระอุโบสถ ได้ทำพิธีวิสุงคามสีมาเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒ ต่อมาพระอุโบสถหลังนี้ได้ชำรุดทรุดโทรมลง ไม่สามารถจะบูรณะให้ดีได้ จึงได้เริ่มรื้อถอนและสร้างใหม่ขึ้นแทนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๕ สร้างเสร็จได้ทำพิธีวิสุงคามสีมาใน พ.ศ. ๒๕๑๕ นั่นเอง

วัดนี้แต่เดิมชาวบ้านเรียกชื่อว่า “วัดหนองคันบวย” เพราะที่ตั้งวัดอยู่ใกล้กับหนองน้ำที่มีลักษณะคล้ายกระบวยตักน้ำ ครั้นภายหลังชาวบ้านไล่ต้อนควายใช้หนองน้ำนี้เป็นที่อาบดื่มกิน จึงเรียกชื่อหนองน้ำนี้ใหม่ว่า “หนองไล่ควาย” พอนานไปก็เพี้ยนเสียงเป็น “หนองลาดควาย” มาจนทุกวันนี้

ต่อมามีศึกษาธิการอำเภอพนมสารคาม ชื่อนายกระแสร์ สุชาติ ได้มาเยี่ยมโรงเรียน เมื่อทราบประวัติผู้บริจาคที่ให้และผู้ดำริสร้างวัด จึงได้เปลี่ยนชื่อวัดเสียใหม่ว่า วัดแสนภุมราวาส โดยอาจใช้นามผู้บริจาคที่ดิน คือ นายแสน ใหม่ผึ้ง กับฉายาหลวงพ่อทอง คือ ภุมฺมปญฺโญ นั่นเอง

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ สร้างและเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๑๕ มีลักษณะคอนกรีตเสริมเหล็กทั้งหลัง ขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

๒. ศาลาการเปรียญ ขนาดกว้าง ๑๑ เมตร ยาว ๓๙ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๙ มีลักษณะเป็นเสาคอนกรีต พื้นไม้ หลังคาสังกะสี ฝาไม้

๓. หอสวดมนต์ ขนาดกว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๓ มีลักษณะเป็นเสาคอนกรีต พื้นไม้ หลังคากระเบื้อง *(แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับ อำเภอราชสาส์น, ๒๕๔๘, หน้า ๔๕)*

ประวัติความเป็นมาวัดทุ่งรวงทอง (เมืองใหม่)

วัดทุ่งรวงทอง มีชื่อเรียกทางราชการว่า “วัดเมืองใหม่” สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครอง คณะสงฆ์ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ตั้งอยู่บ้านหนองขอน หมู่ที่ ๕ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้แต่เดิมเป็นที่นาราบลุ่มของนายสงี่ กันหา ต่อมาได้บริจาคให้เป็นที่ตั้งสำนักสงฆ์ โดยมีนายบุญโถม แก่นจันทร์ เป็นผู้ดำเนินการในการจัดตั้งในปี พ.ศ. ๒๕๑๙ และใช้ชื่อเรียกตามความเห็นร่วมกันของชาวบ้านว่า “สำนักสงฆ์ทุ่งรวงทอง”

วัดเมืองใหม่ ตั้งเมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๒๕ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๕๔๐ เขตวิสุงคามสีมากว้าง ๒๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ เริ่มสร้างในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ มีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๐ เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๒. ศาลาการเปรียญ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ มีขนาดกว้าง ๑๕ เมตร ยาว ๓๐ เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

ประวัติความเป็นมาวัดเกาะราษฎร์ศรัทธาราม (ปกปาก)

วัดปกปาก หรือที่ชาวบ้านเรียก “วัดโปกปาก” สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านไผ่สอ หมู่ที่ ๙ ตำบลเมืองใหม่ อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้มีประวัติวามเป็นมาจากหลักฐานทางเอกสารบันทึกไว้ว่า ความเป็นมาของชื่อที่ชาวบ้านเรียกกันว่า “วัดโปกปาก” เพราะวัดนี้ตั้งอยู่ตรงที่ปากคลองโปกปาก ต่อมาคำเรียกเพี้ยนไปมาเป็น “ปกปาก” ส่วนชื่อวัดของทางราชการในปัจจุบัน คือ วัดเกาะราษฎร์ศรัทธาราม อันเนื่องมาจากพื้นที่ด้านทิศเหนือ ทิศตะวันออก และทิศใต้ ติดกับคลองท่าลาด ต่อมาด้านหลังวัดทิศตะวันตก พื้นที่ถูกน้ำกัดเซาะกลายเป็นลำคลองเชื่อมต่อกัน ทำให้ที่ตั้งวัดกลายเป็นเกาะกลางน้ำ ภายหลังจึงได้เปลี่ยนชื่อวัดเป็นวัดเกาะราษฎร์ศรัทธาราม

ตำนานวัดกล่าวว่า นายแดง นางอ้วน เป็นผู้มีจิตศรัทธาถวายที่ดินสร้างวัดและมีพระอาจารย์อิ่ม ขุนพิทักษ์อาณาเขตร์ กำนันนายเพ็ด นางหลิ่ม นายวอน นายสอน ร่วมกันบริจาคทรัพย์สินส่วนตัวและเรี่ยรายชาวบ้านในท้องถิ่นมาสร้างวัดขึ้น โดยสร้างพระอุโบสถในปี พ.ศ. ๒๔๑๙ แล้วเสร็จในปีชวด พ.ศ. ๒๔๔๓ จึงได้ทำการผูกพัทธสีมา โดยมีพระปลัดทอง พระอาจารย์อิ่ม ขุนพิทักษ์อาณาเขตร์ นายเพ็ด นางหลิ่ม นายวอน นายสอน เป็นผู้จัดการโดยตลอด สิ้นเงินเท่าไรไม่ปรากฏ

วัดนี้นับตั้งแต่ก่อสร้างและผูกพัทธสีมาแล้วมีแต่ทรงอยู่ระยะหนึ่ง แล้วก็ทรุดลงมาเป็นลำดับ จนถึงสมัยผู้รั้งอธิการพร้อมมาเป็นเจ้าอาวาส เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๖ จึงได้จัดสร้างกุฏิขึ้นใหม่ ซ่อมแซมของเก่าที่ชำรุดทรุดโทรมบ้าง และได้ปฏิสังขรณ์ศาลาการเปรียญที่ได้สร้างค้างอยู่แต่ครั้งพระอาจารย์ลอยเป็นเจ้าอาวาสจนสำเร็จจึงนับได้ว่าวัดนี้เจริญขึ้นอีกครั้งหนึ่ง ในยุคของพระอธิการพร้อมเป็นเจ้าอาวาสและหลังจากนั้นเป็นต้นมาวัดก็ขาดผู้นำที่เข้มแข็ง จึงมีแต่ทรุดลงเป็นลำดับ อีกหลายปีต่อมาจนถึงสมัยพระอธิการฟ้อนมาเป็นเจ้าอาวาส ท่านก็ได้พยายามบูรณะปฏิสังขรณ์เสนาสนะภายในวัดขึ้นใหม่ทั้งหมด จนทำให้วัดมีกุฏิ หอสวดมนต์ ศาลาการเปรียญที่แข็งแรงถาวรและสง่างามเป็นราศรีแก่วัด

ต่อมาเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ ท่านได้พิจารณาเห็นว่าพระอุโบสถหลังเก่าของวัดเวลานี้ชำรุดทรุดโทรมลงไปมากแล้ว ไม่ปลอดภัยในการประกอบสังฆกรรมของพระภิกษุสงฆ์ จึงได้ปรึกษากับคณะกรรมการวัด ซึ่งทุกคนก็เห็นด้วยจึงได้จัดทำพิธีวางศิลาฤกษ์ขึ้นเมื่อเดือนมีนาคม ๒๕๑๓ โดยมีนางสาวผาด มังกร และนายหนู ตันยะบุตร เป็นผู้จัดทำผ้าป่ามาเป็นทุนในการก่อสร้างพระอุโบสถเป็นครั้งแรก การก่อสร้างได้ดำเนินมาเป็นลำดับ แต่พระอุโบสถยังไม่ทันสำเร็จ พระอธิการฟ้อนก็ได้มรณภาพลงเสียก่อนทำให้การก่อสร้างช้าลงและขาดผู้นำที่เข้มแข็ง กอปรกับวัสดุการก่อสร้างมีราคาแพงขึ้นกว่าแต่เดิมมากขึ้น จึงนับได้ว่าพระอธิการฟ้อนได้เป็นผู้นำความเจริญมาสู่วัดอีกครั้งหนึ่ง

รายละเอียดภายในวัดที่น่าสนใจ

พระอุโบสถหลังเก่า สร้างเสร็จเมื่อปี พ.ศ. ๒๔๔๓ มีขนาดกว้าง ๕.๓๕ เมตร ยาว ๑๑.๑๐ เมตร ลักษณะทรงไทยสมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น หลังคามุงกระเบื้อง ผนังก่อด้วยอิฐถือปูนทั้งหลัง ปัจจุบันชำรุดสิ้นสภาพ

พระอุโบสถหลังใหม่ สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก ขนาดกว้าง ๒๐.๗๐ เมตร ยาว ๓๕.๕๐ เมตร

หอสวดมนต์ สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๐ มีขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๙ เมตร สร้างในลักษณะทรงไทยด้วยไม้ทั้งหลัง หลังคามุงกระเบื้องลูกฟูก ใต้ถุนสูงโปร่ง ชั้นเดียว

ศาลาการเปรียญ ขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๖ เมตร เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

ประวัติความเป็นมาวัดเกาะแก้วเวฬุวัน

วัดเกาะแก้วเวฬุวัน เป็นวัดที่สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านหน้าวัด หมู่ที่ ๕ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้มีประวัติและรายละเอียดเท่าที่สอบถามจากเจ้าอาวาสองค์ปัจจุบัน คือ ท่านพระครูนิเทศสารกิจ และค้นคว้าจากแบบกรอกประวัติวัดที่พระสมุห์แกล้ว ปริปุณโณ (เลขาเจ้าคณะอำเภอพนมสารคามวัดท่าเกวียน) จัดรวบรวมเพื่อส่งต่อกรมศาสนา ได้ความว่า เป็นวัดที่ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๓๓๐ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๒๐ ก.พ. ๒๓๕๐ โดยมีพระอธิการปราบเป็นเจ้าอาวาสองค์แรก

แต่เดิมชาวบ้านตั้งชื่อวัดนี้ว่า "วัดตะวันออก" ทั้งนี้เนื่องจากตั้งอยู่ทางทิศตะวันออกของตำบลดงน้อย โดยมีสภาพพื้นที่เป็นป่าไผ่ขึ้นเหมือนกับป่าดงดิบ ครั้นในเวลาต่อมาได้มีกษัตริย์หรือราชวงศ์เมืองเขมร ซึ่งไม่สามารถบ่งชัดได้ ทรงพระนามว่า "พระเจ้ายุคนทร" ได้เสด็จประพาสมาถึงที่นี่ (สาเหตุที่เจ้าหรือราชวงศ์เขมรถึงกับเสด็จมาที่ดงน้อยนี้ อาจเป็นเพราะแต่เดิมแถบดงน้อยเป็นที่จัดตั้งชุมชน ชาวเขมรที่มีทั้งถูกกวาดต้อนและอพยพมา การเสด็จมาเพื่อพบปะหรือเยี่ยมเยียนพสกนิกร จึงมีทางเป็นไปได้และไม่น่าแปลก...ผู้เขียน) และได้พระราชทานชื่อวัดนี้ใหม่ว่า "วัดเกาะแก้วเวฬุวัน" ตามสภาพพื้นที่ ๆ มีป่าไผ่ขึ้นอยู่หนาแน่น ชื่อนี้จึงถูกใช้เรียกเรื่อยมาจนถึงปัจจุบัน ส่วนประวัติรายละเอียดด้านอื่น ๆ ไม่ปรากฏหลักฐานให้สืบทราบได้

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถหลังเก่า สร้างขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๓๕๐ กว้าง ๑๒ เมตร ยาว ๒๐ เมตร ลักษณะก่ออิฐถือปูน หลังคามุงกระเบื้อง เครื่องบนเป็นไม้เนื้อแข็ง รูปทรงไทย ได้รับการปฏิสังขรณ์หลายครั้ง ปัจจุบันใช้เป็นกุฏิเจ้าอาวาส คือ พระครูนิเทศสารกิจ

๒. พระอุโบสถหลังใหม่ สร้างในปี พ.ศ. ๒๕๓๒ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๐ สิ้นเงินราว ๒๙ ล้านบาทเศษ ภายในพระอุโบสถมีภาพจิตรกรรมฝาผนังทุกด้าน เป็นเรื่องพุทธประวัติ วาดโดย คุณนิตยา ศักดิ์เจริญ และคณะ ใช้เวลาวาด ๓ ปี สิ้นค่าใช้จ่าย ๒,๖๕๐,๐๐๐ บาท ส่วนพระประธานภายในหล่อขึ้นใหม่ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘

๓. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๘ เมตร ยาว ๓๕ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๙ มาแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๓ มีลักษณะโครงสร้างเสาล่างเป็นปูนต่อด้วยไม้เนื้อแข็ง พื้นและเครื่องบนล้วนเป็นไม้เนื้อแข็ง รูปทรงไทยหลังคามุงกระเบื้อง

๔. หอสวดมนต์ มีขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๐ เมตร สร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๙๗ มีลักษณะโครงสร้างทั้งเสาพื้น และเครื่องบนล้วนเป็นไม้เนื้อแข็ง หลังคามุงกระเบื้อง รูปทรงปั้นหยา

๕. หอระฆังและหอกลอง สร้างเมื่อปี ๒๕๓๗ และเสร็จในปลายปีเดียวกัน สิ้นเงินจำนวน ๕๔๐,๐๐๐ บาท ลักษณะเป็นหอสูง ๒ ชั้น ชั้นบนเป็นหอระฆัง ชั้นล่างเป็นหอกลอง

ประวัติความเป็นมาวัดสะแกงาม

วัดสะแกงาม เป็นวัดที่สังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตการปกครองของคณะสงฆ์ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่บ้านสะแกงาม หมู่ที่ ๘ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้มีประวัติและรายละเอียดเท่าที่สอบถามจากผู้รู้และตรวจสอบกับเอกสารข้อมูลพอจะสรุปได้ดังนี้ คือ เป็นวัดที่เริ่มตั้งขึ้นในราวปีมะแม พ.ศ. ๒๓๓๐ แต่แรกเป็นเพียงสำนักสงฆ์ มีกุฏิอยู่ ๓ หลัง ฝาขัดแตะหลังคามุงด้วยหญ้าคา ไม่มีพระอุโบสถ มีภิกษุพุด ภิกษุพลับ ภิกษุเจ็ก และภิกษุบุญ เป็นหัวหน้าสงฆ์เรียงมาตามลำดับ จนกระทั่งประมาณปี พ.ศ. ๒๔๓๔ จึงได้รับอนุญาตให้เป็นวัดขึ้นมา และในสมัยที่ภิกษุบุญเป็นหัวหน้าสงฆ์อยู่นั้น ได้มีพระภิกษุจันทร์ซึ่งเดิมอยู่วัดเตาอิฐ ได้ย้ายมาอยู่ด้วย กระทั่งภิกษุบุญมรณภาพ ภิกษุจันทร์หรือหลวงพ่อจันทร์ก็ได้เป็นเจ้าอาวาสสืบต่อมา

ในช่วงที่หลวงพ่อจันทร์ขึ้นเป็นเจ้าอาวาส มีชาวบ้านผู้เลื่อมใสศรัทธาได้ร่วมใจกันสร้างวัดให้เจริญรุ่งเรืองขึ้น โดยแต่เดิมที่ดินที่ตั้งวัดเป็นของตามก ได้มีตาเผือกและตาคล้าย สองพี่น้องสกุลทวีพงษ์ ได้ร่วมกันจัดซื้อเพื่อถวายให้เป็นที่สร้างวัด โดยมีตาแสง

ยายขลิบ สามีภรรยาสกุลแสงเพชร ร่วมกับ ตาแจ้ง นางส้ม อรุณโรจน์ และประชาชนในท้องถิ่นร่วมกันสละกำลังทรัพย์จัดสร้างเสนาสนะขึ้นตามลำดับดังนี้ สร้างกุฏิขึ้น ๒ หลัง ๆ ละ ๓ ห้อง ในราว พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยสร้างเป็นตึก ก่ออิฐ ฉาบปูน และสร้างหอสวดมนต์กับหอระฆังในระยะเวลาไล่เลี่ยกัน ส่วนพระอุโบสถทำการก่อสร้างและได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมาในปีถัดมา คือ พ.ศ. ๒๔๓๖ ซึ่งไปแล้วเสร็จและทำการผูกพัทธสีมาในราว พ.ศ. ๒๔๔๕

และด้วยการพัฒนาวัดอย่างจริงจังของหลวงพ่อจันทร์ ทำให้เกิดความศรัทธาแก่ผู้พบเห็น ดังนั้นในปีต่อมา นายเก๊าและนางเฮียะ สามีภรรยาสกุลสมบูรณ์ทรัพย์ คหบดีชาวบางขามได้ศรัทธาสร้างพระปรางค์ขนาดฐานกว้าง ๑๑ ศอก สูง ๑๕ วา (นัยว่าอุทิศส่วนกุศลและบรรจุอัฐิบุตรีที่เสียชีวิตลง) ถวาย ๑ องค์ อีกทั้งยังได้สร้างศาลาการเปรียญขนาดมาตรฐาน กว้าง ๗ วา ยาว ๑๒ วา ถวายอีก ๑ หลัง ซึ่งทั้งพระปรางค์และศาลาการเปรียญนี้แล้วเสร็จในราว พ.ศ. ๒๔๔๔

ครั้นพอปี พ.ศ. ๒๔๕๒ ที่วัดเตาอิฐ อันเป็นวัดเดิมที่หลวงพ่อจันทร์เคยจำพรรษาอยู่ เจ้าอาวาส คือ พระครูทิม ได้มรณภาพลง และไม่สามารถหาผู้ใดขึ้นเป็นเจ้าอาวาสสืบแทนได้ คุณยายพุก พินิจค้า กับบรรดาญาติโยมผู้คุ้นเคยได้นิมนต์ขอให้ไปเป็นเจ้าอาวาสที่วัดเตาอิฐสืบแทนท่านพระครูทิม ดังนั้นเมื่อหลวงพ่อจันทร์หรือ พระวินัยธรจันทร์รับนิมนต์ หลวงพ่อหริ่ม จึงได้ขึ้นมาดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสวัดสะแกงามต่อจากหลวงพ่อจันทร์ ในปี พ.ศ. ๒๔๕๒ นี้ กระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๕ หลวงพ่อจันทร์จึงได้กลับมาเป็นเจ้าอาวาสที่วัดสะแกงามอีกครั้ง และดำรงอยู่ในตำแหน่งจนกระทั่งมรณภาพ ในปี พ.ศ. ๒๔๗๑ เมื่อหลวงพ่อจันทร์หรือพระวินัยธรจันทร์มรณภาพ พระอธิการพร้อม ปุสโส ซึ่งแต่เดิมอยู่ที่วัดบ้านซ่อง อำเภอพนมสารคาม ก็เป็นเจ้าอาวาสสืบต่ออยู่นานถึง ๑๔ ปี จึงลาสิกขาบท และได้มีการคัดเลือกกันขึ้นในวัด ผลที่สุดได้พระภิกษุล้วน ขนฺติโก พระอาวุโสที่สุดขึ้นมารักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาส แต่อยู่ได้เพียงปีเดียวก็ลาสิกขาบทออกไปอีก จึงต้องคัดเลือกกันใหม่ ได้พระภิกษุมานขึ้นมารักษาการตำแหน่งเจ้าอาวาสแทนพระภิกษุล้วนที่สึกออกไป

พระภิกษุมาน อยู่รักษาการในตำแหน่งเจ้าอาวาสได้เพียง ๑ ปี เช่นเดียวกัน ก็ต้องคัดเลือกกันอีกเป็นครั้งที่ ๓ คราวนี้มิใช่พระภิกษุขอลาสิกขาบท แต่เป็นเพราะท่านมรณภาพลง ดังนั้นพระภิกษุผาดจึงได้รับเลือกให้เข้าดำรงตำแหน่งรักษาการแทนเจ้าอาวาสในปี พ.ศ. ๒๔๘๗ โดยรักษาการอยู่นานถึง ๒๗ ปี กระทั่งถึง พ.ศ. ๒๕๑๔ จึงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นเจ้าอาวาส (ต่อมาได้รับพระยศเป็น พระครูธำรงโชติวัฒน์) จนถึงปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๕๒๘)

การสร้างเสนาสนะและพัฒนาวัดในสมัยพระครูธำรงโชติวัฒน์

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๙ พระอธิการผาดเห็นว่าตึกที่หลวงพ่อจันทร์สร้างไว้นั้นชำรุดมาก ยากแก่การซ่อมแซม จึงรื้อทิ้งเสีย ๑ หลัง และซ่อมปฏิสังขรณ์จนใหม่ ๑ หลัง เมื่อรื้อตึกทิ้งไปแล้ว จึงสร้างเป็นกุฏิไม้ขึ้นมาใหม่ ๒ แถว ขนาบ ๒ ข้างหอฉันท์ การก่อสร้างต่อเนื่องกันมากับเสนาสนะอื่น ๆ คือ ศาลาท่าน้ำ โรงครัว ในปี ๒๕๐๖ นางสุ่น ตรียะสูตร และชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างโรงเรียนปริยัติธรรมถวาย ๑ หลัง พอมาปี พ.ศ. ๒๕๑๑ พระครูผาดกับคณะกรรมการวัดอันมี นายบุญธรรม นางเสงี่ยม ขยันยิ่ง เป็นประธาน ได้เริ่มก่อสร้างพระอุโบสถหลังใหม่ขึ้น เนื่องเพราะหลังเดิมที่สร้างขึ้นในสมัยพระวินัยธรจันทร์นั้นชำรุด ใช้เป็นที่ประกอบสังฆกรรมไม่ได้แล้ว ซึ่งขณะนั้นยังไม่แล้วเสร็จ มาปี ๒๕๒๑ โดยการนำของนายไพบูลย์ สวดสวัสดิ์ และนายประยูร สุรินทร์ ริเริ่มสร้างฌาปนสถาน และปี ๒๕๒๕ สร้างหอระฆัง ซึ่งขณะนี้หอระฆังเสร็จเรียบร้อยแล้ว แต่ฌาปนสถานยังอยู่ในระหว่างการก่อสร้างเช่นเดียวกับพระอุโบสถ

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถหลังใหม่ เนื่องจากพระอุโบสถหลังเก่าซึ่งสร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๖ และผูกพัทธสีมาปี พ.ศ. ๒๔๔๕ ชำรุดจนไม่สามารถใช้ประกอบสังฆกรรมได้ จึงได้รื้อทำลายไปและสร้างหลังใหม่ขึ้นในบริเวณใกล้เคียงกับหลังเก่า โดยเริ่มก่อสร้างใน พ.ศ. ๒๕๑๑ และได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม ๒๕๑๘ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๒๑๒ เมตร

๒. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๔ เมตร มีลักษณะทรงไทย เรือนไม้ สร้างถวายโดยนายเก๊า นางเฮียะ สมบูรณ์ทรัพย์ ในสมัยพระวินัยธรจันทร์ เป็นเจ้าอาวาส เริ่มในราว พ.ศ. ๒๔๓๗ และแล้วเสร็จราว พ.ศ. ๒๔๔๔ ในระยะเวลาใกล้เคียงกับพระปรางค์

๓. กุฏิตึกของเจ้าอาวาสเดิม สร้างในสมัยพระวินัยธรจันทร์ เป็นเจ้าอาวาส คือ ในราวปี พ.ศ. ๒๔๓๕ โดยนำดินชายคลองหน้าวัดมาปั้นและเผา ตัวกุฏิหลังที่เหลือในปัจจุบัน ยังคงโครงสร้างเดิมอยู่ในลักษณะเกือบสมบูรณ์ ส่วนรายละเอียดได้รับการบูรณะตกแต่งต่อเติมทาสีใหม่ ในสมัยพระครูธำรงโชติวัฒน์ และบริเวณชายคลองหน้าวัดก็ยังปรากฏร่องรอยบ่อดินที่ขุดขึ้นในสมัยอดีตเป็นแนวยาว

๔. พระปรางค์ ฐาน ๑๑ ศอก สูง ๑๕ วา มีพระปฏิมากรประทับยืน ๔ รูป ประทับนั่ง ๔ รูป หน้าตักกว้างประมาณ ๒ ศอกคืบ สร้างราว พ.ศ. ๒๔๓๗ แล้วเสร็จในราว พ.ศ. ๒๔๔๔ โดยการสร้างถวายของนายเก๊า นางเฮียะ สมบูรณ์ทรัพย์ ในสมัยพระวินัยธรจันทร์ เป็นเจ้าอาวาส ต่อมานายเฉลิม นางลูกอินทร์ ดินนันท์ เป็นผู้บูรณะ

๕. ธรรมาสน์บุษบก ธรรมาสน์นี้ตั้งอยู่บนศาลาการเปรียญ และจากข้อความที่บันทึกไว้ทำให้ทราบว่าสร้างขึ้นในปี พ.ศ. ๒๔๕๓ ดังมีข้อความบันทึกว่า “รัตนโกสินทร์ศก ร.ศ. ๑๒๙ ข้าพเจ้า นายเจียวสามี แม่อิ่มภรรยา มีจิตศรัทธาสร้างธรรมาสน์ไว้ในพระพุทธศาสนา เป็นมูลราคาเงินสิบ ๓ ชั่งถ้วน”

๖. ฌาปนสถาน ซึ่งสร้างในปี ๒๕๒๑ โดยการริเริ่มของนายไพบูลย์ สวดสวัสดิ์ และนายประยูร สุรินทร์

ประวัติความเป็นมาวัดน้ำฉ่า (วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม)

วัดน้ำฉ่า มีชื่อเรียกทางราชการว่า “วัดราษฎร์ศรัทธาธรรม” เป็นวัดสังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่หมู่ที่ ๑๐ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้มีประวัติและความเป็นมาโดยหาจากบันทึกหลักฐานพอได้ความโดยสรุปว่าสร้างขึ้นเมื่อราวปี พ.ศ. ๒๓๘๐ โดยตั้งเป็นสำนักสงฆ์มีพระอาจารย์อำ พระอาจารย์โสม และพระอาจารย์แป๊ะ เป็นหัวหน้าสำนักสงฆ์ เรียงมาตามลำดับ กระทั่งถึงสมัยพระอธิการเทียน จึงได้รับอนุญาตให้สร้างเป็นวัดขึ้นเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๐๗ และกระทรวงมีประกาศเป็นวัดเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๓๓ โดยมีนายกอง ชาวบ้านดงน้อยบริจาคที่ดินให้และมีนายสอน นพภาลี เป็นผู้อุปการะบริจาคทรัพย์ในการก่อสร้างเสนาสนะต่าง ๆ ร่วมกับประชาชนในท้องถิ่น กระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๕๔ นายสอน นพภาลี จึงได้สร้างพระอุโบสถขึ้นมา สิ้นค่าใช้จ่ายเท่าใดไม่ปรากฏหลักฐาน

กระทั่งปี พ.ศ. ๒๔๗๑ พระอุโบสถหลังแรกเสื่อมโทรมลงทางวัดจึงขอพระราชทานวิสุงคามสีมาใหม่ และได้รับพระราชทานเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๔๗๒ มีนายปุก สมบูรณ์ทรัพย์ บริจาคทรัพย์สร้างพระอุโบสถใหม่ เริ่มสร้างตั้งแต่ปี พ.ศ. ๒๔๘๐ และประกอบพิธีผูกพัทธสีมาในวันที่ ๓ พฤศจิกายน ๒๔๘๒ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๔๘๔ จวบจนปี พ.ศ. ๒๕๓๗ พระอุโบสถได้เสื่อมสภาพลงไปตามกาลเวลา จึงถูกรื้อถอน และได้สร้างพระอุโบสถหลังใหม่ ในบริเวณใกล้เคียงกัน

พระอุโบสถหลังใหม่ เริ่มสร้างตั้งแต่ วันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๗ และแล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ โดยได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๔๑

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถ พระอุโบสถหลังใหม่ ที่สร้างเมื่อวันที่ ๑ มกราคม ๒๕๓๗ แล้วเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๔๗ ได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน ๒๕๔๑

๒. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๖ เมตร ยาว ๒๕ เมตร สร้างเสร็จในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ ลักษณะยกพื้นทรงโบราณ สร้างด้วยไม้ หลังคากระเบื้องเล็กสีแดง

๓. หอสวดมนต์ มีขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๑๕ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๔ สร้างด้วยไม้ยกพื้นชั้นเดียว ลักษณะทรงโบราณ หลังคากระเบื้องเล็กสีแดงเช่นเดียวกัน

ประวัติความเป็นมาวัดหินดาษ หรือ วัดตะวันตก

วัดหินดาษ เป็นชื่อเรียกทางราชการ ส่วนชื่อที่ชาวบ้านเรียกแต่เดิม คือ วัดตะวันตก ด้วยตั้งอยู่ทางทิศตะวันตกของตำบลดงน้อย เป็นวัดสังกัดมหานิกาย อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ภาค ๑๒ ตั้งอยู่ที่ ๕๙ บ้านหินดาษ หมู่ ๑๔ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา

วัดนี้มีประวัติรายละเอียดเท่าที่สืบทราบจากหลักฐาน พอสรุปได้ว่า เป็นวัดที่ตั้งขึ้นในราวปี พ.ศ. ๒๔๓๓ โดยมีนายแม้น นางบุญมี วงศ์กำภู ร่วมกับท่านอาจารย์จีน ได้ชักชวนชาวบ้านในตำบลดงน้อยให้ร่วมกันสร้างวัดนี้ขึ้น โดยการสละทรัพย์และกำลังแรงงาน ซึ่งประวัติความเป็นมานอกเหนือจากนี้ไม่มีปรากฏในหลักฐานใด นอกจากหลักฐานจากพระราชทานวิสุงคามสีมาจากหนังสือวัดทั่วราชอาณาจักร ตามระเบียนการปกครองคณะสงฆ์ พ.ศ. ๒๕๒๕ เล่ม ๒ กล่าวถึงว่าได้รับพระราชทานวิสุงคามสีมา เมื่อ ๑๓ มีนาคม ๒๔๔๓

ส่วนที่มาของชื่อ “วัดหินดาษ” เนื่องเพราะบริเวณแถบนั้นมีหินศิลาแลงกระจายอยู่โดยทั่วไป

รายละเอียดที่น่ารู้เกี่ยวกับเสนาสนะภายในวัด

๑. พระอุโบสถหลังเก่า มีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๘ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๕๔ ลักษณะโครงสร้างเป็นรูปแบบทรงไทยโบราณ วัสดุที่ใช้ก่อสร้าง ก่ออิฐถือปูน หลังคาโครงไม้ มุงกระเบื้องเคลือบแผ่นเล็ก พื้นปูหินอ่อนแผ่นเล็ก ปัจจุบันถูกรื้อถอนจนสิ้นซาก

๒. พระอุโบสถหลังใหม่ มีขนาดกว้าง ๙ เมตร ยาว ๒๗ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นอาคารคอนกรีตเสริมเหล็ก

๓. ศาลาการเปรียญ มีขนาดกว้าง ๑๔ เมตร ยาว ๒๔ เมตร สร้างเมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๔ เป็นอาคารไม้

๔. หอสวดมนต์ มีขนาดกว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๔ เมตร สร้างเสร็จเมื่อ พ.ศ. ๒๔๙๑ หลังคาโครงไม้มุงกระเบื้องลอนลูกฟูกใหญ่คู่ แบบทรงหลังคากระโจม พื้นไม้ปูกระดานเต็มอาคาร *(ที่มา : แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับ อำเภอราชสาส์น, ๒๕๔๘)*

๓. ศิลปะพื้นบ้าน และการละเล่นพื้นบ้าน

ประวัติความเป็นมาการทอเสื่อกก

การทอเสื่อกก ของชาวไทยเชื้อสายเขมร ที่ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นวิถีชีวิตที่ดำเนินสืบเนื่องกันมาในระบบครอบครัว นับตั้งแต่บรรพชนจนถึงปัจจุบัน เกือบทุกครัวเรือนที่ลูกหลานต่างซึมซับรับรู้ภูมิปัญญาด้านการทอเสื่อนี้เข้าไว้ในตัว

แม้ชาวชุมชนจะมีอาชีพหลักทางด้านเกษตรกรรมการทำนาข้าว และการเลี้ยงกุ้ง แต่พื้นที่บางส่วนก็ถูกกันไว้เพื่อทำนากก บ้านใดปลูกข้าวน้อยก็จะปลูกกกมาก บ้านใดปลูกข้าวมากก็เหลือพื้นที่ไว้ปลูกกกบ้าง เพื่อให้ได้วัตถุดิบมาทอเป็นเสื่อสร้างรายได้เสริมยามว่างจากเกษตรกรรม

ครั้นมีหน่วยงานทางราชการเข้ามาแนะนำส่งเสริม ทั้งการพัฒนาปรับปรุงการทำนากก ทั้งการทอเสื่อ ตามนโยบายรัฐบาลที่ส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่ธุรกิจชุมชนหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้เกิดการตื่นตัวของชาวชุมชน มีการรวมตัวกันของกลุ่มผู้ประกอบการเป็นกลุ่มแม่บ้านทอเสื่อทั้งหมู่ที่ ๘ และหมู่ที่ ๙ สร้างความเข้มแข็ง สร้างภูมิคุ้มกันแก่ภูมิปัญญาท้องถิ่นการทอเสื่อนี้ให้มีความมั่นคงขึ้น

แม้ปัจจุบันกระแสความนิยมในการใช้เสื่อกกจะลดลง ค่านิยมในการทำงานตามโรงงานอุตสาหกรรมของคนรุ่นใหม่มีมาอย่างต่อเนื่อง แต่ผลิตภัณฑ์เสื่อกกของชุมชนทั้งหมู่ ๘ และหมู่ ๙ ตำบลดงน้อย ก็ยังมีการทำออกมาอย่างไม่ขาดสาย เพราะคนหนุ่มคนสาวถึงแม้จะอยู่ที่โรงงาน แต่คนแก่คนเฒ่าที่เฝ้าบ้านรอการเก็บเกี่ยวผลิตผลด้านการเกษตร ต่างไม่ปล่อยเวลาว่างให้ผ่านไปโดยสูญเปล่า การทอเสื่อกกของชุมชน จึงยังคงอยู่ได้เสมอมาจนถึงวันนี้

การทอเสื่อกกของชาวชุมชนหมู่ที่ ๘ และ ๙ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา มีการทำสืบทอดกันมายาวนาน นับตั้งแต่แรกเริ่มตั้งหมู่บ้าน และถ่ายทอดอารยธรรมทางปัญญาสืบต่อๆ กันมาทางระบบครอบครัว จากรุ่นสู่รุ่นจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

ด้วยมูลเหตุทางด้านภูมิศาสตร์ พื้นที่ในชุมชนมีต้นกกขึ้นแต่แรก และมีการทำนากก เพื่อเก็บรักษาวัตถุดิบธรรมชาติไว้ใช้ในการทอเสื่อสืบต่อกันมาอย่างไม่ขาดสาย ทำให้ความรู้ในภูมิปัญญาท้องถิ่นนี้ดำรงอยู่สืบมาอย่างต่อเนื่อง กระทั่งปัจจุบันการทำนากกบางครอบครัวยึดถือเป็นอาชีพหลัก นอกเหนือจากการทำนาข้าว เลี้ยงกุ้ง หรือเกษตรกรรมอื่นๆ ทั้งนี้เพราะสามารถขายผลผลิตที่เป็นกกสดหรือกกเส้นแก่ผู้ทอรายอื่นๆ ได้เป็นอย่างดี กระทั่งมีพ่อค้ารับส่งถึงที่ เพื่อไปขายให้แก่ผู้ทอในจังหวัดอื่นๆ ถึงจันทบุรีก็มี

เนื่องจากความรู้เกี่ยวกับการทอเสื่อกกเป็นพื้นฐานความรู้ที่เริ่มตั้งแต่ครอบครัวที่ทำเพื่อไว้ใช้และทำเหลือจากใช้ไว้ขายเป็นรายได้เสริม เด็กๆ ได้ซึมซับรับรู้กรรมวิธีและขั้นตอนการทำ การทอนี้มาตลอด เมื่อโตพอก็จะได้รับการฝึกฝนจนเป็นทักษะและ

ความชำนาญ และกลายเป็นที่ยอมรับ กลายเป็นอาชีพที่สร้างรายได้ไปในที่สุด แม้ปัจจุบันจะมีกระแสค่านิยมในอาชีพตามโรงงานอุตสาหกรรมเข้ามาเป็นทางเลือก ก็ยังมีคนรุ่นใหม่ไม่น้อยที่พึงพอใจจะอยู่สืบสานงานอาชีพด้านเกษตรกรรม และการทอเสื่อกกจากบรรพชนอยู่กับบ้าน อีกทั้งผู้เฒ่าผู้แก่ก็ไม่เคยปล่อยเวลาว่างให้สูญไปโดยเปล่าประโยชน์ ด้วยอุปกรณ์และเครื่องมือล้วนอยู่ใกล้ตัว เพียงหยิบฉวยเส้นกกขึ้นสอดใส่ไม่ช้าก็ได้เสื่อผืนงามที่ทำรายได้อย่างน่าพอใจในระดับหนึ่ง และผลพวงแห่งแนวนโยบายของรัฐบาล ที่มุ่งอนุรักษ์ภูมิปัญญาชาวบ้าน เน้นส่งเสริมให้สร้างรายได้เป็นธุรกิจชุมชน จนถึงขั้นหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ ทำให้การทอเสื่อกกของชาวชุมชนแบบดั้งเดิมได้รับการส่งเสริมพัฒนาให้มีคุณภาพ มีประสิทธิภาพมากขึ้น จนเป็นที่ต้องการของตลาดมากขึ้น ถึงแม้ค่านิยมในการใช้เสื่อกกในปัจจุบันจะลดลง แต่การทำนากก การทอเสื่อกกก็ยังสร้างรายได้เป็นอาชีพเสริมแก่ชาวชุมชนได้ไม่เปลี่ยนแปลง ส่งผลให้เกิดการรวมตัวของผู้ประกอบการเป็นกลุ่มแม่บ้านทอเสื่อ สร้างความเข้มแข็งแก่ชุมชนทั้งทางด้านการผลิตและทางด้านการตลาด *(ที่มา : ผศ.ประเสริฐ ศีลรัตนา. ๒๕๕๐, สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา)*

วิธีการอนุรักษ์การทอเสื่อ

ส่วนในด้านการอนุรักษ์และถ่ายทอดก็เป็นผลสืบเนื่องมาจากแนวนโยบายของรัฐบาล ทำให้ชุมชนเล็งเห็นความสำคัญของภูมิปัญญาของท้องถิ่น มีการเชิญให้ผู้ประกอบการเป็นวิทยากรสอนความรู้แก่นักเรียนในชุมชนและผู้สนใจทั่วไป จนกระทั่งบางโรงเรียนสร้างเป็นหลักสูตรการเรียนรู้ด้านการทอเสื่อให้แก่นักเรียนดังที่พบเห็นได้ทั่วไปตามแหล่งข่าวสารข้อมูลเกี่ยวกับการทอเสื่อ ซึ่งขั้นตอนหรือวิธีการที่สำคัญ ๆ มีดังนี้

๑. การปลูกกกหรือทำนากก นับเป็นจุดเริ่มต้นของการสร้างวัสดุในการทอเสื่อ โดยเตรียมที่ดินด้วยการไถ แล้วปักดำหัวกกลงในนาเหมือนการดำนาข้าว จากนั้นมีการบำรุงรักษา ถอนหญ้า ใส่ปุ๋ย ปลูกแซม ด้วยเวลา ๓-๔ เดือน ก็สามารถเก็บเกี่ยวได้

๒. การตัดกก จะใช้มีดเล็กตัดเกือบถึงโคนต้นกก แล้วนำมากองเรียงเพื่อคัดแยกขนาด ตั้งแต่ความยาว ๙ คืบ ๘ คืบ เรื่อยลงมาจนถึง ๔ คืบ จากนั้นนำแต่ละกองที่มีขนาดเท่ากันมัดเก็บไว้ด้วยกัน ตัดดอกทิ้งเพื่อทำการกรีดเป็นเส้น

๓. การกรีดจะใช้มีดปลายแหลมที่ทำมาจากใบเลื่อย กรีดแบ่งครึ่งกกแต่ละเส้นถ้าเป็นต้นเล็ก ถ้าเป็นต้นใหญ่ก็กรีดเหมือนกัน แต่จะมีส่วนที่กรีดทิ้ง เพื่อให้แห้งง่าย

๔ หลังจากได้เส้นกกแล้ว ก็นำไปตาก โดยแผ่วางเรียงเป็นแนวยาว วันแรกจะตากเต็มวัน จากนั้นนำมามัดเป็นมัดเล็ก ๆ แล้วตากอีกราว ๒ วัน ให้เส้นกกนั้นแห้ง

๕. การย้อมสี นำกกที่ตากแห้งแล้วมามัดแช่น้ำราว ๑๐ ชั่วโมง เพื่อให้เส้นกกนิ่ม จากนั้นต้มน้ำให้เดือด ใส่สีย้อม แล้วนำเส้นกกที่มัดเป็นกำแช่ลงไปในน้ำสีที่กำลังเดือดทิ้งไว้ ๑๐-๑๕ นาที จึงนำไปแช่น้ำ แล้วนำขึ้นตากในที่ร่มมีลมพัดผ่าน ๓-๔ วัน เมื่อเส้นกกสีแห้ง ก็สามารถนำไปใช้ในการทอได้

๖. การทอจะร้อยเส้นเอ็นกับฟืมเป็นเส้นยืนตามขนาดของคืบที่กำหนด แล้วใช้เส้นกกใส่กระสวยทอเรียงเป็นเส้นนอนคล้ายการทอผ้า การใส่ลายสีในการทอนิยมใส่ตอนแรก และตอนสุดท้ายของการทอ เมื่อจะเต็มผืน

๗ เมื่อทอได้เต็มผืนก็มัดริมเสื่อ ตัดเสื่อออกจากกี่ และตัดริมอีกครั้งพร้อมแต่งเสื่อให้มีความเรียบร้อยสวยงาม

ส่วนราคาในการขาย ถ้าเป็นเสื่อธรรมดา ๕ คืบ ผืนละ ๘๐ บาท, ๖ คืบ ผืนละ ๑๐๐ บาท, ๗ คืบ ผืนละ ๑๒๐ บาท, ๘ คืบ ผืนละ ๑๕๐ บาท และ ๙ คืบ ผืนละ ๑๘๐ บาท ถ้าเป็นเสื่อสีจะทำตั้งแต่ ๗ คืบ ในราคาผืนละ ๒๕๐ บาท, ๘ คืบ ผืนละ ๓๐๐ บาท และ ๙ คืบ ผืนละ ๓๕๐ บาท

ปัจจุบันผู้ประกอบการสมาชิก กลุ่มแม่บ้านทอเสื่อ หมู่ที่ ๙ ตำบลดงน้อย อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา ประกอบด้วยสมาชิกจำนวน ๑๐ คน คือ

นางจันทิรา สร้อยทอง ประธานกลุ่ม และสามาชิก คือ นางบุษบา จันสุพาทร, นางเกษม สมบูรณ์ยิ่ง, นางตลับ อุนุตโต, นางประทวน พยุงพงษ์, นางวิรัตน์ สรสุนทร, นางอำพร ตรีเวช, นางพินิจ พยุงพงษ์, นางลาวัลย์ ตรีเวช และนางทองม้วน รักษาทรัพย์

ขั้นตอนและกระบวนการทอเสื่อ

๑

๒

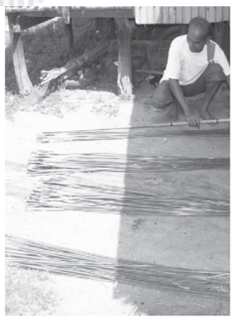

๓

๔

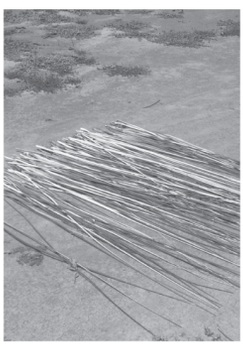

๕

๖

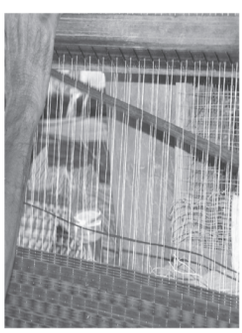

๗

๘

๙

คำอธิบายภาพ

๑. การตัดกกจะใช้มีดเล็กตัดเกือบถึงโคนต้นกก

๒. นำกกที่ตัดมาคัดแยกขนาด

๓. นำกกที่มีขนาดเท่า ๆ กัน มากองเรียงตัดดอกทิ้งแล้วมัดเก็บเข้าด้วยกัน

๔. ใช้มีดเล็กปลายแหลมที่ทำจากใบเลื่อยกรีดแบ่งต้นกกเป็นเส้น

๕. นำเส้นกกที่กรีดแล้ว วางแผ่เรียงเป็นแนวยาวเพื่อตากให้แห้ง

๖. นำกกที่ตากแห้งมามัดแช่น้ำราว ๑๐ ชั่วโมง เมื่อกกนิ่ม ก็นำมาแช่ในน้ำสีต้มเดือด ทิ้งไว้ราว ๑๐ - ๑๕ นาที

๗. การทอเป็นผืนเสื่อ จะร้อยเส้นเอ็นกับฟืมเป็นเส้นยืน แล้วใช้เส้นกกทอเรียงเป็นเส้นนอน

๘. เมื่อทอได้เต็มผืนก็มัดริมเสื่อ และตัดเสื่อออกจากกี่

๙. เสื่อสำเร็จหลังแต่งเสริมให้มีความเรียบร้อยสวยงาม

นอกจากนี้ ยังมีผลิตภัณฑ์งานจักสานของหมู่ที่ ๒ ตำบลดงน้อย เป็นผลิตภัณฑ์จากไม้ไผ่จักสานเป็นรูปแบบกระบุงขนาดต่าง ๆ

ข้อมูลวัฒนธรรมท้องถิ่น

อำเภอสนามชัยเขต

วัฒนธรรมท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา

อำเภอสนามชัยเขต

๑. ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อ

เรื่อง พิธีเซ่นยายตาที่สระไม้แดง

บ้านสระไม้แดง เป็นหมู่บ้านเล็กๆ ในตำบลคู้ยายหมี อำเภอสนามชัยเขต ประชาชนส่วนมากอพยพมาจากภาคตะวันออกเฉียงเหนือ โดยเฉพาะมาจากจังหวัดสุรินทร์ ศรีสะเกษ วัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบทอดต่อกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษก็คือ ประเพณีไหว้ยายตา หรือบางชุมชนเรียกเซ่นยายตา ที่ปฏิบัติกันในกลุ่มคนไทยที่พูดภาษาเขมร ทั้งในภาคอีสานตอนใต้และภาคตะวันออก

ชุมชนที่ทำพิธีเซ่นยายตา ได้แก่ ชุมชนหนองคล้าอยู่ห่างจากบ้านสระไม้แดง ๒ กิโลเมตร พิธีนี้จัดในเทศกาลสารทไทย หรือกลางเดือน ๑๐ เป็นการเซ่นไหว้ผีบรรพบุรุษ เพื่อแสดงความกตัญญูกตเวทีต่อบรรพบุรุษที่ล่วงลับไปแล้ว รวมทั้งวิญญาณของญาติพี่น้องที่ล่วงลับไปทุกคนด้วย ที่บ้านหนองค้าจะประกอบพิธีก่อนวันสารทไทย ๒ วัน แต่ท้องถิ่นอื่นจะทำพิธีในวันแรม ๑๕ ค่ำ เดือน ๑๐ ซึ่งตรงกับวันสารทไทย โดยจะเริ่มทำพิธีไหว้ตอนเย็น สิ่งของที่ใช้ประกอบพิธี ได้แก่ ผ้าไหม ผ้านุ่ง กระจก หวี เป็นเครื่องแต่งกายของบรรพบุรุษ อาหารคาวหวาน ได้แก่ เหล้า น้ำอัดลม หมู ผลไม้ และที่ขาดไม่ได้ ๒ อย่าง คือ ข้าวต้มมัด และกระยาสารท พิธีกรรมนี้ไม่ได้ทำเฉพาะบุคคลที่เป็นสมาชิกในครอบครัวนั้นเท่านั้น แต่จะเชิญเพื่อนบ้านมาไหว้บรรพบุรุษด้วย หลังจากเสร็จพิธีรับประทานอาหารกันเล็กน้อยแล้วก็จะเคลื่อนที่ย้ายไปไหว้บรรพบุรุษของเพื่อนบ้านอื่นๆ ด้วย รุ่งเช้าจะมีพิธีส่งยายตาโดยนำเอาอาหารคาวหวานใส่ภาชนะไปไว้ที่ศาลากลางบ้าน มีการนิมนต์พระมาประกอบพิธีทางศาสนาและบังสุกุลด้วย หลังจากนั้นก็จะเอาอาหารในภาชนะไปไว้ตามทุ่งนา เป็นอันเสร็จพิธี

ความแตกต่างระหว่างพิธีเซ่นยายตาของชาวบ้านหนองคล้ากับหมู่บ้านอื่น คือ นอกจากจะประกอบพิธีก่อนวันสารทไทยแล้ว พิธีส่งยายตาตอนเช้าวันรุ่งขึ้น จะมีพิธีทางพุทธศาสนาอีกด้วย และมีการไหว้ศาลประจำหมู่บ้านด้วย ในขณะที่บ้านอื่นไม่มี อีกประการหนึ่ง การไหว้ผีไม่มีญาติโดยทั่วไปหลังจากเสร็จพิธีแล้ว เจ้าของบ้านจะเอาอาหารส่วนหนึ่งเทลงไปในใต้ถุนบ้านหรือนำไปวางไว้นอกบ้านเพื่อเลี้ยงผีไม่มีญาติ แต่หมู่บ้านหนองคล้าจะทำตอนรับประทานอาหารโดยโยนอาหารหรือสาดเหล้าที่เหลือลงไปนอกตัวบ้าน พิธีกรรมนี้นอกจากจะตอกย้ำค่านิยมเรื่องความกตัญญูกตเวที และความสัมพันธ์แบบเครือญาติแล้ว ยังปลูกฝังค่านิยมเรื่องความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ ด้วยพิธีกรรมนี้ถือว่าเป็นพิธีสำคัญในรอบปี ญาติพี่น้องจะต้องมีร่วมพิธีนี้ ขาดไม่ได้เด็ดขาด แต่ปัจจุบันมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น กล่าวคือ คนที่ไปทำงานนอกหมู่บ้าน รับราชการ หรือทำงานโรงงาน จะไม่สามารถมาร่วมพิธีนี้ได้ อาหารและเครื่องดื่ม ผลไม้เริ่มเปลี่ยนไปตามกระแสสังคม เช่น มีเหล้าต่างประเทศแทนเหล้าขาว มีแอปเปิ้ล องุ่น แทนที่จะเป็นกล้วย เพราะขึ้นอยู่กับของที่หาซื้อได้ตามฤดูกาล และหน้าตาของเจ้าของบ้านเพราะเสร็จพิธีจะมีการรับประทานอาหารร่วมกัน เจ้าของบ้านจึงอยากจะรับรองแขกให้ดีที่สุด

พิธีเซ่นยายตาเป็นวัฒนธรรมที่ติดตัวคนไทยที่พูดภาษาเขมร แต่ได้ผสมผสานวัฒนธรรมทางพุทธศาสนาไปบ้างแล้ว สภาพแวดล้อมทางสังคม อาจทำให้พิธีนี้ผิดเพี้ยนไปแต่ละปี ตราบใดที่พิธีกรรมนี้ยังคงดำรงอยู่ ผู้ร่วมพิธีก็ยังมีความรู้สึกผูกพันกันเป็นญาติพี่น้องกัน แม้จะไม่ได้สืบสายโลหิตเดียวกันก็ตาม *(ที่มา : ทีมยุววิจัยโรงเรียนสนามชัยเขต, เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓)*

เรื่อง ยาสั่ง : ความเชื่อที่กำลังจะสิ้นสูญ

ยาสั่ง ในชุมชนบ้านชำป่างาม ลุงจันทร์ เกตุสุนทร อายุ ๖๐ ปี เล่าว่า ยาสั่งที่ได้รับอิทธิพลมาจากประเทศเขมร ส่วนมากจะแพร่หลายในภาคตะวันออกและภาคอีสาน เช่น จังหวัดฉะเชิงเทรา จันทบุรี ตราด ระยอง ปราจีนบุรี สระแก้ว นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ และสุรินทร์

ยาสั่ง เหมือนกับยาพิษ เมื่อใครได้รับยาเข้าไปฤทธิ์ของยาไม่ได้ทำให้เสียชีวิตในทันที หากกินยาถอนพิษไม่ทันก็จะเสียชีวิตในภายหลัง ยาสั่งเป็นภูมิปัญญาสำคัญอย่างหนึ่งของท้องถิ่น ในสมัยแรกๆ นิยมนำไปใช้เป็นเครื่องมือในการต่อรองและสร้างอำนาจป้องกันตนจากคนภายนอก ต่อมาเปลี่ยนเป็นเชิงลองยาและหาเงินจากคนแปลกหน้า ผู้ใช้ยาจึงถูกมองว่าเป็นคนมีจิตใจโหดเหี้ยมไม่ค่อยมีศีลมีสัตย์

ลักษณะของยาสั่ง ยายหวาน ศรีเมือง อายุ ๗๓ ปี บอกว่า ยาสั่งเป็นก้อนเหนียวๆ เหมือนยาดำขนาดเท่าหัวไม้ขีดไฟก็ถือว่าแรงมากแล้ว เวลาจะให้คนไหนกินจะต้องใส่ไว้ที่เล็บ แล้วดีดใส่แก้วน้ำหรือชามของที่คนกำลังจะกิน ลุงประกอบ มีประเสริฐ บอกว่าอาการของคนที่ถูกยาสั่งนั้นจะตัวร้อน มีไข้สูง อ่อนเพลีย อาเจียน เล็บมือเล็บเท้าเป็นสีดำ คนที่โดนยาสั่งมาผสมน้ำหรืออาหารชนิดใดจะไม่มีอาการทันทีจนกว่าจะดื่มน้ำหรือกินอาหารชนิดนั้นอีกครั้งอาการจึงจะแสดงออก เช่น ตัวร้อน มีไข้สูง ปากแห้ง หิวน้ำ อ่อนเพลีย ไม่มีแรง อาเจียน ซูบผอมลง ผิวหนังดำ โคนเล็บมือเล็บเท้าดำเหมือนรอยช้ำ อาการจะหนักหรือเบาขึ้นอยู่กับฤทธิ์ยาที่แตกต่างกัน

สูตรยาสั่งมี ๓ สูตร แต่เจ้าของต้นตำรับถ่ายทอดไม่ครบบ้าง ไม่ยอมถ่ายทอดให้ใคร ปล่อยให้ตายไปกับเจ้าของต้นตำรับบ้าง แต่ละสูตรจึงไม่สมบูรณ์ แต่มีผู้ที่พอจะรู้สูตรบ้าง ลุงจันทร์ เกตุสุนทร อายุ ๖๐ ปี และลุงเหยา ไพศาล อายุ ๖๐ ปี เล่าถึงที่มาของยาสั่งว่าส่วนผสมหลักที่มีเหมือนกันได้แก่ เห็ดร่างแห ปลาปักเป้า ดีนกยูง ดีไก่ป่า หัวงูเห่า แมงอีโต้ การทำยาสั่งไม่ใช่เรื่องง่าย คนทำอาจเป็นอันตรายถึงชีวิตได้ จะต้องทำในที่มิดชิด ปิดประตูบ้านและหน้าต่างทุกบานเพื่อไม่ให้ใครเห็น เมื่อทำยาเสร็จแล้วก็ต้องเก็บให้ปลอดภัยไม่ให้ยานี้ซึมออกมาได้ หลวงตาใส ปรนุวะโร อายุ ๗๑ ปี บอกว่า เคยมีคนแก่เล่าให้ฟังว่าการเก็บรักษายาสั่งนี้เป็นเรื่องยากมาก จะต้องเก็บไว้ในหลอดหางนกยูง ต้องใช้ขี้ผึ้งแท้อุดให้แน่น

ยาถอนพิษลุงเลิศ บัวรบ อายุ ๖๖ ปี และลุงป่อง พุฒซ้อน อายุ ๖๒ ปี บอกว่านำต้นกระเพราแดงมาตำให้ละเอียดแล้วคั้นเอาน้ำมาดื่ม เมื่อดื่มน้ำเข้าไปแล้ว คนที่โดนยาสั่งจะอาเจียนออกมา ส่วนคนที่ไม่โดนจะไม่มีอาการอะไร การดื่มน้ำกระเพราแดงเป็นการถามว่าคนดื่มโดนยาสั่งหรือเปล่า ชาวบ้านจึงเรียกยาถอนพิษนี้ว่า ยาถาม หลังจากนั้นต้องถอนพิษออกจากร่างกายให้หมดด้วยยาต้มสมุนไพร ใช้สมุนไพรหลายตัวมาผสมต้มด้วยกัน เท่าที่รู้ก็มี ปูนา ตะภูขัน แก่นข้าวโพด ต้นปลาคาม ต้นหิงหาย รากปรือ รากมะละกอ ต้นสีผึ้ง ต้นค้างคาม ต้นพระเจ้าห้าพระองค์ กระเพราแดง ต้มรวมกัน เมื่อดื่มแล้วอาการของคนที่โดนยาสั่งจะดีขึ้นเรื่อยๆ

ยุววิจัยเห็นว่ายาสั่งเหมือนกับยาพิษ เมื่อได้รับพิษสั่งเข้าไปแล้วก็อยากจะกินอาหารที่เขาสั่งกินเข้าไปแล้วไม่เสียชีวิตโดยทันที ถ้ากินยาถอนพิษไม่ทันก็ไม่ตาย ในสมัยก่อนการไปรักษาตามโรงพยาบาลไม่สะดวก จึงต้องรักษาตนเอง บางทียาสั่งอาจเป็นเครื่องเตือนใจบางคนที่มีจิตใจที่ไม่โหดเหี้ยม ไม่อาฆาตเคียดแค้น มีเวลาคิดทบทวนในระหว่างทำยาเพราะทำยากหลายขั้นตอน ณ วันนี้ไม่มีการทำยาสั่งในชุมชนบ้านชำป่างามก็ถือว่าดีแล้ว *(ที่มา : ทีมยุววิจัยโรงเรียนชำป่างามวิทยาคม, เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓)*

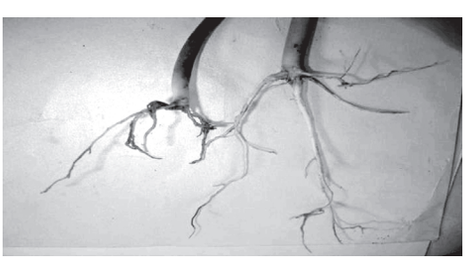

เรื่อง ภาษาป่าที่ชำป่างาม

บ้านชำป่างามมีภาษาพูดดั้งเดิมที่ชาวบ้านเรียกว่า “ภาษาป่า” ซึ่งคล้ายคลึงกับภาษาของชาวบ้าน เล่ากันว่าภาษาป่าที่ชำป่างามมีกำเนิดมาจากต้นตระกูล “ศักดิ์ศรี” และจากคนเก่าคนแก่ที่อพยพเข้ามาอาศัยในชุมชนแห่งนี้ ภาษาป่ามีแต่คำพูดไม่มีตัวอักษร เป็นภาษาที่สื่อสารกับสัตว์ได้ ในปัจจุบันมีคนจำได้อยู่ไม่กี่คำ ใช้แทนคำนามคือ สัตว์ สิ่งของ ถ้าจะพูดเป็นประโยคจะต้องมีคำไทยปนอยู่ด้วย ยายอยู่ จันทร์ดี อายุ ๘๒ ปี เล่าว่า สมัยก่อนนี้มีการใช้ภาษานี้กันมากและใช้เป็นประจำเมื่อตอนยายอายุประมาณ ๕ ขวบ แต่ตอนนี้มันได้เลือนรางไปบ้างแล้ว ยายเคยนำภาษาป่ามาใช้ในปัจจุบัน แต่มีคนต่อว่ายายว่ายายเป็นบ้าพูดภาษาอะไรไม่เห็นรู้เรื่องเลย ภาษาป่ามีบทเพลงเหมือนกับภาษาไทยและขับร้องโต้ตอบกันแบบเจ็บ ๆ ลุงจันทร เกตุสุนทร อายุ ๖๐ ปีบอกว่า สมัยก่อนมีการใช้ภาษาป่าร้องเพลงเหมือนลำตัด ลิเก มีการร้องโต้กันระหว่างหญิงกับชาย ร้องตามเทศกาลหรือประเพณี เช่น แต่งงาน งานบวช เทศกาลสงกานต์ ออกพรรษา หลวงพ่อใส ปรนฺโร อายุ ๗๑ ปี ได้บอกตัวอย่างเพลงว่า “ไปไหนเราก็ไปด้วยกันขึ้นเมืองสวรรค์ก็ไม่เหมือนกับไปขึ้นใจน้อง ให้พี่ดับจิตไปอยู่เมืองชมพูขึ้นไปอยู่เมืองสวรรค์ สวรรค์นั้นผู้ชายไม่มี ผู้ชายก็หาวิธีเอาผู้หญิงลงมาให้ได้ เพราะผู้หญิงเปรียบเสมือนนกที่บินเล่นลมอยู่บนอากาศ ซึ่งผู้ชายก็ได้บอกว่าจะตัดของคนตายมาสัก ๔-๕ อัน” ตัวอย่างคำในภาษาป่า เช่น สแร็ก (ไก่) โล็ด (หมู) ปี (เต่า) ชอ (หมา) ติ่น (น้ำ) เม้ (ปลา) ป๊าว (ควาย) ก้าน (เหล้า) ม็อก (ย่าทวด)

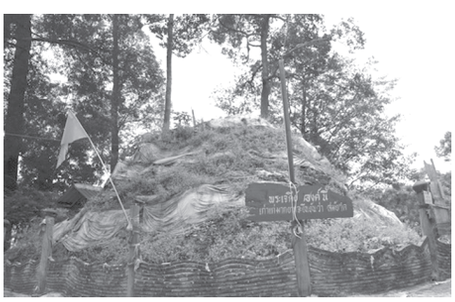

ยุววิจัยเห็นว่า ภาษาป่าที่ใช้สื่อสารในชุมชนชำป่างามมาช้านานกำลังจะถูกลืมเลือนไป สาเหตุเพราะไม่มีการสืบทอดให้คนรุ่นหลัง ไม่มีการเรียนการสอนและคนที่จะพูดได้ก็มีอายุมากแล้วเริ่มจะลืมเลือนไปมากจนแทบจำไม่ได้ การเก็บข้อมูลภาษาป่าจึงเป็นเรื่องยาก *(ที่มา : ทีมยุววิจัยโรงเรียนชำป่างามวิทยาคม, เรื่องย่อผลการวิจัย, ๒๕๕๓)*

๒. ศิลปกรรมและโบราณคดี

ประวัติความเป็นมาของวัดท้าวอู่ไท

อยู่ในสมัยทวารวดี ตั้งแต่ที่ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต ตามประวัติมีรายละเอียดดังนี้คือ วัดท้าวอู่ไทเป็นวัดสมัยโบราณ จากการค้นคว้าทางโบราณคดีพบว่าเป็นวัดที่สร้างขึ้นในสมัยทวารวดี ในศตวรรษที่ ๓ (ประมาณ พ.ศ. ๒๗๕) พบอิฐสมัยทวารวดี จำนวน ๔ แผ่น และแผ่นศิลาเป็นรูปหน้าจั่ว สันนิษฐานว่าวัดท้าวอู่ไทมีอายุประมาณ ๒,๐๐๐ บาท ความเจริญรุ่งเรืองแต่ละยุคไม่ปรากฏหลักฐานที่แน่ชัด

มาถึงยุครัตนโกสินทร์ ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ (พ.ศ. ๒๓๖๗ - ๒๓๙๔) หลวงพ่อบัว ได้ปฏิสังขรณ์ก่อสร้างอุโบสถ เจดีย์ และเสนาสนะต่าง ๆ ตามหลักฐานที่เหลืออยู่ มีฐานโบสถ์เจดีย์พระพุทธรูปและวัตถุอื่น ๆ

ต่อมาหลวงพ่อคง สุวรรณโณ ได้ย้ายสำนักไปสร้างวัดใหม่ชำป่างาม ในปัจจุบัน วัดท้าวอู่ไทจึงเป็นวัดร้างอยู่กลางป่าปกคลุมด้วยต้นไม้ขนาดใหญ่ ทำให้โบราณวัตถุ ฐานโบสถ์ เจดีย์ พระพุทธรูป ถูกทำลายเหลือแต่ซาก จนกระทั่ง พ.ศ. ๒๕๑๓ ประชาชนและเจ้าอาวาสวัดชำป่างามได้เดินทางไปเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาและดำเนินการพัฒนาวัดท้าวอู่ไทมาจนถึงปัจจุบัน หลักฐานทางประวัติศาสตร์และโบราณคดีจึงยังคงได้รับการดูแลและรักษาไว้มิให้เสื่อมสภาพไปมากกว่าเดิม *(ที่มา : ศึกษาธิการ อำเภอสนามชัยเขต, ๒๕๔๑)*

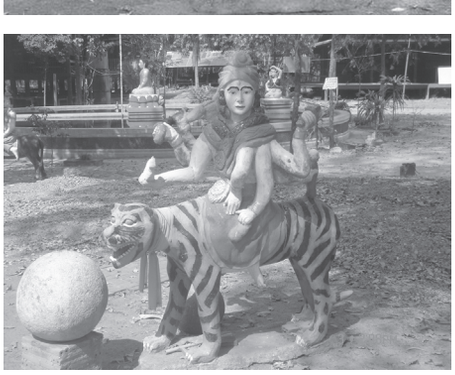

ประวัติความเป็นมาของสระมหาชัย

สระมหาชัย ตั้งอยู่หมู่ที่ ๓ บ้านบ้านนา ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต (วัดบ้านนา) สระแห่งนี้เป็นสระน้ำโบราณ ขนาดกว้าง ๑๐ เมตร ยาว ๑๒๐ เมตร ลึก ๓ เมตร เป็นแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ สภาพเป็นดินเหนียว ชาวบ้านเรียกว่า “หนองอิด” เชื่อกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์ สามารถปกป้องคุ้มครองชีวิต เป็นหนึ่งในสามของแหล่งน้ำศักดิ์สิทธิ์ของจังหวัดฉะเชิงเทรา

ประวัติความเป็นมาวัดพระธาตุวาโย (วัดห้วยน้ำทรัพย์)

ตั้งอยู่หมู่ ๒ ตำบลลาดกระทิง ใช้เส้นทางหลวงหมายเลข ๓๒๕๙ (สายสนามชัยเขต - ท่าตะเกียบ) ห่างจากตัวอำเภอประมาณ ๙ กิโลเมตร หน้าวัดจะสังเกตเห็นพระพุทธรูปขนาดใหญ่ ภายในวัดมีสิ่งที่น่าสนใจ เช่น หลวงพ่อใหญ่ พระพุทธรูปขนาดใหญ่ปางประทานพร หน้าตักกว้าง ๑๗ เมตร สูง ๑๙ เมตร ฐานสูง ๕ เมตร พระมหาธาตุเจดีย์ เป็นเจดีย์ทรงระฆัง ประดับด้วยกระจกสีเหลือง น้ำเงิน ขาว งดงามแปลกตา สูง ๕๐ เมตร ฐานรอบเจดีย์กว้าง ๔๕ เมตร เป็นที่ประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้า ด้านในเจดีย์มีพระพุทธรูปจำนวนมาก และภาพเขียนสีน้ำมันเป็นเรื่องราวในพุทธประวัติ มีบันไดขึ้นไปด้านบนได้หลายชั้น ชั้นบนสุดจะมองเห็นทิวทัศน์โดยรอบและอ่างเก็บน้ำลาดกระทิง ซึ่งเป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก สภาพโดยรอบคงความเป็นธรรมชาติเหมาะสำหรับเป็นที่พักผ่อนหย่อนใจ *(ที่มา : คณะอนุกรรมการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา, ๒๕๕๒, http://www.mochit.com/place/446)*

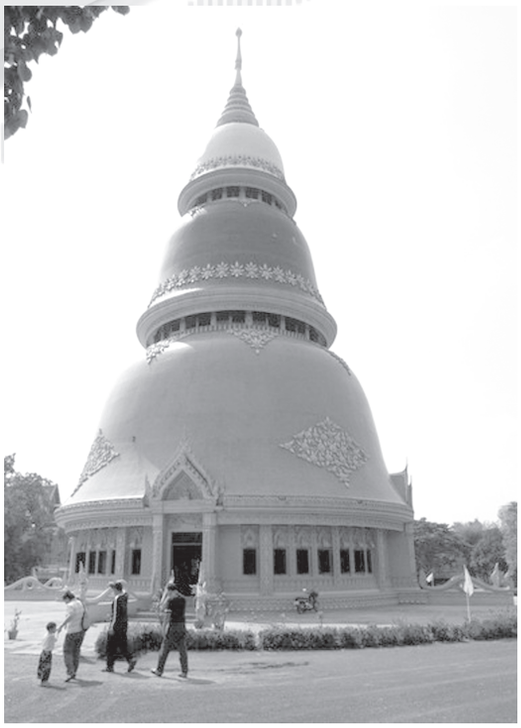

คาถาบูชาพระสีวลี
สีวลี จะมหาเถโร ยักขาเทวา ภิปูชิโต
โสตะโห ปัจจะยาทิมะหิ อะหัชวันหามิ สัพพะทา
สีวลี จะมหาเถโร เทวตา นะตะปูชิโต
โสตะโห ปัจจะยาทิมะหิ มหาลาภัง
ภะโวนตุ เม ลาเภ นะ อุตตะโม โหติ
โสตะโห ปัจจะยาทิมะหิ มหาลาภัง
สุขา โสตถิง ภะวันตุ เม
(3 จบ)

ปราชญ์ชาวบ้าน
จังหวัดฉะเชิงเทรา

นายทรงชัย รัตนสุบรรณ

เกิด วันที่ ๕ มีนาคม ๒๔๘๙

สถานที่เกิด บ้านเลขที่ ๒๙๓ ถนนมรุพงษ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา จังหวัดฉะเชิงเทรา

บิดา สตอ. สุบรรณ รัตนสุบรรณ

มารดา นางบุญรัตน์ รัตนสุบรรณ

พี่น้องร่วมบิดามารดา

๑. นางเพ็ญศรี พงษ์สุวรรณ
๒. นายศักดา รัตนสุบรรณ
๓. นายทรงชัย รัตนสุบรรณ

ครอบครัว สมรสกับนางเสาวนีย์ รัตนสุบรรณ เป็นธิดา นายน้ำ ตั้งกงพานิช กับนางกิมลั้ง ตั้งกงพานิช มีบุตร - ธิดา รวม ๓ คน

๑. นางสาวภัทรภร รัตนสุบรรณ
๒. นายศิรภพ รัตนสุบรรณ
๓. นางสาวปิยะทิพย์ รัตนสุบรรณ

การศึกษา

- สำเร็จการศึกษา จากโรงเรียนวัดแหลมใต้ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนเซนต์หลุยส์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- สำเร็จการศึกษาระดับประถมศึกษา จากโรงเรียนวัดเทพนิมิตร ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- สำเร็จการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น จากโรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- สำเร็จการศึกษาระดับอาชีวศึกษา จากวิทยาลัยอาชีวศึกษาฉะเชิงเทรา ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ๒๗๓๗ เบญจมาภรณ์ช้างเผือก (บ.ช.)

รางวัลและเกียรติคุณ

๑๘ มีนาคม ๒๕๓๕	ได้รับโล่รางวัลเกียรติยศประกาศเกียรติคุณ บุคคลตัวอย่าง ผู้เผยแพร่ศิลปะมวยไทย
๑๖ เมษายน ๒๕๓๕	ได้รับประกาศเกียรติคุณบุคคลสร้างสรรค์ ส่งเสริมกีฬาศิลปะแม่ไม้มวยไทย
๗ มิถุนายน ๒๕๓๙	ได้รับพระราชทานประกาศนียบัตร จากสมเด็จพระญาณสังวร สมเด็จพระสังฆราช สกลมหาสังฆปรินายก
๑๘ พฤษภาคม ๒๕๔๔	ได้รับรางวัลโล่เกียรติยศ “ผู้ทรงคุณค่าวงการกีฬา” ของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว

งานด้านสังคม

๒๖ กันยายน ๒๕๒๗	ให้การสนับสนุนการปฏิบัติภารกิจของหน่วยกองพลทหารราบที่ ๒ มอบให้โดย พล.ต.ประชุม พิบูลภานุวัฒน์ ผู้บัญชาการกองพลทหารราบที่ ๒
๙ มีนาคม ๒๕๓๓	ให้การสนับสนุน “ศึกษาน้ำใจ วันทรงชัยมหากุศล” จังหวัดฉะเชิงเทรา มอบให้โดย พล.อ. พิจิตร กุลละวณิชย์ รองผู้บัญชาการทหารสูงสุด

๒๐ มีนาคม ๒๕๓๕ ให้การสนับสนุนการแข่งขันชกมวย ช่วยเหลือการศึกษาเยาวชนชายแดนของนักเรียนเตรียมนายร้อย ๑๘ จปร. ๑๑ มอบให้โดย พล.ท.ชัยณรงค์ หนุนภักดี ประธานนักเรียนเตรียมนายร้อย ๑๘ จปร. ๑๑

๕ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๖ ให้การสนับสนุนการจัดมวยการกุศล “ศึกวันทรงชัย” ของกองทัพภาคที่ ๔ มอบให้โดย พล.ท.กิตติ รัตนฉายา

ปริญญากิตติมศักดิ์

๒๕๓๖ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการจัดการทั่วไป จากวิทยาลัยครูจันทร์เกษม

๒๕๓๗ ปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาศึกษาศาสตร์ (พลศึกษา) จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

๒๕๓๘ ปริญญามหาบัณฑิต สาขาสังคมสงเคราะห์ จากมหาวิทยาลัยรามคำแหง

การดำรงตำแหน่งในมูลนิธิและคณะกรรมการต่าง ๆ

๑. ประธานฝ่ายกีฬามวยไทย มูลนิธิ ๕ ธันวา มหาราช

๒. ประธานฝ่ายกีฬามวยไทย ๑๒ สิงหา มหาราชินี

ตำแหน่งทางการเมือง

๒๕๓๖ ที่ปรึกษาผู้อำนวยการกองกรรมาธิการ ๒ (นายทวี พวงทะวาย) แต่งตั้งโดย สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร

๒๕๓๘ ที่ปรึกษารัฐมนตรีว่าการกระทรวงแรงงาน

๒๕๓๙ ที่ปรึกษาอนุกรรมการกีฬา โดยการแต่งตั้งจากรัฐมนตรีว่าการกระทรวงศึกษาธิการ

๒๕๔๐ ที่ปรึกษากิตติมศักดิ์ ประจำคณะกรรมาธิการกีฬาสภาผู้แทนราษฎร

นายก้าน เสวกผล
ปราชญ์ชาวบ้านด้านทัศนศิลป์

ประวัติชีวิตและผลงาน

เป็นคนภูมิลำเนาที่ตำบลบางขนาก อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา โดยกำเนิด เป็นบุตรคนที่ ๗ ของบิดา - มารดา เริ่มเรียนในระดับประถมศึกษาที่โรงเรียนปากคลองบางขนาก และเริ่มเรียนต่อในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา โดยมีบิดา คือนายบุญส่ง เสวกผล ซึ่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน ในตำบลบางขนาก ในขณะนั้นเป็นผู้ส่งเสียให้ลูกทั้ง ๙ คน ได้เรียน เมื่อจบชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นแล้ว ด้วยใจรักในงานศิลปะ จึงเข้ามาศึกษาต่อโรงเรียนอาชีวศึกษาปีที่ ๑ จังหวัดกรุงเทพฯ ด้วยสถานะครอบครัวที่มีลูก ๙ คนที่ต้องศึกษาพร้อมกัน เป็นภาระหนักของบิดา นายก้านจึงขอลาออกจากโรงเรียนทั้งที่เรียนไปแล้ว ๑ ปีเพื่อช่วยแบ่งเบาภาระของบิดาในขณะนั้น

ต่อมาได้เข้ามารับราชการในกรมชลประทาน ในขณะที่รับราชการอยู่นั้น นายก้าน เสวกผล มีใจรักงานด้านศิลปะอยู่แล้ว ได้วาดภาพที่ตนเองถนัดอยู่ตลอดเวลาการรับราชการ สวยบ้าง ไม่สวยบ้าง ตลอดระยะเวลา ๑๕ ปี พื้นฐานการวาดรูปนั้นนายก้านได้มาจากที่ตนเองมีใจรักและประจวบกับระยะเวลา ๑ ปีที่นายก้านได้ศึกษาที่โรงเรียนอาชีวศึกษานั้น ได้กอบโกยความรู้ที่ตนรักมาผสมผสานกับความชอบ แต่นายก้านมีความคิดว่างานศิลปะมีอยู่มากมาย มีลักษณะคล้ายคลึงกันไม่แตกต่างกันเขาจึงอยากจะหาสิ่งที่ฉีกแนวแปลกออกไป ประจวบกับเขาเป็นคนชนบทที่อยู่กับธรรมชาติมาตั้งแต่เด็ก เห็นสิ่งที่เป็นธรรมชาติที่หมดประโยชน์ หมดความสวยงาม ถูกทิ้งเป็นเศษขยะที่ต้องทำลาย เขาจึงมีความคิดว่าสิ่งที่ถูกทิ้งนี้ถ้าจะนำมาสร้างคุณค่าด้วยงานศิลปะจะมีวิธีใดบ้าง เขาใช้เวลาอยู่นานพอสมควรจึงลองนำมาดัดแปลงใส่สีสันเข้าไปในเศษวัสดุเหล่านั้นและนำมาประกอบเข้ากับงานด้านศิลปะ จนในที่สุดเขาค้นพบเอกลักษณ์เฉพาะของตนเอง คือการนำเอาธรรมชาติเข้ามาสร้างสรรค์เป็นผลงานของตนเอง จนเป็นที่รู้จักและสร้างชื่อเสียงให้กับตนเองและญาติ พร้อมทั้งบ้านเกิดคือตำบลบางขนาก และชื่อเสียงให้กับกิจการร้านอาหารซึ่งใช้ชื่อบิดามาตั้งเป็นชื่อร้านคือ “คุ้มบุญส่ง”

ความเป็นมา

จากการศึกษาที่นายก้าน เสวกผล ได้รับความรู้ในระยะเวลา ๑ ปีจากการเรียนในโรงเรียนอาชีวศึกษา ได้กอบโกยเอาหลักวิชาที่เขาชื่นชอบ นำมาเป็นบันไดให้ค้นหาเอกลักษณ์ในตัวตนของเขาเอง กล่าวคือ ก่อนที่ได้ภาพจากเศษวัสดุที่สมบูรณ์ของภาพแต่ละภาพจะต้องมีความรู้งานด้านศิลปะเป็นขั้นตอนคือ

๑. การร่างภาพ
๒. การกำหนดรูปทรง
๓. การจัดภาพ
๔. การใช้สีโดยเศษวัสดุธรรมชาติ

ที่มาและแนวความคิด

ที่มาและความสำคัญของงานศิลปะจากเศษขี้เลื่อยและวัสดุเหลือใช้จากธรรมชาติบนโลกของเรา แต่งแต้มด้วยสีสันจากธรรมชาติ ธรรมชาติยังคุณประโยชน์แก่มวลมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอย่างมหาศาลเป็นปัจจัย ๔ ในการดำรงชีวิต บ้านเรือนที่อาศัยมีน้ำตามธรรมชาติมาสร้างสรรค์เป็นที่พักอาศัย เครื่องนุ่งห่มที่นำธรรมชาติมาถักทอเป็นเครื่องพันกายล้วนมาจากธรรมชาติ บนผลงานยังแฝงด้วยศิลปะและภูมิปัญญา ในมุมมองของข้าพเจ้าซึ่งเป็นคนรักงานศิลปะคิดว่าธรรมชาติเป็นสิ่งมหัศจรรย์ ไม่ว่าสีสันจากดอกไม้หรือต้นไม้ ใบไม้ที่ธรรมชาติสร้างความสวยงามของมันเองจากมนุษย์มีความประทับใจ หาวิธีขีดเขียนเพื่อที่จะเก็บความสวยงามโดยการใช้สีสันและสิ่งต่าง ๆ เพื่อที่จะเก็บ

ความสวยงามของธรรมชาติไว้ ส่วนข้าพเจ้าคิดว่าธรรมชาติมีความสวยงามในตัวของมันเอง จึงคิดที่จะทำงานศิลปะด้วยธรรมชาติและเก็บรักษาความสวยงามของมันอย่างมีคุณค่า

นายก้าน เสวกผล เป็นคนรักงานศิลปะและคิดจะทำงานศิลปะเพื่อเป็นรายได้เสริมในขณะที่รับราชการอยู่และเป็นงานที่ตัวรักจึงอาศัยที่ตนเองมีความรู้ด้านศิลปะอยู่บ้างและมองเห็นสัจธรรมในธรรมชาติว่า ชีวิตคนเราสิ่งที่มีค่ามากที่สุดในตัวตนคือผลของการกระทำ เมื่อมองดูดอกไม้ที่มีความไม่จีรังยั่งยืนเหมือนชีวิตคนเรา ความงามของดอกไม้ที่นำมาสร้างสรรค์งานศิลปะก็ยังแฝงสัจธรรมคือความไม่เที่ยงแท้ของสรรพสิ่งมีชีวิตเพื่อเป็นเครื่องเตือนใจต่อผู้ที่เป็นเจ้าของชิ้นงานและผู้ที่ได้ชม

แรงบันดาลใจในการสร้างงาน

การแสดงออกเป็นสิ่งจำเป็น ทางด้านจิตใจของมนุษย์เช่นเดียวกับการขับถ่ายซึ่งมีความจำเป็น ทางด้านร่างกายมนุษย์จะถูกกระตุ้นอยู่ตลอดเวลาให้แสดงปฏิกิริยาที่ตนมีต่อสิ่งแวดล้อม ให้ปรากฏด้วยวิธีการต่าง ๆ กัน มีทั้งการแสดงออกตามปกติธรรมดาและการแสดงออกที่มีความหมายทางสร้างสรรค์ซึ่งได้แปลประสบการณ์ทางจิตของตนออกมาเป็นสัญลักษณ์ที่ตนเองและผู้อื่นสามารถรับรู้ได้นอกเหนือไปจากการติดต่อสื่อความหมายที่กระทำด้วยภาษาและท่าทางในชีวิตประจำวัน ศิลปะเป็นสื่อสำคัญในการแสดงออกซึ่งความหมายของชีวิต เป็นสิ่งจำเป็นทางด้านจิตของมนุษย์เราตลอดมา ศิลปะทางภาพคือการถ่ายทอดสัญลักษณ์หนึ่งหรือสิ่งที่เป็นหน่วยหนึ่งมาประกอบเข้าด้วยกัน เพื่อแสดงออกทางความคิด อารมณ์ความรู้สึก หรือมโนภาพของผู้สร้าง

ตำนานงานศิลปะจากขี้เลื่อยและวัสดุเหลือใช้

แรงบันดาลใจอันเป็นจุดเริ่มต้นของงานจากเศษวัสดุเหลือใช้ มีปัจจัยอยู่หลายประการด้วยกัน กล่าวคือ

๑. ข้าพเจ้าเป็นคนรักงานศิลปะ คิดจะทำงานศิลปะเป็นอาชีพเสริมให้ตัวเอง ในขณะที่ตัวเองยังรับราชการอยู่ ในเมื่อจะทำงานศิลปะข้าพเจ้าจึงคิดที่จะหาเอกลักษณ์ของตัวเองในการทำงาน เพื่อที่จะให้เป็นจุดเด่นของงานและเป็นจุดขาย เนื่องจากทุกวันนี้มีช่างเขียนรูปในลักษณะต่าง ๆ มีอยู่อย่างมากมายและก็มีศิลปินชั้นแนวหน้าอยู่มาก ในมุมมองของตัวเองยังคิดว่าเป็นเรื่องยากที่เราจะทำงานศิลปะ แต่ความรักในศิลปะดูเหมือนเป็นความดื้อรั้นที่จะยังคงเลือกทำงานที่ตัวเองรัก จึงเริ่มค้นหา

๒. ข้าพเจ้าเองเคยเข้าเรียนที่โรงเรียนอาชีวศึกษาได้ปีเศษ ก็ไม่ได้มีโอกาสเรียนต่อ เนื่องจากสถานะทางครอบครัวไม่เอื้ออำนวย สิ่งที่ได้ถึงแม้จะเป็นเวลาน้อยแต่ก็มีความหมายมาก และสิ่งที่ข้าพเจ้าได้ยินครูบาอาจารย์พูดอยู่เสมอคือ นักเรียนวิชาศิลปะเป็นวิชาที่เรียนไม่จบ และนี่คือประโยคที่เป็นแรงบันดาลใจอย่างมากที่จะทำให้เราคิดได้ว่าศิลปะกว้างไกลไร้กฎเกณฑ์ ทำให้ข้าพเจ้าเริ่มที่จะทำงานในลักษณะฉีกแนวออกตามความคิดของตัวเองโดยมีกำลังใจและแรงบันดาลใจจากคำจำกัดความที่ครูอาจารย์เคยพูดให้ฟังอยู่

๓. ข้าพเจ้านอกจากจะรักงานศิลปะแล้ว ข้าพเจ้ายังมีความสนใจในเรื่องพระเครื่อง วัตถุมงคล การอ่านหนังสือชีวประวัติของคณาจารย์เป็นเหตุจูงใจทำให้ข้าพเจ้ารู้จักชีวิต เหตุผลและสัจธรรมพอสมควร ในการที่ข้าพเจ้ามีอายุมากขึ้น เริ่มรู้ว่าคนเรามีความดีงามหรือผลของการกระทำ ไม่ว่าจะออกมาในลักษณะของรูปธรรมหรือนามธรรมล้วนแล้วคือคุณค่าในตัวตนของบุคคลนั้น ๆ ข้าพเจ้าเองก็เลยคิดว่าตัวเราเกิดมาน่าจะทำอะไรฝากไว้บนแผ่นดิน อย่างน้อยก็เป็นตำนานเล่าขานของลูกหลานเราเอง ประกอบกับชีวิตในช่วงรับราชการภาระหน้าที่ในการทำงานต้องดูแลคู-คลอง กำจัดวัชพืชตามคลอง ตัดหญ้าตามถนน คันกั้นน้ำ สิ่งที่เห็นอยู่จำเจ

ข้าพเจ้ามองดอกไม้ดอกหญ้าที่ขึ้นเองตามธรรมชาติ ความสวยงามที่ธรรมชาติแต่งแต้มทำให้โลกมีความสวยงาม ศิลปินที่มีความชื่นชอบในธรรมชาติก็นำความประทับใจบันทึกลงบนแผ่นเฟรมด้วยสี แต่ตัวข้าพเจ้าจึงเริ่มคิดได้ว่าเราน่าจะใช้สีสันโครงสร้างจากธรรมชาติและความสวยงามเป็นสื่อของงาน เพราะมันมีความสวยงามที่มีการเกิดการดับเช่นเดียวกับชีวิตคนเรา และมันก็จะเป็นสัจธรรมให้ข้อคิดอยู่บนชิ้นงานทุกชิ้น ปัจจัย ๓ ประการนี้คือ เรื่องราวที่มาของการกำหนดงานศิลปะจากเศษวัสดุเหลือใช้

แนวคิดงานศิลปะของนายก้าน เสวกผล วิถีชีวิต วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม

๑. การสร้างงานเอกลักษณ์ นอกจากวัสดุอันเป็นจุดเด่นของเรื่องราว เนื้อเรื่องยังทำงานสะท้อนวิถีชีวิตบ้านเรือนและความเป็นอยู่ของชุมชนเพื่อให้ผู้คนเล็งเห็นความพอดีในการดำรงชีวิต ความเอื้ออาทรต่อเพื่อนบ้าน และขนบธรรมเนียม และภูมิปัญญาซึ่งสืบทอดมาเป็นองค์ความรู้หรือพื้นฐานของความรู้ที่ได้พัฒนามาจนถึงปัจจุบัน

๒. งานศิลปะ ตำนาน ร่องรอยแห่งมนุษย์นับแต่มนุษย์ถ้ำยังคงเหลือภาพเขียนสีซึ่งเชื่อว่ามาจากสีธรรมชาติเป็นที่มาของงานศิลปะ และได้พัฒนาการสืบทอดมาจนปัจจุบันบนความคิดของมนุษย์ที่มีความอยากรู้อยากเห็นสิ่งใหม่คือการพัฒนาการ

ประวัติผลงานนายก้าน เสวกผล

๑. ได้ร่วมแสดงผลงาน ณ ศูนย์ปรีดีพนมยงค์ และได้รับขนานนามว่า “ศิลปะจากธรรมะ”

๒. ได้รับคัดเลือกให้เป็นสินค้า OTOP ในระดับประเทศ

๓. ได้รับเชิญไปร่วมรายการ “เกมแก้จน” ทางสถานีโทรทัศน์ ช่อง ๕

๔. ได้รับสารยกย่องจากนายสมัคร สุนทรเวช ในขณะนั้นดำรงตำแหน่งผู้ว่าราชการกรุงเทพมหานคร

๕. ผลงานด้านภาพศิลปะด้านวัฒนธรรมได้ตีพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ “ภูมิปัญญาสู่อาชีพ” กรุงเทพมหานคร

๖. ผลงานได้สร้างชื่อเสียงให้กับประเทศไทยที่ได้ไปเผยแพร่ ณ ประเทศดูไบจนกลายเป็นสินค้าที่ต้องการของประเทศดูไบ

๗. ได้ร่วมแสดงสินค้า ณ ต่างประเทศในกลุ่ม Art กว่า ๓๐ ประเทศ

๘. ได้คัดเลือกร่วมประชุมเครือข่าย “ศิลปะร่วมสมัย” จากจังหวัดพระนครศรีอยุธยา

๙. ได้รับประกาศนียบัตรจากโรงเรียนเตรียมอุดมศึกษาพัฒนาการ สุวินทวงศ์ในการเผยแพร่ให้ความรู้งานด้านศิลปะแก่นักเรียน

๑๐. ได้รับคำยกย่องเป็นกลอนสด “คุ้มบุญส่ง” จากนายวรุตม์ นกยูงทอง

๑๑. ได้เป็นงานศิลปะระดับ ๕ ดาวของจังหวัดฉะเชิงเทรา

๑๒. ได้รับเกียรติบัตรจากรายการ “ชุมชนสร้างชาติ” จากสถานีโทรทัศน์ ช่อง ๑๑

ยังมีผลงานอีกมากมายที่นายก้านได้รับการยอมรับและคำยกย่องในระดับประเทศแต่นายก้านเป็นคนมีอุปนิสัยเงียบขรึม ไม่แสดงออกว่าตนเองเป็นคนเก่งมีฝีมือนายก้านให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีถ้าหน่วยงานหรือสถาบันต่าง ๆ มาขอความร่วมมือในด้านต่าง ๆ รวมทั้งการถ่ายทอดความรู้ให้กับนักเรียน นักศึกษา เยาวชน และประชาชนผู้ที่สนใจ

นายขวัญชัย รักษาพันธ์
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ที่อยู่ เลขที่ ๘๕ หมู่ที่ ๒ ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๔๐
โทรศัพท์ ๐๘๕-๒๗๙-๓๑๙๓

แนะนำปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตร

ชายผู้มีความฝันมากมายในชีวิต หนึ่งความฝันที่ทำสำเร็จ และภูมิใจตลอดมาคือการได้เป็นชาวนาเต็มตัว ลุงขวัญชัย รักษาพันธ์ ลูกชาวนา ใฝ่ฝันจะเข้าเรียนในรั้วมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ เพื่อหวังว่าจะนำความรู้ที่ได้กลับมาพัฒนาอาชีพเกษตรกร เมื่อสามารถเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์สมใจ จึงเลือกที่จะเรียนในคณะเกษตร ภาควิชาปฐพีวิทยา เพื่อเรียนรู้เรื่องดิน สินทรัพย์สำคัญต่ออาชีพเกษตร หลังทำงานสั่งสมประสบการณ์ทางเกษตร ตั้งใจนำความรู้และประสบการณ์มาพลิกฟื้นผืนนา จากเดิมที่บ้านเคยทำนาใน ๔๐ ไร่ ได้ข้าว ๒๐ เกวียน พอลงมือทำนาจริงชาวนาที่คิดว่าตนมีทั้งความรู้และประสบการณ์ กลับได้ผลผลิตเพียง ๗ เกวียน เพราะปัญหาเพลี้ยกระโดดและโรคขอบใบแห้งระบาดอย่างหนัก จึงตั้งใจสู้ต้องเอาชนะเพลี้ยกระโดดให้ได้ ลุงขวัญชัยใช้เวลา ๑๐ ปีกับการเรียนรู้ หาวิธีกำจัดเพลี้ยกระโดดและโรคขอบใบแห้ง จึงพบว่าใช้ยาฉีดวัณโรค (สเตร็บโตไทซิน) ๕ มิลลิกรัม ผสมน้ำ ๒๐๐ ลิตร ฉีดพ่นในพื้นที่ ๑ ไร่ สามารถกำจัดเพลี้ยกระโดดสีน้ำตาลได้สำเร็จ การเป็นชาวนาตามวิถีลุงขวัญชัย ต้องอดทนให้ได้ ๔ ข้อ คือ ๑) ทนร้อน ต้องทำงานกลางแดดได้ ๒) ไม่กลัวร้อน ไม่กลัวตัวดำ ๓) ทนอด ต้องกินน้อย ประหยัด ไม่ฟุ่มเฟือย เก็บออมเงินสำหรับลงทุนทำเกษตร ๔) อดทนต่อการดูถูกเหยียดหยาม เมื่อถูกมองว่าเป็นอาชีพที่ต่ำต้อย และอดทนต่อการขาดทุน ต้องพร้อมลุกขึ้นมาสู้ได้ใหม่เสมอ ลุงขวัญชัยเป็นเกษตรกรที่ปลูกพืชมาหลายชนิด ประยุกต์เป็นเทคโนโลยีการเกษตรหลายแขนง คือ ด้านข้าว เก็บรักษาและรวบรวมพันธุ์ข้าวเพื่อปลูกเป็นข้าวปลอดสารพิษ ประยุกต์เป็นข้าวนพรงค์ ด้านปุ๋ยที่เหมาะสำหรับพืชแต่ละชนิด เช่น น้ำหมักชีวภาพจากฟางข้าว จากฟางที่เผาทิ้งอย่างไร้ค่า เปลี่ยนให้เป็นทองคำ และน้ำหมักจากหญ้า ทั้งหญ้าขน หญ้าไมยราพ และหญ้าดอกขาว ให้ธาตุอาหารพืชแตกต่างกันไป กลายเป็นสมบัติข้างถนนที่มากมายคุณค่า ด้านการเลี้ยงปลา ผลิตอาหารปลาต้นทุนต่ำ และเคล็ดลับการเลี้ยงปลาให้มีขนาดเท่ากันทุกตัวด้วยการทำน้ำเขียว การปรับปรุงดินและน้ำให้มีความเป็นกรดด่างที่พอเหมาะกับการเจริญเติบโตของพืชและสัตว์ ซึ่งพืชและสัตว์สามารถกินอาหารได้ดีที่ความเป็นกรดด่างที่ ๗-๘ หากต่ำกว่า ๗ ต้องให้อาหารหรือปุ๋ยในปริมาณที่มากขึ้น ตลอดระยะเวลากว่า ๔๐ ปี ลุงขวัญชัยเรียนรู้และแสวงหาเทคโนโลยีการเกษตรมาประยุกต์ใช้และถ่ายทอดให้เพื่อนเกษตรกรคนอื่น ๆ ได้นำไปใช้ เพื่อลดต้นทุน และพึ่งตนเองได้อย่างรอบรู้ รอบด้าน ดั่งคำที่คิดขึ้นเพื่อเตือนสติตนว่า “เป็นขวัญชัยต้องรอบรู้ปัญหาสารพัด ต้องรวดเร็วเร่งรัดงานทั้งหลาย ต้องริเริ่มหลายแบบให้แยบคาย ทุ่มใจกายสุดชีวิตพิชิตงาน”

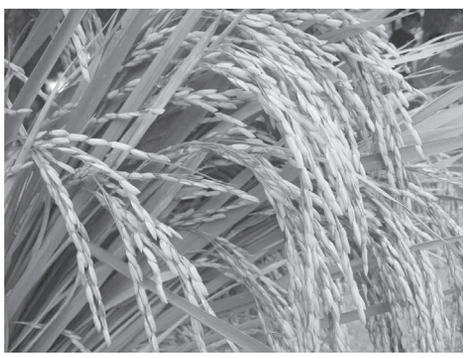

องค์ความรู้

กระบวนการจัดการเรื่องข้าว

๑. ผลิตเมล็ดพันธุ์ ทำนา ๔๐ ไร่ ต้องแบ่งพื้นที่สำหรับผลิตเมล็ดพันธุ์ ๑ ไร่ โดยตกกล้าข้าวพันธุ์ก่อนวันหว่านข้าวปลูก ๕ วัน เพื่อให้เกี่ยวทั้งข้าวพันธุ์และข้าวปลูกได้ในวันเดียวกัน ดำด้วยกล้าต้นเดียว คัดทิ้งกอข้าวที่ออกรวงก่อนและหลังกำหนดของพันธุ์นั้น เลือกสีรวง สีใต้-บนใบเหมือนกันทั้งต้น ปลูกครบ ๓ ฤดูปลูกควรเปลี่ยนพันธุ์ใหม่

๒. คัดเมล็ดพันธุ์ข้าวลีบออก ใส่น้ำ ๓/๔ ของโอ่ง ผสมกับเกลือให้มีความเข้มข้นพอที่ไข่ไก่สดลอยได้ แล้วแช่เมล็ดข้าวพันธุ์ในน้ำเกลือ คัดเมล็ดที่ลอยออกซึ่งเป็นเมล็ดลีบ และท้องปลาซิว ก่อนหว่านแช่เมล็ดข้าวในน้ำ ๑ คืน

๓. ลดปริมาณเมล็ดพันธุ์ ในนาหว่านใช้ ๑.๕ ถัง/ไร่ แล้วใส่ปุ๋ยหลังหว่าน ๘-๑๔ วัน เพื่อบำรุงให้ต้นข้าวสูงกว่าต้นหญ้า นาดำใช้ ๑ ถัง/ไร่ แล้วดำระยะห่าง ๒๐ ซม.

๔. ปรับปรุงโครงสร้างผืนดิน โดยไถกลบตอซัง ทำปุ๋ยน้ำหมักฟาง แกลบ ได้ปุ๋ยจากตอซัง ๖๐๐ กก./ไร่ ฟาง ๔๐๐ กก./ไร่ และแกลบ ๒๐๐ กก./ไร่

๕. ปรับระบบการให้น้ำในนา โดยตรวจวัดความเป็นกรดด่างของน้ำทุกสัปดาห์ และปรับไม่ให้ต่ำกว่า ๘๐ หากต่ำกว่า ใส่ปูนขาวหรือน้ำผสมขี้เถ้าไม้ และทำทางน้ำกว้างประมาณ ๓๐ ซม. เวียนรอบนา

๖. ข้าว ๓ เหลือง เพิ่มผลผลิต กล้าเหลือง โดยไม่ใส่ปุ๋ยช่วงตกกล้าหว่านให้ห่าง ได้กล้าต้นใหญ่และแข็งแรง ก่อนท้องเหลือง เมื่อข้าวอายุ ๕๐ วัน หรือระยะข้าวกำลังจะตั้งท้อง โดยระบายน้ำออกให้แห้ง ๓ วัน จึงสูบน้ำผสมปูนขาวเข้าแปลงนา ก่อนเกี่ยวเหลือง ในระยะ ๗ วันก่อนเกี่ยวระบายน้ำออกให้แห้ง ช่วยให้เมล็ดข้าวแกร่ง สีไม่หักได้น้ำหนักดี หากทำทั้ง ๓ ขั้นตอน หรือ ๓ เหลือง สามารถเพิ่มผลผลิตข้าวได้ประมาณ ๓ ถัง/ไร่

๗. การเก็บเกี่ยว เกี่ยวในระยะพลับพลึง เพื่อลดปริมาณข้าวร่วง

๘. ขายข้าวเปลือกแห้งแทนการขายข้าวเปลือกสด การทำข้าวแห้งนั้นทุก ๆ ความชื้นที่ลดลง ๑ เปอร์เซ็นต์ น้ำหนักข้าวลดลงเพียง ๑๒ กก./ ๑,๐๐๐ กก.

นายขวัญชัย รักษาพันธ์ ได้รับเลือกเป็นเกษตรกรสำนึกรักบ้านเกิด ทำการเกษตรผสมผสาน เชี่ยวชาญเรื่องพืชสมุนไพร

นายเลี่ยม บุตรจันทา
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ที่อยู่ ๔๑๑ หมู่ที่ ๑๖ บ้านนาอีสาน ตำบลท่ากระดาน อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๖๐

โทรศัพท์ ๐๘๔ - ๗๑๑๖๐๙๙

แนะนำปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตร

นายเลี่ยม บุตรจันทา เดิมเป็นชาวอำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์ อพยพพาครอบครัวมาที่บ้านนาอีสานพร้อมกับญาติพี่น้องชาวอีสานอื่นๆ พอหมดฤดูทำไร่ทำนาก็หันหน้าหาสุราและเล่นการพนัน กระทั่งผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ผู้นำแนวคิดวนเกษตรธรรมยาตราร่วมกับพระสงฆ์เลียบชายป่าตะวันออก พบหมู่บ้านนาอีสาน ที่ผู้คนและชุมชนกำลังอ่อนแอ ปลูกพืชเชิงเดี่ยวให้ผลตอบแทนไม่คุ้มค่าปุ๋ยเคมี ค่าเมล็ดพันธุ์และเคมีภัณฑ์การเกษตร ซ้ำชีวิตกลับย่ำแย่เมื่อหาทางออกจากการดื่มเหล้า เล่นการพนัน สุขภาพกายสุขภาพใจย่ำแย่ อ่อนล้า ครอบครัวแตกแยก ชุมชนอ่อนแอ เมากันทั้งหมู่บ้าน จนผู้ใหญ่วิบูลย์เรียกหมู่บ้านนี้ว่า “หมู่บ้านเมาเซ” แกนนำและตัวแทนของชุมชนซึ่งรวมทั้งนายเลี่ยมได้เรียนรู้ตนเองผ่านกระบวนการทำบัญชีชีวิตที่วนเกษตร พ่อเลี่ยมนำมาใช้ที่ครอบครัวทำให้รู้รายรับ รู้รายจ่าย สู่การจัดการชีวิตครอบครัวใหม่ เลิกเหล้า เลิกเล่นการพนัน ปรับจากการเกษตรเชิงเดี่ยวเป็นวนเกษตร ปลูกไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่างและปลูกไม้เพื่อสวัสดิการชีวิต ปรับกลไกชุมชนเดิมที่กำลังอ่อนล้า สู่วิถีชุมชนเข้มแข็ง ในรูปของเครือข่ายวนเกษตรภาคตะวันออก สมาชิกเริ่มต้น ๓๒ คน และเพิ่มเป็น ๘๐๐ คน เงินออม ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาทในปัจจุบัน โดยมีเงินเป็นเครื่องมือและจุดร่วมในการขับเคลื่อนชุมชน ใช้กลุ่มสัจจะออมทรัพย์เป็นเวทีในการพูดคุยแลกเปลี่ยน เรียนรู้และค้นหาตนเอง ร่วมคิดร่วมสร้างตัวตนและชุมชนจากกลุ่มสัจจะออมทรัพย์ พัฒนาสู่การสร้างสวัสดิการให้ชุมชนเป็นกองทุนข้าว ธนาคารข้าวและป่าชุมชนเนื้อที่กว่า ๑,๕๐๐ ไร่ ผลิตของกินของใช้ในครัวเรือน เพื่อลดค่าใช้จ่ายกระทั่งกลายเป็นสินค้าขึ้นชื่อของหมู่บ้าน จากเดิมที่เคยเป็นชุมชนอ่อนแอ พัฒนาจนเป็นชุมชนเข้มแข็งมีการบริหารจัดการโดยพึ่งตนเอง สร้างให้เป็นชุมชนเศรษฐกิจพอเพียง

องค์ความรู้ด้านการจัดการตามแนวคิดวนเกษตร

การจัดการที่ดินตามแนวคิดวนเกษตร ของพ่อเลี่ยม คือ ทำนา เลี้ยงปลา ปลูกผัก และปลูกป่าให้มีความหลากหลายของทรัพยากรใกล้เคียงกับสภาพธรรมชาติมากที่สุด ใช้ระบบการปลูกไม้ ๓ อย่าง ประโยชน์ ๔ อย่าง ซึ่งไม้ ๓ อย่าง แบ่งเป็น

๑. ชั้นบน ไม้ใช้สอย ยางนา ตะเคียน ประดู่ สัก

๒. ชั้นกลาง พืชล้มลุกและไม้ผล กระท้อน ลองกอง ฝาง กระวาน สมุนไพรต่าง ๆ

๓. ชั้นใต้ดิน พืชลงหัว มันมือเสือ มันเทศ กระชาย ขมิ้น

ประโยชน์ ๔ อย่าง แบ่งเป็น

๑. อาหาร เช่น ก้านตง ผักหวาน มะกอก มะกรูด มะรุม เพกา เป็นต้น

๒. สมุนไพร เช่น ฝาง มะกรูด ว่านต่าง ๆ เป็นต้น

๓. ที่อยู่อาศัย เช่น มะฮอกกานี สัก ประดู่ เป็นต้น

๔. พลังงาน เช่น ยางนา มะพร้าว เป็นต้น

มีการวางแผนการปลูกไม้ เพื่อเป็นสวัสดิการให้กับตนเองในแต่ละช่วงชีวิต คือ

๑. ช่วงชีวิตที่ทำงานได้มาก กินได้มาก เน้นปลูกไม้ที่กินได้ และไม้โตเร็ว อายุ ๑ - ๕ ปี

๒. ช่วงที่ทำงานได้น้อย กินได้มาก ปลูกไม้กินได้และไม้ใช้สอย อายุปานกลาง

๓. ช่วงที่ทำงานไม่ได้ แต่ยังกินได้อยู่ ปลูกไม้ที่มีอายุยาว เช่น ยางนา ตะเคียน

องค์ความรู้ด้านยาแก้ไอฝาง

ส่วนประกอบ ฝาง ๒๐๐ กรัม พริกไทย ๕๐ กรัม กานพลู ๕๐ กรัม สารส้ม ๕๐ กรัม เมนทอล ๒๕ กรัม การบูร ๒๕ กรัม ผงปูนขาวจากเปลือกหอยแครงเผา ๑๕ กรัม ขัณฑสกร (ดีน้ำตาล) ๒.๕ กรัม น้ำสะอาด ๕ ลิตร

วิธีทำ

๑. ต้มน้ำให้เดือด ใส่ฝางแล้วต้มต่ออีกประมาณ ๑๕ นาที ตั้งไว้ให้อุ่น ใส่ในขวดโหล

๒. บดตัวยาทั้งหมดให้ละเอียดเป็นผง ค่อย ๆ เทตัวยาลงทีละตัว คนให้เข้ากัน ตั้งไว้ให้ตัวยาหมัก ๗ วัน ใช้จิบแก้ไอ

นายวรวิทย์ ตันวุฒิบัณฑิต
ปราชญ์ชาวบ้านด้านดาราศาสตร์

บุคคลผู้ทรงคุณค่าที่ได้รับการกล่าวขานถึงในแวดวงการด้านดาราศาสตร์ของท้องฟ้าเมืองไทยจนเป็นที่ยอมรับและให้การเชื่อถือจากบุคคลหลากหลายระดับ และมีชื่อเสียงมายาวนานนับสิบปีที่ผ่านมานั้น คงจะหนีไม่พ้นบุคคลซึ่งถือได้ว่าเป็นปราชญ์แห่งท้องถิ่น บ้านตลาดบางบ่อ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ในชื่อเสียงเรียงนาม “วรวิทย์ ตันวุฒิบัณฑิต” เป็นบุคคลผู้มีความชำนาญการ หรืออาจขึ้นชื่อได้ว่าเป็นผู้เชี่ยวชาญด้านดาราศาสตร์ของท้องฟ้าเมืองไทยเลยทีเดียวก็ว่าได้

ด้วยผลงานที่ผ่านมาในหลาย ๆ ด้าน จากภูมิปัญญาความรู้เพียง ป. ๗ แต่ตลอดชีวิตได้ให้ความสนใจศึกษาท้องฟ้าและตำแหน่งดวงดาว หรือแม้แต่การเกิดปรากฏการณ์ต่าง ๆ นานาที่จะเกิดขึ้นด้านดาราศาสตร์ บุคคลผู้นี้มักจะเป็นบุคคลแรก ๆ ที่จะออกมาเปิดเผยในเรื่องต่าง ๆ เป็นตัวบ่งชี้ถึงความสนใจและเฝ้าติดตามอย่างจริงจัง ว่าจะมีอะไรเกิดขึ้นบนท้องฟ้าบ้าง รวมถึงผลงานการบันทึกภาพถ่ายทางด้านดาราศาสตร์อีกมากมาย จนมีผลงานออกสู่สายตาบุคคลผู้สนใจบ่อยครั้ง และถือเป็นการจุดชนวน สร้างความตื่นตัวให้แก่วงการดาราศาสตร์เมืองไทยเป็นอย่างมาก ด้วยการอาศัยความรู้พื้นฐานและการสังเกต บวกกับความสนใจในด้านดาราศาสตร์ตั้งแต่ยังเยาว์วัย จนเป็นที่มาของบุคคลอันทรงคุณค่าผู้นี้นั่นเอง

“วรวิทย์ ตันวุฒิบัณฑิต” เกิดเมื่อวันที่ ๑ ต.ค. ๒๔๙๔ ปัจจุบันอายุ ๖๐ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๓๑ หมู่ที่ ๕ ตำบลแปลงยาว อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นบุตรของ นางกิมสุ่ย แซ่เฮ้ง เป็นนักสอยรังดุมมือหนึ่งในย่านนั้น และ นายคุ้ย แซ่ตั๊น มีอาชีพค้าขาย ตัดเย็บเสื้อผ้า (มีชื่อร้านอันเก่าแก่มายาวนานกว่า ๕๐ ปี ล.ภูษา) มีพี่น้องรวม ๕ คน ส่วนใหญ่มีอาชีพค้าขาย โดยนายวรวิทย์เป็นบุตรคนสุดท้อง สมรสกับนางมาลัย ตันวุฒิบัณฑิต อายุ ๕๓ ปี มีบุตรด้วยกันจำนวน ๓ คน เป็นชาย ๒ คน หญิง ๑ คน ในปัจจุบันได้ส่งเสริมให้ลูก ๆ ได้เรียนหนังสือจนจบปริญญาตรีเป็นอย่างน้อยทุกคน และยังคงประกอบอาชีพค้าขายเสื้อผ้า ชุดนักเรียน อาชีพของบรรพบุรุษในอดีตจนถึงปัจจุบัน

จุดเริ่มต้นของการเข้ามาสู่วงการด้านดาราศาสตร์นั้น เริ่มตั้งแต่เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๐๘ เมื่ออายุเพียง ๑๓ ปี ในขณะนั้นบนท้องฟ้าได้เกิดมีปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ขึ้น คือ “ดาวหางอิเคย่า- เซกิ” (ถูกค้นพบโดยชาวญี่ปุ่น) เข้ามาเยือนระบบสุริยะเป็นดาวหางประเภทเฉียดดวงอาทิตย์ ทำให้มีหางยาวมาก สามารถเห็นได้ชัดเจนด้วยตาเปล่า เหตุการณ์วันนั้นเกิดขึ้นได้เพราะแม่ค้าขายหมูข้างบ้าน (เจ้เสี้ยเพื่อนบ้านติดกัน) มาช่วยปลุกให้ลุกขึ้นมาดูดาวหางในช่วงกลางดึกใกล้สว่าง ประมาณปลายเดือนตุลาคม ที่สามารถสังเกตเห็นปรากฏการณ์ได้ทุกคืนทั้งขาเข้า และขาออกเป็นเวลานานนับเดือน จึงทำให้เกิดการจุดประกายความอยากรู้อยากเห็น และทึ่งในปรากฏการณ์จนถึงขนาดร้องอุทานออกมาในขณะที่เห็นครั้งแรกว่า “นี่มันยาวถึงครึ่งฟ้าเลยนะเนี่ย”

เมื่อได้เห็นปรากฏการณ์ดาวหาง ที่มีหางยาวมากถึงครึ่งท้องฟ้าพุ่งมาเป็นสาย และมีความสวยงามเป็นอย่างมาก จึงเปรียบเสมือนเป็นการจุดชนวนเหตุให้เกิดความสนใจในด้านดาราศาสตร์ขึ้นมาทันที เพราะหลังจากวันนั้นที่ได้เห็นปรากฏการณ์และได้เฝ้าดูโดยตลอด จนทำให้สังเกตเห็นทั้งหางงอ และหางแตกแยกออกเป็นสองหางได้ “ซึ่งมาทราบภายหลังว่า สาเหตุที่หางงอโค้งได้ก็เพราะดาวหางอยู่ในช่วงจังหวะกำลังเลี้ยวกลับ หรือสุดวงโคจรเพื่อเข้าอ้อมดวงอาทิตย์ และขณะเคลื่อนออกจากดวงอาทิตย์ก็เคลื่อนออกโดยหันหางออกจากดวงอาทิตย์ เพราะถูกแรงของลมสุริยะผลัก จึงทำให้เห็นส่วนที่แตกเป็นสองหางได้ ซึ่งหางฝุ่นกับหางแก๊สจะแยกกันไปคนละทาง โดยหางแก๊สจะมีน้ำหนักเบากว่าหางฝุ่น” พอได้เห็นปรากฏการณ์ที่ปรากฏขึ้นแล้ว จึงเริ่มสนใจด้านดาราศาสตร์อย่างต่อเนื่อง และพยายามหาวิธีเรียนรู้ด้วยการหาซื้อตำรามาศึกษาเอง ซึ่งในขณะนั้นหายากมาก แต่ซื้อได้ด้วยราคาเล่มละ ๕ บาทในสมัยนั้น (ขณะนี้ยังมีเก็บไว้อยู่) เป็นตำราที่เขียนโดย อ.สิงห์โต ปุกหุต (วท.บ., M.A., F.B.I.S.) เมื่อปี ๒๕๐๗ จากนั้นจึงได้เริ่มศึกษาจากตำรา จึงเริ่มรู้จักท้องฟ้าและกลุ่มดาวต่าง ๆ รวมถึงเส้นท้องฟ้า คือเส้น R.A. และ DEC. (Right ascension และ Declination) และเริ่มคิดทำอุปกรณ์ดูดาว โดยการแอบนำเอาแว่นตาแม่ที่ใช้

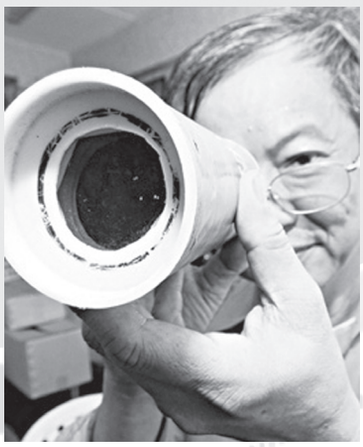

สอยรังดุม (แอบเอามาโดยไม่ให้แม่รู้) นำเอามาทำเลนส์กล้องดูดาว ด้วยการหักขาออก ซึ่งต่อมาพี่ชายได้ซื้อแว่นขยายมาให้อีก ๑ อัน จากนั้นได้ใช้กล่องลูกแบดมินตันซึ่งมีทรงกลมมาทำเป็นกระบอกเลนส์ โดยการนำเอาเลนส์แว่นตามาเป็นเลนส์วัตถุ และเอาแว่นขยายมาทำเป็นเลนส์ตา ซึ่งก็ถือว่าประสบผลสำเร็จสามารถใช้ส่องดูดาวได้จริง แต่กำลังขยายไม่มาก

ต่อมาได้เริ่มทำกล้องดูดาวจากท่อพีวีซี ในยุคนั้นเพิ่งมีท่อน้ำพีวีซีเข้ามาขายใหม่ ๆ โดยใช้เลนส์นูนที่ซื้อมาจากร้านศึกษาภัณฑ์ ย่านถนนราชดำเนิน มีกำลังขยายประมาณ ๕๐ เท่า ด้วยงบประมาณ ๕๐๐ บาท สามารถมองเห็น ดวงจันทร์ ดาวพฤหัสบดีได้อย่างชัดเจน รวมถึงดาวดวงอื่น ๆ ที่อยู่ใกล้โลก ซึ่งถือเป็นการท่องฟ้าครั้งแรก ได้เรียนรู้ท้องฟ้าและสร้างสมประสบการณ์มาโดยตลอด และได้มีโอกาสหยิบกล้องขึ้นมาใช้ดูดาวบนท้องฟ้าบ่อยขึ้น

ต่อมาจึงได้เริ่มซื้อกล้องดูดาวเป็นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๒ เป็นของนำเข้ามาจากต่างประเทศในราคา ๕,๕๐๐ บาท ที่ระบุสรรพคุณไว้อย่างเหนือชั้นว่า “เป็นกล้องเพาเวอร์เทเลสโค๊ป (Telescope) ๖๒๕ เท่า” แต่ก็ต้องผิดหวังเป็นอย่างมาก และเสียดายเงินมากที่สุด เพราะประสิทธิภาพต่ำเท่ากับกล้องที่ประดิษฐ์ขึ้นเองด้วยงบประมาณเพียง ๕๐๐ บาท และหากใช้ดูดาวกลางฟ้ายังมีประสิทธิภาพที่ด้อยกว่าอีกด้วย

หลังจากนั้นจึงได้เริ่มซื้อกล้องดูดาวแบบมาตรฐานขนาด ๘ นิ้ว ในราคากว่า ๗๐,๐๐๐ บาท ในปี พ.ศ. ๒๕๓๕ พร้อมสร้างหอดูดาวขนาดเล็ก เป็นเพิงหลังคาเปิดได้ มีขนาดเท่าช่องสังเกตการณ์กว้างประมาณ ๑ เมตร และซื้อกล้องดูดาวขนาด ๑๑ นิ้ว เพิ่มอีกเมื่อปี พ.ศ. ๒๕๓๗ ในราคา ๑๕๐,๐๐๐ บาท ในระหว่างนั้นได้เริ่มเข้าร่วมกิจกรรมกับสมาคมดาราศาสตร์ไทย ในปี พ.ศ. ๒๕๓๘ ช่วงก่อนการเกิดปรากฏการณ์สุริยุปราคาเต็มดวง เมื่อวันที่ ๒๔ ต.ค. ๒๕๓๘

ได้เข้าร่วมในการจัดกิจกรรมกับสมาคมดาราศาสตร์ไทย ซึ่งในวันนั้นได้มีการระดมกล้องดูดาวจากนักดาราศาสตร์ทั่วประเทศไปร่วมงานกัน เพื่อให้ประชาชนผู้สนใจได้ชมปรากฏการณ์ ซึ่งรวมทั้งกล้องดูดาวขนาด ๘ นิ้วของหอดูดาวบัณฑิตด้วย โดยมีสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี และพระเจ้าหลานเธอพระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา นำนักเรียนนายร้อย จปร. ไปเฝ้าคอยติดตามชมปรากฏการณ์ที่สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ วิทยาเขตสี่คิ้ว ในปรากฏการณ์ครั้งนี้หอดูดาวบัณฑิตได้ทำการบันทึกภาพปรากฏการณ์สุริยุปราคาเต็มดวงที่เกิดขึ้น โดยมี นายเอกชัย ตันวุฒิบัณฑิต (บุตรชาย) เป็นผู้ช่วย ซึ่งขณะนั้นอายุเพียง ๑๓ ปี และถือเป็นผลงานของหอดูดาวบัณฑิตครั้งแรกอย่างเป็นทางการ หลังจากนั้นจึงได้มีผลงานการถ่ายภาพจากหอดูดาวบัณฑิตออกมาประดับวงการสู่สายตาคนในแวดวงดาราศาสตร์เมืองไทยมาโดยตลอดอย่างต่อเนื่อง ทุก ๆ ปรากฏการณ์สำคัญที่เกิดขึ้น

จากนั้นในวันที่ ๒๕ มี.ค. ๒๕๓๙ ได้เข้าถวายงานด้านดาราศาสตร์ ในโอกาสที่ดาวหางฮียะ กุตาเกะ มาเยือนโลก แด่สมเด็จพระเทพฯ เป็นการส่วนพระองค์ ในนามสมาคมดาราศาสตร์ไทย โดยได้นำอุปกรณ์กล้องดูดาวจากหอดูดาวบัณฑิตทั้งหมดไปถวายงานในการทอดพระเนตรปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น พร้อมทำการฉายภาพจากกล้องดูดาวขนาด ๑๑ นิ้ว ของหอดูดาวบัณฑิตด้วยฝีพระหัตถ์พระองค์เอง และได้ถวายงานทั้งเป็นการส่วนพระองค์และอย่างเป็นทางการมาอย่างต่อเนื่องทุก ๆ ปรากฏการณ์สำคัญอีกหลายครั้ง (รวม ๙ ครั้ง) พร้อมทรงฉายภาพฝีพระหัตถ์จากกล้องดูดาวของหอดูดาวบัณฑิตทุก ๆ ครั้งที่มีปรากฏการณ์สำคัญทางดาราศาสตร์ด้วย

ต่อมาในปี ๒๕๔๐ จึงได้เริ่มสร้างหอดูดาวที่มีรากฐานมั่นคง ขนาดความสูงเท่ากับบ้าน ๒ ชั้น มีขนาดช่องสังเกตการณ์ ๒ เมตร แต่ถูกตึกที่ก่อสร้างขึ้นมาภายหลังที่สูงกว่าบดบังรัศมีการสังเกตการณ์บนท้องฟ้า จึงได้ตัดสินใจสร้างหอดูดาวขึ้นใหม่อีกด้วยงบประมาณส่วนตัว ๑.๕ ล้านบาท ในปี ๒๕๔๓ มีความสูงเท่าตึก ๔ ชั้น ขนาดช่องสังเกตการณ์กว้าง ๕ เมตร ยาว ๘ เมตร เป็นหอดูดาวบัณฑิตอย่างถาวร และใช้ในการถ่ายบันทึกภาพปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ต่าง ๆ มากมาย ทั้งที่ถูกนำเสนอสู่สายตาสาธารณชนและเป็นการส่วนตัว จนเป็นที่ยอมรับของวงการดาราศาสตร์ แวดวงสังคม และสื่อมวลชนโดยทั่วไป

การพัฒนาการด้านดาราศาสตร์ของหอดูดาวบัณฑิตยังไม่ได้หยุดยั้งอยู่กับที่ ยังมีการพัฒนาเดินหน้าอยู่อย่างต่อเนื่อง ทั้งการพัฒนาด้านกล้องดูดาวให้มีความทันสมัยใกล้เคียงกับของต่างชาติ ด้วยงบประมาณที่ต่ำกว่าแต่มีคุณภาพสูง โดยสมาชิกในทีมงาน

ซึ่งล่าสุดได้พัฒนากล้องดูดาวให้สามารถเคลื่อนที่ติดตามถ่ายภาพดาวหางดวงใหม่ ๆ ที่มีความสว่างน้อยได้ง่ายขึ้น รวมถึงเทคนิคการถ่ายภาพดาราศาสตร์ด้วยวิธีการใหม่ ๆ ให้ทันสมัย พร้อมทั้งยังได้ช่วยถ่ายทอดความรู้เหล่านี้ไปสู่เยาวชนรุ่นหลังให้ได้เรียนรู้ศึกษาทางด้านดาราศาสตร์อย่างถูกต้อง

ในการพัฒนาค้นหาแหล่งข้อมูลองค์ความรู้ด้านดาราศาสตร์ของหอดูดาวบัณฑิต นอกจากจะพัฒนาสิ่งต่าง ๆ ด้วยตัวเองและทีมงานแล้ว ยังได้ทำการศึกษาจากตำรา นิตยสาร และอินเทอร์เน็ต จากวงการดาราศาสตร์ทั่วโลก เพื่อเปิดรับสิ่งใหม่ ๆ จากสังคมดาราศาสตร์ภายนอก และนำความรู้มาประยุกต์ใช้ หรือแลกเปลี่ยนความรู้ ก่อนนำมาถ่ายทอดสู่คนรุ่นหลังต่อไป

สิ่งที่ภาคภูมิใจมาตลอดชีวิตของการเป็นนักดาราศาสตร์ คุณวรวิทย์ บอกว่า คือการที่ได้ถวายงานรับใช้สมเด็จพระเทพฯ ซึ่งเป็นการถวายงานในสิ่งที่ท่านทรงสนพระทัย และการที่ได้ถ่ายทอดความรู้ทางด้านดาราศาสตร์สู่เยาวชนคนรุ่นหลัง ที่มีการติดต่อประสานเชิญเข้ามาให้ไปเป็นวิทยากรบรรยายให้ความรู้จากสถาบันการศึกษา ทั้งระดับประถมศึกษา มัธยมศึกษา และอุดมศึกษา ทั่วทุกภาคของประเทศอย่างไม่ขาดสาย โดยที่ทางหอดูดาวบัณฑิตไม่ได้เรียกร้องค่าตอบแทนใด ๆ

ในการนำเสนอความรู้นั้น มีทั้งเริ่มต้นตั้งแต่ปูพื้นฐาน ไปจนถึงการใช้อุปกรณ์ทางดาราศาสตร์ได้และขั้นสูงสุดคือการติดตามบันทึกภาพปรากฏการณ์ทางดาราศาสตร์ที่สำคัญต่าง ๆ ได้ โดยเฉพาะการติดตามดาวหางที่มีความสว่างน้อย ซึ่งจะปรับการนำเสนอในแต่ละระดับตามพื้นฐานความรู้ของผู้รับฟัง ส่วนใหญ่จะอาศัยสถานการณ์จริงจากการเกิดปรากฏการณ์ในการนำเสนอ ซึ่งเป็นสิ่งที่ช่วยสร้างความตื่นเต้นและความสนใจให้แก่ผู้เข้าร่วมกิจกรรมให้ได้รับความรู้ไปได้อย่างสมบูรณ์แบบ โดยเฉพาะเด็ก ๆ จะเกิดความสนุกสนาน

สิ่งสุดท้ายของบุคคลผู้ทรงคุณค่านี้ เขาบอกว่า “ยินดีที่จะถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้ที่สนใจด้านดาราศาสตร์อย่างจริงจัง โดยที่จะไม่มีการหวงองค์วิชาความรู้หรือปกปิดเคล็ดลับใด ๆ เพื่อเป็นวิทยาทานแก่คนรุ่นหลังสืบต่อไป” เพราะในอนาคตยังไม่มีความแน่นอน หากวันใดเขาเกรงว่าอาจจะออกไปบรรยายถ่ายทอดความรู้ให้บุคคลอื่นต่อไปไม่ได้อีก สิ่งที่ได้สร้างสมประสบการณ์มาจะสูญเปล่า เพราะในอนาคตอาจจะมีปัญหาด้านสุขภาพด้วยโรคประจำตัว (เบาหวาน) จึงจำเป็นที่จะต้องมีผู้ต่อยอดเป็นรุ่นต่อไป คุณวรวิทย์กล่าวทิ้งท้ายในที่สุด

นี่คือบุคคลคุณค่า ที่ได้ใช้ภูมิปัญญาในการสร้างสมประสบการณ์จนเป็นผู้รู้ ที่อาจเรียกได้ว่า “ปราชญ์แห่งท้องถิ่น” ของชาวบ้านบางบ่อ อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา จนเป็นที่ยกย่องของสังคม สถาบันการศึกษาหลายแห่งจากทั่วประเทศ ที่ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาได้ทำคุณประโยชน์ จุดชนวนก่อให้เกิดเป็นประกายขึ้นต่อวงการดาราศาสตร์ไทยและเกิดการกระตุ้นตื่นตัว รวมทั้งยังได้ช่วยถ่ายทอดองค์ความรู้สู่คนรุ่นหลังเป็นวิทยาทาน สร้างและสนับสนุนนักดาราศาสตร์รุ่นใหม่ให้เติบโต จนอาจเรียกได้ว่า “อาจารย์ใหญ่แห่งท้องฟ้าเมืองไทย” ในปัจจุบัน

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม
ปราชญ์เกษตรของแผ่นดิน
สาขาปราชญ์เกษตรเศรษฐกิจพอเพียง ปี ๒๕๕๓

ประวัติ

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เกิดเมื่อวันที่ ๒๙ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ที่ตำบลเกาะขนุน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๒๔ บ้านห้วยหิน หมู่ที่ ๑ ตำบลลาดกระทิง อำเภอสนามชัยเขต จังหวัดฉะเชิงเทรา สมรสกับนางสมบูรณ์ เข็มเฉลิม มีบุตร ๑ คน และธิดา ๒ คน อาชีพเกษตรกร

ผลงานดีเด่น

- อนุกรรมการดำเนินงานโครงการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้และสัตว์ป่า ในพื้นที่รอยต่อ ๕ จังหวัด (ภาคตะวันออก) อันเนื่องมาจากพระราชดำริ
- หัวหน้าโครงการศึกษาพรรณพฤกษชาติและการใช้ประโยชน์ทรัพยากรป่าไม้ในป่าตะวันออกอย่างยั่งยืน
- สมาชิกวุฒิสภา
- คณะกรรมการ และผู้ทรงคุณวุฒิต่าง ๆ
- สมาชิกสภานิติบัญญัติแห่งชาติ
- แนวคิดพึ่งตนเองและแนวทางวนเกษตร

ประวัติชีวิตโดยย่อ

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ผู้นำวิถีชีวิตเกษตรพึ่งตนเองในอดีตได้เข้ามาเป็นแรงงานเด็กในเมืองฉะเชิงเทรา พยายามเรียนจนจบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๐๔ ถึง พ.ศ. ๒๕๒๔ นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ทำการเกษตรเชิงธุรกิจจนทำให้เกิดหนี้สินจำนวนมาก ซึ่งเกษตรเชิงธุรกิจเป็นระบบที่ใช้การลงทุนด้วยเงินทั้งหมด เริ่มตั้งแต่การจ้างแรงงาน ซื้อพันธุ์ ไถดิน เตรียมดิน ถางหญ้า ให้ปุ๋ย ให้สารเคมี แม้กระทั่งจะต้องจ้างแรงงานขนย้ายเพื่อนำไปขาย ทำให้ในปี ๒๕๐๔ ถูกธนาคารฟ้องร้องและบังคับให้ขายที่ดิน ๒๐๐ - ๓๐๐ ไร่ เพื่อนำไปใช้หนี้สิน จึงทำให้นายวิบูลย์เหลือที่ดินประมาณ ๑๐ ไร่ และต่อมาได้เปลี่ยนวิถีชีวิตจากการเกษตรเชิงธุรกิจมาสู่การเกษตรแบบพึ่งตนเองบนที่ดินที่เหลืออยู่ ซึ่งนายวิบูลย์ทำการเกษตรบนพื้นฐานของความรู้ความเข้าใจและการเรียนรู้ที่ถูกต้อง สามารถเข้าใจทรัพยากรและบริหารจัดการเป็น ทำให้ไม่มีหนี้สินและไม่เดือดร้อนไม่ว่าจะมีเงินมากหรือน้อย เนื่องจากมีพออยู่พอกิน และไม่สร้างภาระให้กลายเป็นหนี้สินขึ้นมาอีก ซึ่งนายวิบูลย์มองว่าปัญหาที่เกิดวันนี้ ไม่ใช่เรื่องของจำนวนที่ดินที่มีมากหรือน้อย หรือต้องทำอะไรจำนวนมาก ๆ แต่ปัญหาสำคัญที่เกิดคือไม่สามารถบริหารจัดการได้

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เห็นว่าเกษตรกรจำเป็นต้องเข้าใจชีวิต โดยหากมีผลผลิตหลายอย่างเกินความจำเป็นต้องกินต้องใช้ ก็สามารถขายได้ แต่จะขายอย่างไรหรือเท่าไรอยู่ที่ความรู้ความเข้าใจ แต่ทุกวันนี้เกษตรกรปลูกผลผลิตได้เท่าไหร่ ก็จะขายทั้งหมดแล้วก็เอาเงินไปซื้อกินทั้งหมดก็จะอยู่ไม่ได้ ดังนั้นเกษตรกรต้องเปลี่ยนวิธีคิดและระบบการจัดการใหม่ โดยสรุปแล้วทำธุรกิจต้องมองเรื่องชีวิตด้วย มองเรื่องค้าขายในส่วนที่จำเป็นต้องขาย ซึ่งถ้ามองเรื่องค้าขายอย่างเดียวโดยไม่สนในเรื่องชีวิตจะอยู่อย่างไร หรือจะเอาแต่เรื่องชีวิต ไม่เอาเงินเลย ก็อยู่ไม่ได้เหมือนกัน เพราะสังคมเปลี่ยนระบบความสัมพันธ์ไปใช้เงินเป็นสื่อกลางในการแลกเปลี่ยน สิ่งอำนวยความสะดวกต่างๆ มนุษย์จึงไม่ปฏิเสธเงิน ขณะเดียวกันก็ไม่ใช่จะเอาแต่เงิน

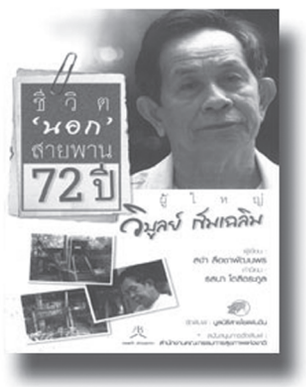

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม ได้ตัดสินใจเปลี่ยนวิถีชีวิตของตนเอง จากเกษตรธุรกิจมาเป็นแบบการพึ่งตนเอง ซึ่งต้องเริ่มจากจิตใจก่อน มีความเข้าใจชีวิตว่าชีวิตควรเป็นอิสระจากอิทธิพลของเงินและระบบตลาดให้มากที่สุด โดยเป็นหนทางในการเลี้ยงชีวิตที่ครอบคลุมปัจจัยสี่ และเหลือเงินทองสำหรับการจับจ่ายเมื่อจำเป็น นายวิบูลย์ได้เรียนรู้จากผืนดิน ๑๐ ไร่ที่เหลือ โดยได้ปลูกพันธุ์ไม้สารพัดจนกลายเป็นป่าย่อมๆ ที่แน่นขนัด เมื่อถึงจุดหนึ่งสามารถให้ผลผลิต ศักยภาพของการพึ่งตนเองเริ่มปรากฏชัดขึ้น นายวิบูลย์ เรียกวงจรการพึ่งตนเองที่อิงอาศัยป่าเล็กๆ ว่า “วนเกษตร” ซึ่งหมายถึง การดำรงชีวิตของมนุษย์ที่อยู่เคียงคู่กับป่า และความหลากหลายพรรณไม้ใหญ่น้อย และเรียนรู้การหาอยู่หากินอย่างมีความสุข โดยวนเกษตรต้องมีความหลากหลาย ซึ่งจะช่วยให้พรรณพืชในวนเกษตรได้เติบโตโดยอย่างอิสระและสมบูรณ์ การเริ่มต้นวนเกษตรจะต้องวางแผน โดยเริ่มจากพิจารณารูปที่ดิน ลักษณะผืนดิน ความลาดชัน ต้นไม้ดั้งเดิม จะเป็นรูปแบบของสวนที่มีทั้งป่า ไม้ยืนต้น ไม้ผล แปลงผักรวมอยู่ในบริเวณบ้าน หรือจะเป็นไม้ยืนต้นปลูกรอบคันนา หรือจะกันพื้นที่พืชไร่ส่วนหนึ่งเป็นป่าเพื่อเริ่มลองวนเกษตร วนเกษตรสามารถยืดหยุ่นได้ ไม่มีลักษณะตายตัว แต่ที่สำคัญคือ ต้องมีไม้ยืนต้นขนาดใหญ่ ไม้ผลขนาดกลาง พืชผักสมุนไพร ที่หลากหลายชนิดและสามารถตอบสนองประโยชน์ใช้สอยได้ โดยปลูกคละเคล้าให้เติบโตอยู่รวมกันในพื้นที่เดียวกัน การบริหารจัดการในวนเกษตรเป็นศิลปะเฉพาะตัวขึ้นอยู่กับลักษณะของพื้นที่ แต่ถ้าเริ่มจากการทำอยู่ทำกินเป็นหลัก ชีวิตวนเกษตรไม่ลำบากมากนัก นอกจากนายวิบูลย์จะเป็นผู้บุกเบิกวนเกษตรแล้ว ยังเป็นนักสะสมพันธุ์กล้าไม้ป่าที่มีคุณค่า เพื่อแจกจ่ายให้ผู้คนที่เริ่มสนใจวนเกษตรได้ไปปลูก

นายวิบูลย์ เข็มเฉลิม เห็นว่าวนเกษตรคือรากฐานของชีวิต และรากฐานของครัวเรือนไทยในชนบท และยังเป็นรากฐานของประเทศชาติ ซึ่งจะเป็นหนทางที่นำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากบ่วงแห่งสังคมบริโภคนิยม แต่กระบวนการเรียนรู้เป็นเรื่องยากที่จะทำให้เกิดขึ้นในจิตใจของประชาชนทั่วไป กว่าที่นายวิบูลย์จะได้ค้นพบวิธีแห่งวนเกษตรได้ต้องผ่านการเรียนรู้ที่ยาวนานและเจ็บปวด เมื่อพบและเชื่อมั่นในหนทางนี้ ชีวิตที่เหลือของนายวิบูลย์จึงได้ทุ่มเทให้กับการสร้างกระบวนการเรียนรู้เรื่องวนเกษตรให้เกิดขึ้นในสังคมไทย โดยมิได้ผลักดันกระบวนการเรียนรู้ในชนบทเท่านั้น แต่ยังได้มีโอกาสผลักดันเข้าไปในสำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ และยังผลักดันถึงในรัฐสภา ในการกำหนดกรอบนโยบายหลักของประเทศ ในปี ๒๕๔๙ สามารถผลักดันเข้าสู่นโยบายของรัฐบาลได้ โดยเปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการปลูกต้นไม้ใช้หนี้” และกลายเป็นวาระแห่งชาติของรัฐบาลในที่สุด

นายอรุณ อีซอ
ปราชญ์ด้านศาสนาอิสลาม

ประวัติ

นายอรุณ อีซอ อายุ ๖๒ ปี อยู่หมู่ ๑๘ บ้านพฤกษาธานี ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๑-๙๓๖-๕๔๕๘

ชีวประวัติ

นายอรุณ อีซอ เป็นอิหม่ามมัสยิดดารุสสลามต่อจากนายมาน อีซอ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๒๕ ปัจจุบันอายุ ๖๑ ปี ได้ศึกษาในโรงเรียนต่างๆ ในกรุงเทพฯ เป็นเวลา ๑๐ ปี สำเร็จการศึกษาสายสามัญชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ และใช้เวลาศึกษาสายศาสนาเป็นเวลา ๒๐ ปี ณ ประเทศซาอุดิอาระเบีย ตลอดระยะเวลาที่ศึกษาอยู่ประเทศซาอุดิอาระเบีย ได้รับการแต่งตั้งให้เป็นนายกสมาคมนักเรียนไทยในซาอุดิอาระเบียถึง ๔ สมัย (สมัยละ ๒ ปี) เมื่อกลับมาประเทศไทยได้รับการแต่งตั้งให้เป็นอิหม่ามประจำมัสยิดดารุสสลามต่อจากบิดาตลอดมาจนถึงปัจจุบัน และได้ดำรงตำแหน่งประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเวลา ๒ สมัยๆ ละ ๖ ปี เป็นผู้อำนวยการโรงเรียนไซอครีอิสลามเป็นที่ปรึกษาจังหวัดด้านศาสนาอิสลามประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา

ประสบการณ์ทำงาน

- นายกสมาคมนักเรียนไทยในซาอุดิอาระเบีย
- อิหม่ามประจำมัสยิดดารุสสลาม
- ผู้อำนวยการโรงเรียนไซอครีอิสลาม
- ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา
- ที่ปรึกษาจังหวัดด้านศาสนาอิสลาม

ผลงานดีเด่น

- นายกสมาคมนักเรียนไทยในซาอุดิอาระเบีย ถึง ๔ สมัย
- ประธานคณะกรรมการอิสลามประจำจังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นเวลา ๒ สมัย

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

- มัสยิดดารุสสลาม ได้รับเลือกให้ได้ร่วมโครงการลานบุญ ลานปัญญา
- เป็นผู้นำด้านศาสนาอิสลามในจังหวัดฉะเชิงเทรา
- เป็นประธานคณะกรรมการศาสนาอิสลามจังหวัดฉะเชิงเทรา

การถ่ายทอดองค์ความรู้

- อ่านตำรา
- สาธิต/ฝึกปฏิบัติ

การถ่ายทอดภูมิปัญญา

- ให้ความรู้ และให้ฝึกปฏิบัติ พร้อมทดสอบ แก่อิสลามิกชนทุกคน
- จัดทำโครงการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรม

การสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น

- สอนอิสลามิกชนให้เคร่งครัดในหลักปฏิบัติ และคำสอนของศาสนา
- กระตุ้นให้อิสลามิกชนปฏิบัติตามหลักศาสนาอย่างเคร่งครัด
- แนะนำหลักทฤษฎีให้อิสลามิกชนให้เห็นคุณค่าของคำสอน

แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ถ่ายทอดความรู้ตามหลักคำสอนศาสนาอิสลามที่ถูกต้องให้กับชุมชนอิสลาม
- สร้างผู้สืบทอดศาสนาอิสลามด้วยการประกวดและให้รางวัล
- จัดงานพบปะความก้าวหน้าในการปฏิบัติตามหลักศาสนาอิสลาม

นางปราณี แสงจันทร์
ปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรม

ชื่อ - สกุล นางปราณี แสงจันทร์ อายุ ๖๔ ปี
ที่อยู่ หมู่ ๑๘ บ้านพฤกษาธานี ตำบลศาลาแดง
อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา

ชีวประวัติ

นางปราณี แสงจันทร์ เกิดวันที่ ๑ มกราคม ๒๔๙๑ จังหวัดสิงห์บุรี มีพี่น้องร่วมกัน ๗ คน ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ ได้แต่งงานมีครอบครัว ณ ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา มีใจรักงานด้านศิลปะ เย็บปักถักร้อย จึงเข้ากลุ่มสตรีพัฒนาชุมชนอำเภอบางน้ำเปรี้ยว ได้เรียนทำดอกไม้จันทน์และมาดัดแปลงเป็นความคิดของตนเอง จนกลายเป็นดอกไม้จันทน์ที่สวยงาม มีชื่อเสียง ได้ตั้งเป็นกลุ่มอาชีพ ได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรตามสถานที่ต่างๆ ทั้งภาครัฐและเอกชน รวมทั้งกลุ่มอาชีพสตรีต่างจังหวัดทั่วประเทศไทยได้สนใจมาศึกษาดูงาน ณ บ้านของนางปราณี แสงจันทร์ ผลิตภัณฑ์ได้รับรางวัลต่างๆ มากมาย

การศึกษา

- จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนวัดกลางท่าข้าม ตำบลโพสังโฆ อำเภอค่ายบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี

ประสบการณ์ทำงาน

- เปิดธุรกิจตัดเย็บเสื้อผ้า
- ทำธุรกิจบ้านเช่า
- ทำกลุ่มสตรีประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์

ผลงานดีเด่น

- เป็นผลิตภัณฑ์ดีเด่น
- สร้างกลุ่มอาชีพประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ให้กลุ่มสตรีที่ว่างงานให้มีรายได้
- เป็นวิทยากรมืออาชีพ
- เป็นครูศิลปะประดิษฐ์ดีเด่น

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

- รางวัลเกียรติบัตรผลิตภัณฑ์ระดับ ๕ ดาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
  เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ระดับ ๕ ดาว จังหวัดฉะเชิงเทรา
- รางวัลผู้ทำคุณประโยชน์งานด้านวัฒนธรรมในกลุ่มอาชีพ

การถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

- การจัดตั้งกลุ่ม สาธิต/ฝึกปฏิบัติ เป็นกรรมการของหน่วยงานราชการ

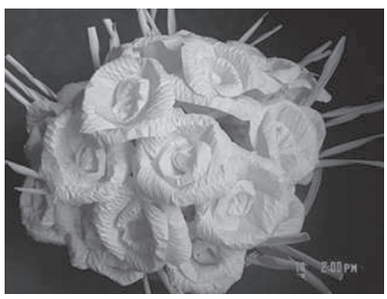

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

- สร้างความรู้ให้กับคนรุ่นใหม่ด้วยการถ่ายทอดวิชาชีพให้แก่ผู้ที่สนใจ กลุ่มที่สนใจโดยตั้งเป็นกลุ่มอาชีพประดิษฐ์ดอกไม้จันทน์ รับเชิญเป็นวิทยากรทุกแห่งในประเทศไทย เป็นครูผู้สอนให้แก่เด็กเยาวชนที่สนใจ
- จัดทำโครงการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เข้าอบรม
- ส่งเสริมให้ชุมชนได้ตระหนักถึงความสำคัญของงานศิลปะแบบไทย ๆ ที่ใช้มือทั้งสองข้าง
- กระตุ้นให้ชุมชนรักในงานด้านศิลปะที่เราค้นคิดขึ้นมา
- นำคุณค่าที่มีอยู่ของชุมชน สร้างรายได้เพิ่มให้กับครอบครัว และชุมชนอีกอาชีพหนึ่ง

แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- ถ่ายทอดความรู้แบบไม่หยุดนิ่ง กับคนทุกกลุ่มทุกอาชีพที่ใฝ่หาความรู้ด้านศิลปะ
- ให้ความรู้ และ นำงานด้านศิลปะไปสร้างอาชีพ
- บูรณาการความรู้ที่มีอยู่กับแนวคิดใหม่ ๆ เพื่อให้ทันสมัยแต่ไม่ทิ้งเอกลักษณ์เดิมของเรา
- สนับสนุนมีผู้สืบทอดงานศิลปะอย่างยั่งยืนตลอดไป

นายทรัพย์ แจ้งประเสริฐ
ปราชญ์ชาวบ้านด้านศิลปะประดิษฐ์

ประวัติ

นายทรัพย์ แจ้งประเสริฐ เกิดวันที่ ๒๒ มีนาคม ๒๔๖๖ มีบุตร-ธิดา รวม ๘ คน เป็นชาย ๖ คน หญิง ๒ คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๕ หมู่ที่ ๓ ตำบลท่าข้าม อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา หมายเลขโทรศัพท์ ๐ - ๓๘๕๗ - ๓๕๘๗ จบการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ โรงเรียนบางปะกง “บวรวิทยายน” อำเภอบางปะกง จังหวัดฉะเชิงเทรา

การทำกิจกรรมเพื่อสังคม

- เป็นวิทยากรบรรยายเรื่องการต่อเรือจำลองให้แก่โรงเรียนต่าง ๆ และผู้ที่สนใจ
- นำผลงานไปแสดงตามงานกาชาด และงานที่อำเภอ/จังหวัดจัดขึ้นเพื่อส่งเสริมภูมิปัญญาพื้นบ้าน

รางวัลที่ได้รับ

- รางวัลศิลปินดีเด่น สาขาช่างฝีมือ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา ประจำปี ๒๕๔๕
- รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ ประเภทของผลิตภัณฑ์ที่สร้างสรรค์จากภูมิปัญญาท้องถิ่นในงานกาชาดจังหวัดฉะเชิงเทรา
- รางวัลรองชนะเลิศอันดับ ๒ ในงานโครงการส่งเสริมและพัฒนามูลค่าหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์

งานช่างที่ถนัดที่สุด การผลิตเรือจำลอง
งานช่างที่ถนัดรองลงมา งานประดิษฐ์ของใช้จากไม้
ผลิตผลงาน เรือจำลองมาเป็นเวลานานประมาณ ๒๕ ปี

ลักษณะการเรียนรู้และการถ่ายทอด

- การเรียนรู้ เรียนรู้จากบิดาซึ่งเป็นช่างต่อเรือจริง ชื่อนายลาภ แจ้งประเสริฐ ปัจจุบันเสียชีวิตแล้ว
- ศึกษาจากรูปแบบเรือจำลองที่มีคนนำมาให้ดู และในหนังสือ
- การถ่ายทอด เป็นวิทยากรถ่ายทอดตามสถานศึกษา และสอนให้ผู้สนใจที่มาฝึกที่บ้าน แต่ยังไม่มีผู้ใดที่สามารถทำได้สำเร็จ

ระดับภูมิปัญญา

การถ่ายทอดภูมิปัญญามักมาจากพ่อสอนลูก อาจารย์ สอนศิษย์ ศึกษาจากความที่มีใจรัก ชีวิตคนเราถ้าลองได้ผูกพันกับสิ่งใดแล้ว เชื่อว่าเขาก็คงอยากจะอยู่ใกล้ชิดกับสิ่งนั้นตลอดไป มีความผูกพันกับวิถีชีวิตของตนหรือได้พบเห็นเป็นภูมิปัญญาระดับบุคคลที่สามารถนำมาประกอบเป็นอาชีพได้

องค์ความรู้

นายทรัพย์ แจ้งประเสริฐ ช่างผลิตเรือจำลองที่มีชื่อเสียงของอำเภอบางปะกง เล่าให้ฟังว่าหลังจากที่ท่านเกษียณอายุจากงานประจำได้มีเวลาว่างมากขึ้น ท่านเห็นความสำคัญของการต่อเรือขนาดเล็กซึ่งกำลังจะสูญหายไป ประกอบกับเคยได้รับประสบการณ์ในการต่อเรือจากบิดา ท่านจึงคิดจะต่อเรืออีกครั้ง แต่เนื่องจากท่านมีอายุมากแล้วไม่สามารถต่อเรือเท่าขนาดจริงได้ท่านจึงคิดต่อเรือจำลองจากเรือจริงขึ้นเพื่อมิให้ความรู้ในการต่อเรือต้องสูญหายไปจากตำบลท่าข้าม จึงเป็นที่มาของการต่อเรือจำลอง ท่านสามารถทำให้เรือจำลองของท่านมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักแพร่หลายในจังหวัดฉะเชิงเทรา และเป็น OTOP ที่มีชื่อเสียง

เอกลักษณ์

เรือจำลองบ้านท่าข้าม เป็นเรือเล็กจิ๋วที่มีความแตกต่างไม่เหมือนกับเรือจำลองทั่วไป เพราะต้องใช้ขวานถากเป็นเรือทั้งลำ น้อยคนนักที่จะทำได้ ซึ่งงานนี้เป็นงานที่ใช้ความอดทนและความละเอียดในการทำ เพื่อให้ได้เรือที่สวยงาม เป็นงานช่างฝีมือที่ทำได้ยาก เพราะต้องใช้ขวานถากด้วยมือ ต้องมีความแม่นยำในการถาก น้ำหนักมือต้องพอเหมาะ ผลงานที่สำเร็จแล้วมีความประณีต ลอยน้ำได้สัดส่วนเทียบเคียงได้กับเรือจริง

ปัจจัยที่มีผลต่อการพัฒนาภูมิปัญญา

ภูมิปัญญาเป็นกระบวนการที่เกิดจากการสืบทอด ถ่ายทอดองค์ความรู้ที่มีอยู่เดิมในท้องถิ่นต่างๆ แล้วพัฒนาเลือกสรรองค์ความรู้เหล่านั้น จนเกิดเป็นทักษะและความชำนาญที่สามารถแก้ไขปัญหาและพัฒนาชีวิตได้อย่างเหมาะสมกับยุคสมัย เกิดภูมิปัญญาที่เหมาะสมและสืบทอดไปอย่างไม่มีที่สิ้นสุด ปัจจัยที่มีผลต่อพัฒนาการของภูมิปัญญา ได้แก่

- ความผูกพันของคนไทยกับวิถีชีวิตในอดีต ประกอบกับเรือชนิดต่าง ๆ กำลังหายสาบสูญไปกับการเปลี่ยนแปลงของยุคสมัย เมื่อการเดินทางและการขนส่งทางบกมามีบทบาทมากกว่าทางน้ำ
- ความที่หลงใหลในศาสตร์และศิลป์ของการต่อเรือ ทำให้เห็นคุณค่าในงานของคนไทยในอดีต จึงได้มีการคิดทำเรือจำลองขึ้น เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษาเรียนรู้และเห็นภาพวิถีชีวิตในอดีต

คุณค่าของภูมิปัญญา

คนไทยในอดีตจะต่อเรือแต่ละลำได้ต้องใช้เวลาและความอุตสาหะเป็นอย่างมาก สมัยนั้นเครื่องทุ่นแรงและการเขียนแบบก็ยังไม่มี แต่สามารถทำเรือออกมาได้อย่างอ่อนช้อย สง่างาม อีกทั้งการต่อเรือยังเป็นงานศาสตร์ชั้นครูที่ยากกว่าการก่อสร้างบ้านเพราะการต่อเรือลำใหญ่ๆ ต้องรู้ว่าจะใช้บรรทุกสินค้าอะไร น้ำหนักเท่าไร เมื่อนำเรือลงน้ำแล้วจะจมลงไปเท่าไร อีกทั้งท้องเรือยังมีลักษณะโค้ง ไม่ใช่แบนๆ เหมือนกับแพหรือโป๊ะ ส่วนหัวเรือและท้ายเรือก็ต้องคำนวณให้เรียวโค้งพอดีกัน ทั้งหมดนี้เป็นสิ่งที่ควรอนุรักษ์และควรเทิดทูนไว้เป็นอย่างยิ่ง อีกทั้งยังมีความเกี่ยวข้องกับพิธีกรรม ความเชื่อของคนกับเรือที่ยากจะแยกออกจากกัน ช่างทำเรือมีหลายภูมิภาคและหลายตระกูลซึ่งแต่ละตระกูลช่างก็จะมีฝีมือและเอกลักษณ์การขุดเรือเฉพาะตัว เรือขุดที่ต้องขุดจากไม้เนื้อแข็งทั้งต้นใช้เวลากว่าหนึ่งเดือนต่อเรือหนึ่งลำ ซึ่งกระบวนการทุกอย่างเป็นภูมิปัญญาและประสบการณ์เฉพาะตัวโดยไม่ลืมที่จะพ่วงความเชื่อทางไสยศาสตร์ควบคู่ไปด้วย นอกเหนือไปจากภูมิปัญญาของบรรพบุรุษที่ถ่ายทอดการขุดเรือจากรุ่นหนึ่งสู่รุ่นหนึ่งแล้ว มรดกทางสายน้ำสามารถเชื่อมคน ชุมชนและวัดเข้าไว้ด้วยกันได้อย่างลงตัว

คุณค่าจากการทำเรือจำลองนั้น นอกจากเป็นการเพิ่มรายได้แล้วยังมีคุณค่าทางจิตใจ ความรู้ทางการต่อเรือยังคงมีอยู่เพียงแต่ขนาดของเรือต่างไปจากเดิม การได้อนุรักษ์ภูมิปัญญาเรื่องการต่อเรือไว้ถือเป็นความภาคภูมิใจอย่างหนึ่งที่สามารถถ่ายทอดให้คนรุ่นหลังได้รับรู้

แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟู

- การถ่ายทอด ลุงทรัพย์ แจ้งประเสริฐ เป็นวิทยากรถ่ายทอดตามสถานศึกษา และสอนให้ผู้สนใจที่มาฝึกที่บ้าน
- แนวโน้มของการสูญหายของภูมิปัญญา เป็นงานที่ใช้ความอดทนและความละเอียดในการทำ เพื่อให้ได้เรือที่สวยงามเป็นงานช่างฝีมือที่ทำได้ยาก ผู้ที่มาเรียนการต่อเรือกับลุงทรัพย์ แจ้งประเสริฐ ยังไม่มีผู้ใดที่สามารถทำได้สำเร็จ
- การอนุรักษ์ภูมิปัญญา ควรทำฐานข้อมูลและส่งเสริมการจัดทำหลักสูตรภูมิปัญญาท้องถิ่นและนำมาเผยแพร่ในสถานศึกษาในระดับต่างๆ ตลอดจนการส่งเสริมให้ชุมชนคงสภาพและอนุรักษ์ภูมิปัญญาของปราชญ์ชาวบ้านให้ยั่งยืนตลอดไป

นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์
ปราชญ์ชาวบ้านด้านทัศนศิลป์

ประวัติ

นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ เกิดเมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๘๔ ที่ตำบลเทพราช อำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดาเป็นชาวประมง มารดาเป็นชาวนา เรียนจบหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้นที่โรงเรียนบางปะกง “บวรวิทยายน” เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๙๕ เข้าเรียนมัธยมปลายหลักสูตรเตรียมอุดม ที่วิทยาลัยบางแสน จังหวัดชลบุรี เข้าเรียนที่โรงเรียนเพาะช่าง ประมาณปีพุทธศักราช ๒๕๐๑-๒๕๐๒ เรียนยังไม่ทันจบได้ออกมาประกอบอาชีพทำนาอยู่พักหนึ่ง จึงไปสมัครเป็นช่างเขียนและช่างออกแบบร้านศึกษาภัณฑ์ขององค์การค้าคุรุสภา จากนั้นได้เข้าทำงานวงการโฆษณาพร้อมกับเขียนรูปภาพ และต่อมาแสดงนิทรรศการศิลปะร่วมกับกลุ่มศิลปิน

จุดเปลี่ยนสำคัญต่อแนวทางสร้างสรรค์งานศิลปะได้แก่ การเกิดเหตุการณ์ ๑๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๑๖ นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ ได้ตระหนักถึงความไม่เป็นธรรมในบริบททางสังคมต่าง ๆ ปักใจมั่นต่อแนวทางศิลปะประจักษ์สังคม จึงได้มุ่งเน้น ทุ่มเทสร้างผลงานศิลปะเพื่อชีวิตเพื่อสังคม ได้ชักชวนเพื่อนศิลปินก่อตั้งกลุ่มศิลปินอิสระ จัดแสดงนิทรรศการศิลปะสะท้อนชีวิตสังคมการเมือง

ระหว่างปี พ.ศ. ๒๕๑๗ จนถึง ๒๕๑๙ นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ เป็นผู้หนึ่งที่มีบทบาทในการออกแบบโปสเตอร์เคลื่อนไหวการเมืองภาคประชาชน เป็นผู้ผลักดันให้นักกิจกรรมทัศนศิลป์ส่วนหนึ่งไปร่วมเคลื่อนไหว หนุนช่วยสร้างสรรค์งานศิลป์ให้กับกิจกรรมนักศึกษาในสถาบันการศึกษาและองค์กรภาคประชาชน

นอกจากนี้ยังเป็นผู้มีส่วนร่วมก่อตั้งและเป็นกรรมการแนวร่วมศิลปินแห่งประเทศไทย เป็นผู้ร่วมก่อตั้งชมรมศิลปกรรมแห่งประเทศไทย เป็นกำลังสำคัญผู้หนึ่งของการจัดแสดงนิทรรศการศิลปกรรมแห่งประเทศไทย อันเป็นเวทีหลักของการจัดแสดงงานศิลปกรรมอย่างเปิดกว้าง ได้รับการตอบรับเป็นอย่างดีจากนักศึกษา ประชาชน และผู้อยู่ในวงการศิลปะจำนวนมาก

ในด้านกระบวนการพัฒนาเทคนิควิธีการทางศิลปะ เป็นผู้เริ่มและบุกเบิกการเขียนภาพสดขนาดใหญ่ ที่มีเนื้อหาวิพากษ์วิจารณ์สังคมการเมือง จนเป็นที่ยอมรับในเวลาต่อมา ได้คิดค้นสร้างสรรค์งานศิลปะจากดินโคลนกลางท้องทุ่งนา รวมทั้งคิดค้นนำเอาชันยาเรือและดินเลนมาเขียนรูปภาพ โดยยังคงกลิ่นอายจิตวิญญาณชาวนาไว้อย่างเหนียวแน่น ทำให้ผู้เสพงานได้ดื่มด่ำซึมซับผลงานที่สอดใส่แก่นสารของชีวิต สังคม การเมืองด้วยความสะเทือนใจ นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ ยังมีผลงานทางด้านเขียนบทกวี โดยใช้นามปากกา “ทาสไท พิทักษ์ชน” เขียนบทกวีแนวสะท้อนความรู้สึกต่อปัญหาสังคมและสภาพแวดล้อมไว้จำนวนไม่น้อย

การแสดงนิทรรศการครั้งสำคัญ เช่น แสดงนิทรรศการร่วมกับกลุ่มศิลปินกลุ่มธรรม ปี พ.ศ. ๒๕๐๕ แสดงนิทรรศการร่วมกับกลุ่มศิลปินอิสระ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์ ปี พ.ศ. ๒๕๑๖ นิทรรศการชมรมศิลปกรรมแห่งประเทศไทย ปี พ.ศ. ๒๕๒๒ ได้รับเชิญไปแสดงนิทรรศการศิลปกรรมร่วมกับศิลปินญี่ปุ่น ณ เมืองเกียวโต อิวาดะ ประเทศญี่ปุ่น มีผลงานภาพศิลปะแนวเพื่อชีวิตสะสมอยู่ในหอศิลป์ร่วมสมัย ประเทศญี่ปุ่น และอื่น ๆ อีกมากมาย

เมื่อย่างเข้าสู่ปัจฉิมวัย นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ ได้อุทิศตนไปกับการสอนศิลปะให้เด็กในพื้นที่ชนบทของจังหวัดฉะเชิงเทรา สละทั้งแรงกายแรงใจอย่างไม่รู้จักเหน็ดเหนื่อย ด้วยความกระตือรือร้น

อาจกล่าวได้ว่ากว่าค่อนชีวิต นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ ได้ทุ่มเทจิตวิญญาณยืนหยัดต่อสู้สร้างสรรค์แวดวงศิลปกรรม ให้มีจิตสำนึกรับผิดชอบต่อสังคม ต่อสันติภาพ ประชาธิปไตย และความเป็นธรรม อย่างผู้รู้ในคุณค่าพลังศิลป์

ในฐานะผู้สร้างงานศิลปะที่มีความมุ่งมั่นอย่างแน่วแน่ ซื่อสัตย์และจริงใจ จนเป็นที่ประจักษ์ คณะกรรมการรางวัลมนัส เศียรสิงห์ “แดง” จึงขอประกาศเกียรติคุณให้ นายพิทักษ์ ปิยะพงษ์ เป็นศิลปินเกียรติยศทัศนศิลป์ดีเด่น ทางด้านสันติภาพ ประชาธิปไตยและความเป็นธรรม ประจำปี พุทธศักราช ๒๕๔๙ และได้รับปริญญาบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาวิชาศิลปกรรม คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ ประจำปี ๒๕๕๒

นางประยูร อนันต์
ปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรม

ประวัติ

อยู่บ้านเลขที่ ๓๑๒ บ้านอ่างเตย หมู่ที่ ๙ ตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๖๐ โทรศัพท์ ๐๘๗ -๐๐๒๔๙๖๕ ศูนย์การเรียนรู้ กลุ่มทอผ้าไหมบ้านอ่างเตย หัตถกรรมผสมผสานแบบพอเพียง หมู่ ๙ ตำบลท่าตะเกียบ อำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

- ปี ๒๕๓๖ เริ่มก่อตั้งกลุ่ม มีสมาชิกรวมกลุ่มขึ้นมาครั้งแรก จำนวน ๓๖ ราย โดยมีผู้ใหญ่สำรวย ทรัพย์ประสาน เป็นประธานที่ปรึกษา นางสมจิต วงคง เป็นประธานกลุ่ม ปัจจุบันมีสมาชิก ๘๑ ราย และมีนางประยูร อนันต์ เป็นประธานกลุ่ม

- ปี ๒๕๕๐ - ปัจจุบัน เป็นวิทยากรให้ความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าไหม พร้อมทั้งแนวคิด หลักการการใช้ชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง กรรมการและวิทยากรหลัก กลุ่มทอผ้าไหมอำเภอท่าตะเกียบ จังหวัดฉะเชิงเทรา

- ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอท่าตะเกียบ ได้จัดทำเวทีประชาคม เพื่อสำรวจความต้องการของประชาชนในชุมชนเห็นว่าประชาชนที่มาร่วมต้องการมีรายได้และอาชีพเสริม

หลังจากเก็บผลผลิตทางการเกษตรแล้ว ในขณะเดียวกันก็ได้สอดแทรกการดำเนินชีวิตตามแนวทางปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง มีการใช้จ่ายอย่างประหยัด ใช้แต่สิ่งของที่จำเป็น การนำทรัพยากรธรรมชาติมาดัดแปลงหรือแปรรูปเป็นอย่างอื่น เช่น การปลูกทุกอย่างที่กิน กินทุกอย่างที่ปลูก จึงได้เปิดสอนทักษะอาชีพการทอผ้าไหมขึ้น

- ในปัจจุบันส่งเสริมให้เพื่อนบ้าน เพื่อนร่วมงาน บุคคลที่รู้จัก ชุมชม และผู้สนใจ ให้มีความรู้เรื่องการทอผ้าไหม และการดำเนินชีวิตตามปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง โดยสร้างกระบวนการเรียนรู้ในชุมชน เพื่อหาข้อมูลของแต่ละครอบครัว ข้อมูลการใช้จ่ายรายรับและรายจ่ายของแต่ละครัวเรือน ข้อมูลการดำเนินชีวิต โดยจัดประชุมหมู่บ้าน สร้างเวทีวิเคราะห์ข้อมูลในชุมชน

องค์ความรู้

- การทอผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ

การรู้จักคุณค่าของธรรมชาติว่าธรรมชาติมีดีอย่างไร การที่เราปลูกต้นหม่อนไว้สำหรับเลี้ยงตัวไหม สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้หลายอย่าง เช่น รังไหมนำมาทำดอกไม้ประดิษฐ์ เป็นต้น

เกษตรกรที่มีพื้นที่ส่วนหนึ่งปรับเปลี่ยนปลูกพืชหมุนเวียนอายุสั้นให้ผลตอบแทนไว้กินอยู่อย่างสม่ำเสมอตลอดไป เป็นกลุ่ม “จัดกิจกรรมของกลุ่มเพื่อให้สมาชิกลดรายจ่าย” เพื่อใช้ในครัวเรือน หรือเกษตรกรรม เป็นต้น

การบริหารจัดการ

การบริหารจัดการเป็นแหล่งเรียนรู้และวิทยากรในลักษณะส่งเสริมการประกอบอาชีพเสริมแก่ประชาชนทั่วไป โดยมีคุณประยูร อนันต์ เป็นวิทยากร ให้ความรู้ตามวัตถุประสงค์

- เพิ่มรายได้ให้แก่สมาชิกกลุ่มงานอาชีพทั่วไปที่สนใจ
- เพื่อนำเอาภูมิปัญญาพื้นบ้านมาพัฒนาเป็นสินค้าที่เป็นเอกลักษณ์ของชุมชน
- พัฒนารูปแบบสินค้าให้มีความหลากหลายมากยิ่งขึ้น

ผลิตภัณฑ์ดีเด่น

ผ้าไหมลวดลายต่าง ๆ

สรุป

จากการดำเนินการกิจกรรมการให้บริการด้านต่าง ๆ ที่ผ่านมานั้น ประชาชนและชุมชนใกล้เคียงให้การตอบรับเป็นอย่างดียิ่ง จึงมีผลทำให้เกิดการทำงานที่เข้มแข็งและมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันต่อความต้องการของประชาชน โดยมุ่งเน้นให้ชุมชนสามัคคีมีพลัง และช่วยเหลือตนเองได้อย่างยั่งยืน โดยก่อเกิดการขยายผลการส่งเสริมอาชีพตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงออกไปยังชุมชนใกล้เคียงต่อไป

นายวินัย สุวรรณไตร
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตร

นายวินัย สุวรรณไตร อยู่บ้านเลขที่ ๕๗ บ้านหลุมมะขาม หมู่ ๘ ตำบลหนองไม้แก่น อำเภอแปลงยาว จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๑๙๐ โทรศัพท์ ๐๘๔-๗๑๑-๖๐๙๙

แนะนำปราชญ์เกษตร

เดิมใช้พื้นที่ ๒๐ ไร่ ทำไร่อ้อย ไร่มันสำปะหลัง ปลูกผัก คือ ต้นหอมขาย หวังที่จะร่ำรวย ด้วยเชื่อว่า ถ้ามีเงินจะสามารถเนรมิตทุกอย่างได้ จึงตั้งใจ ทุ่มเทกายและใจในการทำการเกษตร เพราะคิดว่าขายต้นหอมได้ราคาดี ขายได้แพง มีเงินเยอะ จึงประมาทใช้ชีวิตตามอำเภอใจ เงินที่ได้หมดไปกับเหล้า เบียร์ และของฟุ่มเฟือยต่างๆ ถึงเวลาลงทุนใหม่กลับไม่มีเงิน ต้องกู้เงินจากแหล่งเงินกู้ทั้งในและนอกระบบ จนมีหนี้สินมากถึง ๘๐๐,๐๐๐ บาท ไม่สามารถใช้คืนได้ ต้องคอยหลบหนีเจ้าหนี้ตลอด เศรษฐกิจในครอบครัวถึงทางตัน ประสบความล้มเหลว แต่ยังคงให้ความสำคัญกับงานชุมชน เป็นกลุ่มแกนนำสำคัญในการก่อตั้งธนาคารชุมชนบ้านหลุมมะขาม เพื่อบริหารจัดการเงินในชุมชน จึงมีโอกาสได้ไปศึกษาดูงานตามสถานที่ต่างๆ ทั่วไป กระทั่งมีโอกาสได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้กับผู้ใหญ่วิบูลย์ เข็มเฉลิม ณ ศูนย์เรียนรู้ชุมชนเครือข่ายป่าตะวันออก (วนเกษตร) ทำให้เกิดแนวคิด สามารถสรุปบทเรียน เห็นเหตุและผลของตนที่ประสบกับความล้มเหลวผ่านกระบวนการและเครื่องมือในการทำแผนแม่บทชุมชน และการทำบัญชีครัวเรือน เห็นรูรั่วและรายจ่ายที่เกินความจำเป็นของครอบครัว จึงเปลี่ยนวิธีคิด และวิถีชีวิตใหม่ เลิกเหล้า เลิกบุหรี่ ขายรถไถนำเงินมาลงทุน ใช้หลัก “ประหยัด อดทน ขยัน” ในการดำเนินชีวิต ช่วยเหลือกันทำมาหากินทั้งครอบครัว พ่อ แม่ ลูก กลางวันทำสวน ปลูกผัก ไม้ผล ไม้ใช้สอย หลากหลายชนิด กลางคืนสานเข่งปลาทูขาย แวะเวียนเข้าไปเรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรกับวนเกษตรอย่างสม่ำเสมอ ทำให้มีความรู้เรื่องพันธุ์ไม้ และการจัดการทรัพยากรเพื่อการดูแลรักษาสุขภาพ สามารถลดความสิ้นเปลืองของค่าใช้จ่ายและสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวได้เป็นอย่างดี พยายามเปลี่ยนรายจ่ายให้เป็นรายรับ ผ่านไป ๓ ปี มีเงินเหลือเก็บ ๑๐๐,๐๐๐ บาท สามารถนำไปปลดหนี้ได้หมด ปัจจุบัน พื้นที่ ๒๐ ไร่ อุดมสมบูรณ์ด้วยพันธุ์ไม้นานาชนิด สามารถนำมาบริหารจัดการ สร้างรายได้ที่มีความยั่งยืน และความมั่นคงให้แก่ครอบครัวได้อย่างสุขสบาย

องค์ความรู้

วนเกษตร

หนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด หลังจากเข้ามาเรียนรู้กับศูนย์เรียนรู้ชุมชนเครือข่ายป่าตะวันออก (วนเกษตร) จนสามารถพลิกชีวิตตนเองและครอบครัวได้สำเร็จ จึงชักชวนพี่น้อง และเพื่อนเข้ามาเรียนรู้เรื่องวนเกษตรด้วย โดยสอดแทรกเรื่องวนเกษตรไปกับการดำเนินกิจกรรมเดิมของชุมชนคือ ธนาคารชุมชนบ้านหลุมมะขาม ภายใต้ชื่อโครงการว่า “หนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด” หรือการปลูกไม้ให้ได้ครบหนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด หรือมากกว่าบนเนื้อที่หนึ่งงาน หรือหนึ่งร้อยตารางวา โดยการใช้เครื่องมือคือ การบันทึกรายจ่าย เพื่อให้สมาชิกชุมชนได้เรียนรู้ เพื่อการรู้จักตนเอง รวมทั้งยังเปิดสอนสวนเกษตรให้เป็นแบบอย่างแก่สมาชิกชุมชนเข้ามาศึกษาดูงานเป็นแปลงสาธิตการทำเกษตรแบบวนเกษตร พร้อมกันนี้ยังพาสมาชิกชุมชนไปแลกเปลี่ยนเรียนรู้กับเครือข่ายวนเกษตรอีกด้วย กิจกรรม “หนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด” เริ่มก่อตั้งขึ้นในปี ๒๕๔๕ โดยมีเงินสนับสนุนจากดอกเบี้ยการดำเนินงานของธนาคารชุมชนเพื่อจูงใจให้สมาชิกชุมชนเกิดความสนใจ และหันมาปลูกไม้แทนการปลูกผักหรือทำไร่เพื่อขาย โดยมีกติกาว่าหากใครทำได้ตามชื่อโครงการจะได้รับเงินสนับสนุนจากกลุ่ม จำนวน ๑,๐๐๐ บาท ซึ่งจะมีการตรวจเยี่ยมสวนป่าวนเกษตร หรือแปลง “หนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด” หมุนเวียนสลับกันไป เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้แก่กัน

ดังนั้นเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ภายในชุมชนจึงเกิดขึ้นทุกเดือน ในชุมชนบ้านหลุมมะขาม การจัดกระบวนการเรียนรู้ผ่านกิจกรรม “หนึ่งงานหนึ่งร้อยชนิด” ก่อให้เกิดสัมพันธภาพอันดีระหว่างกันของคนในชุมชน รวมทั้งยังก่อให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกันในชุมชน กล่าวคือ สมาชิกชุมชนได้เรียนรู้เรื่องการจัดการทรัพยากรจากการพูดคุยข้อมูลต่าง ๆ กับเพื่อนสมาชิกด้วยกัน ได้เรียนรู้เรื่องการแปรรูปทรัพยากรโดยการใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ในชุมชนมาแปรรูปสำหรับใช้ในครัวเรือนและขาย เช่น การทำยาสระผมจากมะกรูด ครีมล้างหน้ามะขาม ขนุนทอด น้ำยาอเนกประสงค์สำหรับล้างจาน ซักผ้า เป็นต้น จากความสำเร็จในการบริการจัดการธนาคารชุมชน และการจัดสวัสดิการทำให้บ้านหลุมมะขามเป็นที่รู้จักแพร่หลาย และกลายเป็นแหล่งศึกษาดูงานที่สำคัญอีกแห่งหนึ่งของจังหวัดฉะเชิงเทรา

น้ำมันชันตะเคียน

น้ำมันชันตะเคียน สรรพคุณ เป็นยาเย็น ทารักษาอาการแผลน้ำร้อนลวก ไฟไหม้ เป็นหนองเรื้อรัง ช่วยสมานแผล ฆ่าเชื้อ

ส่วนประกอบ

น้ำมันมะพร้าว ๓๐๐ กรัม น้ำปูนใส ๓๐๐ กรัม ชันตะเคียน ๓๐ กรัม ชันสน ๓๐ กรัม แป้งจีน หรือดินสอพองชะตุ ๓๐ กรัม พิมเสน ๑๕ กรัม

วิธีทำ

๑. ใส่น้ำมันมะพร้าวในขวด ใส่น้ำปูนใส เขย่าให้เข้ากัน จะได้สีขาวขุ่น

๒. ใส่ส่วนประกอบที่เหลือ คนให้เข้ากันใช้เป็นยาเย็น

องค์ความรู้ ศูนย์ปราชญ์ชาวบ้าน

๕ รู้ สู่ ๕ เรื่องการจัดการ

๑. รู้ตัวเอง
๒. รู้ปัญหา
๓. รู้จักทรัพยากร
๔. รู้การจัดการ
๕. รู้การวางแผน

ถ้าเข้าใจตัวเอง เข้าใจปัญหา และรู้จักทรัพยากรและนำไปสู่การจัดการ และวางแผนเพื่อจะพึ่งตนเองอย่างยั่งยืน เกษตรกรก็จะเข้าใจหลักการใช้ชีวิตที่เรียบง่าย อยู่อย่างมีศักดิ์ศรี บนฐานทรัพยากรตัวเอง ใช้หลักคิดไม่จนและพ้นทุกข์ เพราะการเรียนรู้อยู่ตลอดเวลา และตลอดชีวิต เมื่อเข้าสู่กระบวนการเรียนรู้ ๕ รู้ ก็จะเข้าใจตัวเอง และย้อนอดีตมองอนาคตจะเห็นตัวเอง จะเห็นทรัพยากร มองปัจจุบันจะเห็นการจัดการและรู้วิธีของการกินอยู่บนฐานทรัพยากรตัวเอง เกษตรกรจะเข้าใจการวางแผนตัวเองให้อยู่และใช้ชีวิตไปตามแนวคิดและการเรียนรู้ นำความรู้ที่ตัวเองมีมาใช้อย่างยั่งยืน และคิดในทางสร้างสรรค์ เมื่อมองอดีตก็จะเห็นอนาคต และเรียนรู้จากประสบการณ์ของกันและกัน และจะเข้าใจแผนการใช้ชีวิตมากขึ้นไปเรื่อย ๆ

การจัดการทรัพยากรท้องถิ่น เป็นหลักคิดที่ละเอียดอ่อน ใช้ประโยชน์จากทรัพยากรที่มีมาใช้ประโยชน์กับคน ต้นไม้ ๑ ชนิด สามารถนำมาใช้ได้ทุกอย่าง ตั้งแต่เริ่มปลูกจนโตเต็มที่ และสามารถเรียนรู้ว่าธรรมชาติให้มนุษย์ มนุษย์ก็ดูแลธรรมชาติ ข้าว แปรรูปได้เป็นทั้งยา อาหาร ของใช้ และเป็นอินทรียวัตถุ อาหารสำหรับมนุษย์บริโภคแล้วปลอดภัย รู้คุณค่าของอาหารที่กินทุกวันทุกมื้อ ยารักษาโรค ที่เกิดจากธรรมชาติที่มนุษย์สร้างมาเป็นธรรมชาติที่มนุษย์ควรได้เรียนรู้ การใช้ประโยชน์จากต้นไม้ใบหญ้า ของใช้และพลังงาน พืชบางอย่างสามารถนำมาเป็นของใช้ และเป็นพลังงานได้ เมื่อได้เรียนรู้การจัดการดินและจุลินทรีย์ที่เกษตรกรควรรู้ ดินจะอุดมสมบูรณ์ได้ก็ต่อเมื่อมีอินทรีย์วัตถุ มีอินทรีย์วัตถุแล้วก็ต้องเข้าใจจุลินทรีย์ เพราะจุลินทรีย์เป็นธรรมชาติ และย่อยสลายให้กลายเป็นอาหารของพืช

นายวิเชียร มงคล
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม
การปรับปรุงคุณภาพดิน

นายวิเชียร มงคล เกิดวันที่ ๕ มกราคม ๒๔๙๔ อยู่บ้านเลขที่ ๙๓/๑ หมู่ที่ ๓ ตำบลคลองเขื่อน อำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ๒๔๐๐๐

ประวัติ

นายวิเชียร มงคล ประกอบอาชีพเกษตรกรรมที่มีความสามารถในด้านการปรับปรุงคุณภาพดิน โดยการนำใบหญ้าแฝกคลุมหน้าดินในสวน รักษาความชุ่มชื้นให้กับหน้าดิน ป้องกันวัชพืช โรยปุ๋ยคอกทับบนใบหญ้าแฝก รดน้ำให้ใบหญ้าผุพังย่อยสลายกลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ทำให้คุณภาพทางด้านกายภาพของดินดีขึ้น เป็นวิทยากรหมอดินอาสาประจำอำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา

ลุงวิเชียรมีสวนมะม่วงน้ำดอกไม้สีทอง สวนของลุงได้รับการแต่งตั้งให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงชุมชน โดยกรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ และได้รับการรับรองจากกรมวิชาการเกษตร ให้เป็นแหล่งผลิตพืช (GAP) ในโครงการความปลอดภัยอาหาร (Food Safety) ผลผลิตมะม่วงของลุงวิเชียรได้รับเครื่องหมายรับรองคุณภาพ “Q” แต่เดิมการปลูกมะม่วงในพื้นที่ราบลุ่มของจังหวัดฉะเชิงเทรา เกษตรมักจะยกร่องทำเป็นคันดินเพื่อเป็นการระบายน้ำ และเก็บน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้ง บนร่องสวนก็จะทำการถางหญ้าไม่ให้มีเศษวัชพืชขึ้นแม้แต่น้อย ซึ่งเป็นวิธีปฏิบัติแบบดั้งเดิมที่ทำกันอยู่ทั่วไปเพื่อให้สวนดูสะอาดสวยงาม

แต่ในปี ๒๕๔๓ นายวิเชียร มงคล ได้ค้นพบวิธีการผลิตมะม่วงแบบชีวภาพด้วยความบังเอิญจากการปลูกพริก กล่าวคือ แต่เดิมได้ปลูกพริกเป็นพืชแซมควบคู่ไปกับการทำสวนมะม่วงเพื่อเป็นการสร้างรายได้เสริม โดยจะทำการสูบน้ำเข้ามาในร่องสวนให้เต็มช่วงเดือนมกราคม หลังจากนั้นจะใช้น้ำที่สูบไว้เต็มร่องสวน รดพริกและฉีดพ่นยาเคมีทุก ๆ ๔ วัน น้ำในร่องสวนจะถูกใช้และแห้งภายใน ๑ เดือน ซึ่งปกติภายหลังจากเก็บพริกแล้วหากไม่รดน้ำ ใบพริกจะร่วง ในระหว่างที่น้ำแห้งนั้นได้ฉีดพ่นสารชีวภาพที่ผลิตจากสารเร่ง พด. ๒ ในปริมาณที่เข้มข้นมากเกินไป ซึ่งเกิดจากความเข้าใจผิดในเรื่องอัตราส่วนที่ใช้ผสมกับน้ำ แต่กลับพบว่าได้ผลดี คือ เมื่อไม่ได้รดน้ำ ใบพริกก็ไม่ร่วงและมีดอกออกมาก จึงมีความเชื่อว่าวิธีชีวภาพเป็นเรื่องมหัศจรรย์สามารถควบคุมเพลี้ยไฟได้ หลังจากนั้นจึงได้ศึกษาอย่างจริงจังและนำมาใช้กับสวนมะม่วง และได้คิดค้นสารสกัดชีวภาพกำจัดเชื้อราสูตรว่านน้ำที่ประกอบด้วย ว่านน้ำ กระเทียม เหล้าขาว หมักทิ้งไว้ ๑๐ วัน แล้วกรองน้ำนำมาใช้เป็นยา

ฉีดป้องกันและกำจัดโรคเชื้อราแอนแทรคโนสในมะม่วงได้เป็นอย่างดี นอกจากนี้สารสกัดนี้ยังใช้แช่ผลมะม่วงน้ำดอกไม้สุกที่ผลิตนอกฤดูก่อนนำไปบ่ม โดยใช้ในอัตราส่วน ๖๐ ซีซี ต่อน้ำ ๑๒ ลิตร แช่มะม่วงเป็นระยะเวลานาน ๑ ชั่วโมง พบว่า การบ่มมะม่วงจะไม่เสียหายเลย และแผลของผลมะม่วงสุกที่เกิดจากจุดเน่าดำของโรคแอนแทรคโนสก็จะไม่ลุกลามอีกด้วย

ความจริงการใช้สารชีวภาพในส่วนมะม่วงและพริก ผลพลอยได้คือเป็นการรักษาชีวิตของแมงมุม ซึ่งเป็นตัวห้ำชนิดหนึ่งในการควบคุมแมลงศัตรูพืชตามธรรมชาติ การที่เราใช้สารเคมีเพื่อกำจัดเพลี้ยไฟจะทำให้กำจัดแมงมุมซึ่งเป็นแมลงที่เป็นประโยชน์ไปด้วย ทำให้การควบคุมสมดุลของธรรมชาติต้องถูกทำลายไป เกษตรกรยิ่งต้องใช้สารเคมีมากขึ้น การฉีดพ่นด้วยวิธีชีวภาพจะทำให้ควบคุมเพลี้ยไฟของมะม่วงได้ ทำให้มะม่วงมีผลที่สวยงาม ผิวสวย ไม่ขรุขระ มะม่วงจากสวนจะขายได้ราคาดี รสชาติอร่อย

สำหรับการบำรุงดินด้วยอินทรีย์วัตถุ เกษตรกรได้รณรงค์ให้สมาชิกกลุ่มนำน้ำสกัดชีวภาพจากสารเร่ง พด. ๒ ไปผสมน้ำราดบริเวณทรงพุ่มมะม่วง จะช่วยปรับสภาพดินให้เป็นกลาง และเป็นการช่วยย่อยอินทรียวัตถุในดินให้กลายเป็นปุ๋ยอินทรีย์ ทำให้ลดการใช้ปุ๋ยอินทรีย์ได้ครึ่งหนึ่งของจำนวนที่เคยใส่และลดต้นทุนการผลิตเป็นอย่างมาก

นางศิรินดา ศรีสวย
ปราชญ์ชาวบ้านด้านการผลิตและบริโภค

ประวัติ

นางศิรินดา ศรีสวย อายุ ๖๒ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๒/๑ ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๙-๙๓๔-๒๒๖๓

นางศิรินดา ศรีสวย อายุ ๖๒ ปี เป็นคนภูมิลำเนากรุงเทพฯ เกิด ณ บ้านเลขที่ ๕๙๙ ถนนสาธุประดิษฐ์ เขตยานนาวา กรุงเทพฯ เป็นบุตรสาวคนที่ ๔ ของพ่อบุญมา แม่สวิง ศรีสวย มีพี่น้อง ๑๐ คน เป็นคนที่ ๔ ได้สมรสกับนายโอฬาร อินทวดี มีบุตร ๑ คน และได้ย้ายภูมิลำเนามาอยู่ตำบลศาลาแดง อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อปี ๒๕๒๘ นางศิรินดา ได้ยึดอาชีพเกษตรมาโดยตลอด ประกอบกับเป็นคนชอบหาความรู้อยู่ตลอดเวลา เธอได้ทำพื้นที่ของเธอให้เป็นสวนเกษตรแบบครบวงจรและชอบลองผิดลองถูกตลอดเวลา

เธอเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการผลิตและการบริโภค เริ่มจากการปลูกพืชเกษตรตามอาชีพของบิดามารดา เมื่อผลผลิตจากพืชมากจนจำหน่ายไม่ทัน จึงเกิดความคิดเสียดายเก็บพืชนั้นมาแปลงเป็นผลิตภัณฑ์ โดยเริ่มตั้งแต่ปี ๒๕๔๔ ริเริ่มเอาลูกยอมาแปรรูปเป็นน้ำลูกยอ จนมีชื่อเสียง เป็นสินค้า OTOP ระดับจังหวัด ต่อมาได้นำใบมะรุมมาผลิตเป็นยาแคปซูล รักษาโรคต่างๆ นำรายได้สู่ชุมชน ปัจจุบันนางศิรินดา ได้ทำสวนแก้วมังกร ก็ได้นำมาผลิตเป็นวุ้นจำหน่ายตามร้านค้าในชุมชน เธอไม่หยุดนิ่งจะหาความรู้จากการเข้าร่วมอบรมศึกษาหาความรู้จากภาครัฐ และเอกชนอยู่ตลอดเวลา เธอจึงเป็นภูมิปัญญาด้านการผลิตและการบริโภค

การศึกษา

ประถมศึกษาปีที่ ๗

ประสบการณ์ทำงาน

เริ่มทำเกษตรหลังแต่งงาน ต่อมาทำเกษตรครบวงจร มีพืช ผัก ผลไม้ที่สามารถนำผลผลิตไปสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับครอบครัวได้

ผลงานดีเด่น

- เป็นผู้ริเริ่มผลิตน้ำลูกยอเป็นสมุนไพรรักษาโรค
- เป็นผู้ผลิตน้ำกระชายดำเป็นยาสมุนไพร ได้รับการรับรองจากสำนักงานมาตรฐานผลิตภัณฑ์อุตสาหกรรม
- เป็นประธานกลุ่มวิสาหกิจชุมชนบ้านหลวงแพ่ง

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

๑. รางวัลจากผู้ว่าราชการจังหวัด ประเภทผลิตภัณฑ์การถนอมและแปรรูปอาหารจากผลไม้

๒. ประกาศนียบัตรสินค้า OTOP ระดับ ๔ ดาว จากผลิตภัณฑ์น้ำลูกยอ เมื่อปี ๒๕๕๑

การถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

- สืบทอดจากบรรพบุรุษ
- การจัดตั้งกลุ่ม
- เป็นกรรมการของหน่วยงานราชการ

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

- เป็นวิทยากร
- เปิดบ้านให้เข้าชมการผลิต

การสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น

- เป็นไปตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกประการ
- ชุมชนนำวัสดุในท้องถิ่นมาสร้างเป็นผลิตภัณฑ์ ทำให้ชุมชนเห็นคุณค่าวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ที่สามารถสร้างรายได้ให้กับตนเอง ครอบครัว และชุมชนได้

แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- พัฒนาและค้นคว้าสิ่งใหม่ๆ จากภาครัฐ ภาคเอกชน นำมาประยุกต์ใช้กับวัสดุที่มีอยู่ในชุมชน และประสานองค์กรให้การรับรองผลิตภัณฑ์ที่ผลิตขึ้น

นายมานิตย์ เดวิเลาะ
ปราชญ์ชุมชน สาขาการอยู่ร่วมกันในสังคม

ประวัติ

นายมานิตย์ เดวิเลาะ อยู่หมู่ ๕ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๑-๒๖๘-๗๖๘๕

นายมานิตย์ เดวิเลาะ ปัจจุบันอายุ ๖๙ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑๐/๑ หมู่ ๘ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เป็นคนตำบลดอนฉิมพลีโดยกำเนิด มีพี่น้องรวม ๙ คน เป็นชาย ๘ คน หญิง ๑ คน บิดา มารดา นับถือศาสนาอิสลามทั้งครอบครัว ประกอบอาชีพหลายอย่างเช่น เป็นผู้จัดการโรงสี และเกษตรกรรม

นายมานิตย์ เดวิเลาะ เติบโตมาในครอบครัวที่อบอุ่น มีความรักจากบิดา มารดา พี่น้อง จึงทำให้นายมานิตย์ เดวิเลาะ เป็นคนอ่อนโยน ประนีประนอมกับทุกคนที่เข้ามาในชีวิตท่าน ถึงแม้ท่านเป็นอิสลามิกชน แต่ท่านสามารถบูรณาการการอยู่ร่วมกันกับศาสนาพุทธได้อย่างดี

การศึกษา

- ระดับปริญญาตรี จากสถาบันราชภัฏราชนครินทร์ฉะเชิงเทรา

ประสบการณ์ทำงาน

- เริ่มรับราชการเป็นครูประชาบาล
- เป็นผู้บริหารโรงเรียนมัธยมประจำอำเภอ
- เป็นครูสอนศาสนาในมัสยิด

ผลงานดีเด่น

- ได้รับคัดเลือกให้เป็นบุคคลดีในโครงการเมืองไทยเมืองคนดี จากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
- ได้รับคัดเลือกเป็นผู้บริหารดีเด่นในโรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

- ได้รับเกียรติบัตรเมืองไทยเมืองคนดีจากกรมการศาสนา กระทรวงวัฒนธรรม
- เป็นผู้บริหารดีเด่นในโรงเรียนบางน้ำเปรี้ยววิทยา

การถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

- อ่านตำรา
- เป็นวิทยากร
- เป็นกรรมการของหน่วยงานราชการ

วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญา

- อบรมให้ความรู้ของการอยู่ร่วมกันอย่างมีความรักสามัคคี ถึงแม้จะต่างศาสนา
- ปฏิบัติตัวให้เป็นตัวอย่างที่ดี

ภูมิปัญญาคุณค่าให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น

- ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีในการอยู่ร่วมกันของชุมชน
- อบรมสั่งสอนให้ประชาชนในชุมชนเป็นคนดี มองทุกสิ่งให้มีคุณค่า (คิดบวกตลอด)

แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- จัดโครงการอบรมเด็ก เยาวชน ประชาชนเรื่องของศาสนา ความแตกต่างของศาสนา
- สร้างหลักสูตรใหม่ อบรมให้ทุกคนมีความรู้ความเข้าใจ

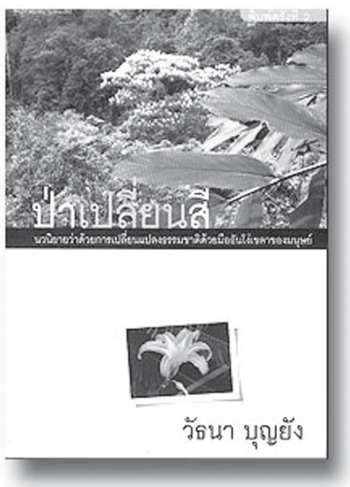

นายวัธนา บุญยัง
ปราชญ์ชาวบ้านด้านภาษาและวรรณกรรม

ประวัติย่อ

นายวัธนา บุญยัง เป็นชาวฉะเชิงเทรา เกิดที่บ้านสวนริมคลองบางไผ่ ตำบลบางไผ่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อวันเสาร์ที่ ๒๖ สิงหาคม ๒๔๙๓

เข้าเรียนหนังสือชั้นประถมที่โรงเรียนวัดดอนทอง หลังจากนั้นมาเรียนต่อชั้นมัธยมศึกษาที่โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จนจบชั้นมัธยมปลายเมื่อปี ๒๕๑๑

ปี ๒๕๑๒ เข้าเรียนปริญญาตรีที่คณะศึกษาศาสตร์ เอกวิชาการสอนภาษาอังกฤษ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ระหว่างเรียนชอบทำกิจกรรมเกี่ยวกับธรรมชาติ ทั้งการเดินป่า เข้าค่ายอาสาพัฒนาในเขตป่าเขาห่างไกล และท่องเที่ยวไปตามจังหวัดต่าง ๆ ทั่วภาคเหนือ

จบจากมหาวิทยาลัยในปี ๒๕๑๕ สอบเข้ารับราชการเป็นครูสอนภาษาอังกฤษในโรงเรียนสตรีนครสวรรค์ จังหวัดนครสวรรค์ จนถึงปี ๒๕๒๐ จึงย้ายกลับมาสอนที่โรงเรียนดัดดรุณี จังหวัดฉะเชิงเทรา

ปี ๒๕๒๕ สอบได้ทุนโคลัมโบ จากรัฐบาลออสเตรเลีย ไปเรียน Diploma in Teaching English as a Foreign Language ที่มหาวิทยาลัยซิดนีย์ออสเตรเลียเป็นเวลาสองปี ได้ท่องเที่ยวไปทั่วทวีปออสเตรเลีย ทั้งเดินป่า ปีนเขา และขึ้นไปเล่นสกีบนยอดเขาสโนวี่เมาเท่นส์ และมีโอกาสเข้าร่วมสัมมนากับนักเขียนออสเตรเลีย ที่เมืองลอนเซสตันรัฐทัสมาเนีย

เพราะเป็นหัวหน้าหมวดภาษาอังกฤษและเป็นเลขาฯ ศูนย์ ERIC. จึงมีโอกาสสอบชิงทุนอีกครั้ง คราวนี้ได้รับทุนจากบริติชเคาน์ซิล โดยรัฐบาลอังกฤษ ไปเรียน Certificate in Testing and Evaluation ที่มหาวิทยาลัยเคมบริดจ์ ในปี ๒๕๓๕

ทำให้มีโอกาสท่องเที่ยวไปทั่วเกาะอังกฤษ และข้ามไปยังฝรั่งเศส เบลเยี่ยม ลักเซมเบิร์ก ฮอลแลนด์ เยอรมันนี ออสเตรีย และสวิตเซอร์แลนด์ ได้ไปเดินป่าและปีนภูเขาแอลป์ในเขตสวิสและฝรั่งเศสด้วย

จนถึงปี ๒๕๔๒ จึงลาออกจากราชการตามโครงการ เออลี่รีไทร์ ตำแหน่งสุดท้ายคืออาจารย์ ๒ ระดับ ๗ หลังจากนั้นก็ทำงานเขียนหนังสือ และเดินทางท่องเที่ยวไปตามชนบท โดยเฉพาะป่าเขาทั้งในประเทศและต่างประเทศ

เป็นคนชอบอ่านหนังสือมาตั้งแต่อยู่ชั้นประถม และเริ่มเขียนตั้งแต่สมัยเรียนอยู่ในมหาวิทยาลัย ช่วงปี ๒๕๑๒ - ๒๕๑๕ แต่มามีผลงานเรื่องสั้นลงพิมพ์ครั้งแรกในหนังสือฟ้าเมืองทองในปี พ.ศ.๒๕๒๐

หลังจากนั้นก็ทำงานเขียนเรื่อยมา พร้อมกับการออกเดินป่าเมื่อมีเวลาว่าง มีผลงานรวมเล่มเป็นครั้งแรกปี ๒๕๒๘ จากงานแปลเรื่อง The Incredible Journey เป็นเรื่องราวการผจญภัยหาทางกลับบ้านของสัตว์เลี้ยงสามตัว ใช้ชื่อเป็นไทยว่า เส้นทางเดือน โดยสำนักพิมพ์ พีวาทิน

ชอบทำงานเขียนหลายประเภท ทั้งเรื่องสั้น สารคดี และนวนิยาย ส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับป่า ชวนให้ผู้อ่านเกิดความรักธรรมชาติ เน้นให้เห็นถึงความสำคัญของพืชพันธุ์ไม้และสัตว์ป่า

นามปากกา

วัธนา บุญยัง

ผลงานรวมเล่ม

ถึงวันนี้มีผลงานเรื่องสั้น เรื่องแปล สารคดี และนวนิยายรวมพิมพ์แล้ว ๓๒ เล่ม คือ

๑. เส้นทางเถื่อน (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๒. รอยยิ้มในป่าใหญ่ (พิมพ์ ๖ ครั้ง) ๓. ใบไม้ร่วงในป่าใหญ่ (พิมพ์ ๘ ครั้ง) ๔.สายน้ำไม่ไหลกลับ (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๕. เพื่อนเก่าและเหล้าป่า (พิมพ์ ๖ ครั้ง) ๖. ความหลังครั้งเที่ยวป่า (พิมพ์ ๕ ครั้ง) ๗. ป่ามหากาฬ (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๘. เรื่องเล่าจากป่าช้า (พิมพ์ ๗ ครั้ง) ๙. พรานคนสุดท้าย (พิมพ์ ๖ ครั้ง) ๑๐. จากป่าโปร่งถึงดงดิบ (พิมพ์ ๕ ครั้ง) ๑๑. ใบไม้ผลิที่เคมบริดจ์ (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๑๒. เรื่องเล่าจากราวไพร (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๑๓. บ้านร้างกลางสวน (พิมพ์ ๔ ครั้ง) ๑๔. หอมกลิ่นป่า (พิมพ์ ๔ ครั้ง) ๑๕. รอนแรมในราวป่า (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๑๖. ป่าเปลี่ยนสี (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๑๗. ทางช้างผ่าน (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๑๘. ผีในป่า (พิมพ์ ๔ ครั้ง) ๑๙. สายน้ำไม่ไหลกลับ (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๒๐. คนในป่า (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๒๑. ตามรอยพราน (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๒๒. หากินกลางป่า (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๒๓. ไพรมืด (พิมพ์ ๓ ครั้ง) ๒๔. คนกับต้นไม้ (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๒๕. สางในป่าสูง (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๒๖. พรานเก่า (พิมพ์ ๒ ครั้ง) ๒๗. ปีนภูดูดอกไม้ ๒๘. ใบไม้เปลี่ยนสีที่เสฉวน ๒๙. อาทิตย์ลับฟ้าที่หลวงพระบาง ๓๐. ภูผาป่าไม้และสายน้ำ ๓๑. บันทึกของคนรักภูเขา (จากอินทนนท์ถึงหิมาลัย) ๓๒. ไพรมายา (ไพรมืดภาค ๒)

งานที่ได้รับรางวัล

- นวนิยายเรื่อง ใบไม้ร่วงในป่าใหญ่ ได้รับรางวัลชมเชย งานสัปดาห์หนังสือแห่งชาติ ปี ๒๕๓๑ และได้รับรางวัลชมเชย เซเว่นบุ๊คส์อะวอร์ด ปี ๒๕๔๖
- นวนิยายเรื่อง ป่าเปลี่ยนสี ได้รับรางวัลชมเชย เซเว่นบุ๊คส์อะวอร์ด ปี ๒๕๔๖

ปัจจุบัน

ปัจจุบันยังคงทำงานเขียนควบคู่ไปกับการเดินทางท่องเที่ยวไปตามสถานที่ต่างๆ ทั้งเดินป่า ปีนเขาและกางเต็นท์นอนในป่าเขาที่ห่างไกล หนึ่งในความภาคภูมิใจ คือนอกจากเคยเดินป่าปีนเขามาแล้วทั่วเมืองไทย ยังเคยไปเดินป่าปีนเขาที่สูงที่สุดของประเทศออสเตรเลีย ภูเขาที่สูงที่สุดของยุโรปคือเทือกเขาแอลป์ในสวิตเซอร์แลนด์ และสุดท้ายภูเขาที่สูงที่สุดในโลกคือเทือกเขาหิมาลัยในเนปาล และทำงานช่วยเหลือสังคม โดยถ่ายทอดให้แก่ผู้สนใจการเขียน เป็นกรรมการตัดสินงานด้านภาษาไทย เรื่องสั้น ที่หน่วยงานเชิญเข้าร่วมกิจกรรม

นายตอฟา ฮะยีหมัด
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

ประวัติ

นายตอฟา ฮะยีหมัด อายุ ๗๗ ปี อยู่บ้านเลขที่ ๑ หมู่ ๑๗ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เบอร์โทรศัพท์ ๐๘๔- ๙๒๒-๓๔๒๕

นายตอฟา ฮะยีหมัด เกิด ณ ชุมชนสมอเอก หมู่ ๑๗ ตำบลดอนฉิมพลี อำเภอบางน้ำเปรี้ยว จังหวัดฉะเชิงเทรา เติบโตมาท่ามกลางท้องทุ่งท้องนา บิดา มารดา มีอาชีพกสิกรรม ทำนา นายตอฟาได้ยึดอาชีพตามบิดา มารดา ตลอดมา เมื่อความเจริญเริ่มเข้ามา ระบบการปกครองต่างๆ จากอำเภอก็เริ่มเข้าถึงชาวไร่ชาวนา นายตอฟา มีลักษณะเป็นผู้นำ กล้าคิดกล้าทำด้วยความตั้งใจ จึงได้ร่วมกิจกรรมที่รัฐจัดให้โดยตลอด นายตอฟา มีครอบครัว มีบุตรอยู่ด้วยกันกับครอบครัว

ปัจจุบันนายตอฟา ฮะยีหมัด อายุมากแล้ว ท่านได้ถ่ายทอดความรู้ให้กับชุมชน จนสามารถนำมาสาธิตจากการเรียนรู้ที่นายตอฟาถ่ายทอดไว้ให้ ทั้งการทำปุ๋ยชีวภาพ การเผาถ่านในครัวเรือน การทำแชมพู และน้ำยาล้างจานไว้ใช้เอง

การศึกษา

- เริ่มแรกจบชั้นประถมศึกษาปีที่ ๔ และต่อมาได้ศึกษาต่อจากการศึกษาผู้ใหญ่ จนจบชั้น ม.๓

ประสบการณ์ทำงาน

- เป็นผู้ช่วยผู้ใหญ่บ้านหมู่ ๑๗
- เป็นคณะกรรมการมัสยิดสมอเอก
- เป็นเหรัญญิกมัสยิดสมอเอก
- ประธานชุมชนสมอเอก
- เริ่มเข้าอบรมการทำปุ๋ยน้ำจากโครงการส่วนพระองค์ ณ เขาหินซ้อน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา เมื่อได้ความรู้มาใช้และประยุกต์ให้เป็นปุ๋ยเม็ดและริเริ่มเตาเผาถ่านขนาดเล็กใช้ในครัวเรือน และการทำน้ำยาล้างจานใช้ในครัวเรือน

ผลงานดีเด่น

- พัฒนาปุ๋ยน้ำให้เป็นปุ๋ยเม็ดในชุมชน
- เป็นสถานที่ผลิตปุ๋ยเม็ดด้วยเครื่อง
- เป็นแหล่งเรียนรู้และถ่ายทอดการทำปุ๋ยชีวภาพให้กลุ่ม และองค์กรที่สนใจ
- เป็นวิทยากร และครูผู้ถ่ายทอดความรู้การทำปุ๋ยที่ปราศจากอันตราย

รางวัลเกียรติคุณที่ได้รับ

- เกียรติบัตรจากกระทรวงวิทยาศาสตร์ฯ ของการเป็นแหล่งเรียนรู้ปุ๋ยชีวภาพ
- ได้รับการยกย่องให้เป็นปราชญ์ชาวบ้านในชุมชนของการทำปุ๋ยชีวภาพ
- ได้รับการไว้วางใจให้เป็นผู้นำชุมชนสมอเอก เพราะผลงานเป็นที่ยอมรับของประชาชนในชุมชนสมอเอก
- รางวัลผู้สูงอายุดีเด่น สร้างแหล่งเรียนรู้ให้ชุมชน

การถ่ายทอดองค์ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้าน

- สาธิต/ฝึกปฏิบัติ
- บอกเล่า
- เป็นกรรมการของหน่วยงานราชการ

ถ่ายทอดภูมิปัญญา

- เริ่มโดยการสอนคนใกล้ตัวก่อน
- ได้รับเชิญให้เป็นวิทยากรอบรมเรื่องปุ๋ยชีวภาพ การปฏิบัติ
- เป็นครูสอนให้แก่ผู้สนใจทั่วไป หน่วยงานภาครัฐ และเอกชน

ภูมิปัญญาสร้างคุณค่าให้แก่ชุมชนและท้องถิ่น

- ประชาชนมีความรู้เป็นวิชาติดตัว สร้างอาชีพให้กับชุมชน สามารถนำไปถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ และนำไปสร้างเป็นมูลค่าเพิ่ม สร้างรายได้ให้กับครอบครัว ประหยัดในการซื้อปุ๋ยอินทรีย์ และการสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่อยู่ตลอดเวลา เช่น น้ำยาล้างจาน น้ำยาถูพื้น ฯลฯ ทำให้ครอบครัวมีเงินใช้อย่างพอเพียง

แนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น

- สนใจใฝ่รู้แนวทางใหม่มาปรับประยุกต์ใช้กับความรู้เดิมที่มีอยู่
- ถ่ายทอด สาธิต ให้หน่วยงานภาครัฐ เอกชน ประชาชนทั่วไปนำไปปฏิบัติได้
- ถ่ายทอดให้บุคคลใกล้ตัวได้สืบทอดต่อไป

นายนาม ตัณฑิกุล
ปราชญ์ชาวบ้านด้านเกษตรกรรม

เกิดวันที่ ๖ พฤศจิกายน ๒๔๕๒ ตำบลบ้านใหม่ อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา บิดาคือนายรอด ตัณฑิกุล มารดาคือนางปริก ตัณฑิกุล พี่น้องร่วมบิดามารดารวม ๘ คน เป็นชาย ๕ คน หญิง ๓ คน ดังนี้

๑. นางสาวจรูญ ตัณฑิกุล
๒. นายสวัสดิ์ ตัณฑิกุล
๓. นางสาวสงวน ตัณฑิกุล
๔. นายนาม ตัณฑิกุล
๕. นางสาวลออง ตัณฑิกุล
๖. นายสนอง ตัณฑิกุล
๗. ศาสตราจารย์ ทันตแพทย์ถวิล ตัณฑิกุล
๘. นายไฉน ตัณฑิกุล

การศึกษา

- สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ ๕ จากโรงเรียนเบญจมราชูทิศ (โรงเรียนเบญจมราชรังสฤษฎิ์ จังหวัดฉะเชิงเทราในปัจจุบัน)
- สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ ๖ จากโรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร
- สำเร็จมัธยมศึกษาปีที่ ๗ จากโรงเรียนพาณิชยการวัดสามพระยา กรุงเทพมหานคร

เมื่อนายนาม ตัณฑิกุล ศึกษาจบชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๗ ทางบ้านมีความจำเป็นที่จะต้องมีผู้ดูแลงานแทนคุณแม่ จึงได้ออกมาทำงานด้วยการประกอบอาชีพส่วนตัวด้านการเกษตรและนับเป็นจุดเริ่มต้นที่ได้อุทิศตนเองเพื่อประโยชน์ของสังคมตั้งแต่นั้นเป็นต้นมา

หน้าที่การทำงาน

- ๒๔๗๐ ประกอบอาชีพส่วนตัวด้านเกษตรกรรม เช่น ทำสวน เลี้ยงสัตว์ จนอายุ ๖๕ ปี จึงหยุดการประกอบอาชีพ
- เป็นผู้ริเริ่มทดลองเลี้ยงไก่พันธุ์เล็ดฮอร์น แบบแยกขังกรง ได้ผลผลิตดี ไม่เกิดโรคระบาด สามารถนำผลผลิตส่งเข้ากรุงเทพฯ จนมีผู้สนใจมาขอคำแนะนำและศึกษาวิธีการอย่างมากมาย เช่น หลวงสุวรรณวาจกกสิกิจ (อดีตอธิการบดีมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์) นิสิตมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์และเกษตรกรผู้เลี้ยงไก่ทั่วไป
- เป็นผู้ริเริ่มศึกษาค้นคว้าทำวัคซีนป้องกันโรคฝีดาษไก่ ร่วมกับ ร.อ.นพ. ประดิษฐ์ ตู้จินดา (ยศขณะนั้น) เพราะช่วงนั้นยังไม่มีวัคซีนใช้ ซึ่งประสบความสำเร็จ สามารถเผยแพร่ความรู้และวิธีการแก่ประชาชนในชุมชนได้เป็นอย่างดี
- เป็นผู้ริเริ่มทำเครื่องฟักไข่ ความร้อนไอน้ำ โดยสั่งซื้อตัวอย่างมาจากประเทศสหรัฐอเมริกา ในราคา ๑๕ เหรียญ แล้วนำมาประดิษฐ์เลียนแบบ ซึ่งใช้ได้ผลดี สามารถเผยแพร่ความรู้และวิธีการแก่ประชาชนได้เป็นอย่างดี

- เป็นผู้ริเริ่มทดลองการปลูกส้มเขียวหวานและส้มโอ ซึ่งเดิมเชื่อว่าดินในจังหวัดฉะเชิงเทรา ไม่เหมาะสมที่จะปลูกส้ม ใช้เวลาทดลองประมาณ ๒-๓ ปี จึงสามารถแก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ เป็นผู้ริเริ่มทดลองและเผยแพร่ความรู้ในการขยายพันธุ์พืชในการติดตาและต่อกิ่งพุทรา ใช้ระยะเวลาในการทดลอง ๒ ปี จึงประสบความสำเร็จ และต่อมาได้ขยายพันธุกุหลาบในต้นให้มีหลายสี ประสบผลสำเร็จ เป็นที่สนใจของประชาชน และรับเชิญไปเป็นวิทยากรร่วมกับคณะกรรมการองค์การยูเนสโก
- ได้ทดลองต่อกิ่งและทาบกิ่งมะม่วงเป็นผลสำเร็จ เป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักศึกษาผู้ใหญ่ นักศึกษาและนักเรียนทั่วไป
- ได้ทำการทดลองเปรียบเทียบใช้ปุ๋ยหมักจากมูลสัตว์กับปุ๋ยวิทยาศาสตร์ การฉีดฮอร์โมนพืช การบำรุงพืชพันธุ์ชนิดต่าง ๆ เป็นที่สนใจของประชาชน
- เป็นกรรมการตำบลผู้ทรงคุณวุฒิ องค์การบริหารส่วนตำบลบางตีนเป็ด อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา
- แนะนำให้คำปรึกษา และชักจูงให้ประชาชนรู้จักใช้ส้วมซึมและเป็นกรรมการดำเนินงานสร้างถนน การขุดคูน้ำ ขุดลอกสระน้ำ การขอไฟฟ้าเข้าหมู่บ้าน อันก่อให้เกิดประโยชน์อย่างสูงแก่ชุมชน
- เป็นผู้อุปการะ เป็นประธานกรรมการศึกษาโรงเรียนวัดดอนทอง (สุวัณณะศรี ตัณฑิกุล ราษฎร์ศึกษาลัย) และโรงเรียนบ้านวนท่าแครง อำเภอเมืองฉะเชิงเทรา
- เป็นประธานกรรมการสร้างอุโบสถวัดสุวรรณาราม (ดอนทอง) ตำบลบางตีนเป็ด อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา
- เป็นประธานที่ปรึกษากลุ่มแม่บ้านตำบลบางตีนเป็ด โดยริเริ่มให้รวมกลุ่มกันเพื่อรักษาความสะอาดของหมู่บ้าน ส่งเสริมการประกอบอาชีพของแม่บ้าน
- เป็นประธานที่ปรึกษาหมู่บ้านราษฎร์ - รัฐพัฒนา โครงการแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองของหมู่บ้านหมู่ ๑๒ ตำบลบางตีนเป็ด ในการส่งเสริมการประกอบอาชีพ ส่งเสริมระเบียบและประชาธิปไตย จนได้รับรางวัลที่ ๓ ของจังหวัดฉะเชิงเทรา

เครื่องราชอิสริยาภรณ์

- ๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ เบญจมาภรณ์มงกุฎไทย (บ.ม.)
- ๕ ธันวาคม ๒๕๓๗ จัตุรถาภรณ์ช้างเผือก (จ.ช.)

รางวัลและเกียรติคุณ

- ได้รับเข็มกลัดทองฝังเพชร จากกระทรวงมหาดไทย ในการบริจาคเงินสร้างอาคารเรียนระดับชั้นอนุบาลโรงเรียนวัดดอนทอง (สุวัณณะศรี ตัณฑิกุล ราษฎร์ศึกษาลัย)
- ได้รับโล่เกียรติยศกระทรวงมหาดไทย ในการบริจาคเงินซื้อโต๊ะเก้าอี้เครื่องใช้และอุปกรณ์การเรียน โรงเรียนวัดดอนทอง (สุวัณณะศรี ตัณฑิกุล ราษฎร์ศึกษาลัย)
- ได้รับประกาศเกียรติบัตร จากกระทรวงศึกษาธิการ ในการเป็นบุคคลที่ได้ทำคุณประโยชน์อย่างมากให้กับกระทรวงศึกษาธิการ
- ได้รับโล่เยาวชนดีเด่น สาขาศิลปะและวัฒนธรรม จากสำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมและประสานงานเยาวชนแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี ในการทำคุณประโยชน์ต่อเยาวชนไทย
- ได้รับโล่เกียรติคุณเป็นบุคคลดีเด่น ผู้ให้การสนับสนุนและช่วยเหลือการประถมศึกษา จากกระทรวงศึกษาธิการ
- ได้รับปริญญาครุศาสตรบัณฑิตกิตติมศักดิ์ สาขาการประถมศึกษา จากสถาบันราชภัฏราชนครินทร์ จังหวัดฉะเชิงเทรา

ตำแหน่งทางการเมือง

- สมาชิกสภาจังหวัดฉะเชิงเทรา

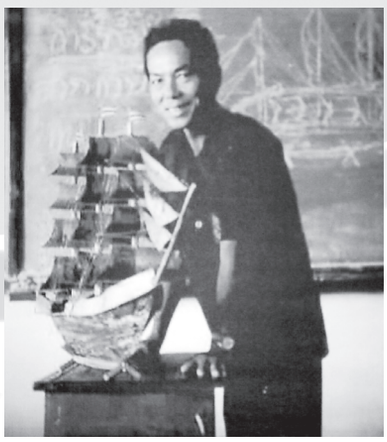

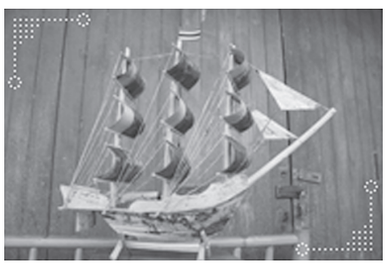

นายสุทัศน์ สุพัฒน์พงษ์กุล
ปราชญ์ชาวบ้านด้านหัตถกรรม

ประวัติ

นายสุทัศน์ สุพัฒน์พงษ์กุล เกิดเมื่อวันที่ ๑๒ เมษายน พ.ศ. ๒๔๙๗ ปัจจุบันอายุ ๕๘ ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๗ จากศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดฉะเชิงเทรา ได้สมรสกับนางศิริพร สุพัฒน์พงษ์กุล มีบุตรชาย ๒ คน ปัจจุบันอยู่บ้านเลขที่ ๒๐๕ ตำบลหน้าเมือง อำเภอเมือง จังหวัดฉะเชิงเทรา

ประวัติการทำงาน

เข้ารับราชการ และบรรจุเป็นลูกจ้างประจำที่โรงเรียนดัดดรุณี จังหวัดฉะเชิงเทรา สังกัดกองการมัธยมศึกษา กรมสามัญศึกษา กระทรวงศึกษาธิการ เมื่อวันที่ ๑๖ มกราคม พ.ศ. ๒๕๒๗ จนถึงปัจจุบัน มีความสนใจในงานประดิษฐ์มาเป็นเวลาช้านานแล้ว

เริ่มงานประดิษฐ์อย่างเป็นทางการครั้งแรกในงาน “ส้มโอ มะละกอ และกล้วย ช่วยส่งเสริมเศรษฐกิจพอเพียง” ของ ดร.โกวิท วรพิพัฒน์ ระหว่างวันที่ ๒๙ มกราคม ๒๕๔๒ ถึงวันที่ ๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๒ ณ ร้านนายก๊วก สาขามีนบุรี

เริ่มสอนนักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ ๓ โรงเรียนดัดดรุณีในชั่วโมงกิจกรรมอิสระ เริ่มโชว์ผลงานออกนอกโรงเรียนในงาน “Students Expo’90” เมืองทองธานี กรุงเทพฯ ระหว่างวันที่ ๒๘ กันยายน ๒๕๔๒ ถึงวันที่ ๓ ตุลาคม ๒๕๔๒ หลังจากนั้นก็ได้นำผลงานออกโชว์หลายแห่งด้วยกัน เช่น งานศิลปหัตถกรรมนักเรียนครั้งที่ ๕๒ ภาคกลางและภาคตะวันออก ระหว่างวันที่ ๒๘-๓๐ มกราคม ๒๕๔๓ และหมวดสังคมศึกษาของโรงเรียนพุทธโสธรเชิญไปเป็นวิทยากรให้ความรู้แก่นักเรียน

“งานนิทรรศการผลงานนักเรียนโครงการการเรียนรู้ด้วยการทำงานสู่เศรษฐกิจพอเพียง” ระหว่างวันที่ ๑๑-๑๒ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๓ ณ โรงเรียนการทำมาหากินวัดโพธิ์เฉลิมรักษ์ฯ

งานล่าสุดคืองานประกวดสิ่งประดิษฐ์จากวัสดุธรรมชาติ และวัสดุทดแทนธรรมชาติ ในวันที่ ๒๒-๒๕ เมษายน ๒๕๔๓ ณ สำนักงานบริการวิชาการ มหาวิทยาลัยบูรพา บางแสน จังหวัดชลบุรี ในงาน เอส.เอ็ม.อี.แฟร์ ได้รับรางวัลชนะเลิศอันดับหนึ่งของเขตการศึกษา ๑๒ ประเภทประชาชน

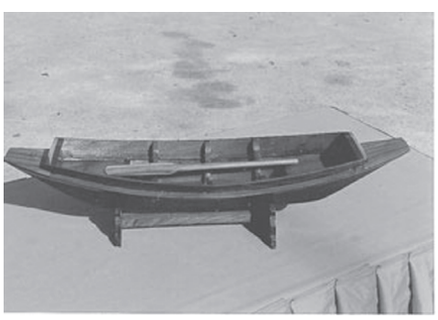

คุณสุทัศน์ สุพัฒน์พงษ์กุล เจ้าของผลงานเรือกาบกล้วยในครั้งนี้ได้สร้างสรรค์ผลงานมานานหลายปี ซึ่งเป็นการจำลองเรือแบบต่างๆ โดยใช้วัสดุจากกาบกล้วย จนมีความชำนาญ และมักจะได้รับเชิญไปเป็นวิทยากรเกี่ยวกับการประดิษฐ์เรือกาบกล้วย ไม่ว่าจะเป็นที่โรงเรียนดัดดรุณี (โรงเรียนมัธยมในจังหวัดฉะเชิงเทรา) โดยไปเป็นวิทยากรพิเศษเพื่อสอนนักเรียนในการทำโครงงานประดิษฐ์ หรือแม้แต่การออกงานสำคัญเพื่อเป็นตัวแทนจังหวัดตามศูนย์ประชุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นงานที่เกี่ยวกับ OTOP หรือได้รับเชิญเพื่อไปร่วมงานแสดงสินค้าต่างๆ

ปัจจุบันคุณสุทัศน์มีหน้าร้านของตนเอง ซึ่งจะนำผลงานจากการทำเรือแบบต่างๆ จำหน่ายอยู่ที่ตลาดบ้านใหม่ร้อยปีฉะเชิงเทรา นอกจากคุณสุทัศน์จะเป็นวิทยากรพิเศษแล้ว ในช่วงวันหยุดเสาร์-อาทิตย์ มักจะมีคณะทัวร์มาติดต่อเพื่อชมผลงานอยู่เป็นประจำ เรือจำลองของคุณสุทัศน์มักจะเป็นที่ถูกอกถูกใจของนักท่องเที่ยว และได้ซื้อติดไม้ติดมือกลับไปเสมอ

นอกจากการทำเรือกาบกล้วยแล้ว คุณสุทัศน์ได้มีการทำเรือจำลองจากไม้สัก ซึ่งได้ออกแบบเป็นเรือแบบต่างๆ ซึ่งเรือบางชนิดในปัจจุบันหาของจริงดูได้ยากมาก เช่น เรือผีหลอก เป็นเรือที่ชาวบ้านใช้ไฟส่องเพื่อล่อปลา ใช้ในการหาปลาในเวลากลางคืน หรือผู้ที่ชื่นชอบในเรือใบ เรือสำเภา เพื่อใช้เป็นของตกแต่งบ้าน หรือเสริมฮวงจุ้ย ทางคุณสุทัศน์ก็สามารถทำให้ได้เช่นกัน

บรรณานุกรม

การสืบค้นวัฒนธรรมพื้นบ้านไผ่ดำ. (๒๕๔๕). ฉะเชิงเทรา : โรงเรียนวัดไผ่ดำ (กัลป์ยาพิริยะประชาสรรค์).

กิ่งอำเภอคลองเขื่อน,สำนักงาน. (๒๕๔๖). *มรดกวัฒนธรรม ภูมิปัญญาท้องถิ่น กิ่งอำเภอคลองเขื่อน*. สภาวัฒนธรรม กิ่งอำเภอคลองเขื่อน จังหวัดฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.

เกษม หน่ายคอน. (๒๕๔๑). *มรดกไทย จังหวัดฉะเชิงเทรา*. ฉะเชิงเทรา : เกษมรัติการพิมพ์.

ขวัญชัย รักษาพันธ์, (๒๕๕๔, ๒๐ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

คลังปัญญาไทย. *เทศกาลกินเจ*. เข้าถึงได้จาก www.panyathai.ov.th/wiki/index.php.

เงียบ สุริแสง. (๒๕๕๔, ๗ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

จรูญ โพนคำ. *รักษ์เมืองพนมสารคาม*. (ม.ป.ท.).

จันทิรา สร้อยทอง. (๒๕๕๔, ๒๐ มิถุนายน). ประธานกลุ่มแม่บ้านทอเสื่อกก อำเภอราชสาส์น. สัมภาษณ์.

จิรายุทธ์ สุริแสง. (๒๕๕๔, ๗ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

เจ้าอาวาสวัดลาดบัว. (๒๕๕๔, ๒๓ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

ฉันทนา สระบุรินทร์. (๒๕๕๔, ๑๒ กรกฎาคม). โรงเรียนชุมชนวัดหัวสำโรง. สัมภาษณ์.

เฉลิมเกียรติ นพเกตุ. (๒๕๕๔, ๕ กรกฎาคม). นายกองค์การบริหารส่วนตำบลหัวสำโรง. สัมภาษณ์.

ชวน พรเจริญ. (๒๕๕๔, ๗ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

โถม ศรีสวัสดิ์. (๒๕๕๔, ๒ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

ทด สำราญ. (๒๕๕๔, ๕ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

ทวี แก่นดำ. (๒๕๕๔, ๒๐ กรกฎาคม). ผู้อำนวยการโรงเรียนสุเหร่าดอนกลาง. สัมภาษณ์.

ทรงเดช สุริแสง. (๒๕๕๔, ๗ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

เล่าเรื่องเมืองพนมสารคาม. (๒๕๔๘). ชมรมการท่องเที่ยวอำเภอพนมสารคาม. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.

นพดล สดุลเหลืองอร่าม. (๒๕๕๔, ๑๕ กรกฎาคม). ผู้สัมภาษณ์.

นภา ชัยมงคล. (๒๕๕๔, ๖ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

นิคม สุณาวงศ์. (๒๕๕๔, ๖ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

บางคล้า ๑๐๐ ปี. (๒๕๔๔). สมาคมชาวบางคล้า อำเภอบางคล้า ฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.

บุญมา พงษ์โหมด. (๒๕๔๖). *ภูมิปัญญาท้องถิ่นอำเภอเมือง อำเภอบางคล้าและอำเภอบ้านโพธิ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. (งานวิจัย)*. คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ สาขาวิชาการพัฒนาชุมชน สถาบันราชภัฏราชนครินทร์.

บุญมา พงษ์โหมด,ภาคภูมิ ลบถม. (๒๕๕๒). *พิธีไหว้ปู่ตา : ว่าด้วยความเป็นพวนและชุมชนโคกหัวข้าวอำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา*. เอกสารเผยแพร่โครงการสืบสานวัฒนธรรมไทย สาขาวิชาพัฒนาชุมชน คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์.

บุญลือ สระบุรินทร์. (๒๕๕๔, ๕ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

ประเสริฐ ศีลรัตนา จินดา เนื่องจำนงค์ และคณะ. (๒๕๔๗). *แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับอำเภอเมืองฉะเชิงเทรา*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท.

ประเสริฐ ศีลรัตนา จินดา เนื่องจำนงค์ และคณะ. (๒๕๔๘). *แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับอำเภอพนมสารคาม*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็น คอมพิวออฟเซท.

_____. (๒๕๔๘). *แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับอำเภอราชสาส์น*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท.

_____. (๒๕๕๒). *แนะนำจังหวัดฉะเชิงเทรา ฉบับอำเภอบางคล้า*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท.

ปัญญกร สวัสดิมงคล. (๒๕๕๔, ๑๐ กรกฎาคม). ผู้สัมภาษณ์.

เปี่ยมจิต เมธาวศิน. (๒๕๔๗). *๑๐๐ ปี อำเภอบ้านโพธิ์*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็นคอมพิวออฟเซท.
เปี่ยมจิต เมธาวศินและลือชัย มัญชุไพบูรณ์. (๒๕๔๗). *๑๐๐ ปี อำเภอบ้านโพธิ์*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็น คอมพิวออฟเซท.
พระครูโสภิตสุตคุณ. (๒๕๓๖). *ประวัติพระครูโสภิตสุตคุณและของดีวัดสนามจันทร์*. กรุงเทพมหานคร : ฮอลลีวู้ด การพิมพ์.
พระอธิการโสภณ สุทธสีโล. (ม.ป.ป.). *ประวัติวัดอุสภาราม (บางวัว)*. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ภัณฑรินทร์.
พัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดฉะเชิงเทรา, สำนักงาน. (๒๕๕๒). *โครงการคลังปัญญาผู้สูงอายุชุมชน จังหวัดฉะเชิงเทรา (อัดสำเนา)*. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.
ไพโรจน์ นิลนนท์. (๒๕๕๔, ๑๐ สิงหาคม). สัมภาษณ์.
รักษา ปิยะพงษ์. (๒๕๔๕). *ที่ระลึกงานฉลองวัดเทพราชปวราราม ครบ ๑๐ รอบ ๑๒๐ ปี*. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.
รักษา ปิยะพงษ์. (๒๕๕๔, ๘ กรกฎาคม). ประธานกลุ่มศิลปินตะวันออก. สัมภาษณ์.
เรื่องย่อผลงานวิจัยโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา. (๒๕๕๓). ทีมประสานงานโครงการยุววิจัยประวัติศาสตร์ท้องถิ่นจังหวัดฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.
วงศ์เดือน ทิมทอง. (๒๕๕๔, ๑๒ กรกฎาคม). โรงเรียนชุมชนวัดหัวสำโรง. สัมภาษณ์.
ศึกษาธิการอำเภอแปลงยาว ฉะเชิงเทรา, สำนักงาน. (๒๕๔๑). *วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์และภูมปัญญาอำเภอแปลงยาว*. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.
วัดไผ่สามกอ. (๒๕๕๔). *หลวงพ่อเสือ*. ฉะเชิงเทรา. เข้าถึงได้จาก http//forumampoljane.comlindex.php?s=4cd 7367f249id 3dfd 139 ca 23936fee3&showtopic = 25&st = 140.
วัดลาดบัว. *ประวัติวัดลาดบัว*. ฉะเชิงเทรา : วัดลาดบัว. ม.ป.ป.
วิชัย ศรีมหาเมฆ. (๒๕๕๔, ๑๖ มิถุนายน). ประธาน วรรณธรรภูไทบ้านเกาะกระทิง. สัมภาษณ์.
ศึกษาธิการอำเภอราชสาส์น,สำนักงาน. (๒๕๔๓). *ภูมิหลัง วัฒนธรรม พัฒนาการทางประวัติศาสตร์ เอกลักษณ์ และภูมิปัญญา อำเภอราชสาส์น จังหวัดฉะเชิงเทรา*. สำนักงานจังหวัด ฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.
เศกสม สุขสว่างและคณะ. (๒๕๕๔, ๑๓ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
ศูนย์วิปัสสนาเคลื่อนที่แห่งประเทศไทย. วัดพนมพนาวาส. *คู่มือการสวดมนต์ทำวัตรแปลศูนย์วิปัสสนาเคลื่อนที่แห่งประเทศไทย วัดพนมพนาวาส*. ฉะเชิงเทรา : วัดพนมพนาวาส.
ศูนย์ศิลปะ วัฒนธรรมและท้องถิ่น. (๒๕๕๑). *ถนนสายวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา*. มหาวิทยาลัยราชนครินทร์. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็น คอมพิวออฟเซท จำกัด.
สมเจตน์ วัฒนสินธ์. (๒๕๔๗). *๑๐๐ ปี วัดผาณิตาราม*. ฉะเชิงเทรา : โรงพิมพ์ดอกเบี้ย.
สมชาย รังสีพรหม. (๒๕๕๔, ๒๐ กรกฎาคม). ผู้อำนวยการโรงเรียนบ้านไผ่ดำ. สัมภาษณ์.
สมนึก เมธาวศินและอังคณา ตัณรัตนวงศ์. (๒๕๔๗). *๑๐๐ ปี อำเภอบ้านโพธิ์*. ฉะเชิงเทรา : เอ็มเอ็น คอมพิวออฟเซท จำกัด.
สมพงษ์ บุญศรีสุข. (๒๕๕๔, ๑๗ กรกฎาคม). รองประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. สัมภาษณ์.
สมภพ วงศ์พยัฆค์, (๒๕๕๔, ๒๓ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
สมัย แสงเจริญ. (๒๕๕๔, ๑๐ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.
สรมน ศรีชวนะ. (๒๕๕๔). *ประวัติศาสตร์และพัฒนาการของชุมชน*. (อัดสำเนา). สำนักวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา.
สว่าง วรศิลป์. (๒๕๕๔, ๑ มิถุนายน). สัมภาษณ์.
สุชานันท์ แสงแจ่ม. (๒๕๕๔, ๑๐ สิงหาคม). สัมภาษณ์.
สุชาติ เถาทอง. (๒๕๕๒). *ฐานข้อมูลศิลปวัฒนธรรมภาคตะวันออก พ.ศ. ๒๕๕๒*. ชลบุรี : คณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา.
สุนทร คัยนันทน์. (๒๕๓๔). *ฉะเชิงเทราในประวัติศาสตร์*. (ศูนย์ศิลปวัฒนธรรม วิทยาลัยฉะเชิงเทรา จัดพิมพ์เนื่องในวโรกาสที่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯสยามบรมราชกุมารี ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๓ รอบ ๒ เมษายน ๒๕๓๔). กรุงเทพ : ศรีเมืองการพิมพ์

สุภา คชเสนีและคณะ. (๒๕๕๑). *อนุสรณ์งานพระราชทานเพลิงศพ ศาสตราจารย์เกียรติคุณนายแพทย์สุเอ็ด คชเสนี*. กรุงเทพฯ : เท็คโปรโมชั่น แอนด์ แอ็ดเวอร์ไทซซิ่ง.

สำนักวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา. (๒๕๕๔). *การจัดเก็บข้อมูลงานผลิตภัณฑ์ภาพประดับมุข ตำบลท่าถ่าน อำเภอพนมสารคาม จังหวัดฉะเชิงเทรา*. (อัดสำเนา). ฉะเชิงเทรา. สำนักวัฒนธรรม จังหวัดฉะเชิงเทรา.

หมอ ชูชวน. (๒๕๕๔, ๖ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

อรรถพร วรรณทนะ. (๒๕๕๔, ๓ กรกฎาคม). สัมภาษณ์.

อาทิตย์ อุไรรัตน์. (๒๕๓๖). *ประวัติวัดสุคันธศีลาราม (หอมศีล)*. ม.ป.ท.

Otop แปดริ้ว. (๒๕๕๒). คณะอนุกรรมการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดฉะเชิงเทรา. สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดฉะเชิงเทรา. ฉะเชิงเทรา : ม.ป.ท.

ข้อมูลท้องถิ่นสำนักวิทยบริการ และเทคโนโลยีสารสนเทศ มหาวิทยาลัยราชภัฏราชนครินทร์ http://www.cad.go.th/cadweb_org/ewt_news.php?nid=2715&filename=ind ex.

นิชา ผลประเสริฐ. (๒๕๕๔). นักวิชาการวัฒนธรรมชำนาญการ. ผู้สัมภาษณ์.

ภาษาไทยของพระยาศรีสุนทรโวหาร เล่ม ๑. (๒๕๑๔). พิมพ์ครั้งที่ ๔. สำนักพิมพ์คลังวิทยา

วรวิทย์ วศินสรากร. (ม.ป.ป.). *พระยาศรีสุนทรโวหาร*. ในสารานุกรมศึกษาศาสตร์. (หน้า ๖๙๐-๖๙๙). ม.ป.ท. : ม.ป.พ..

สมบัติ นพรัก. (๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๔๘).การศึกษาไทย:หลุมดำของอนาคต? *มติชนรายวัน*. หน้า ๓๐

สำนักงานการปฏิรูปที่ดินเพื่อการเกษตร. “ปราชญ์ชาวบ้าน” http://202.183.194.17/agriculture/index.php?name=philosopher

สำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดฉะเชิงเทรา http:// provice.m-culture.go.th/chachoengsao/new/index’php?

http://www.asoke.info/09Communication/DharmaPublicize/Kid/k157/016.html

http://www.biogang.net/expert_view.php?menu=expert&uid=19397&id=4587

http://ccs.nfe.go.th/Banphoweb/index.php?name=webboard&file=read&id=114

http://www.kledthaishopping.com/article-th-.html

http://www.macm.grad.chula.ac.th/thaiwiswiki/index.php

http://www.manager.co.th/Science/ViewNews.aspx?NewsID=9500000108562

http://onknow.blogspot.com/2007/01/blog-post_30.html

http://www.panoramaworldwide.com/thai/tvprogramme/guru/81.html

http://www.pooyatayai.com/porn/know/view.php?id_view=71

http://www.praphansarn.com/new/c_writer/detail.asp?ID=73

http://www.sawasdee-padriew.com/gift-boat.html

http://www.tripandtrek.com/wattana/index.php

http://202.143.146.139/Bang_Preaw/index.php?name=knowledge1&file=readknowledge&id=28

http://77.nationchannel.com/playvideo.php?id=11971

http://76.nationchannel.com/playvideo.php?id=15384

moaccco24.org/philosopher/d3_philososher_.pdf

th.wikipedia.org/wiki/พระยาศรีสุนทรโวหาร_(น้อย_อาจารยางกูร)

www.edu.nu.ac.th/story/48/vohan.pdf

www.panyathai.or.th/wiki/index.php/พระยาศรีสุนทรโวหาร

76.nationchannel.com/playvideo.php?id=65308

ภาคผนวก

พิพิธภัณฑ์วัดโสธรวรารามวรวิหาร จังหวัดฉะเชิงเทรา

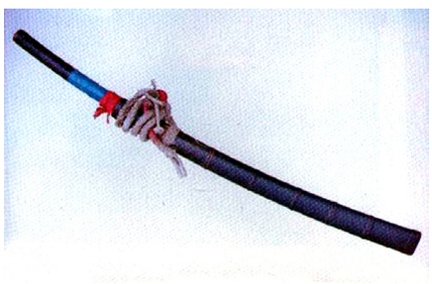

วินัย จารุสมบัติ

งามชื่น-งามสรรพ์ สืบสมบุรณ์

คุณเอกวีเสริฐ เผื่องฟื้